

Por. Msc. 550. fol. = lim. 3

Inclusum!

275 lll.

Pentaichus vitae

Ms

II

48

Comm.

et ab eo scriptum est. a Vespasiano philippi
patri, cum aliis non vulgatis. Florentia: anno
christi. M. ccc. lxx. Dis bonis iuvenibus

I

Perpetuos felix Bernardus vivet in annos:
progeniem Bambam q sup astra ferat
Hoc ego naticior vobis presagus apollo
E dere cui soli fata futura hce.
Siquis & hanc phœbi non esse putabit. ^{noctem}
Dixit: quis carmen tale poeta dedit?
Quippe ego circea nup de sede volavi
Postibus his sortes apposui q meas

In hoc uolumine continentur infrascripte uite.
primo Vita Marci antonii. ad cartas. 1.

Cant. 26. Pirri regis epirrotas.

C. 37. Pauli emilij.

C. 40. Ti. et. CA. gratcor.

C. 61. Sertorij.

C. 70. Catonis uticensis.

C. 71. Demosthenis.

C. 77. Ciceronis.

C. 117. Magni basilij. Li. unus.

C. 121. Xenophontis. Li. unus.

C. 131. Cimonis ac lucullij. leonardi Justiniani. luc. c. 191.

C. 163. Aristidis et catonis censorij. francisci Barbari. Cat. 177.

C. 171. Comparatio istorum Plutarchij.

C. 179. Artaxerxis regis. Lapi.

C. 206. Anati.

C. 229. Cesaris. et alexandrij. ex Plutarcho. per guarinum Vonestum. / Caesaris. C. 243.

omnes per. L. arretinu traducte
præter. a. uitā quā composuit.

qui Dicitur Tyrannus.

Spero in fortuna che i tuo fine spiri
che da natura se in sue ma mi lasso.
In bē conue che do po il mal mi giri.

2.
1
LEONARDI ARETINI. PREFATIO. AD COLVTIVM. SALVTATVM.
IN VITA MARCI ANTONII. INCIPIT. FELICITER.

ARCI antony uitam multiplica ac uaria hystori-
arum serie contextam et uel magnitudine reru
uel mutabilitate fortune admirandam ad te sa-
lutate in hoc libro mittimus egregio sermone in
latinum tractatam. Nam cum apud Plutar-
chum summe auctoritatis hominem res gestas
clarorum uiuorum legeremus quos ille presta-
tissimos egregios romanosq; delectos in paria con-
tentionesq; distribuit. Dolumus profecto anima-

duercentes tantam apud nos scriptorum factam esse iacturam. ut
nec facta maiorum nostrorum. nec nomina iam eorum teneremus.
per quos italia in uniuerso orbe gloriosissime nominata esset. Nos
igitur quoniam egregis litteris ita operam dedimus ut illarum no ad-
modum sumus ignari. et in latinis ita laborauimus. ita ac ad iuti-
sumus. ut quedam iam a nobis transcripta etiam bene literati ho-
mines non omnino aspernarentur. habemus quidem in animum hos
omnes plutarchi uiros si per occupationes nostras licebit in latinum
conuertere. et famam ac gloriam summorum uiuorum renouare. ut si-
mul cum utilitate nostra quam ex grecorum cognitione perapimus.
nostrorum quoq; hominum sit coniuncta utilitas. In presentia uero. M.
antonium absoluius. quem tamen ut ante ceteros aggrederemur.
non uirtute hominis inuitati sumus sed hystorie amenitate pellecti.
Ad te autem Colua. ea de causa mittimus quod iudicio et testimonio tui
huius etatis doctissimi uiri hec nostra scripta cupimus confirmari. Nec
tamen a principio ignorabam. me eam rem suscipere. in qua summus
esset labor. grata nulla corruptissimum uero omnium ferme iudicium.
Quis enim has conuersiones legit. qui non omnia preclare dicti pri-
mi auctoris putet. Omnia uero absurda conuersoris uitio facta esse ar-
bitretur. Legitur quid luculente aut apte dictum. continuo grecis au-
ctor laudatur. qui tanta fuerit facundia ut ne conuersione quidem
suam perdidit suauitatem. nec quisq; in benedictis meminit conuer-
soris. Contra autem siquid offendatur aspere aut inepte aut quod ple-
rumq; necesse est. obscure dictum. Nemo hic primi auctoris meminit.
sed omnia interpreas uitio creduntur comissa. Atq; ita fit. ut laus
quidem omnis primi auctoris sit. reprehensio uero conuersoris. Ut

Coluim.

admirandum uideatur in tam iniqua conditione rerum uelle
quenq̃ sane mentis ad transferendum accedere. Nam quan-
tus sit mea re labor. quanq̃ omnes confiteantur. et a non-
nullis scriptum sit tamen is maxime sentiunt. qui experiun-
tur. Sed nihil queror de labore qui astudiosis hominibus mi-
nime esse repudiandus. Illud tamen queror. nulla huius labo-
ris esse premia. et cum in plerisq; alijs tum in hoc maxime cor-
ruptissime iudicari. An tu cum ego uigilando. scribendo. cogita-
do tua causa me diu fatiganero. ita plusq̃ ingratus fueris. Aut
non solum laudem mihi adimas meam. sed etiam errata ascri-
bas aliena. Aut maluola est hec tua iudicatio aut stulta. Nā
si omnia primi auctoris putanda sunt. cur non et maledicta ei
imputentur. Si autem conuersoris sunt omnia cur non ei be-
nedicta quoq; feruntur accepta. Si uero commune est utriusque
opus. cur non communis laus est et reprehensio. Neq; enim illis
putandum est. summos illos uiros qui a principio scripserunt. ita
omnia limasse. ut nulla indictis corū sit relicta asperitas neq;
labes. diuinitas enim id esset. Nam si homerus ipse non nunq̃
dormitare uidetur. si demosthenes uir summa apud grecos eloque-
tia Ciceronis aurem interdum non implet. quid putandum est
inferioribus contingere. cum ipsi prestantissimi nequuerint euitare.
At non potest quis inquit ea uenustate in latinum referre qua scrip-
tum est grece. At id ipsum non intelligo cur non possit. primo qui-
dem non uideo qua uire latine littere agreis superentur. Nec si-
qui nostrorum hominū bene litterati fuerint. non satis uim dicen-
di grecorum aut facundiam adequarūt. Deinde et si uberiores
sunt grece q̃ nostre. quid tamen uetat si nō uerba ut pueri in hūdo
sed sententias dictorum sequamur. posse cum elegantia id ipm latine
dicere quod dictum sit grece. Nam si pluribus modis illi q̃ nos quod
libet exprimere possunt. est illa quidem superabundantia quedā atq;
luxuries. Latinitas uō nostra ut non ambitiosa neq; leuis matrona mū-
dum certe habet et suppellectilem suam non luxuriosam quidem. sed
tamen opulentam. et que ad omnem usum abunde sufficiat. Quā
obrem desinant iam isti latinas litteras accusare. credantq; fieri
posse ut laudem ex labore atq; industria sua latinus scriptor
mereatur. Nam si ea esset res que magnam ac difficilem habe-
ret inuentionem. esset quidem longe impar translatoris cau-

is q̃q; dominat homerus
Benefactor & sumus
Ciceroni placuit

greco-latina

incompatibilibus liberalibus

mit puerissem m

Intm muncuax
a cicer^{us}

ms. fons Ammonius.
non familiaritate
atque est.

clodius huius scelera
fimus.

habimus.

istobolus

ptolomeus

monius pelusium ube
i capit.

non prius ad sepulturam datum quam id mater supplex impetrasset a-
ciceronis uxore. Qua quidem vere manifestissime mentitur. Nullus
enim ex his qui tunc supplicio fuerant affecti sepultura prohibitus
est. Et Antonio quidem egregia forma in etate florenti curionis fa-
miliaritatem uelut calamitatem quandam ferunt inhesisse. Ipse
enim curio haud sane temperans erat. et quo magis sibi obnoxius
faceret antonium. in amores libidines uariosque sumptus impellebat.
Ex quo grande es alienum conflatum est minime conueniens illius
etati. Ducenta enim quinquaginta milia debebat. pro quibus cum
intercessisset curio. pater id egre ferens domo sua prohibuit antoni-
um. Ille autem ad. p. clodium se contulit hominem omnium scelerati-
ssimum turbulentissimumque. in cuius contubernio haud multum como-
ratus siue quod inimicos clodii formidaret. siue quod clodiani furo-
ris cum satietas haberet. ingremiam abiit ibique permansit et corpus
ad militaria certamina et linguam addicendum exercens. Verbaque
autem genere dicendi quod appellant asiaticum. maxime temporibus il-
lis florente plurimamque cum antonii moribus similitudinem habere.
Erat enim turgens atque lasciuum et inani quadam iactantia et exulta-
tia plenum. Sed cum Gabinus uir consularis in syriam nauigans.
Antonium rogaret ut secum proficisceretur priuatum se negauit itaque
praefectus uere equitum factus. concessit inde. primo contra aristobu-
lum qui iudeos conatauerat. missus. primus omnium uallum maxi-
mum transcendit. reliquique uicto parua ipse manu ingentes hostium
copias fudit. obrutauitque ferme omnes. et ipsum aristobulum uita
cum filio cepit. Post haec cum ptolomeus Gabinum rogaret ut exera-
tum in egyptum traduceret. sibi que regnum recuperaret. coecis qui
ordinem dicebant minime id suscipiendum censentibus. ipsoque gabi-
nio quamquam capto auaritie eius pecunie quam rex pollicebatur subsiste-
te. Antonius magnarum rerum cupidus et ptolomei gratia motus. eun-
dum esse persuasit. Sed cum magis timerent iter quam bellum. quod et per
altas arenas eundum erat. et per loca aque exposita iuxta abruptum
et serbentis paludem quas typhonis respirationes egypti appellant ui-
detur autem rubri maris. quod paruo intervallo a mediterraneo sepe-
tur fluxus refluxusque. premissus cum equitibus antonius. non solum
iter tutum exeratum praestitit sed etiam pelusium urbem magnam ui cepit.
spemque certissimam uictorie prebuit ducta. Et eius quidem liberalitate
hostes etiam potati sunt. Nam cum ptolomeus ira effrenans. simul atque

urbem ingressus omnes pelusinos trucidare uellet. obiecit se Anto-
nius utq; prohibuit. In preliis autem magnis et frequenter in egyp-
to conuictis complura et fortitudinis et industrie militaris facinora
ostendens et modo hostem arcuando modo terga inuadendo. uicto-
riam suis manifestissime prebens magnifice donatus atq; laudatus ē.
Nec uero latuit homines antony humanitas erga archelaum iam mor-
tuum. Nam cum illi hospes familiarisq; fuisset. bellum uiuenti neces-
sitate intulit. mortui autem corpus quesuit et regio funere hornauit.
Has obres magna erat antonius apud egyptios fama. in exercitu uo-
clatissimus habebatur. Accedebat ad hoc dignitas forme barba quedā
haud sane inliberalis. latitudo frontis. eminentia nasi. uidebatur her-
culis imaginibus picturisq; persimilem aspectum habere. Erat etiam
fabula antiqua antoniore familiam ab hercule natam ab antone her-
culis filio cognomen accepisse. Hanc familie sue famam confirmare
non solum forma corporis. sed etiam uestitu utebatur. Semper enim
cum in oculis plurimū erat futurus tunicam ad axillam agebatur. perma-
gnū suspendebat gladium. clamidem in super asperam circumdabat.
Ceterum que in alijs intollerabilia uidentur. iactantia diuicias. uino-
lentia. et cenantibus assidendo. et militari mensa discumbendo. mirū
in modum animos militum conualabant sibi. Erat preterea ingenium
auerere non abhorrens. que res per multos mortales illi amicos fecit.
Studebat enim aliorum amoribus. Curabatq; ut quisq; desiderij sui fi-
eret compos. Locos autem de proprijs non inuitis audiebat. Egregia
uero munificentia et neq; auara neq; pusilla manu in milites amicosq;
collata largitio et ad preclaram euexit potentia et potentem iam factum.
nulle uicjs repugnantibus conseruauit auxilij. Eius munificentie unū
exemplum narrabo. Cuidam ex amicis dari uislerat milia xxv. hoc
romani decies sextertium appellant. procuratore autem admirante. et
ut magnitudinem donationis ostenderet in conspectu suo pecuniam de-
promente. rogauit antonius quid hoc esset. illo autem respondente
eam esse pecuniam quam dono dari uislerat. conspiciatus hominis i pro-
bitatem. equidem arbitrabar inquit ampliozem pecuniam decies sex-
tertium continere. Hoc uero parum est. itaq; tantundem superadde.
Sed hoc posterius. Discordia in ciuitate exorta cum optimates pompe-
io inhererent. populares cesarem cum exercitu aduocaret. C. curio an-
tonij amicis ex mutatione cesari fauens. potentiam quam dicendo
comperauerat. magnis preterea largitionibus quas cesar subministrat

Summa humanitas

Antony herculis
ab quo Antonium
a familia accepit
bulabatur.

optimates. pompe-
io populares & Caesar

Biblioth. Acad. Ingolstadt.

io: sua eloquentia. M. Anno
Tribunum creat.

cato & lentulus cons.
obediunt.

de antonio i phylippicis

234

inur. a Caes. Italia

bat. / tribunū plebis creauit antoniū. Post etiam inter au-
gures cooptauit. is autem simul atq; magistratū inūt non
parum inuit cesaris partes. Nam primum marcello consule
scriptas legiones pompeio decernente et nouos insuper delectus
haberi. intercessit antoniū rogationem ferens. ut presen-
tes copie in syriam mitterentur que. M. bibulo auxilium fer-
rent. aduersus parchos bellum gerenti. eos autem qui de-
lecti essent pompeio non parere. Deinde cum senatus episto-
las cesaris recipere nollet. legiq; prohiberet. ipse tribunicia po-
testate fretus recitauit. multorumq; mentes flexit. cum uisus
sit cesar non iniqua neq; imoderata postulare. duabus deniq;
rogationibus propositis. altera placeret ne pompeium exera-
tum dimittere. altera uero ne cesarem et pompeium quide-
paucas arma deponere censentibus. cesarem uero omnibus pre-
ter paucos. assurgens antoniū rogauit. placeret ne et cesare
et pompeium ab armis discedere. copiasq; dimittere. hanc ro-
gationem summo studio uniuersi receperunt. Antoniūq; lauda-
tes. et ut eam legem ferret cohortantes. Sed consulibus id nō
permittentibus. cesaris amici alias conditiones protulere. quas
cum. M. cato refelleret et lentulus consul senatu expelleret. ci-
ria abiens antoniū. multa in capita corū imprecatus est. De-
inde ministri ueste assumpti et uehiculo conducto. Vna cum. Q.
cassio ad cesarem fugit. clamitans nullas leges in urbe ualere. ius
tribunitium sublatum esse. omnibus qui equum bonūq; defen-
dant. periculum capitis imminere. quibus uerbis motus cesar
in italiam cum exeratu properauit. hac de causa scribit Cicero i
phylippicas ut helenam troianis. sic antoniū populo romano bel-
li exitu pestis causam fuisse. quod equidem uerum non puto. Ne-
que enim ita leuis erat. C. cesar. neq; ita facile obiram ruebat.
ut nisi diu antea statuisset bellum patrie sue referre. tūc subi-
to profuisset. obuium antoniū uili ueste et conducto uehiculo
cum. Q. cassio ad se fugientem. Sed hec cesari iam diu adop-
tanti occasionem cōmodam prebuere. Ceterum illa magis i pel-
lebant eum. que nuper alexandrum. prius cyrum impulerāt.
amor immoderatus dominandi. et prinapatus furiosa cupido. qd
stante pompeio assequi non poterat. Capta igitur italia. pulsissq;
optimatibus. cum cesar prius q̃ pompeium sequeretur. in hispania

profusa uellet / lepi^{do} pretori urbem antonio tribuno italiam
 presidiaq; comisit. hic autem ut inter milites cesaris uersari ce-
 pit. una exercendo se donando q; egregie animos eorum deu-
 xerat. Ceteri autem omnes eum oderant / nam et iniurias
 prohibere segnis. et obuiantibus contumeliosus erat et in uro-
 res alienas parum pudicus. cesari demq; dominationi non inimi-
 neq; acerbè quantum in ipso cesare erat. p. eius amicos effectum
 est. ut tyrannidis inueniretur nota. quoru antonius in maria
 licentia petendi constitutus in primis eius rei causa uidetur fuis-
 se. Cesar tamen ex hispania reuersus antonij errata neglexit.
 sciensq; illum uirum fortem et manu promptu eius opera dein-
 ceptus in bello non frustra est usus. Traiecit itaq; ionium cesar cu
 panas militibus a brundisio profectus remissisq; retro nauibus
 ad antonium et Gabinu uisit eos celeriter omnes copias i ma-
 cedoniam trahere. hic cum Gabinius tempestatem horreret. lon-
 gog; circuitu exeratum per terram duceret ueritus antonius ne
 cesar quoniam hostibus longe impar erat mole belli obrueret
 repulso libone qui fauces portus obsidebat cum uiginti milibus
 peditum et octingentis equitibus naues conscendit. Inde cum
 iam altum teneret. conspectus a tircenibus hostium. longa q;
 persecutionem passus uix effugit. subito noto persequentes ca-
 rinas impediēte. Verum illum emanibus hostium uenti bene-
 ficio liberatum pene grauior excepit casus. Delatus enim per
 inuia saxa ad præceps et scopulosum litus inheserat sine ul-
 la euadendi spe. Sed subito insperato exorto libico undis a ter-
 ra tesluentibus in pelagus est restitutus. Deinceps non solum
 tranquilla sed etiam felix fuit nauigatio. Nam haud longius ab-
 eo loco prouecti. cernunt naues fractas in litore. illic enim attri-
 uerat uentus persecutus eos tircenes. Ingenti ergo præda dicta-
 ti milites. multis etiam ex hostibus captis summa cum letitia
 ad cesarem peruenire. prelijs inde frequenter commissis. incunctis
 ineluctus erat antonius. Bis cesaris milites in fugam uersis co-
 egit sistere pugnaq; restituta fudit hostem. Erat igitur de Anto-
 nio plurimus uexeratu post cesarem sermo. Quam obrem sum-
 mam illam pugnam et que cuncta indiscrimen adductura erat
 inuens cesar quanta eum faceret ostendit. Dextero enim cornu
 sibi reservato sinistram antonio comisit. ut omniu qui secum

Errat. plutarchus qu
 erat antonius quess
 gallia multis annis
 erat consuecissimus
 eos uersatus

libidinosus. Ant.
 xores

Ant. ingere psecuti
 atrirembus pessus
 euagit

tribunia p[ro]p[ri]a. si iurbe.
n[on] t[em]p[or]e locum
n[on] t[em]p[or]e scdm

doct[ri]na adolefcent[is]. & ip[s]e
tribunus. p[ro]p[ri]a.

erant pugnacissimo post pharſalicam autem pugna cum cesar dictator factus persequi pompeium decreuisset. antonium cum tribunatu in urbem remisit. Est ea quidem potestas si presens sit. dictator. secunda. sin autem absit. prima ac ferme ſola. quippe dictatura ceteros omnes magistratus diſſoluit. preter tribuniciam potestatem. Reuerſo in urbem antonio dolobella adoleſcens qui et ipſe tribunus ple. erat. nouarum rerum cupidus legem promulgauerat de ere alieno reſcindendo. rogauitq[ue] antonium ut pote collegam et amicum et popularem ut adiutor ſibi eſſet ad eam legem ferendam. intercedebant enim aſinius et trebellius. Eo tempore accidit ut grauis ſuſpicio haberet antonium uxorem ſuam adolobella eſſe corruptam. Quod cum ferre non poſſet. repudiata uxore eademq[ue] ſorore. erat enim filia. C. antony ciceronis college. partes aſiny et trebelly ſuſcepit. aduerſatusq[ue] eſt dolobelle. occupauerat ille forum per uim legem laturus. Antonius autem ſenatu decernente armis opus eſſe dolobellam inuadit. et pleriq[ue] circa euocatis. tandem foro exturbat. hoc quidem antony factum maxime animos plebis offendit. bonis atq[ue] honeſtis ciuib[us] propter turpem uitam odio erat. Semper enim inter aleatores ſorta ebrioſq[ue] uerſabatur. Die uino luſtrisq[ue] conſectus edormiebat crapulam qua noctu per laſciuiam ingurgitauerat in munoꝝ nuptijs et ridiculoꝝ ſpectaculis. ferunt illum in hyppie mimi nuptijs tantum uim per uniuersam noctem hauſiſſe ut ſibi poſt[er]idie in concionem uocato neceſſe fuerit in conſpectu populi romani euomere. quodam ex amicis togam ſubiacente. Erat etiam inter maxime familiares ſergius mimi[us] et citharis quidam ex eadem paleſtra mulierculam amans. hoc comitatu antonius peragrabat italiam. inlectica delatus aureas pateras uoluti in pompa arciſferens. Ducebantur et leones ad redam ligati. et quod maxime homines torquebat honeſtiſſime domus ſortis et mimiſ pro diuerſoꝝ tradebantur per luos atq[ue] amniꝝ ripas prandia ſumptuoſiſſima parabantur. Habebat omnes non parua indignatio quod cesare ipſo extra italiam belli reliquias perſequentem et mille labores et pericula noctu dieq[ue] ſubeunte. alius italiam per illum tam luxurioſe calcaret. Itaq[ue] reuerſus cesar. dolobelle ueniam dedit. tertium conſul factus non antonium ſed lepidum elegit collegam. bona deinde C. N. pompeii ſub haſta uendita mercatus eſt antonius. Sed exigi aſe pretium moleſte ferebat. Atq[ue] ipſe hanc ob cauſam a frico

etiam factu M. Antonij.

tertium. Anno Tertio.

bello non affuisse quod parum sibi uideretur in iis que prius gesserat gratie consecutus. Videtur autem cesar non negligenter errata castigando magna ex parte eius nequitiam retulisse. Confestim enim illa turpi uita relictā. uxorem accepit filiuam. C. curioni antea nuptam. non muliebres artes doctam mulierem. nec priuatum hominem superare contendentem. sed magistratus regere et imperantibus imperare. ut sibi magnas grates deberet cleopatra quod ita institutum ab ea antonium accepisset. ut uxoribus obnoxium esse didicisset. hanc tamen mulierem antonius ludis nonnunquam aggrediebatur ut sibi illa esset placatior et aliquid remitteret seueritatis. ut tunc cum cesari ex hispania redeunti processisset obuiam. inde crebro rumori perlato cesare interfectum esse. hostesque in italiam properare. rediens in urbem antonius. famuli ueste noctu domum uenit. dixitque se tabellarium ab antonio litteras ad filiuam habere. Introducitur ad eam capite inuoluto rogat illa priusque litteras accipiat ualeat ne antonius. hic uero nihil respondens epistolam porrigit. quam cum illa legeret flens. erat enim scripta amatorie. caput aperuit in collum inuasit. Sed hec pauca ex multis posuimus exempli gratia. Cesari tandem ex hispania remeanti omnes primores ciuitatis quod longe obuiam processere. Horum autem egregie preter ceteros summo in honore recepit antonium. Nam cum per italiam curru ueheretur. una secum semper illum habuit in eodem curru. post illum uero. D. brutus sequebatur. et. C. octavius nepos sue filius. qui postea cesar dictus est. et plurimum tempus romani imperauit.

Quartum deinde consul creatus antonium sibi assumpsit collegam. Instituerat autem se magistratu abdicare et in suum locum dolobellam substituere. qua de re etiam ad senatum uerba fecerat. Sed indignans antonius inimicum sibi in magistratu adiungi. uehementer inuictus est in dolobellam. nec pauciora tamen de se audiuit. Itaque infecta re senatus dimissus est. Deinde cum cesar in sententia prestitaret et consulem dolobellam renuntiari iussisset. obiecit auguria antonius. effecitque ut cesar ab incepto desisteret. Erat sane in dolobella non minus nequitie quam in ipso antonio. feruntque aliquando cum quis antonium dolobellamque ad cesarem sub accusasset atque in suspicionem adduceret insidiarum. respondisse cesarem non ueri eiusmodi mures et comatos homines. sed illos graues et pallescentes brutum et cassum designans. Sed illis quidem cesaris necandi pulcerrimam causam prebuit antonius. Erat sollemnis luper-

Cleopatra

quartum Consul

nequitio sus dolobella

primo totius populi ro. ap
Rursus Diadema

culorum dies. Cesar autem triumphali ueste amictus in ro-
stris sedebat. currentes lupercos inspecturus. Currunt enim
et nobilem iuuenem et eorum qui magistratum gerunt coplu-
res nudi atque uncti loribus albis obuios ferientes. In his cum es-
set antonius contra consuetudinem moremque eius ludi. ad sel-
lam in qua cesar sedebat. cucurrit diadema annexum laurea
corona ostentans. sublatusque ab his qui secum erant. capiti cesa-
ris diadema imposuit. Declinauit caput cesar reiecitque diade-
ma imponere conantem. rursus reiecit cesar. cum summa specta-
tum letitia. Quod quidem mirandum uidetur homines se uera
sub rege uiuentes. nomen regium ut libertatis priuationem ex horru-
ile. Surrexit cesar e sella turbato uultu et nudatum uigulum
cuque offerebat ad necem suscipiendam paratum se dictans. Coronam
tamen illam statue sue impositam cum tribuni plebis abstulissent ac
obeam rem summo studio a populo laudati essent. Cesar eos magistra-
tu priuauit. Hec brutum cassium ceterosque compulerunt ad cesaris
truandam consilium. Qui in unum congregati. cum multa dispo-
sissent. illud agitare inter se. ad eam rem perficiendam Anton-
ius esset inuitandus. Quod cum non nullis placeret. contra dixit
trebonius. Inquit enim mentem antonii iam antea tentauisse cum
cesar ex hispania reuerteretur. antonium uero non recepisse. nec
tamen unquam ad cesarem retulisse. sed tacuisse id fideliter. His uerbis
in sententiam trebonii adducti. iterum agitare. an una cum cesa-
re antonium trucidarent. Sed et hoc quidem prohibuit brutus. cen-
sens eam rem quam pro legibus ac iure susceperant. cedere omni inu-
ria oportere. At uerum antonii robur et magistratus insignia. subor-
nant quosdam ex conuictis qui cum cesar ingreditur senatum.
extra demorentur antonium. negotio aliquo excomposito iniecto.
Que omnia cum ita ut disposita erant euenissent. mortuo in sena-
tu cesare primo quidem antonius insignia magistratus abiecit et
mutata ueste se occultauit. Deinde ut audiuit illos nemini nocere
sed globo facto in capitolium se recepisse. egressus e latebris filium
suum adeos misit in capitolium ut pro obside illum teneret. et apito-
liique defenderent. Quo facto ipse quidem eodem die. C. cassium ad ce-
nam apud se habuit. lepidus autem brutum. Postridie uero freque-
ti senatu retulit de obliuione discordiarum. Deque prouincijs diuiden-
dis. cui quidem senatus summo studio assensus cum esset. adiunxit

6
et acta cesaris rata manere. Celeberrima fuit illa dies antonio nec di-
ci quidem posset quantam sit laudem iudicio omnium mortalium conse-
cutus. Videbatur enim intestinum bellum per illius prudentiam sub-
latum esse. et in rebus difficillimis ac turbulentiis bono consi-
lio cuiusque animo fuisse. Sed tamen cito ab hac sententia deiecit
principatus cupido. quem se post cognitam mentem plebis haud dubie
adepturum putabat si brutus emedio tolleretur. Nam cum cesare
ut mos erat in funere pro rostris laudaret. animaduertens multi-
tudinem oratione sua mirabiliter ductam. admisit laudibus com-
miserationem stimulosque animorum et in perorando uestem cesaris expli-
cuit sanguine fedatam. et pluribus locis cesarem aggladys. et ea qui
patrati fuerint. impios sceleratosque uocans. tantum furorem multi-
tudini iniecit ut corpus cesaris in foro cremarent subsellys mensisque
undique ad puram raptis. indeque accensis faabus ad ocisorum domus
percurrerent. Ex hoc brutus ceterique ex urbe migrarunt. cesaris ue-
ro amia ad antonium se contulerunt. ad quem etiam calpurnia uxor
pecuniam a cesare relictam transtulit et penes eum deposuit. Erat au-
tem numerus quatuor milia talenta. Accepit etiam cesaris comen-
tia in quibus decreta iudicataque erant scripta. Ad hec antonius quod
libitum fuit addens alijs magistratus dabat. alijs immunitates
multi senatores facti. plerique ab exilio reducti. Et hec omnia faciebat
quasi a cesare ante decreta. Quam obrem iocantes romani eos omnes ca-
ronicas appellabant. nam siquid illis obiectum erat continuo in mortui
fugiebant cyrographa. hec et alia preterea multa contra leges fecit
antonius. ipse quidem consul. L. uero fratrem tribunum plebis et. C.
alterum fratrem preterem soceros habens. Dum hec Rome gerunt
C. cesar adolescens a cesare scriptus ex appolonia redijt. Is primo
ad antonium ut pote amici paternum salutatum ueniens. deposite pe-
cunie mentionem habuit. Debebat enim romanorum cuiusque drag-
mas septuaginta quinque ex testamento patris. hic antonius primo
iuuenem aspernari atque insanum dicere et boni consilij bonorumque
amicorum expertem. si tam onerosam hereditatem adeundam pu-
tet. ac non potius abstinendum. Sed cum id persuadere nequirit a-
dolescenti pecuniaque repeteretur. multa contra illum contumeliose di-
xit fecitque. Nam cum tribunatum petens cesar sellam auream patris
sui posuisset. minatus est antonius in carcerem illum ducturum nisi
desineret plebem sollicitare. his rebus adductus cesar. ad acronem

se contulit. eiq; se totum permisit. per quem cum senatum sibi conuulset ipse autem plebem amplexaretur et ueterani milites undiq; adu concurrebant. metuens antonius per communes amicos ingratiam rediit. congressu ad inuicem in capitolio habito. Ea nocte dormientes antonium terribilis visio exortauit. Visum est enim eius dexteram fulmine de celo ferri. nec multo post nuntiatum est illi cesarem insidias tendere. qua dere cum cesar se purgaret. nec tamen persuaderet. rursus inter eos ardentissime inimicitie exorte sunt. hinc discursiones per italiam ab utroq; facte. ueterani premis utriusq; allecti. legionesq; sollicitate. Inter hec. M. acer eo tempestate ciuitatis princeps omnes mortales in antonium conatabat. Eo auctore antonius tandem hostis est iudicatus. cesari fasces decreti. pansa et hirtius qui tunc erant consules contra antonium missi. Hi circa urbem mutua prelio commisso. presente cesare atq; adiuuante. M. antonium fuderunt fugaueruntq;. Sed ipsi ambo interierunt. Ex hoc bello fugientem antonium cum multa alia grauissima exceperunt. tum maxime rerum edendarum penuria. Verum ei natura datum erat ut rebus aduersis difficillimisq; temporibus. sese ipse uirtute superaret. et quanto magis fortuna preme retur. tanto bono uiro efficeretur similior. Itaq; dum alpes transcendere. mirabile erat exemplum militibus suis. hominem tanta luxuria tantisq; delictis modo affluentem aquam corruptam facilius bibere. radices ac fructus siluestres cibum habere. edebant etiam arborum cortices. et animalia quedam ante id tempus ingustata. Causa itineris erat ut transalpino exercitu se coniungeret. cui lepidus imperabat. M. antony familiaris et in cesaris amicitiam magna ex parte per antonium receptus. Vt igitur in ea loca peruenit ubi lepidus cum exercitu erat. haud procul ab eo castrametatus. expectabat siquid opis aut auxilij afferretur. Quod cum frustra prestolari se animaduertit. lugubri ueste assupta et barba post pugnam promissa et crine miserabiliter neglecto. ad castra lepidi q; proxime accessit. ibiq; conuocari cepit. Mouebat non paucos miserabilis habitus. et maxime supplex oratio flecebat animos. Qd cum sentiret lepidus tubas canere iussit ut pre illarum clangore uox antony nequiret exaudiri. Ob id factum magis ad misericordiam flexi milites. lelum quendam et elodium meretricio habitu emictut qui iubent antonium castra expugnare aggredi. per mulcos esse uitus qui se offerant paratos eum recipere et lepidum si ita iuberet trucidare. flumen quoddam propter castra lepidi fluebat. Contra eum locum anto-

7
nuis copias suas postredie adduat. et primus omnium ipse flumen in-
gressus ad aduersam ripam contendit. Jam enim milites lepidi frequen-
tes ex eo loco antonium uocabant uallumque prostrauerat. Ingressus igitur
castra et rerum omnium potius humanissime lepidum conuenit. pa-
tremque salutauit. et cum re penes eum summa potestas esset lepidus tamen
imperatoris nomen honoremque seruauit. Ea res effecit ut plancius numa-
cius qui et ipse circa ea loca exercitum ducabat antonio se coniungeret.
his rebus elatus antonius. uario quodam ex familiaribus compotitoribusque
suis cum sex legionibus in presidio gallie relicto. ipse in italiam rediit. de-
cem milia equitum et xvij legiones peditum secum agens. Cesar autem
a cicerone quem uidebat tota mente ad libertatem rei publice intentum
desauit. antoniumque ad reconciliationem uocauit. Conuenere hi tres duces
in insula quadam flumine circumabluta. Ibi per triiduum commorati de di-
uisione imperij deque ceteris rebus agitauerunt. Verum ut cetera facile tra-
nsegerunt. sic magna dissensio concertatioque exorta diu tenuit delibe-
rantes de ciuibz necandis. singulis amicos seruare cupientibus et in-
micos necare. Tandem inimicorum odio et iura cognationis et amicitie
caritas abiecta. Cesar antonio ciceronem. Antonius cesari. L. cesarem
aiunneulum concessit necandum. A. M. lepidum. paulus frater ad neam
concessus. uel ut quidam aiunt sponte destinatus. Nil reor unquam crudeli-
us fuisse aut terribius factum. hominibus hominibus permutantes. ipsi
quos acceperant quos tradebant mactantes. Sed in amicos magis inui-
cy. quos sine ullo odio trucidabant. Hanc inter duces amicitiam consue-
runt milites affinitate firmandam. Data cesari uxore clodia fuluie filia
antonij priuigna. His ita dispositis. ad exequenda ea que decreuerant
contendunt. Trecenti ab his ciues ex proscriptione trucidati. Ciceronis ca-
put ac dextera manus qua ille ananias orationes scripserat. iussu an-
tonij abscissa. Que cum ad se delata essent aspexit dum summa letitia ex-
ultans. ubi oculi satia sunt illo spectaculo iussit per contumeliam in ro-
stris deponi. quasi uero illum iam mortuum contumelia afficeret. ac non
potius se ipsum ac fortunam suam indignam ostenderet. que ad tantam po-
tentiam nefarium hominem prouexisset. L. autem cesar cum milites ad eu-
necandum missi essent fugit ad uuliam sororem. At cum carnifices eo quo-
que uenissent et incubitulum prorumpere uellent. stans illa pro foribus
ac ui resistens clamitabat magna uoce. nunquam illis facultatem. L. cesaris ne-
candi futuram. ni prius ipsam necarent que antonium peperisset. his illa
tunc rebus fratrem tutata est. Erat hec trium uiroz dominatio omnibus

infensa et grauis. cui rei culpa omnis in antonium referebatur. Nam et cesare maior natus erat. et lepidus potentior. et ad suos mores utramque illam uoluptatam. ut primum per bellum licuit redierat. Accedebat ad hec. quod domum magni pompeii habitabat. hominis non minus institutis domesticis moribusque admirandus quam tribus triumphis. Tunc uero dominante antonio legati duces magistratusque reiecti pro foribus expectabant. His porte clausae non per mittebant aditum. Intus uero aleatorum mimorum adulatorum greges rapinae antonii deuorantes. Non satis erant adsumptus proscriptionum bona nec omne uectigalium genus exactum. Iterum est ad uirgines uestales. raptae pecuniae apud eadem depositae. Vxoribus et iam propinquisque necatorum ciuium bona per calumpniam adempta. nec tamen hec satis erant. Quam ob rem indigne passus cesar tantam prodigaliter diuisionem pecuniarum cum antonio fecit. Diuiso etiam exercitu contra brutum et cassium in macedoniam profecti sunt. M. lepidus cum presidio rome relicto. Ut igitur in macedonia bellari ceptum est. nihil in quo preclarum acesare factum. omnia per antonium. prima quidem pugna uariū habuit euentū ut ab utraque parte dextrum cornu superaret. Cesar a bruto contra quem instructus erat profligatus. castra quoque amisit. utque manus hostium effugit ut ipse in commentariis suis scribit sommo cuidam ex familiaribus admonitus. Cassius in alio cornu ab antonio uictus cum ignoraret brutum uicisse apyndaro liberto uolens mandansque occiditur. Scribunt tamen nonnulli antonium abfuisse cum milites sui contra cassium pugnauerent. Post paucos uero diebus iterum pugnatum est. In ea pugna uictus brutus sibi mortem consciauit. Antonio uero integra uictoria parca. ut pote qui cesare egrotante uicerat. In ea pugna Antonius cum bruti corpus inuenisset. pauca de C. fratris necis conquestus quem in macedonia captum brutus aetronis manibus mactari fecerat. et postremo se magis id hortensio quam bruto imputare testatus. purpuram ex suis pretiosissimam cadaueri superiecit. et liberto cuidam ex suis mandauit sepeliendi curam. huc tamen libertum cum postea comperisset purpuram cum corpore non sepelisse magnamque partem pecuniae ad sepulchrum date subtraxisse summo supplicio affecit antonius. Confecto bello cesar quidem grauissima ualitudine ita ut parum super futuris speraretur. romam reductus est. Antonius uero ad cogenda stipendia que militibus solueret. cum exercitu contendit. pollicatus enim erat cuique militum quingenti milia

dragmarum. Eratq; opus grandi pecunia ad ea persoluenda. Primo igitur in greceam profectus non grauis neq; infestus hominibus erat. Sed ad doctorum hominū disputationes. ad theatra. ad ludos se totum conuerterat. in iudicando mitis. in largiendo magnificus. et amator grecorū maximeq; atheniensium uocatus gaudebat. per multa ab illo dona atheniensibus data. non nulla etiam ceteris ciuitatibus. Megarenses uero cum cuperent aliquid ciuitatis sue magnificum ostendere per emulationem athenarum rogauerunt antonium ut adeorū curiam uisenda accederet. Quo cum ille uisset ab eisdem qualis illa curia sibi uideretur. pusilla mihi inquit et in super disiecta. Templum etiam pythij designauit quasi consumaturus. hoc enim senatu fuerat pollicatus. L. deinde consensu grece profecto ipse in asiam transijt. ibi cum reges undique ad eum concurrerent et regine donis ornatusq; certantes sese ac formam suam antonio offerrent. corruptus ex templo animus in consuetum morbum recidit uoluptatum. Anaxanores citaredi et ubiq; tibianes et metrodorus quidam saltator et eiusmodi asiaticarum illecebrarum turba. mira festiuitate et gaudio in calamitates romanas insiliebant. nec quisq; iam se continere poterat. omnibus ad uoluptatem conuersis. Vniuersa enim asia non secus ac sophoclea illa ciuitas plena uaporibus suauissimis erat. ubiq; cantus audiebantur. ubiq; festa exalabant festiua. Quippe cum ephesum ingrederetur mulieres uniuerse in bacas. uiri omēs et pueri in satyros et panes se formarunt. Edeix thursis psalterijs plena ciuitas. Dionysium charidotem melichium uocabant antonium. et erat profecto talis erga quosdam. ceteris uero ferus et immanis. Nam et nobiles spoliabat fortunis omnibus. et eas perditas hominibus a stentatoribusq; donabat. multis preterea uiuentium bona quasi mortuorum hereditatem concessit. Domum magnetis cuiusdam largitus est coco suo quod cenam bene parauisse usus erat. Secunda tandem uectigalia cum asiaticas imperaret hybreas quidam qui ciuitatum causam susceperat. ita cum antonio agere ausus est. Si potes inquit o antoni eodem anno bis uectigal exigere illud etiam efficere posse te decet. ut bis e statem habeamus usq; autumnum. festiuum hoc quidem et a mente antony non abhorres. deinde cum disseruisset ducenta milia talenta sibi asiam exsoluisse. Efficiens nimum adiecit hec uerba. Siquidem hec tanta pecunia ad te delata non est. ab his eam repetis qui a nobis exegere. Sin autem ad te delatam iam consumpsisti. nulla nobis spes reliqua. perisimus. hac oratione maxime flexit antonium. Ignaro enim illo plurima gerebantur a suis neq; id tm

negligentia quantum simplicitate quadam ac nimia fide contingebat. Erat illi simplex ingenuus. tardeque errata sentiens ubi tamen senserat permagna mentis imitatio. et apertissima contra eos qui errauerant indignatio. magnitudo animi et ad premia et ad penas excellens. ad premia tamen propensior. diuinitas autem inmodica. et pene scurrilis prociuitas. Sed hec secum habebant medicinam. Licebat enim impune ysdem rebus contra illum uti. nec facile erat discernere. ludens ne an delusus magis gauderet. Et ea quidem res non parum afferebat calamitatis. homines enim in iocando lacerandoque aduersus eum libertate freti per facile in magnis rebus assentando blandiendoque illum capiebant. minime uiripis quicquam tale suspicantem. Ita uel moribus uel natura instituto antonio suprema clades cleopatre amor in iuncta. siqua ad huc uita in eo latebant detexit atque incendit. siquid autem salutis aut uirtutis supererat. id idem amor penitus deleuit. Captus est autem hoc modo. Cum se uertisset ad parthiam bellum. delium quendam ad cleopatram misit. iubens illam ad se in aliam uenire iudicium subituram. quod. C. cassium opibus uiuisse ac permulta ad bellum contulisse accusaretur. Ad quam ubi dellius peruenit uisa mulieris forma et lingue elegantia. et sermonis calliditate opinatus id quod erat nihil mali ab antonio eiusmodi mulieri impendere. sed contra magna illi potentiam apud antonium fore. uertitur ad obseruantiam cultumque mulieris. monetque homericum uersu. ut proficiatur ad iudicium quod maxime ornatum. Nec formidet antonii mitissimum et humanissimum ducem. Illa autem dellio assensa atque ysdem rebus antonium capi posse confisa quibus antea cesar et CN. pompeii filius capti fuissent. illi enim adolescentulam ad huc et rudem cleopatram cognouerant. Nunc autem ea etate ad antonium proficiscebatur quia maxime solent mulieres et florere forma et consilio uigere. parat dona pecuniam ornatum qualia magnarum rerum dominam ex feliciissimo regno ferre dicebat. Plurimum tamen spei erat sibi in se ipsa et in suis ueneficijs philistrisque. Per litteras igitur antony. ceterorumque acersita. intantum hominem iudiciumque contempsit ut incredibili pompa per cymnum amnem nauigaret. Erat enim aurea puppis. uela autem purpurea pandebantur. Remi argentei ad fistule tibique modos agitabantur. Ipsa uero regina sub tentorio aurato requiescens. ad similitudinem ueneris ornata erat. pueri utrinque collocati. pictis cupidinibus persimiles. puellae insignes nereidum et gratiarum scolis. partim gubernaculis incumbabant. partim rudentibus adnitebantur. Analle mirabili habitu omnes ripas

flumini complebant uaporibus. Currebatur undique ad eiusmodi spectacu-
 lum. Iueratque per omnes fama uenire pro utilitate assie hactum allu-
 dere. Vacue factum est forum omni multitudine ad uidendum diffu-
 sa. Antonius denique pro tribunali sedens pene solus relictus est. Misit igitur
 qui illam ad cenam inuitent. Ipsa autem conuebat apud se potius an-
 tonium cenare debere. Statim igitur ut facultatem quandam et humani-
 tatem per se ferret, regine paruit, cenauitque apud illam. Quo in loco mirum
 in modum stupefactum esse aiunt antonium. Tantos enim apparatus offendit
 quantos nunquam fuerat arbitratus. maximeque admirationi fuit multitudo
 luminum. Tanta enim undique eluxisse ferunt, tam mira inter se arte dispo-
 sita atque ornata, ut id quidem uel inter rarissima pulcherrimarum rerum
 spectacula putaretur. Postridie uero cum apud se regina cenaret, certauit
 antonius magnificentia simul et diligentia egyptiam antequam. Sed in utraque
 superatus, ipse primus audientiam cene sue, rusticitatemque cepit illudere. Regi-
 na autem dicacitatem hominis animaduersa cum uideret illum castris quo-
 dam sale et facetiis uulgaribus maxime ducere, posito iam timore cepit et ipsa
 eodem genere iocandi contra antonium uti. At qui cleopatre forma, ut ferunt
 ipsa quidem per se non nimium erat efficax ad mentes aspicientium capiendas,
 nec qua homines premium admiratione stupeficerent. Verum adeo suauis-
 simi mores tanta in loquendo facundia, tam iocundissima conuersatio ut his
 rebus adiuta forma uniuersos arripere. pronuntiabat dulcissimo oris so-
 no. linguamque suam uelut instrumentum aliquod plurimum cordarum ad
 quam cumque libitum fuerat gentem conuertebat promptissime, paucas
 nationibus per interpretem loquebatur, plurimis per se ipsa responde-
 bat, uelut ethiopicis, troglodytis, hebreis, arabibus, syris, medis,
 parthis et praeterea multis. cum ante illam egyptii reges, uel ne egypti-
 am quidem didicissent uel macedoniam reliquissent. Ab hac itaque mu-
 liere antonius usque adeo captus est, ut filius uxore contra cesarem in
 urbe pugnante, parthis uero duce labieno syrie imminuentibus, ipse expro-
 cure, uelut haec res nihil ad se pertinerent, in alexandriam reginam
 sequeretur, et ibi pretiosissimam rem ut inquit antipho tempus desi-
 dia quoque contereret. Erat eius uita quam inimitabilem appellabant.
 mutuis se conuiuiis accipientibus et omne prodigalitatis genus exce-
 dentibus. Equidem ex tam propria auro meo audiui narrasse sibi philo-
 tam amphiscum medicum, qui per id tempus studiorum causa alexan-
 driae fuerat. Aiebat enim philotas se aliquodam ex antonii coquis
 qui cum forte familiaritatem habebat, ductum esse in eum locum ubi

epule antonio parabantur. Vidisse q̄ illic et alia complura et apros
octo. se autem ammiratum magnitudinem epularū quesisse quā-
tus esset conuiuarum numerus. risisse hic coquum dixisse q̄ non
multos esse conuiuas sed aracter duodecim. Ceterum oportere ita
queq̄ suum tempus habere. ut ne momentum quidem desit uel super-
sit. Trahi autem sepe cenam ab antonio sermone interpellante uel
potu. nullamq̄ coniecturā esse temporis. et ea de causa non unam sed
multas cenas apparari. Post haud sane multum spatij uenisse aiebat
cum ministris antony filium. quem maiorem natu ex filia habebat.
Neq̄ enim apud patrem cenabat. et cenasse aiebat una secū huma-
nissime inter ceteros familiares. Sibi igitur illic disputanti et comesto-
res multas argutys fatiganti hoc sophisma ab antony filio obiectum
fuisse. febricitanti quodam modo danda sunt frigida. omnis autem fe-
bricitans quodam modo febricitat. cuiq̄ ergo febricitanti danda sunt
frigida. hic cum ipse dubius sileret letitum puerum risisse. atq̄ ita
dixisse. Ego tibi philota hec omnia dono. ostendens per multa et magna
pocula quibus omnis mensa erat referta. Illo uero dono acceptante.
sed tñ minime arbitrate puero tanta donare permissum esse. cū postea
quidam ex ministris pocula hec inuase coniecisset sibiq̄ offerret. ipse
autem repelleret ueretur q̄ accipere. dixisse puerum aiebat. O ine-
pte philota quid ambigis? an nescis eum qui dat filium esse antony?
sed age pro his omnibus si ita placet pecuniam accipe. ne quod forte
ex his desideret pater. sunt enim pleraq̄ antiqua et egregy operis.
Hec uobis ut dixi auus noster narrabat ex philota auduisse. Cleopatra
autem non quadiſariam ut inquit plato. sed multifaria blanditijs
adorta seu studio seu ioco res ageretur nouis semp uitamentis nite-
bantur. quibus magis posset mens antony capi. Semper noctu dieq̄
erat parata seu ludere seu potare seu uenatum ut placeret. exercen-
tem se antonū uisebat in armis. noctu per urbem uagantem in anal-
le habitu sequebatur. quando et ipse famuli ueste solutus erat uagari.
et domos populariū obsidere. et inquilinos per fores illudere. unde nō
solum conuitia sed etiam uerbera per sepe reportabat. hoc quāq̄ uul-
go odiosum esset. gaudebant tamen alexandri. dicebantq̄ tragica
quidem persona aduersus romanos. comica autem aduersus egyptios
antonium uti. Vnum ex suis iocis narrare libet. nam plures referre
uauum esset. Cum piscaretur aliquando antonius. nihilq̄ capere po-
sset. presente cleopatra angebatur. iubet igitur piscatores clam sum-

mersos hamo quem dimiserat pisces antea captos appendere. Per hunc modum bis uel ter preda capta non latuit egyptiam. A mirari illa primo fecte narrare deinde amias. rogare ut spectatores fierent eius miraculi. Conueniunt postmodum frequentes. scaphas conscendunt dimittit hamum antonius piscaturque non insolita arte. Regina uero cum bis aut ter celeriter antonius iam pisces traxisset. quendam ex suis preuenire iubet. hamoque antony piscem sale et fumo iam olim seruatum affigere. Antonius a suis predam appensam ratus harundine substituit. ammirari primo omnes. inde re cognita uehementer ridere. Tunc cleopatra comiter. Relinque imperator inquit calamum nobis canopeis et pharus regibus. Non enim hec tua preda. sed urbes. littora. reges. nationes. Cuiusmodi rebus intento antonio duo nuntii eodem tempore afferuntur. alter quo certior factus est. L. fratrem et fuluiam uxorem primo inter se dissidentes deinde cum cesare pugnautes amissis rebus italia esse pulsos. Alter labienum parthorum ducem omnem asiam abeufraire et syriam ad ludiam et ioniam occupasse nuntiabat. Tandem igitur uelut e somno crapulaque experrectus usque in pheniciam e contra parthos processit. Inde per litteras fulue reuocatus ad italia cum. cc. nauium se conuertit. Inde cum plerique ex amias qui urbe fugati erant. fierent sibi obuiam. cognoscat ab his omnem discordiarum causam a fulua esse ortam. Erat enim natura ferax atque impigra. putabatque fore ut antonius a cleopatra distraheretur. si quis rerum motus in italia esset. Verum illa cum in asiam nauigaret insitione mortua est. que res effecit ut in spem uenirent amia. inter antonium et cesarem posse pacem fieri. Nam cum in italia appulisset. cesarque manifestissime fateretur nihil se habere quod antonio quidem succensere posset. que uero sibi obicerentur omnium crimen in fuluiam referret. intercesserunt amia bellumque prohibuerunt. Diuisum deinde inter illos imperium est. Ita ut terminum facerent ionium mare. Omnis ad orientem tractus antonio. Ad hesperiam cesari concessus. Lepido autem affrica permissa. Consulatus uero quotiens ipsi nolent amias cuiusque pro portione sibi concedi placuit. Videbantur hec federa maioris cuiusdam uinculi indigere. Quam commoditatem fortuna prebuit. Cesaris erat soror octauia maior illa quidem nata. nec ex eadem matre. ex ancharia enim erat genita. Cesar ex aca. hec mire uirtutis femina. mirum in modum colebatur a fratre. Tunc autem C. marcello cui nupta fuerat mortuo lugebat. Idem putabatur facere antonius mortua fulua. Quamquam enim cleopatram habere non inficiaretur. negabat tamen coniugium esse. nec in hoc uno quidem ratio ad huc succubu-

erat amon. Censebant igitur omnes antonio dandam esse octauam. spe-
rabantq; fore ut hec mulier forma moribus ingenioq; prestanti una cu
antonio uiuens. et ab eo ut decens erat amata / omnium rerum quiesceret
et salus. hoc cum ambobus placeret. reuersi in urbem nuptias firmat ex se-
natus decreto. Neq; enim per leges licebat ante decimum mensem auiam morte
Placuit deinde ut cum sexto pompeio pacem firmarent. Tenebat Sextus ea
tempestate sicaliam et predatoria classe cui magis pirata preerat. Italic oras
et omne circum pelagus infestabat. Vnus tamen fuerat magna humani-
tate in antonium. suscepit illius matre que una cum filia ex urbe pro-
fugerat. Congressum igitur cum sexto habuerunt in aggere quodam me-
ssane quem naues pompeii ex altera parte circumstabant. ex altera anto-
nii et cesaris milites. federa cum pompeio facta ut ille sicaliam et sardi-
niam haberet. tutum autem mare aperatis prestaret. certum modum
frumenti romam mitteret. post hoc se mutuo aduenam inuenerunt. po-
peio forte euenit ut primum apud ipsum cenaretur. Interrogatus aut
ab antonio ubi nam cenaturi essent. Ille inquit Sextus. ostendens pre-
toriam nauem que erat sex remis. illa enim est inquit. paterna domus
pompeio relicta. Hoc ait in antonium ciuillatus. qui domum suam ro-
me occupauerat. Iactis itaq; ancoris et ponte quodam ex aggere in na-
uem facto suscepit eos magnifice. feruente illic conuiuio. et in cleopatra
et antonium feruentibus iocis magis pirata adherens pompeio ita clam
adeum locutus est. Vis ne inquit Sexte ancoras suadum. et te non sardi-
nie neq; sicalie sed romani imperij faciam dominum. hic pompeius cum
paulisper secum agitasset. oportuit inquit o mihi hoc perire ipsum me
nescio fuisse. nunc uero quod est eo contenti sumus. perire enim nequaquam
meum. Inde cum apud cesarem antonium q; cenasset in sicaliam rediit.
Antonius simul ac res composita fuerat. uenadum cum exercitu ad repri-
mendos parthorum impetus premisit. Ipse autem cum in italia remansis-
set. esset q; prioris cesaris sacerdos uiuens gratia constitutus. cetera qui-
dem omnia communiter et amanter et summa concordia inter se agebant.
Verum in ludis quos ceteram inibant non mediocriter agebatur antoni-
us quod semper cesar esset superior. Erat cum antonio quidam ab
egypto magus. Is uim naturae antonii contemplatus. seu re uera id co-
gnosceret. siue quod cleopatre gratia fingeret ita ad antonium dicere so-
lebat. fortuna quidem tua o antonii ipsa perse splendidissima est et
amplissima. Verum cum cesari adhereret continuo obscuratur et deca-
dit. Tuus enim demon illius gentem reformidat. et cum celsus atq;

alacer persequi ipsum sit. obliuiscens tamen uoluntatem humilis sit et
 abiecerit. Quod quidem te moueo ut ab illis uelis quod parum ab hoc adole-
 scente. His autem ab egiptio diuisa omnia inde habent fidem facere.
 Nam scus scribas siue talis in re quacumque deest talis. Semper uictor
 cesar. uictus autem erat antonius. Sepe pugnares gallos sepe co-
 turnes certatum inmutantibus. semper cesaris uincabant partes.
 Quibus rebus occulte licet. turbatus antonius nec egiptum iam as-
 pernatus. mandata cesari rerum finium cura ipse ex italia migra-
 uit. octauia uxore ex qua iam filiolam susceperat usque ingreuiam
 comitante. Ibi cum athenis hibernaret affertur letissimum nuntius Ven-
 tidium profligatis parthorum copijs. Labienum et fratri pacem bel-
 lacissimum hyrode regis ducem occidisse. Ob has res epulum grecis
 ab antonio datum et ludis per urbem instituti quibus ipse antonius posi-
 tis magistratus insignibus presuit. et assumptis adolescentibus una cum
 illis saltauit. Inde ad bellum proficiscens solum exercebat ex sacra oli-
 ua et ex elepsychea uis aque plenum secundum quoddam preceptum
 secum tulit. Interea pacorum regis filium cum magis parthorum co-
 pijs in syriam irumpentem. Ventidius in cyrathia deleuit. qua in pu-
 gna cum ipse pacorus cum ingenti suorum strage cecidisset. tanta formi-
 do parthis iniecta est ut intra medie et mesopotamie fines sese omnes
 reciperent. neque ultra auderent pedem efferre. tribus continuo pugnis
 summa in superati et pro crasso mortuo penam abunde passi. hoc quidem
 uentidij bellum inter incerta romanorum facta connumeratur. quia ipse
 uictus antony in iudiam ulterius uictoria uti desistit. et parthos contur-
 batos ac disiectos prosequi. Ad eos autem qui defecerat conuersus in di-
 onem redegit. et antiochum comagenem in samo satis urbe obsedit.
 Qui cum mille talenta se daturum polliceretur. et iussa ultro facturum ius-
 sit Ventidius legationem ad antonium mittere. Nam is iam prope aderat.
 nec permittebat Ventidius rem cum obsellis transigere. ut saltem hoc unum
 suum et non Ventidij factum diceretur. Quod ubi obsellis negatum
 est ob desperationem in audaciam uersi. dum antonium nequicquam oppugn-
 ationi intentum tenere. eo quod rem adduxerit. ut penitentia ducis. trece-
 tis dumtaxat talentis turpiter acceptis. ab oppugnatione desisteret. pa-
 uas deinde rebus per syriam compositis athenas rediit. Inde Ventidius
 ut decuit laudatum atque donatum romam ad triumphum remisit. Hic
 solus usque ad nostram etatem triumphauit de parthis. homo obscuro loco
 natus. sed celsi animi et magnarum rerum cupidus. qui ea decursa iam

etiam antony receptus talem se prebuit in rebus gerendis . ut confirma-
ret id de antonio et cesare dictum multo melius succedere si per alios q̃
si per se ipsos bella gererentur . Nam et cassius ab antonio in syriam mi-
llus predare rem gessit . et candidus ab eodem circa armeniam relictus ea
subacta et insuper hyberorum et albanorū regibus prostratis . et cauca-
sum adusq; profectus . gloriam et nomen antony barbaris nationibus
formidolosum fecit . Rursus quibusdam calumnijs contra cesarem irri-
tatus trecentis naubus in italiam properavit . Qui a brundisimis nō
receptus cum tarentum appulisset . Octavia . nam et ipsa cum antonio ex-
greca nauigarat inuitis precibus impetrat ut fratris adiundi faciat sibi
potestatem . Erat illa eo tempore pregnant et alteram iam filiam ex anto-
nio pepererat . que uenienti cesari obuiam progressa . et ex eius amicis agri-
ppa et mecenate in unū uocatis multis lacrimis deprecata est ut ipsam uelit
ex fortunatissima mulierum miseriam facere . Nunc enī omnes homines
amirari duorum imperatorū alterius coniugem alterius sororem . Sin
uero peiora uincant prelium q; committatur . ipsis quidem duobus incertū
esse uter uictor futurus sit / uter uictus . Sibi autem utriuslibet summam
miseriam asferre . Itaq; non ambiguum sed certum malū impendere . his
uerbis cōmotus cesar pacifica tarentum accessit . fuit opere precum ingen-
tes copias terra mariq; cernere summa cum pace utriusq; quiescentes . In
medio autem amicorum complexus et mutuam uerborum caritatem . Ce-
nauit prius cesar apud antoniū in hoc quoq; octauie morem gerens . Cū
deinde conuenisset ut cesar duas legiones antonio daret ad parthicū
bellum . Antonius autem cesari rostratis centum . Octavia scorsum petijt
fratri a uiro xx . mioparones . uiro a fratre mille milites prestari . Hec ubi
composita sunt . confestim cesar contra Sex cum pompeium duxit exercitum .
Antonius uero deposita iurbe octauia / una cum suis et filiae libertis ip̃e
in asiam traiecit . Inde cum in syriam uenisset grauissimū illud malum
quod diu iacuerat a melioribus consilijs superatum . tursus se extulit / ir-
resq; resumpsit effrem ut inquit plato cupiditate animi aduersus honestos
et salutares monitus rationis calatrante . Capitoni fontei negotiū datur
ut cleopatram in syriam adducat . que cum illuc uenisset summa apud an-
tonium gratia accepta . cepit dona non parua . nec contemnendum regni
sui additamentum . Sed pheniciam et syriam eodem et cyprum et magna
ex parte aliam . Item uideam qua balsamum producat . et omnem nabate-
orum arabiam que ad oceanum uergit . Hec dona cleopatræ per iniqui tuler-
unt romani . Atqui multa regna et te trachias priuatis hominibus antoni

dedit. multi etiam reges ab eodem spoliati sunt et fortunis omnibus
 exuti. Ut Antagonus iudeorum rex quem securi percussit. quod nulli
 ante id tempus contigit regum. preceteris tamen flagitijs inuisi
 erant cleopatre honores. Mugebat inuidiam hanc quod cum uno par-
 tu duos filios ex illa suscepisset. et alterum alexandrum. alterum
 cleopatram nominasset. cognomenta huic soli. illi lune adiunxit. Ipse
 tamen antonius rem turpem uerbis exornans. sic solutus erat predi-
 care. Amplitudinem romani imperij non per ea que acciperent sed
 per ea que donarent apparere. Prole autem multorum regum nobi-
 litatem propagari. Ita auctorem suum ab hercule natum. Neque enim
 herulem uno atq; eodem utero omnem suam prolem infudisse. Neque
 solonis leges aut cyassei penas ueritum esse. Sed amplam ex se stirpem
 successioneque nature cupuisse relinquere. Post hec cum phraortes hy-
 rode filius. truadato patre regnum occupasset. multiq; parthorum do-
 mo profugissent. muneses quidam uir nobilis ac domi potens solo pa-
 trio ex torris ad antonium confugit. Antonius themistocli illum simi-
 lem ducens. se autem potentia et munificentia persarum regibus patem
 arbitratus. Tres ciuitates partho largitur. lacusam. archusam. hiera-
 polim. quam colonicem ante appellabant. Sed parthorum rege mu-
 nesem reuocante. benigne illum dimisit antonius. ratus phraortem
 subducere. ut pacis spe duceretur. signa et captiuos qui ex crassi supere-
 rant clade poposat. Ipse autem cleopatra in egiptum remissa per armeniam
 arabiamque profectus copias undique contraxit. nec solum proprias
 sed etiam sociorum regum. Erant isti complures. Amplissimus tamen
 omnium et potentissimus Artuades armenius qui xvi milia equitum
 et peditum vi milia duxit. Illic cum copias suas recenseret antonius.
 comperit romanorum peditum milia sexaginta et his auxilia equitum
 adiuncta. hispanorum et gallorum decem milia. ceterarum nationum
 equitum peditumque simul trecenta milia. he tante copie tantique re-
 rum apparatus. obquas et trans bactram indus expauit et toti simul
 contremuit alia nullius usus antonio per cleopatram fuere. Quippe
 dum properat ut ad illam reuertatur. ut cum illa hiemet non ex-
 pectant gerendi tempus. sed intempestiue aggressus perturbant
 omnia. Magias enim carminibus et amatoris poculis deuincta
 mens amissa libertate propria in cleopatre uultu heribat infixam. lo-
 ge redeundi quam uincendi cupidior. principio quidem cum oporteret
 in armenia hiemare et requiem prebere militibus suis. octo milium

at herbiem

studiorum uia defessis. et ante q̃ parthus copias exhiberis e-
duceret in eunte uere mediam occupare. non tulit ille moram. sed
confestim armeniam ad leuam rapiens satropatenā regionem uasta-
uit. Deinde cum trecentos uehiculos haberet qui machinas ferebat
ad oppugnandas urbes pernecessarias. hi quibus aries erat otto-
ginta pedum quibus corruptis nulla spes erat reparandi ut pote
omni ad orientem plagam materias minime generosas procreante.
dum celerior esse cupit. quasi impedimenta celeritatis post se dese-
runt. taciāno quodam qui curribus preesset cum certa manu mili-
tum ad castrorum uelocem. Ipse autem phraarta urbem magnam ubi
et filij et uxores erant medorum regis obsedit. Ibi mox re ipsa re
darguente cognitum est. quantus error fuerit in machinis relinquen-
dis. Nam cum illis careret aggerem summo labore ex tollere coactus.
anxie perficiebat. Dum hec apud phraarta gerebantur phraortes par-
thorum rex cum magnis copys descendens. ut audiuit machinas ab-
antonio relictas partem suorum militum ad eam misit. Ab his arcumuen-
tus taciānus obruitur. Decem milia cum illo cesa. capti autem complu-
res. in quibus et rex polemo fuit. Machinae uero omnes a uictoribus in-
cense. Ea res ut debuit cunctos antonianos milites minime quicq̃ ta-
le in principio expectantes uehementer turbauit. Accessit quod artaua-
des armenius qui eius belli capessendi causa imprunis antonio fuerat.
quasi desperatis rebus cum suis copys se subtraxit romanosq̃ deseruit. Et
iam hostes his successibus elati manifeste prodire audebant. munitiones an-
tonij adire. minas iactare. contumelijs lacerare. Antonius igitur optimum
factu ratus militem educere ne quiescendo. et suorum animos languidiores.
et hostem ferociorem faciat. Assumptis legionibus tribus et pretorij cohor-
tibus cum uniuerso equitatu frumentatum egreditur. sperans eo maxime
modo hostes qui latissime sparsi erant. in unum contractos pugnandi copiam
facturos. Ita longe a castris. unius diei uiam profectus. ut uidit parthos
undiq̃ in se concurrere. pugnandi signum pro castris ponit. et simul tento-
rijis refixis quasi non pugnaturus sed abiturus. parthorum aciem propter
accedit. Ammonitis equitibus qui primi erant ut cum prepe fuerint equos
in hostes q̃ celeriter conuertant. Erat parthorum acies in falas figuram in-
structa. Stabantq̃ miro silentio et quiete romanorum ordines admirantes.
Eques romanus signo dato. ingenti clamore in hostem defertur. resistere pri-
mo hostes impetumq̃ sustinuerunt. mox ut pedes quoq̃ aduenit tunc igen-
ti strepitu armorum et clamore militum conterriti parthorum equi et simul

ipsi parthi, priusq̃ manus conferrent fugam arripuerūt. hos persecutus
 antonius putabat se totum bellum aut certe partem maximā eo die con-
 fecisse. Insecuti sunt equites aracter stadia centum quinquaginta. pedites uero
 quinquaginta quibus reuocatis quot ex hostibus credissent quot capti esset
 cum queres. comperit triginta dum taxat captos. et octuaginta cesos. Ca-
 res spem ac fiduciam omnem romanis ademit. pergrauē putantibus liqui-
 dem ipsi uictores tam paucos ex hostibus necarint uicti autem tot amissuri
 sint quot circa machinas nuper amiserant. Postidie uero cum ad phraar-
 ta redirent. obuiam sese offert hostis. primo quidem parua manu. Deinde
 maiore. tandem uniuersa multitudo. ac si nunq̃ uicti fuissent. circa roma-
 nos diffusa ad pugnam prouocabant iterq̃ impediebant. ut uix atq̃ anxie
 antonius se cum suis militibus in castra recuperet. ab hostibus autem eruptio-
 ne quadam facta. cum presidia romanorum deiecissent. iratus antonius sorte
 circumducti decuriam quēq̃ supplicio affert. Ceterisq̃ proutrauo ordeum pre-
 buit. Erat hoc bellum utriusq̃ pergrauē. Nam et romani famem timebant
 nec sine uulneribus et cede dabatur iam uictum parare. Et phraortes sciens
 omnia faciliora esse parthis q̃ hiemen cum iam equinoctii autumnale adisset
 magnopere uerebatur ne suos continere non posset. Dolo igitur aggrediendū
 ratus nobilissimis parthorum negotium dat ut romanos qui frumentationis
 aut aquationis. aut deniq̃ cuiusq̃ rei causa egrediantur. familiarius com-
 pellant auferre sinant. benigne alloquantur. uirtutem laudent. eos mirum
 in modum placere regi suo significent. Inde incipit antonius pertinaciam q̃
 phraorte eiusmodi uiros saluos esse cupienti. ipse non assentatur. Sed fa-
 mem atq̃ intemperiem anni duo maxima et grauissima bella expectet. q̃
 cum uenerint. etiam si ipsi parthi concutiant auxilium ferre euadere tamen
 non poterunt. Eiusmodi dicta amiliabus relata monuerunt antonium. Non
 tamen prius caduatore ad phraortem misit. q̃ fuerit scutatus an hec
 ex mente regis loquerentur. quod cum illi affirmarent. et ut ad regem le-
 gatum mitteret suaderent. mittit quosdam ex amicis quibz mandata dat
 ut et signa et captiuos a parthis repetant. ne nihil petendo contentus esse
 sola fuga uideretur. phraortes uō his auditis respondit ut captiuorum et
 signorum mentionem facere omittant. pacem autem si abire malint offert.
 quam conditionem tandem ut ab antonio erat iussum legati accipiunt. Post
 hec antonius paucis diebus dum se milites comparent comoratus aphra-
 aras discedit. nec ipse q̃q̃ castrensi eloquentia nemini etas sue cederet
 conaonem habuit. sed domitium enobarbum id facere iussit. fuisse non
 nulli in exeratu qui id grauer ferrent. ac se contemptum ab antonio puta-

rent. Alij uero inestitia et pudore quod uerius erat impeditum do-
micio id negotij dedisse et ob id ipsum magis etiam conciliatos ac per-
suasos dua esse oportere predicabant. Erat in exercitu uir quidam mar-
dus genere parthorum mores propter diuinam obseruationem plu-
rimum callens. ceterum probate fidei iam antea cognitus in prelio circa
machinas commisso. Is antonium adiens monet ne eandem qua uenit
uiam repetat. ne ue exercitum pedestrem et grauem per loca plana et
aperta tam magnis equitum copys trucidandum obiciat. Neque enim
alia de causa phraortem fedus misse nisi ut abossidione abeuntes in
his potissimum locis consequatur. Si ita antonius uelit duce futurum se
pollicetur non solum tutioris sed etiam breuioris uie. Antonius autem quod
uideri uolebat se parum fidei parthorum confidere. tamen comoditate iti-
neris adductus mardum ducere iubet. satisfactione prius ab eo postulata.
Ille se uinari iubet nec ante dissolui quam in armeniam perduxerit. Quo fa-
cto sumit ille iter ad dexteram et montes capessat. Ita biduum sine ulla offe-
sione profecti iam omni timore deposito dissolute incedebant. Tercia autem
die cum ad flumen quoddam peruenissent. mardus ripam fluminis re-
cens duratam cernens et uiam qua eundum erat multa undatione occupa-
tam suspicatus hostium insidias qui ea impedimenta ac moras romanis
obicerent haud longe abesse. Antonium monet prouidere ne exercitum inca-
ute incedentem de improviso parthi adoriantur. Vix redierat in ordinem
miles cum parthi citatis equis in romanos feruntur. circumdant aciem
undique instant. Antonius funditores et leuis armature milites in hostem
imittit. Parthi infesto telo et plumbea glande percussu pedem referunt.
multis uulneribus acceptis nec paucioribus illatis. Rursus deinde irripe-
re conantes celaber eques excipit dissipauitque ita ut nihil amplius ea die
tentarent. Ex hoc antonius cognito quid factu opus esset expedito milite
funditoribusque non solum terga sed etiam latera exercitus sepsit. et qua-
drato agmine semper incedit. Equitibus autem mandat ut hostes uemen-
tes excipiant. fugientes uero non longius insequantur. hec per quadridu-
um obseruata spem omnem prede ademerant parthi ut iam dereditu co-
gitarent cum spe amissa hiems obitaret. Quinta autem die fuluius gal-
lus uir ferox et manu promptus qui ordinem in exercitu ducebat petijt
ab antonio leuis armature milites et plerisque ex equitibus quos infionte
habebat. promittens aliquod egregium facinus si hi sibi permittantur et
ostensurum. Antonio uero concedente milites et equites capit et cum ho-
stes ut soliti erant accessissent in eos irruit fugauitque. Nec parua fuga ut

preceptum erat contentus. instat fortius et in medias parthorum tur-
 mas irumpit. missos ab exercitu qui reuocarent contemnit. ferunt ti-
 tum questorem signo per uim ablato ad exercitum se recepisse. gallum
 oburgatum quod multos bonos uiros temeritate sua perditum ueti.
 At gallus titum contra urgatus suos cohortatur et eodem loco sistere
 eos iubet. Ibi acerrime pugnatum est. tandem gallus cum suis ab hosti-
 bus circumuenitur. pressusque undique mittit ad exercitum qui auxilium
 implerent. Tribuni militum inter quos et candidus erat uir magna
 apud antonium gratia temeritati galli maximum errorem adiungit.
 Nam cum opus esset frequentiori auxilio uno impetu in hostes irumpe-
 re paruum manu sepe atque iterum ut primi profligati erant. mitte-
 do copiasque euacuando. uniuersum exercitum in fugam atque in ultimam
 cladem dedisset. ni antonius re cognita celeriter aduolans cum legione
 tertia pugnam subisset. hostesque repressisset. Tria milia in eo prelio cesa
 quinque milia uulneratorum in castra relata. Et in his gallus quatuor spi-
 culis aduerso corpore traectus. Sed hic quidem non conualuit. Ceteros
 uero adiens antonius curabat solabaturque mirum ipse dolore afflictus ut la-
 crimas etiam frequenter effunderet. Saneque uero eius aduentu letati. dex-
 teram prestantes orabant ut abiret ac propriam ualitudinem curaret. se
 liberatos esse si ipse dux ualeret affirmat. Nullus in illa etate exercitum
 duxit qui huic aut audacia aut tolerantia laborum aut robore militum
 prestaret. Tanta uero erga ducem reuerentia tanta obedientia tanta penes
 omnes nobiles ignobiles priuatos magistratus constantia in honore ac
 gratia antonii proprie saluti anteponenda. ut nec antiquis quidem illis
 romani locum ullum excessus relinquerent. huius rei plures erat cau-
 se. nobilitas eloquentia simplicitas magnificentia liberalitas comitas.
 tum uero una cum ceteris laborando sollicitudinem pro aliorum incomodis
 suscipiendo opitulando cuique quod opus erat porrigendo. promptiores infir-
 mos atque sanos quam ipsos ualentes effecerat. Hec uictoria usque adeo parthos
 extulit ut qui pridie amissa spe de recessu ut diximus cogitabant per u-
 niuersam noctem exercitum quasi fugitum et desertum omnia immineret.
 Et rex quos omnes secum habebat neque enim ipse ullo prelio unquam affuit
 quasi ad certam predam uictoriamque illuc dimiceret. fuisse dicuntur om-
 nes parthorum copie circiter quadraginta milia equitum. Antonius uero
 cum esset concionaturus. petijt sordidam uestem quo magis animos militum
 flecteret. Sed improbantibus amicis. purpuratus accessit. Ibi cum lauda-
 ret fortis increpassetque qui fugerant et hi quidem bono animo esse iubet

illi uero se purgarent et siue decimationem siue quod aliud supplicium
mallet separatos subire offerrent / modo ipse tristitiam animo expellat.
precatus deos ut si qua inuidia pro priore felicitate adueniret omnem
illam in se unum conuerterent reliquo uero exercitui salutem ac uicto-
riam prestarent. contionem demisit. postmodum exercitum diligenter cir-
cumsepto procedit. parthos autem longe spes sua sefellit. Nam quasi
omnia rapturi inuadentes ita summa uigilante ac romanis repelluntur
ut fortitudinem ammirati spem omnem prede rursus deponerent. In-
de cum quibusdam et cumulis descendente exercitum parthi sectan-
tes per declina adora essent conuersi legionarii milites post se nudos
clausere. primi quidem ingenui flexi clipeos opposuerunt. Si uero qui post
terga erant armis superiectis primos texerunt. Illos item alij eodem mo-
do. Erat eius forma quasi tecti cuiusdam theatrio spectaculo per similes. ad
sagittarum lubricationes tutissima defensio. parthi labore confectos esserant
depositis arcibus et contis assumptis romanos inuadunt. At illi subito in
pedes sublatis et inuicem cohortati primos parthorum obtruncant. reliquos
in fugam dant. eodem modo et sequentibus diebus factum est. Jam exer-
citus tarde incedens ingenti fame premebatur. Neque enim per hostes fru-
mentatum ire licebat. Et instrumenta cerealia magna ex parte relicta erant.
Iumentis partim mortuis / partim inferendo eos qui sauci erant occupatis.
Chenx actica frumenti quinquaginta dragmis empti. pro ordeaceis pa-
ribus tantidem ponderis argentum datum. Tandem ad herbas ac radi-
ces conuersi cum nocte consuetiq; deficerent coacti sunt etiam ignotas
assumere. Inuenta est quedam herba que ad mortem per insaniam ad-
duceret. Quicunq; illam mandebat neque meminerat cuiusq; neque
illum agnoscebat. Ad hoc unum summe intentus ut lapides effode-
ret / uersaretq; ceu quedam magna res et celeritatis indago gereretur.
Erant cuncta plena annexorum humi ad lapides reuellendos traducendosq;
et tandem bilem uomentes monebantur omnes / quando uinum defe-
cerat unicuique adeam pestem remedium. Ita permulas morientibus et
parthis uehementer instantibus. sepe inter cogitandum clamasse anto-
nium ferunt o decem milia eos qui cum xenophonte babyloniam redierant
admirantem qui multo longiore uia confecta per ingentes copias hostium
ad patrias sedes remeassent incolumes. At parthi tum neque exercitum ro-
manum obruere neque ordines turbare ullo pacto possent sed contra ipsi
iam sepe uicti ac fugati essent / rursus nituntur dolos contexere. Admi-
scentes enim sese romanis / qui aquatum aut frumentatum exierant et cor-

das arcuum laxas ostendentes, se quidem nunc abire domum predicabant. quosdam tamen ex medicis biduum aut triduum secuturos non ut lacerent quidem amplius sed ut uicos atque agros ab iniurijs tutentur. Ad hec amplexus gratulationesque adiungebant quo magis persuaderent. Romanam autem magnam insperatam adducti putabant uera fore que illi dictabant. Et ipse antonius una cum ceteris letatus cupiebat iam ipsam planitiem descendere. Montes enim per quos deinceps eundum erat dicebantur aquam non habere. Cum itaque copias deducturus esset antonius, uenit quod proxime ad castra uir quidam parthus nomine mithridates, nepos munesis illius qui triis urbes dono ab antonio acceperat. Is petit aliquem ad se uenire qui syriace aut parthice sciat. Accessit alexander quidam antonii familiaris. parthus prefatus quis esset et in munesem gratiam omnem referens. Interrogauit alexandrum si montes altos ac frequentes sub quibus late se explecent campi ante se ceruat. quod cum ille annuisset. sub illis inquit montibus omnis parthorum equitatus uos expectat. putant enim uos eorum uerbis subductos relictis collibus, per hanc magnam planitiem iter facturos. Si igitur montes ut ad huc fecistis tenueritis nil amplius quam labor et sitis timenda est res uobis romanis nequaquam insueta. Sin in campos descenderitis, certo sciat antonius crassi calamitatem sibi esse subeundam. hec cum dixisset recessit. Antonius hoc nuntio turbatus amicorum sententiam sustinuit. Mardus itineris princeps sententiam rogatus uehementer partho assentitur. Quippe et contra ulla insidias planitiem ipsam plenam erorum et molestiarum putabat. et simul docebat haud longam regionem esse que aqua careret. Sed quantum una die transire posset. In hanc sententiam cum adductus esset antonius nocte signa mouet. milites aquam ferre iussi penuria uasculorum galeas pellesque impleuerunt. parthi ut nuntiatus est antonium per montes iter tenere exorti ex insidijs et contra consuetudinem suam noctu preparantes prima luce extremos romanorum consecuntur. Romanos uigilia et labore confectos ducentorum enim et quadraginta stadiorum iter ea nocte confecerant non mediocriter turbauit aduentus hostium. neque enim tam celeriter affuturum sperabant et sitim augebat certamen. pugnares cum incedebant. Dum ita proficiscuntur primi qui erant ad flumen quoddam peruenerunt. Aqua erat gelida et nitens ceterum salsa et uenenosa. simul ac gustata fuerat totis uisceribus commouebat dolores. Mardo autem predicente dispositi sunt quidam per ripam qui militem ab austu prohiberent. Sed non tantum ea res ualuit quin uiuente siti frequentes ad potum prosilirent. Antonius quacumque incedens milites rogabat paulo etiam siti

tolerare. haud longe abesse fluum a que dulcis et salubris ne ho-
item deinceps propter asperitatem nie sequi posse. his simul dictis
pugnantes conuocabat et requiescere sub umbra iubeat. itaq; sce-
nis et parthis ut consueuerat procul a motis accessit iteru mithri-
dates et per alexandrum monet ut cum paulo requierint ad flume
accederent. parthos enim usq; ad id flumen secuturos, nec ultra
transituros esse. Alexander antonio his uerbis nuntiatis. refert ad eu
aurea pocula et phialas quorum mithridates quot ueste tegere ua-
luit acceptis discessit. Aliquantum etiam tunc diei supererat cum
antonius castra mouit. Ea nox ab hostibus quidem tranquilla fuit.
Sed tam magno inter ipsos tumultu ut nusq; sit magis trepidatum.
Truadatis enim ijs qui aurum aut argentum ferebant pecunias di-
ruperunt. Tandem antony impedimenta adorti. pocula et mensas
pretiosissimas effringunt et inter se diuidunt. hinc tumultus exor-
tus omnem exercitum trepidatione referit. putabant cuncti caem
circumuentam ordinesq; interruptos esse. ut antonius quendam ex
libertis suis nomine ranum uice uiado obligaret. ut quandoq;
iuberet gladio ipsum transfigeret absunderet q; caput. ut neq; uiuus
capi ualeat neq; mortuus dignosa ab hostibus possit. hic cum omnes i-
gemiscerent Mardus itineris dux bono animo esse iubet. flumen
enim prope esse idq; ex aere spuratione et frigidityte aeris et tempo-
re profectionis sibi patere. neq; enim multum supererat noctis. Et
simul nuntiatum est turbationem illam non ex hostibus sed ex militu
quorundam auaritia. intemperantiaq; esse ortam. Volens igitur anto-
nius ex errore ac profligatione inordinem militum reducere. manipula-
tim precepit. quibus iam ferme inordinem redactis cum dies lucere ce-
pisset. parthi extremos inuadere ceperunt. Datur signu pugne mili-
bus leuis armature. deinde cetera eos protegunt et testudine facta ho-
stem expectant. qui cum adue non auderent et romani paulatim se sub-
duerent. ad flumen primi perueniunt. Ibi antonius equitibus aduer-
sum hostem collocatis copias traiecit. Infirmos primo deinde ceteros. Iam
et ipsis pugnantibus facultas erat bibendi. Parthi enim ut flumen
aspererunt subito arcus relaxat. secure trinare iubent. Virtutem ro-
manorum ad celum tollunt. Postq; id flumen transierunt et se ex lon-
go labore repperunt. uiam ue pergunt. non nimiu parthorum fidei
credentes. Sexta die post ulamum prelium ad flumen araxem quod me-
diam ab armenia diuidit perueniunt. Visum est eis hoc flumen et al-

titudine et rapacitate horrendum. Et rumor erat parthorum insidi-
 as ibi esse ut romanos transeuntes adorirentur. Vbi igitur araxem
 tutissime transire armeniamque tetigere quasi ex longo pelago terram
 illam intuentes adorabant. ad lacrimasque et amplexus pre letitia con-
 uersi. Incedentes autem per regiones fortunatas et ex recordatione penu-
 rie rebus omnibus abutentes hydericos utericosque incurrunt morbos.
 hic cum exeratum recenseret antonius. comperit xx milia peditum
 quatuor milia equitum eo bello amisisse. non tamen omnia ab hoste
 cesa sed supra dimidiam partem morbo assumpta. serunt igitur ad
 phraartem xxvij dierum iter. prelus xvij parthos uicerunt. sed he-
 hee uictorie neque uim ullam neque effectum habebant. quod hostem con-
 sequi non poterant. Quam obrem manifestum erat confectionem eius
 belli per artauadem armenie regem antonio subtractam. Si enim quos
 ex media reduxit equitum sedeam milia affuissent parthico fere more
 instructa et cum illis pugnare consuecta romans profligantibus il-
 lisque persequentibus nunquam hosti facultas fuisset totiens ad bellum pene
 integro redeundi. Cuncti igitur antonium ad penas de rege sumendas
 inatabant. Sed ipse ratione fretus quod exeratus et tot malis non
 dum respuauerat nec questus est quicquam aduersus regem. nec mi-
 nus quam solitus erat in honore habuit. Postea tamen rursus armeniam
 ingressus multis promissionibus regem allectum in uinula coniecit.
 eumque alexandrie in triumphum duxit. que res maxime romano-
 rum animos ab antonio alienauit. quod insigne ac preapuum pa-
 trie decus ob cleopatram egyptus dedisset. Sed hec ut modo dixi po-
 itea sunt facta. tunc uero per hiemem ac nives redue properans octo-
 milia insuper militum in itinere amisit. Ipse autem cum reliquis ad-
 mare descendens quodam in loco qui leucaoma dicitur est autem medi-
 us inter heretum et sydoniam. cleopatram expectabat et tardantis de-
 siderium peregre ferebat. Sed tamen ad potus ebrietatesque reuersus
 cum tolerare moram ullo pacto nequiret per sepe a compctoribus inter
 bibendum prosiliens ad spectaculandum curiebat. Venit cleopatra ta-
 dem. et uestem et pecuniam militibus tulit. Sunt tamen qui affirmet
 uestem duntaxat cleopatram intulisse. pecuniam autem propriam
 antonium quasi ab illa acceptam militibus diuisisse. Inde cum inter par-
 thorum medorumque regem discordia esset pro romans ut ferunt spo-
 lye diuidendis exorta. formidaretque medus. ne proprio regno apar-
 this deturbaretur. missis ad antonium legatis. hortatur ad bellum

parthiam rursus capescendum et suas ac suorum vires conatusq; pol-
licetur. Antonius igitur magna spe elatus / quando id quod solum pri-
mo bello defuerat equitum ac sagittariorum multitudinem gratis
oblatam sibi per occasionem cernebat / iterum parabat per armeniam
ascendere et se cum medis circa araxem coniungere atq; ita simul par-
this bellum inferre. Dum hec in asia geruntur / Cesar interea rome octa-
uiam sollicitabat ut ad antonium nauigaret non ipsius gratia ut plu-
rimi alunt / sed ut illa repulsa aut neglecta iustam causam prebe-
ret belli contra antonium ineundi. Cum igitur athenas peruenisset
redduntur sibi littere ab antonio quibus iubeatur athenis expectare
et simul se contra parthos profecturum significabat. Illa uero hoc anto-
nio perturbata q̃q̃ non ignorabat quid rei ageretur / tamen mittēs
ad antonium rogauit quoniam uellet ea mitti que ipsa ad eum perfe-
rebat. ferebat enim uestem militarem complurimā / multa etiam iumē-
ta et pecunias et dona que antony familiaribus largiretur / et prete-
rea militum delectorum duo milia / qui in cohortes redacti / et totius
corporis armatiuis mirabiliter ornati erant / hec omnia cum ad anto-
nium niger quidem ab octauia missus detulisset et iustis laudibus or-
nasset / timens cleopatra octauie aduentum / ne forte probitate morum
et cesaris potentia antonius flecteretur / non satis blanditijs confisa /
amore se antony simulauit incensam / et corpus quidem subducto abo
attenuat / et si quando ab ea discedat continuo in oculis humor ac tristi-
tia aderat cum in conspectum redibat quasi stupore quedam percussa
intuebatur. Data etiam opera ut non uiq̃ ab antonio lacrimans inueni-
retur / confestim lacrimas abstergebat / occultabatq; quasi magnopere illi
conaretur latere. Hec tunc maxime faciebat cum antonius parabat egyptia
ad medum proficisci / assentatores autem regine studiosi Antonium ut pla-
ne durum ac ferreum hominem aculebant / qui feminam perderet iunū
ac solum ipsum intuentem / Nam octauiam quidem rerū gratiam p̃ fratrem
antonio coniunctam coniugis nomine finī / cleopatram autem tot populorū
dominam / amatam antony uocari / neq; hoc nomen fugere neq; erubescē
modo aspiciere ipsum / atq; una esse liceat / Quod si hoc quoq; illi denegat
non amplius uitali aura fructuram / Cuiusmodi uerbis usq; ad antonium
effeminauerunt ut omni apparatu belli neglecto sollicitus de cleopatre uita
in alexandriam redierit / Profectionem autem ad medū aliud intempus diffē-
ret / quāq̃ tūc uehementer parthos laborare intestinis seditionibus audie-
bat / Post tempus tamen profectus amata cum medo firmavit / et uni ex

suis et cleopatre filijs regis filia desponsata inde regressus est. iam ad ciuile bellum tota mente conuersus. Octauiam enim ab antonio neglectam ut romam redire uisit cesar seorsum per se habitare. Sed illa negauit se domum antony deserturam et nisi aliud subesset hac de causa minime certandum esse censebat. perturpe enim fore si duo romanorum imperatores ad arma eant. alter amoris gratia. Alter quod pelleret sori anteponatur. Et hec sane factis comprobabat. Nam neq. antony domum deseruit. neq. filiorum curam eius remisit. Sed diligenter excoluit non solum communes. sed etiam ex fulua ante susceptos. Amicos etiam antony qui ad petendi magistratus uel ceterarum rerum gratia romam uenerant suscipiebat fauebatq. et si quid opus erat pro illis acsare impetrabat. his illa rebus insciens imprudensq. plurimum obfuit uiro. cunctis indigne ferentibus quod eiusmodi femina uiuere afficeretur. Augebat antony odium diuisio illa tragica ac superba. maximeq. a romanis moribus ab horrere uisa. quam ille fecerat alexandrie. inter suos et cleopatre liberos. Nam cum ingynasio duos ex auro thronos gradibus argenteis posuisset. et in altero ipse. in altero cleopatra consedisset. filijs item paulo humilioribus thronis collocatis inspectanti omni multitudine. prime quidem cleopatram reginam appellauit egypti cypri. libie et syrie coeles. Vnaq. cum illa cesarionem regnare uisit. quem cleopatra pregnans relicta ex priore cesare peperisse uidebatur. Secundo autem loco suos et cleopatre liberos reges regum nominauit. Assignauit q. alexandro quidem armeniam. mediam et parthiam si quando subicerentur. ptolemeo autem pheniciam. syriam et ciliiciam. Et primario eos duxerat uario ornatu. Alexandrum medica ueste. tiara et citarum rectam habente. ptolemeum crepidulis et clamide et causia cum diademate ornatu. hic enim erat habitus ab alexandro regum. Ille uero medorum et armeniorum. Post hec cum pueri genitores salutassent et amplexi fuissent. presto custodes utriq. afflere. huic armeni. illi macedones. Nam cleopatra quidem et tunc et alias quotiens se multitudini ostendebat sacras isidis stolam a sumebat. et noua isis ira populis dabat. hec cesar sepe in senatu ostendens. sepe in contione accusans populum contra antonium conatabat. Misit etiam antonius romam aduersus cesarem accusationes primu quod pulso pompeio siciliam adeptus nullam eius insule partem fecisset sibi. secundum quod cum eius nauibus ad prelium usus esset. nullas unquam restitisset. Tertium quod cum m. lepidum collegam ex auctoraisset et priuatum fecisset. ipse habeat legiones et prouincas illi traditis. super omnibus quod cesar italiam ferme totam militibus suis diuisisset. et nihil reliqui militibus antony dedisset. Ad hec cesar ita respondit. lepidum quidem ideo remo-

uisse ab imperio quod nimium obeam rem inolescere uisus erat. quod
autem bello adquisierit se antonio partem facturum quando et ipse ar-
menie partem faceret sibi. Militibus autem italiam non esse dandam.
cum parthiam et mediam habeant. quas romanorum imperio aduin-
xerint. una cum imperatore suo preclarissime pugnantes. Erat in arme-
nia antonius cum hec nuntiata sunt ei. Confestim itaque iubet Canidi-
um cum sedecim legionibus ad litus descendere. Ipse autem cum cleopa-
tra ephesum uenit. Nam ibi maritimae copiae undique conueniebant.
fuerunt omnes naues ottingente cum onerariis. quarum cleopatra conti-
uit ducentas et talenta uiginti milia. et comestum uniuerso exercitui
abunde. Antonius quidem ad omnia admonitus ne secum cleopatram du-
ceret misserat illam in egyptum redire. ibique euentum belli expectare. Sed
ipsa uerita ne pax rursus per octauiam fieret multis premiis a canidio im-
petrat ut pro se antonium alloquatur doceatque neque iustum esse abere-
atui repellere mulierem quae tanta auxilia prebeat ad bellum neque conduce-
re ut egypti languidiores fiant. magna pars maritimarum copiarum.
Quin etiam se non perspicere cuncta eorum regum qui antonium secuturi
sint cleopatra cedat. aut prudentia aut consilio. Nam et magnum regni-
um diu perse ipsam gubernasse et ab ipso antonio didicisse quae ad modum
in maximis rebus uersari oporteat. Nec quidem consilia oportebat etiam
omnia in cesarem transferri uicerunt. Collectis itaque copiis. cum sanum
nauigantes peruenissent. ibi aliquot dies commorati sunt. in summis
uoluptatibus. Ut enim reges dynastae tetrarchae nationes ciuitatesque
uniuerse quae intra syriam et meotidam armeniam et laurias iacent
uili erant ea mittere et ferre quibus ad bellum opus esset. ita cuncti
dyonisi arafiacibus edictum erat ut insano adessent. Itaque reliquo om-
ni terrarum orbe ingemisciente una insula cantibus. saltationibus the-
atris certaminibusque intentata erat. Imolauit tota ciuitas. Reges autem
inter se magnificencia donisque certabant. Post hec antonius athenas
uenit. et ibi rursus in uias erat et theatris. Cupiens autem cleopatra
quos ciuitas illa octauiae dedisset honores. eosdem sibi decerni. amaba-
tur enim egregie ab atheniensibus. octauia multis beneficiis popu-
lum amplexa est. Ciuitas igitur honores decreuit. misitque legatos cle-
opatre domum qui psephisma ferrent. horum unus fuit ipse antoni-
us ut pote cuius atheniensis. qui coram regina constitutus orationem
pro ciuitate habuit. Deinde romam misit qui octauiam domo expelle-
rent. Egressam illam ferunt cum omnibus antonii filijs praeter maiores

naty ex filia. hic enim cum patre aberat plorantem et inique ferē-
 tem quod et ipsa una ex causis discordie civilis putaretur. Roma-
 nus uero id indignissime factum uidebatur. Antonium tamen mise-
 riorem iudicabant. maxime y qui cleopatram uiderant. quibus a-
 pertissime notum erat neq; etate neq; forma octaue anteponendam.
 Cesar audita antony celeritate. magnitudineq; copiarum ueheme-
 ter trepidauit. timens ne ea estate pugnare cogeretur. Deerant enī
 complura ad belli apparatus. et homines sibi infensi erant propter
 immodicas tributorum exactiones. Coacti erant. alij quidem partem
 quartam fructuum conferre. libertine uero conditiones homines octa-
 uam totius patrimonij. Itaq; omnes in cesarem accensi. et tota pertur-
 bata erat italia. Vt in maximis erratis antony ponatur huius belli di-
 latio. Nam et spatium cesari dedit exheratus comparandi et leniendi
 doloris hominum. Quippe dum exigebantur tributa effervescebat.
 exactis autem ac persolutis ira cessabat. Inter hec titus et plautus
 uiri consulares antony amica multis contumelijs ac cleopatra affecti qđ
 sibi ad uersa fuerunt ne ad bellum duceretur ad cesarem transfu-
 gere et antony testamentum quod apud uestales erat docuere. Quod
 testamentum cum cesar peteret dedere quidem uirgines noluerunt.
 sed frauitatem fecerunt ut per se ipsum assumeret. Cesar cum tabulas
 abstulisset primo quidem cepit priuatim ut queq; scripta erant refer-
 re. locosq; reprehensione dignos notare. tandem frequenti senatu mul-
 ta ex is legit que perabsurde scripta uidebantur. Vt minime indignū
 putarent eum uiuentem ad huc penas dare pro is que post mortem ma-
 dabat fieri. Immoratus est maxime cesar insepultura. Jubebat enim an-
 tonius testamento suo si rome diem obiret corpus eius ingenti apparatu
 et magna celebritate hominū per forum efferrī et inde alexandriam
 ad cleopatram mitti. Calpurnius autem cesaris amicus hec addidit an-
 tonij crimina. Largitum fuisse antoniū cleopatre pergamenas biblio-
 thecas in quibus ducenti milia erant librorum. In cena uero quadam
 cum multi adessent surrexisse antoniū et pedem cleopatre pressisse ex
 quadam compositione inter eos facta. Tulisse etiam ut se presente cleopa-
 abephesijs domina salutaretur. Preterea dum reges tetrarchasq; iudi-
 caret tabellas ex cristallo aut ex ungubus amatorie scriptas frequen-
 ter acceptasse ac cleopatra easq; inter lectitandum iudicasse. Et dum
 furnius uir amplissimus et cunctis romanis eloquentia antecellens
 causam in foro diceret. cleopatram in lectica per forum tūc forte delatā

Antonius
A

simul ac si uidisset prosiuiffe esella et post habita causa cleopatram
prosecutum fuisse. Sed plerumque ex his calumniari uisus est calu-
us. Amici uero antony quāquam rome unūquēque ex plebe prensā-
tes / pro antonio deprecarentur. miserunt tamen ex suis geminiū
quendam qui rogaret antoniū moneretque ne contemnat se a populo
romano hostem iudicari. magistratuque remoueri. Is geminius ut in-
greāam uenit cleopatre erat suspectus. ne octaue gratia ad anto-
nium uenisset. Delusus itaque in conuiuijs et contumeliose acceptus.
tamen omnia tolerabat. tempus alloquendi antoniū expectans.
Iussus tandem ut conuiuiū pro quibus rebus uenisset eas res expo-
nere. Cetera quidem inquit antoni sobrie sunt orationis et non te-
poris huiusce. Unum tamen et sobrius scio et ebrius bene scilicet pro-
cessura omnia si cleopatra in egiptum remittatur. hec cum antonius
inquit tulisset. cleopatra bene inquit facis geminiū qui ueritatem ita
plane sine illis tortoribus confitere. Geminius igitur post paucos dies
ab antonio fugiens romam rediit. Multis preterea ex antony amicis
pulsī ac cleopatre assentatoribus quorum unus fuit. M. silanus et delli-
us hystoricus. hic fugisse ait cleopatre insidias glauco medico admo-
nente. Erat autem cleopatra illi infensa quod incena dixisset ipsis qui-
dem ac dum uinum infundi. sarmentum autem rome falernum potare.
Erat autem sarmentus cesaris seruilus / ex his qui festiuitatis causa ha-
beri solent quos romani delicias appellant. Sed ubi omnia satis parata
rome uisa sunt aduersus cleopatram bellum decernitur. Et antonius
id imperiū deponere iubetur. in quo ipse iam antea mulieri concesserat.
Adebat cesar hec uerba antonius quidem amatorijs poculis infectum ne
se quidem regere ac gubernare posse. pugnatuos autem contra ipsos so-
re photinum et mardionem eundum et carmionū et iradem cleopatre
constricem. a quibus antony imperium plurimum gubernaretur. pro-
digia ante bellum hec fuerunt / fuisse pisaurum urbem non longe
ab adria in qua antonius colonos deduxerat hiatus terre absorptam pe-
rissē. Albe statuam quandam antony lapideam multos dies sudasse. et
cum a quibusdam siccaret non destitisse sudorem emittere. patris dum
ibi antonius esset heraclum fulmine tactum arsisse. Athenis expugna-
gigantea bacchum uel uentorum exaustum in theatrum decessisse. Et ut su-
pra diximus heraclem quidem generis auctorem bacchum autem du-
cem uite habebat. Antonius et uirer dionisius uocabatur. Eadem
tempestas eumenis et attali collosos qui athenis erant antonio tras-

scriptos humi prostravit et quidem solos ex multis pretoria etiam cleo-
 patre naus que antonas dicebatur signum habuit horrendum. Nam
 cum sub puppi hirundines nudificassent superuenere alie et primis
 peruium expulsis nudos destruxere. Inde cum iam ad prelium utri-
 usq; cernerent. Antonius quidem pugnaces habebat naues non pauco-
 res quingentis in quibus octiremes et decemiremes erant per multe.
 omnes preclarissime ornate. peditum milia centum / equitum milia
 viginti duo. Reges qui ei parebant / boethus lydie. Tarcondemus
 superioris cyprie. Archelaus capadocie. Phyladelphus paphlagonie.
 Mithridates comagone. Adollas tracie. hi reges aderant. Auxilia uero
 miserunt palemon ex ponto. Manichus ex arabia. herodes ex iudea. Ami-
 tar ex licaonia et galacia. Erant etiam amedorum regis nulla auxilia. Ce-
 sar autem habebat naues pugnaces ducentas quinquaginta peditum
 octuaginta milia / equitum ferme parem antonio numerum. Imparabat
 autem antonius quidem ab eufrate et armenia ad ionium et illiricum. Ce-
 sar uero ab illirico ad hesperiam et oceanum et rursus ab oceano ad
 tyrrenum et siculum mare. libie uero quantum italie gallie hispanie op-
 positum est usq; ad herculeas columnas cesar habebat. Antonius uero a-
 cyrene ad ethiopiam. Ita autem cleopatre adductus erat antonius ut cum
 ualeret plurimum terrestribus copiis cleopatre gratia uictoriam naua-
 lem concupuerit. Quod quod uiatores agasones messores adulescentules per to-
 tam greciam amagistris raptes cernebat ad naues implendas. nec ita qui-
 dem satis repletis. sed plerasq; uacuas et egre nauigantes. Cesaris naues
 brundisij ac tarenti parate erant. non ad fastigij roboris ue ostentationem.
 sed ad celeritatem facilitatemq; fabricate / uirisq; maxime referte. Misit
 igitur ad antonium cesar ut italiam accederet / nec amplius tempus mo-
 rando erat. se quidem portus ac litoris italia capehendi potestatem factu-
 rum pollicetur / tantumq; alitiorum cum suis copiis recessurum / ut tunc ex nauibus
 descendere et castrametari possit. Antonius contra iactabundus cesa-
 rem in singulare certamen prouocabat / quamquam ipse senior esset. Quod
 si hoc refugiat cesar placere omnibus copiis ut olim pompeius et cesar
 in pharsalia dimicare. Antonio igitur arcum acum naues habente ubi ne-
 nicopolis est. prouenit cesar et ionium transgressus epiro locum que totina
 dicitur capessit / trepidatione ex hoc apud classem antony coherita / alterant
 enim terrestres copie. cleopatra ludens inquit. quid uero periculi aut ma-
 li est si cesar super totina insedit. Postridie uero summo mane cum ce-
 sar instructa classe in hostes pergeret. ueritus antonius ne naues defensori-

tribus uacue capiantur. remiges quidem omnes armauit et per pro-
pugnacula ostendit. Robur autem iuuentutis insauabus eius lon-
tra cesaris impetum instruxit. Ita cesar ab antonio arte superatus re-
cessit. per humanum hoc loco antony factum memoratur. Nam cum do-
mitius enobarbus iam febriens parua nauiculam ingressus ad cesa-
rem transfugisset. Antonius contra cleopatre uoluntatem impedime-
ta omnia cum seruis et clientibus et amicis ad eum dimisit. Sed domi-
tius post paucos dies quasi perfidie ac prodicionis eum perire uita de-
cessit. Desauerunt et reges nonnulli ab antonio ut Amineas et Deio-
tarius. Classis uero undiq; difficultatibus circumuenta. multisq; carere
uisa. rursus antonii coegit ad pedestres copias respicere et in illis spem
uictorie habere. Candidus etiam antony legatus mutata sententia cense-
bat cleopatram in egiptum remittendam. ipsis autem in traia aut macedo-
niam cum exercitu concedendum. ibiq; tota acie decertandum. Nam di-
comes getarum rex magna auxilia promittebat antonio. Nec esse tur-
pe si cesari qui nuper in hislo bello exercitatus sit maritimis copis ce-
dant. Sed magis reprehendendum si antonius uir terre strum pugna-
rum peritissimus non utatur robore suorum militum sed eos in naues di-
stribuat ac dispergat. Viat tamen cleopatre uoluntas ut mari pugnare-
tur. iam inde ad fugam respicientis et maxime laborantis non qua
ratione antonius uincere. sed qua ipsa rebus perditis tutissime posset
euadere. Erant longo spatio a castris ad stationes nauum ceu queda
brachia protracta per hec antonius ire ac redire sine ulla suspitione
consueuerat. Cesar uero a seruo quodam admonitus. misit eo milites
qui antonium transeuntem interaperent. Illi insidys dispositis ita pau-
lo minus rem confecerunt ut comitem unum qui antonio preibat in-
perent. ipse autem antonius fugiens uix emantibus laberetur. Ut uero
certandum classe uisum est. ceteras quidem naues preter sexaginta egi-
ptiorum cremauit. optimis autem et maximis a triteme ad decem re-
mem electis. imposuit milium milia uiginti duo. et sagittariorum duo
milia. hoc in loco ferunt tribuni quendam militem uirum fortem et
diu in armis uersatum antonio forte pretereunti corpus suum militis
insigne acatribus ostendisse. dixisse q; o imperator quid his tot uul-
neribus aut huic gladio parum confidens. in lignis frugalibus spem ha-
bes sine phenice et egipti classe pugnent. nobis autem romanis ter-
ram da in qua consueuimus uel uincere hostes uel oppetere. Ad hec an-
tonius nihil respondit sed uultu ac manu significans ut bono esset ani-

mo, preterit, quod autem non bonam spem haberet manifeste animaduersum est. Nam cum gubernatores nauium ad pugnam eunt uela relinquere uellent, prohibuit antonius ac ferre coegit dictans non oportere quoniam ex hostibus euadere posse. Sed ea die et altera et tertia magnis fluctibus agitata mare pugnam inhibuit. Quarta tandem die prelium est commissum. Antonius et publicula dextrum cornu. Celus sinistrum habebat. Media regebant. M. orontius et. M. insteus. Cesar dextro cornu sibi reseruato. sinistro Agrippam praefecit. Terrestribus uero copiis ab antonio candidus praerant. acesare thaurus qui utrinque instructa acie in littore quiescebat euentum navalis pugnae expectantes. Antonius ubique incurrens et remos suos conuocans cohortatur. docebatque ob firmitatem nauium. tanquam et terra eos pugnuros esse. Gubernatores monebat ut nauibus in eo loco continerent et impetum hostium expectarent. Cesar uero cum antelucem castris egressus esset nauesque uisere hominem qui asinum agitabat ferunt illi obuiam factum. Roganti autem cesari quodnam ei nomen esset. respondisse sibi quidem eutyco nomen esse. asinum autem niconia appellari. Quam obrem postea cum hoc loca ornaret. cesar statim inter cetera hominem et asinum enecum. Sed tunc cum satis omnia spectasset. nauem ingressus et ad dextrum cornu delatus mirabatur hostium classem otiose in locis arctis sese continere. Erat eorum aspectus quasi in ancoris consistentium et hoc diu arbitratus cesar suos continebat octo ferme stadia longe a statione hostium. Jam sexta erat hora et uentus leuiter flare inceperat. cum antony milites grauius moram tolerantes. et magnitudini et firmitati nauum suarum confisi sinistram cornu mouere ceperunt. Quod cum cesar animaduertisset. uehementer letatus proram contorquet. ut sinum ac fauces antonii deserat. magisque in apertum procedat quo sibi facultas esset circumdandi implicandique hostium naues magnitudine tardas. uacuitate leues. Inde cum satis illas processisse uisum est. prelium committitur. non tamen impetu irruptioneque usi sunt. Nam et antoniane naues uelocitatem non habebant propter grauitatem molemque lignorum. et cesar non solum aduersus antony proras duras et atque eratas. sed ne latera quidem ferire audebat. Refringebantur enim rostra per facile. si incederent in quadratas trabes ere sibi ad inuicem conexas. Erat igitur certamen pugnae terrestri persimile. magis uero oppidorum oppugnationi. Tres enim et quatuor cesaris naues circa singulas antony occupate. tragulis. contis. iaculatione ignis mitebantur. An-

romani contra elignis turribus capultas in hostem iacebant. Sed cum agrippa leuam cornu circumduceret, coactus est publicola longius se extendere quam obrem cum media antony classis abrupta esset, turbatis ordinibus et circa aruntium implicatis parumper trepidatum est. Erat tamen commune certamen et pugna utrinque equa, cum naues sexaginta cleopatre que post magnas naues collocatae erant uelis sublatis per medios pugnantes fugam arripuerunt, suosque perturbant. Cesaris milites summa admiratio tenebat. Spectabant enim fugientes naues in pelopnesum conuersas. Nec qua de causa id fieret animaduvertebant, quo quidem in loco patefactum est ab antonio se neque duas neque uiri consilijs fretum, neque omnino mentis suae compotem esse. sed ut quidam inquit amantis animam in corpore alieno uiuere. Tractus est enim amuliere quasi uicinia uiueret simulque moueretur. Neque enim tulit illius fugam, sed omnibus post habitis et ipsis qui pro ipso pugnant prodias ac delituitas in quinque remem profiliuit, et alexa et siculo dum taxat comitibus secutus est eam que et seipsam et illum perdidit. Cleopatra uero ut nouit antonium sequi, signum epuppi sustulit ad quod ille delatus cum in eadem nauem receptus esset, neque aspicere uoluit cleopatram neque ab ipsa conspici, sed solus ac tacitus in prora consedit, utraque manu circa caput inuoluta. Interea cesaris liburne sunt conspectae que antonium sequebantur. Verum igitur antonius proram uisit et ceteros quidem uenientes represserat, eundem uero laedemonium reprimere non poterat, sed acriter iruebat, telum e prora quatenus maxime antonium ferire intentus. Antonio autem interrogante quisnam esset is qui fortunas suas tam cupide infectaretur. Ego sum inquit eurycles lacharis filius qui cesaris fortuna paternas inuiuias ulasor. Lachares enim ab antonio latroxini damnatus et seculum percussus obierat. Non tamen inuadit in antony nauem eurycles sed in aliam. Due enim erant pretorie quam rostro acque ere percussam cepit. Capta est etiam alia nauis ab euryde in qua diuissima erat suppellex. Ut uero ab his se expleret antonius, rursus in prora eodem modo consedit, et ita perarduum comoratus est seorsum ad cleopatram, incertum siue ira siue pudore id ageret. Tandem cum ad tenarum appulisset mulieres antony et cleopatre familiares primo inter eos colloquia reduxerunt, deinde una cenare et eodem lecto cubare persuasuerunt. Jam quidam ex amicis e prelio fugientes eo conuenerant a quibus certior facinus est antonius classem esse amissam, terrestres autem copias etiam tunc extare. litteris igitur ad eundem missis iubet eum per macedoniam celeriter cum exercitu in asiam reuera. Ipse autem atenaro in libyam traecturus, nauem unam multis pecunijs multa auri

atq; argenti suppellectili onustam amias tradidit. ut illi inter se diuiderent. iubetq; ut quisq; potest sibi salutem querere. Negantes uero atq; ingemiscientes per humaniter et benigne consolatus dimittit. scribēs atheophilū qui corinthe preerat ut daret opem quo illi intuto sit. occultetq; eos quod ueniam impetrent acies. hic erat theophilus hipparchi pater qui plurimū apud antonū potuerat. primo ad cesarem ex liberis traductus et corinthe colonus factus. hec quidem post fugam apud antonū facta. Apud acrium uero Cum antoniana classis diu cesari restitisset. Denum aduerso fluctu impedita cum esset egre decima hora superatur. mortui quidem non supra quinq; milia fuisse. capte autem naues trecente ut ipse cesar scribit. Cognouere autem non multi antony fugam. Ne is qui cognouerant persuaderi poterat. ut is qui decem et otto legiones integras et uiginti duo milia equitum haberet in littore deposita spe aufugisset et in numeros bellorum casus conuersionesq; tulisset. Desiderabant igitur eum milites et uenturum sperabant. tanta fortitudine ac uirtute freti ut post fugam manifestissime cognitam septem dies se continerent et cesaris condiciones legatisq; aspernarentur. Inde cum Camdus eorum dux noctu ecclis fugisset suosq; prodidisset tunc demum spe destituti uictori se dedere. post hec cesar ab actio profectus athenas uenit et grecas reconciliatus frumentum quod supererat publice diuisit ciuitatibus eo bello supra modum afflictis et seruis iumentis pecuniasq; spoliatis. Nicarchus priuatus noster solebat narrare ea tempestate uniuersos ciues coactos fuisse frumentum humeris ad litus deferre. uerberib; ut accelerarent agitatores. Ac semel quidem ita tulisse memorabat. Sed cum reuersi secundum onus tollere uellent nuntiatum fuisse antonū uictum et obeam rem ciuitatem seruata dicebat. Subito enim antony profectos militesq; profugisse ciues autem inter se frumentum diuisisse. Antonius ut in libiam peruenit cleopatra in egiptum ex patre tuo remissa ipse cum duobus comitibus remansit. greco aristocrate rhetore. latino luco de quo alias scripsimus. qui cum. M. bruta esset familiaris in philippis post antony cesarisq; uictoriam militibus ad bruta querendum capiendumq; missis sponte se obtulit et brutum se esse affirmavit ut dum circa ipsum uel necandum uel ducendum occupati essent. brutus haberet spatium facultatemq; abeundi. Is luaius tunc ab antonio seruatus summa constantia et fide in antony amata usq; ad extremum permansit. Ut autem et ea que in libya erant

copie ab atonio disauerunt. uoluit ille quidem sibi mortem confasce-
re. sed prohibuerunt hi qui secum erant. Delatus igitur in alexan-
driam ex libya offendit cleopatram opus magnum et inopinatum ag-
gressam. Inter rubrum enim et egyptum mare qua maxime utriq;
premitur arctior q; est tellus. trecentorum ferme stadiorum latitudo
est. uidetur asie libyeq; esse terminus. per huc locum cleopatra trans-
ferre classem iussit in arabicum sinum. et cum auro et argento et
magna suorum manu ignotas sedes conuigrare fugiens bellum ac
seruitutem. Sed cum primas naues per terram delatas arabes qui cir-
ca petram incolunt igne corrupissent. et antonius etiam tunc inlegio-
nibus / quas i actio reliquerat spem haberet et incolumes esse putaret.
desinit cleopatram ab incepto et portus ac littora custodire contendit.
Antonius domo quadam in mari apud pharum edificata quo ciuitate
et amicos effugeret. quasi humani generis exul in ea habitabat. ut
ipse aiebat timonem imitatus et similia inuita perpeusus. fuit autem
timon atheniensis temporibus maxime peloponesiaca belli. ut ex aristo-
phanis et platonis poematibus intelligi potest. Describitur enim i illis
ut odiosus et inhumanus / fugiens hominum congressus colloquiaq; om-
nia preter unius alabiadis qui ea tempestate adolescens erat et lingua
maxime promptus. hunc timon cum libentissime amplecteretur osculare-
turq; interrogatus ab epamante quid ita faceret. respondit. idcirco se ad-
lescentem amare. quod intelligeret illum multorum malorum causam
atheniensibus futurum. Epamantum etiam nonnunquam acceptabat ut
sui similem. et eosdem sectantem mores. Dicitur cum aliquando una
cenaret. diceretq; apamantus. pulcherrimum o timon hoc nostrum con-
uiuium est / respondisse illum. ita si tamen tu non adesses. Perunt
etiam illum athenis in conuentionem uenisse. factoq; silentio expectationeq;
magna ut pote ad rem insolitam dixisse. Est mihi o uiri athenienses
post demum parumper orti et in eo fias quedam ualuit. aqua per-
multa iam ciues suspensio uitam finire. in eodem ego nunc loco edi-
ficium facturum sum quam ob rem constitui publice referre ut si qui
sunt ex uobis qui se uelint suspendere / aut id agant q; arbor succida-
tur. Ille autem mortuo cum in littore esset sepultus. subcrescens ma-
re et litus circa se pulcrum obediens aditum remouit. Erant in sepul-
cro hec carmina inscripta. Hic sum post uitam miseramq; inopemq;
sepultus. Nomen non queras dy te lector male perdant. Et hec qui-
dem ipse timon ante q; uita decederet sibi fecisse aiunt. nam uulgatum

illud epigramma non timonis sed calimachi est opus. Timon ego iaceo
 hic retinentq; odisse quoq; ossa. Congressus hominū quū maledic
 modo transi. De timone quidem hec pauca ex multis libuit inferere.
 Antonius ut terrestres quoq; copias audiuit captas et herodem iude-
 um cum quibusdam cohortibus ad cesarem defecisse et alios item reges
 discessisse/ nihilq; preter egyptum superesse haud sane his uerbis com-
 motus. sed libenter hac spe abiecta ut simul abiciat et curam edomo
 illa maritima quam timoniam uocabat in regiam regressus ad cenas et
 ebrietates et uicos totam ciuitatem conuerat. Transcripsit enim in ephre-
 bos cleopatras et cesaris filium suus autem et fulue filius togam assumpsit
 uirilem. In quibus rebus uniuersa ciuitas per multos dies conuiuijs lu-
 dis fectisq; referta fuit. Ipse uero et cleopatra uitam illam priorem quā
 inimitabilem uocabant deseruerunt. aliam autem inuenerunt/ sumptu
 luxuria/ lautitia/ nihilo prima illa inferiorem/ quam comorientes uoca-
 bant. Amia enim se in comorientium cetum ascribebant. et ita in uolup-
 tatibus et cenarum arcutu semper erant. Ad hec cleopatra uim ingen-
 tem uenenorum parare/ singulorumq; potentiam naturamq; perqui-
 rere/ in ijs qui ad mortem damnati erant periculum facere. Sed cum
 animaduertisset ea uenena que confestim necabant celeritatem mortis
 per dolores inferre. ea uero que mitiora erant/ celeritatem non habe-
 re/ ad animalia conuersa/ id q; per multos dies experta/ comperit so-
 lum ferme aspidis morsum sine ullo dolore uitam extinguere. grauatoq;
 ex somno capite/ et leui sudore per faciem diffuso/ sensibus paulatim de-
 ficientibus nec secus exatationem grauius ferentibus q; solent y quos
 plaudus atq; altus tenet sopor. simul etiam ad cesarem legationem mi-
 serunt petentes cleopatra quidem egypti regnum filijs suis concedi. Anto-
 nius uero ut liceret sibi athenis priuato uiuere. Coacti sunt autē perfi-
 dia amicorum in hanc legationem euphronium mittere qui erat filo-
 rum preceptor. Nam alexis laodiceus qui antonium maxime ab
 octauia disunxerat et cleopatras conuixerat cum missus fuisset ab
 antonio ad herodem regem infide retinendum et ad defectione prohi-
 bendum/ prodito antonio ausus est in conspectum cesaris una cum he-
 rode. cui se maxime crediderat uenire. Sed nihil sibi profuit herodes.
 Nam subito comprehensus et in patriam remissus iussu cesaris securi
 percussus est. ita alexis. uiuo adhuc antonie penas dedit perfidie
 sue. Sed cesar antony petitione aperte reiecta. cleopatras omnia pol-
 licetur/ si uel antonium necet uel regno suo expellat. Misit etiam

ad cleopatram cesar una cum euphronio legato tyreum libertū hominem non stultū nec infandum. sed qui a iuvene imperatore missus facile posset flectere mulierem forme opinione elatam. maximeq; gloriosam. Sed tyreus ubi ad cleopatram peruenit longiore colloquio cum illa protracto et egregie honoratus. non parvam suspicionem iacet antonio. Itaq; hominem comprehendi iussit. et captū ac uerberatum ad cesarem remisit. scribens petulantia et superbia tyrei se irritatum fuisse. quod per facile est sibi tot malis arauento. Tu uero inquit si grauius id fers hipparcum libertum meū quem penes te habes. sublimem raptu ac loris cede ut inequo simus ambo. Cleopatra uero cum ab hac suspicionem se expurgasset ita deinceps antoniū coluit ut nunquam antea magis. et cum proprium natalem frigide ut temporibus decebat celebrasset. in antonii tamen natali celebrando omnem modum festiuitatis magnificentieq; excessit. Multi quippe eo die ad epulum uocati cum pauperes eo uenisset regine munificentia diuites abiire. Cesar interea quoniam res urbane presentiam suam desiderare uidebantur ab agrippa qui rome erat sepe per litteras reuocatus. tunc quidem in italiam rediit. facta est igitur dilatio belli. quod cesar transacta hieme exeratu per libyam misso ipse in egiptū per syriam contenderet. Capti autem pelusio rumor fuit seleucum qui oppido preerat non inuita cleopatra cesari oppidum tradidisse. Sed illa quod se purgaret uxorem et filios seleuci antonio tradidit. ut de his supplicium sumeret. Sepulcra erant ad iudis templum preclarissime a regina edificata. In hunc locum cleopatra aurum argentum. smaragdum margaritam. ebur et nannomū. ebur omnia denique pretiosiora ex regia coniecit. Ad hec magnam uim thesaurum et stuppe addidit. que cum cesar audisset ueritus ne desperatione rerum has tantas diuitias incendio absumeret semper ipse bona spe regine prebita. exeratum alexandriam adduxit et in ipso hippodromo castra posuit. Antonius urbe egressus et multa ac preclara rei militaris facinora ostentans. equites cesaris insequum uertit et usque ad castra persecutus est. Inde iactabundus alexandriam regressus non ante arma exiit quam cleopatram ut erat armatus amplexus atque osculatus est. Militem autem qui egregie eo die pugnauerat apud se cenare iussit. Cleopatra autem toracem auream et galeam dono militi dedit. Sed is miles tantis muneribus acceptis noctu ad cesarem transfugit. Rursus igitur cesarem uocabat antonius ad singularem pugnam. Ille autem respondente satis multas ad interitum uias antonio patere nullam mortem sibi honestiorem ratus quam pugnando oppetere decreuit simul terra mariq; confluere. Itaq;

incena ut ferunt suos ammonuit / cibum atq; potum promptissime sume-
 re . Nam incertum esse an postredie id facturi sint . an ipso extincto no-
 uis dominis seruituri . Ob que uerba cum amicos lacrimantes uidisset
 inquit non esse ducturum eos ad pugnam . ex qua ipse potius glorio-
 sam mortem quereretur q̃ salutem aut uictoriam . Ea nocte cum iam fer-
 me in tempesta esset cunctis silentibus et ob amorem futuri euentus
 magna cura anxys . subito concentus quosdam omnis generis organo-
 rum ferunt auditos . et simul clamorem uelut cetui quorūdam cantu
 a saltatu satyrico strepentū . fuisse autem hoc auunt a media urbe ad ea
 portam que cesaris castris erat opposita et tandem per hanc portam īgen-
 ti clamore eam turbam egredi uisam . Autumant omēs qui hec auunt ba-
 cchum quem ille deum maxime imitabatur Antonium deseruisse . Postredie
 uero cum antonius cum suis militibus alexandria egressus intumulo quo-
 dam consedisset cōspicatus hostium classem atq; suam aduersum tendere con-
 stitit in eo loco ut aliquod certamen inter illas uideret . Sed ille ut propri-
 us fuere mutuo salutantes et amice se recipientes una classe ex duabus fa-
 cta ad urbem contendere . hec cōspicatus et eodem loco ab equitibus suis
 destitutus in urbem redijt exclamans quacūq; incedebat se ad cleopatra pro-
 ditum illis ipsis quibus propter illam sit factus hostis . Cleopatra uero
 cum hec audisset timens antonii furorem in sepulcra se recepit et catarac-
 tus dimisit claustrūq; firmavit . Et simul ad antoniu mittit qui nuntiaret
 ipsam sibi mortem consasse . Ille ut hec audiuit crediditq; ad ipsum rediens .
 Quid iam expectas inquit antoni / que sola uiuendi causa supererat eam
 tibi fortuna ademit . his simul dictis intrauit cubiculū . et coracem dislo-
 ricans o / cleopatra inquit / non doleo equidem quod tui caream . nan cōfe-
 ctum una adero . sed quod ego ille tantus imperator fortitudine superatus
 sum muliere . Erat ei seruus quidem nomine heros quem iam pridem pa-
 rauerat ad se si opus foret necandum . Is tunc cum antonius promissa pece-
 ret gladium quidem accepit tenuitq; quasi antoniu percuturus . sed cele-
 riter conuerso ictu per propria uiscera gladium transegit . Atq; ita ad
 pedes domini prolapsus est . Quod cum antonius cerneret euge iquit
 o / eros qui me doces quid agendum sit / cum ipse non potueris . hec
 dicens sibi uentrem percutit et inlectum se dimisit . non tamen eo
 uulnere confestim est exanimatus . Sed cum aliquantisper iacisset
 in sanguinis repressa ad se reuersus petebat ab his qui aderant ut ip-
 sum interficerent / quod cum omnes sibi denegarent atq; ecubiculo
 aufugerent infamie ac uociferare muro furore non destitit . quod

Diomedes uenit a cleopatra missus qui ipsum ad reginam in monume-
tum deferret. Tunc enim cum audisset eam uiuere uehementer le-
tatus. iussit ministris ut eum tollerent/ et ita manibus eorum us-
que ad monumentum eum delatus. Non enim aperuit fores cleopatra/
sed funibus et cateis a fenestra quadam demissus illum alligatus
traxit a duabus mulieribus ad uita quas in eo loco secum clausas ha-
bebat. Aunt ij qui aderant/ nullum unquam miserabilis spectaculi
fuisse. Antonius sanguine sedatus in altum funibus trahabatur semi-
animis manus ad reginam tendens adque adueniens/ neque enim erat fa-
cile mulieribus adtrahere. Sed ipsa cleopatra funibus annisa in faciem
prona conabatur ij qui infra erant hortatu dum traxat adiuuabant.
Sed postquam illum ad se mulieres receperunt/ in lectumque posuerunt tunc
regina sassis super eo peplo et uultum ungibus secans et pectora pla-
gens clamabat Dominum uirum imperatorem suum. adeoque in plo-
rando antonio erat intentata ut priorum malorum pene esset oblita.
Antonius uero ut cleopatram a lamentatione cessare fecit petijt uinum
sibi potum dari/ seu sitiens seu quod potato uino celerius sperabat dissol-
ui. cum autem bibisset amonuit reginam sibi ac rebus suis consulere.
si tamen sine dedecore id facere possit. Et maxime omnium qui cum ce-
sare erant proculeio se crederet. Ipsum autem non lugeret propter has
ultimas calamitates. sed beatam propter priores felicitates. Nam et
clarissimum omnium fuisse et potentissimum. et tunc non ingenerose
romanum a romanis superatum. Post hec dicta cum iam ferme expi-
rasset. proculeius accessit missus ad cleopatram uenit. Nam cum anto-
nius post uulnus sibi illatum ad monumenta portaretur. Directus qui-
dam ex antony licentibus accepto gladio quo cum se antonius percussisset/
clam a dextra accurrit ostendensque illum cesarem sanguine adhuc maden-
tem et nuntius fuit antony mortis. Cesar uero ut hoc audiuit in parte
intimam tentorii secedens fleuit interitum uiri et affinis et college et
multarum rerum bellorumque socij. Deinde a amicis conuocatis episto-
las eius legit/ ut pote iustas et prudenter scriptas. Post hec proculeium
misit iubens dare operam quam maxime possit ut cleopatra uiuens in potesta-
tem ueniat. sollicitus enim erat pro pecunijs congeitis. et simul ad glori-
am suam putabat pertinere si illa in triumpho duceretur. Sed illa in ma-
nus et quidem proculei uenire noluit/ in uerba autem cum illo uenit ad-
fores sepulchri. optime illas quidem firmatas sed tamen uocari peruias. Cleopa-
tra intus petebat filijs suis regnum. proculeius foris eam bene sperare

suadebat et se ac sua omnia arbitrio cesaris permittere. Ut autē infecta re ad cesarem redyt et situm locum quem diligentissime contemplatus fuerat retulit. gallus mittitur qui cum cleopatra loqueretur / is cum reginam ut supra demonstrauius conuenisset. consulto protrahit sermonem / proculeus interea scalis appositis per eam fenestram ingreditur perquam antonius fuerat ante receptus. et prope re cum duobus ministris ad eum locum descendit ubi cleopatra cum gallo loquebatur. Altera uero mulierū que cum regina erant exclamante / infelix cleopatra uiua caperis. subito conuersa et proculeum cōspicata / contendit illa quidem gladio quem acuta erat se ipsam necare. Sed proculeus appropinquans et manibus ambabus eam continens iniuriam facis inquit o cleopatra et tibi ipsi et cesari cui occisionem aufers humanitatis et probitatis sue ostende^{de} et calumniaris missimum principem ut infidum et implacabilem. his simul dictis gladium adimit / uicte insuper excussa nequid sub ea occultaretur ueneni. Venit etiam a cesare epaphroditus libertus cui mandata erat mulieris custodia. et maxime ut prouideret ne illa sibi mortem inferre posset / ceterarum rerum omnium facultatem permitteret. Ipse autem cesar urbem intrauit cum ario philosopho sermone instituto / et dextera illi data ut inter cives suos spectabilis foret. et ammirarentur eum omnes egregie a cesare ornatum. Ingressus deinde gymnasium cum insuggestū ascendisset / omnibus premetu exanimatis et in terram pro cadentibus / cum eos stare iussisset. Inquit se omni crimine populum absolvere: id q̄ se facere primo propter conditorem alexandrum / secundo propter miram pulcritudinem magnitudinemq̄ eius urbis. tertio propter arium amicum suum. Tanto itaq̄ honore cesar dignatus est arium. pro multorum etiam salute apud cesarem intercessit / quorum unus fuit solstratus homo omnium etatis sue addicendum ex tempore promptissim⁹: sed tamen achademie non decenter se inserens: quam obrem cesar eius more improbo reiecerat preces. Ille uero mutata ueste et cana barba promissa arium quacumq̄ incedebat sequebatur / semper hūc uersum habens in ore: Docti doctos seruabunt si erunt docti / quod cum cesar audisset concessit / magis ut arium in uidia liberaret / q̄ ut solstratum metui. Ex antony libens atyllus dumtaxat a cesare necatus est qui erat maior natus ex fulvia. Tradidit autem illum cesari theodorus pedagogus: Idem theodorus cum ceruix adolosceni iussu cesaris absaderetur lapidem pretiosissimum quem circa collum gestabat clam subtractū hōc inseruit. qua-

*Regia munificē
~if uirtutis.*

Uita smā.

duf amor dominandi.

mutabilis.

dere accusatus et conuictus ad crucem damnatus est. Ex cleopatre uero liberis ceteri quidem cum alumnis suis incustodia habiti et quidem liberaliter. Cesariionem autem prioris cesaris filium cum magna in auri et argenti a matre in indiam per ethiopiam missum et arrodone pedagogus per fraudem quasi cesar eum in societatem imperii uocaret reditum, cesar post mortem matris interfecit. De quo cum sententiam amicorum sciscitaretur, dixisse arrium ferunt, non esse probandam multitudinem cesarum. Corpus autem antony cum id multi reges ac priuati peterent, ut ad sepulturam sibi traderetur, auferre id a cleopatra noluit cesar. sepultum est igitur cleopatre manibus, magnifico ac regio funere. omnibus in ea re cleopatre parere iussis. Ex merore autem ac dolore exarserant enim pectora nimio planctu febris coorta occupauit. Quodere letata est cleopatra, occasionem sibi oblatam putans se ipsam per inediam necandi quasi morbo impediretur cibum assumere. Erat illi medicus consuetus ac familiaris olympus cui illa ueritatem falsam utebatur socio et adiutore aduocem, ut idem ipse olympus ait in hystoria quam de his rebus scripsit. Quod cum cesar animaduertisset minas sibi quasdam denecae filiorum iniecit, quibus cleopatra tanquam machinis quibusdam expugnata corpus medele tradidit cibumque assupsit. Venit autem et ipse cesar post paucos dies ad eam uisendi gratia, et alloquendi. Illa uero ut uementem uidit electo in quo humiliter iacebat profiliens, prima tantum ueste amicta ad pedes eius prouoluta est uoce tremula et graui et lacero pectore, quod magna ex parte ostendebat, nec ulla in re melius se habere corpus quam anima uidebatur. Illa tamen uultus gratia et dignitas forme non erat penitus extincta. sed lucebat intus cernebaturque i oculorum atque corporis motibus. Iussa autem a cesare in lectum redire ipso iuxta assidente, cepit illa quidem se purgare in necessitatem et metum antony transferens. Sed cum cesar unumquodque redargueret, subito ad preces commiserationemque conuersa est quasi maxime uiuendi cupida. Tandem cum auri et argenti ceterarumque rerum rationes cesari dedisset. selenco quodam ex praetoribus ostendente, quodam ab ipsa fuisse subtracta profiliuit cleopatra et crine procuratoris appresso faciem eius frequenti ictu percussit. Cesarem autem uidente et eam inhibente. At nonne per graue est inquit cesar si tu quidem non indignum putasti huc accedere et me in hoc tempore alloqui: serui autem mei: me accusant siquid muliebrum ornamentorum reseruauit: non mihi quidem misere: sed ut octauie et

lūue munuscula dem : quo te per illas habeam placatiorem. his uer-
 bis cesar uehementer letatus est / ratus illam adiutam respicere et
 consilium mortis omnino abieisse. Responso itaq; regine dato se et
 hoc illi concedere et ceteris omnibus longe meliusq; speret fructura
 esse discessit / decepsisse quidem illam putans : ipse uero longe ab ea
 deceptus. Erat inter cesaris amicos cornelius dolobella clarissimus
 adolescens et a cleopatre studio non abhorrens : hic regine postulanti
 clam renūtauit : cesarem quidem per syriam abiturū / ipsam autem cū
 filijs per mare missurum : tertia ut ipse opinabatur die. Illa cū hoc
 audisset a cesare petijt ut sibi antonio parentare liceret. quod cū im-
 petraisset ad sepulcrum uenit cum familiaribus feminis : et ibi inter-
 ram procumbens / o amice inquit Antoni sepeli te nuper liberis mani-
 bus : libo autem nūc captiua facta / et custodita ne planctu aut lamen-
 tatione afficiam hoc seruū corpus ad triumphum de te agendum reser-
 uatum : Alia ne expectes libamina aut honores : nam hi tibi a cleopatra
 ultimi sunt. Nos enim uiuentes nullam unq; uis sepeiauit : nūc uero
 penadum est ne mortui loca permutemus et tu romanus in egypto iace-
 as : ego egyptia in italia. Verum si qua illic deorum uirtus aut poten-
 tia est : quando nos hic a nostris proditi sumus / ne patiare me uiuam
 dua : ne ue te ipsum i me triumphari. Sed reape me hic una tecum in
 hoc tumulo : Nam ex infinitis malis quibus misera premo nullum ita ma-
 gnum aut graue mihi est : ut hoc breue tempus sine te uixisse. haec cum il-
 la quæsta esset / coronato tumulo et diu amplexato / iussit sibi balneum pa-
 rari. Et post lauacrum assurgens magnifice prandit : hic quidam ab agro
 ueniens cistam quandam attulit qui custodibus percunctantibus aperiens
 et folia reprimens plenam ficum ostendit : et cum illi pulcritudine fru-
 ctuū ammirarentur obtulit eis uidens : rogantq; accipere. Illi uero ni-
 hil suspicantes iusserunt introferre : post prandiu assumptum cleopa-
 tra tabellas obfirmatas ad cesarem dedit : et ceteris omnibus a se preter du-
 as mulieres dimissis ianuam clausit. Cesar ut tabellas dissoluit : et pre-
 ces ac ploratus legit rogantis ut una cum antonio sepeliretur : subito quid
 actum esset suspicatus est : primo itaq; ipse accurrere perrexerat : postea
 melius esse uisum est ut aliquos mitteret qui propere inspicere. Sed
 celeriter transacta res erat : cursu enim illuc tendentes inueniunt custodes
 ne suspicantes quidem aliquid : mox ualuis patefactis cernunt cleopatram
 mortuam aureo uilecto iacentem : regio more ornatam. Ex mulieribus
 uero que aderant heras quidem ad pedes regine expirauerat. Carnuo-

hec inop naxia
 stocij scribit

num autem semiammis capiti regine diadema aptabat. Clamante autem quodam excustodibus. An hec pulchra sunt carmonū ē pulcherrima inquit ac decenta tot regum prolem: nec quicquid ulterius locuta cecidit. Sunt qui ferant aspidem inscribus allatam inter folia que supra erant occultam fuisse. Data opera a cleopatra ut ipsam insistentem inuaderet. Inde cum ficiis acciperet conspicatam aspidem dixisse. an hic erat istud: et brachium aspidi nudatum porrexisse. Alij seruatum aspidem ferunt in uase quodam inclusam et per fistulam auream a cleopatra prouocatam atque irritatam brachium momordisse. Sunt item qui aliter opinentur. Ceterum ueritatem nullus nouit. Nam et uenenum ipsam habuisse compertum est in laminula quadam concaua quam subcune occultabat. Sed tamen neque corpus deformatum nec aliud ullum apparuit ueneni signum. nec aspis etiam ab ullo inspecta est. sed tractus dum taxat quidam in lictore qua domus ad mare spectabat iusi. et brachium cleopatre a iunt duas notas habuisse leuiter impressas et humidas. quibus cesar uidetur fidem dedisse. Nam in triumpho cleopatre imaginem tulit cum aspidem mordicus affixa. hec quidem ita dicuntur gesta. Cesar autem quanquam morte illius infensus erat ammiratus tamen mulieris generositatem magnifice ac regie una cum antonio sepelliri iussit. Mulieres etiam que cum illa mortue erant: honore funeris potite sunt. Mortua est cleopatra etatis sue anno trigesimo nono. regnauit annos uiginti duos cum antonio amplius quatuordecim uixit. Antonium alij annos quinquaginta sex. Alij dum taxat tres supra quinquaginta ferunt uixisse. Antony quidem statue omnes iussu cesaris deiecit: cleopatre autem statue suo loco relictæ archiuo quodam cleopatre amico mille talentis a cesare redimente: ut stare sineretur: nec idem quod antony statue paterentur. Ex liberis autem antony septem quos ille ex tribus uxoribus susceperat: atyllus qui erat maximus nati a cesare ut diximus necatus est. Ceteri autem omnes apud octauiam educati. que cleopatram antony et cleopatre filiam iube humanissimo et pulcherrimo regi uxorem dedit. Antonium autem ex fulua genitum: ita magnum apud cesarem fecit ut post agrippam et lune filios primas partes obtineret. Ex marcello autem cum duas filias et marcellum filium haberet. hunc quidem generum simul et filium sibi fecit augustus. Alteram vero filiarum agrippe tradidit. Mortuo deinde Marcello filio cum cesare non facile cerneret quem sibi ex-

amicos generum eligeret. suavit octavia ut agrippam caperet. qd cum cesari placeret cum agrippa egit ut filiam repudiaret et cesari gener fieret. quo facto illam ab agrippa separam antonio coniunxit. Ex duabus autem antony et octaviae filiabus / alteram domitius enobarbus / alteram pudicitia et forma preclaram drusus lince filius cesaris priuignus duxit uxorem. Ex hac nati fuerunt germanicus et claudius. quorum claudius postea imperauit. Ex germania autem filius Caius quidem cum superbe imperaret trucidatus est una cum filio et coniuge. Agrippina uero filium habens ex domitio enobarbo / nupsit claudio. et simul filium in adoptionem dedit qui postea claudius nero appellatus est. Hic temporibus nostris imperans matrem necauit. nec multum absuit quin flagitijs et amentia romanorum subuerteret imperium quartus ab antonio pergradus successor: ~

plutarchus nec

LEONARDI ARRETINI TRADUCTIO IN VITA PIARRI.

HESPROTIS et molossis post diluuium phetonta primum imperasse tradunt. Vnum ex his qui cum pelias in epurum transierant. Alij uero deuotionem et puram ad dodonem profectos in molossis residere putant. Sequenti uero tempore neoptolemus achillis filius in ea loca populo ducto regionem tenuit ac successores reliquit reges. pirridas ab eo cognominatos. Nam et sibi piro fuit puerile cognomen. et unum ex legitimis filijs ex lanassa cleodei susceptis pirrus nominant. Ex hoc autem Achilles inepiro ut deus colitur lingua eorum aspretus nuncupatus. Sed qui medij usq; ad tharritam reges fuerunt. nec scias non sunt et barbaris ceteratos moribus fuisse tradunt. Tharritam uero primum scribunt grecis moribus litterisq; et humanis legibus ciuitates composuisse. atq; exinde claritatem asserunt. Tharrite filius fuit alcetas. Alcete arymbas. Arymbas et troades caades. Hic pithiam menonis thessali filiam. Viri circa labia cum bellum clari et summe omnium socorum post leosthenem auctoritatis uxorem accepit. ex qua deidamiam et troada filias ac pyrrum procreauit. Seditione uero exorta eaadeq; ex acto / cum molossi neoptolemi filios reduxissent eaade amica interfecti sunt / quotquot remanserunt. Pyrrum autem filium infantem adhuc ab inimicis questum. Androclides et angelus clam subtractum asportauerunt. paucos seruos et nutricem pueri secum trahentes. Cumq; fuga obliqui medi turbam

que necessario traheretur laboriosa ac tarda foret hostesq; aduentaret
puerum androdeo et hippio et neandro adulescentibus fidis et robustis
tradiderunt uidentes ut in megaram locum macedonie properaret.
Ipsi autem partim repugnando partim rogando usq; ad uesperam pro-
sequentes remorati sunt. Deinde celeriter uestigia eorum qui pyrrum
ferebant prosecuti. cum prope iam putarent omne periculum euasisse
subito impedimentum obiectum est. Fluvius qui iuxta urbem labitur.
gravis quidem uisu ac transire conantibus asper et omnino insupe-
rabilis. Ingressus enim ac turbidus recenti pluuia fluebat. noxq; terri-
dabiliora magis omnia faciebat. Diffusi igitur per se ipsos puerum et
mulierem traducere posse. hominibus quibusdam ultra flumen como-
rantibus puerum ostendentes clamore ac prece auxilium postulabant. At
illi obstrepitum ac fragorem aquarum exaudire uocem nequibant. eratq;
mora quedam ac trepidatio horum clamantium illorum preapere qd
clamor ipse sibi uellet non ualentium. donec quis querno cortice ex ar-
bore dempto indigentia ac fortunam pueri perscripsit et saxo alliga-
tum transflumen proiecit. Quidam autem dicunt tragulam et cum
tragula compactum corticem iaculasse. Postq; uo q qui transflumen
erant lectis litteris quantam celeritatem tempus exigeret cognouerunt.
cessis arboribus et simul connexis flumen transierunt. ac forte eueit
ut primus eorum qui transierunt achilles nomine pyrrum susape-
ret. Alios item alij ut casus tulit detulerunt. Per huc modum pericu-
lo insequentium euitato in illyriam ad glauciam regem peruenierunt.
In cuius patria cum puerum exposuissent. atq; ipse glaucias obiectum
cassandri quem eade inimicum fuisse sciebat deliberabundus aliqua-
diu perstaret. puer humi reptans et glaucae pedibus sese admonens
et apprehensa ueste ad genua eius consurgens. risum prius deinde comi-
serationem exortauit. quasi precator et lacrimans salutem suam glaucae
commendaret. Tradunt quidam non glaucae uestem sed aram decorum
a puero apprehensam. que cum res diuina glaucae uideretur statim
cum uxori tradidit et unicum filijs educare iussit. nec postea querenti-
bus amias et ipsi cassandro ducenta pollicenti talenta puerum dare
uoluit. ac duodecim annorum factum copijs in epirum traductis in re-
gnum paternum eum restituit. fuit autem pyrrus tremendi magis q
moderati principis aspectus. Nec plures habuit dentes. sed unum
atq; integrum os desuper quasi leuibus quibusdam rimulis indentum
figuram distinguebatur. Splene laborantibus mederi uidebatur. gal-

li sacrificio albi facto. et resupinus iacentibus dextero pede pres-
 sis. nec quisq̃ adeo uilis aut adeo pauper erat cui huiusmodi
 auxilium postulanti denegaret. Premiu uero huius medele post sa-
 crificium gallum capiebat. idq̃ sibi iocundissimum erat. fuit
 eius pedis maiorem digitum unum quandam habuisse diuinam.
 Itaq̃ cum eius mortui reliqui corpus crematum esset. digitus ille in-
 teger illesusq̃ ab igne permansit. sed hec postea. Septimu decimu
 etatis annu agens cum regnum stabilissime tenere uideretur. forte
 euenit ut cum uno ex glaucae filijs cum quo simul educatus fuerat.
 qui tunc uxorem acceperat proficisceretur. Eo absente molossi rursus
 insurgentes amicos pyrrhi expulerunt ac regia graeca direpta se ne-
 optolemo tradiderunt. Sic igitur regno spoliatus ac desertus ab omni-
 bus ad demetrium antigoni se contulit. Nam demetrius sororem pyr-
 rhi deidamia uxorem habebat. quam adhuc parua alexandre rosa-
 nes promissam. rebus illius fractis. iuste iam etatis demetrius acceperat.
 In magna uero illa apud ipsum pugna qua ab omnibus regibus terre
 certatum est pyrrus affuit admodum tunc adolescens ac pro demetrio
 pugnans. hostes aduersus se constitutos in fugam uertit. conspicuusq̃
 inter pugnatōres longe apparuit. Victum autem demetriu non deseruit.
 sed et urbes grate fideliter ei custodiuit. et federe cum ptolomeo into-
 obres pro demetrio in egyptum nauigauit. Postq̃ uero in egyptum peruenit
 sepe in gymnasijs uenationibusq̃ audacie ac fortitudinis opera regi o-
 stentando. et beronice quam maxime potentem inter coniuges regias
 uirtute prestare uidebat egregie obseruando colendoq̃ promeruit. ut in-
 ter multos regios adulescentes prelatu antigona beronice filia ex philippo
 antea q̃ ptolomeo nupta foret suscepta sibi uxor traderetur. fuit autem
 pyrrus ut despector inferiorum. sic potentiores sui comedi causa adue pro-
 mptus. Post has uero nuptias etiam magisq̃ antea clauit. et adueniente
 uxore. ut cum copijs pecunijsq̃ in epiro pro recuperatione regni mitte-
 retur optinuit. fuit autem eius in epiro aduentus multis grauis ob-
 neoptolemi odium qui grauius uiolenterq̃ regnabat. Veritus tamen
 ne ad aliquem potentiorum regum neoptolemus conuerteretur fedus cu
 eo firmant. super regni societate. Sed procedente tempore non deerant
 qui clam eos irritarent. et alterutrum in suspicionem adducerent. Que
 tamen causa maxime pyrrum commouit. tale principium dicitur habuis-
 se. Mos erat regibus in passione. is est molossidis regionis locus in
 pugna quotannis sacra facere. ibiq̃ usurandū epirotis prestare rea-

pere q̄ hi secundum leges gubernatuos regnū. illi regiam potesta-
tem legitime conseruatuos promittebant. A d̄ hoc peragenda a dera-
ut ipsi reges. munera capientes donantesq̄. In his itaq̄ gelon qui-
dam neoptolemi imprimis fidus pyrrus benigne adiens duobus bo-
um uigis eum donauit. hos boues myrtilus qui uino preerat apir-
ro postulauit. pyrrus ei donare noluit. sed alteri concessit. quod aī
grauiter ferret myrtilus. capta hinc occasione gelon ipsum ad cenā
uocat. suadet q̄ ut susceptis neoptolemi partibus ueneno pyrrum ne-
care aggrediatur. Id myrtus cum sibi placere ostendisset polliceretq̄
facturum cuncta ut erant pyrrō suggestit. At ille cupiens rem q̄ pluri-
bus esse notam ut sic redargui clarius possit alexicratem poculorum ma-
gistrum participem facinoris assari iubet. quo facto et ad gelonem per
myrtalum deducto. cum ipse gelon per hūc modum deaperetur. neop-
tolemus falsa spe ductus et insidias recte procedere credens. rem nō
continuit. sed cum letitia ad amicos protulit. et apud sororem eadi-
em aliquando ex illaratus de his rebus loquacitate usus est. cum
audiri se anemine putaret. nullus enim aderat preter fanaretem
sammonis magistri pecoris uxorem. que conuersa ad parietem in lectulo
quodam dormire uidebatur. Sed fanaretes omnibus auditis postridie
ad antigonam pyrrī uxorem cuncta que neoptolemi dicentem audierat
detulit. Pyrrus ergo his cognitis tūc quietem egit. sed paulo post adce-
nam uocatum neoptolemi occidit. intellecta epictetiarum uoluntate quo-
cum magnam partem sibi fauere sentiebat. iubentes ut antipater neop-
tolemum de medio collere. nec parte regni contentus foret. sed natura
suam maiora flagitantem sequeretur. Post hoc memor heronias et pto-
lomei filium sibi natum ex antigna ptolemeū. et urbem in cherrone-
so epuri a se conditam heroniada nominauit. Dehinc cum multa et
magna concepsset animo. ac prius propinquis maxime intenderet.
macedonie se inseruit per hūc modum. Antipater primus ex cassandri
filijs thessalonicam matrem necauit. et alexandrum fratrem regno ex-
pulsit. hic ad demetriū misit petens auxiliū. et simul pyrrum uoca-
uit. sed demetriū alijs negotijs remorantibus superueniens pyrrus socie-
tatis premium petijt. nymphaeam urbem et maritimam macedonie ora-
subactarum uero gentiū ambratiam. acarnaniam et amphylechiam.
quibus ab adolescente concessis. ea pyrrus loca presidys suis firmavit.
Reliqua uero ab antipatro abducere. et alexandrio acquirere perrexit.
At lisimachus cupiens quidem antipatro succurrere. sed alijs impedimentis

prohibitus. litteras ptolomei nomine cui nihil denegare pyrrum sa-
 ebat falso transmisit per quas postulabat ut pyrrus trecentis ta-
 lentis ab antipatro acceptis exeratum deduceret. Eas litteras cum
 dissolueret pyrrus statim fallaciam animaduertit. Non enim scrip-
 tum erat ut consueuerat pater filio salutem, sed ptomeus rex pirro
 regi salutem. Lysimachus itaque iurgatus cum nihilominus pax ei pla-
 ceret, ac eius firmande causa reges conuenissent, porro tauri et arie-
 te sacrificij causa adductis aries ipse repente nulla adhibita opera
 mortuus est. ob quod signum licet ab alijs derisum pyrrus firmare
 pacem noluit. monitus a theodoto aruspice per hoc uni ex tribus re-
 gibus mortem portendi. Sic igitur infecta pace cum res alexandri
 stabilitatem iam accepissent, demetrius aduenit, et quoniam non
 indigente nec uocante tunc alexandro ueniebat, suspectus statim
 fuit eius aduentus. paucis denique diebus una comorati insidias
 alterutri tendere ceperunt. sed preuenit demetrius adulescentemque
 obruncato rex macedonie appellatur. Erant et prius demetrio ad-
 uersus pyrrum querele et dissensiones quedam ex thessalia facte. Inna-
 tusque potentis cupiditatis morbus uanitatem suspectam insidamque
 faciebat, presertim post deidamie mortem. Tunc itaque macedoniam
 ambo obtinentes et in idem permixti maiores discordiarum occasio-
 nes contraxerunt. Cum igitur demetrius fines etolorum ingressus
 etolos superasset pantauchus duce cum parte copiarum ibidem relicto
 aduersus pyrrum contendit. Nec secus pyrrus ubi hec audiuit
 contra illum properauit. Sed cum diuersis itineribus procederet
 ambo transierunt. Demetrius quidem in epirum et pcedam abduxit. x
 Pyrrus uero usque ad ea loca quibus pantauchus erat progressus pugnam
 conferunt. Magnum fuit in eo prelio militum certamen, sed maximam
 ipsorum duam. Nam pantauchus audacia robore et arte pugnandi o-
 mnes qui apud demetrium erant sine controuersia antecellens magni-
 tudine animi et fiducia uirtutis adductus pyrrum in singulare certamen
 prouocauit. Ipse autem pyrrus nulli inferior et achillis gloriam per
 uirtutem magis quam per genus sibi usurpare studens per antesignarios
 aduersus pantauchum discurrit. In festis itaque primo hastis concurrerunt
 deinde cominus in atque arte gladij utebantur. Tandem pyrrus accep-
 to quidem uno uulnere duobus uero illatis abiit pantauchum proster-
 nitque non tamen interficit amias illum rapientibus. Epuro ob uicto-
 riam regis exultantes eiusque uirtutem admirati phalangem macedo-

num perfregerunt. fugientesq; persecuti multis caesis quinque milia
in acedonum uia ceperunt. Hec pugna non tantum odij ac inimicie
aduersus pyrrum pro his que passi fuerant macedonibus attulit qua-
tum glorie et admirationis uirtus eius prestuit. is qui presentes in pre-
lio pugnam eius conspexerunt. acritate uultus et uelocitate manu-
um persimilem magno alexandro pyrrum extimantibus. Visq; illius ac-
precelle certandi quasi umbras et imitationes quasdam conspexisse.
Alios reges purpura ac satellitibus et iactatione ceruicis occupatos esse.
solum pyrrum armis et uirtute magnum alexandrum referre aiebant.
Et sane quanta peritia rei militaris fuerit in pyrrum ex his que in ea faul-
tate scripta reliquit intelligi potest. ferunt autem interrogatum
quis ducum sibi optimus uideretur respondisse pyrrum si senesceret om-
nium sue etatis ducum sibi optimum uideri. Sed hic etati sue dumtaxat
eum pretulit. At hambal cartaginensis omnium omnino ducum primum
peritia et sagacitate pyrrum. Sapiorem secundum. se tertium iudicauit
ut insapiens uita perscripsimus. hanc uero disciplinam semper uigila-
tissime meditatius fuisse pyrrus uidetur. ut omnium scientiarum maxime
regi congruentem. ceteras uero nihilo existimasse. Quodam autem loco
python an caphisias melior sibi musici uideretur interrogatus dicitur re-
spondisse. polisperconem ducem sibi meliorem uideri quasi ea dumtaxat
regem querere et intelligere diceret. fuit autem pyrrus mitis ac facili-
s. promptus uero et liberalis ad gratias reddendas. Aeropi mortem per mo-
leste tulit. illum quidem humana perpassum affirmans. ceterum se ipsum
cruciare et improbum ducere quod differendo ac tardando gratiam uiuenti
non rependerit. Creditum ut uidetur pecuniam heredibus creditorum solu-
liet. At gratias nisi uiuentibus his quibus debentur persoluat. uir
honestus et gratus offenditur. Ex ambrachia ut quendam maledicam
pelleret precantibus respondit potius apud paucos illic manens quam ar-
cumiens apud multos obloquatur. Quosdam qui per uolentiam
uirgia in eum iactauerant ad se postea deductos rogauit an illa ad-
uersus se dixissent. respondente uero quodam ex ipso ita o rex et
plura etiam dixissemus si plus uini affuisset. ridens pyrrus ita-
tum eos dimisit impunes. Vxo- res potentie ac rerum gratia multas ac-
cepit post autogone mortem. Nam et autoleontis pannonie regis
filiam et uirginnam uardily illirya et lanassam agathochis sir-
acusam dotem afferentem cortyram ab agathocle captam. Ex autogone
nam quidem ptolomeum. Ex lanassa uero alexandrum. Ex uirginnam

eleum filios suscepit / omnes manu promptos ac bello feroces / sta-
 tim apueritia ad hoc ipsum innutritos . Dicitur eundem ex filijs
 puero adhuc patrem roganti cui nam regnum relinqueret respo-
 disse ei ex uobis qui gladium acutorem habebit . Sed hoc nihil
 differt ab illa tragica detestatione . Acuto ferro diuidant fratres
 domum . Sic inhumanum et fera regnandi cupiditas est . Post
 hanc pugnam pyrrus cum magna gloria et celebritate nominis
 ac letitia in eperum reuersus cum aquila ab epirotis salutaretur
 per uos inquit aquila sum qui me uestris armis tanquam alis in altum
 extulistis . Deinde cum audisset Demetrium grauius egrotare ce-
 lestiter macedoniam quasi predam abacturus ingressus . parum affuit
 quin totum regnum acquireret . Usque ad eam enim profectus est nemi-
 ne obuiam predeunte / multis uero ad eum deficientibus ac uiuentibus .
 Donec ob magnitudinem periculi Demetrius contra ualitudinem suam
 excitatus et perduces ac familiares copijs contractis aduersus pyr-
 rum surrexit . Ille autem quia magis predatoria manu quam exercitu
 uenerat / non sustinuit / sed fugiens partem copiarum paruam amisit .
 Non tamen quin facilius repulerat eum Demetrius ideo pyrrum con-
 tempsit . sed cum statuisset res magnas aggredi et paternum recupe-
 rare imperium . et ad hec centum milia militum et quingentas naues com-
 peraret non uoluit cum pyrro bellando tempus terere . nec uanum gra-
 uem impigrumque macedonie hostem relinquere / sed pacem cum eo firma-
 uit ut contra alios reges uadere posset . facta igitur pace cum magnitu-
 do apparatus ac mens demetrii simul conspiceretur conterriti reges pto-
 leras ac nuntios pyrrum sollicitabant mirari se affirmantes si facul-
 tatem nocendi demetrio predare nactus eam omittat . et cum ipsum ali-
 is bellis occupatum perturbatumque macedonia expellere possit / tempus ex-
 pectet quo cum illo aucto potentia ac uacuo ceterorum impedimentorum
 pro aris ac focis molissimum deartat . presertim qui nuper sibi corey-
 rum et uxorem abstulerit . Nam lanassa pyrro infensa quod alijs uxo-
 ribus magis deditus uideretur in coreyam abiit . Demetriusque quem
 maxime indulgentem mulieribus audierat / ad nuptias uocauit . Ille
 ueniens uxorem lanassam accepit et coreyam suis presidijs occupauit .
 Hec reges ad pyrrum scripserunt . et simul ipsi dum circa apparatus
 belli Demetrius immoratur res nouare ceperunt . Nam ptolemaeus ma-
 gna classe grecas adiens urbes ad demetrio eas seduxit . Lisimachus uero
 superiorem macedonie partem per thraciam ingressus populauit . Et

pyrrus simul insurgens beriam inuasit ratus quod euenit / De
metrium contra lysimachū obuiam euntem inferiorem macedonie pa-
rtem sine presidys reliquisse . Ea nocte uisum est pyrrō se ab alexā-
dro magno uocari atq; ad eum iacentem conspiciere uerbisq; huma-
nis et amabilius recipi . Et cum inter cetera diceret alexander
auxilium se pyrrō impigre laturū . fectus audacia pyrrus / et qua
ratione inquit imperator qui egrotus iaces me uiuare poteris .
Adhuc alexander se uel nomine dumtaxat id facturum promittēs
equum ascendisse ducmq; se pyrrō prestasse uisus est . Hoc itaq; so-
nium erexit pyrrum . quam obrem exeratu subito traducto beria
inuasit . ibiq; parte copiarum relicta reliquos sequi iussit . At de-
metrius his cognitis cum preterea in castris tumultum macedonū
cerneret . formidauit ulterius contra lysimachum exeratū duce-
re ne ob propinquitatem regis macedonie origine et gloriam ha-
bentis milites ad ipsum descenderent . Itaq; contra pyrrū ut pote alie-
num et macedonibus perosum se conuertit . Sed positus iuxta ca-
stris multi ex beria uementes pyrrum laudibus extollebant . bello
inuentum ac preclarū uirum . humanum uero ac benignum erga
eos quos uisisset predicantes . Submittebat quosdam et ipse pyr-
rus qui se macedonas simulantes dicerent adesse tempus ex graui
demetrii dominatu ad uirum benignum et amantem militū transi-
rent . his plebisq; macedones mentem prestabant ac uidere pyr-
rum querebant . Pyrrus autem stabat detracta casside . ac rursus
eam capiti imponebat . ut insigni humanorum cornuū nosceretur .
Macedones testera petere . alij quernas sibi coronas facere aperit .
quod et pyrrī milites ea fronde coronatos cernebant . Jam quidaz
ipsi demetriū dicere ausi erant ipsum recte facturū si cederet ac
regnum dimitteret . Itaq; demetrius motum exeratus cernens atq;
ob id conterritus clam aufugit . cassia quadam et simplici clamula
succintus . Pyrrus autem in castra receptus et rex macedonum ap-
pellatus est . Sed adueniente postea lysimacho et continue suum
opus demetrii profligationem predicante ac diuidendū inter eos re-
gum censente . quod non dum satis credebat . macedonibus pyrrus
iuxta lysimachi postulata regnum et urbes diuisit . hoc tunc bellum
distulit . sed paulo post senserunt non cessionem inuicem sed in-
dignationum ac discordiarū principum per diuisionem misse . Quo-
rum enim non pelagus non montes non deserta solitudo non qui

asiam europamq; diuidunt termini cupiditates diffiniunt. eos se conti-
 gentes ac permixtos quiescere nullo modo est existimandum. sed pug-
 abunt semper insidias ingenitas habentes. pacis enim et belli nomi-
 nibus tanq; numis ut contingit utuntur non ad iustitiam sed ad
 commoditatem tunc meliores cum aperte bellum inferre fatentur q̃
 cum iniuriarum cessationem amicitiam uocant. Ostendit id pyrrus
 iterum contra demetrium uires tanq; ex infirmitate aliqua collige-
 tem pro auxilio grecarum urbium profectus. Nam cum athenas uenisset
 et arcam ingressus / dee palladi sacra fecisset / atq; eadem die ex arce de-
 scenderet. Gratam inquit sibi fuisse atheniensium fiduciam quam
 eos dese habere conspexerat. ceterum si saperent nulli post hac regu
 portas aperirent. Deinde cum demetrio pacem fecit ac paulo post illo
 in asiam profecto rursus cum lysimacho ingratiā reuersus thessa-
 liam demetrio abstulit. melioribus utens macedonibus in bello q̃
 in pace. et ipse omnino nequaq; ad quietem natus. tandem deme-
 trio in syria profligato. lysimachus iam ceteris bellis otiosus
 et quietem agens aduersus pyrrum contendit. eumq; apud edessā
 superatum ad inopiam comitatuū redegit. ac subinde per litteras
 et nuntios ad principes macedonū scriptas per absurdum esse iqt
 si peregrinum hominem cuius maiores semper macedonibus ser-
 uissent. Dominum habere. contenti alexandri amicos familiaresq;
 repellant. quibus uerbis cum multa permouerent contreritis pyr-
 rus / cum epuotarum ac socoru manu abiit. amissa per eum mace-
 donia modum per quem ante ipsam quesierat. Vnde nec accusare
 populos ad utilitatem suam se mutantibus regibus licet. Nam popu-
 li in hoc ipso reges imitantur. perfidiarum ac prodicionum magistros.
 qui eum maxime lucrati putant. qui minime iustitia utantur. Tunc
 itaq; ineptum amissa macedonia reiecto cum quiete et pace uiuere
 fortuna dabat. Sed ipse si non inferret alijs nec ab alijs pateretur
 molestias / nauseam ratus / instar achillis tolerare quietem non pote-
 rat. sed tabescebat animus illic manens. pugnamq; et bellum cupiebat.
 Suscepit igitur nouarum rerum huiusmodi materiam. Romam aduer-
 sus tarentinos bellum gerebant. hi cum nec bellum sustinere nec depone-
 re obsuperbiam ac prauitatem principum suorum ualerent pyrrum duce
 ad bellum uocare statuerunt ut pote inter ceteros reges magis otiosus
 et rei militaris peritissimū. huius sententie licet per maiores natu graui-
 resq; resisteretur. tamen qui bellum cupiebant et in contionibus plus

poterant. strepitu et in auditu bonos et prudentes viros nō permittebant.
Quo intempore quidam meton nomine uir urbanus ea ipsa die quo decre-
tum de pyrrō uocando factū per populum debebat et multitudo in contio-
ne sederet/ accepta corona et lampade quasi ebrīus tibiane ducente ludi-
bundus in contionem peruenit. Vtq; sit in turba populari alijs applauden-
tibus alijs ridentibus et ut procederet in mediū inuitantibus processit ille
quasi cantaturus/ sed ubi silentium nactus est/ Viri tarentani inquit bene-
factis qui iocari ac ludere uolentibus dum licet permittitis. Si tamen tā-
pitis cuncti hac ludorum libertate fruamini anteq̃ pyrrus adueniat. Na-
tunc non nostro sed ipsius arbitrio uiuendum erit. Hec uerba multos
ex tarentanis commouerūt. murmurq; fuit per contionem laudantium
approbantūq;. Sed qui romanos timebant ne facta pace dederentur for-
midantes populum increparunt/ quod inhoneste se deludi patereur/ et
simul his dictis metonem contione propellunt. Decreto igitur per hunc
modum firmato/ oratores cum donis ad pyrrum transmittuntur non so-
lum tarentanorū uerum etiam italicorū qui dicerent se duce indigere sa-
pienti et magne auctoritatis. Nam copias satis urgentes sibi in italia affu-
turas/ ex lucanis messapijs iannubibusq;. Equitum enim xx. pedum
cccl. milia habiturū. Nec non solum ipsum pyrrum extulere sed etiam
epiretis animos ad militiam fecerunt. Erat quidam ex thessalia Cynceas
uir magni ingenij et ut pote qui demosthenis auditor fuerat in imitatio-
nem eius traditus maxime uim dicendi illius assequi uidebatur. hic apud
pyrrum degens cum sepe ad ciuitates transmitteretur/ uerum esse ostendit
id euripidis dictum/ Omnia consistat oratio que hostile ferrum consistere nō
potest a Cyncea uerbis q̃ a se armis urbes esse paratas. Ita q; ipsum semper
in honore habebant maxime eiusq; opera plurimum usus est. hic igitur
Cynceas pyrrum ad italiam inclinatu cernens nactus illum aliquando otio-
sum in huiusmodi sermonem adduxit. Egregij quidem bello romani esse dicitur.
multisq; bellicosiss gentibus imperare. Quod stecos superare diu nobis
dederint. Quid tunc agemus pyrrē? Ad hec pyrrus de re haud quāq;
obscura inquit o cyncea percontaris/ neq; barbara enim nobis neq; grecā
ciuitas illic resistere ualeret romani superatis. sed haberemus confectam
italiam totam cuius magnitudinem et potentiam te ignorare minime ar-
bitror. Parumper ergo cōmōratus cynceas. enim uero cum italiam ceperi-
mus inquit quid tunc agemus? Et pyrrus non dum eius mente incele-
cta proxima inquit sicalia est insula felix ac populosa. capi uero sca-
lis obfessiones ac discordias ciuitatum. Recte dicit inquit cyncea. sed

an finis militie nobis erit siliam cepisse? Deus modo inquit pyrrus
 uictoriam prestat. Nam hys uelut preliis utemur ad res maximas
 conficiendas. Quis enim se libya abstineat aut carthagine quam nuper
 ageriles clam siraculis profectus exigua classe paulo abfuit quin cape-
 ret. his autem uictis nullus nobis resisteret hostis. Ita est inquit Cy-
 neas. Constat enim quod et macedoniam recuperare et grece dominari
 certissime cum hac potentia licebit. Sed parvis omnibus ac subactis qd
 facimus tandem? Et pyrrus ridens otium inquit agemus et quotidiana
 festiuitate mutuisq; sermonibus letitiaq; perfruemur. Cum ad hec Cyne-
 as pyrrum adduxisset. At quid uetat orex inquit quominus nunc ista
 letitia et oio perfruemur? Adest quippe nobis sine labore facultas eoru
 adque per sanguinem molestias et pericula nostra et aliorum perueniri
 sumus. his cyneas uerbis turbauit potius regem q̃ ab incepto retra-
 xit. Ipem eorum que conceperat deponere nequeuntem. Primo igitur Cy-
 neam cum tribus milibus militum tarentum misit. Deinde multas rabs
 et omnisariam nauibus ex tarento delatis. xx. elephantes equorum tria.
 pedum xxij. funditores et sagittarios quingentos imposuit. hoc appa-
 tu nauigans cum medium teneret ioniu rapitur uento borea intempestue
 exorto. Classis permare disiecta nauesq; diuersae alie in libyam ac siliu
 pelagus delate sunt. alias superare nequeunt. nox simul et procella i lo-
 ca aspera ceciq; illidens omnes confregit. preter regiam nauim. hec enim
 nauarum et gubernatorum magna ui aduersus uenti impetum nitentium
 tandem litus uersum adigitur. Et dum obliquum habuit uentum magni-
 tudine ac robore resistebat. euadebatq; sed postq̃ a terra ueniens procella
 ferue proxim iniecit. ac periculu erat ne subsisteret et se mari seuen-
 uarijsq; agitato uentis permittere terribilissimum omnium iudebatur.
 Pyrrus sese ex nauis in mare deiecit. Statimq; circa ipsum familiarum
 amicorumq; erat certamen. sed nox et fluctus cum magno fragore ac
 uiolentia opus difficile auxiliantibus faciebat. Itaq; uix tandem luce exor-
 ti uento deflaente ad terram peruenit corpore quidem exhausto peni-
 tus. sed robore animi inuicto. Messapj in quorum littora euaserat prom-
 tissime ad opem ferendam concurrerunt. et simul naues quedam pyrru
 tempestate superstitis aduenerunt. In quibus erant equites perpauca pe-
 ditum uero arriter tria milia. elephanti duo. Cum his itaq; copijs pro-
 fectus. militibus quoq; a cynea obuiam ductis. tarentum intrauit. Pri-
 moq; tempore nihil inuitis tarentinis agere cepit. quo ad naues ex-
 mari seruataq; copie conuenire. Tunc autem uidens populum sua spo-

Delectu habuit

te nec seruare se ipsum nec seruari ab alio posse. sed tanq̃ illo propugna-
turo domi sedere balneis conuiujs q̃ indulgentem clausit gymnasia
de ambulatoria in quibus spatiantes pro rebus uerbis uolutabant. potus
nec et lasciuas intempestuas inhibuit ita aciem ut multi imperiū
ferre insueti ex urbe migrarent. seruitutem uocantes non uiuere ad uo-
luptatem. Sed cum Albinus romanorū consul cum magno exeratu
aduentare et iam lucaniam uastare nuntiaretur quāq̃ non dum
aduenissent socorum copie tamen indignum ratus id tolerare pyr-
rus cum exeratu obuiam profectus est premisso caducatore ad roma-
nos si uellent ante bellum se iudice et mediatore cum tarentinis de
iure causam decerni. Responso autem a consule dato romanos nec ele-
gisse pyrrum iudicem nec formidare hostem. tunc progressus inter pā-
dosiam urbem heracliamq̃ castra posuit. Ibi cum audiret romanos tra-
ns flumen sirin castra habere. secus ipsum amnen speculari gratia ob-
equitauit. Ordinemq̃ et fortunam castrorū custodiasq̃ et disciplinam
romanoꝝ admiratus. hec inquit barbarorū disciplina barbara non est.
sed opem eorum uidebimus ac defuturo iam sollicitus expectare socos
statuit. Aduersus autem romanos si forte transire amnem temptarent
stationem opposuit. At romani ut ille expectare decreuerat. sic ipsi preue-
nire festinantes transire flumen ceperunt uado pedites equites pluribz
simul locis. Itaq̃ greci metuentes ne circumuidentur se retraxerunt et
pyrrus ut hec sensit turbatus duabus pedestriū copiariū mandauit ut
confestim armatos milites in ordinibus continerent. Ipse autem cum tri-
milibz equitum profectus est sperans transeuntes ad huc et sparsos ro-
manos sine ordine inuasurum. sed postq̃ dipeos multos pro flumine stan-
tes equitesq̃ in ordine obuiam prodire conspexit. primus in hostes dela-
tus armis atq̃ ornatu egregie insignis gloriam et famam uirtutis sue
rebus ipsis asseruit. Manus enim et corpus exhibens prelio et contra
hostes fortiter pugnans prouidentiam tamen boni ducis non omittebat.
sed ubicunq̃ auxilio opus erat accurrens. rectis consilijs bellum gubernabat.
In ea pugna leonnatus macedo uirum italicum conspiciens pyrrum inten-
tum semperq̃ contra stantem et simul mouentem. Cernis inquit o rex
barbarum illum quem niger equus pedibus albis portat. Is magnū
quiddam agitare animo uidetur. nan te solum intuetur et tibi soli inten-
dit. Et pyrrus ad hec fata quidem leonnate nemo potest effugere. Vex
enim nec iste nec alius quisq̃ hosti in manus nobis uenisse gaudebit.
Adhuc loquebantur cum italicus citato equo infesta hasta pyrrum inuadit. nō

tamen regem percussit sed equum et simul alconmato ipsius equus percutitur/ amboq; in terram ceciderunt/ sed rex a suis protectus asportatur. Italus uero pugnans confoditur. Erat hic genere ferentanus prefectus turme nomine Eplais. hoc docuit regem magis cauere. Itaq; cum equites aspiceret impetum ferre non posse. falangem in superacram opposuit. Ipse clamide et armis uni ex amicis traditis atq; illius assumptis incognitus ad preliū reuertitur. resistentibus autem acriter romanis diu anceps fuit prelium. Septies enim dicuntur pepulisse et pulsos esse. Nam permutatio armorū que ad salutem regi plurimum conculit paulo minus rem subuertit/ uictoriamq; hostibus prebuit. Certatim enim adcedem eius qui arma regia gestabat concursus est. sed ante omīs dexter quidam nomine illum prostravit cassideq; et clamide decincta se pyrrum occidisse clamitans et spolia ostentans ad consulem properauit. Erat ob hoc romanis letitia/ grecis uero sordida atq; formido/ donec pyrrus intellecta re peracem discurrrens nudo capite se militibus ostendit. Tandem uero equis romanoru ad elefantos contreritis ac sessores uel efferentibus/ inmissus a pyrru thesalus equitatus romanos cum magna cede in fugam uertit. Dyonisi- us non multo pauiores xv milibus a romanis cecidisse scribit. hieronimus septem milia solum. Ex his autem qui cum pyrru erant/ dyonisi- us xij. milia. hieronymus pauiores quatuor milibus cecidisse tradit. Optimos certe ex amicis et ex duabus et quibus maxime ucebatur fidebatq; pyrrus eo prelio amisit. Sed tamen castra romano- rum cepit illis deserentibus et urbes sanctorum recepit ac regionem multam populatus est. Tantum enim processit ut non amplius tre- uis itadys roma abesset. Post pugnam lucanorū atq; sannitium copie ad eum uenerunt/ quos licet detarditate reprehenderent/ tamen gaude- re et magnificare uidebatur/ quod ipse cum suis et tarentinorum dum- taxat copys magnum romanorum exercitum superasset. Romani Albi- um non reuocarunt quāq; dicatur fabritius dixisse non romanos ab epirotis sed albinum a pyrru superatum fuisse/ arbitratus non esse uictum exercitum sed ducem aduice arte superatum. Suplemento igitur habito et insuper amplificato numero militum nulla mentio pa- cis a romanis facta est. que res pyrrum in admirationem conuertit. Visum est igitur pyrru/ ut prior ad eos mitteret ex perireturq; an pa- cem uellent. non enim esse presentis potentie sue urbem romam capere posse. amicitiam uero et pacem gloriosam sibi post uictoriam iam par-

tam fore existimabat. Nullus itaq; cyneas a rege cum primoribus ci-
uitatis locutus est. Dona q; ipsis et eorum uxoribus transmisit. acce-
pit autem nemo. sed responderunt omnes uiri mulieresq; si pax pub-
lice fieret et sua omnia regi offerre. In senatu uero multa preclare et
humaniter dicta sunt a cynea cum et liberationem captiuorum et au-
xilium ad subigendam italiam populo ro. pyrrus offerret. ac pro-
his nihil aliud q; amicitiam sibi. tarentinisq; securitatem postularet.
Et constabat complures ad pacem inclinari uictos iam semel magno pre-
lio et secundam pyrrus uictoria ob super additas italicorum copias metu-
entes. Cum appius claudius uir amplissimus quidem ceterum sene-
ctute et orbitate oculorum a rei pu. muneribus cessans auditis ys que
arege nuntiabantur ac rumore obtinente senatum pacem esse deacturum.
tolerare non potuit sed in curiam se deferri iussit. latus igitur ile-
ctica per forum ubi adianuam curie peruenit. filij simul et generi
susipientes ipsam stipantesq; in senatum duxerunt. factum est silentium
ad presentiam tanti uiri. Ille autem ubi suo loco constitit ita dicere orsus
est. Antea quidem inquit patres conscripti hanc meam oculorum for-
tunam permolesto ferebam. nunc autem doleo atq; augor quod non ul-
tra ciuitatem ipsam surdus etiam sum ne turpes consultationes ac sen-
tentias uestras que huius urbis gloria subuertunt audire compelleret.
Vbi est enim illa iactantia quam crebro uerbis usurpare soletis affirmantes
si magnus Alexander in italiam profectus nobiscum adolescentibus
aut cum patribus nostris tunc florentibus conseruasset bellum nequaquam
nunc ut inuictum gloriam habiturum sed aut fuga aut morte sua maiorem
huic urbi gloriam nomenq; reliquisset. hanc igitur insolentiam uerbo-
rum nunc rebus ostendite. Chaonas ac molossos qui semper macedonum
preda fuerunt. et pyrrum regem eorum formidatis qui unum ex alexan-
dri satellitibus semper secutus est atq; coluit. et nunc non magis taren-
tinis auxilium ferens q; hostes domi fugiens in italia uersatur. Ausus
profiteri principatum in italia cum hac potentia que ad paruam macedo-
nie partem conseruandam sufficere non ualuit. Non itaq; hunc remo-
uebitis si amicum feceritis. sed alios imitabitis per contemptum nostri. qua-
si superare nos facile sit. si pyrrus abibit. nedum pena non data eorum
que contra nos fecit. uerum etiam in mercede accepta. federis eo auctore cum
tarentinis sannitibusq; reapiendi. Hec claudi uerba ad studium belli
animos traduxere. Itaq; cynea dimisso responderunt. pyrrus italia ex-
cederet. tunc si uellet de amicitia ac societate uerba faceret. quoad uero

in armis adesset populum romanum aduersus eum belligeraturū etiā si mille albinos pugna superasset. Dicitur cynear interea dum hec agerentur cupiditate cognoscendi moribus institutisq; romanis studiū imptisse. atq; de ea re cum optimis uiris locutus / p̄mo postea retulisse cū alia multa / tum senatum romanū multorum regum sibi confessum uideri. Demulctudine autem populi / formidare se inquit / ne aduersus quādam lerneam hydrā pugnare uideantur. Supra duplum enim plures q̄ antea pugnassent consuli decretos. et multotiens totuplos in super ex hys qui arma ferre possint superesse. Post hec legati ad pyrrū pro captiuis redimendis missi inter quos. C. fabritius fuit. cuius cynear retulerat maximam apud romanos mentionem haberi / ut uiri boni quidem ac bello egregij. ceterum uehementer pauperis. huc igitur rex seorsum blanditus ut pecuniam a se caperet suadebat / non ob aliquā turpem causam sed ob amicitie et hospitalitatis inditium. Remuen te autem fabritio tunc quidem destitit. Postridie uero ipsum tenere uolens ut pote qui nunq̄ antea elephantum uidisset / iussit dum simul loquerentur / maximum elephantum post auleam iuxta se constitui. ac deinde subito aulea sublata elephas ex improviso conspectus pro musadem supra caput fabritij extulit. ac uocem terribilem asperamq; emisit. At fabritius tranquille conuersus / leniterq; aridens inquit / nec hec aurum nec me hodie bestia permouit. Inuena autem apud regem acta cum multi ac uarij sermones inaderent pleriq; uero de gratia ac de phyllosophis forte euenit ut cynear epicuri mentionem faceret. memorans ea que ab epicureis dicuntur de dijs immortalibus ac de re pu. ut illi finem bonorum in uoluptate ponentes curam rei pu. fugiendam censent. ut pote felicitatis corruptionem. Deos autem agratia atq; ira longissime remotos / nec ullam de nobis curam suscipientes in otiosam uitam et plenam uoluptatum coniciant. Etiam ipso dicente fabritius exclamans o utinam inquit hec pyrrō et sannitibus cordi sint q̄ dum aduersus uos bellum gerunt. Sic itaq; mentem uiri rex admiratus magis ac magis optabat pacem q̄ bellum cum romanis habere. et fabritiū priuātū rogauit / ut facta pace una secum esse uellet primus amicorū et ducum suorum futurus. Ad hec dicitur fabritius submissa uoce respondisse. At ne hoc quidem tibi o rex conducat. Illi enī ipsi qui te nūc admirant et colunt si me experiantur ame potiusq̄ ate regi optabunt. Pyrrus nō tyrannice atq; superbe uerba fabritij suscepit. sed quanta magnitudine animi fabritius foret ad amicos protulit et captiuos illi credidit

soli ut si non decerneret pacem senatus postq̃ cum parentibus ac
domestias saturnalia peregissent ad eum remitterentur atq̃ ita factū
est: post festiuitatem aduersus non redeuntem pena per senatum de-
creta. Deinde cum fabritius consulatum inisset. ueniens quidam ad-
eum in castris epistolam detulit a medico regis per scriptam in qua of-
ferebat se pyrrum ueneno necaturum si premium traderetur sibi ab-
sque ullo discrimine bellum pro romano conficiendi. At fabritius in-
riam hominis detestatus et collega ureandem sententiam adducto pyr-
rum statim per litteras monuit ut insidias media caueret. Littere huius-
modi fuisse. C. fabritius et. Q. emilius consules pyrrum regi salutem.
Neq̃ amicorum neq̃ hostium fortunatus existimator esse uideris. Cogno-
scas enim cum hanc epistolam ad nos transmissam perlegeris. te bonis
quidem ac iustis uiris bellum inferre. malis uero atq̃ iniustis confidere.
hec autem non tui gratia nota facimus. sed ne mors tua nobis calūpniā af-
ferat. quasi uirtute nequiuimus te superare dolo contendisse. Acceptis
itaq̃ pyrrus fabritij litteris medicq̃ conuicto et supplicio iuste affecto ob-
retributionem beneficij captiuos omnes gratis fabritio romanisq̃ restituit.
rursusq̃ cyneam misit pro pace firmanda. At romani nec gratias ab ho-
ste nec mercedem accipere uolentes tarentinorū et samnitium captiuorum
numera pyrrum remisissent. De amicitia uero et pace nihil agitari per-
miserunt priusq̃ rex ipse cum armis atq̃ exercitu cumq̃ is quas secū
ex grecia duxerat nauibus ex italia nauigasset. Proecedente itaq̃ bello
rursus apud asculum urbem cum romanis pugnatum est. In ea pugna
compulsus rex ad loca aspera et flumen graue atq̃ limosum cum elefan-
ti impetum capere nequiret. multis uulneribus ac magna sociorū suorū
cede usq̃ ad noctem dimicauit. nox prelium diremit. Postriduum uero
equioribus locis structa acie et asperioribus salibus presidio occupatis.
missisq̃ inter elefantes iaculatorijs ac sagittarijs. denso agmine roma-
nos inuasit. At romani nequaquā a loco ut pridie adiuti sed equi pla-
nitie contra frontem uenientes cum priusq̃ adessent elefanti. pedites pro-
fligare properarent. grauius aduersus sarissas cum gladijs pugnabāt.
uulnerare ac cedere hostem intenti nullam proprij periculi mentionē
habebant. Tandem post magnum spatium dicitur fuga ex ea parte qua
rex premebat fieri cepta. Sed plurimum elefanti suo robore atq̃ audacia
perfecerunt. nequeuntibz romanis uirtute uti. sed quasi uolentia cui-
dam superuenientis fluctus ac terremotus infugam compulsis. fuga uō
non longa sed in castra fuit. hieronymus sex romanorum milia ex prelio

cecidisse tradit. A pyrro autem in regis commentariis relatum esse dicitur
 triamila et quingenti quinq; desiderata. Dionysius tamen nec duas
 apud asculum pugnās. nec superatos tradit romanos. At semel dum
 taxat usq; ad occasum solis pugnatum uix tandem preliū direptum
 uulnere pyrri hasta brachium transfixi. Cecidisse autem et apyrro et
 a romanis supra xv. hominū milia et utriq; pariter apugna cessatum
 Dicitur pyrreus in recensendo numero militum suorum dixisse. si alia item
 pugna romanos uicerimus omnino perimus. Maxima enim pars militū
 quos secum adduxerat interierat. Et preterea amia atq; duces omnes pre-
 ter admodum paucos. Alij uō quos uocaret nulla erant et simul socios
 minus impigros cernebat. Romanis uero quasi ex fonte quodam domi ma-
 nante celeriter castra replebantur. nec superati remittebant animū sed
 magis ad prelium intendebantur. hys difficultatibus circūuentus in nouas
 rursus spes inadiit. Simul enim ex sialia et ex greca uiri ad eum uenerunt.
 Alteri agniti sialia et leonanos offerentes rogantesq; ut ad pel-
 lendum sialia cartaginenses insulamq; a tyranno liberandam sibi auxili-
 um ferret. Alij ex greca nuntiabant ptolomeum ceraunum contra gala-
 thas profectum cum exercitu interisse maximeq; id tempus flagitare ut
 cupientibus macedonibus adesset. Quæstus itaq; aduersus fortunam
 quod plurimum ac magnarum rerū occasiones unum intempus coniecisset
 et quasi utrāq; in potestate sua haberet. alteram sibi perire arbitratus
 deliberabundus atq; anceps aliquandū perstitit. Tandem uero ad sialiam
 ut pote materia rerum grandiorū propter propinquitatem libye afferen-
 tem conuersus statim cuneam misit. ciuitatibus uti consueuerat ex par-
 te sua prefuturum. Ipse autem presidio apud tarentū relicto. tarentanis
 id grauer ferentibus. et aut aduersus romanos bellum gereret una se-
 cum qua de causa uenerat. aut qualem acceperat urbem talem relinque-
 ret postulanti. nullo benigno dato responso. sed quiescere eos et expe-
 ctare tempus iubens insialiam nauigauit. Vt primum sialiam attingit
 ciuitates secundum spem antea prestitam sese illi dederunt. eorum autē
 adque uī et armis opus fuit nihil a principio restitit. sed cum cingenta
 milibus peditum duobus milibus quingentis equitib; ac uiginti nau-
 bus cartaginenses aggressus eorū potentia euerit. In expugnatione
 autem erias munitissimi oppidi et magnis cartaginensium presidys fir-
 mati tota se arma induit ac menia subiens ludos herculi uouit si daret
 sibi ut genere ac fortunis suis ea die se dignum pugilem ostenderet. In-
 de scalis ad motus primus omnium menia conscendit. Resistendum uero qui

multi erant alios ab utraq; parte muro deiecit. alios circa se gladio ne-
catis coaceruauit. Ipse quidem illeus. et terribili ac trua aspectu illud
homericum probant recte ac perite dictum. fortitudinem solam inter
ceteras uirtutes sepe furentes quosdam impetus habere. Capta urbe
nota deo persoluit spectaculūq; omnitaniam ludorum exhibuit. Ma-
mertinos deinde qui circa messanam incolentes grecos uexabant. ac ple-
rosq; ex his uectigales sibi fecerant aggressus. Erant autem hi bar-
bari multitudo ingens ac bello ferax ex quo latina lingua amarte
nominabantur. publicanos eorum necauit. ipsis autem pugna sipe-
ratis presidia multis ex locis deiecit. Carthaginiensibus pacem posten-
tibus pecuniamq; et classem pro amicitia offerentibus respondit. unā
esse paas uiam si omissis omnibus insialia rebus libicū mare termi-
nos caperent. Subcessibus autem et magnitudine rerum elatus cū spes
eorum pro quibus a principio nauigarat responderent primamq; libi-
am concupisceret. atq; ea de causa ad implendas quas habebat naues
remiges cogeret non benigne sed imperiose ac superbe ciuitates pre-
mebat. Sic ergo contra consuetudinem sui inty in quo egregie mitis
ac placidus nulliq; molestus fuerat. depopulari tyrannus factus. ingrati-
tudinis ac perfidie nomen contraxit. Sed hoc ciuitates q̄q; grauate
tamen quando necesse erat tolerabant. Verum cum theona et soltratu
principes syracusanorum qui auctores ciuitatem ei tradendi adiutoresq;
in iunctis per sialiam fuerant suspectos haberet ne secum ducere nec
domi relinquere uellet. ac soltratus quidem metu aufugisset. theon ue-
ro ab eo interfectus fuisset non pederentam neq; parumper mutati animi
sed repente ad uersus ipsum siculorum odia exarserunt. Ac statim a he-
ex ciuitatibus cartaginensibus. alie mamertinis se coniunxerūt. Cer-
nens igitur defectiones et conspirationes contra se initas pyrrus. lit-
teris sannitum et tarentinorum acceptis qui iux resistere bello poterat
et exclusi regionibus auxilium rogabant. occasionem hic arripies
abeundi ex sialia quasi non metu nec desperatione rerum sicularum
sed opitulationis causa recessit. Re autem uera cum sialiam ueluti
nauem tempestate agitatam tenere non posset et occasionem abeu-
di querebat. se ipsum rursus in italiam prouocat. ferunt cum abiit
sialiam respexisse a dixisse. O qualem cartaginensibus et romans pro
hac insula palestram relinquit. et hoc quidem ut coniectatus est. ita
euenit. Barbaris autem in ipso recessu insultantibus. cartaginensib;
bus uero nauali prelio in ipso portu lacerantibus. compluribus ex nau-

bus suis amissis in italiam peruenit. Mamerthinorum haud pauco-
 res decem militibus primo transgressi signis collatis dimicare cum no-
 auderent unquis locus impetu contra regem facto totum exercitum
 turbauere. Ibi duo elefanti et multi ex his qui posterius clauderant
 agmen oppressi. ipse rex a fronte durarens aduersus homines bello
 assuetos magno cum periculo constitit. Vulnere autem in capite accepto
 cum paulo ex pugna cecidisset etiam magis extulit hostes quorum unus
 precesteris ferrox, proceri corpore et splendidis armis superba uoce re-
 gem si uiuere in certamen prouocabat. At pyrrus ob hec irritatus ira-
 qz incensus et sanguine sedatus truciqz aspectu terribilis in pugnam
 rediit et barbarum illum consecutus ita caput percussit ut ui uictus et
 uirtute gladij usqz ad partes inferiores plaga descenderet, caderentqz
 hunc inde diuisi corporis partes. hoc barbarus contulit ne amplius per-
 sequerentur quasi supra humanam uim pyrrum admiratos conterritosqz.
 Ipse uero quod reliquum erat itineris secare profectus tarentum peruenit.
 peditem uiginti et equitum tria milia secum adductis. Statimqz optimos quo-
 que extarentinis delecto aduersus romanos qui tunc in samio castra habe-
 bant contendit. Sannites multis iam prelijs superati et spe simul cum re-
 bus amissa simulqz ad nauigationem in italiam aduersus pyrrum infensi-
 minus frequentes ad eum uenerunt. Sed pyrrus omnibus copijs bisitum
 diuisis et partim in lucaniam missis ut alterum consulem demorarentur
 ipse contra manu curium apud beneuentum castra habentem exercitum du-
 xit. Curius uero quod et college aduentum expectabat et simul augurys
 pugnare uetantibus pugnam detractabat. Propterans igitur pyrrus ante
 eum opprimere qz collega aduentaret fortissime militibus et bellacissimis
 elefantibus delectis noctu castra ex superiori loco aggredi contendit. Vade-
 rem longam uiam et siluis densam lumina defecerunt, errorqz factus est.
 orta ex inde mora dies albescere cepit et a romanis conspiciatur ex montibus
 descendere. Primo itaqz trepidatum est in castris, sed tamen peractis sacris
 necessitate cogente manu castris egressus primos inuadit, eosqz in fugam
 uertens omnes conterrit, ut etiam complures ibi caderent et quidam ex
 elefantibus caperentur. Hec uictoria manu extulit ut ad iustam de-
 scenderet pugnam. Itaqz prodiens in apertum et signa conferens, partim
 hostes in fugam uertit, partim et ipse elefantorum impetu ad castra repul-
 sus est. At milites presidio castrorum relictis frequentes etiam pro uallo ita-
 bant a consule uocati impetu de superiori loco facto belthas in fugam per
 suos retro uertere coegerunt, que res uictoria romans tradidit et simul

principatum. Nam gloriam quasi insuperabiles ex illa uictoria nacti
confestim italiam et paulo post siliam subegerunt. Per hunc modum
italia siliamque deadiit pyrrus sex annorum tempore absumpto et re-
bus quidem attenuatis sed robore omni inuicto famam ex eo bello na-
ctus ut peritia rei militaris et fortitudine atque audacia plurimum
inter sue etatis reges precelleret. sed que possidebat spe illorum que
non dum habebat disperderet. nichilque eorum que ad tuendum
iam parta attinent conseruaret. itaque assimilauit ipsum antigonum
lisoni qui et multa et bene iacat sed cadentibus uti nesciat. Reue-
rsus in epirum cum octomilibus pedum et quingentis equis.
cum pecuniam non haberet bellum querebat unde exercitum alere
posset. igitur adeas quas antea habebat copias quibusdam galatis
adiunctis macedoniam ingressus est quasi predam exinde abductu-
rus. Sed cum frequentes cepisset urbes militumque duo milia ad eum
defecissent amplificata spe aduersus antigonum demetrii filium ma-
cedoniam tunc obtinente duxit ipsumque inuadens iuxta acie dimica-
uit. Qui extremum antigoni claudebant agmen galate hi erant
fortiter resisterunt. uehementique exorta pugna fere omnes a pyrrho
occiduntur. Duces uero elefantorum araiuenti se ipsos ac bestias dedi-
derunt. Itaque acceptis his et fortuna magis quam consilio fretis falan-
gem macedonum inuasit. At macedones metu ac trepidatione ple-
ni sese ab impetu pugnaque continuerunt ac fide per primores accep-
ta se pyrrho tradiderunt. Antigonus uero profugiens quasdam ma-
ritimas urbes retinuit. Sed pyrrus in huiusmodi fortuna ma-
gnam aliquid sibi ad gloriam per ea que circa galatas egerat per-
actum existimans ornatis et splendidissimis eorum spoliis in
templo iomidis minerve suspensis hoc carmen inscripsit. Eades
pyrrus fixit captiua minerve. Cum totum antigoni robur totusque
subegit. Pugnando turmas. nec id mirabile namque. Egregy bello
et clari semper marmis. Eade.

Post pugnas confestim urbes suscepit. Egreis uero expugnatis et in-
alys durus fuit ac molestus et in eo potissime quod ibi presidium ga-
latarum quos secum habuerat custodie causa dimisit. Galate genus
insatiabile pecuniis sepulcra regum que ibi erant federe nequaquam
ueriti aurum et ornamenta optima subtraxerunt. Ossa uero per super-
biam abiecerunt. hoc pyrrus. leuius quam decebat tolerare usus est siue
ob alia impedimenta differens siue ob timorem quod barbaros ad su-

pphicum cogere formidabat. Itaq; in ipsum redundauit infamia. Non dum satis ferme res pyrrum in macedonia erat, cum ipse ad alias rursus spes mentem conuerteret. Cleonymus erat spartani regio genere exortus. ceterum quod uolentis ac superbus uidebatur nec beniuolentia nec fidem apud lacedaemonios habebat. Itaq; eo excluso Arcum regnare iusserant. hoc erat uetus eius indignatio aduersus aues. Vxorem uero accepit cleonida leotychide forma prestantem et regio item genere exortam. hoc acrota arei filij adolescentis insano amore correpta tristes ac infames nuptias cleonymo prebuit. Non enim latuit quoniam spartanum ab uxore spreus. Sic igitur domesticas rebus simul et publicas infensus, ira atq; indignatione conatus pyrrum contra spartam induxit. XXV. peditum duo equitum milia elephantos xxxij. habentem itaq; ex magnitudine apparatus statim constitit non cleonymo spartam sed peloponnesum totam sibi affectare. Quamquam uerbo quidem lacedaemoniorum legatis apud megalem polim negauit. At enim se uenisse ut ciuitates ab antagoni dominatu liberaret. seq; natos suos minores in quid prohibeat spartam missurum ut laconicis moribus erudirentur. et hoc praeteris haberent regibus, his simulationibus obuios decipiens q; primum laconicam attigit predam et rapinam late exerauit. In cusanabus autem legatis quod non indicto bello eos inuasisset. At nec uos inquit spartate quod facturi estis alijs prenuuntis. Inde lacedaemon exeratum admouit. q; cum cleonymo placeret primo aduentu inuadere. Veritus ut ferunt pyrrus ne milites urbem noctu ingressi diriperent exeratum continuit in quiete postmodum se facturum. Ea dilatio ciuitatem seruauit. Nam spartate quidem pauca erant et imparati. Arcus ipse non aderat. q; in creta cortineis bellantibus auxilium tulerat. Pyrrus igitur neminem sibi repugnaturus existimans iuxta urbem castra posuit. Cleonymi uero domum amica clienteq; sic ornauerant quasi pyrrus apud eum cenaturus esset. Per noctem lacedaemonij primo decreuerant feminas omnes in cretam mittere. Sed ipse contra dixerunt quarum archidamia cum gladio insensatum uenit, uiros iurgata si uiuendum feminis putent sparta euerfa. Deinde contra hostium castra uallum ex curribus facere statuerunt ut stationem ab impetu elephantorum tutam habentes resistere possent. hoc facere inapientibus uenerunt uirgines ac mulieres

una cum senioribus/ et sibi id opus conficiendum relinquere. eos uero
qui pugnaturi erant quietem agere corporaq; curare iusserunt. Ipse
insuper tertiam partem fossæ fecerunt. Erat latitudo sex cubitorum.
profunditas quatuor longitudo octopletron. ut philarchus scribit.
Ut uero hieronymus aliquanto minor. Postera die summo mane
cum hostes mouerentur/ mulieres arma telaq; uiris ministrantes
pugnare uiriliter hortabantur. Ut dulce quidem in oculis patrie
uincere/ preclarum uero in manibus matrum ac feminarum interire. Cle-
onis autem seorsum ab alijs laqueum parauerat ne urbe capta in
potestate cleonymi uiua perueniret. Pyrrus cum robore armato-
rum in ipsa fronte aduersus confectos spartiatum clipeos p ipm
aggresem haud quamquam satis firmum propter recentia operis impetu
fecit. Ex alia parte ptolomeus filius cum duobus milibus galati-
rum at chaonum delectorum repleta fossa currus transgredi niteba-
tur. Currus alte de fossis in terram rotis et inter se connexi non solum
transire conantibus aditum non pernitebant/ sed et laedemonijs
grauem ac diffialem defensionem reddebant/ Sed cum galatæ rotas
euellere et in flumen trahere conarentur/ conspicatus periculum acro-
tatus adolescens per urbem discurrit/ secumq; trecentos homines ra-
piens ptolomeum minime hoc suspicantem per quedam conuexa abi-
ens arcu uenit extremosq; adortus ab oppugnatione ualli in se pu-
gnam uertere coegit impeditos inter currus et in fossas ruentes ma-
gna cede propellit. Spectauerant seniorum et mulierum turbe Acrotatum
egregie pugnantem. Itaq; cum paulo post per urbem ad stationem suam
reuerteretur sanguine madens et uictoria exultans celsior sane ac pul-
cior lacrimis iudebatur et cleonidis inuidebant amori. Suorum uero non
nulli sequebantur clamantes. Vade Acrotate tibi habeas cleonida. Mo-
do probos natos patrie creta. Ab ea etiam parte qua pyrrus erat multi ex
laedemonijs egregie pugnarunt et imprimis phyllus post plurima for-
titudinis opera/ et magnam hostium cecidem cum sentiret multitudine
uulnerum se deficere loco suo alteri tradito inter suos cadere prouidit/
ne corpus eius hostes haberent. Nox tandem oppugnationem diremit.
Ea nocte per quietem pyrrus talem habuit uisionem. Videbatur sibi
laedemonia fulminibus a se missis percussam conflagrare totam seque ob-
id factum mirre letari. Pre gaudio itaq; exatus somno milites arma
capere iussit et amicos somnum enarrauit. quasi ut urbem expugna-
turus. cui cum alij uehementer assentirentur congauderentq; lysima-

chus non placere sibi uisionem respondit. sed uereri se ait/ ne quē-
 admodum loca decelo tacta remanent auiā/ sic pyrrō ingressū ur-
 bem denegari adys ī mortalibus ostendatur. At pyrrus hec ut ua-
 na atq; indocta aspernatus/ fiducia plenus/ lucē prima milites ī op-
 pugnacionem adduxit. lacedemonij uirtute mirabili resistebant. et
 aderant mulieres uīna et cibaria ministrantes. uulneratosq; susci-
 pientes. Macedones qui cum pyrrō aderāt. fossas implere materia
 armisq; et cadaveribus iniectis conabantur. Ad hoc cum lacedemonij
 concurrerent. cernunt pyrrum inter currus ipsos equo prouectum
 magna uī animi ut urbem irrūpat. Clamore ab ea parte exorto dū
 adigit equū in hostes pyrrus. cretensi telo subuenire equus percutit.
 quo ex uulnere conatus moribundus in loca ardua ac lubrica pyrrum
 prostrauit. Ex hoc et cetera cessauit pugna. Sperabat tamen pyrrus
 lacedemonios qui pene omnes uulnerati et complures mortui erant re-
 missures tandem animos. Sed bona eius urbis fortuna/ siue hominū
 uirtutem experiri siue quantam haberet potestatem ostendere uolens
 cum iam parum spei lacedemonijs superesset/ aminiam focensem unū
 ex antigoni duabus cum militibus conductis ex corintho auxilium fere-
 tem adduxit. Nec multo post Arcus rex his cognitis ex creta propere
 rediit. militum duo milia secum ducens. Itaq; mulieribus domum remissis.
 nec amplius eis permissa defensionis cura/ senioribus qui arma necessi-
 tate cogente acceperant dimissis/ ipsi pugnam susceperūt. At pyrrum
 maior habebat cupiditas ob ea que superuenerant auxilia urbis expu-
 gnande. Sed cum nihil proficeret/ multis plagis acceptis tandem ab
 oppugnacione destitit/ predaq; ab agris abacta ibi hiemare cogitabat. sed
 fatum uitari nequaquā potest. In argiuus enim aristel contra aristippū
 factio erat. Cum ergo Aristippus antigoni amicitia frui uideretur. Ari-
 stel pyrrum uocare argos properabat. At pyrrus alias spes ex alijs
 semper inuoluens et successibus quidem ad alia capessenda elatus. que
 autem aduersa euenerāt alijs corrigere ac emendare cupiens/ nec uin-
 cens nec uictus quietem agere sciebat. Confestim igitur argos cōten-
 dit. Arcus multis insidijs dispositis/ itaq; qua maxime difficilis erat
 occupata galatas et melosios qui extremū claudabant agmen laceste-
 bat. Pyrrō ex sacris rite peractis dictum per auiuspices erat. iactu-
 ram cuiusdam ex necessarijs ea die cauendam esse/ sed ex tempore obtu-
 multum mente seductus iussit ptolemeum filiū laborantibus auxili-
 um ferre. Ipse autem propere angustijs exeratum educebat. Atq; autē

pugna circa ptolomeum exorta delectorum spartatarum quorum dux
erat eualcus et inuicem implicatis. Oresus quidam cretensis. Vir
robustus ac manu promptus ex obliquo discurrrens acciter pugnantem
adolecentem transuerberat prostermitque. Ad cuius casum cum fuga su-
orum facta esset. sequentes lacedemonum uincentesque in apertam pla-
nitiam parum caute se effuderunt. In eos itaque pyrrus audita filij
morte dolore et ira incensus se cum equitatu molossorum conuertit. Ipse
ante omnes prouectus cede ac sanguine lacedemoniorum cuncta re-
pleuit. semper quidem inuictus ac summus bello uir. sed tunc priora
omnia fortitudinis opera longe supergressus. Citato autem in eos equo
parum affuit quin eualcus qui obliquus erat manum pyrrum qua
habenae tenebat amputaret. et certe ipsas habenas prendit. sed pyr-
rus cum illum transfoisset ex equo prosiluit ac pedes dimicans super
uno eualco pugnantem delectorum cateruam occidit. Per hunc modum
magno stetit lacedemonis cupiditas ducum qui cum finem iam susce-
pisset bellum. gloriam uincendi sequebantur. Pyrrus uero quasi lustratio-
nem quandam filio soluisset et funebre splendidum celebrasset certa-
men magna doloris parte in ultione relicta argos cum exercitu conten-
dit. Cognito autem antigonum aduentu qui arduis locis supra planitiem in-
sederat. ipse circa naupliam castra posuit. Sequenti uero die per caducea-
torem ad Antigonum misso ut in campum descenderet et pugna decerne-
rent prouocauit. Ad hec Antigonus respondit. militiam suam non ma-
gis armorum quam temporum esse. pyrrum autem si uice sue cedeat satis mul-
tas uias ad interitum patere. Ambobus autem oratores ex argo uenerunt
orantes ut urbem dimitterent ad neutrum eorum pertinentem. ambobus
amicam. Antigonus uerbis eorum motus filium suum obsidem argum
tradidit. Pyrrus autem promittebat quidem se abiturum. sed cum
fidem non haberet eius promissio suspectior erat. hic dum sacra faceret
pyrrus capita bonum tam scissa linguas cum gemitu emittere conspe-
cta sunt. In argo autem licet uates cucurrit. clamitans cede et cidaue-
bus plenam urbem se uidere. per obscuram noctem pyrrus mensa sub-
iens per portam quam diampares uocant apertam sibi ab Aristeo ga-
latas in urbem premisit. Et fuit silentium quod forum argum occupauit.
nec quicquam argum senserunt. Sed cum tandem elephantes adductos porta
non caperet atque obis turris ablata reponeretur. et ut pote in tenebris
mora ac strepitus fieret. argum rem sentientes ad clipeum et ad alia
munera urbis loca concurrerunt. missoque ad anagonium nuntio ipsum in

urbem uocarunt. qui ueniens prope menia subsedit milites autem et filium cum ualido auxilio in urbem transmisit. Venit etiam Arcus laedemonius. nulle cretenses ac spartatas secum agens. Et simul omnes ingalatas impetu facto haud segniter conturbarunt. Pyrrus autem cum clamore urbem ingressus cum agalatis non satis alacriter redamaretur coniectans laborantium ac trepidantium esse signa properare suos iussit per cleacas et aque ductus quibus urbs plena est cum summo periculo equites impellens. Erat autem maxima incertitudo maxime atque clamorum erroresque ut in nocturno prelio per loca arcta atque magnitudo. nec ulla ducum moderatio aut opera pre tenebris et ambiguitate esse poterat. Sed perstabant ambo diem expectantes. Cum itaque iam illesceret clipeus armis hostibus relictus ipso aspectu pyrrum deterruit. et simul in foro inter cetera ornamenta lupum encum et taurum quasi preliantes conspicatus perhorruit. ueteris oraculi memor sibi fatum impendere extremum. cum lupum cerneret aduersus taurum pugnantem. hec argui ob antiqui facti memoriam sculpta in foro habebat. Nam damo primum eas partes aduenti lupum asserunt uisum aduersus taurum pugnantem. Posuisse uero se lupum qui aduena incolas inuaderet. sic pugne spectato euentu cum lupus uicisset apollini uouisse licet. ac subinde rem capescentem superfuisset. Gelamore qui tunc argis regnabat expulso. hec erat causa cur in foro argui lupi ac tauri ymago posita esset. ob illorum igitur aspectum. pyrrus et simul quodea que sperauerat non procedere cernebat turbatus pedem referre statuit. sed cum angustias portarum formidaret ad elenum filium qui cum magna manu extra menia sedebat mittit ut murum diruat et exeuntes exapiat tuteturque. Dum uero properat ac trepidat is qui nullus erat. nec quicquam recte nuntiat. adolescens per errorem cum reliquis elephantis ac militibus delectis per portas auxilium patri laturus denso agmine ingreditur. Iam pyrrus retro cedere ceperat. et quod diu forum permisit copias subducere egregie hostes repressit. Sed postquam ex foro in angustiarum quo ad portam iter erat descendit. in hoc quo qui auxilium ferre ueniebant obuii facti. eius subductionem impediunt. Nam et partim eo clamante non exaudiebant. partim et si parere uellent ab extremis uementibus impelluntur. et maximus elephas in ipsa porta casu ex transuerso prostratus exitum prohibebat. Alter uero ex his qui iam intrauerant cum uictoria esset nomen. prostratum uulneribus gubernatorem recipere querens se inter eos qui pedem referebant admiscuit. hostes et amicos pari impetu

conculcans donec repertum gubernatoris cadaver / promissa de sublato
ac denabus ambobus susceptum reportavit. ac ueluti furens obuios quo-
sq; necabat. Sic ergo inter se pressis et complicatis nihil agi poterat.
sed tota multitudo ueluti in unum corpus conflata erat. nec ulla pugnandi
repugnandi ue facultas dabatur. Si gladius promptus aut hasta deflexa
erat / per multitudinem eximi non poterat nec in uagina reponi ac per eum
modum non in hostium sed in suorum tela compulsi necabantur. Pyrrus igitur
cum hunc estum fluctuationem q; uideret inique quo galea eius conspi-
cia erat / detractum audam examias tradidit. Ipse autem equo confisus
in eos qui insequiebantur hostes impetum fecit. Ibi hasta percussus cum p-
toracem non magnum nec mortale uulnus accepisset imperatorem is erat
arguius / nec clauo natus loco sed pauperis amicum filius / equum adegit. Na-
ter desuper una cum ceteris feminis pugnam spectabat. que cognito filii pe-
riculo. et ob id formidans ambabus manibus tegulam sublatam in caput
pyrrhi demisit. Eo ictu casside percussa et spondilis secundum ceruicem ac-
tis lumina eum defecerunt. prolapsisq; habens ab equo delatus iuxta li-
cimam monumentum incognitus fere omnibus cecidit. Sed Copirius quidam
antagoni miles duobus aut tribus comitatus cum ipsum cognouisset in
uestibulum quoddam protulit inapientem iam se exitum reaperere. Ibi cum
Copirius ceruicem inasurus gladium eduxisset. ita torue ipsum respexit
pyrrus ut illum ad tremorem premeum compelleret. nec recte sed ad os et
mentum uix tandem ceruicem feceret. Jam res pluribus nota erat / cum al-
cyoneus antagoni filius adiens / caput petijt quasi cogniturus. id q; accep-
tum ad patrem ferre properauit. Is tunc una cum amias sedebat. qui po-
itq; caput asperit cognouitq; filium baculo percussit ac repulit. barbarum
et pollutum appellans. Ipse clamide ante oculos obducta lacrimauit. Antago-
ni autem et demetrii patris recordatus demetriarum exemplorum uolubilis for-
tune. Caput itaq; et corpus pyrrhi magnifice cremauit. Cum uero Alcyo-
neus sordidatum conuenisset helenum eumq; benigne et humaniter patri
adduxisset / conspiciens eum Antigonus melius inquit nunc q; prius ate factum
est fili. sed ne nunc quidem satis qui hanc uestem non abstulens. ob qua
nos qui uasile uidemur magis dedecorat q; se. Post hoc adolescentem comple-
xus ad priorem habitum onatumq; restituit. et in epurum remisit. Erga
amicos quoq; pyrrhi benignus fuit. castrorum atq; exercitus uniuersi poti-
tus

L. ARRETIHI TRADUCTIO INVITA PAV. EMILII.

EMILIORVM familiam in urbe roma patritiam sane ac
 uetustam fuisse plurimi tradunt. quod uero primus
 qui nomen ei familie reliquit. M. emilius propter se-
 rmonis lepiditatem quam emiliam greca uocant ap-
 pellatus. pythagore philosophi puer fuit. nonnul-
 li ex his tradunt qui doctrinam nume pompili regis
 in pythagoram auctorem referunt. Ex hac igitur familia multi
 prestantes uiri et claritatem assecuti uirtutem feliter adamarunt.
 Sed. l. pauli aduersa apud cannas fortuna prudentia ac fortitudine
 eius ostendit. Nam postquam collegam suum a consilio dimicandi re-
 mouere suadendo non potuit. inuitus licet pugne quidem particeps
 fuit. fuge uero nequaquam particeps. sed auctore periculi ac pugne fu-
 gam arripiente. ipse manens aduersus hostes pugnando interijt. hic
 filios habuit emiliam que Sapiom magno nupta fuit et paulum de quo
 hec scribimus. qui in etate florenti gloria et uirtute clarorum uirorum
 effulxit. non ea secutus que tunc cetera iuuentus sequebatur. nec per ea-
 dem uiam ingressus. Non enim se in casibus orandis. nec in salutando
 et prensando homines quibus artibus plerique fauorem sibi populare
 captabant. cum tamen ad utrumque foret non ineptus. exerauit. sed ut
 prestantiorem utique fortitudinis et integritatis gloriam sibi querere
 studuit. Primum ex magistratibus edilitem petens. duodecim com-
 petitoribus quos omnes posteris temporibus consules fuisse tradunt.
 suffragis populi romani prelati est. Augur deinde factus. sic patris
 moribus intendit sic ueterum circa diuina obseruantia disciplinamque
 cognouit ut nominis et honoris dumtaxat gratia concupitum prius
 auguratum. inter supremos magistratus habendum ostenderit. phy-
 losophis astipulatus qui religionem scientiam cultus diuini esse dif-
 finiunt. Cuncta enim faciebat cum pietate et studio. eique uni rei
 ceteris omissis cum ad hoc erat. animum intendebat. nihil pretermi-
 ttens uel addens. sed et aduersus collegas semper etiam proximis
 insistens et docens. quod et si maxime qui rem diuinam facilem exi-
 stimet et sine querela negligentie tamen nequaquam esse ferendum.
 ciuitatem que illam negligi patitur. Neminem enim ab initio ma-
 gno excessu rem pu. turbare. sed magnarum rerum custodiam tol-
 lere qui in primis ac minimis diligentiam abiciunt. Eodem modo

Emilia: sermōis
 ut. gre.

prudens. at. #

discipline militaris ac morum custodem et obseruatorem se prestat.
non gratiam militū captans in exercitu nec ut pleriq; illius eta-
tis homines secundos magistratus per gratiam priorū sibi compa-
rans. sed ueluti sacerdos aliorum factorum circa mores dux et
exemplar cuiq; existens sic ad ministrabat ut secundarum parti-
um existimaret hostes uincere. primarū uero aues dirigere.
Durante aduersus antiochum bello et peritissimis rei militaris
hominibus ad illud conuersis. alterum ab hesperia exortum est
bellum. magnus in hibernia motus suscitatus. Ad hoc bellum
emilius missus non cum sex ut ceteri pretores sed cum xy. secu-
ribus ita ut dignitas consularis imperio eius inesset his signis
collatis hostes superauit. inter fecit q; citatē triginta hominū
milia. manifeste q; apparuit uictoriā ex industria eius partem
fuisse habilitate locorum et transiū annis felicitate uincendi
militibus prestans. Urbes uero cel. uinditionem recepit. pa-
catamq; prouinciam relinquens. ne una quidem dragma ditior q;
profectus fuerat reuersus est. Erat et materis haud quāq; pecuni-
arum studiosus. sed sumptuosus ac liberalis. nec multa habebat
sed cum dos mulieri reddenda fuit uix patrimonū eius suffecit.
Vxor fuit illi papiria inuassonis uiri consularis filia. quam post lon-
gum coniugij tempus repudiavit. licet pulcherrimam sobolem ex ea
suscepisset. Hec enim gloriosissimū sapionem et maximum illi pe-
perat. Que autem causa diuortij fuerit non extat. sed uidetur
aliqua efficax ratio affuisse. Illud autem constat cum amica famili-
aresq; diuortium grauer improbantes. emilio dicerent. non hec
modesta. non ne formosa. non ne fecunda. porrexit ille pedem
et calcem ostendens non ne pulcher hic calcem. non ne nouus.
sed ne quisq; uestrum nouit qua ex parte meum contorquet pedē.
Sic enim se res habet. Magna quidem plerumq; et manifesta er-
rata mulierū causam diuortij presterunt. Nonnuq; etiam ex qu-
adam diuersitate morū frequentes et parue offensiones latenter
exorte uiros ab alienarunt. Post diuortium papurie aliam uxore
accepit. ex qua cum duos filios suscepisset eos quidem domi habu-
it. alios uero duos priores maximis et clarissimis domibus per
adoptionem inseruit. quorū maior a fabio maximo quinquies
consule. minor a sapione africano adoptatus est. Ex filiabus ue-
ro alteram. M. catonis filius. alteram elius tubero uxorem acc-

spanio.

Ille

pit. Erat autem tubero uir optimus magnæque uiræ pui. aucto-
ritatis sed ita tenui patrimonio ut sex et decem uiri ex tuberoni
familia omnes simul in unis edibus et quidem modicis cum co-
uigibus et liberis habitarent. hi hæc edes pauli emily bis con-
sularis et bis triumphalis filia deducta est in eisq. habitauit/
nec puduit eam paupertatis uiri. sed uirtutem admirata ē p. qua
pauper erat. At uero etatis nostræ fratres cognatq. nisi clau-
suris et fluuijs et muris cōmunia diuidant nisi magnis spatijs
interiacentibus separent. ligare adinuicem nō cessant. hæc se-
cum cogitandi considerandiq. facultatem hystoria prebet. Con-
sul autem factus emilius bellum gessit aduersus ligures homi-
nes bellicosos et obuiantatem romanorū bellandi peritos. Inco-
lunt enim extremam italic oram que ad alpes pertinet. ipsa-
rumq. alpium quantum tyrreno abluuntur pelago et contra liby-
am insurgit. permixti gallis et hiberis marittimis. tūc autem
predatorijs nauigijs mare usq. ad herculeas columnas infesta-
bant. Contra eos igitur Emilius consul cum octo milibus mili-
tum missus hac paucitate copiarum aduersus triginta milia ho-
stium confligit. eisq. infugam uersis. et intra membra compul-
sis spem bonam humanitatis prestat. neq. enim uolebant ro-
mani ligurum gentem omnino delere. sed ueluti sepem ac presi-
dium aduersus gallicos tumultus qui italic continue immine-
bant relinquere. Emily igitur fiducia adducti ligdres naues et
oppida illi dederunt. Ipse uero dirutis membris nec genere ul-
lo iniurie aliter illato urbes quidem restituit. naues uero omnes
ademit. nec ullius magnitudinis nauigium supra triscalmū eis
reliquit. homines autem tam mari q. terra aliquibus antea cap-
tos ciues peregrinosq. liberauit. Hæc in primo consulatu di-
gna memoratu ab eo gesta. Sequenti uero tempore cum sepius cō-
sulatum petisset. nec suffragia ciuiū uotis eius responderent.
quasi spretus ac repulsus quietem sibi agendam putauit. solū
augurijs et erudiendis filijs intentus. Docuit autem ipsos et ro-
manam disciplinā quam ipse doctus erat et grecas in super artes.
Non enim solum grammatia sophiste. et rhetores. uerū etiam fi-
ccores/pictoresq. et equorum/caniū/uenationūq. magistri ar-
ca adolescentes uersabantur. Ipse uō pater nisi quid publica mu-
neris impenderet eorum exerationibus studijsq. intererat. mu-

Tubero.

S.

I annenses.

Emil. Odomili
xxx. m. hostium
fugauit.

fictores. not.

amore erga natos affectus. Ea tempestate bellum aduersus per-
sem macedonie regem populus romanus gerebat. Duces uero
ad id bellum missos premebat infamia, quod eorum ignauia i-
peritiaque turpiter ac ridicule res gererentur, subitinerentque po-
tius quam inferrent bellum. Muper enim romani antiochum ultra-
thaurum depulsum, syriamque inclusum, quindecim milibus talen-
tis pacem redimere coegerant, ac paulo ante in thessalia philip-
pum profligarant, et gregem a dominatu macedonum libera-
uerant. Vicerant etiam hambalem cum quo nullum utique regem
conferendum bello exstimabant. Non ergo ferendum uidebat-
ur ut contra persem ex equo pugnaret tam diu cum reliquis profl-
gati patris resistentem. Ignorabant enim macedonicam rem po-
st philippi profligationem multo quam antea fuerat, ualidorem ef-
fectam fuisse. De qua superius repetens pauca narrabo. Anagonus
qui inter alexandri successores potentior fuit, quique etiam genere
sibi regium nomen uendicabat filium habuit demetrium, hic an-
gonum qui gonatus cognominatus est, ille alterum demetrium
genuit qui et ipse breui tempore regnauit et filium reliquit phi-
lippum puerum. Veriti igitur principes macedonum, ne defectu
regis turbarentur res, antigonem nepotem eius qui obierat indu-
xerunt, traditaque ei uxore philippi matre, primo tutorem et ducem
post ipsius benignitatem experti etiam regem appellarunt. fuit
autem eidem cognomen doso, quod multa promitteret pauca im-
pleret. Post hunc regnans philippus ab ipsa adulescentia
egregie floruit, fuitque de illo expectatio quasi manituum cul-
men restitutus macedoniam foret et romanorum potentiam que su-
per alias creuerat depressurus. Sed hic ingenti pugna apud
stocusam a quinto flaminiio superatus, tunc sese contraxit, roma-
norumque potestati omnia permittens mediocri muleta contentus
remansit. Postea uero penitentia ductus, ac exstimans romano-
rum iutu regnare captiuum delitiosi esse potius quam uiri alte senti-
entis et animum habentis mentem ad bellum conuerterit, clamque
et astute rem preparauit. Vrbes enim omnes que itineribus li-
ttoribusque erant debilitari, ac exmaniri patiens, ut sic omne
omnino suspicionem auferret, contemneretque, magnas superio-
ribus macedonie partibus copias parauit, mediterranea oppi-
da castellaque et urbes armis opibus hominibusque muniuit, exer-

. Dosus cur.

. Stocusa.

cut q; obscure atq; latenter. Armorum enim effecerat xx^2 . octingē
 ta milia tritici modia intra muros asseruabat. pecuniarum tantū co
 egerat quantum decem annis sufficere. x^2 . conductorum militum stipe
 dio posset. Sed ipse ante q̃ ea que agitabat animo ad effectum per
 duceret dolore et penitentia quod demetrium filium ob calumniam
 fratris iniuste necauisset uitam amisit. At perseus qui ei successit
 statim una cum regno inimicum aduersus romanos animum patefecit.
 nequa q̃ ydoneus ad tantam molem belli sustinendam ob socordiam
 ac morum improbitatem multaq; alia uita interque auaritia plurimū
 dominabatur. Et creditur quidem non legitimus filius sed substitutus
 fuisse. et ex hoc machinatus demetrii mortem ne domus legitimo succes
 sore cognito alienum reiceret. Sed quanq̃ ingenerosus ipse et humilis
 tamen ob robustas regni opes longo tempore aduersus romanos resistit.
 ducesq; eorum consulares et exeratus et classes contriuit. Nam p. li
 nio qui primus macedoniam ingressus est equestri certamine superato
 duo milia et quingentes ex romans occidit. sexcentos autem uiuos cepit.
 Apud oreum uero ex insperato stationem romanorū aggressus uiginti
 magnas naues onustas et alias multas ui cepit. Ostilium uero alias re
 iectum per thessaliam irumpere conantem ad pugnam prouocando con
 truit. Ac in eo ipso bello quasi parum sibi negotij et facile contempnēdum
 a romans esset contra dardanos cum exeratu profectus decem milia ho
 minum occidit. preda q; ingenti ditatum exeratū reduxit. Conatauit
 et galatas circa hibernum inuolentes balsterne hinc minant. gentem pu
 gnacem et equitatu maxime ualentem. Illius etiam sibi coniungere per
 gentium regem tentauit. fuitq; rumor barbaros mercede adductos per
 inferiores galatie partes iuxta adriaticū sinū italiam irrupturos. Nec
 romē nuntiata effecerūt ut homines reiecta petentium gratia iurū ydo
 neum tantis rebus gerendis huic bello proficeret. Hic erat paus emi
 lius. etate quidem senior. quippe iam sexagesimum iam agebat annum.
 sed robusto corpore et filiorum adolescentū amicorum q; et necessariorū
 multitudine circumseptus qui omnes uoluntati populi romani adco
 sulatum ipsum inuitantis patere emilium suadebant. Ipse uero apri
 nio cunctatus suasiones reiebat. eorum studium et cupiditatem
 arguens quasi sibi non expedire consulatum gerere. sed tandem co
 cursu populi qui singulis diebus ad eius ianuam conueniebat et
 ad descendendum in forum prouocabat uociferabatur q; confirmat
 ad petendum descendit nec i eius petitione tam affectare cōsulatum

p/ens successor. p
 ignominiosus lebe

ven. p. Emili
i. t. li. de diuinatione.

q̄ cuius suus uictoriam repromittere uisus est. Designatus fuit
consul cum summa spe ac uoluntate populi romani nec expectari
ut sortatio fieret. sed statim macedonia prouincia sibi cōmissa bel-
lumq; demandatum fuit. ferunt cum ipse post hec domum magna
cuius frequentia reductus tertiam filiam adhuc paruulam lacti-
mare conspexisset eamq; amplexus causam luctus peteret. respo-
disse illam quia perseus mortuus esset. Erat autem catulus pu-
elle sic nominatus. tunc emilius acapio inquit omen filia. di
bene uertant. hec cicero in libris de diuinatione scribit. Cum
uero mos esset ut qui designati consules erant gratias populo age-
rent benigne q; alloquerent. emilius aduocata contione inquit
se quidem primum consulatum gratia sui ipsius. secundum uero
gratia populi romani qui id flagitabat petisse. Itaq; se nullas eis
habere gratias. quin uno sicerent id bellum melius per alium
geri posse leto animo se concessurum. Quod si in ipso fiducia ha-
berent ne turbarent nec uerba facerent. sed cum silentio que opor-
tuna forent subministrarent. Nam si imperatori imperare uellet
magisq; antea ridiculos uisus expeditionibus futuros. Per hec
uerba plurimum auctoritatis sibi apud populum romanū compa-
rauit. magnamq; expectationem prebuit futuri euentus. letantib;
cunctis quod gratiosos adultores transgressi uirū elegissent qui
fiduciam sui prudentiamq; haberet ita in uiuendo et alijs domina-
do. p. r. ipse uirtutis et honestatis seruus erat. Emilius paulus
ut ad bellum profectus est quod facilitate nauigationis usus tute
ac celeriter ad exercitum peruenire felicitati eius imputo. sed que
in bello gessit partim audacie ac promptitudini eius partim rectis
consilijs param amicorū obsequijs ascribo. nec uideo aut felicitati
tribuendum sit ubi boni consilij et constantis animi rationem
uidemus. Nisi fortasse quis dicat persei auaritiā emilio bona
in rebus agendis fuisse fortunam. qui rem macedonicam magni-
fice roboratam per auaritiā eueruauit ac subuertit. Accedebat
ad eum ex basteris decem milia equitum. totidemq; auxiliares.
Viri stipendia facere consueu. quibus nec agrum colendi. nec nau-
gandi. nec pascendi pecoris scientia erat. sed unum opus artemq;
unam duntaxat norant. pugnare scilicet ac uincere. qui postq;
cum exercitu regis circa medicum conuenerunt. proceris corpo-
ribus et mirabili uirtute feruēq; ad pugnam tanta spe macedones

impleuerunt ut existimarent romanos nullo modo expectaturus
 pugnam sed uel ad ipsum aspectum et motum terribilem et in-
 suetum contritos esse fugiuos. Hanc igitur societatem au-
 xiliumq; tanta spe plenum perseus ob pusillanimitatem auariti-
 amq; abiect. Nam cum pro singulis duabus mille id quod ac-
 tum fuerat ab eo querebantur stulto consilio soluere recusauit qua-
 si non aduersus romanos bellum gereret sed pro romans pecu-
 nie parceret ueluti illis cum quibus bellum gerebat rationem re-
 redditurus de his que in bello ipso assumpsisset. Atq; hoc fecit
 non lydus quidam nec fenix sed qui alexandri ac philippi uirtutes
 per consanguinitatem sibi uendicabat. qui res pecunys non rebus
 pecunias em existimantes omnia possiderunt. Dictum est enim
 apud antiquos non philippum sed philippi aurum graecam subegisse.
 Et alexander contra indos prouectus cum uideret exeratum gra-
 uem onustumq; persica gaza primum ipse regios currus cremauit.
 deinde alios monuit ut idem facerent leue sq; et sine impedimentis
 ad hostes euaderent. At perseus pluris existimans aurum q; se ipm
 ac filios suos et regnum noluit pro salute sua paucas obicere pecu-
 nias ut cum multis diuitys asportatus captiuus locuples roma-
 nus ostenderet quanta fectus parsimonia aurum eis custodisset.
 Nec solum galatas auertit sed etiam gentium illyricum quem sub
 spe trecentorum talentoru in societatem belli asauerat. cuius legatis
 cum pecuniam numerasset et ad signandum permisisset ac ipse gen-
 thius his consiliis in societatem belli uenisset facinus indignu atq;
 impium molitus est perseus. Captis enim romanorum legatis et in-
 uincula coniectis quoniam sperabat ea de causa ad confectionem
 belli non amplius pecunys opus fore in tantas compactu inimici-
 as gentium dimisit. et contra fidem pecunias abnegauit. et pa-
 uilo post ipsum cum liberis et coniuge regno pulsum a. l. anni-
 tio pretore contra eum missu desperit. Aduersus hunc igitur ta-
 lem hostem profectus emilius ipsum quidem contempsit potenti-
 am tamen eius copiasq; admiratus est. Habebat enim quatu-
 or milia equitum. peditum uero in falangem redactorum aracter
 quadraginta milia. Cum his copys iuxta litus sub ipso olympo
 monte confederat locus et natura inuis et ab ipso dedita opera in-
 diq; septis aggeribus q; munitis. ratus productione temporis et in-
 opia rerum se consulem fatigaturum. Ac emilius ea quidem in-

supra

C. W. H. H.

C. Galathea

aqua ingeniosus
composit.

temptatum relinqueret. Et milites quidem nam hostem non me-
tuebant et se consilijs adiuuantes rem perturbabant / increpu-
it eisq; edixit ne se superuacuis onerarent curis / sed corpora sua
dumtaxat armaq; curaret. ut sic presto forent cum tempus po-
sceret / uterenturq; gladio romano more cum dux uiberet. No-
cturnas autem uigilias sine armis fieri iussit / ut magis atte-
te uigilarent / et metu hostium sublata resistendi fiducia aduersus
somnia pugnarent. Cum uero exercitus aquarum penuria la-
boraret. Nam paucis in locis et ea ipsa mala in ipso litore fur-
gebat / prospiciens emilius magni multisq; arboribus contextu mo-
tem olympum supereminentem atq; coniectans ex ueritate siluarum
latices aquarum sub esse lacus et exitus pluribus locis sub ipso mo-
te confodit qui statim affluenti aqua repleti fuerunt. Atqui ne-
gant quidam aquarum fontes ipsos locos subesse ex quibus fluunt nec
patefactionem aut eruptionem esse earum. sed generationem atq;
concursum illic fieri liquefcentis materie. Liquefieri autem densitate
ac frigidityte humidam distillationem cum ex abditis fluunt. Veluti
mulierum ubera non quemadmodum uasa sunt lactis fluere parata
sed conuerso in illa nutrimento lac faciunt et emittunt. sic frigida
et cauernosa terre loca aquam non continent latentem neq; sinus ha-
bent fluxus et undas ex preparato ac subiecto manantes principio
sed spiritum et aerem premendo condensandoq; in aquam conuer-
tunt. Verum enim dum loca fodiuntur magis emergit ac profluit
propter contractionem quemadmodum ubera manu agitata magis
resoluiunt. Qui hec dicunt materiam tradiderunt ambigendi utrum
sanguis animalibus uisit / an ad ipsa uulnera spiritus cuiusdam aut
carnis mutatione generetur ac profluat. Arguuntur autem ob flumi-
na dum fodiuntur metalla sub terra reperta. non paulatim collecta ut
deceret si generationem subitancaam haberet / sed pleno gurgite flu-
entia. Et non nunquam ex petra per uiam fracta fluxus aquarum exiliuit
ac subinde desijt. Sed hec satis. Emilius quosdam dies quietem egit.
et tradunt imaginis exercitus ita propinquus nunquam tantam fuisse qui-
etatem. Cum uero omnibus agitatissimis perquisitisq; unam dumtaxat
uiam qua ad hostes ire posset per pythium et petram sine custodia re-
lictam comperisset / plus spei quod non custodiebatur quam despe-
rationis ob asperitatem locorum assumens / retulit ad consilium quid su-
per hoc agendum esset. Primus omnium qui aderant Sapias nasica

qui postea princeps senatus fuit negotium suscepit ut per ea loca ad hostium castra euaderet. Secundo loco fabius maior inter emily filios et erat admodum adolescens presto se obtulit. Eos collaudatos emilius dimittit militesque illis dat non quot polybius scribit sed quot ipse nassica se accepisse dicit in quadam epistola quam de his rebus ad quendam regem perscripsit. inquit. Erant extra ordinem sociorum et latini nominis tria milia. sinistrum uerocornu ciracer quinq; milia / preterea Cxx. equites et cretenses thracesq; permixti ducenti. hys copys nassica acceptis uersus mare iter tenuit. atq; ad eracium castra posuit / quasi nauibus arciferi ad hostem deberet. Sed cum cenauissent milites et iam tenebre forent exorte. patrefacto primoribus consilio per contrariam partem longe amari eos ducit ac totam noctem profectus sub ipsum pythium confedit. hic olympi montis altitudo supra decem stadia attollitur. idq; signat epigramate in huc modum. Olympi uertex ex qua parte est appollinis pythii templum. altitudinem habet ad subiectum examumum mensuratam. decem integra stadia et unum plethron minus quadripedalibus. Xenagoras eumeli celeuti filius mensuram posuit. Tu uale appollo et da nobis bona. At qui dicunt geometre neq; altitudinem montis neq; profunditatem maris ultra decem stadia protrahi. Xenagoras tamen non temere sed certa ratione et organo uidetur mensuram posuisse. Illa nassica igitur in hoc loco pernoctauit perseo nihil tale suspicanti ut pote qui emiliam quiescentem suo loco cernebat / cretensis quidam transfuga circuentionem romanorum patefecit. ad cuius nuntium turbatus perseus castra quidem non mouit / sed decem milia conductorum militum alienigenarum et duo milia macedonum milone duce ad ea loca transmisit. qui preuenire et filias occupare preparauerat. In hos dormientes adhuc impetum a romanis factum polybius tradit / sed nassica atrem pugnam in montibus commissam magnamq; periculum fuisse scribit et ab se quendam tragem in manus profectum mucrone transfixum ceasse. Superatis itaq; hostibus et milone abiectis armis turpiter fugiente persequutus nassica simul milites ad quem uolebat locum perduxit. Magna ex hoc trepidatione apud hostes exorta rex confestim rectorum castra mouit. non satis bona spe. sed aut ibi ante pydnam consistere et fortunam experiri pugne necessarium erat aut diuiso per urbes exercitu bellum suscipere. Amicre regem ad pugnam cohortabantur abundare illum multitudine ho-

Epigramma.
Ex amussim.

Eson. Finii &
Leucus.

minum eosq; pro coniugibus et liberis fortiter pugnaturus rege ipso
presente et se periculis obiecit. his rationibus confirmatus se
ad prelium comparauit et loca delegit oportuna ac duces prefe-
cit quasi confestim pugnaturus. **L**ocus planitiem habebat phalangi
aptam et tumulos frequentes ut ex alio malum leuis armature mi-
les progredi et sese recipere ualeret. Eson per medium fluebat
amnis et leucus qui licet non nimium profundus esset tunc
erat extremum / uidebantur tamen quoddam impedimentum romanis
allatum. Sed postquam emilius cum nasica se coniunxit et uersus
hostem ire perrexit / conspecta multitudine et structura ad pugnam
parumper subsistit secum ipse cogitans. At iuuenes qui aderam
pugne audi ad ipsum properantes ne tempus tereretur rogabant.
Maxime uero omnium nasica ob recentem uictoriam elatus emilium
perurgebat. Sed emilius ridens sitia inquit iuuenta mihi foret.
At multe quidem uictorie eorum qui uicti sunt errata docentes pro-
hibent me exina contra phalangem instructam paratamq; dimica-
re. his simul dictis eos qui prima in fronte erant in cohortes ordi-
nari ut sic spem pugne aduersariis non auferret / postremos castra
munire et uallum iacere iubet. atq; inde sine aliquo tumultu intra
uallum omnes reduxit. Ea nocte cum iam cenassent et quieti son-
noq; indulgerent milites / luna obscurari cepit / ac deficiente lumi-
ne multasq; coloribus mutatis / tandem niscum apparuit. Romanis
ut consuetudo est tinnitu eris lumen eius renouantibus et ignes mu-
ltas facibus ad celum tollentibus nihil simile amacedonibus factum.
sed metus et horror castra eorum habebat / ac sermo clam per multos
ierat defectum regis per id ostentum significari. Emilius autem
licet non ignarus uariorum defectuum. et quomodo luna in umbra
terre delata certis spatys absconderetur donec iterum reuolueretur
tamen ut religiosus sacrorum cultor / ut primum lunam deductam pro-
spexit undecim tauros ei mactauit. Inde prima luce heruli sacra fa-
ciens non litauit usq; ad uiginti hostias unguissima prima apparu-
erunt signa uictoriam ulascentibus promittentia. Sacro igitur cen-
tum bouum et ludis deo uotis aciem per primores item uellit. ipse de
clinationem solis expectans ne aduersus milites impediret tempus
trahebat / sedens in tabernaculo ex ea parte qua ad hostes prospe-
ctus erat aperto. Circa horam uero nonam alij dedita ab emilio
opera ut ab hostibus initium pugne foret / equum effrenum immisum

emil. Sagax

et ex huius persecutione principium prelii exortum alij dum pabula-
tu redirent romani impetum in iumenta factum attrahere dicitur.
his septingentes primum liquores auxilium impigre tulisse. Alijs
deinde alijs succurrentibus quo usque pugnari iusto prelio ceptum
sit. Emilius igitur uelut gubernator presenti tempestate ac mo-
tu castrorum magnitudinem futuri certaminis iam inde prospiciens
extabernaculo processit ac legiones adiens pro tempore cohorta-
tus est. At nasci per ea loca in quibus pugnabatur obequitans cer-
nit hostium quantum nunquam antea pugnam capessere. Primi erant thra-
ces quorum aspectus inquit se permaxime exhorruisse homines
albis ac lucentibus scutis. armatura occurrunt nigras induci tunicas gra-
ues enses et rectas a dexteris humeris quatientes. Iuxta truces condu-
cti milites subibant quorum uaria erant ac permixta tela. Tercium erat
agmen macedonum delectorum. hi fulgebant auratis armis et nouis ac
eucalanabus sagis. quibus constitutis in ordinem splendore quidem
campum clamore autem adhortantium etiam colles compleuerant. tan-
ta enim audacia et impetu adnitentium ut prima cadavera non amplius
duobus stadys longe a romanorum castris occumberent. facto primo im-
petu conspexit emilius macedones qui in agmine erant sacissas inclipe-
os romanorum adigentes nec ita communis pugnautes ut gladius atti-
gi possent. non nunquam uero reiectis peltis uno omnes signo sacissi inci-
bere ac romanas acies propellere. Hoc igitur rebus falangis et ipse cum
cernens obstupuit. formidauitque et postea quidem commemorare crebro
solebat se nunquam spectaculum terribilius conspexisse. Sed tunc hilare
se ac letum pugnantibus ostendens absque caside et torace obequitabat.
Perseum uero scribit polybius dum iniretur prelium premetu in urbe
se retulisse uelato recessu quasi sacra herculi facturus qui ignauia sacra
abignauis non recipit neque contra fas uota exaudit. fas est enim non
nec eum qui non iaculatur signo potiri. nec eum qui non permanet uince-
re. nec eum qui nihil agit bene agere. neque malum felitem esse. Sed emi-
lij uotis aderat deus. Orabat enim uictoriam belli. arma uibrans et pu-
gnans. Scribit tamen quidam possidonius qui se illis temporibus ac rebus
interfuisse affirmat. et hystoriam huius belli pluribus libris explicat per-
seum non timore nec per occasionem sacrificij acie excessisse sed quod ei
pridie equino calce percussum crus fuerat et in prelio quamquam non bene
haberet et ab amicis prohiberetur inermem sese phalanga permisisse
se. ubi cum uaria utrinque uolitarent tela ferreum pilum in aduse ipsu

polybius. hystoriarum

nisi in necessitatibus
book. hystoriarum p. 103

possidonius 114 hyst.

extraverso in latus dextrum circa uulnus preterisse carnem ita
peritinxisse ut multo tempore nota remaneret. hoc possidonius deper
seo tradit. Romani cum aduersus phalangem acriter resisteret nec
propellere eam possent. saus pelignorum prefectus raptum signum in ho
stes proiecit. Pelignis uero neque enim fas est italici signum defere
re ad eum locum impetum facientibus graue erat certamen magnūq;
utrinq; discrimen. Nam hi perfringere saculas ensibus et scutis repel
lere conabantur et ipsis quidem manibus apprehendebant. Iui impetu
sacularum annexi et romanos cum ipsis armis transuerberantes nec te
gumen clipei nec torax resistere poterat corpora pelignorum supra cap
ut proiebat nulla ratione sed ferarum ritu se in uulnera mortemq;
certissima preapitantur. Sic iam qui primo loco pugnabant confectis
mota est loco secunda acies nec tamen fuga erat sed relatio pedum uer
sus collem qui locus appellatur. Adeo ut emilius hoc cernens uestem
pro dolore absiderit ut possidonius scribit. Sed cum loca iniqua essent
et ob id phalanx ut pote in longum protensa continentiam non haberet. sed
quibusdam in locis rupta atq; inflexa foret ut conuenit in magno exercitu
ac uariis pugnandum insulabus. emilius re animaduersa cohortes ce
leriter diuisit easq; non aduersus totam phalangem una pugna sed
spatia que inter hostium aciem uacua erant occupare et pluribus simul
locis manus conferre iubet. hoc primores ab emilio ac milites a primi
bus docti ut primū subeuntes interceperunt loca aliorum ex obliquo nu
da fodientes latera alios circumuehentes robur et commune phalangis op
us ita tam deperit. In congressibus autem in quibus uir aduersus uirū
aut pauci aduersus paucos certabant macedones paruis gladiolis pede
stria ac solida romanorum in cassum ferientes scuta. ac leuibus ipsi peltis
aduersus graues ictus gladiatorum pondere et ui ad corpus usq; per omnia
arma descendenti resistere nequeunt uertebantur. Hic dum acriter
pugnaret. Marcius filius catonis emiliy gener cum multa fortitudine
atq; audacie facinora pugnando edidisset tandem gladium amisit. At ipse
ut pote adolescens alti cordis multisq; disciplinis nutritus et magno pa
tri magne uirtutis opera reddere obnoxius. nequaquam sibi uiuendum exi
stimabat si eius spolio potirentur hostes. Itaq; per prelium discurrens
ubi quem amicum aut familiarem conspiceret eum sibi conuocabat. Per hanc
modum collecta in ueni manu impetum facit multisq; uulneribus et
cedibus hostem repellunt nudatoq; loco gladium querunt quem postquam
tandem in magno armorum atq; cadauerum acervo inuenerunt exulta

obnoxius

tes letitia rursus maiori impetu in hostem feruntur ac tandem delecto-
rum acies tria milia hi fuerant. Dum acriter resistunt et ordinem serua-
nt ad unum interficiunt omnes. Aliorum uero fugientium magna fu-
it strages. ut campus quidem undique cadaveribus leucus aut flu-
uius sanguine compleretur. Tradunt uero pugnā supra XXV milia ho-
minum cesa fuisse macedonum. Romanorum uero ut possidonius scribit
centum. ut autem uasica octuaginta ceciderunt. Celeriter autem hec
magna pugna transacta est. Hora enim nona pugnari ceptum decima
uictoria parata. Reliquum diei inpersequendo hoste consumptum. Perse-
cuti autem per centum et uiginti stadia nocte iam facta redierunt ade-
rantque obuiam munuscula cum luminibus et leti atque exultantes magno
clamore ad sua queque tabernacula edire et lauri ornata feris redu-
cebant. Sed incerto cum letitia ingens ipsum ducem luctus quoniam
ex duobus filiis qui cum eo militabant iunior necebi apparebat quem
maxime amabat et quem uirtute inter fratres prestare cernebat. quod
autem audax et glorie cupidus et tunc etiam admodum adolescens
erat. omnino eum temere hostibus pugneque permixtum perisse suspicabat.
Ad luctum duas uniuersus exercitus hoc sentiens commotus est. et ex cœna
prosilientes partim ad ipsum ducem partim ad perquirendum adolescentis
corpus inter cadavera cum luminibus cucurrerunt. mœstia exercitum
clamor campos habebat. sapionem uocantem. Nam ab ipsa pueritia inter
ceteros adolescentes natura longe excelebat. dabatque expectationem future ta-
domi quam militie probitatis. Qui perquisitus condamnatusque sero tandem cum
iam desperatus esset cum tribus aut quatuor familiaribus plenus recenti ho-
stium sanguine a persecutione redibat. tanquam generosius catulus obaudi-
tatem pugnandi tractus. Hic est ille Sapius qui cartaginem numantiam
que euerat. uirtute ac potentia etatis sue longe princeps. Emilio itaque
inuidiam presentis felicitatis in aliud tempus fortuna differens tunc ple-
nam ex uictoria letitiam prestat. Perseus ex pydna in pellem aufugit
equitatu sibi adhuc integro. Sed cum pedites ut ignauos et proditores
equites obiurgarent. rixamque exorta eos fecerent et ex equis deturbaret
ueritus eam turbam perseus euius declinauit ac purpuram uel conspicuus
ob eam foret resassam ante se posuit et diadema in manibus gestabat.
Ut uero descendit ex equo et ipsum manu trahebat. ex amicis alter per
occasionem quasi solutum religaret calcem alter equum stabulati fin-
gens alter potu indigere. non tantum hostes quam ipsius insolentiam me-
tuentes. querebat enim in eos in ferre crimen cum uictus esset aufuge-

fluminis Leuc. sanguis
XXV. milibus hominum
cedonum occisorum
Ro. uero. octuaginta

officia comparatio. i. puer

eunt. Cum uero iam sub nocte pellam uenisset ac duos prefectos /
 erario obuiam sibi uenientes et partim reprehendentes / partim item -
 pestiue consulentes / ipse propria manu atato equo ambos necasset / nu-
 llus ex amias apud eum remansit preter euandreu cretensem et ar-
 chedamum etolum / et menonem boetum. Ex militibus etia nulli
 preter cretenses remanserunt / non beniuolentia aut fide sed auro re-
 gio inhiantes. Permiserat enim illis in predam multa pocula crate-
 rasq; aliamq; aurum et argentum suppellectilem in rationem quinquagin-
 ta talentorum. In amphipolim inde profectus ac postea in alepsium me-
 tu aliquantulum remisso in familiarem readit auaritie morbum. Que-
 rebatur enim apud amicos quod quedam alexandri magni pocula ob-
 ignorationem cretensibus dedisset / rogabatq; multis lacrimis ut sibi
 redderentur. pecuniamq; pro eis se daturum pollicebatur. Nec latuit illos
 qui probe ipsum norat aduersus cretenses arctica arte uti. eos uero
 qui hec crediderunt decipit / et poculis receptis nihil reddidit. sed a-
 micas auferens que mox hostes habituri erant in samothraciam na-
 uigauit ubi ad templum confugiens asylo se tutabatur. Macedones se-
 per alias fidi regibus dicuntur fuisse. sed tunc ueluti stupite fracto om-
 nes simul ruentes infra duos dies totam macedoniam emilio dediderunt.
 Videtur hoc attestari illis qui felicitate quadam res illas gestas affirmant. At-
 testatur et illud quod in amphiboli accidit. Nam ibi sacra faciente emilio
 fulmen aram percussit sacraq; combussit. Sed omnia signa que supra
 memorauimus longe superat fame miraculu. que quarta post preliu
 die profligatum esse perseum rome uulgauit. Populo enim romano
 sedente in spectaculo equestrium ludoru subito rumor apud theatri
 parte manauit emiliu superatis magno certamine hostibus totam
 macedoniam cepisse / hysq; sermo confestim per totum diffusus thea-
 trum letitia exultatione et gratulatione ciuitatem repleuit. Posterdie
 cum eius fame certus non extaret auctor resedit. Pauas uero po-
 stea diebus cum certissimus nuntius uenisset miraculi fuit locus res
 antea rome audita que in mendacio ueritatem habuerat. Dicitur
 etiam eius pugne que apud sagram commissa est. ea ipsa die in pe-
 loponneso fama fuisse et plateis eius que in mychale. Tunc quoq; ai
 romani tarquinos latinosq; profligarunt / conspecti sunt paulo post
 ab exercitu uenientes uiri duo proceris ac uenustis corporibus / ea q
 in prelio gesta fuerant nuntiantes. creditumq; est fuisse eos pollucem
 et castorem. At primus qui obuiauit ipsis in foro equos multo fluentes

Eximissima victorie
 relatio.

uenia / i mendacio
 habita

Iede pulcherrime
 filij.

sudore sicantibus cum illa que de uictoria nuntiabat non crederet ipsi-
 lemter arridentes barbam eius manibus attrectasse dicuntur. et ex fu-
 sca in flauam conuersisse. Per hunc modum et affectioni sue fidem et
 uero cognomentum enobarbi fecerunt. His uero omnibus id quid e-
 tate nostra conagat fidem arrogat. Nam cum antonius indomitano
 defeasset magnūq; agermania bellum conatasset, romeq; trepidare-
 tur ex insperato fama uictorie apud populum romanū uulgata est,
 antonium ipsum cum omnibus copys interisse. tantamq; habuit
 fidem hic rumor ut multi exprimatoribus immolarent. Sed cum pau-
 lo post auctor huius nuntij quereretur, inuentus est nemo sed alter
 alterum allegabat, tandem uero quia in plebem ueluti in uastum
 quoddam pelagus sermo referebatur, apparebatq; nullum certum ha-
 buisse principem, subito huiusmodi fama prolapsa conderat. Sed postea
 domitiano cum exercitu ad bellum proficiscenti in ipsa uia certus nun-
 tius et littere de uictoria aduersus antonium habita uenerunt. Dies
 pugne idem fuerat quo rome uictoria fama uulgauerat ultra distan-
 tiam uiginti milium stadiorum. Nec ita fuisse nemo etatis nostre igno-
 rat. Cum igitur insamotracam sese perseus recepisset, C. N. octavius
 emilius legatus ad ea loca profectus a uiolatione quidem asyli ob hono-
 rem deorum abstinuit a fuga tamen ac demigratione perseum acerbat.
 Sed ille clam per oroandem cretensem lembum quendam habentem la-
 tenter pactus ut asportaretur cum aurū et argentum ad litus premis-
 set. oroander arte cretica fectus, gressum quidem suscepit, ipsum uero
 perseum cum liberis et coniuge ac necessarijs noctu ad mare certa ho-
 ra uenire iussum anticipata nauigatione reliquit. Perseus igitur
 qui paulo ante miserabiliter confectus erat propter angustiam fene-
 stre ex qua cum liberis et coniuge laborum insuetus euaserat, mise-
 rabilius in ipso litore afflictus est, cum oroandem iam altum teneu-
 tem conspexit. Et iam dies eluxerat. Itaq; omni spe orbatus una
 cum coniuge fugit ad muros nec latuit quidem romanos sed preue-
 nit. Nates autem capiens antiochion quidam antea persei familia-
 ris, tunc proditor romanis tradidit, per quos coactus est ueluti
 fere captus earum pulsus in manus uenire. et suum corpus ipsis per-
 mittere qui natos tenebant. fiduciam autem supra omnes in nati-
 ra habens, illum ut se ei dederet uocabat, sed cum nascia non ade-
 sset, questus fortunam suam, tandem necessitate compulsus se que-
 ro tradidit, tunc maxime patefaciens esse in se uitium quoddam aua-

O enobarbi.

Hauratur fame
facimus ab ant

Verba magni viri
& excellentissimi
mij.

vita ignobilis. cupiditatem scilicet uiuendi per quam misericordi-
am que sola cadentibus a fortuna non auferetur amisit. Orans
enim ut ad emilium duceretur / cum id factum esset et emilius ut
pote viro ex alto dignitatis gradu prolapsus assurgeret et obuiam
cum amicis procederet / ac ad illius casum illacumaret / per seus
turpiter in terram procumbens et genua emily amplectens uoces
emisit degenerate quas non tulit emilius / nec audire preces sustinu-
it. sed tristis uultu illum intuens / quid fortunam inquit crimine libe-
ras sic te gerens ut non presentis sed superioris fortune indignus
existimaris. Cur mea deturpas uictoria et res amice gestas in minus.
ostendens te ipsum degenerem / nec ullo modo tanti ut aduersus roma-
nos dignus hostis fuisse uidearis. Virtus profecto cadentium magna
habet reuerentie partem etiam apud hostes. Ignota uero etiam si
fortunata sit tamen uituperatione non caret. His simul dictis attolles
emilius eum ac dextera capiens illum tuberoni tradidit. Ipse uero na-
tis ac genens et alijs necessarijs uiuentibus in partem seuocatis multo
tempore secum tacitus stetit ita ut plerique ex his qui aderant mirarentur.
Exorsus deinde sermonem de humanarum rerum conditione. An debet qui-
vis inquit presenti felicitate confusus superbie. quod gentem aut ciui-
tatem aut regnum aliquod subegerit. Presens quidem fortune mutatio
exemplum nobis ante oculos ponit communis imbecillitatis humane et
nihil durabile neque firmum esse docet. Quod enim tempus confidendi
hominibus esse potest. cum etiam eo tempore cum alijs dominantur for-
tuna maxime sit formidanda que letis rebus tantam immisceat calamita-
tem. Alexandri successionem qui in altissimum dignitatis culmen eua-
sit unius huius particula euersam conspicuas. Nonne tot exercitibus tot
equestribus pedestribusque copijs nuper circumdatum regem nunc prostratum
et euersum ex manibus hostium cibum atque potum dietam capere cer-
nentes. ob uictoriam partem insolere desinens. nonne humiles uos
ac remissos preestabitis semper cum tremore expectantes in quem finem
presentis felicitatis inuidiam fortuna conuertat. Multa huiusmodi dis-
serens emilius iuuenes demisit mirum in modum iactantia ac superbia
eorum tanquam freno quodam repressa. Post hec exercitum ad quietem se
autem ad spectaculum grecarum ciuitatum conuertit. populos releuauit.
res publicas eorum stabiluit. Muneraque eis dedit. alijs frumentum ex re-
gibus orreis. alijs oleum / tantum equum repositum tradunt ut rogantes
sumentesque prius desuerint quam loca in quibus positum erat uacare sic-

rent. Indelphus super columnam magnam quadratam ex candidis lapidibus compactam super quam persei statua ex auro pondebatur suam poni iussit. Nam uictos uictoribus cedere equum erat. In olympia illam celeberrimam emisit uocem homeri iouem fidiam effuxisse. Inde cum decem legati roma uenissent macedonibus agros reddidit et ciuitates liberas suis legibus reliquit, centum talenta populo ro. pendere iussit. qui supra dupli regibus pendere consueuerant. Spectacula uero multiformia et certamina et sacrificia et insuper epulum ac cenas edidit suppeditante copia rerum ex regia in quibus ordine ornatum praesentationes et gratulationes et atque secundum dignitatem beniuolentie sensum, sed diligenter et curiose ostendit ut gra ad mirationem pellerentur. quod nec uicis expertes studij acurationisq; reliquerit sed tantis rebus gestis etiam minima diligenter curaret. At emilius ob hoc ipsum gaudebat quod in magno splendidoq; apparatu dulcissimum ipse spectaculum praesentibus erat et admirantibus eius curiositatem dicere solebat eiusdem esse animi et aem et conuiuium bene struere. illam ut formidolosus hostibus, hoc ut amicus gratus esset. Laudata est magnitudo animi ac liberalitas eius quod multum auri multumq; argenti ex regia gratuita datum, nec aspicere quidem uoluit. sed quolibet negotio dedit ut in publicum referrent, liberos dumtaxat regios natis litterarum studiosis deligere concessit. Indonandis uero militibus quorum opera iubello claruerat tuberoni generum phialam quinque talentorum pondus largitus est. Hic est ille tubero quem diximus cum sedem cognatis modias cotulis et paruo fundo uixisse. idq; argentum ferunt primum in eorum familia deuenisse uirtute et honore paruum. Cumq; omnia bene ordinasset complexus grecos et macedonas ut memores forent libertatis quam a populo ro. habebant ac ut eam concordia et beniuolentia conseruaret hortatus in epirum transiit ex decreto senatus militibus predam in his parabus concessurus. Ut autem omnes simul inuaderent ex quaq; ciuitate primores uiros decem ad se uocauit iussitq; ut argentum et aurum quod in templis domibusue foret statuta die conferrent, singulisq; custodes dedit ex tribus militibusq; quo facto milites predam discurrere iussit ita ut una hora centum et uiginti milia hominum captiuata, septuaginta uero urbes directe fuerint. Ex hac tanta uastitate non plusq; XI dragmas in singulos milites peruenisse dicunt. Hec emilius contra naturam suam mitem et bonam perpetratus in oricum descendit. atq; inde in italiam cum exercitu transgressus per tyberim nauigauit. in pretoria nauis sex de-

Mag libera
litas.

pulcherrimum et
more.

acie scilicet: & con
bne struere solitum

Tubero genere deq; fo

facinus max.

cem remi ornata armis ac spolijs hostiū. At milites clam infensi
quod non tantum prede quantum cupiebant ex regijs pecunijs su-
sciperent / emiliū criminabantur superbe et impetose in bello se ges-
sisse. Quod cum sentiret Sergius galba emiliū inimicus qui tribu-
nus in eo exeratu fuerat illos conatauit ut triumpho aduersarentur.
Sic igitur calumnijs in emiliū iactatis / milibusq; ad maiorem indi-
gnationem compulsis postulauit tribunus plebis aliam diem addice-
re dum quando illius quatuor hore dum taxat superessent. nec tam bre-
ui tempore explicari causa posset. Sed cum non assentirentur tribuni
ac uiberent ut siquid galba dicere uellet tūc presens diceret. exorsus
plenam conuictis orationem tempus diei consumpsit et obnoctem
tribuni contionem dimiserunt. Milites apud galbam concursu facto
albescēte die capitulum occuparunt. ibi namq; tribuni contionem ha-
bituri erant. Inde cum prima luce in suffragium iretur / prima tribus
emilio triumphū denegauit. quam rem cum et patres et pars plebis
grauiter ferret / et fraudari triumpho emiliū indignarentur / cetera mu-
ltitudine inutiliter uerbis querente. primores senatus se inuicem ca-
stigabant / et nisi scelere et petulantia milicam obuiaretur eorumq;
audacia reprimereetur nihil non attentaturos post hac predicabant.
facto igitur agmine ad tribunos irumpunt petuntq; ut suffragia pa-
rumper demorent. Subsistentibus itaq; cunctis ac silentio facto. M. ser-
uilius uir consularis qui uiginti tres singularem certamine pugnaue-
rat et semper hostem trauerauerat tunc pro emilio assurgens dixit. Qua-
lis imperator fuerit emilius paulus tunc se maxime intelligere. quando
ita improbo ac malo milite victus / res tamen amplissimas gesserit. Ad-
mirari autem se si abyssiis ac libycis triumphis populus ro. contentus
macedonie regem et alexandri ac philippi gloriam romanorum armis
sibi captiuam dua parumpendant. Esse uero absurdum quod nuper cū
uictum esse per seum incerta fama uulgasset supplicationes dys imor-
talibus ut hec uera forent prestiterint / reuerso autem imperatore
po. ro. cum certa uictoria et deos honore et se ipsos letitia ac festiui-
tate priuare uelint. Quasi uera magnitudinem rerum gestarum
aut speciem regis intueri. Atqui prestabat ob illius misericordiam in-
quit quam ob inuidiam duas triumphum impediri. Vsq; adeo corrup-
tos esse mores ac prolapsum disciplinam ut Sergius galba homo uida-
cute et corpore propter continuam umbram molli / nec unq; uulnus
perpetuo de re militari ac de fortitudine aut ignauia imperatorū uerba

accipe Sēp

facere audeat contra eos qui uulneribus inuenerit sunt. Et simul hec dicens pectus aperuit incedibili cæcitate multitudine repleti. Ac deinde conuersus nonnullis ex his parabus que non satis decore nudari possunt compressit. Tu inquit ob hec rides galba. ego autem gloriator apud populum romanum. Nam pro his nocte dieque militando hec uulnera suscepi. Sed age uoca istos insuffragium. ego autem descendens sequar eos ut cognoscam improbos et ingratos cives. his uerbis ita decessisse ac repressos fuisse illorum animos ut statim omnes tribus emilio triumphum decreuerit. Triumphum uero in hunc modum egisse dicitur. populus rom. nitidis uestibus ornatus inuestribus theatris quos arcus appellant et in locis circa forum ad hoc ipsum ex ligno fabricatis et in alijs urbis partibus per quas transiturus erat sese ad spectandum triumphum comperauerat. Omnia urbis templa erant aperta et seras uaporibusque repleta suauibus. Multitudo ministrorum baculos manibus gestantium ex medio dimouebat turbas et uias puras apertasque prestabat. Transmissio inter tres dies diuisa fuit. Prima enim dies uix signis tabulisque et colossis transmittendis sufficit. que uehiculis ducentis quinquaginta portabantur. Secunda die pulcherrima et ornataissima macedonum arma multis curribus delata fuerunt. splendentia ere et ferro abstergo. atque ita disposita ut casu maxime cecidisse uiderentur. Galee scuta choraces doræ et cretenses pelte et thraica geræ faretæ et equorum frenæ ac enses nudi per hec iacentes. et satis infixæ ita ut nec uictorum quidem absque metu foret aspectus. Post hos armorum currus tria uirorum milia sequebantur qui numismata ferebant argentea uasis trecentis quinquaginta. Vas erat quodlibet trium talentorum quatuor uiri singula uasa portabant. Alij crateras argenteas et fialas calicesque ornatissimos et ingentes certo ordine deferabant. Tertia die prima luce tibicines non uite neque suauis sed bellicum sonantes primum ibant. Post eos centum et uiginti boues auratis cornibus ducebantur uictis ornate et feris. Ducebant eas adolescentes succinti ad imolandum et pueri aureas et argenteas pecunias sacrificij gratia deferabant. Post eos sequebantur qui aurea numismata gerebant in uasis trium talentorum ut supra de argenteis numismatibus dictum est: numerus uasorum fuit tria doctingenta. His succedebant qui auream phialam decem talentorum quam emilius ex lapillis effecerat item qui antigonea et seleucea

Triumphus & Victoria
Pauli Emili.

et thesauri et persei uasa aurea portabant. Post hec persei currus
et arma et diadema super armis positum. Deinde post modico interua-
llo nati regy ducebantur et cum ipsis alumnorum et magistrorum et peda-
gogorum lacrimans turba. qui et ipsi manus tendebant ad aues et pu-
eros eadem facere et precari docebant. Erant masculi duo et una fe-
mina non satis infortunium suum per etatem intelligentes. que res ma-
gis homines ad misericordiam commovebat. multiq; lacrimas aues
ad illorum aspectum demiserunt. fuitq; letitie et doloris plenum spe-
ctaculum donec infantes transierunt. Ipse autem perseus post filios et
ministros ibat fusci ueste admixtus. et crepidas more patrio habens.
propter magnitudinem malorum ad omnia trepidus ac mente turbatus.
Post eum ibat amicorum et familiarum mesta turba miserabiliter ipsu
intuentes lacrimantesq; ut etiam pleriq; ex romanis lacrimare ob miseria-
diam compellerentur. At qui postulasse perseum ab Emilio ferunt ne in
triumpho duceretur. sed emilius ignauiam eius irridens respondisse fer-
tur id in ipsius potestate fuisse ac etiam tunc esse ostendens morte hac
ignauiam esse fugiendam. quam non sustinuit uir ignauus sed uana qua-
dam spe ductus pars suorum spoliis esse maluit. Post eum deferiebantur
arree corone quibus emilium uirtutis gratia grece donauerant ciuitates.
Erat numerus coronarum quatercentum. Deinde emilius ipse sequebat
ornatissimo curru inuectus. Vir et atra huiusmodi honorem spectaculo di-
gnus. purpuram auro contextam indutus. et laurum tantum dextera ge-
rens. ferebant et laurum milites currum emily secundum legiones co-
hortes et manipulos subsequentes. partim carmina patria salibus perm-
ixta et visu. partim emily laudes cantantes quem intuebant et admi-
rabantur omnes. nec quicquam ex his que homini optanda forent sibi deesse
arbitrabantur. Nisi fortasse demonum aliquod magnificas et amplissimas
rebus sortem habet detrahendi ac ita miseriendi humanam uitam ut ma-
lorum omnium nullo modo sit exers. sed iuxta homeri sententiam cum his
optime actum esse uideatur. quos fortuna ad utramque partem conuertit.
Erant Emilio quatuor filij duo in adoptionem aliarum familiarum dati
Sapio uidelicet et fabius. Duo etiam ipse potestate retenti quos ex alia uxo-
re postea suscepit. Horum alter quinq; diebus ante triumphum mor-
tuis est sexdecim annorum etate. alter qui duodecim annorum erat tertia
die post triumphus decessit. Nec fuit quisquam cuius qui hunc filiorum
emily casum non dolenter ferret. horrens fortune crudelitatem que
non uerita sit tantum luctum in domum letitia et festiuitate et gloria

homeri sententia

plenam induxisset/lacrimasque et dolores et luctus victoris gaudijs
et triumpho admiscuisse. Emilius tamen recta ratione fretus for-
titudinem et constantiam non solum aduersus arma et sacras sed
aduersus omnem fortunam pariter habendam ratus/ea moderatio-
ne mortes filiorum tulit/ut secundis aduersa/et domestica publicas
obscurata dignitatem et magnitudinem rerum nequaquam deturparent.
Primi ex filiis qui defunctus statim post finis triumphauit. Alio deinde
post triumphum defuncto populum romanum in contionem uocauit/ibique
uerba fecit non hominis qui indigeret consolatione. Dixit enim hu-
manarum quidem rerum nihil se unquam pertinuisse/ sed diuinarum et in-
fidam et uariam rem semper fortunam expauiisse. ac praesertim in tanta
obsecundatione praesentis belli/ tantoque prosperitatis cursu/ mutationem
quandam et refluxum continuo formidasse. Vnius inquit diei spatio
ionium a brundisio transgressus coreyre applicauit. Quinta exinde die
in delphis sacrificio peracto. alijs quinque diebus copias ex macedonia su-
scepi/ lustratoque exercitu ac rem gerere adortus/ quinquadeima post hoc
die bellum confecta. Suspecta mihi erat fortuna propter tantam prospe-
ritatem et cum uictorem exercitum et spolia et reges captiuos rediens depor-
tarem in ipsa nauigatione aduersum aliquem calum formidauit. Sed
cum iam saluis rebus incolumisque ad uos delatus/ urbem letitia et festiui-
tate compleri aspicerem/ ad huc fortunam suspectam habui/ quam scie-
bam nihil purum nihil sine inuidia hominibus gratificari consuesse.
Nec animus meus pro re publica prius timere desistat quam aduersus casus me-
pruatum inuasit. Optimos filios quos mihi solos delegeram successores
continuatis prope funeribus extuli. Nunc autem sine periculo esse uideor
ac bonam spem mihi propono et arbitror iam populo romano fortunam sine
labe permansuram quando satis inuidie mihi atque meis pro anteriori
prosperitate illa inflixit. nec est iam insigne minus humane fragilita-
tis exemplum is qui triumphauit quam is de quo triumphatum est. Per-
seus siquidem etiam uictus filios habet emilius autem uictor suos qui-
misit. huiusmodi generosam ac magnificam orationem non fite sed
ex uero animo fecerunt emilium in contione habuisse. Pro perseo autem
omni studio anxius nihil optinere potuit ut ex carcere ut in leuorem
ac minus sordidum traduceretur locum/ ubi custoditus quemadmodum
plerique tradunt metore animi confectus est. Alij mortis eius no-
uum scribunt modum. Nam milites custodie perites et aduersus
eum inferros/ postquam aliter nocendi et affligendi potestatem non

o fortuna uiri inuida

esse nimis vigilia afflicti
coacti & industria est
emiri

habebant. somno arcere constituisse et vires inter se partitos dili-
genter obseruasse ne dormire posset. quoad per hunc modum con-
fectus interijt. Interierunt et filiorum duo. Tertium uero alexan-
dri nomine ingemiosum circa torcumata et subalis diligenter
opera fuisse tradunt. Doctumq; etiam latinas litteras et sermone
romanum scribam fuisse magistratum, seq; in eo ministerij genere
aptum in primis ac per urbanum prestasse. Ob res in macedonia
gestas bello summa populi romani gratia emilio accessit. Tantum
enim auri argentiq; in erarium emilius retulit ut nullum tributum
persolui acubus opus fuerit usq; ad hircij et panse consulatum
qui circa primum cesaris et antony bellum consules fuerunt. Illud
quoq; admirabile est ac precipuum emily factum quod suis egregie
cultus obseruatusq; a plebe romana tamen in optimatum perseuera-
uit partibus. nec ob gratiam plebis quicquam dixit aut fecit unquam ob
quod popularis haberetur. Quod utq; posteriori tempore appius
claudius scipioni exprobranti. Cum enim ipsi duo totius ciuitatis
amplissimi uiri censuram peterent appius senatum et optimum quemq;
secum trahebat. he namq; rei. pu. partes appie familie ueteres erat.
At scipio et ipse perse potens et studio plebis romane plurimum
utebatur. descendente igitur in forum stipatum hominibus gene-
rolis quidem ac seruilibus et maxime turbulentis popularibusq;
qui ambiendo et clamando cuncta uolenter exequiebantur. ut con-
spexit appius magna uoce. O paulo inquit emili non ne etiam apud
inferos siquis illic nostrarum rerum sensus est indignatis. quod
filium tuum mallus consor et lianius declamator ad censuram
perducunt. Sed scipio extollendo populum ro. eius sibi beniuo-
lentiam compararat. Emilius autem licet assertor optimatum eisset
nihilominus a plebe amabatur quoniam is qui maxime popularem se pre-
stabat. Animaduersum est preter ceteros honores in censura sibi
demanda qui magistratus maxime omnium reuerente est. pluri-
meq; potestatis. cum in alijs rebus tum ad morum emendationem.
Nam et senatu remouere imeritos potest et principem prescribere.
auferre equos. notare infamia. censum agere. lustrum condere.
Censa sunt autem sub emilio censore. Cuiusmodi capita. cccvii milia
cccly. In senatu. N. emilium lepidum pretulit qui quater antea
princeps fuerat. E senatu tres amouit. In recensendis equibus ro-
manis etiam mediocritatem seruauit. tam ipse quam collega eius mar-

Censor

tus philippus. Sed cum censuram iam magna ex parte gessisset in-
 morbum inadit ab initio quidem periculosum tractu autem tempo-
 ris absque periculo attamen longum atq; molestum fectus inde co-
 silio medicorum cum ueliam y est italie locus nauigasset ibi q;
 plurimu tempus in oris maritimus quicunq; regionibus moram
 traxisset desiderabat presentiam eius populus ro. ac sepe i the-
 atris uoces gresscentium uidere illum emittebantur. Itaq; cum iam
 satis conualuisse uideretur et sacrificia quedam necessaria instaret
 in urbem redijt curauit q; sacra egregie una cum ceteris collegis
 circumfuso ac plaudente romano populo. Postridie ipse profuauali-
 tudine sacra fecit quibus confectis reuersus domu cum accubisset
 prius q; sentiretur quicq; mente alienatus est ac sub inde tertia
 die euita migravit nullus eam reru expers que ad felicitatem
 pertinere putantur. Nam et finis eius ita celebratum est ut opti-
 mus ac beatissimus ornatus adesset. hoc autem erat non aurum
 non ebur non magnificencia sumptus apparatusq; sed beniuo-
 lentia caritas gratia non solum ciuui uerum etiam hostiu. Quot-
 quot enim aliquo casu rome adierant exhiberia lycuria mace-
 donia iuniores quidem nati robustis corporibus feretro subeu-
 tes ipsum extulerunt. Maiores autem sequebantur uocantes
 benefactorem et seruatorem ciuitatum suarum. Non enim solum in
 uictoria sese mitem et humanum prestitisse dicitur sed in omi re-
 liqua uita eos tutatus est et uelut pro domesticis et necessarijs
 habuit. Patrimonium uix triginta septem milium reliquisse tra-
 dunt. in hoc ambos sibi filios heredes instituit. At Saponem
 tamen qui erat minor nati integra hereditas fratri concessa est.
 cum ipse in familiam africana locupletiore adoptatus transisset.
 Tales mores uitae pauli emily fuisse dicuntur. ~

**L. ARRETINI. TRADUCTIO IN VITA TI. & CA.
 GRACCORUM.**

DE AGIDE et cleomene que dicenda fuerunt supe-
 rius enarratis nunc in romanorum parte non mino-
 res habituram casus Tyberij et Cai graccorum hy-
 storiam opponemus. Pater his fuit Tyberius gra-
 celius cui q; q; duobus consulatibus duobusq; triu-
 phis et insuper censurę gloria insigni. multo plus
 tamen ex uirtutibus eius q; ex magistratibus atq; honoribus ade-

rat dignitatis. Itaq; corneliam africanæ eius qui hānibalem superavit filiam licet non amicis sed aduersariis in re pu. foret uxorem habere meruit. quam usq; adeo dilexit ut duobus leto anguibus compuhens, cum auspices eius rei gratia acciti nec ambos quidem interfici nec dimitti ambos permitterent sed si masculus necaretur tyberio si femina corneliæ mortem portendi affirmarent. ob mortem uxoris et simul quod maiori natu premoriendum sibi arbitrabatur, masculo angue necato feminam emisisse, atq; ita ut auspices predixerunt non multo post ipsum ferunt interficere, duodecim filijs ex cornelia relictis. Cornelia uero pueroru atq; domus cura post mortem uiri suscepta, eum amorem erga filios eamq; diligentia ac magnitudinem animi prestitit ut non male consuluisse tyberius uideretur protali uxore morte precepta. Nam et ptolomei regis nuptias respuit, cum ille regni et diadematis communicationem offerret et inuidiute perseverans ceteris pueris amissis, unam ex filiabus que africano minori postea nupsit et duos ex filijs de quibus hec scribimus Tyberium et Gaum superstites sic splendide educavit ut cum magnitudine indolis ceteros omnes romanos sine controuersia anteuert, doctrina tamen q̃ natura preualuisse uideantur. Cum uero ut in pollucis et castoris imaginibus picturisq; dissimilitudines que dam inter pugilem et cursorem in ipsa eorum similitudine appareant, sic istorum adolescentium dum ad liberalitatem temperantiam intelligentiam et magnitudinem similiter ferunt imagine in administratione rei publice et in ceteris rebus uel prosperis uel aduersis dissimilitudines apparuerint, non alienum existimo eas premittere. Tyberius igitur uultu et aspectu et motu corporis mitis ac placidus erat. Gaius autem uehemens et ingentis spiritus. Itaq; Tyberius locum pulpiti in quo ascendens constitit, honeste decoreq; indiando seruabat. Gaius primus romanoru per pulpitem ambulasse et togam ab humeris dissoluisse dicitur ut de deone atheniensi scribitur, primum concionatoru refecisse in uolucrum palij et collam percussisse. Sermo autem erat Gai quidem terribilis et ad indignationem promptus. Tyberij uero dulcis et ad comiserationem aptior. Oratio preterea in tyberio diluanda et plane elaborata, in Gaio efficax et redundans. Eodem modo in uictu et mensa. Tyberius facilis et modicus. Gaius si ad alios comparetur continens

austerusq; si uero ad fratrem sumptuosus et nimius. Obiectum est ei
 ab inimicis quod delphines argenteos emisset pro singulis lictis mille
 ducentarum quinquaginta dragmarum. Mores item eodem modo
 ut de oratione ostendimus. Tyberius mitis et placidus. Gauius acer et ue-
 hemens ut sepe inducendo ira efferri et ad uirgia ac maledicta irritari
 orationemq; perturbare consueuerit. Itaq; huius excessus remedium ma-
 chinatus. licium quendam aut in sulsum seruum post se in pulpito col-
 locabat. qui quotiens exasperari ac longius obiram protrahi uocem sen-
 tiret uocali organo quo notas deducere solent mollem emittebat sonum.
 quo ipse admonitus et quasi ex certamine reuocatus uehementiam illa
 atq; contentionem nimiam remittebat. Dissimilitudines quidem igitur
 inter eos tales erant. Audacia uero in hostes. iustitia in subditos. dili-
 gentia in magistratibus. Abstinentia et integritate iuxta insignes. E-
 tate nouem annis Gaium Tyberius anteibat. que res potentiam eorum di-
 uisam temponibus. nec in unum robur concurrentem facilius labefactari
 permisit. magnūq; ad res gerendas sublato mutuo auxilio attulit detri-
 mentum. Secorsum igitur de utroq; dicendum est. ac primo de Tyberio q
 prior fuit etate. Ille igitur statim apuerita ita clarus atq; insignis fuit
 ut confestim in collegio augurum sit receptus ob uirtutem magis q̄ ob no-
 bilitatem. Ostendit uero appius claudius uir consularis atq; censorius pri-
 ceptq; senati et magna per id tempus auctoritate excellens. Nam cum au-
 gures una cenarent. compellans Tyberium ei q; gratulans filie nuptias
 obtulit. quas cum adolescens leto animo susceperet sponsione sic facta re-
 diens domum claudius. ab ipsa ianua statim uxorem antistiam magna
 uoce appellans claudiam uiro se spondisse nuntiavit. At uero antistia
 stupens quid hoc festinationis est inquit. num edepol Tyberium grac-
 chum illi sponsum tradideris. Nec sane me fugit hec que modo dixi no-
 nullos de graccho patre et africano tradidisse. sed plures ita tradunt ut
 nos scripsimus. et polybius post mortem africanū nupsisse corneliam
 graccho affirmat ex sententia suorū prelato. ut a patre inuuptam in des-
 ponsatamq; relictam. Prima Tyberij milita sub minori sapione in africa
 fuit in qua cum ipsi dua contubernalis esset natura ipsius celeviter co-
 gnita. et ad imitationem uirtutū traditus confestim modestia ac for-
 titudine ceteram iuuentutem egregie superauit. Primusq; omnium
 murū hostium conscendit. ut fannius testatur qui se quoq; una cum
 Tyberio ascendisse atq; eius muneris participem fuisse ait. Itaq; et pre-
 sens exercitui plurimum carus fuit tyberius. et abiens desiderium sui

apud milites ingens reliquit. Post hanc militiam questor ro-
me creatus, cum C. manano consule, viro haud quāq̃ improbo,
sed tamen ignauissimo omnium romanorum ducum, cui sorte euene-
rit, contra numantinos profectus, ingratibus aduersisq̃ casibus
non solum ingenii ac magnitudo animi eius emicuit, uerū etia
quod mirabile est, incredibilem erga imperatorem suum reuerē-
tiam seruauit. Cum ipse consul premagnitudine calamitatum nec
se quidem esse consulem meminisse. Victus enim ingentibus pre-
lijs, tentauit nocte aufugere, quod ubi hostes cognouerunt, occu-
patis propere castris et fugientem exeratum persequi, extremis
q̃ eorum ceteris reliquis uero circumuentis et in loca inuia copul-
sis, eo rem perduxere, ut consul desperatis rebus caducatore
ad petendam pacem hostibus mitteret. At illi credere se nemi-
ni preterq̃ tyberio assentes, ut ipse ad eos mitteretur postu-
larunt. Hoc uero cum ipsius tyberij fama que apud hostes quoq̃
peruaserat, tum etiam graeci prius memoria facebant, qui aduer-
sus hiberos bellum gerens pacem cum numantiis firmauerat,
eam q̃ semper apud populum recte iusteq̃ defenderat. Missus igitur
ad hostes tyberius partim suadendo partim recipiendo fedus
firmavit, ac per eum modum uiginti milia romanorum ciuium atq̃
auxiliarijs et alijs qui extra ordinem secuti erant seruauit. Cum uero
inter ceteram predam quam hostes captis diripuerant, castris, tabule
quoq̃ tyberij rationes questare continentes amisse fuissent, recordatus
earum tyberius, ac plutimi faciens eas secum deferre, hostibus iam
domum reuersis cum tubus uel quatuor familiaribus numantiam pro-
fectus, ac iuxta urbem consistens principibus numantinorum adseuo-
catis rogauit ut sibi tabulas reddi iuberent ne inimicorum calum-
nijs obnoxius fieret, si rationem administratorum reddere nequirit.
At numantini occasionem sibi prestitam letati ab eo postularunt ut
urbem introiret. Deliberandūq̃ aduētes ac manu pensantes, ora-
bant ne se amplius hostes, sed amicos putaret, fideretq̃. Visum ē
igitur sibi ut urbem intraret, cum tabularum recuperandarum gra-
tia, cum ne diffidentia hostes irritarent. Ingressus itaq̃ urbem
primum conuiuio liberaliter acceptus, deinde tabule restitute, data
insuper ei potestate ut quot quot uellet arbitrati suo ex preda defer-
ret, nihil preter thura sacrasq̃ causa parata assumpsit. Vbi uero ro-
mam redijt ac fedus iudicio omnium uelut dedecus romani nominis

improbaretur / censensibus cunctis ut more maiorum in bello aduersus
 samnites olim seruato / consul cum questore ac tribunus militum nu-
 di hostibus dederentur / milites quorum plerique ex plebe romana erant ad
 tyberium concurrentes et feda ipsa in consulem salutaria uero in ip-
 sis malis remedia in tyberium referentes . tandem effecerunt ut tybe-
 ry gratia que apud populum ro- maxima erat ceteris quoque preter
 uinum mananum parceretur . Videtur autem et Sapiro africanus potes per
 id tempus in re publica Tyberio ad salutem profuisse . sed nihilominus ad-
 uersus sapionem querere iactabant . quod non et . C. mananum consulem
 seruasse quod fedus numantanum per hominem sibi familiarem et affinem
 firmatum improbari passus esset . huiusmodi autem querere quoniam ab
 amicos studiosisque tyberij emittebantur / offensam quandam ac simultatem
 inter sapionem et tyberium contraxerunt . Nihil tamen maioris momē-
 ti ea res habuit . Atque ego puto si fuisset domi africanus tempore co-
 tentionum illarum quas postea tyberius subijt / ipsum non sic fuisse pe-
 riturum . Sed quo tempore de lege agraria a tyberio certatum est eo
 tempore africanus apud numantiam bellum gerebat . Motus est autem
 tyberius ad eam legem ferendam ista de causa . Romani quantum ui-
 ani agri hostibus adimebant / partim uenundare / partim in publicam
 redigere ac egenis ciuibus pro modica pensione utendum tradere consue-
 rant . Sed cum inepissent diuites eas pensiones augere / pauperesque
 excludere lata est lex que supra quingenta agri iugera ciuem romanum
 habere prohibebat . At ea res paucos annos aduersus locupletes auxi-
 lio fuit / nam primo subditis ad conducendum personis fraus legi fiebat .
 deinde aperte iam per se ipsos diuites proprijs nominibus occupare
 agros ceperunt . Ita ergo exagitatis hominibus / neque militie dare nomi-
 na neque filios tollere cura erat . eoque processura uidebatur res ut breui
 exhausta liberorum multitudine / seruis ac barbaris per quos diuites
 colebant agros / tota italia completeretur . In hac igitur parte rei publi-
 ce primus . C. lelius sapionis amicus succurrere instituit . sed aduersan-
 te locupletum factione ueritusurbationem atque discordiam ciuitatis ab
 incepto desistit . obeamque rem sapiens est postea uocatus . At uere tybe-
 rius ut primus tribunus plebis creatus est eam actionem suscepit / aucto-
 ritatibus ut plerique scripserunt diophane rhetore Mitalenco tunc in italia
 exultante et blatio cumano antipatri tarsensis philosophi discipulo
 ad quem sunt quedam ab antipatro scripta . Nonnulli corneliam matrem
 asserunt sepius obiurgando uatos quod ipsa sapionis cornelia non gracho-

cum uulgo appellaretur adolescentem impulsit ad hanc actionem suscipi-
endam. Alij ob emulationem spurij postumij equalis sui quem ab exeraui
rediens auctum potentia et claritate nominis offendit/ cupidinem incensis-
se tyberio credunt insigni aliqua et memorabili actione precellere. Ga-
sius uero frater in oratione quadam scribit/ tyberium numantiam profu-
ascentem/ dum pertusiam iter faceret/ solitudine liberorum et inductio-
ne seruorum prospecta/ tunc primum ad legem agrariam sibi quidem su-
nestam animum intendisse. Plurimum uero ipsum plebs romana impulit
per litteras in formabus et monumentis ac patetibus scriptas e flagitatis
ut agros publicos egenis ademptos restitueret. Non tamen per se ipsum
legem ferre aggressus est/ sed prestantissimorum uirorum consilium adhi-
buit. inter quos Crassus pontifex maximus et Mutus sceuola iuricon-
sultus qui per id tempus consul erat/ et Appius claudius socer fuerunt.
Nec uidetur lex ulla aduersus tantam iniuriam mitius ac lenius perscri-
bi potuisse. Nam quos oportebat pro his que contra leges fecerant penas
subire/ et quos iniuste tenuerant agros cum perceptis fructibus reddere
eos accepto pretio dimittere ac egenis ciuibus tradi iubebat. Sed ea lex ut
plebi grata/ sic animos locupletum offendit. Itaq; ob auaritiam legem/ ob
iram uero atq; inuidiam auctorem obsecrantes plebem deterriere ceperunt.
quasi ea lex euersionem rei pu. libertatisq; perduceret. Sed frustra id co-
nati. nam tyberij facundia/ que malam etiam causam sustinere potuisset/
tunc iustam honestam q; dicendi materiam uacta superior inexpugnabi-
lissq; euadebat. Pauperum enim adstante plebe causam agens dicere so-
lebat/ feras quidem bestias lustrum atq; tectum quo se reapiant i italia
habere/ illis uero qui quondam pro italia pugnent atq; intereant preter ae-
rem ignemq; nihil in italia esse. sine laze sine sede cum liberis coniugibq;
uagari. Mentiri autem imperatores romanos cum milites hortantur ut pro
aris atq; focis aduersus hostes depugnent. carere enim ijs romanos ciues.
non lares paternos/ non monumenta maiorum eos tenere. sed pro aliena lu-
xuria opulentiaq; pugnare. pro alijs uulnera ac mortes subire. Dominos or-
bis terrarum uerbo quidem appellari/ re autem uera terre glebam non ha-
bere. His et huiusmodi uerbis in contionibus grauitet et cum iusta indi-
gnatione iactans et plebeio fauore exceptis nullus aduersariorum ualebat re-
sistere. Quare ob omnia contentione uerborum ad. M. octauium adolescentem
grauem atq; honestum tyberijq; familiarē locupletes confugerunt. Erat
autem octauus et ipse tribunus plebis qui licet ab initio ob amicitiam tybe-
rij recusatet aduersus eam legem intercedere tamen postea multitudine ro-

gationum uictus intercessit. Est autem tribunorum ple. maxima inprohibendo potestas. Vno enim prohibente nihil alij etiam si complures sunt efficere possunt. Irritatus ergo obintercessionem tyberius lege illa priuati iure et humaniter scripta reiecta, aliam plebi magis gratam legem promulgauit, ut agri qui contra legem possessi erant dimitterentur, nulla mentione pretij facta. Erant igitur quotidie inter tyberium octauumque in contione certamina. In quibus licet summo studio ardoreque contenderent, nihil tamen contumeliosum unquam nec uerbum quidem probri ab alterutro deciderit ferunt. Non solum enim in ludis ut uidetur uerum etiam in contentionibus atque iuris probitas uirtutis educatioque modesta conspicitur. Conatus est tyberius si posset, M. octauium intercessorem quoniam et ipse multum publici agri possidebat ab incepto remouere, restitutione agrorum suorum ex proprijs facultatibus licet non admodum splendidis oblata, per quam oblationem cum nihilo magis octauius desisteret. Tyberius edicto proposito omnes urbanos magistratus agere quicquam inhibuit priusquam de lege agraria ad populum referretur. Erant autem sigilla impressa, ac per questores quicquam de premi aut importari uetuit, pena adiecta si quis contra egisset, qua conterriti magistratus singuli propria officia dimiserunt. Ob hoc edictum locupletes cuncti uestes mutauere et mesti ac sordidati circuebant forum, nec secus patiens clam percussoribus necem tyberio machinabantur. Ille uero palam gladium quem dolonem uocant accinctus ambulabat. Sed cum adesset comitum dies populo grachum ad rem perficiendam uocante locupletes locis omnibus occupatis magnam tribuerunt turbationem. Sed nihilominus tyberius multitudine fretus cum dimouere eos posset et iam id facere aggrediretur. M. allius et filius uiri consulares tyberium adiuuantes et manu prestantes precibus et lacrimis orant ne hoc agere uelit. At ille quantum nunquam antea periculum attendens, et simul tantorum reuerentia uirorum permotus, quid se facere uelint percontatus. At illi non esse se tante rei consilio ydoneos affirmantes ut senatus arbitrio permitteret suaserunt. Verum ubi frequens senatus ob potentiam locupletum nichil perficere ualuit, conuersus ad rem non legitimam neque humanam octauium amouere tribunatu instituit. At primo quidem multis uerbis suppliciter eum rogauit ut ab incepto desisteret, populoque ro. concederet iuxta postulanti et parua, per magnos labores periculisque habituro. Deinde ut ille hoc negauit non posse ambos in eodem magistratu equali potestate praeditos de maximis rebus contententes sine bello euadere, ceterum unam se medianam ituri

inquit ut alteruter eorum magistratu abrogaretur. Itaque de se primo octavius referret staturum populi romani iudicio. Statimque si iuberet tribunatu abiturum. hoc quoque repudiante octavio, se de illo relaturum esse dixit nisi sententiam mutaret. his simul dictis contionem dimisit. Postera uero die reuocata contione, rursus octavius uerbis mouere conatus est quibus frustra consumptis ad populum tulit de octauii abrogatione. Statimque tribus in suffragium ire iussit. Erant tribus quingque et triginta quarum cum decem et septem iam octavius abrogassent unaqueque dumtaxat restaret ad rem perficiendam parum persistere iubens, iterato ad octavium conuersus est, rogans atque obsecrans ut ab intercessione desistere uellet, ne uel sibi hanc notam inferri pateretur, simulque spectante populo romano ipsum reuerenter complexus deprecabatur. his precibus octavius non nihil motum ferunt. Nam et impleisse oculos lacrimis et aliquanto cum silentio stetisse tradunt. sed ubi ad locupletes prosperit, aderant enim in contione quasi uerecundia adductus generose respondit, ut quod uellet tyberius exequeretur. Eo igitur abrogato populi iussu missus a tyberio apparitor de tribunali illum detrahere uoluit. Conuersus est a locupletibus ac plebe factus, cunctisque sic exorta octavius pertumultum euasit. Liberto autem nam libertis apparitoribus grachus utebatur lumina et fossa. In hac lex agraria perfectur. tresque uiri ad agros diuidendos circantur. tyberius ipse legis auctor. appius claudius sacer. Gaius grachus frater, non presens ille tunc, nam apud numantiam cum sapione militabat. In locum autem octauii mucius quidam tyberii diei tulus in tribunatu suffectus. Quibus rebus percussi locupletes et grachi potentiam ueriti in senatu aduersabantur. potentique ex more tentorium publicum quo indiuisione agrorum uteretur, alijs etiam leuioribus ex causis sepe concessum denegarunt. Expensas uero in singulos dies nouem nummos statuerunt, auctore na sicia qui propter multitudinem possessionum legi agrarie insensus, uel acerrimum inimicum se tyberio preestabat. Plebs autem multo magis et ipsa exarserat aduersus locupletum iniurias, ac repente quodam ex amicis tyberii defuncto signisque ueneni apparentibus magno concursu atque clamore plebis finis celebratum. Cadaver enim igne disruptum tantam uim putridi humoris effuderat ut flamma extingueretur, nec instaurato igne cremari potuit priusquam in alium locum transferretur.

tandem omni arte adhibita uix fieri potuit ut ignis cadaver attingeret. Ad hec tyberius ut magis plebem irritaret. ueste mutata natos in contionem adduxit. et quasi sibi ipsi diffideret. eorumq; ac matris salutem plebi commendauit. Post hec attali philopatris defuncti testamento a pergamensis roma transmissa in quo populus ro. heres scriptus fuerat. statim tyberius ad populum tulit ut regia pecunia ciuib; romanis quib; agri dabantur pro cultura assignaret. De oppidis autem que Attali fuissent nihil ad senatum sed ad populum romanum pertinere predicabat. hoc uel maxime senatum offendit. Itaq; pompeius in senatu assurgens se manum esse tyberij. et ob id exploratum habere inquit. diadema et purpuram et regia gaza per eundem pergamenum graccho delatam tanq; come regnatura. Quintus uero metellus tyberium obiurgauit quod patre graccho censuram gerente quotiens redirent aena romani ciues lumina extinguere solebant. ne conuiujs ac uoluptatibus nimium dediti uiderentur. cum filio autem audacissimi ac prudentissimi ex plebe homines pernoctare conspiciantur. Titus annius neq; sapiens neq; humanus uir. ceterum interrogare ac respondere promptus cum dixisset tyberium collegam suum sacrosanctum uiolasse ac tyberius aduocata confestim plebe annium accusaret. inferior et eloquentia et auctoritate annius ad suas argutias confugit. ac pauas audiretur. ante accusationem obsecrans. concedente tyberio sic interrogauit. Si tu inquit tyberi condemnare me uelis ac propellere egoq; detuis collegis aliquem appellabo. an illum mihi auxiliari uolentem abrogabis? Ad hanc interrogationem dicitur tyberius qd qd discretissimus ac promptissimus erat. obmutuisse. Tunc igitur contionem quam annij accusandi causa uocauerat. re infecta dimisit. Sentiens autem illa que circa abrogationem octauij gesta erant non solum potentibus uerum etiam multitudini molesta ac graua uideri pollutam ac deiectam tribunitiam potestatem. que sacro sancta hactenus fuerat arbitrantibus orationem habuit cui non ab re fuerit sententias paucas hic annotare. ut copiam ac facundiam eius uiri intelligere ualeamus. Esse quidem sanctum et inuolabile tri. ple. ex eo inquit quod plebi consecratus est. eiusq; inuitur potestate. Itaq; si auerso animo iniuriam plebi faciat. eiusq; robur impediat aduerseturq; ipsum per hoc se priuatum reddidisse.

cum ea non agat pro quibus honor sibi fuerat demandatus. Nam et
et capitolū euertere et naualia incendere tribunū ple. si quis sinat nō
ob hoc tribunū plebis esse desistere. sed malum tribunū esse. Esse
uero per graue si consul a tribuno plebis in carcerem diu possit. ipse
autem tribunus a plebe deponi et abrogari non possit. cum potesta-
te concessa sibi a plebe contra atq; sibi data fuerat abutatur. consule
namq; et tribunum ple. a populo ro. creari. Regiam potestatem om̃s
omnino magistratus complexam et insuper maximis sacerdotys cō-
secratam fuisse. sed nihilo minus tarquinū exactum a populo ro. et
propter unius regis superbiam regum nomen sub quo roma condita
atq; ad aucta fuerat omnino extinctum fuisse. Quid ita sanctum
ac religiosum ut iurgines uestales? tamen si qua ipsarū deliquent
inuria suffoditur. Desinunt enim sacrosancte et inuolabiles esse dū
aduersus Deos delinquant. per quos sacrosancte et inuolabiles habe-
bantur. Nec ergo tribunum plebis si plebem offendat inuolabilem ac
sacro sanctū esse per plebem amplius dignum est. cum qua pollebat po-
tentia eam ipse subitulerit. At qui si iuste tribunatū adeptus ē ma-
iori parte tribunum decernente. quomodo non iustus sibi auferetur
cunctis tribubus abrogandus? Nihil esse usq; adeo sacrum ac religio-
sum ut res decorum immortalū numini dedicatas. At tamen illas mu-
tari ac transferri posse iussu populi ro. nemo unq; dubitauit. Licuit
ergo populo ro. et tribunatum ple. quasi minus quoddam dedicatum
in alium transferre. Quod autem tolli ac transferri possit. uel ex co-
pate quod sepe iam qui habuerunt se ab eo magistratu iure uiuando exai-
sauerunt. hec et similia gratibus diserebat. Post hec amas minas ac
factionem aduersus eam uitam sentientibus. alioq; tribunatu opus fore
ad salutem grati consentibus rursus multitudinem alijs legibus
per quas tempora militie detrahebat. et iudiabus tunc senatoribus
equum numerū ex equestri ordine admiscebat exactare. et aperte iam
senatus potentiam contentione magisq; iustitia aut honestate oppugn-
are aggressus est. De his rebus cum ad pplm referret. cerneretq; ad
uersariorum partem superesse. quoniam non satis frequens multitu-
do conuenerat contionem dimisit. Ac postidie mutata ueste in forū
descendens lacrimans et miserabilis ac se metuere affirmās. ne minima
noctu aggressi cum necarent sic homines commouit. ut frequens mul-
tudo circa domum eius presidij causa excubias ageret. Prima uero
lux aues augurandi causa delate sunt. quibus oblata esca nulla ipsaz.

preter unam prodijt. etiam cauea uehementer agitata. nec ista que pro-
 dierat escam attingere uoluit. sed sublata ala sinistra et collo produ-
 cto/ rursus in caueam se recondidit. hoc signum propter id quod pri-
 us euenerat magis tyberium commouit. Erat enim illi galea que impre-
 lly utebatur. magnifice ornata atq; insignis. in ea angues oua pepere-
 rant. iamq; fetus formati erant/ quod accedente auu signis magis fortitu-
 dinem inuaserat. Processit tamen conuentione populi circa capitolium au-
 dita. Et domo egrediens pede limen offendit/ adeoq; percussio uehemen-
 s fuit ut unguis maioris digiti scinderetur sanguisq; profluens per calceum
 emanaret. Profectus insuper aliquantulum coruos ad sinistram in illi-
 cadio pugnantis conspexit. Lapisq; ab altaro coruorum dimotus iuxta-
 pedes eius in magna turba prolapsus est. hoc non solum tyberium sed
 etiam audacissimos eorum qui aderant turbauerat. Verum cum manus plor-
 sus. tunc forte presens et pudendum et dolendum esse inquit si tybe-
 rius gracchi filius/ scipionis nepos princepsq; populi romani ab uno coruo
 deteritus cives deserat suos/ nec uocatus exaudiat. nec inimicos tamen
 hoc inuisi posituros. sed quasi regnet et delictis deditus sit calumman-
 di occasionem habituros. Interea nonnulli a capitolio decurrentes prope-
 rare ipsum iubeant ut pote rebus prospere succedentibus. Profectus
 itaq; primo congressu preclare acceptus est. Nam et popularis plau-
 sus apparenta sublatus prompteq; uia concessa globo etiam arcuata-
 tus nequis appropinquare posset deinde permutu tribus uocari cepte.
 sed tamen per tumultum qui ab extremis oriebatur fieri quicq; non po-
 tuit/ mixtis atq; incertis omnibus pellentiu ac reuoluentiu fluctuatione.
 Inter hec flauus flaccus senator ineminente locum euadens ubi pre-
 clamore strepituq; multitudinis exaudiri uox non poterat manu signifi-
 cauit uelle se cum tyberio loqui. Iussu itaq; tyberij per multitudinem
 receptus/ ubi ad eum peruenit nuntiat diuites/ postq; consulem moue-
 re nequibant consilium denec eius per se ipsos agitare cepisset/ eaq; de
 causa seruos ac liberos cum armis habere. hec ubi circustantes tyberium
 audierunt/ subito togas accinguntur hastilibusq; quibus multitudine
 reprimunt de manibus ministroru ablatis/ fractisq; sese ad resistendum
 propere compararunt. Sed illi qui longius aberant/ hanc preparationem
 admirantes/ cum quid ea res sibi uellet percontarentur/ tangens caput
 suum tyberius periculum sibi imminere significabat. hoc signum in-
 mica maligne interpretati/ quasi regem diadema petere illum senatus
 nuntiarent ob quem nuntium cum omnes percussi essent. Nasci prius

consulem ut libertati succurreret cohortatus. Deinde ubi a consule grauer responsum est / nec se auctorem fore intestini belli / nec ququam romanum ciuem sine iudicio necaturum. / si tamen aliquid decernat populus ro. a tyberio coactus id se pro lege non habiturum / proficiens natica quando inquit consul ciuitatem prodit qui leges saluas esse cupiunt me sequantur. Hec dicens lacina toge supra caput posita in capitolium ire pergit / alijq post eum toga circa brachium inuoluta secuti sunt. At multitudo reuerentiam amplissimorum uiuorum aditum negare minime ausa sese retrahens comprimebat. Tulerant ab initio is qui cum natica ceterisq aduenerant fustes et clauas ipsi uero subselliorum fragminibus pedibusq reuulsis obuios ferentes contra tyberium euadebant. Cede itaq et fuga tyberij sonorum facta cum ipse tyberius cursu euadere properaret toga per quendam retentus cecidit. surgenti uero. p. saturninus collega eius pede subsellij caput percussit. hic primam secundam uero. L. ruffus de qua etiam gloriari solitus erat plagam inflixit. Ex alijs uero cunctis xxx. mactati fustibus et lapidibus omnes. ferro autem nemo. hanc primam post exactos reges contentione fuisse tradunt / que sanguine et cede cuius finiretur / nam alias quidem neq paruas neque paruus de rebus agitata ita transegerunt. uedere magis inter se metu quidem plebis senatus. plebs autem pudore ac reuerentia patrum q certare uiderentur et in hac ipsa contentione facile cessurus uidebatur tyberius. si uerbis et auctoritate eum flectere perrexissent. Et certe primo impetu in ipsum facto per facile cessit / absq pugna et uulneribus resistendo illatis. sed ira potius atq odio locupletum q obcas que iactabant causas perpetrata cedes tyberij uidetur fuisse. cui magna fuerit coniectura quod in ipsum et mortuum crudeliter scelerunt. non enim tolli corpus nec fratri uel ad nocturnam sepulturam postulanti concesserunt. sed in tyberium una cum alijs cadaueribus proiecerunt. Nec finis hic erat. sed amicorum ac familiarum eius alios indicta causa in exilium pepulerunt. alios captos durissime trucidarunt inter quos. C. Villius ailio cum angustibus infatus necatus est. Necatus etiam diophanes rhetor. At blofilius cumanus tyberij familiaris ad consules perductus cum de rebus gestis interrogaretur se tyberij iussu cuncta fecisse respondit. ad hec natica quid sit capitolium incendere tyberius iussisset. an id quoq fecisset. Nunq iussisset hoc inquit. sed si iussisset paruissem.

nam pro utilitate populi romani nec aliter unquam erat missurus. hic blossius tunc euadens in asiam ad aristonicum fugit. rebusque aristonica deinde profligatis sibi ipsi mortem conscivit. Post mortem tyberij ut plebis dolor leniretur senatus diuisionem agrorum impugnare destitit. permisitque ut loco tyberij alium eligeret ad agros diuidendos. Electus est igitur. P. crassus gratchorum affinis / filiam enim Crassi. C. gracchus uxorem habebat. quam tradit cornelius nepos non crassi sed bruti qui delusitanis triumphauit filia. C. graccho nuptam fuisse. sed plures ita tradunt ut modo diximus. Sed cum grauis plebi foret tyberij mors et iam uindicta accusatoresque contra nasicam pararentur solutus de salute nasice senatus sibi liberam legationem in asia decreuit. non enim obscura erant populi romani odia sed clamabant obuij maledictisque late stabant tyrannum et cede tribunitia fedatum pollutumque et expiabilem uocantes. Nasica igitur quam maximo sacerdotio illigatus / tamen ea de causa italiam dimisit / ac ubi in asiam peruenit haud multo post circa pergamum interijt. Nec mirum si usque adeo Nasicam oderat populus romanus cum Sappio ipse africanus / summa alias gratia fectus parum abfuerit / quin omni beniuolentia et caritate populi romani destitueretur quod apud numantiam cede tyberij nuntiata sibi carmen homeri pronuntiavit uel hac sententiam / sic percant alij qui talia facere pergent. quodque postea in contione rogatus quid de morte tyberij sentiret / non placentem dedit responsum ex quo factum est ut plebs illi contionati obstreperet quod antea fecerat nunquam et ipse ad maledicta in plebem uertatus est de quibus in Sappionis uita sigillatim diximus.

Caius autem gracchus siue inimicos ueritus siue ut inuidiam illis ac tumultuaret. statim post mortem tyberij fratris omisso foro se iocum tradidit / quasi et tunc misere / et infuturum abiecte uitam acturus ut etiam quibusdam de se prestaret sermonem quasi damnaret que tyberius gessisset. Erat autem per id tempus admodum adolescens. Nam tyberium constat ante trigessimum etatis annum interisse. quo ut supra diximus nouem annis Caius minor erat. Sed procedente tempore / cum mores in eo graues et apigritia mollitie auaritia uoluptatibus alieni apparerent. facultasque dicendi ad rem publicam comparati statim creditum est illum nequaquam in posterum quiete acturum. Nam in defensione cuiusdam amici sui Vectij nomine ita exel-

lunt. ut ceteri oratores nihil apueris differre uiderentur. multitudo
q̄ eo dicente mirabili letitia plausu q̄ exultaret. Quibus rebus
perculsa nobilitas multa iam inde cogitare cepit. et ante prospicere
quenadmodum efficere posset ne. C. grachus tribunus ple. crearet.
forte euenit ut questor insarduniam cum horeste consule nauigaret.
id enim munus Gaius sorte impensum munias eius gratum fuit. sibi
uero non ingratum ut pote qui nosset non inferiorem se bello esse q̄
foro. Preterea adhuc rostra suggestum q̄ perhorrens nec plebi ami-
cisq̄ rogantibus denegare suam operam ualens omnino profectione
illam libenter suscepit. Atqui opinio magna optinuit. C. grachum
sumum et absolutum fuisse popularem. multoq̄ in ea re iudicio populi
tyberium fratrem antisse. quod uerum non est. sed necessitate poti-
us compulsus q̄ iudicio animi se ad rem pu. contulisse uidetur. Scri-
bit Cicero orator. C. gracho omēs magistratus repudiante et iocō
uiuere cupiente fratrem tyberium insomnis uisum dixisse. Quid tar-
das Cai. nulla est fuga. sed ambebus unam uitam et unam mortem
pro populo ro. certantibus fata statuerunt. Cum uero insarduniam ue-
nisset. ibi omni faciam uirtutem ostendens audax quidem in hostes.
iustitia insubditos beniuolentia et obseruantia erga consulem. ceteram
iuuentutem. temperantia autem et industria etiam seniores anteibat.
Vehementi atq̄ pestifera hieme exeratum opprimente cum consul acui-
tatibus uestem militibus peteret. at ille missis ad senatū legatis se a-
prestatione uestium excusaret. nec aliunde uestiendi exeratum facultas
consuli permitteretur. magnosq̄ obcam rem milites afficerentur incomo-
do. adiens ciuitates Caius efficit ut ipse sponte sua uestem exeratum do-
narent. Ea rome nuntiata cum popularis gratie uiderentur unia senatū
turbant. et prius quidem exhibita uementes in capse legati ingratis
accepti fuerant a senatu. quod dicerent iniq̄m. C. grachi gratia fru-
mentum insarduniam misisse. Quo igitur grachum diutius insardunia
detinerent ut militibus successores mitterentur. atq̄ horestes consul in
sardunia remaneret decreuerunt ut sic Caius quoq̄ remanere compelleretur.
Sed ille re intellecta statim obuiam esardunia nauigauit. romeq̄ i
promiso conspectus non solum inimicis uerum etiam amicis reprehensionis
causam aduersus se prestat quod contra maiorum exempla questor ante co-
sulem eprovincia decessisset. Attamen cum de ea re apud censores accu-
saretur oratione habita. sic mentes omnium mutauit ut magnas inuici-
as passum iudicarent. Duodecim se annos militasse ostendit. cum lex

ceteris decem in necessitatibus diffinat. Questuram per triennium gessisse cum lex finito anno redditum questori permittat. Se unum plenos loculos pecuniarum extulisse uacuos reportasse. cum alij potato quod extulerant uino plenas auro atq; argento amphoras reportarint. Post hec rursus accusatus est quasi parriceps flagelliane conurationis in qua causa cum omnem suspicionem a se repulisset, purumq; et infontem esse constitaret, statim tribunatum petere preperauit. Inque licet uniuersa nobilitas ipsum oppugnaret tamen multitudo tanta in urbem ex italia confluxerat ut domus tectaq; decissent nec turbam capere comitum posset. ex tectorys q; atq; tegulis suffragia prestarentur. hoc dumtaxat conando assecuta nobilitas est ut non primo quem admodum sperabat sed tertio loco tribunus crearetur. Postq; tribunatum inijt. statim p̄mus omnium collegarum apparuit. nam eloquentia egregie preditus et ob ea que passus fuerat acer et audax ex quacumq; causa complorationem tyberij fratris sermonem traducebat. commemorans que tunc facta fuisset. atq; deinde ostendens maiores contra faliscos bellum intulisse quod gentium quendam tri. ple. uirgo lacerassent. Et. M. uictum ultimo supplicio affectum quod transeunti per forum tribuno ple. deuia non cessasse. At isti inquit spectantibus uobis tyberium inactauerunt et per mediam urbem tractum ex capitolio in tyberim proiecerunt. Amici quique capti sine iudicio necati sunt. At qui more maiorum si quis capitali iudicio accusatus non ueniat ad se defendendum tamen eum domi ante ianuam consistens nomenclator tuba atat. nec contra ipsum ante fertur sententia. ita caute et diligenter maiores nostri iudicia moderati sunt. His ille uerbis multitudine conatata et erat quidem magne uocis et inducendo firmissimus. duas tulit leges. alteram ut qui magistratu per populum remotus fuisset facultatem alterius magistratus ineundi non haberet. alteram ut si quis in magistratu constitutus ciuem romanum sine iudicio necasset in eum populi animaduersio foret. Quarum altera M. octauius qui tyberio rogante tribunatum dimittere iussus fuerat notabatur. altera in populum qui preter amicos tyberij in exilium pepulerat iudicium parabatur. Sed populus statim per fugam sibi consuluit. Octauium uero ipse Caius ob cornelie preces seruauit lege abrogata. Nec ingratum fuit populo ro. cum diceret in contione se cornelie matri precanti salutem octauij concessisse. Nec sane ipsa cornelia minus ob uirtutez filiorum q; ob memoriam africanam pijs a populo ro. colebatur cui etiam cum postea statuam decerneret sic scriptum est. Cornelie gracchorum matri.

Narrantur autem multa uenisse et oratione de cornelia matre a.
C. dicta aduersus quendam inimicorū. Tu inquit corneliam uti pe-
rare audes que tyberium peperit? Cum q̄ inimicus ille de molli-
tate notaret. Qua ratione inquit te cum cornelia comparas? An tu
peperisti ut illa? At qui nemo cuius ignorat diutius illam sine ui-
ro fuisse q̄ te uirum. Multa huiusmodi ex orationibus eius sumi
possunt. in quibus mordacitas uerborum apparet. Leges preterea
tulit populares aduersus potentiam senatus. Velut decolonys dedu-
cendis. deuestibus publice militibus dandis sine stipendiorū dimi-
nutione. De minoribus decem et septem annis ad militiam no cogen-
dis. Tulit et de suffragys sociorum. pares italos et cives constituēs.
Tulit et frumentaria legem de annonā pauperibus consignanda. Tu-
lit de iudiciis deligendis. Nam cum soli antea senatores iudicarent.
obeamq̄ rem a plebe timerentur trecentos ex equestri ordine iudices
adueat. parem senatoribus numerum statuens. hec lex potentiam se-
natus magna ex parte preuidit. atq̄ in ea lege ferenda et alioquin egre-
gia diligentia usum ferunt. et primum omnium qui ante se fuerant ita
contionatum ut non ad senatū et comitiū ut mos erat sed ad forum co-
uersus persisteret quod postea semper indicendo seruauit. At qui ex hac
parua re magna in re pu. mutatio oriebatur. traducta dignitate ad po-
pulum quasi non de senatu sed de populo ro. is qui oraret cogitare de-
beret. Cum uero plebs non solum eam legem susceperet uerum etiam
Gaius potestatem daret ut ex equestri ordine quos uellet iudices eligeret.
tunc quasi regia susfulus potentia etiam a senatu indicendis sententijs
observabatur. Quotiens uero sententiam dicebat. semp aliquid decoy
ac praedatum deferebat. Quale fuit decretum eius de frumento a fabio
misso. fabius enim pro pretore ex hispania frumentum transmiserat.
At Gaius senatu persuasit pretium ciuitatibus reddendum esse. fabi-
umq̄ reprehendendum ut grauem prouincialibus et nimis dure impe-
rantem ex quo senatus consulto magnam senatus laudem assecutus est.
Decreuit etiam colonias deducendas. uiasq̄ inuendendas. rem frumen-
tariam procurandam. atq̄ his omnibus dum agerentur ipse magistra-
tum gerens indefesso studio ac ne cibi deficiens preerat. tanta ac tam
mirabili celeritate ut ad singula dumtaxat uideretur intentus. adeoq̄
ipse unus omnia obibat ut etiam acerbissimi inimici obstupescere coge-
rentur. uirum per omnia efficacem atq̄ inuictum. Delectabat uero po-
pulum ro. ipsius aspectus. Semper enim illum turba ingens seque-

batur/ operariorum fabrorū/ legatorum/ magistratuum/ militum
 studiosorum. quos omnes benigne alloquens et in humanitate gra-
 uitatem conseruans seq̃ unicuiq̃ illorum decenter imparciens ca-
 lumniatores ostendit esse eos qui se ut superbum aut inhumanū
 criminabantur. Maxime uero diligentem circa uiarum procuratio-
 nem se prestitit. cum utilitatis causa/ tum etiam ornatus. Rectis
 quidem regionibus uias deduxit. et eas partim lapide elaborato stru-
 it partim ^harene munuit aggeribus. iniqua adequans. et quanti-
 ualles torrentesq̃ abrumpebant pontibus equali altitudine ac pro-
 cliuitate conuungens pulcherrimā operis speciem ostendit. Dimen-
 so preterea uiarū spatio singulis miliaris est autem miliarū pau-
 lo minus q̃ octo stadia/ columnas lapideas spatiū signa preferentes co-
 stituit. Alios insuper lapides parum inter se distantes ex utraq̃ ua-
 rum parte disposuit. ut ex illis feliter et sine saltu inequos esset ar-
 census. Ob hoc cum a populo ro. laudaret̃ omniaq̃ concedere se pa-
 ratum ostenderet dixit in contione se pro his rebus gratiam petiturū
 que si concederetur sibi pro summo beneficio acciperet. si negaretur
 non grauitur ferret. hec uerba expectationem dederunt quasi consula-
 tum petere uellet. Instantibus igitur consularibus comitibus cunctisq̃ i
 expectationem adductis/ prodijt gracchus incampum una cum ami-
 cis. C. fannium ad consulatum petendum deducens. pro eoq̃ rogans
 designari consulem fecit. Ipse uō gracchus tri. ple. secundum acatus
 est plebe id iubente sine ulla ipsius petitione. Sed cum animaduerte-
 ret senatum sibi infensum fannium uero consulem ob id ipsum minus
 potentem/ quod sibi amicis putabatur/ rursus alijs legibus promul-
 gatis animos plebis suscitauit. Colonnas tarentum atq̃ capuam mitten-
 das. et latinos in communionem ciuitatis uocandos decernens. At senat̃
 metuens ne omnino inexpugnabilis fieret gracchi potentia/ nouum et
 inusitatum remedium adinuenit. Vt enim studia hominū ab illo diuer-
 teret/ multa contra bonum equūq̃ plebi concedere decreuit per hūc
 modum. Erat L. iunius drusus collega tribunati uir clauo loco natus in-
 genio/ eloquentia diuitijs plurimum pollens. huic senatus persuadet ut
 una secum aduersus Gaium insistat. sine ulla plebis ostēsa. sed ea ple-
 bi ministrans pro quibus aduersus eam resistere pulcrum esset. Permi-
 ttens igitur tribunatum suum drusus arbitrio senatus/ leges tulit/ nec
 predarum aliquid nec fructuosum rei pu. continentes. sed unum dum-
 taxat agentes ut. C. gracchus uoluptate et gratia apud plebem ^superaret̃.

In qua re se ipsum arguit senatus / non res a Gaio gestas moleste ferre / sed personam eius oppugnare uoluisse . Nam graccho duas colonias decernenti resistere uoluit quasi populum exhauriret . L. Iunius autem duodecim colonias et tria milia ciuium in singulas earum deducenda censenti libentissime assenserunt . Et rursus graccho pauperibus agrum diuidenti et pensionem reipublice ob id soluendam censenti / quasi gratiam plebi aucupanti aduersari sunt . L. Iunius etiam pensionem remouens eis placebat . Gaius paria suffragia latius concedens senatum offendit . L. Iunio autem ne liceret quicquam latini nominis in exercitu flagellis cedere legem ferenti auxilium sunt . Illud tantum utilitatis in rebus huius fuit quod quotiens de his rebus ad populum ferret predictabat / se ea dicere ex consensu et approbatione senatus / que res populum in gratiam senatus reducebat / antiquarum contentionum deleta memoria . Maxime uero L. Iunio profuit ad auctoritatem et gratiam quod nunquam proprie comeditantis causa legem tulisse apparuit / nec deducendis colonis praesse uoluit / sed alios praefecit . Nec pecunias tractauit / cum ipse Gaius plerumque eorum que decernebat per se ipsum exequeretur . Post haec C. Iulius quodam grati collega referente cum plebs sciuisset ut Carthago a. p. Scipione nuper euersa restitueretur / et forte Gaius euemisset ut ea de causa in Libyam nauigaret etiam maior tunc diuisus per absentiam Gaii factus / maxime filianus creuit calumniis . Erat enim filius Gaii grati familiaris et in diuisione agrorum collega uix seditiosus et senatu inuisus . nec plebi carus propter suspicionem quod fama erat socros ad defectionem sollicitasse . Quibus sine probatione argumentorum iactatis ipse filianus fidem non sibi nec quieti animi ostendebat . Ea res grati potentiam minuit ut illius inuidie socij . Et cum Scipio africanus subito defunctus esset signaque nonnulla plagarum et uolentiae ut in eius uita scriptum in ipso mortuo apparerent . maxima de filio suspitio fuit ut pote inimico et ea ipsa die contra Scipionem inuento . Attigit uero etiam Gaium gratum suspitio ac tam graue fauus in sumum uirum et principem ciuitatis perpetratum / non modo ultione sed redargutione etiam caruit . quoniam plebs sollicita de salute grati ne ille forsitan particeps neas inueniretur iudicium dissoluit . Sed haec prius facta erant . In Libyam uero dum Carthaginem quam iunoniam appellant / grati restituit / per multa aegenu loca impedimenta tradunt opposita . Nam primum signum in uentorum correptum cum signifer ualde resisteret fractum est . et sacra altaribus imposita surgens procella dissipauit et extra terminos designate urbis abiit . ipsos praeterea terminos lupi inuadentes ac turbantes

longe detulerunt. At tamen gracchus omnibus constructis atque ornatis septuagesimo die postquam roma discesserat in urbem reuersus est audita oruſi aduerſus fulvium inſectatione et rebus urbanis preſentiam ei flagitantibus. Nam lucius opimius uir potens in ſenatu qui prius inpetitione conſulatus ſuccubuerat. C. graccho ſannium in comitijs preferente, tunc iterum petens multis adiuuantibus ſe conſul fieret potentiam gracchi que iam quodam modo conſenuerat ob multitudinem ad gratiam plebis ipſo concedente ſenatu rem publicam gerentium deſignaturus uidebatur. Poſtquam igitur romam rediit, quo populatio foret ex palatio ubi prius habitabat in locum forum propinquum ubi complures egredi et tenues ex plebe homines habitabant imigrauit. Deinde cum alias promulgaſſet leges ob quas frequens conſultus ad eum fiebat, ſenatus ſannio conſuli perſuaſit, ut omnes preter urbanam multitudinem urbe depelleret. Facto igitur per preconem mandato dure quidem atque inſolito, ut nullus ex ſocijs atque amicis populi romani per eos dies romam adſeſſet, oppoſuit Gaius edictum per quod conſulem quidem reprehendebat. ſecus autem ſi manerent opem ſe laturum aduerſus inſolentiam conſulis pollicebatur, quod tamen non fecit. nam cum ceruicem quendam ex hoſpiabus ac familiaribus ſuis per apparitores conſulis trahi permiſſit, nec reſtitit ſue uiribus ſuis diſſiſus, ſue ut ipſe inquit, nolens principium pugne cupientibus aduerſarijs preſtare. Et forte euenerat ut collegas etiam ſuos per id tempus haberet inſenſos. Ex huiusmodi cauſa, futurum erat in foro gladiatorum ſpectaculum et magiſtratuum plerique conſtructis circa forum ad ſpectandum locis ea mercede locabant. hec loca Gaius per edictum purgari iuſſit ut plebs ſpectare ſine mercede ualeret. In quo cum ſibi non pareretur expectata precedente certamen nocte, conſtructiones ipſas per operarios et fabros ſuos demolitus uacuum multitudini ad ſpectandum locum oſtendit. Quod factum ut plebi gratum fuit, ſic collegas ab eo tanquam agreſti ſuperboque alienauit, atque ex ea re contumacem creditur amiſiſſe, ſuffragijs que plurima preſtabantur maligne et fraudulenter per collegas occultatis. Sed hec non ſatis clara ſunt. Tulit uero hanc repulſam grauiter et iniquo animo aduerſus inimicos ridentes inſolentius quam par erat inelamauit eos ſardonium riſum ridere, ignaros quam magnis tenebris ex ſuis actis circumfundantur. Cum autem opimius conſul factus multas ex legibus a Gaiſo latis abrogaret et carthaginem in alium locum transferendam decerneret atque ea faceret ut Gaius irritatus neas ſue occaſionem preſtaret, primo tempore tolerantiam habuit, ſed ubi familiares amicique et imprimis ipſe fuluius inſatare eum ceperunt contracta

multitudine aduersus consulem resistere statuit. ad quam rem tra-
dunt matrem corneliam ipsam adiuuasse. latenter multitudine con-
ducta ex agris in urbem sub messorum specie transmissa ut ipsius
cornelie epistolis ad filium sub enigmate scriptum legitur. Licet tri-
dant non nulli cornelia repugnante hoc a Baio factum. Quo die
opimius de abrogandis legibus erat relaturus. prima luce abutrisq;
capitolium occupatur. Ibi dum consul sacra fecisset minister quidam
antillus nomine interstina asportans illis qui circa filium erant di-
xit cedit bonis cibus mali cives. et aduincit quidam ipsum in
obscenam figuram brachium nudum simul his dictis per iniuriam
ostendisse. hic ergo statim occiditur magnis stilis ea de causa ut dicitur
comparatis. Ea cedes populum quidem turbauit. ducum uero ipsorum
uaria mens fuit. nam Caius quidem indoluit et eos qui id fecerant
reprehendit. Opimius uero quasi occasione parati ad ulasendum
suos cohortatus est. Iam ea die certamen diremit. Postridie uero
summo mane consul senatum iniuriam uocauit. atq; dum ibi de re p.
agitur quidam ut ordinatum erat antilli corpus feretro impositum
cum planctu et lamentatione in forum secus curiam ipsam detulerunt.
Simulante consule eo se admirari senatus progreditur positoq; in me-
dio eorum feretro ueluti super magnum facinus patres inelamant.
At multitudinem indignatio habebat quod tyberij gracchi tribuni
plei. in capitolio nuper occisi corpus in tiberim proiectum fuerat. mi-
nistrum uero antillum. qui et si non uice necatus esset uultus tamen
prestitit irarum causas in foro circumfusi senatores populi ro. de-
plorarent. eumq; ostenderent ad necem reliquorum ciuium qui plebem
romanam defendebant. Senatus post hoc iniuriam reductus decre-
uit ut opimius consul uideat nequid res pu. detrimenti capiat. Ille
statim iubet ut senatus arma capiat. utq; equites ro. singuli binos ser-
uos cum armis postridie adducant. At filius contra se parare et
plebem colligere incepit. Sed gracchus ipse foro abiens iuxta pris-
ti gratii statuam constitit. atq; eam diutius cum silentio intantus tan-
dem flens suspiransq; discessit. Ob hoc multa ex plebe homines in com-
miserationem adducti ac se ipsos castigantes quod hominem derelictum
proditumq; patiantur. prosequi custodie causa arce edes eius pernocta-
runt. non potationibus et clamoribus intenti ut ij qui circa filium
excubabant. Nam illi ebrietatibus et tumultu noctem transege-
runt. ipso filio imprimis lasciuiente et contra etatem suam multa

dicente agenteq. At apud graecum nihil simile; sed tanq̃ ipu-
blica calamitate meti et futurum spectantes paratis uigilijs exu-
labant. Albescente igitur die / fuluius uix ex somno per uolentia
excitatus suos armat spolijs galatarū que domi sue ex triumpho
supererant / ac subito minaci clamore in auentinu montem euadit.
Gaius uero nec armare quidem se uoluit / sed tanq̃ in forum itur
togatus processit. paruo dum taxat acutus gladio. Exeuntem
domo uxor inuestibulo prosecta atq; altera manu natum tenes /
altera uirum apprehendens inquit. Non te Gai nunc in rostra tribu-
num plebis et legum latorem transmicto. nec ad bellum gloriosū
inquo et si aliquid accadat aduersi. saltem honestum mihi luctum
relinquas. sed tyberij fratris tui interfectoribus te obias inermem.
recte id quidem / ut patiaris magisq̃ agas. Vicerunt enim peiora.
Vi et ferro iudicia peraguntur. Si apud numantiam frater tuus oc-
cubuisse / at corpus saltem ad sepulcrum reddidisset hostis. Nūc
autem et ego fortassis fluuiū quodam aut mari te prosequi compel-
lar / obseruans an sicubi in his tuum corpus apparat. Quid enī
aut dijs aut legibus quis credat post tyberij mortem? Hec deplora-
tem lianiam dissoluens sensum a complexu Gaius una cum amicus
silens ire perrexit. At illa uestem eius capere gliscens / solo proci-
buit semianimis / donec ministrorum manibus sublata ad crassum fra-
trem delata est. fuluius ubi omnes in unū conuenerant / uolunta-
tem graeci secutus iuniorum filium cum caduceo in forum transmi-
sit. Erat hic adolescens egregie forme. qui honeste ac decore cum
laccimans de concordia ad senatū et consulem locutus esset ac pleriq;
eorum qui aderant ad concordiam flecterentur. opimius consul non
nuntys inquit senatū persuadendum sed descendendum ex auentino
ac se iudicio senatus ut obnoxios ciues subiacendum esse. atq; ita ue-
niam postulandam. Et simul adolescenti edixit uel cum his rediret
uel omnino non rediret. Gaium itaq; tradunt uoluisse in forum
descendere ut senatū loqueretur. sed cum id ceteri non probarent
rursus adolescens a fuluio cum mandatis haud dissimilibus remissus
est. At opimius pugnandi audus puero statim incustodiam tra-
dito contra. C. et fuluium profectus cum multitudine armatorū
et sagittariorum cretensium ferit aduersarios ac perturbat. facti
q; exinde fuga fuluius in quoddam balneum sese comeat / ac pau-
lo post deprehensus una cum maiore filio occiditur. Gaium uero mul-

lus ea die pugnantem conspexit. sed ea que gerebantur permoleste fe-
rens / intemplum diane se retulit / manusq; sibi ipsi afferre cum uellet a
liano et pomponio fidissimis familiaribus suis prohibetur. hi namq;
presentes gladium ademerunt. et ad fugam cohortati sunt. In quo lo-
co dicitur Gaius ingenu procumbens et manibus addeam tendens
precatus fuisse / ut populus romanus pro tanta ingratitude ac prodi-
tione nunq̃ a seruitute eximeretur. Palam enim cuncti deseruerant /
q̃ primum fuit eis per preconem impunitas si inde discederent cōcessa.
fugientem ergo Gaium aduersarij persecuti cum iuxta pontem lugien-
tam allequerentur familiares duo quos supra memorauimus illum proce-
dere ac maturare fugam iubent / ipsi uero in ponte ipso euentibus aduer-
sarijs se obiaentes / non prius quēq̃ transire permiserunt q̃ ipsi pu-
gnantes occisi sunt. Cum Gaius seruus unus aufugerat philocrates.
At cum uniuersi certatim eum ad fugam hortarentur. nemo tamen
auxilium presteret / nec petenti equum quicq̃ concederet / et iam aduer-
sarij adessent / precipit ille se in sacrum dearium nemus / ibiq; occidit
permanus philocratis serui / qui primo dominum deinde se ipsum pere-
mit. Quāq̃ tradunt nonnulli ambos in manus inimicorum uilijs
peruenisse. sed seruum dominū complexum non prius diuelli potuis-
se q̃ ipse cederetur. Caput grachi tradunt ablatum primo ab alio de-
inde ab amico quodam opimij septimuleio nomine peruum ablatum.
nam promissum erat in principio pugne ut qui Gai et filius capita refer-
ret equum aut pondus ex publico aciperet. Relatum est igitur a Septi-
melio pilo transisse statera deinde impositum librarum decem et septē
ac dimidie pondus traxit. Septimelio improbe machinato / nam detracto
cerebro plumbum infuderat. Qui uero filius caput retulerunt. erāt
namq; ex tenuioribus / nihil omnino reportarunt. Corpora Gai et filius
et aliorum omnium arater enim tria milia celsa fuerunt / in tyberim pro-
iecta bonaq; eorum publicata. Edictum est mulieribus ne lugerent. Dor-
lianæ uxori adempta. Cruentissimi uero omnium in eo fuerunt quod fil-
ius in morem filium concordie sequestrem quem paulo ante diximus
a consule captum et in custodiam traditum / cum is nec in prelio fuisset
nec manus aut arma contra intulisset / tamen post uictoriā acerbissime
necauerunt. Super omnia tū plebem afflixit templum concordie abo-
pino constructū. Jactatio enim quedam uis est atq; superbia / et quasi
de uice romanorum cuius triumphus. Itaq; per noctem sub ipsius templi
hypogamate quidam scripserunt hunc uersum. Opus uicordie tēplum

concordie facit. hic tamen optimus qui primus in consulari dictatoris potestate fectus est / quique supra tria milia annuum Gaium Gracchum et Fulvium Placium quorum alter triumphalis et consularis alter sue etatis uirtute et gloria princeps fuit / indemnatos occidit / fure crimine non caruit. Nam missus postea legatus ad iugurtham Numidie regem et pecunia corruptus cum summo dedecore inuidia condemnatus infamatus consenuit / uiuis ac spretus a populo romano qui et si iuxta res ipsas percussus metu se contraxerat tamen paulo post desiderium et beniuolentiam Gracchorum aperte ostendit. Nam et statuas illorum posuit celeberrimis urbis locis et ubi illi occisi fuerant sacella edificauit coluitque et sacrificia quotidie in his fiebant procumbebatque multitudo ut decorum templis. Ipsa etiam Cornelia mater dicitur et cetera omnia que fors attulerat generose tulisse et de sacellis ipsis dixisse dignas eorum corpora sepulturas habere. Ipsa uero circa misenos uitam duxit nihilo de priore consuetudine immutata. Erat ei ingens amicorum multitudo et ea de causa frequens hospitalitas. Nam et ex Grecia eruditi homines et acunctis regibus dona ferentes referentesque nuntij domum eius frequentabant. Fuit illi dulcissimum prius sapientis facta commemorare. mirabilisque cum de filiis loqueretur atque illorum casus factaque referre indolentia. quasi fabulam quandam rerum antiquarum enarraret. Unde quosdam suspicari coegit ne ob senectutem et doloris magnitudinem sensum amisisset. Ipsos nimirum absque sensu non intelligentes quantum generositas nature et educatio laudabilis prosit hominibus aduersus dolorem moderate perferendum. quodque fortuna aduersus uirtutem bona custodientem interdum preualet. sed incadendo moderationem animi ferentis aduersa non aufert.

PREFATIO. L. ARRETINI AD AN. LVSCVM IN VITA SERTORII.

SERTO non nunquam tibi euenisse antoni carissime mihi namque ipsi sepiusque uellem. et interdum non sine quadam indignatione et fastidio contingit / ut in sermone quorundam in aduers / qui gestis militaribus ueterum uirorum. hec noua temporis nostri facta esse longe preferenda. contumacia ac proterua obstinatione contederent. Aduersus quorum falsam assertionem cum per homines

hystoriarum peritos et uetustatis simul ueritatisq; defensores
amatoresq; resistitur / confestim alioquin efficacibus ac ueris ra-
tionibus uicti ad illud tanq̃ arcem unicam sui erroris confuge-
re solent. / ut dicant antiquos illos prisca quadam bonitate re-
fertos. uersutia ingenij dolisq; et fallacijs quibus in hoc tem-
pore homines superabundant caruisse. Et in hoc quidem uno
eorum assueratio plerumq; ut animaduerti in coronis circum-
stantum repperit assensores. propterea quod inest hoc ferme ci-
ctis hominibus uitium ut sibi ipsis ac etati sue in opinione ige-
tij calliditatis plurimū blandiantur. Omnes autem facilius as-
sensum prestant que uel existimationi uel cupiditati sue consenta-
nea sunt. Ego uero et si cupiam hanc decoris palmam tempori no-
stro potius dari. tamen quotiens ad excellenatissimam ueterū pre-
stantiam mentem exeri. ac postposita uerinq; affectione / uelut in-
stus arbiter medius consti dispeream nisi hec nostra ad illorum
comparationem uelut puerilia quedam ludicra existimare cōpellor.
expertia ordinis. expertia discipline. expertia scientie familiaris.
nunq̃ collatus signis dimicare ausa. sed leuibus certaminibus figis
q; et insectationibus instar puerorum contenta. Nam quid ego
de hac facili et consueti nostris temporibus remissione captiuorū
loquar. q̃ quis merito et optimo uire non videbit. et puerorum
ludo persimilem iudicabit. Jam uero quod de fallacijs dolisq; glo-
riantur. sunt sane quedam eiusmodi omni tempore detestanda
ut federum fractiones. fidei defectus. proditionesq; fidentium. In
quibus si credere nostri contendant. non solum improbi uerum
etiam stulti uidebuntur. Sunt et quedam eiusmodi in bello con-
cessa unde corebus apud maronem in illa turbulenatissima nocte ca-
pitutatis troiane post androgei mortem inquit. Mutemus clipeos
danaumq; insignia nobis. Aptemus dolus an uirtus quis in hoite
requirat. Nec natem quia ingenio perficiuntur. dixit ceipus com-
pertum esse in bello plurimū ingenium posse. In hac itaq; ingenij
et intelligentie parte si recte iudicare uoluerimus. nec nos metipōs
caritate nostri deapere / iam uidebimus manifeste. nec in re militari
nec in gubernatione rerum publicarū / nec in eloquentia / nec in studi-
is bonarum artū tempora nostra antiquis respondere. Nisi forte
platonem aut aristoteli / aut carneade / aut multis alijs ueteribus in
sapientia et doctrinis / aut demosthenem et tullio in eloquentia ut igni-

bernatione rerum publicarum. pericli. Soloni. et Catoni. aut in hac
 ipsa de qua contendimus militari arte. / pyrro aut hannibali. aut
 fabio maximo / aut. M. maxello / aut. G. Iulio cesari. secula nostra pa-
 res aliquos aut comparandos queunt proferre. Sed nos de his re-
 bus alio in loco uberius differemus. Nunc autem cum proximis
 diebus Sertori prestantissimi et callidissimi duas facta ingreco le-
 gerem huius questionis admonitis uitam eius in latinum conuersam
 tibi mittere decreui. ut et nostrum amorem erga te promptissimum
 recognosceres. et si quando in sermones eorum hominum deuenires.
 huius quoque uiri exemplo temeritatem contendenti perfringere. et
 segnitiam nostri temporis obiurgare posses. Vale.

L. AR. IN EADEM VITA TRADUCTIO.

NON est fortasse mirandum per infinitum tempus alibi
 alter fortuna influente res humanas in eundem sepi-
 us casum deferri. Sine enim subiacentium rerum mul-
 tudo terminata non est. abundantem et facilem ha-
 bet fortuna ad similitudines edendas materia. Sive ex
 quibusdam terminatis series rerum connexa existit.
 necessarium est ex illarum disursu sepe eadem euenire. Cum uero quida-
 huiusmodi fortune opera que ratione et consilio factis similia uidentur.
 historie adnotantur. ueluti ex duobus atreonibus. quorum alter sy-
 rus. alter arcas fuit. utriusque ab apvo interemptum fuisse. Duo atreo-
 num alterum a canibus. alterum ab amatoribus disceptum. Duorum
 sapientium. ab altero iustos carthaginienses. ab altero funditus euer-
 sos. Troyam ob laumedontis equos primum ab heracle. deinde per li-
 gneum equum ab agamemone. Tertio propter equum qui porta consistens
 ilientibus claudere uolentibus impedimento fuit. achademum duce capta
 fuisse. Duarum ciuitatum que olentissimarum plantarum nomina habet.
 jo salbet et smyrna. In altera natum fuisse hominem. in altera decessisse.
 Age et hoc adiungamus. qui duos maxime bellatissimi fuerunt. eos
 altero caruisse oculo. philippum. antigonum. hannibalem. et sertorium
 de quo ista scribimus. quem philippo continentiore in mulieres. An-
 tigono fideliores in amicos. hannibale placabiliorem in hostes quis
 ostendat. Ingenio autem nullo eorum inferiorem sed fortuna omnibus
 ipsis. qua semper magis infesta quam hostibus usus. se pericula metello.

audacia pompeio. fortuna sylle. potentia romano populo. exul et
barbaris imperitans adequauit. Hinc autem preapue omniū
grecorum eumenem cardianū assimilabimus. Nam imperiosi
ambo et cum dolo bellaces ex torres suarum ciuitatum. duces ali
enarum fuerunt. ambo preterea fraude suorum ad extremum
necati. Quinti sertoriū genus non obscurissimum fuit ex nuptia
urbe fabinorum. Educatus autem honeste sub matre uidua su
mo amore coluisse illam uidetur. Matri nomen ream fuisse tradit.
Eruditus uero in causis orandis potentiam quandam in ciuitate a
dolescens adhuc sibi per eloquentiam comparauit. licet postea rei
militaris splendida opere illum ad se totum attraxerunt. Prima
eius milita sub scipione fuit et aduersus cymbrios tunc galliam
ingressus cum a romanis male pugnatum esset. amisso equo ac
uulnere in super accepto. rodanum amnem cum torace et scuto per
aduersos fluctus plurimū natando traiecit ita robusto et exeritato
erat corpore. Post hec sub. C. mano duce aduersus eosdem hostes
militauit. quo in tempore cum cymbri tanto terrore tantaq; multi
tudine italiam intrassent. ut uix quisq; romanus inueniretur qui
ordinem seruare aut dua parere uellet. Sertorius ipse intrepidus
castra hostium ingressus ē. celtica ueste et quadam eorum lingue no
ticia ad congressus obuiatum fectus. Per hūc modum ordinibus con
silijsq; eorum exploratis ad mariū rediit. eiusq; rei gratia ab eo do
natus est. In reliqua uero expeditione multa prudentie et fortitudi
nis opera ostendens famam et gloriam sibi comparauit. Post cy
mbrium et thentonium bellum. sub didio pretore tri. militum i hy
bernam missus in urbe cathalone cum hibernaret et milites ut pote
i magna rerū copia constituti petulantia uterentur ut sepe ebrj esset.
oppidam conspuratione facta et auxilio exuana gyriscenorum urbe p
noctem intromissis hospitia militū inuadentes eos trucidare adoriun
tur. At Sertorius cum paucas prolapsus et quotquot effugiebat
ex militibus in unum collectis circūluit urbem. ac per eam ipsam pō
tam qua paulo ante hostis intrauerat. eam uanq; apertam repperit
ingressus. nec stationibus ut antea barbari fecerant neglectis sed
diligenter in ipsa porta dispositis. urbeq; subinde omnibus locis oc
cupata. cunctos qui per etatem ferre arma poterant trucidauit. ac sub
inde milites arma et insignia hostium sibi aptare iubet. seq; adeaq;
urbem sequi. ex qua auxilium cathalonensibus uenerat. sic ergo illos

spece armorum deceptos et uelut ciuibz suis obuiam effusos repē-
 te occupat multisq; circa portas mactatis/ reliquos undeditionē acce-
 pit uenūdeditq;. Ex hoc Sertorius magnam in hiberia famā asse-
 cutus ut primū romam redyt questor gallie que circa padum est
 designatur. et quidem oportuno tempore. Instance enim marsico
 bello delectum militem et armorum preparationem sibi cōmissam
 tanta celeritate diligentiaq; peregit ut uix impigeri et in rebus agen-
 dis maxime efficacis et in ea questura gloriam reportauit. Nec tamē
 ad honores licet dignitatesq; prouectus militarem audaciam remisit.
 sed in prelijs sine sine ulla exceptione corpus suū periculis obiectans. et
 fortitudinis opera manu propria edens/ tandem alterum a misit oculū.
 de quo etiam gloriari solebat quod alij non semper uirtutis sue testi-
 monia secum deferrent. sed torques et hastas et coronas domi relin-
 querent. sibi uero bellicę laudis insignia continuo adesset eosdem
 q; haberet fortune et uirtutis sue inspectores. Tribuit et populus ro-
 mę sibi pro his rebus magnifice honorem. Venientem siquidem in thea-
 trum populari plausu et multis commendationibus eum excepit.
 quod genus honoris nec senioribus quidem et clariori prosapia ortis
 facile tribuebatur. Cum tamen tribunatum peteret non obtinuit. Syl-
 la per factionem ipsum oppugnante. eaq; uidetur fuisse causa cur Ser-
 torius syllam oderit. Mario deinde italia pulso/ syllaq; ad mitrida-
 ticum bellum profecto. cum octauius consul in parabus syllanis perse-
 ueraret/ cinna uō eius collega res nouare adortus partes marij sibi
 asasceret. Sertorius cūne ad hesit ea potissime ratione quod octauum
 ebetiozem et marij amias minime fidentem cernebat. Cōmissa itaq;
 in ipso foro inter consules pugna cinna et sertorius superantur/ pellun-
 turq; ex urbe/ haud paucaoribus q̄ decem milibus in pugna ipsa amissis.
 Post hec milibus qui circa italiam erant collectis cum sufficiens robur
 contra octauum sibi comparassent. marius ex africa nauigauit. quem
 ut priuatum se consuli efferentem. cum alij recipiendum censerent/ ser-
 torius dissuasit seu ueritus ne auctoritas sua presente uiro maioris
 auctoritatis minueretur. siue ne Marius obscurā et uiam modum i-
 uictoria seruare nescius cuncta euerteret. Disserebat ergo sertorius
 parum iam negotij ad plenam eis uictoriā superesse. quod si marium
 reaperent totam apud illum confecti belli gloriam futuram grauēq;
 et insidum fore potestatis locū. Cuius rationibus cum cinna se assen-
 tiri diceret/ ceterum nescire qua fronte marium repudiare posset pre-

sertim in societatem belli a se uocatum respondens fertorius / at ego
inquit suapte consilio uenisse. marium putabam / nonate uoca-
tum. Itaq; cum de eo reapiendo uel non reapiendo consulta-
res / que optima factu tebar ostendi. Tu uero si eum uocaras
ne in consultatione quidem an reapiendus foret ponere de-
bui. sed ultro reapiere. cum fides tua illi tradita cogitandi ac
deliberandi ratione excludat. Sic igitur Mario ab eis recep-
to diuisis trifariam copys bellum confecerunt / et cum iuncto-
ria maris et cynna omnia crudelitatis exempla pederent.
Sertorius ipse nec trucidasse queng ob iram neq; contumelia
aliam intulisse dicitur. sed ea continuo improbasse que mari-
us fide crudeliterq; faciebat. et apud cynnam intercessisse
ut moderatius uictoriam exerceret. Tandem uero seruos quos
C. marius in bello quidem socios post uictoriam uero satellites
ac ministros tyrannidis sue habuerat. cum partim illius iu-
ssu partim ex se ipsis cuncta fide et uolenter agerent / domi-
nos mactarent. dominabus per uim admiscerentur. pueros
etiam constuparent. indigne ferens sertorius. nec ulterius
id tolerandu ratus contra eos impetu fecit. omnesq; adunum
supra quatuor milia seruos erant et castra in campo habebant
trucidauit. Deinde cum C. marius diem obisset et cynna pau-
lo post interfectus fuisset. ac marius adolescens inuito eo contra
leges consulatum occupasset. carbones uero et norbanos et sapio-
nes aduersus syllam redeuntem male resisterent. ac partim igni-
aui ducum partim proditorum malignitate res corrumperentur.
nec sertorius ipse quaq; presens propter improbitatem eorum q
plus poterat emendare res posset. ac tandem sapio sub spe pacis
a sylla deceptus exercitum amisit. desperatione reru urbanarum
adductus in hiberiam contendit eo consilio ut partu ibi suarum
refugium compararet. Graui autem atq; aduersa tempestate dela-
tus per loca montuosa et aspera transitum a barbaris pecunia re-
demit quod cum socij indigne perferrent ac turpe esse diceret si
populi romani proconsul barbaris tributum persolueret. tempus
se redimere inquit quo nihil rarius esse consueuerit / magnarum
audis rerum iuris. Sic igitur barbaris pecunia placatis in hi-
beriam transijt. Suscipiens autem prouinciam multitudine qui-
dem populorum florentem. sed auaritia et superbia magistra-

64
tuum male dispositam familiaritate et conuersatione potentes tributorum releuatione populos in suam beniuolentiam conuerat. Inter cetera gratissimum prouinae fuit quod a receptione militum homines liberauit. in suburbanis enim hibernare milites iussit. tabernaculis sibi pro tempore instructis. ipseque ante omnes ita fecit. Non tamen ad gratiam prouincialium omnia gerebat. sed armatis quotquot in hiberia habitabant romanis. tormentaque omnis generis machinatus ciuitates sub imperio continebat. humanus quidem in pace. sed in bellico apparatu terribilis. Ut uero L. Syllam audiret romanum ingressum. marique et carbonis partes delectas esse. ratus confestim ducem aliquem cum exercitu contra se uenturum pyrrinei uigra per luuium salinatorem cum sex milibus militum occupauit. Nec multo post. C. annius a Sylla missus aderat. qui cum inexpugnabilem salinatorem cernebat sub ipsis montibus cum exercitu subsedit. Salinatore autem per dolum a quodam calpurnio cognomine lanario interfecto. cum sertoriam milites pyrrinei deseruissent arcem. transgressus annius magna manu contra sertorium contendebat. At Sertorius cum non tantas haberet copias ut annio resistere posset cum tribus milibus hominum cartaginem nouam aufugit. indeque nauibus mare ingressus libie apud maurisium applicuit. hic sine stationibus aquarum egressi milites ab barbaris impetu facto multi necantur. Inde cursus in hybernam rediens. cum repelleretur altiore alibus piratis sibi inuictis. in pythiam insulam superato annii presidio quod illi preerat descendit. Nec multo post ipse annius uenit cum multis nauibus et quinque milibus militum contra quem sertorius nauali prelio quauis eas naues haberet que non ad pugnam sed ad uelocitatem fabricate erant pugnare aggressus. surgente zephyro et pelagus agitante plerique sertorii nauibus obleuitatem transuersum insculpos delatis ipse cum paucas cerna ab hostibus mari autem auentis cum excluderetur. decem continuos dies in fretis undis agitatissimae tandem fluctus superauit. Cessante uento ad insulas aquarum expers delatus est ex quibus postea nauigans gades transuersus externam hiberie oram tenuit. haud multum super betidis fluuij hostia. qui atalantiis influens mare nomen circumiacenti hiberie tradit. Hoc in loco naue quidam sertorio obuiam fiunt tunc forte redeuntes ex atalantiis insulis quas beatas uocant. Due quidem he sunt paruo

inter se diuise mari decem milibus stadiorum alibya distant. Imbres
illic rari mediocresq. Venti autem plurimum suaves ac roresferi. Solu
uero pingue nec arari modo plantari ne facile sed etiam ex se absque
ullo humano studio fructum producat dulcem quidem et otiosam mul
titudinem nutrire sufferentem. Aer sincerus ac temperatus et medio
cri nutritione per tempora contentus. Nam qui a terra perflant uenti
boreaq. et aquilo propter longinquitatem uasta et uania inadentes spa
tia fatigantur et deficiunt prius q̃ adeas insulas peruenierint. Qui
uero a mari perflant argete et cephin quidem et temperatos imbres
ex pelago afferunt. plurima uero per humiditatem aeris refrigerantes
cum summa felicitate nutriunt. Ut etiam apud barbaros increbuerit fides
ibi elysios esse campos et beatorum domalia ab homero decantata. Hec
igitur cum audisset sertorius defeat animo nec sibi quiescendum puta
uit. sed hostibus ascaly ferre auxilium decreuit. ut hi qui secum erat
insecta aliqua spe nouarum rerum continerent. Cupientissimis itaq. in
aduersarijs adueniens ascalu debellauit. obseditq. ad quem liberan
dum cum pactianus asylla missus uenisset. sertorius ipsum aggres
sus. pactianum quidem necauit. exeratum autem uic cepit. Tigennā
uero oppidum in quo ascalus et fratres confugerant expugnauit. Ibi
sepultum esse anteuin incolae tradunt. eiusq. monumentum cum propter
magnitudinem asserenabus barbaris fidem non prestaret. Sertorius
perfodit repertoq. ibi corpore septuaginta cubitoru obitupuit. restaura
toq. tumulo famam eius honoremq. adauxit. fama est apud tigenitas
antei uxorem tigeniam nomine post mortem uiri ab hercule cognita
syphaem genuisse qui postea illis in locis regnans urbem de matris no
mine cognouisse dicitur. Ex syphae natum postea dydorem tradunt.
cui grecum habenti exeratu ex oliuanis micenisq. ab hercule in his re
gionibus relictis. magna pars lybie paruit. Nec dicta sint gratia iube
omnium regum in hystoria prestantissimi. cuius origo ad yodoro et
syphae tractasse memoratur. Sertorius cum omnia uictor superasset
maurisy qui sese illi crediderant absq. ulla fraude urbes et imperium
et pecunias restituit. nec quicq. nisi que illi sponte dabant retinuit. In
de cum iam de recessu cogitaret. legati lusitanorum uenerunt rogantes
ut imperium eorum acquireret. Omnino enim uiro aliquo rei militaris
perito magneq. auctoritatis. obeum qui iminebat a romanis metum
indigentes in sertoriū propter egregiam eius famā conuersi erant.
Et enim dicitur sertorius neq. uoluptate neq. metu superari facilis fuisse

in anthei.

asse.

fortissimus quidem in aduersis. modestus uero in secundis. in subis
 prouisisq; casibus ita constans et audax ut omnes sui temporis duces
 anteiret. Inuinctis uero que siue ingenio siue astu consistunt occu-
 patione locorum et preuentione hostium. celeritate fallacis arcuuentio-
 nibus et dolis quotiens expediret profundissimus arator. In remune-
 rando largus. in puniendo mitis et clemens. Quāq; id quod ad ex-
 tremum in obsides hiberorum peregit arguere uideatur. ipsum non
 mitem neq; placidum natura. sed arte et consilio temporis causa simu-
 latum fuisse. Mihi uero meram uirtutem et ratione stabilitam. nū-
 q̃ in contrarium mutare posse uidetur. Bonas tamen uoluntates et
 natura laudabiles nihil prohibet magnus aduersantibus contra me-
 cita contingentibus inmutari. quod equidem sereno euenisse credo.
 rebusq; aduersis irritatus contra iniurias in malignantiū acerbis in-
 seuit. Sed hec postea. Tunc ergo ex libya in lusitaniam profectus et
 dux cum imperio factus prouinciam stabiluit. et hiberiam proxi-
 mam eius imperio adiunxit. pleriq; uoluntarie sese illi de denuabus.
 maxime propter humanitatem eius et efficaciam in agendo. Sunt
 quoq; ab ipso non nulla altiori fallacia et arte perfecta in quibus illud
 preapuum quod ceruam candidi coloris mansuefactam sic ut uocante
 exaudiret et uadentem sequeretur. nec strepitum castrorum nec mili-
 tum clamorem formidaret. paulatim apud barbaros homines et religi-
 oni pronos iactare incipit donum id esse diuine sibi transmissum. mu-
 ltaq; ex oculis per illam doceri. Quotiens eum hostes ingressus
 fines aut urbem aliquam cepisset. occulte presenserat in somnis dictū
 sibi acerua simulabat. ut copias in armis haberet. Rursus uero si
 uictoria aliqua suorum ducum deferrebat. occultato nuntio ceruam
 coronabat. sibi ab ea fauste nuntiatū et ob id dys supplicandum esse
 dicebat quasi felicitate aliquid gestum audiret. Per hanc artem illos
 sibi magis ac magis parere compellebat. ueluti non hominis alieni
 gene sed dei consilijs ducerentur. Et sane huic fame res ab eo ge-
 ste attestabantur. Cum duobus enim milibus et sexcentis quos ro-
 manos uocabat septingentis afris admixtis in lusitaniam uenerat.
 ibi ad hac copias quatuor milibus lusitanorum peditū et septingen-
 tis equitibus adiunctis aduersus quatuor duces romanorū bellū
 gessit. sub quibus erant peditum milia centum uiginti. equitum
 septem milia. sagittariorū et funditorū duo milia urbes innume-
 rabiles. cum ipse non nisi uiginti urbes in sua dictione ab initio ha-

beret. Tamen cum hac tanta copiarum tenuitate non solum gentes
magnas et urbes multas subegit. sed et missos contra eum a roma-
nis duces. Coctam quidem apud mallariam nauali prelio supera-
uit. fidum uero pretorem hiberie profligauit. interfecitq; in ea
pugna duo milia romanorum. Domitium proconsulem. Toranum
a metello missum cum toto exeratu deleuit ipsum quoq; metellum
uirum sue etatis amplissimum intantam compulit necessitatem ut
lucius gellius ex prouincia narbonensi sibi auxilium ferre cogeret
et pompeius magnus ex urbe cum summa festinatione mitteretur
ut sertorio resisteret. Neque enim habebat metellus quo se uerte-
ret contra hominem infeste audacie et non iusta acie sed tumultu-
arijs certaminibus et uarijs semper artibus insultantem. ex pedi-
to ac leui exeratu. ipse stabili ac pedestri assuefactus pugne et cu
eo exeratu qui manus conferere et robore decertare egregie doc-
tus erat. ceterum montes scandere et sese succingere ad persecutio-
nes fugasq; incessabiles et difficultates medie iniquitudinisq; tole-
rare instar sertorianorum militum nequaquam potens. Accedebat ad
hoc quod metellus ipse iam grandior natus ex multis ac magnifi-
cis rebus antea gestis ad quietam ac uoluptuosam uitam dedinabat.
Congrediebatur autem cum sertorio recentis spiritus uiro cui corpus
mirabiliter dispositum erat ad robur et celeritatem et laborum tole-
rantiam. Viro enim necdum quietem ageret indulgebat. ad dif-
ficultates maximas ad longas itnerationes. ad continuas uigilias
aduentiones per aspera quoq; atq; inuia assuefactus exquibrai-
q; locis in uadendi euadendiq; peritiam habebat ex quo fiebat
ut metellus facultate pugnandi non prestita omnia que uictis
euenire solent pateretur. hic autem pugnam detrectando supera-
ret. Neque enim aquaticum nec pabulatum facultatem intimas
prestabat. mouere castra prohibebat. castrametatos uexabat. quod
si quam urbem obsidere pergerent ipse superueniens obsidentes
obsidebat. ut uicti tedio qui cum metello erant quo se uerterent aut
ubi consistere nescientes clamarent ut metellus ipse singulari certa-
mine cum sertorio. eum namq; sertorius prouocauerat. dimicaret.
dux cum duce et romanus cum romano. Detractantem uero pugna
metellum. ut ignauum aspernabantur. Sed ipse metellus hec dice-
tes merito continebat. Ducem enim ut inquit theophrastus non
militis sed ducis obire mortem decet. Cum uero animaduertisset

metellus laeuebritas qui non paruum opem sertorio afferebant sita fa-
cilius expugnari posse. Vnum enim duntaxat puteum intra ur-
bem habebant. suburbanas uero et circa menianas obsessores aqu-
as poterat auferre. aggrediebatur urbem ea spe ut duorum spa-
tio dierum ablatis aquis ea poturus. Itaque militibus edixerat ut
quinque dierum abaria secum deferrent. At sertorius celeriter cogni-
ta re auxiliatus duo milia utrum impleri aqua iubet. pollicatusque pro-
quoque utre certum argenti pondus. multas ex hiberis / multas etiam
ex mauris negotium suscipientibus. delectis uiris robustis ac ue-
locibus mandat ut cum aquam inferant / tum inutilem bello turbam
ut diutius potus sufficiat reliquis educant. quod cum intellexisset
metellus / et iam decrant abaria aquilum cum sex milibus militum
frumentatum mittit. Hunc uero sertorius insidias tendit / in eumque
redeuntem tria milia militum a tergo ex quadam ualle exat / ipse
a fronte obuiam factus uertit aquilum profligatque. Ex militibus
qui cum aquilio erant partem capti sunt / partem necati. Aquilius
ipse a uulso equo solus effugit. quo facto confestim obsidionem relin-
quere metellus ac turpiter nuntium a sertorianis derisus abiit coactus
est. Sertorius cum ob huiusmodi opera plurimum ab arbaris ama-
batur / tum etiam quod romani armaturis ordinibusque et signis fe-
ritatem ipsorum auferens. pro predatoria manu ingentem exeratus
effecerat. Insuper argento et auro liberaliter usus. galeas militum
clipeosque ornabat. docebatque ut chlamidibus pictis flouidisque ute-
rentur / ad hoc donatus et prouocans. homines sibi beniuolos faciebat.
Maxime autem beniuolentiam sibi comparauit ex his que circa puer-
um eruditionem machinatus est. Nobilissimus siquidem adolescen-
tibus iustam urbem conuocatis / preceptores eis tradidit grecarum
simul latinarumque per quem modum re quidem uera obsides habebat
specie autem erudiebat quasi cum uiri forent / in partem administratio-
nis et imperij eos suscepturus. At patres eorum uehementer gaude-
bant cernentes filios preteratos honestissime ad magistros euntes et ser-
torum pro eis salaria pendentem. ac sepe ipsos examinantem et premia
doctoribus tribuentem. bullasque aureas donantem. Quanta uero be-
niuolentia prouinciales erga sertorium affecti essent uel ex illo intelli-
gi potest quod cum mos esset hiberis ut qui dua se deuouerant unacum
illo morentur / atque obeam causam / ceteris quidem duabus paucis ad
modum amia adesse consueuissent. Sertorium multa hominum milia

deuota sequebantur. Et dicitur iuxta quandam urbem superanti-
bus hostibus sese neglexisse hiberos ut sertoriū protegerent. nec
prius de salute propria cogitasse/ q̄ sertoriū humeris asportatum i-
tuto posuissent. Nec solum hiberis uerum etiam italis carus erat
sertorius. M. perpennam eiusdem factionis hominem cum multis
pecunijs et magnis copijs in hiberiam profectus/ et per se ipsum seor-
sum aduersus metellum belligerare cupientem/ grauer ferebant
milites/ plurimusq; sermo apud eos de sertorio erat. Ita ut perpenna
nobilitate generis et diuitijs tumentem periret. Cum ergo nun-
tiatum esset pompeium montes pyreneos transcendere/ perpenne mi-
lites raptis signis magno clamore postulare ceperunt ut ad sertorium
ducerentur et nisi eos duceret perpenna se relicturos eum testabantur.
iturosq; adiutum qui et se ipsum et eos seruare posset qua necessita-
te adductus perpenna copias suas tres enim supra quinquaginta co-
hortes habebat sertorio cōiunxit. Sertorius autem omnibus trans
hiberum amnem adeum conuurrentibus multitudinem quidem abu-
dabat. nam confluebant adeum undiq; sed erat ut sit barbara turba
que feritate et superbia cuncta turbaret/ nec expectaret iussu duas
sed sua temeritate in hostes ferretur. Primum igitur Sertorius ratio-
nibus et uerbis instruere eos conatus est. Deinde ut uidit ipsos
inhieminus temere properantes statuit sic eos obicere hosti ut non
omnino frangerentur. sed plagas acciperent multas/ sperans per hoc
ipsis dereliquo mansuetioribus usurum. Gesta itaq; re ut ipse cogitaue-
rat/ succurrit intempesto et fugientes suscepit reduxitq; in castra.
ac post paucos dies ut mentes eorū erigeret/ consolareturq; aduocata
totius exercitus contione/ duos equos adduci iussit/ alterum macie se-
niorsq; confectum/ alterū fortem et nitidum/ caudamq; habentem ma-
gnam. Adstabat autem iuxta gracilem illū uir magnus et robustus/
iuxta nitidum uero et fortem uir paruus et imbecillis. Dato autē
signo uir ille magnus ei preceptum erat cauda grauis equi ambabo
manibus capta/ euellere setas omēs uno impetu adnixus est. Par-
uus contra uir/ nitidi equi caudam paulatim depilabat. Tandem uō
ubi ille frustra simul totam caudam trahens/ sibi quidem molestias in-
anes/ circūstantibus uero risum prebens/ defessus est/ Et ille par-
uus euellendo paulatim setas/ caudam fortis equi spatio perbreui
nudauit. Tunc assurgens Sertorius. Videtis inquit cōmilitones/ in-
genium plus posse q̄ uires. Multa enim que uno impetu superati

non possunt paulatim superantur. Omnia namq; iunat studio-
 sa sedulitas, nec est ulla tam magna potentia quam non exupe-
 ret tempus / fidele auxilium eorum qui a patudinem eligunt. in-
 tempestive autem properantibus innumissimum. Hec Sertorius ad
 consolationem simul disciplinamq; barbarorum de tempore dilere-
 bat. Non parue admirationis inter cetera eius egregia rei mili-
 tatis opera / illud habitum est / quod incaatanos edidit. ea est
 gens supra tagenium amnem / non oppida neq; uicos habens / sed
 montem iuste magnitudinis. antraq; et concauitates ad boream ue-
 sas. Ceterum omne solum argillam continet et terram facile ab
 estu putrescentem puluerulentamq; neq; super gradientes substi-
 nere ydonea. et modice contacta uelut cinis diffundit. In eas spe-
 luncas barbari quotiens belli terror iminet confugere suaq; as-
 portantes secure degere consueuerant quasi nulla uis nocere eis
 posset. Euenit igitur Sertorium per id tempus a metello pulsum
 haud procul ab eo monte castra habere. quem cum barbari ueluti
 uictum contemnerent. siue obuiam siue ne fugere uideretur prima lu-
 ce ab equitibus situm naturamq; loca contemplabatur. qui cum nullum
 penitus aditum haberet / uamq; omnes essent conatus / cernit ex solo
 magnam uim pulueris in eos deferri. Et etiam speluncae ut diximus
 ad boream conuersae sunt / et uentus ab aethio ueniens quem cetani uo-
 cant. maxime contra eos perfluit. Tunc igitur licet etas foret uehemens
 et aethioe glacie liquefactione nutritus dulcissime flabat. ipsos et peco-
 ra per diem refrigerans. Hac igitur re animaduersa Sertorius iubet
 milites puluerulentam ac anecosam terram confodere. et contra ipsum mo-
 tem cumulum agere. quem barbari putantes ad expugnationem sui ag-
 grem strui / ab initio deuiserunt. Sertorius cum usque ad noctem mili-
 tes in opere habuisset. eos in castra reduxit. Postridie prima luce aura-
 leus perflare cepit. et subtilissimum puluerem deferre. deinde ualido fla-
 te uento / milites aggreem quatere ac non nulli cum equis ingressi per-
 quitare ut puluis altius insurgeret ceperunt. quicquid insurgebat pul-
 uis uentus arripens in barbarorum habitacula deferebat. que cum ad eam
 partem qua uentus flabat aperta essent / subito oculi subito fauces reple-
 te / spiritusq; preclusi sunt. Itaq; uix duas dies tolerantes. tertia sese ser-
 torio dediderunt. non tantum inde comoditatis quantum glorie consecuto.
 quod ea que armis superari non possent. ingenio concessisset. Quamdiu
 Sertorius aduersus metellum bellum gessit. ob senectutem potius et inna-

ram metelli tarditatem superior esse existimabatur / sed cum iam
aduersus pompeium montes pyreneos transgressum decertaret .
positisq; iuxta castris omnem rei militaris experientiam inferendo
repellendo q; pericula ostenderet . ac etiam aduersus pompeium su-
perior esset . tunc maxime fama sertorii claruit . ut etiam rome
opinio esset cunctos eius etatis duces in bello gerendo sertorium
ante cellere . Neq; enim tunc parua erat pompeii fama / sed maxime
floruerat ob res sub . l . sylia ab eo gestas ob quas etiam magnus
meruerat appellari et per quas non dum pubes triumphauerat .
Vnde prius eius aduentu in hispaniam multe ciuitates que antea in
partibus sertorianis erant in pompeium conuerse defectionis impe-
tum ceperant . quarum tamen consilia repressit . id quod preter om-
nium spem circa lauro nem oppidum euenit . Sertorio namq; eos ob-
sidente accessit pompeius cum omnibus copijs auxiliu his qui obsi-
debantur laturus . Ibi cum sertorius oportunum aduersus urbem ti-
mulum occupare uellet . et pompeius prohibere niteretur . ac preueni-
ens sertorius in eum locum milites deduxisset . pompeius facultate
sibi prestitam sibi prestitam rei bene gerende et hostem medium inter
urbem socorum ac sua castra inclusum conficere posse ratus . letitia susce-
pit . oppidaniq; pernuntiu edixit ut bonam spem haberent ituerenturq;
pro menibus sedentes ipsum sertorium non obsidentem sed obsessum .
At sertorius hec audiens risit . et sylle discipulo sic enim pompeium
uocabat se ostensurum inquit . oportere duce post terga magis q;
ante se prospicere . His simul dictis sex milia militum inprimis ca-
stris unde profectus ad occupationem cumuli processerat ase relictos
ostendit . ut pompeii si se aggredierentur terga inuaderent quos cu
pompeius uidisset nihil est ausus attentare / ne circumueneretur /
formidans . Sed cum erubesceret suos in periculo constitutos deserere
presens eorum euerionem aspiciere coactus est . Oppidani enim ami-
sta spe se dediderunt sertorio . qui eis quidem peperit et omnes di-
misit . urbem autem incendit . non ira neq; crudelitate / minime
enim omnium ducum hic uir indulgebat ire . sed dolore et uerecundia
eorum qui pompeium admirabantur . ut uulgaretur inter barbaros qd
presens pompeius et quasi adinandum socie urbis talefactus auxiliu
ferre amias nequiuisset . In uictoris quas hostes sertorii habuerunt
semper euenit ut sertorius ipse inuictus esset . eosq; qui iuxta se erat
incolumes seruaret . Institutiones uero et remedia sua magis claram

eius uirtutem in rebus aduersis faciebant. Veluti in ea pugna que apud sicconem et contra pompeium commissa est. et rursus in ea que apud tutiam aduersus metellum simul et pompeium. Dicitur autem in illa pugna que apud sicconem fuit. pompeius manus conferre properasse ne metellus participes uictorie foret. Et ipse quidem sertorius cupiebat antequam metellus conuinceretur contra pompeium dimicare. Sed tamen instructa acie inclinato iam sole preliari cepit. ratus aduenis et locorum insidijs hostibus. tenebras et ad fugam et ad insectationem impedimento futuras. At forte euenit ut contra eam partem que sertorius erat non pompeius sed afranius pugnaret. Nam pompeius dexterum cornu afranius sinistrum regebant. Cum ergo audisset sertorius suos qui contra pompeium stabant sustinere pompeii impetum non posse. celeriter accurrit ac suis in ordinem reductis. pompeianos uictoria exultantes inuasit fugauitque. ita ut pompeius ipse pene interficeretur. prostratusque ex equo et uulneratus. nulla alia causa euasit quam quod milites sertoriani capto pompeii equo aureis taleris magnificentissime et pretiosissime ornato. dum simul depreda contendunt pompeius ipse interlapsus aufugit. Afranius uero qui in alio erat cornu ut sertorius abiit aduersarios superauit et usque ad castra persecutus. castra diripiebat. Non enim sciebat pompeii fugam nec milites arapina continere poterat. Inter hec sertorius uictor redibat et contra afranium impetu facto milites eius uarie dispersos occidit superatque. Deinde cum sentiret Metellum cum alio exercitu aduentare prelium dissoluit. reuocansque suos. at ego inquit puerum hunc. nisi uenisset annus illa. castigatum uerberibus domum remissem. Per id tempus cerua illa de qua supra diximus nusquam apparente grauius agebatur Sertorius. Ea namque fictio ad continendos infide barbaros plurimum ualebat. tunc maxime consolatione aliqua indigentes. Sed paulo post inuenta a quibusdam pernoctem et colore cognita ad sertorium reducta est. Sertorius illis ne cui dicerent magnam pecuniam pollicatus. ceruam in secreto loco continuit. ac post paucos dies profectus ad tribunal ex illarata facie quasi faustum aliquid hiberis quod insomnis uidisset nuntiaturus. cum suggestum ascendisset. cerua ac custodibus ut mandatum erat dimissa. circumspectus ad suggestum. ibi namque sertorium aspexerat. se contulit. caputque inter gremia eius submisit. orisque illius dexteram agit. consuectum et prius hoc idem peragere. cum cum blandiretur sertorius illacrimaretque. primum admiratio habuit milites. deinde plausu et gratulatione ut diu-

rum et celestibus amicis hominem sertorium laudauerunt. ipsi autem in letitia ac bona spe erant. In agro saguntino in extremas necessitates compullis hostibus / tandem pugna decernere coactus est / dum flumen proficiscerentur. pugnatum est egregie ab utraque parte. quo in prelio memius uir omnium qui apud pompeium erant prestantissimus interfectus est. Viuit autem sertorius et multa hostium strage usque ad metellum peruenit. hic dum metellus supra etatem uiriliter resistit pugnatque pilo percutitur. quod et qui uiderant et qui audierant ex romanis grauer ferentes / ac turpe rati ducem suum deserere / per iram conuersi metellum protexerunt / magnaque uia adnixi sertorianos in fugam uertunt. facta itaque conuersione uictorie sertorius in urbem montuosam se recepit. portaque obstrusa et ex menibus undique munitis se obsidem dum prebuit. callido consilio ut romani circa oppidum intenti et potiri posse confisi / cetera negligenter / nec restaurari copias prohiberent. aut uictos persequi curaret. Miserat enim sertorius duces ad eas ciuitates que sibi parebant pro delectu habendo. dederatque illis in mandatis ut cum satis copiarum congregassent certorem ipsum faceret. quod cum esset factum absque ulla difficultate ex obsessa urbe aufragiens se suis coniunxit / rursusque cum magna manu profectus mari et terra hostem uexabat. Terra quidem insidijs circuitionibus et omnium locorum tentationibus improuisis. Mari autem predatoria classe sic litora infestans ut deficiente comenatu duces sese discurrere ac alter in galliam transire / alter circa caecos hiemare cum summa penuria cogeretur. unde etiam ad senatum scripsit pompeius nisi pecunie sibi mitterentur milites e provincia deducturi. se iam dum italiam protegit suum patrimonium consumpsisse. fuitque rome opinio sertorium priusquam pompeium in italiam redituri / intantum prestantissimos belli duces sertorii altius pertregerat. Ostendit autem Metellus quanti sertorium faceret. Nam publice premia statuit si quis eum necaret. centum argenti talenta et duo milia agri iugera. ac si exul foret reductionem et ueniam / nixus prodicionibus consequi / quod bello non poterat. Insuper cum aliquando aduersus sertorium in pugna fuisset / sic gloriatus est. sic se ipsum extulit ut imperatorem appellari et festis ac sacrificijs a ciuitatibus se recipi sustinuerit. etserta capiti imposuisse et conuiuia in ueste triumphali egisse dicit. Victorie insuper trophaea aurea et chori puerorum ac mulierum eius laudes cantantum obuiabant. Pro quibus plane ridiculis erat metellus. si eum quem fugitiuum sylle et reliquias carboniane fuge nu-

cupabat, sic gloriabatur cecidisse. Magnanimitatis uero sertorij illud fuerit quod pulsos ex urbe senatores qui penes eum degebat, senatum nuncupabat. Ducesq; et questores ex eis delegebat et patriis legibus cuncta administrabat. Deinde quod armis pecunijs et urbibus hiberorum utens, nullam eis potestatem concedebat, sed pretores et magistratus omnes ex romans creabat, quasi non hiberos contra populum ro. augere sed libertatem populi ro. asserere uellet. Et enim erat Sertorius patrie amator affectusq; humane ad reditum, sed in aduersis durisq; temporibus fortem se prestabat. in uictorijs autem ad metellum pompeiumq; mittebat se paratū offerens depositis armis priuatum in urbem redire uelle si sibi permittatur. Malle enim se rome ignobilissimū ciuem quam exulem omnium aliarum ciuitatum imperatorem nuncupari. Dicitur autem nō minime cupiuisse reditū suum ob amorem matris sub qua orphanus educatus mirabiliter erga illam affectus erat. Cuius postea audita morte paulo abfuit quum metore interiret. Septem namq; continuis diebus nec cesseram dedit nec ab amicorum quopiam conspectus est. Vix tandem annitentibus ijs qui ordinem ducebant suaderi potuit sibi ut exiret ac se militibus ostenderet et rebus que feliatate procedebant uti uellet. Obque multis uisus ē uir natura mitis et ad quietem aptus ac preter uoluntatem coactus se bellicis et imperijs immisceri et cum secure uiuere sibi non liceret sed aduersarijs compelleretur in arma necessariam corporis tutelam diuertisse. Dedarant etiam magnanimitatem eius res cum mithridate geste. Nam cum mithridates ex sillano conflictu ueluti ad secundam luctationem assurgens asiam inuasisset et magna sertorij fama iam cuncta penetrante rumoribusq; de eo ab hesperia in pontum per nauigantes delatis omnia compleverentur, cupido cepit mithridatem legatos ad sertorium mittere maxime ab adulatoribus inatati qui sertorium hānibali et mithridatem piro comparantes negabant populum romanū contra tam sublimia ingenta tantasq; potentias bifariam inuadentes resistere posse. petitissimo rei militaris duce cū maximo rege coniuncto. Misit igitur mithridates legatos in hiberiam litteras sertorio et mandata portantes per que offerebat se pecunias et naues sertorio daturum. Petebat uero ut asiam prouinciam sibi concederetur. Aduocato itaq; consilio quem senatum appellabat Sertorius, cum de hac re ad eos referret, censentibus cunctis oblationes regias leto animo recipiendas esse. ti-

tilum uero inane rerum que in sua potestate non forent pro his
quorum plurimum indigebant concedendum non tulit sertorius. sed
bythyniam inquit et capadociam occupanti mithridati non inuidere
gentes parere assuetas nec quicquam pertinentes ad imperii populi ro-
mam. Quod si prouinciam populi ro- uiste partem ipse occuparet et
dum eam teneret a fimbria depulsus sit et infedere quod cum sylla
reuerit illam demiserit hanc inquit se non laturum ut iterum usurpet.
Et enim suis uictorijs rem romanam augeri debere non autem ipsius
diminutione romane. Generoso quidem homini cum honestate ui-
cere optandum esse. cum turpitudine uero nec salutem queri. hec
mithridati renuntiata plurimum terruerunt. Et dicitur dixisse ad
amicos quid censeret sertorius si rome in palatio sederet. quando ne
in aetlanticum depulsus mare regno nostro terminos imponit. et i-
minentibus asie bellum minatur. Iuxta est autem inter eos confedera-
tio ut mithridates capadociam et bythyniam haberet. utque sertorio
ducem sibi et milites transmitteret. Ipse autem sertorio naues qua-
draginta et tria milia talenta preberet. Et misit quidem sertorius
in asiam. M. marium pretorem uirum senatorij ordinis et ipsum exu-
lantem. quem urbes quasdam asie intrantem cum fastibus et secu-
ribus ipse mithridates sequebatur. illum tanquam maioris potestatis
premittens. Ab eo pretore quedam ciuitates liberate sunt. qui busda
tributa remissa sertorio gratia que res asiam superbia et auaritia
publicanorum dudum uexatam ad spem nouarum rerum et sertorio
desiderium erexit. In hiberia uero amplissime dignitatis homines
qui cum sertorio erant ut primum spes magna effulsit metusque abse-
ssit inuidia aduersus illum peruenire cepit. cupidoque mala inuasit
animos. Ante omnes. M. perpenna nobilitate familie et ingenij
uauitate principatum affectans sermones haud quam sanos inter
amicos diffundit. Quisnam inquit demon improbus de malo in-
pedit nos continuo defert. Totus simul orbis dominanti sylla pa-
tere domi manentes indignum putauimus. huc autem profecti no-
luntarie seruimus. et sertorio exilium tanquam satellites custodimus
derisi ab omnibus ob inane senatus nomen in quo mandatis ser-
torio non minus paremus quam hiberi aut lusitani. His et huiusmodi
uerbis conatati quidam sertorio infensi erant. Non tamen aperte.
nam formidabant eius potentiam. sed clam res corripiebant et sub-
ditos per acerbam punctionum et tributorum onera quasi sertorio

iubente ad defectionem conatabant. Ex quibus rebus ciuitates que
 dam a sertorio deseruerunt et turbis quibusdam exortis qui ad eas
 sedandas comprimendasque mittebantur fomenta discordiarum augē-
 do multis bellis et seditionibus regiones implicauerunt effecerūt
 quod ut indies minus sertorio parerent. Et hec quidem indignatio
 ex priorī humanitate sertorium contra pueros hiberorū qui cōsta-
 erant irritauit ut alios necaret alios uenderet. Perpenna uero
 et quosdam alios sibi ascuisset mallum quendam ex sertorianis
 duabus ad hoc sibi aduiguit. hic tum forte adolescenti cui amore
 distinebatur hec omnia pandit. et hac spe elatus ceteris amatoribus
 omisissis sibi uni se addicere hortatur. maximam confestim poten-
 tiam habituro. Adolescens cuidam ausidio item amatori qui sibi
 grator erat hec aperuit. que cum audisset ausidius obstupuit nā
 et ipse unus ex conuicatis erat ignorabat tamen mallū ista senti-
 re. Perpennam uero et quosdam alios de quibus sibi notum erat
 nominante adolescente concubatus sermonem abruptit. et infamum
 contemnendumque mallū dixit. qui ita uanas fictiones inducat.
 Ipse autem ad perpennā profectus rem prout audiuerat et quanti
 celeritate opus foret exposuit. Rem igitur conficiendam aggressi
 nuntium induxerūt uictoriam quandam unius ex sertorianis du-
 cibus et eodem magnam inimicorū significantem ad quem ex illa-
 tus sertorius cū inlasset perpenna ipsum et alios qui aderāt. hi e-
 rant omnes conuicati ad cenam inuitat exoratque. Mos erat seruire
 in conuiuijs plurimam semper honestatem decoremque seruare. nec uide-
 re quicquid turpe nec audire sustinebat. docueratque omnes suos ab omni
 maledicto ac uirgio abstinere. sed plaude et modeste ioco uti. Tunc igitur
 in medio conuij rixe intui querentes. aperte uerba turpia flagiti-
 osaque iactabant. et ficta ebrietate multa scelestē agebant. ut sertori-
 um prouocarent. Sertorius uero siue quod grauiter ferebat icon-
 cinnitatem eorum siue quod ipsorū mentes extarditate loquendi et
 in sucto contemptu animaduertēret. mutato discubendi modo se
 supinum disposuit quasi nec uidere quicquid neller nec audire. Per-
 penna autem fialam meri in medium proiacēte et strepitu indefa-
 cto quod erat signum conuicatis datum. Antonius qui supra
 discumbēbat gladio sertorium percussit. conuersi uero ad plagam
 et insurgere conantis inspectus ruit. manusque ambas capit ne
 resistere ualeret. Per hunc modum a multis confossus occiditur.

Maxima hiberie pars metello et pompeio post mortem sertorij sese tradidit. eos qui manserunt perpenna suscipiens aduersus inimicos bellum gerere adortus est. In quo statim sui experientia dedit ut uiri nec ad pacendum nec ad imperandum apti. Nam fretus sertorij apparatibus aduersus pompeium congressus breui superatus fuit et captus. nec ultimam quidem fortuna ingenue tulit. Sed cum haberet sertorij litteras pompeio promissit. Vivorum consularium et qui plurimum rome poterant epistolas propria manu scriptas per quas cupidi nouarum rerum Sertorium in italiam uocabat se ostensurum. Sed pompeius non ut inueniens sed ut grauis et prudentis animi uir eas quidem litteras nec legere ipse uoluit nec aliquem ut legerentur permisit. sed ipsas omnes in unum collectas igne cremauit. quod eius factum multos ciues periculo et magnis nouitatibus patriam liberauit. Perpenna insuper statim occidit. ueritus ne uulgaris quorundam nominibus turbationes et scandala orrentur. Reliquorum uero qui sertoriane necis consensu fuerant. alij ad pompeium deducti inactati sunt. alij in libya profecti amaurisus interfecit fuerunt. Nec quisquam eorum euasit preter unum ausidium malli riualem. Hic enim siue latens siue neglectus in quadam barbarorum uilla inops inuisusque conuenit.

L. AR. INVITA CATONIS VTICENSIS TRADUCTIO.

CATONIS genus principium dignitatis et glorie sumpsit a proauo catone uiro impensis clari magneque auctoritatis ut a nobis in ipsius uita scriptum est. Relictus est autem Cato parentum orphanus una cum fratre capione et sorore porcia. Erat et seruilia catonis soror ex matre. Et hi omnes apud liuium drusum auunculum suum uirum et eloquentia et sapientia prestantem qui per id tempus princeps ciuitatis erat. educabantur. ferunt autem statim apueritia constantiam et seueritatem catonis conspicuam fuisse. Vim namque habebant supra etatem eius incepta. adulantibus asper. terrenis aduersus. tardus ad risum. ut usque ad significationem dum taxat os eius remideret. idque peritum. Ad iram non facile labens. sed cum in eam deuenerat implacabilis. Ad magistros autem disciplinasque delatus in adulescentia quidem tardus erat. que uere semel didicerat memoriter retinebat. quod materis quoque natura fit. ut qui celeri ingenio sunt. non multum memoria ualeant. qui uero cum labore percipiunt.

hi sunt preceptorum tenaces. Videtur autem ipsa inflexibilitas
 mentis causa fuisse ut cito inadiutendo tardior esset. Nam passio ni-
 mirum quedam est disciplina. et ut quisque infirmior est ad resistendū.
 ita facilius insententiā trahitur. Itaque et iuvenes quam senes et equi quam sani
 facilius credunt. Pedagogus tamen ut auiunt parebat cito. omniaque facie-
 bat illius iussu. singulorum uero causas rationesque efflagitabat. Erat
 illi pedagogus. sarpedon homo comis atque urbanus et qui uerba magis quam
 uerbera in promptu haberet. Puer adhuc cum esset cito. latini summo
 studio conati sunt ut in ciuitatem reaperentur. qua de causa cum pompe-
 dius filio uir militaris. summeque inter socios auctoritatis propter amicitiam que
 sibi cum druso erat domi eius multos dies obuersaretur. puerisque familiar
 factus eos rogasset ut socios populi ro. in impetrandā ciuitate apud auiun-
 cilium uiuarent. capione se id facturū comiter significante. cito constanti
 uultu se nunquam id facturum respondit. cum uero sepius atque iterum inter-
 pellatus. nihilo magis flecteretur. pompe dius inexcelsam eduium partem
 leuatum inde abiecturum se illum nisi precibus annueret. comminatus est.
 atque ita manibus suspensum effrensus minas uultu et acerba uoce conuul-
 sit. neque tamen ab incepto mouere illum potuit. Itaque deponens eum pom-
 pedius ad socios conuersus gratulemur inquit nobis hunc esse puerum.
 qui si uir esset nullo modo ciuitatem sperare nobis liceret. A quedam ex
 cognatis ad cenam in natali uocatus cum ceteri pueri in quadam parte
 eduium luderent. ad myrta simul minores et maiores nati. erant autem
 eorum ludi iudicia et accusationes et detractiones in carcerem. uno ex
 pueris forma insigni qui amore incubiculum deductus et per uim in-
 clusus erat uociferante. cito intellecta rei feditate cucurrit ad hostium.
 atque ijs qui aditum prohibebant uel deiecit puerum eduxit. itaque in-
 census domum abiit. ceteris pueris una secum abeunibus. Ita uero in-
 ter pueros clarus erat ut cum lucius sylla equestrem ludum quem tro-
 iam uocant edere statuisset. ac delectis patricijs pueris duos prefecisset.
 alterumque pueri acceptarent gratia matris. erat enim filius metelle
 uxoris syllae. alterum uero qui pompeii nepos erat. sextum nomine. non
 reapere nec sub eo ludere uellent. interrogati a sylla quem sibi duem
 optarent. omnes uno ore catonem deposcerunt. quin etiam ipse sextus
 sese ultero catoni submisit. Erat. l. sylla catoni ac fratribus paternus
 amicus. Quare sepe illos ad se uocabat et inter suos habebat. pauas-
 simus hunc honorem familiaritatis per insolentiam tribuens. Grate
 igitur accipiens sarpedon plurimumque existimans huiusmodi amicitiam

o constante pueri animi

pueris cum ad honorem tum ad securitatem conducere frequenter
 ducebat eos ad Syllam. cuius domus per id tempus nihil acari-
 fiana quadam differebat. Erat tum cato quatuordecim annorum
 uidensque ceruices clarorum uirorum ad Syllam deferri atque eos qui
 aderant clamoribus misereri a serpedone quesivit cur hunc talem
 uirum nemo trucidaret. respondente pedagogo quia plus timent
 Syllam homines quam oderint. quare obrem mihi inquit gladium non
 dabis. ut patriam seu huius dominatu liberarem. hec cum audis-
 set serpedon et simul acritatem uultus conspexisset usque adeo terri-
 tus est ut reliquo tempore diligentissime puerum obseruaret ne
 quid temere contra Syllam moliretur. Paruulus quem maxime ama-
 ret rursus sepiusque eodem modo interrogatus semper fratrem respo-
 ndendo interrogantem fatigauit. sumpta deinde uirili toga magis
 confirmauit erga fratrem beniuolentiam. Usque ad uigesimum eta-
 tis annum nunquam sine fratre cenabat nec peregrinabatur nec in cam-
 pum descendebat. cum tamen frater ungeretur ipse ueniam postu-
 labat. et in ceteris que ad uictum pertinent durus erat atque seuerus.
 Catio itaque cum ipse ut continens moderatusque laudaretur non desi-
 nebat predicare se fortasse talem uideri si cum alijs comparatur. ue-
 rum si cum meo catone inquit comparor. nihil mihi uideor a Sip-
 pio differre. Erat autem Sippius quidam propter molliem atque
 luxuriam apud romanos notatus. Inde sacerdos apollinis factus.
 a fratre migravit. cxx. talentis in diuisione bonorum paternorum
 acceptis. et antipatrum tyrium stoice discipline hominem sibi fa-
 miliarem conuixit et moralibus ciuilibusque preceptis inherens cum
 omnem uirtutis speciem ingenue amplexaretur egregie tamen hone-
 statem seueritatemque adamauit. Eloquentie uero ea de causa operam
 dedit ut philosophie preceptis aliquid roboris neruorum in agendo
 consultandisque adiungeret. Non tamen cum ceteris uiuibus exerce-
 batur nec audiri a quoque uolebat. qua de re cum quidam eum reprehe-
 deret diceretque. improbant homines hanc taciturnitatem tuam cato.
 ut libet inquit dummodo uitam non improbent. et addidit ego uero
 tunc demum hanc taciturnitatem meam abrumpan cum talia dicere
 ualebo que non sunt digna taciturnitate. Erat basilica quedam por-
 tia quam magnus cato incensura effecerat. eius basilice tri. ple. quo-
 niam in illa ius dicere consueuerant. columnam que sellas eorum
 impedire uidebatur decreuerant tollere. uel in alium locum transferre.

J.

Catio

Sippius

pulchre restos
 ad taciturnitatem
 improbanter.

ea res catonem licet inuitum prima in campum deduxit. opponens na-
 g se tribunorum uoluntati et uim dicendi suam ac prudentiam oste-
 dens uniuersos ciues in admirationem conuertit. Et enim sermo
 eius nihil iuuenile neq; comptum habebat. sed erat et rectus plenus
 et durus. quinimo gratia quedam et attentio inerat breuitati sente-
 tiarum mosq; eius oratione admixtus uoluptatem et risum quenda-
 honestum audientibus afferebat. Vox autem multa et habundans to-
 num habebat infractum inexhaustuq;. Per uniuersam sepe diem in-
 cessanter loquutus sine lassitudine desinebat. Tunc itaq; cum uea cau-
 sa superior fuisset rursus ad silentium rediit. ac ingynnasius se exercens
 assuefecit corpus tolerare calores et nuem detecto capite et iter confi-
 cere sine uehiculo. Cum uero amia qui una iter faciebant equis uehe-
 menter singulos sepe adiens et pariter cum illis ambulans loqueba-
 tur. pedibus ipse uadens cum illi ueherentur. Admirabilis uero tole-
 rantie tunc erat maxime cum aduersa ualitudine laborabat. febri e-
 nim oppressus ipse solus degebat. nec ullum secum esse patebatur. do-
 nec releuationem certam sentiret. Inuenis autem partes sortiebatur quod
 si non optineret amias ipsum prius capere iubentibus dicebat non be-
 ne se habere in uita uenire. ac semel quidem prepotius ibat ad mensa-
 deinde ita peristabat ut sepe cum amias ad auroram usq; in potationi-
 bus uigilaret. Causam huius rei creduntur fuisse negotia publica in
 quibus per totos dies occupatus. atq; ita amias conuenire et cum illis
 uersari prohibitus per noctem atq; potum cum eisdem esse agebatur.
 Itaq; cum meimius quidam dixisset totas noctes catonem ebrium esse.
 respondit acer. at illud non addis eum dies totos ad aleam ludere.
 Omnino etatis sue moribus se opposuit ut pote improbis et acribus co-
 traria uia eundem censebat. Itaq; cum ceteris hominibus purpuream ue-
 stem saturatam murice atq; rutuli coloris placere uideret. ipse fuscam
 gerebat. Interdum uero nudis pedibus et absq; tunica in publicum
 prodibat. non gloriam aliquam ex hac nouitate captans. sed se ipsum
 assuefaciens obscenis rebus dumtaxat erubescere. cetera uero ut ignobi-
 lia aspernari. Ex hereditate uero catonis nepotis cum centum talenta
 adeum peruenissent pecuniam ex bonis redactam. sine ullo fenore indi-
 gentibus mutuabat. Deinde cum iam tempus sibi uisum est matrimo-
 nio contrahendi. nulla muliere ante id tempus cognita lepidam uxorē
 accepit. que prius sapioni metello desponsata. renuntiante sapione et
 uadimonij penas soluente tunc libera erat. Eam cum accepisset cato. pe-

*Nudus cato. sepe nudo i. pri-
 uatim.*

Hor.

scipioni iambos ad
minima conscripsit.

Attilia Caro uxore accep.

in tentia ductus scipio rursus illam accepit. Hac re uehementer
comotus atq; in fensus cato. Deceuerat die scipioni dicta iniuriam ul-
cisci. dissuadentibus tamen amias se abstinent et una simul atq; in
uentute accensus iambos in scipionem non sine archilochi mordacita-
te, atra tamen lasciuia et obscenitatem conscripsit. A taliam deinde
forani filiam cepit uxorem, quam mulierem dicitur prima cognouisse.
non tamen eam solam cognouit quemadmodum lelius scipionis con-
iugis. Ille namq; in hoc felicio, qui unam tantum in omni uita uxorem
quam a principio duxerat cognouit. Bello serui quod ipartici ap-
pellant exorcio sub gellio pretore uoluntarie militauit, idq; fecit gra-
tia capionis fratris qui in eius exercitu tribunus militum erat. sub
quo quidem duce uirtutem quantum cupiebat ostendere non potuit.
in mollitie tamen atq; corruptela exercitus audaciam fortitudinem
ac decorem ostendens, nihil antiquo illo catone inferior apparuit. Sed
cum pretor uirtutis gratia eum donare uellet, repudiatis muneribus
et nihil a se factum quod honore dignum foret testatus. inhumane
facere uisus est. In petitione quoq; tribunatus legem que candidato
nomen clatorem adesse uetat solus seruauit per se ipsum appellans
populum atq; alloquens que res ipsis quoq; laudantibus grauis erat.
et eo magis quod uidebant hoc genus laudis imitari non posse. Tribu-
nus militum factus in macedonia missus est ad rubrum pretorem cuius
discessum cum uxor attilia grauer ferre uideretur atq; ob id lacrima-
ret munacum quendam ex catonis familiaribus ei dixisse ferunt ut
bonam spem haberet, nam se catonem illi custoditurum, cuius uerbis ca-
to tunc presens cum artuisset. postea unius diei iter profectus, uocatu
ad se munacum monuit fidem attile seruaret, nec usq; a se discederet.
atq; ita ex eo die binos lectos in eodem cubiculo iterni uisit, ipsumq;
munacum iuxta se acubere, non custodientem sed certe custoditum. Pro-
ficientem catonem quindecim serui duo liberi et quatuor amia secu-
ti sunt. qui cum equis ueherentur, cato ipse pedes cum singulis lo-
quens gradiebatur. Vbi uero in castra uentum est, ex legionibus que
illuc erant, uni prefectus a pretore nequaquam magnificum putans se du-
taxat bonum prestare, milites sibi pares efficere contendit. non timo-
re aliquo iniecto, sed uerbis ac rationibus eos castigans. Difficile igitur
dictu est utrum humaniores uel feruiores, et an feruiores uel iusto-
res sua eos disciplina effecerit. feroces quidem aduersus hostes, hu-
manos uero erga socios timidos ad iniurias inferendas, promptos ad-

laudes adipiscendas reddidit. Sed quod minime querebat id maxime factum est ut summam gratiam apud milites assequeretur. Nam una laborando et ueste et uictu atq; incessu militari magisq; duas utendo clā ac latenter beniuolentiam exoratus erga se maximam conatauit. Vere enim uirtutis celus non fit nisi per summam dantis beniuolentiam et honorem. qui uero sine amore laudant bonos q̄ reuerentur quidē famam ipsorū non autem uirtutem admirantur neq; imitantur. Inter hec cum audisset athenodorū cognomine cordilionem stoīe discipline hominem pergamī cōmari. et iam senescentem regum ac principum familiaritates amicitiasq; refugere nō putauit cato per litteras atq; nūtiōs quicq; se profecturum. sed cum per leges duos menses liceret ei abesse transgressus inasiam hominem adyt flexitq; eius animū et ex sententia deiecit. effecitq; ut se in castra sequeretur/ letus et gloriabundus uelut ingentem adeptus palmam et multo dariores q̄ pompeius aut lucullus qui tunc uniuersi orbis reges nationesq; subigebant. Non dū finierat militie tempus cum frater eius capio inasiam proficiens circa thraciam inuadit in morbum. quod cum per litteras nuntiatum esset cato/ licet et mare undosum foret/ et nauis aliqua ydonee magnitudinis non adesset/ tamen parua nauicula cum duobus familiaribus et tribus seruis conscendēs ex thessalonica nauigauit/ nec multum abfuit quin mari obtrueretur. fortuna tamen quadam exingenti periculo seruatus cum fratrem iam mortuū repperisset grauius ferre uisus est/ q̄ philosofo conueniret. Non solum enim lamentationibus et planctu et mestitia sed sumptu funeris inmodico exquisitisq; uaporibus et pretiosis uestibus corpus cremauit. Sepulcrum illi fecit in ipso oncorū foro lapide tāsio talentorū octo. hec autem non nulli carpebant propter ceteram catonis seueritatem non attendentes quantum in illa aduersus uoluptatem/ timorem et impudentes preces inflexibili duritie/ humanitatis affectionisq; inesset. Ibi cum ciuitates et potentes dona amplissima pro honore defuncti misissent pecunijs omnino repudiatis thura solū et ornamenta ob honorem illorū qui mittebant recepit. in diuisione hereditatis que ad ipsum et ad filiam capionis obuenerat nihil ex his que in funere expenderat deduxit. finito tempore prouincia abeuntem non uotis ut fieri solet sed lacrimis et insatiabili amplexu milites prosequerantur/ iternentes uestes per ea loca quibus ipse pedibus iturus erat. manusq; osculantes quod genus honoris non nisi imperatoribus/ idq; per paucos eo tempore tribuebat.

Cum uero institisset ante q̄ ad rem. p. se conferret in aſiam pro-
 flata et mores hominum uiresq; prouiarum agnoscere simulq;
 et regem deiotarum hospitem paternū id ſummopere ab eo po-
 ſtulantem conueniret. hoc modo peregrinationem conſecrat. Pre-
 mittebat ſummo mane puſtorē et cocum ad ea loca ad que diue-
 ſurus erat. qui cum ſumma continentia atq; ſilentio urbem itra-
 tes. ſi nullus catonis hoſpes aut paternus amicus ibi eſſet. i diuer-
 ſorio ſi haberi poterat neceſſaria preparabant ſine ulla cuiuſq; in-
 comedatione. ſi uero non erat diuerſorium. tunc magiſtratum ade-
 untes hoſpitalitatem poſtulabant et quancūq; ſibi a magiſtratib;
 traditam capiebant. At ſepe quidem euenit ut fide non adhi-
 bita illi quos promiſerat a magiſtratibus contemnerentur. quia
 non inſolenter neque minitendo potebant. Itaq; interdum nulla
 preparatione facta cato ſuperueniebat. ipſe inſuper a pleriq; cō-
 temptui habitus. ob magnitudinem curarum ſepe tacitus ſedens et
 ob id ſpectem hominis ignauū ſcōrdiſq; pre ſe ferens. Non nunq̄
 tamen ad eos conuerſus monere ſolebat. ut ceſſarent ab hac impu-
 ba hoſpitalitate. non enim ſemper catones ad ipſos uenturos. cō-
 primerent ſua liberalitate eorum licentiam qui occaſionem quere-
 rent ab inuitis extorquendi. quaſi auolentibus obtinere non poſſit.
 In ſyriam cum ueniſſet. ridiculum quiddam ferunt ei contigſſe. Nā
 antiochie appropinquans offēdit ingentem multitudinem uariopor-
 natu atq; ſertis obuiam extra portas eſſuſam. Ephebi inclamidi-
 bus. pueri alio ornatu ſeparatim conſiſtebant. ſacerdotes et magi-
 ſtratus puras uestes. et non nulli ſerta gerebant. Opīnatus igitur
 hunc honorem ſibi a magiſtrato preparatum grauitē ferre cepit. et
 eos quos promiſerat increpare qui talia fieri non prohibuiſſent. Juſ-
 ſit q; familiares ex equis deſcendere et pedibus una ſecum facere iter.
 Qui cum magis appropinquāſſent. unus ex his qui turbam antio-
 cheuſum et ordines atq; ornatum diſponebant. uir iam grandior na-
 tu baculum manu et ſertum in capite geſtans. obuiam catoni factus.
 ſine ulla honoꝛis uel reuerentiae exhibitione. quantum abeſſet demetri-
 us percontatus eſt. Cunctis ſerme hominibus per id tempus i pom-
 peum conuerſis. ſummo inhonore etiam demetrius ſeruus eius. quo-
 niam multum apud illum poterat. habebatur. Ex ea re tantus riſus
 ſocios catonis inuaſit ut ſe nullo modo continere inter multitudinem
 ambulantes poſſent. At cato ipſe uehementer commotus o. miſeram

a. Catonis opinio.

inquit ciuitatem. nec quicquam amplius locutus est. Posteriori autem tempore solebat ipse quoque memorando atque narrando ea que tunc sibi accidissent videre. Verum homines qui per ignorantiam illum neglexerant paulo post in admirationem eius ab ipso pompeio conuersi sunt. Nam cum ephesum uenisset et pompeium quoniam is maior erat natu maiorisque auctoritatis salutatum uisisset ut conspexit illum pompeius non passus est neque expectauit ut sedentem se adiret sed assurgens ex templo quasi cuidam maiori obuiam processit dexteramque eius apprehensa multa in ipso congressu plura etiam post discessum in laudem uirtutum eius sic enarrauit ut qui audierunt omnes in cationem conuerterentur. Illa admirantes que paulo ante contempserat mansuetudinem scilicet et magnanimitatem. Neque pompeii obseruantia obscura erat. sed manifestissime apparebat in seruitis magis esse quam amantis. idque ex eo maxime intelligebant homines quod presentem uerebatur et obuius discessum gaudebat et amicos ceteros aduenas iuuenes promptissime apud se detineret cuperetque ut secum adessent nihil tale accone postulauit. sed tanquam ueritus presentiam eius libenter dimittebat. Soli ferme ex omnibus qui ad eum uenerant filios atque uxorem commendauit. cum propter ceteram coniunctionem. tum propter necessitatem. Ex hoc studia ciuitatum in cationem accensa inuitationes et conuiuia certatim exhibita. Quibus in rebus sepe iubebat cato familiares suos diligenter uidere ne curionis uerbum a se confirmaretur qui cum amicus esset catonis ceterum uisus eius seueritati ut audiuit in asiam profectum bene est inquit nam mitiorem et humaniorem asia illum nobis remitteret. A rege deuotaro ut filios et familiam suam eidem commendaret uocatus. cum ipse rex dona egregia protulisset usque adeo super ea re commotus est ut cum uespere ad eum uenisset postridie aracter horam tertiam abiret. Profectus etiam unius diei iter apud pessimumem maiora etiam dona ipsum expectantia offendit. et simul regis epistolam qua rogabat ut si ea dona capere ipse nollet amicis saltem qui propter se bene merebantur habere illa sineceret. nec enim ipsum tanta habere ut pro amicis quoque sat esset. Sed nec ipse accipere uoluit. nec amicos quamquam non nullos etiam subsequerentes cernebat capere permisit. affirmans omnem largitionem uelamen honestatis facilius reperire posse. amicos uero ei habituros ex his que ipse iuste possideat. In italiam rediturus

cum aneres capionis fratris secum ferre decreuisset, amicus su-
adentibus ut in alia naue huiusmodi reliquias imponeret. po-
tius animam suam a se separaturum respondit. Et dicitur quide
magno cum periculo ea naus traiecit. cum ceteri nihil ferme
periculi paterentur. Romam deinde reuersus omne tempus aut
domi cum athenodoro, aut in foro cum familiaribus erat. Que-
stor uero factus non prius magistratum inire uoluit. Quod omnes le-
ges questorias perlegisset, et ab his qui eorum scientiam habebant
recte atque ordine singulas cognouisset. Itaque postea huiusmodi ma-
gistratum ueniens magnam fecit conuersionem ministrorum et scri-
barum qui in eo ordine uersabantur, qui cum leges et publicas scri-
pturas in manibus haberent, homines adolescentes qui eum magi-
stratum gerebant ita gubernare soliti erant ut ipsi plane magistra-
tus essent. Sed cato qui rem magis quam nomen aut honorem sequebat
scribas et par erat ministrorum locum tenere coegit, fraudes eorum re-
darguens, et per ignorantiam peccantibus quid agendum foret ostendens.
Ut uero erant impudentes et ceteros collegas adulando sibi adhaerere co-
nabantur, et aduersus catonem repugnabant, primum eorum ut reum
fraudis in hereditate commisse et infidum erario expulit, alium uero tamquam
inutilem negligentemque accusauit. Quem cum iulatus catulus censor
uir magne auctoritatis et catonis amicus defenderet, uictusque rationibus
atque argumentis aperte postularet ut sibi reus donaretur, erumpens
in medium cato, turpe est inquit catule te qui censor sis et morum nostrorum
moderator esse debeas, ne in ministris quidem nostris grauitate ser-
uare. hec dicentem prospexit catulus quasi responsurus, sed siue ira siue
necrocinidia silentio confedit. Non tamen in eo iudicio scriba ille remotus
est, sed cum uno plures condemnarent quam absoluerent, marcus lelius colle-
ga qui ob ualitudinem absens erat gratia catuli in lectica ad erarium perla-
tus sua illum sententia liberauit. Nunquam tamen adduci potuit cato ut eius
scribe opera uideretur, neque ut salarium persolueret, nec lelium in numero
iudicum habendum censuit. Ita scribarum insolentia a catone repressa dein-
ceps eorum ministerio quem admodum cupiebat usus breui tempore erari-
um honestius quam curiam ostendit, ut omnes dicerent, ac sententiam consu-
larem dignitatem questure adhibitam a catone. Nam cum reperisset mu-
ltos rem publicam debere, multos etiam rei publice debitores esse, ab alijs exigens
atque repetens, alijs uero persoluens omnium montes exegit, et eorumque
nunquam soluturos se arbitrabantur eorum qui nunquam ut sibi solueretur

expectabant. Et cum antea rationes et decreta quedam admitterentur
 falso multaq; fierent per preces et pretiū nihil tale catonem auferat.
 sed semel quodam decreto indubium uocato quāq; multi testimonium
 ferrent non credidit nec prius recepit q̄ consules uix iurando affirma-
 rent se ei decreto interfuisse. Erant multi quibus obcesos cives. I. Sylla
 pecuniam dederat. et quamq; omnes odio illos haberent pollutosq; ar-
 bitrarentur. nullus tamen punire audebat. At cato indignatione simul
 atq; ratione commotus et impium factum detestatus ab omnibus pecuni-
 am tanq̄ indebitam repetijt. Eum uero hac pecunia restituta statim
 preiudicium factum uidebatur. et quali prius condemnati in causam ho-
 miūdy trahebantur applaudente populo romano putantēq; tunc Syllam
 dominatum uidere tyrannidemq; ex urbe depelli. Capiebat preterea popu-
 lum assiduitas ac diligentia catonis. Nullus ex collegis prior aderarum
 ueniebat. nullus posterior abibat. nulla contio. nullus senatus habitus
 quin adesset. timens ne homines per gratiam. aut pecuniam aut uectiga-
 lia publica condonarent. Cum itaq; erarum calumny purgasset pecu-
 nysq; repleset. docuit atq; ostendit licere rei. p. pecunias habere sine cui-
 usq; iniuria. et quamq; in principio magistratus quibusdam collegis odio fu-
 illet. postea tamen ab uniuersis amabatur. Onus omnium suscipiens cō-
 tra largitionem atq; gratiam. Nam cum quid postulabatur omnes ea ra-
 tione preces reueiebant quod nequiret id fieri contra catonis uoluntatem.
 Erat Marcellus catoni ab adolescentia familiaris et in hoc magistratu colle-
 ga. uir quidem bonus si catoni conuingeretur. ipse autem perse sic pro-
 nus ad gratiam et sic facilis obpudorem. ut nihil cuiq; petenti denega-
 re saret. Extremo igitur die finito magistratu magna frequentia ciuū
 domum reductus cato audiuit quosdam potentes marcelli familiares
 apud erarium conuenisse. petisseq; a marcello ut gratis quedam perscri-
 beret. Confectum itaq; ad erarium regressus marcellum offendit prea-
 bus uictum omnia concessisse. tum cato irruumpens tabellas poposat il-
 lasq; uidente ipso marcello atq; silente in presentia eius deleuit. ipsūq;
 ex erario eripuit domumq; reduxit. nec tamen obeam rem familiaritatis
 eorum disuncta est. nec unq; marcellus aduersus catonem est quictus.
 Post finitum quoq; magistratum curam erary non remisit. sed singulis
 diebus seruos mittebat qui ea que agerentur perscriberent. Ipse autem li-
 bros in quibus rationes publicarum pecuniarum erant assille temporib;
 in suam questuram perscripte quinque talentis emit. semperq; eos tenebat
 in manibus. In senatu primus ueniebat. ultimus abibat. Interdum uero

cum ceteri cogerebantur ipse sedens toga circa librum abducta le-
 gebat. nec unquam absuit cum senatus haberetur. Quandoque p. cn.
 pompeii amicos tentatum est. cum ijs que contra ius facere uolebant
 resistentem uiderent sibi impedimentum aliquod iungere. quo minus
 in senatu adesset. Quare animaduersa omnia semper negotia post-
 habuit potiusque abesset. Neque enim glorie causa neque lucri neque ca-
 su aliquo ut plerique ad rem pu. se contulerant sed certo consilio uiri bo-
 ni. Quum etiam prouinciarum negotia et decreta et iudicia per hospites
 atque amicos sibi nuntiari procurabat. Publio clodio turbulentissimo ci-
 uis sacerdotes ac uirgines uestales inter quas fabia terentia erat soror
 terentie ciceronis uxoris apud populum accusante suscepta eorum de-
 fensione cato tamen accusatori uerecundiam iniecit ut cogerebatur urbem
 relinquere. Qua de re cum. M. cicerus catori gratias ageret. non sibi
 sed rei. p. inquit gratias agendas. cuius causa ista fecisset. Ex hoc ma-
 gna erat catonis apud ciues romanos auctoritas. ut etiam orator qui-
 dam indicendo cum unico testi non esse credendum diceret. nec si cato
 inquit is foret. Plerumque etiam ad res incredibiles quasi prouerby lo-
 co respondebatur nec si cato ipse diceret fidem esse adhibendam et ad-
 uersus perditum adolescentem uerba in senatu facientem de honestate
 et continentia assurgens amicus quis te inquit ferat? cenantem ut
 crassus edificantem ut luellius loquentem nobis ut cato. ceteros quoque
 prodigos atque luxuriosos cum quid seuerè de continentia loquerentur.
 derisive catones appellabant. Multis catonem adhortantibus ad tri-
 bunatum plebis petendum non putauit conuenire ut potentia tanta
 magistratus in tempore non necessario consumeretur. In lucaniam atque
 per id tempus cum oculi sibi aie publica foret cum libris et familiaribus
 habebat enim illic uillas satis amenas proficiens multatudo homi-
 num cum uehicularis et impedimentis sit sibi obuiam ex quibus in-
 telligit metellum nepotem romam redire ad tribunatum petendum.
 Perstibat ergo aliquantulum tacitus ac subito in urbem regrediendum
 esse dixit. admirantibusque socijs metellus inquit per se ipse formidolo-
 sus est. et nunc ex pompeii uoluntate redit ut quasi fulmen rem. p. feri-
 at. Non est igitur otij tempus neque rusticationis. sed huic omnia ur-
 bare cupienti resistendum est. aut pro liberitate oppetendum. Excor-
 serunt tamen familiares ut uillas ad usque progrediretur. Sed breue
 tempus commoratus cum ad uesperas in urbem redisset post die su-
 mo mane in campum descendens tribunatum petijt ut metelli conatus

Nota (atoni) auctoritatem.

refringeret. Ius enim tribunitie potestatis magis ad impediendum
 est quod ad agendum, quippe ceteris omnibus collegis uolentibus u-
 nus qui nolit et se opponat plus potest. Principio igitur pauca ex fa-
 miliaribus, deinde eius sententia latius patefacta, omnes boni ca-
 tonem sequebantur. ceterosque ad mandandum catoni tribunatum
 plebis cohortabantur. ut pote qui non honorem quereret, sed ope-
 ram suam patrie offerret, qui cum liceret per otium gerere magistra-
 tum noluerit. nunc uero pro re. p. ac libertate non sine periculo
 certaturus petat. ferunt tantam fuisse multitudinem suffraganti-
 um sibi ut inter studia hominum pressus in periculo fuerit, uixque
 habuerit facultatem sese aturba explicandi. Creatus igitur una
 cum metello ceterisque tribunis plebis animaduersisset comitia con-
 sularia uenalia esse inceperunt uehementer populum romanum et in
 fine orationis sue iure iurando testatus est, sese quicunque largitionem
 faceret ei diem esse dicturum. Excepit tamen silanum qui sororem
 seruiliam eius habebat, propter necessitudinem. quam obcausam
 hunc preteriens. L. murenam ambitus accusauit. quod per largita-
 onem obtinuisset ut una cum silano consul designaretur. Dabat lex
 reo ut custode quodam a pud accusatorem posito cuncta sentiret que ille
 attentaret ut nihil clam neque inopinate ad iudicium afferre posset.
 Nullus igitur quidam a murena qui catonem obseruaret. ut intel-
 lexit catonem nihil inimico animo gerere. neque in iuste quicquam ten-
 tare, sed ingenuae ac humaniter se ad causam comparare. usque adeo et
 moribus catonis credidit, ut relicta obseruantia illa continua sepe in
 foro aut domi catonem adiret, ab eoque peraminctaretur an ea die quicquam
 quod pertineret ad accusationem foret acturus, ac si cato negaret conti-
 nuo abibat. Cum uero tempus dicende cause uenisset cetero qui per
 id tempus erat consul murenam defendit, uarijs modis itoncos phylo-
 sophos et istaque appellantur patrodexa illudens ex quo cum multarum
 risum iudicijs inuicasset ipse quoque cato subridens, illis qui iuxta
 erant dixisse fertur, diu boni quod ridiculum consulem habemus. In eo
 iudicio murena absolutus non inimicum se prebuit catoni. sed inconsu-
 latus gessit omnia ex catonis uoluntate. et in cetera iuxta illum obser-
 uauit. atque eius iudicium secutus est. Erat cato in suggesto quidem
 grauis atque terribilis iustitiae custos, in ceteris uero moribus mitissimus
 atque humanissimus. Prius tamen quam tribunatum iniret multa gessit
 pro re pub. praecipuum uero fuit quod rebus magnis atque amplissimis

a cerone gestis finem preclari imposuit. Nam. L. catalina conu-
rte ad perniciem rei. p. conuictus a cerone ex urbe migravit. At len-
tulo ceteroq. ceterisq. conuictis qui domi remanserant / urbemq. in-
cendere et rebellionibus bellisq. conatatis imperiū delere parabat.
deprehensis quem admodum in ceronis uita sumptum est agitaba-
tur in senatu quid de illis statuendum esset. Silanus censebat eos
ultimo supplicio afficiendos esse. huius sententiam pleriq. seque-
bantur. At Cesar rerum nouarum cupidus materiamq. ad illa
que iam mente conceperat querens necandos sine iudicio nullo x
modo censebat. sed in carceribus habendos. hec cesaris sententia mita et
composita oratione explicata sic mentes omniū flexerat tantumq. ti-
morem senatū iniecerat. ut silanus sententiam suam interpretaretur
quasi nec ipse censuisset morte afficiendos / sed carere quod esset romano
iure extremum supplicium / facta igitur tanta conuersione sententiarum
omnibusq. inuitiorem et humaniorem sententiam inclinantibus. Surie-
xit cato et in principio orationis sue. M. filani oratione reprehensā ad-
uersus cesarem suspicionem induxit. quasi sub populari specie et mita
sententia rei. p. euertere uellet. ac senatū formidinem inieceret. cum
timere ipse deberet. et bene secum agi putare si impune talia patrasset. nō
in super tanta impudentia patridas defenderet. nec patrie uix at tanto pe-
riculo seruare miseret. sed eos quos oportebat nunq. esse natos co-
ploraret. cum tamen eorum crimina fateretur. grauiusq. ferret si
perditi homines acce de atq. incendio rei. p. suo supplicio liberarent. I
hanc solam orationem catonis seruata ferunt. a cerone consule uelo-
cissimos scriptores disponente. atq. docente ut per signa quedam et par-
uas breuesq. notas multarum litterarum uim habentes dicta colligerent.
non dum enim reperti erant hi qui notarij appellantur. sed tunc primū
huius rei uestigium ferunt extitisse. Viat atq. catonis sententia assens-
usq. est illi senatus ut de conuictis supplicium sumeretur. et si oportet
ne parua quidem suorum morum signa pretermittere ut tanq. pictores
animi eius figuram exprimamus. ferunt dum magna esset inter cato-
nem cesaremq. de supplicio conuictorum in senatu contentio / intueēte
eos uniuerso senatu litteras cesari in curiam allatas fuisse. Quod cum
animaduertisset cato putaretq. per aliquem de conuictis eas litteras
cesari missas clamare incepit ac postulare ut publice recitarentur. At
illa erat epistola a seruilia sorore catonis cesari scripta / parum quidem
pudice et amatorie. ac ne publice legeretur / cesar sibi legendas porrexit.

quas cum legisset cato incestarem eas statim reiecit et inquit capias
 ebrie. atq; ita ad sermonem quem instituerat reuersus est. Parum
 omnino fortunatus uidetur fuisse cato circa pudicitiam feminarum.
 Nam et serulia soror ut dictum est acesare corrupta putabatur. ac
 de alia serulia huius sorore nihilo fama melior. Nupta enim lu-
 cullo summo uiro cum puerum ex eo peperisset propter libidinem re-
 pudata est. Quod uero turpissimum est nec attilia uxor sine crimi-
 ne fuit. sed et ipsa repudiata est acatone cum iam duos filios ex eade-
 sustulisset. Post diuortium attilie martiam philippi filiam duxit uxo-
 rem. hec est maria de qua tam multa feruntur. Quamquam ut in fabu-
 lis ita in hac parte catonis uita incerta atq; obscura est. Attamen ut
 thrasceas scribit qui huiusce rei numatum catonis familiarem atq; ius-
 ta comitem habet auctorem ita gesta res est. Inter multos catonis ami-
 cos uirtutem eius maxime admirantes. et alios alijs magis affectos
 magisque prese beniuolentiam caritatem q; ferentes. imprimis fuit. Or-
 hortensius quidam uir clarus atq; perhumanus. qui cum optaret no-
 solum amicus et familiaris esse catonis. uerum etiam necessitudinem co-
 iunctionem q; totius familie admiscere. suadere perrexit ut portia cato-
 nis filia que bibulo erat nupta atq; ei duos iam filios peperat sibi
 uxor traderetur tanquam secundum agrum ad sobolem procreandam.
 Nam esse id opinione quidem hominum fortassis abhorrens. ceterum
 honestum natura atq; ciuile ut mulier inctatus flore constituta nec
 a procreatione filiorum uacaret nec plures cuiquam pareret q; illi comodum
 foret. Id enim nihil aliud esse q; molestiam et pauperiem inducere si plu-
 res q; opus sit natos quis tollat. Coniunctione uero familiarum inter
 bonos uiros et uirtutem crescere et caritatem. et ipsam ciuitatem huius-
 modi necessitudinibus quasi nexibus quibusdam colligari atq; con-
 stringi. Quod si bibulus grauer ferat nec a se disungi mulierem
 patitur. confectum simul atq; illa pregnans esset se restitutum contra-
 ctam iam maiori amicitia et arctiori caritate tam cum ipso bibulo q;
 cum catone propter natuum consanguinitatem. huic cum respondi-
 set cato se hortensium quidem amare indignum tamen esse uerba fa-
 cere de nuptijs filie que a lieti nupta esset. non erubuit hortensius iam
 aperte agens et sententiam suam enudans acatone postulare ut sibi
 martiam uxorem daret. uiuentem ad huc et ad procreandum idoneam.
 cum ipse certe sufficientem prolem haberet. Nec diu potuit hoc fecisse
 hortensius quod sciret catonem mulieri non dare operam. nam in hoc

De portia

Leg. et nota!

De mortua

ipso tempore scribunt mariam pregnantem fuisse. Cum igitur studi-
um atq; uoluntatem hortensij intueretur cato, non denegauit sed
inquit oportere ut philippo marie patri hoc persuaderetur. Quod
cum factum esset. sponsalia facta sunt. ipso catone presente atq; adhi-
pulante. Ita q̄q̄ posteriori tempore fuerunt tamen placuit quoniam
in mentionem feminarum inaderam referre. Sumpto igitur de conuira-
tis supplio, cesareq; pro his rebus quarum gratia in senatu acatone i-
pugnatus fuerat ad populum fugiente. hominesq; perditos et corrup-
tos contra rem. p. excitante. ut conatibus eius obuiaretur. persuasit
senatus cato annonam plebi romane largiendam. Erat autem sumptus
annuus mille ducentoz quinquaginta talentorum. obquam largiti-
onem omnis motus popularis tunc subsedit. Sed paulo post rursus
excitatus est. metello tribuno plebis turbulenta contiones habente. le-
ge promulgata per quam censebat magnum pompeium cum exercitu
ad urbem uocandum. ei q; demandandum ut uideret ne quid res. p. de-
trimenti caperet. Et uerbis quidem sic pompeius uocabatur quasi peri-
culum quod acatlina imminerebat propulsaturus. re autem uera id age-
batur ut res. p. in potestatem pompeii deueniret. De hoc cum in senatu
referretur sententiam dixit cato. non iam quemadmodum solebat co-
tre metellum inuectus. sed miti oratione atq; composita ad omnes. ac
etiam obtestans metellum per familie sue dignitatem que semper optimis
rei partes secuta fuisset. ut ab incepto desisteret. Sed cum metellus
longe magis elatus se per uim omnia facturum predicaret. confestim
mutata oratione atq; habitu magna uoce protestatus est se incolumi-
nunq; passurum. ut pompeius cum exercitu ad urbem uocaretur id-
q; usq; adeo senatus probauit ut uniuersi faterentur nullum preter
catonem recta ratione uti. eiusq; puram uirtutem pro statu optimo ciui-
tatis pugnare. De metello autem sic sentiebant ut de homine qui om-
nia perdere atq; turbare uellet. Cum dies itaq; suffragij uenisset.
metellus arma hospites gladiatoresq; in forum deduxit. Item magna pa-
ris plebis nouarum rerum cupida metello fauebat. Cesar quoq; qui p-
id tempus pretor erat metelli studium emixtilime adiuuabat. Boni
autem uiri magis indignabantur et secum ipsi moleste ferebant q̄
catonem fouerent. Itaq; tanta domi catonis meliora erat tantaq; tre-
pidatio ut etiam quidam ex familiaribus eius solliciti de catonis salute
cibum non sumerent. Vxor atq; sorores luctu se afflicterent. Sed ipse
cato intrepidus omnia que in eo tempore agenda forent solito more

exequabatur/ cenauitq; ut consueuerat/ dormiuitq; altissime una cum
 minacio terrore collega. Mane uero non magno comitatu descendit in
 forum amulas ante monitus ut salutis sue consuleret/ Diligenterq;
 cauere. forum itaq; ingrediens cum uideret templum quidem castoris
 armis occupatum omnesq; aditus gladiatoribus teneri ipsum desuper
 metellum una cum cesare sedentem conuersus ad amicos o/ timidum
 inquit hominem qui contra unum atq; inermem tantam multitudinem
 armauit. his simul dictis recta perrexit cum thermo ijs qui adi-
 tum seruabant uiam ambobus dumtaxat concedentibus ceteros om-
 nes prohibentibus ut iux munacius per manu a catone tractus intro-
 duceretur. Inde ad sedendum pergens cato repente sese medium
 inter cesarem metellumq; coniecit eo consilio ut mutua eorum colloquia
 impediret. Que res cum aduersarios eius primo aduentu turba-
 uit/ tum bonos et urbanos uiros fiduciam catonis admiratos erexit.
 Itaq; propius accedentes clamore et plausu bonam spem habere cato-
 nem iubebant ac se inuicem cohortabantur ad resistendum pro libertate/
 catonemq; defendendum qui pro re. p. egregie dimicaret. Ut uero
 minister legem manu tenens per catonem legere prohibitus est/ et ipse
 metellus eam capiens legere cepit/ cato librum emanibus extorsit.
 sed metello uerba ex ore quod eam mente tenebat pronuntianti. ther-
 mus manum ori opponens uocem metelli preclusit. Quos cum uide-
 ret metellus ita agere et simul uniuersum populum re. ad utilitatem
 rei. p. libertatemq; conuersum/ iussit armatos qui domi erant ma-
 gno clamore in forum discurrere/ quo facto cum omnis multitudo per-
 territa aufugisset/ catoq; ipse solus relictus lapidibus atq; fustibus
 conaderetur/ murena quem supra memorauimus acatone accusatum
 tam indignum facinus non tulit sed accurrens toga protexit cato-
 nem atq; eum repugnantem in templum castoris perduxit. Vane fa-
 cto foris metellus se uasse ratus armatos abire iussit/ ipse ad tribunal
 reuersus legem ferre cepit. Sed hi qui profugerant confestim rede-
 antes aderant minas clamore. adeo ut perterritus metellus ac uim
 formidans una cum suis etiam profugeret. Cato studium populi re.
 comendauit confirmauitq; et plebs quidem metellum omnino de-
 seruit. Senatus autem catoni fauere statuit ad legem impedi-
 dam ut pote turbulentam et bellum civile exatantem. Metellus i-
 taq; pertinax erat/ tamen uidens amicos timore percussos/ putan-
 tesq; inuictum et inexpugnabilem esse catonem ex urbe migrare

statuit ac prius in forum ueniens inuidiam catoni conflare con-
atus est. uoaserans se tyrannidem catonis et conuersionem ad
uersus pompeium uitam configere. ac fore aliquando ut popu-
lum ro. peniteret quod tantis iniurijs clarissimu uirum affeas-
set. et confestim in asiam abiit. quasi hec omia apud pompeium
accusaturus. Erat ob hoc magna catonis fama qui tantas inimia-
tias in tribunatu pro re. p. suscepisset et pompeii potentiam i me-
tello contriuisset. Sed etiam magis ea creuit quod senatum igno-
miniam metello infligere uolentem sua sententia compescuit. tunc
enim et apud multitudinem laudata est mansuetudo eius quod
inimicum non insectaretur. et apud prudentes consilium eius
approbatum. quod pompeium minime irritandu putarat. Post
hec cum. C. memius tribunus plebis lucium lucillum tunc abel-
lo mithridatico redeuntem cuius finem atq; gloriam pompeius
sibi abstulisse uidebatur triumphare prohiberet dieq; sibi apud
populum dicta res ab eo gestas magis oborationem pompeii q̃
ob aliam causam criminaretur cato propter affinitatem lucilli
qui ut diximus seruiliam uxorem habebat. tum quod rem indi-
guam in iustamq; existimabat sese memio opposuit. tandemq; ef-
fecit ut causa deferta ab accusatione desisteret. Cum ergo trium-
phasset lucillus. postea magis ac magis catoni adhesit. putans
maximum sibi presidium in illo constitutum aduersus pompeii
opes atq; potentiam. Ipse autem pompeius ab exercitu rediens
nihil sibi a populo denegari confisus per litteras postulauit ut co-
mitia consularia in aduentum suum differrentur. quoniam pisoni
in petitione consulatus presens fauere cuperet. Hec pleriq; cense-
bant facienda pompeii gratia. sed cato ipse obstitit non quia magnu
momentum indilatione putaret esse sed quia conducere existima-
bat pompeii spem experientiamq; resandere. Senatus catonis se-
tentiam secutus est. que res non mediocriter pompeium turbauit.
ut iam nihil se facturum arbitraretur nisi prius sibi catone cona-
liaret. et in amicitiam suam traduceret. per munacium igitur po-
stulauit ut duas neptes quas habebat cato alteram sibi alteram
filio nuptui traderet. Nonnulli tamen scribunt. non neptes sed
filias catonis apompeio petitas. quod postq̃ per munacium catoni
relatum est. et uxore atq; sororibus hanc affinitatem cum uiro
primario atq; amplissimo uehementer approbantibus cupientibusq;.

ipse cato statim sine ulla dilatione iussit munaacum ad pompeium redire eiq; respondere rationem per mulieres capi non posse. sed benivolentiam eis sibi gratam esse. et si recta faciunt amicitia polliceri. que omni propinquitate fidelior esset. Obsides uero contra rem. p. pompeio nequaquam daturum. hoc eius consilium et mulieres domesticæ grauer tulerunt / et amia responsionem improbarunt. ut feram ac superbam. Postea tamen cum pompeius cuidam ex amicis impetitione consulatus fauorem pecuniam in tribus diuisisset / eaq; largitio uulgo iactaretur. et in oris pompeii nuatam esse pecuniam constaret / cato tunc ad mulieres et amicos dicente necessariū fuisse huiusmodi rebus si affinitas contracta esset conuiuere / confessi sunt omnes recte et honeste factum a cato quod pompeii affinitatem repudiasset. Si tamen oporteret abeuentu rerum consilia iudicare / uideretur errasse cato in hac propinquitate repellenda. Nam effectus denequando ut pompeius ad cesarem se conuerteret et eam uxorem acciperet per quam utriusq; opibus in unum conuersis res. p. opprimeret. que forsitan stitisset in cato parua pompeii errata metuens maxima neglexisset patiens alterius potentiam contra libertatem augeri. Sed hec posterius. Deinde cum inter pompeium et lucillum esset orta contentio. certabat enim uterq; ut ea que in ponto egerant rata manerent. et cato lucillo qui iniuriam passus uidebatur fauebat. uictus in senatu pompeius ad populum confugit et ad legem agrariam milites prouocauit. Hanc etiam legem cum cato sese opponens impeditur pompeius claudium turbulentissimum popularem fouit / et cesarem sibi amicum fecit ipso cato quodammodo causam prestante. Nam cum cesar ex hispania in qua p. rex fuerat rediens triumphum postularet et simul consulatum petere uellet legesq; iuberent ut qui triumphaturi essent extra pomerium expectarent. qui magistratum peterent / comitibus adessent / postulabat cesar a senatu ut sibi palium petere consulatum liceret. contra dicebat cato qui ut sensit ad gratiam cesaris senatum inclinatum longa oratione diem consumpsit / et sic facultatem senatus abstulit decernendi. Qua re cognita cesar confestim impetitione triumphi omissa urbem intrauit a pompeio adiutus / consul est designatus / filiaq; pompeio tradita quasi conuersionem quadam contra rem. p. inierunt. et alter de colonia deducenda deq; agris diuidendis leges tulit / alter suis opibus et potentia huiusmodi legibus fauit. Li. uero qui cum lucillo ciceroneq; sentiebant ad bubulum al-

terum confugientes resistebant. et i primis ipse cato qui amicitiam
et coniurationem pompeii et cesaris nulla bona causa factam iam
inde cernebat. diuens non tantum diuisionem agrorum se timere quā-
tum id quod hec largientes populo pro mercede petaturi forent. hec
igitur ostendens atque docens senatum uniuersum in suam sententiam
adduxit. ac multos preterea bonos qui grauius ferebant cesaris
prauitatem quod is consulari potestate turpiter abutens et perfici-
cere contenderet que leuissimi tri. ple. ad gratiam multitudinis facere
consueissent. Dissisi igitur suffragiis in censuerunt agendum. et
primum ipsi bybulo in forum descendenti cofinis stercoris super fu-
sus est. deinde litteribus eius arrepti fascies atque fracti. tandem uo-
telis et uulneribus ex foro pelluntur. Sed alij quidem cursum fuge-
runt. cato uero ultimus omnium pedetentim resistit. sepe inpersequen-
tes conuersus eosque detestatus. Non solum igitur legem tulit
uerum etiam senatum iurare coegerunt se fauorem huic legi si quis
impedire uellet prestatum magna pena aduersus eum statuta qui
iusiurandum recusaret. Iurauerunt igitur omnes senatores necessitate
coacti. antiqui metelli exemplo. quem solum in simili se iurare recusantem
extra italiam exulasse meminerant. Quapropter et mulie-
res domi multis cum lacrimis et amica atque familiares catonem mone-
bant ut tempori cederet atque iuraret. maxime tamen eum monebat
atque adigere uidebatur. M. acer orator. qui diserebat non esse for-
tasse iustum is que populus uniuersus statuisset eum unum re-
pugnare. Et cum uideret nullo modo ista que facta erant mutare
posse stultum atque insanum esse sponte sine ullo fructu se periculis
obiectare. Extremum uero malorum esse si patriam cuius gratia hec
omnia faciat deserens prodeat. malis hominibus et secum ipse gau-
deat ex ciuitate abiens certamina rei. p. reliquisse. Nam si cato ro-
ma non indigeat. at certe romam indigere catone. indigere etiam
amicos omnes inter quos se primum esse cato fatebatur. cum pub-
lius clodius sibi per tribunatum immineret. Eiusmodi rationibus
ac precibus tradunt catonem expugnatum a diuicamentum descen-
disse. Iurauit tamen ultimus omnium preter unum Marcum fa-
uonum familiarem suum atque amicum. His uerbis elatus cesar ali-
am legem tulit per quam ferme omnem campaniam egrens diuide-
bat. nec ullus qui contradiceret inuentus est preter catonem. hunc
igitur cesar cum a subsellis in carcerem trahebat. nihil remisit cato

mentis atque propositis suis sed inerrambandum uerba faciebat doceret
quod esset ferendus qui isto modo rem. p. euertent. Catonem uni-
uersus senatus cum summa mestitia et omnes boni quies una cum sena-
tu tunc atque afflicti sequebantur. Quod cum cesar animaduertere
cupiebat ut cito preces aliquas porrigeret. Deinde cum mani-
festum esset nihil tale catonem esse facturum uerecundia adueniens fa-
biano quadam plebis persuasit ut catonem eximeret nec in catonem
trudi pateretur. His legibus atque his muneribus plebem capientes op-
tinuerunt. In cesari quidem illorum et gallia promissa et quatuor
legiones in quibus cum esset ceteris praedominaretur. Adueniens
populum ro. in artem tyrannum cum suis atque his. Atque p. as-
tem clodium expatria familia contra legem ad plebem transiit
tribunum ple. fecerunt ut acerue uel de p. uel de p. atque omnia
ulorum gratia faceret. Consules uero cum p. uel de p. uel de p. uel de p.
rat cesari socer et gabini paulum qui erat et f. uel de p. uel de p. uel de p.
quaquam tanta in rem. p. occupassent. Et alia gratia et alia timore effi-
cerent tamen formidabant catonem. Nam magno labore et non sine
uerecundia in his rebus superabant. uel de p. uel de p. uel de p. uel de p.
facere nefas erat. neque omnino tentandum. Nam clodius ne acero-
nem quidem expellere posse confidebat postquam catone. sed id melius
est ut catonem a conspectu urbis remoueret. In principio enim tribu-
natus sui catone ad se uocato sic uerba fecit quasi omnium ciuium inte-
gerimum atque incorruptissimum illum esse iudicio suo putaret. Cum
rei se iudicium facturum. Nam multas profectorem in cyprum postu-
lare sed ad eam rem catonem solum extenuasse ydoneum. cum cum ita
tum aduersaretur catonem asserebat quod non ob honorem sed ob contumeliam
atque insidias hoc sibi negotium demandatum clodium omnium superbe ar-
si non uolens inquit tamen coactus dolensque profectorem aduocataque
tione plebisate firmam missionem catonis. eiaque ab non uel de p. uel de p.
neque militem nec ministrum quodammodo p. uel de p. uel de p. uel de p.
alter fur erat alter clodii clientis. Nam p. uel de p. uel de p. uel de p.
prius ac p. uel de p. uel de p. uel de p. uel de p. uel de p. uel de p.
eo consilio ut ipsum plurimo tempore extra urbem adiret. Nam
igitur catonem necessitate coactus antequam profectorem adueniens
clodius apud populum diem dixerat amonuit ne in arma atque cedens
urbem conuiceret. sed tempore cederet ut rursus patrie salutem pre-
itare posset. Deinde per eandem fenestram suam in cyprum pre-

et istum ptolemeo suadere instituit ut sine contentione atq; pugna con-
cederet. quasi neq; pecuniarum neq; honoris expertus fuisset. daturum
enim sibi populum ro. sacerdotum ueneris paphe. Sic ergo candido
qui hoc nuntiaret promissa. ipse cito apud rhodum comoratus ea
quibus opus erat comparabat. et simul responsum ptolemei expecta-
bat. Inter hec ptolemeus egypti regis aciebus suis exactus relictis ale-
xandria romam ueniret ea spe ut pompeii et cesaris armis in re-
gnum rediret. Volens igitur catonem affari. ceratorem deuolu-
tate sua cum fecit credens illi. Itaque acie esse uenerat. Cato per-
to tempus pergit. idcirco uenerat. Itaque ptolemeum
ita placere. Idcirco. ac et uenerat. nec obuiam processit nec
assurrexit. Sed tanq; uenerat. ueniam recipiens ac sedere iubens
primo congressit. regem turbant. et in admirationem conuertit quod
sibi populari mente et simplici ueritate tanta superbia insolentia q; late-
ret. Sed paulo post. cum uideret catonis audiret optimo consilio et summa
prudencia de re sua differenti. ac eum reprehendens quod tanta felia-
tate relictis se laboribus dispendijs et observationibus eorum qui romae po-
tentes forent se subiaceret. quorum cupiditates si uniuersa egyptus in pe-
cuniam redigatur uix uolere possit. et simul consulens ut domum
rediret et cum suis cultis pacaretur et se una nauigaturum ac in-
tercessurum pollicentis tanq; ex insania quadam respiciens ueritateq;
agnoscens et uirtutem animi admirans. decreuit ita facere ut cito sua-
debat. Sed postea ab animi in priorem spem reductus cum romam uenis-
set. statim atq; ad ianuam alicuius magistratus peruenit. errorem suum
recognouit. damnauitq; quod non consilium uiri boni. sed potius dei
oraculum neglexisset. Cyprius autem ptolemeus felicitate quadam ci-
tonis se ueneno necauit. qui cum magnam uim auri et argenti reliqui-
sse diceretur. ipse cito quoniam bigantum nauigare decreuerat. marci
bruti nepotem suum in cyprum transmisit. non enim satis candido
in uenatione pecuniarum confidebat. Exulibus post hec bigantum
relictis et prius inter eos firmis in cyprum uenit. ubi cum gazam
regiam in uolulis mensis lapidibus et purpura reperisset. que oia
edulis et uenudate et upeaniam redigere uolens uicere dilige-
tia uiri. et in sumum preui adducere. cunctisq; ipse adesset et supre-
mam actionem suscipere. non credidit consuetas auctionibus. sed in
suspensione habens omnes munitiones. omnes precones omnes marginones.
omnes annos. per se ipsum preuiam eos qui emere uolebant conue-

mens ac res tractans effectus ut cum ceteri amici quasi parum fidei eis ha-
 beretur moleste ferrent tum in primis is qui omnes antebat munac-
 us. ut cesari orationem aduersum catonem scribenti acerbissima acula-
 tionis pars ista fuerit locumq; imorandi exinde habuerit. Munacius ta-
 men scribit non diffidentia sibi aduersus catonem accidisse ut indigna-
 retur sed neglectu quodam catonis et obsecratione candidi. Nam muna-
 cius librum edidit de rebus catonis quem thraseas maxime secutus e.
 In eo libro se post catonem in cyprum uenisse. nec satis honeste acatone
 se acceptum. sed cum aliquando staret pro foribus reiectum se fuisse cat-
 one intus aliquid una cum candidio hauriente. Et cum de ea re quereretur
 non satis clemens a catone tulisse responsum dixisse enim ait periculum
 esse ne munia amicitia secundum theophrasti sententiam interdum causa fo-
 ret odij generandi. Quippe tu propter maximam amorem minus te in ho-
 nore habitum putas apud me q̄ oporteat idq; grauius ferre. Ego autem
 opera candidi utor cum propter experientiam rerum que in ipso est. tum pro-
 pter fidelitatem. qui et prius uenit et integer comprobatus est. hec tamen
 catonem secreta secum locutum diat. Verum postea ad candidum relatu
 cum audiret nec ad cenam ire uoluisset neque uocantibus paruisset. muna-
 te autem catone ut fieri solet se pignora captiuum ex cypro nauigasse et
 multo tempore sic aduersus catonem in fensum perstitisse. ut nec martia
 quidem. hec enim non dum a catone nauigauerat loqueretur. Deinde cum
 barca ad cenam eos uocasset et catone moram trahente. alij iam disami-
 berent. tandem uenientem catonem quesisset ab barca ubi nam sederet. cum
 uero barca dixisset ubicumq; liberet. circumspexisset catonem ac dixisset iuxta
 munacium sedere uelle atq; ita fuisse. nec tamen quicq; colloquij inuicem
 incena habitum. Verum postea catonem a martia rogatum ut munacio scri-
 beret. scripsisset ut postmodum mane domum ueniret. se autem uenisse et a
 martia retentum donec omnes recesserunt. atq; ita catonem ad eos ignes-
 sum salutasse munacium et ambabus manibus complexum fuisse. Hec
 scripsimus prelixius arbitantes non minus in huiusmodi rebus mores
 hominum cognosci posse q̄ in pernegatis atq; magnis negotijs. Coegit
 autem cato apud cyprum arater septem milia talenta argenti. Veritus
 autem longitudinem nauigationis uasa multa preparauit singula duorum
 talentorum et quinquaginta dragmarum capacia. longum autem funem
 singulis alligauit et in funis capite suber bone magnitudinis erat ut per
 ipsum si naufragium fieret ubi esset argentum cerneretur. hec omnis pe-
 cunia incolumis romam delata est preter admodum pauca. libri autem

duo in quibus ratio omnis eius pecunie diligenter perscripta erat / in
uia perierunt. Nam cum alterum libertus eius nomine flargirus
secum deferret ex conebis delatus cum ipsis oneribus perijt. Alterū
uero cum ipe cato usq; incorcyram seruasset / nauis propter magni-
tudinē frigoris ignem unodiū facientibus arserē tabernacula / li-
berq; deperijt / et licet calumniatores refellere poterant ministri re-
gij tamen hanc librorum iacturam egerime cato tulit / non tam
ob fidem q̄ ob exemplum diligētie sue. quod ceteris hominibus
prebere cupiebat. Aduertus igitur nauibus cum urbem intraret om-
nes magistratus / omnes sacerdotes / omnis senatus / item maxima ps
plebis sic obuiam processerunt utripe tiberis utriusq; complerent.
nec atrium multum differret eius aduentus. Nonnullis tamen
agrestis superbusq; uisus est quod consulibus pretoribusq; obuiam
progreduentibus neq; subitāt neq; cursum retinuit / nec interram ad
eos descendit. sed pretergressus non prius desinit q̄ classem in naua-
lia coniecisset. Cum tamen argentum per forum portaretur admi-
ratus est populus romanus tantam magnitudinem et senatus post
multas catonis laudes decreuit ei preturam extra ordinem et ludos
in spicere purpurea ueste. Verum hec senatus decreta cato ipse depre-
catus nitiam regis seruum petijt a senatu manumitti / ob fidem ac di-
ligentiam rerum administratarum. Erat per tempus consul phili-
ppus marie pater. et quodāmodo magistratus eius potentia in ca-
tonem redibat. Collega philippi non minus in honore catonem ha-
bente prepter uirtutes. q̄ philippus ipse propter affinitatem. x
Post hec acro in urbem unde prius a clodio pulsus erat reuersus
cum potentia qua plurimū pollebat firtus. tabulas in capitolio fixas
in quibus res in tribunatu clodij geste perscripte erāt per uim dele-
uisset / senatusq; super ea re haberetur. et. M. acro absentem clodiu
accusaret. Diceretq; omnia a clodio gesta esse irrita oportere. quonia
ipse clodius contra leges tribunatum accepisset / non plaant id catoni.
Itaq; assurgens dixit clodij tribunatum nihil san neq; boni in se
habuisse / si tamen quis irritare uellet quicquid ab eo gestum esset ne-
cesse fore ut ea etiam que ipse incypro fecisset irrita haberentur neq;
fuisse secundum leges protectionem eius incyprum cum is tribunus
referret qui auctoritatem non haberet. Non igitur contra leges tribunū
esse factum. p. clodium qui ex patritia familia ad plebem lege concede-
te transisset. Quod si tribunatum quēadmodum ceteri multi abusus

est ipsum corrigere oportere qui deliquerit. non uero potestatem tribu-
 nitiam dissoluere. Ex hoc indignatio quedam inter catonem et crasso-
 nem exorta est. postea tamen procedente tempore reconciliati sunt. Cum
 deinde pompeius et crassus cum cesare qui atrox alpes uenerat commu-
 nicato consilio statuissent secundum consilium inire et consules fa-
 ctos cesari quidem in quinquennium prouincia et exercitus proro-
 gare. pro se uero magnas pecunias et prouincias et delectus acceper-
 et rem. p. uexare. ac multi boni uiri consilium petitori desistissent
 solus. L. domitius qui porciam sororem catonis uxorem habebat mo-
 nente catone non esse illis concedendum sed pro rei. p. libertate cer-
 tandum sustinuit competitor esse nec solum addomitum hic peruenit
 sermo sed ad omnes bonos. non esse negligendas crassi et pompe-
 opes in unum collectas sed disuungendum esse alterum ab altero. fo-
 re enim grauem et intolerabilem eorum potentiam si una consules
 fierent. fauebant igitur omnes domitio confirmabantque ostenden-
 tes multos ex his qui metu silerent in comitio suffragaturos sibi.
 hoc cum pompeii familiares uererentur insidias domitio tendere. cumque
 is prima luce in campum cum funalibus descenderet. uno ex suis qui
 precedebant interfecit multis insuper uulneratis omnes in fugam uer-
 tunt preter domitium et catonem. Nam cato domitium retinebat ipsi
 qui cohortabatur dicebatque resistendum esse pro libertate patrie adue-
 sus tyrannos quodui spiritus supersit qui quemadmodum magistratu
 ab usui sunt iam ex tunc patefiant per tanta scelera ipsum procuran-
 tes. Nec dicebat cato iam brachium saucius sed cum domitius pe-
 riculum expectare nonset domumque se reaperet designantur consi-
 les pompeius et crassus nec tamen cato quieuit sed preturam peti-
 ne priuatus consulibus aduersaretur. At illi cum hoc timerent quod
 uidebant preture dignitatem in catone parem fore consulari potestati
 senatum habuerunt multis ignorantibus et in eo decreuerunt primo
 quidem ut pretores qui creati essent confestim magistratum iniret neque
 consuetum tempus expectarent deinde ne fraudi esset si quis eum ma-
 gistratum per ambitum obtineret. Et simul ipsi amicos et ministros
 ad petitionem eius conatarunt porrigentes argentum et ipsi suffragio
 presidentes. Et cum nihilominus omnia ipsorum studia catonis uir-
 tus superaret erubescens cunctis suffragium non reddere catoni
 preturam petenti qui uel pretio comparandus foret ad eum magistra-
 tum gerendum. et prima tribus eum nominasset pompeius id animo

vertens turpissime mentatus se tonitrua audire / comitia dissoluit.
nihil enim fas erat agere cum talia contigissent. Post hec rursus
magnis largitionibus freti et optimatibus ex campo per uim pulsus.
pretorem fecerunt uatinius procatone. quo in loco ferunt eos qui in
stragum tulerant / continuo preuerecundia ex campo fugisse. Reliqui
uero qui id grauius ferebant tribuno quodam plebis contionem prebe-
te catonem induxerunt / qui omnia que futura erant et rei. p. euen-
tura. quasi adys edoctus predixit / civesq; in pompeium et crassum con-
atauit. qui ita sibi consaj. ita rei. p. administrare cuperent / ut ti-
merent catonem pretorem fieri. Tandem uero cum domum reuerte-
retur tanta multitudo eum proscuta est quanta ne omnes quidem
illos qui pretores erant creati. C. deinde trebonio legem promulgante
de prouincijs consularibus. ut alter hispaniam affricamq; haberet al-
ter syriam et egyptum. et quibus uideretur terrestribus naualibusq; co-
pys bellum inferrent. ceteri omnes cum disponderent prohibere posse su-
perfederunt. nec aduersati sunt. Catoni autem contradicere uolenti ux-
tempus duarum horarum adducendum est concessum / qui cum multa di-
cendo ac premittendo tempus consumpsisset / non permiserunt ut amplius
loqueretur. sed cum minister eum adhuc dicentem et insuggesto stantem
arripuit. Quin etiam ex inferiori loco uociferaretur / multaq; ex ea re tur-
bati essent. rursus per littorem apprehensus extra forum tractus est ibi
q; relictus. Cato uero simul atq; dimissus est / rursus ad rostra magna uoc-
feratione reuersus monebat cives ne hoc paterentur. hoc modo cum sepius
ex eo loco deductus semper rediret / moleste id ferens trebonius iussit ut cato
in carcerem duceretur. quod cum factum esset ingens multitudo ciuium seque-
batur. et ipse cato inter ambulandum cohortari ac monere contra legem
non desistebat. quamobrem territus trebonius catonem dimisit. et illa
quidem dies frustra consumpta est. Posteris uero diebus partim minis /
partim largitionibus / uno preterea ex tribunis plebis aquilio armis depul-
so / ipsosq; catone foro direpto multis uulneratis / non nullis etiam interse-
ctis. per uim legem tulerunt. quod quidem tam indigne tulerunt boni
ut pleriq; statuas pompeii ob indignationem cederent. Sed hec quidem fieri
cato prohibuit. deinde cum de prouincijs exeratq; cesari prorogandis re-
ferretur non amplius cum plebe egit cato. sed ad ipsum pompeium conuer-
sus / attestatus est ac predixit iussam ceruicem cesarem armari / idq; no-
uidere nunc. Verum enim eo tempore sensurum esse cum propter graui-
tatem ac potentiam nec deponere ualebit nec perferre. prouinde fore ut

eo tempore catoius remissusceretur. intelligeretq; non minus utilitatis
 inesse sententiae suae, q̃ honestatis atq; iustitiae. hec tamen pompeius ne-
 glexit consilii felicitati suae. nec putans fieri posse ut cesar ab eo disu-
 geretur. Sequenti uero anno cum praetor factus esset. cato. non tantum
 iustus est dignitatis ei magistratum asserere quantum demere. sepe nudis
 pedibus et sine toga ad rostra ueniens et causas capitales clarorum uiro-
 rum eo habitu cognoscens. Tradiderunt etiam non nulli iudicia. non nunq̃
 post prandium cum uinum potasset eum exerauisse. quod tamen falsum ē.
 Cum tamen populus ro. largitionibus corruptus tanq̃ mercennaria opera
 suffragijs uteretur cupiens mederi huic parti rei. p. cato senatu persuasit
 decernere ut hi qui designati essent. sinullum accusatorem haberent ipsi
 tamen iudicium subire atq; rationem reddere cogerentur. hoc perimque fere-
 bant q̃ qui magistratum petebant. iniquius etiam plebs largitionibus as-
 sueta. Itaq; cum cato postmodum ad rostra uenisset multitudo hominū in eum
 impetum fecit. clamans. detestans. ac percutiens illum quod uniuersi qui
 circa rostra erant aufugerent. Ipsum uero catonem multitudine pressum.
 atq; delatum uix rostris apprehensis continere se potuisse dicunt. Sed cum
 in rostra se recepisset. grauitate et auctoritate turbam sedauit. clamoresq;
 repressit et oratione habita mī. attente auditis turbationem omnem ex
 animis deleuit. obquam rem cum a senatu laudaretur. At ego inquit patres
 conscripti uos minime laudo. qui me praetorem in tanto periculo deseruistis.
 Hi uō qui magistratū petebant cum singuli a largitionibus deterrenti essent
 in unum conuenerunt contuleruntq; unusquisq; duodecim milia et semis
 dragmarum argenti. facta sponione ut qui ex eis per largitionem peteret
 id argentum perderet. arbitrum adeam rem catonem eligunt et pecuniā
 apud illum deponere statuunt. Sed ip̃e cato pecuniā quidem recipere
 noluit. fideiussores tamen recepit. Cum autem dies comitiorum ueni-
 sset. obseruans cato tribunum qui contionem habebat. obseruans eti-
 am suffragia deprehendis quendam ex sporibus contra pacta egisse.
 ipsumq; damnauit. et eius pecuniā alijs attribuit. Illi uero iustitiā
 atq; integritatem hominis admirati penam remiserunt. satis pena-
 rum dedisse illum arbitrati quod acatone esset damnatus. Sed ea
 res non mediocrem inuidiam in catonem conatauit. quali senatus
 iudicium ac magistratum uim atq; potestatem sibi arrogaret. Neq;
 enim est ulla uirtus que magis inuidiam contrahat q̃ iustitia. q̃-
 nam potentia et fides populorum illam maxime secuntur. Neq; enī
 dum taxat in honore habent iustos quem ad modum fortes. neq;

admirantur quemadmodum sapientes . uerum etiam amant
atq; eis confidunt . Ex illis uero quos supra memorauimus alios ti-
ment alios parum credunt . Preterea arbitrantur natura magis-
q; uoluntate illos excellere putantes fortitudinem et pruden-
tiam / alteram claritatem quandam / alteram robur animi esse .
Iustus uero esse qui uis potest modo prauidet repellat . Itaq; iniuri-
am maxime ut inexculabile uitium in probis ducunt . Quam obre-
cationi tunc omnes potentes atq; clari inuidebant / et ipsius ipse po-
peus . qui putabat catonis gloriam sue potentie officere atq; ea de cau-
sa semper quosdam submittebat calumniatores in cationem quorum
unus erat . P. clodius . qui rursus cum pompeio ingratiam reuersus
cationem criminabatur / multum argenti in cypro sibi ex pilauisse . pom-
peio autem quod nuptias filie ut indignas repudiasset . Ad hec respo-
debat cato se tantum argenti ex cypro romam decessisse sine ullo equi-
te sine ullo milite / quantum pompeius ex omnibus triumphis ac bel-
lis quibus uniuersum terrarum orbem turbasset non attulerat . Affi-
nitatem uero pompeii nunq; elegisse . non quod indignum putaret
sed quod non eadem in re . p. esset mens ac uoluntas . Nam se quidem
provincia abstinuisse / cum sibi asenatu post praeturam ultro traderet .
pompeium uero partim pro se accepisse provincias / partim alijs pro-
curasse . Nunc autem sex milia militum in galliam a d. cesarem mitte-
re quos neq; cesar petierat asenatu nec ipse pompeius auctoritate sena-
tus concessit . Sed tot hominum tante armorum copie / tot equi gra-
tie sunt ac remunerationes priuatim largite . Imperatorem appella-
tum pompeium alijs provincias exercitusq; commisisse / ipsum uero do-
mum manere . ut seditiones et turbas aleret . quibus rebus manifestu
est imperium affectari a pompeio . hoc modo cato pompeium ultus
est . Erat . m. fauonius catonis amicus atq; emulus qualis apolo-
dorus phalereus dicitur socratis fuisse . uir quem feliter uerba mo-
uerent . nec id quidem modice aut humane . sed usq; ad insaniam
atq; furorem . hic edilitatem petens repulsam ferebat . cui cum fa-
ueret cato animaduertit tabellas una manu omnes prescriptas .
Itaq; hanc machinationem redarguens et tribunos super ea re appel-
lans comitia dissoluit . Postea autem fauonio edili facto et cetera pro
eo munera obtulit et spectaculum edidit in theatro . proponens cer-
taminibus non ex auro coronas . sed quemadmodum in olympo
fieri solet ex oleastro . Dona etiam attribuit grecas quidem ex thri-

dato et raphano et bletis et appio. Romanis autem uini amphoras,
 carnes poranas et ficiis et lignorum fascies quorum uilitatem alij de-
 riserunt / alij laudauerunt propter catonis austeritatem. fauonius in-
 ter multitudinem se coniciens et cum alijs sedens / catoni applaudebat
 ad monebatq; ut uictoribus ea dona tribueret attestabatur q; se catoni
 hanc potestatem concessisse. In alio autem theatro collega fauonij ma-
 gnifice ludos faciebat. sed uniuersa multitudo illum reliquerat et
 ad catonem fauonijq; pro rei nouitate se contulerat. fuit autem cito
 hec ut doceret / oportere eum qui ludos faceret ludis uti. et gratia
 magis ac simplicitate certare. q; tantos apparatus et sumptus in re
 non uilem consumere / et curas ingentes ea de causa suscipere. Post
 hec uero cum scipio et hypseus et mylo consulatum petentes no-
 solum illis solitis uisitatq; largitionibus sed etiam armis et neabus
 contenderent / ac temeritate et audacia bellum ciuile conatassent quibo-
 dam consentibus pompeium consularibus comitis preficiendum contra-
 dixit cato. Neq; enim oportere inquit a pompeio legibus presidium
 esse sed pompeio a legibus. Verum postea cum per multos dies tria
 ueluti castra forum obsiderent / censiuit ante q; summa necessitas coge-
 ret / sponte et gratia senatus eam rem pompeio esse mandandam. ex
 duobus malis eo quod minus foret eligens / ne cum ciuitas seditioni-
 bus atq; armis diu afflictata esset / tunc demum in potestatem unius de-
 ueniret. Dixit igitur sententiam in senatu. M. bibulis catonis neces-
 sarius qua censebat solum pompeium consulem designandum. fore
 enim ut uel res. p. quietem accipiat pompeio gubernante / uel melio-
 ri seruiat. Cato autem assurgens contra expectationem omnium bibuli
 sententiam laudauit. asserens prestare ut que uis potestas in urbe sit q;
 rem. p. sine magistratu ac preside manere. Se quidem expectare ut
 pompeius rem. p. sibi commissam laudabiliter tueatur et gerat. Per huc
 modum consul designatus pompeius a catone postulauit ut in subur-
 banum ase ueniret. qui cum uenisset amassime eum recepit atq; gra-
 tias egit. rogantq; ut sibi in consulatu gerendo adiutor esse uellet
 se ex illius auctoritate cuncta facturum. Ad hec respondit cato se neq;
 priori tempore aliquid unq; contra pompeium fecisse inimico animo.
 neq; in presenti ut gratiam eius sibi compararet. sed pro utilitate rei
 publice semper locutum esse. priuatum quidem igitur sese pompeio
 affuturum / si pompeius id postulet. publice uero etiam si non postulet
 omnia perscutaturum. Et sane ita fecit ut promiserat. primum enim

magnam ac nouam penam aduersus decuplatores pompeio itatuen-
te preterita condonanda censuit. futura uero punienda. Neque em
finem preteritorum facinorum facilem reperiri posse. nec noua pe-
na que nunc inposita est punienda esse delicta tunc commissa cum
lex aliam penam itatuebat. Deinde cum multi summi uiri hac
ipsa lege postularentur. pompeiusq; interdum pro amicitia et fami-
liaritate eorum se facilem prestaret remitteretq; seueritatem. incre-
pabat cum cato uehementer atq; exortabat. Preterea cum pom-
peius commendationes reis dari in iudijs consuetas per legem ueti-
isset. ac postea ipse munacio flacco commendationem scripsisset. cato
qui in ea causa iudex erat cum recitari cepta esset pompeii comen-
datio aures manibus clausit legiq; illam prohibuit. flaccus uero ip-
sum ex iudijs reiecit. et quidem post oratam causam. sed nihilo-
minus condemnatus est. Omnino autem difficilis atq; anceps scru-
pulus erat cato is qui in iudiciu uocabantur. Nullus enim reorum habe-
re iudicem uolebat catonem et tamen reicere formidabant. Nam mul-
ti eo ipso condemnati sunt quod catonem reiciendo non satis confisi
sue innocentie uidebantur. Multas etiam in magni opprobrij partem
obiacbatur quod catonem oblatum iudicem reaperere noluisset. Post
hec cum cesar in gallia magnas copias haberet. rome uero pecunia lar-
gitionibus et amicis plurimu posset. tunc demum monitiones cato-
nis diu antea predictae pompeium dormientem exortauerunt. Cumq;
etiam tunc piger uideretur ad cesarem compescendum. perrexit cato
consulatum petere. quasi confestim arma cesari abrepturus eiusq; iu-
diciis patefacturus. Competitores catonis duo fuerunt ambo gratiosi.
quorum alter. p. sulpius plurimum catonis auctoritate ac potentia
omni tempore fretus. non recte tunc facere uidebatur. neq; satis gratum
se erga catonem prestare. Ipse tamen cato nunq; questus est. sed mi-
rume admirandum esse dixit. si id quod quis maximu bonum esse pu-
tat. alteri non concedat. Senatui uero persuasit ut i qui consula-
tum peterent. per se romanum populum appellarent. ob quod etiam
magis homines sibi aduersos fecit. quasi non solum accipiendi pecu-
niam uerum etiam gratiam concedendi populo ro. abstinisset. Adhuc
accedebat quod nec ipse adducendum pro se satis idoneus erat. sed
dignitatem moru potius conseruare uolebat q̃ compellendo atq; ro-
gando dignitatem magistratus acquirere. neq; ut amici hoc faceret
permittebat. ob quod multitudo capi et deliniri solet. Itaq; uictus a-

competitoribus consulatum non obtinuit. Et cum ea res non solum ijs
 qui repulsam tulerant uerum quoque amicus et familiaribus rubori esse
 soleret et tristitiam atque calamitatem per multos dies afferre ipse ca-
 to ita negligenter id tulit ut sequenti die unctus incampum descen-
 deret. et post prandium rursus uti solebat. sine calcibus et tunica
 inforum ueniens una cum familiaribus ambularet. hoc factum ca-
 tonis acerio reprehendit quod rebus poscentibus ut consul fieret no-
 n studuerit populum humanitate delectare. sed etiam ad reliquum tem-
 pus defessus fuerit. At qui preturam rursus petijt idque illa de causa
 se facere dixit quod non iudicio populi. ro. sed uolentia ac corrupti-
 one quorundam hominum in ea petitione succubisset. At consulari-
 bus comitibus nullam fraudem adhibitam sed non satis populo romano
 suos mores probatos fuisse. quos neque mutare obeam causam neque
 cum illis utatur uelle se rursus periculum sui facere. hinc cum cesar i
 bellicosissimas nationes impetum fecisset. easque superasset. germanos
 etiam contra sedus bello lacerasset. et trecenta hominum milia occidisset.
 alijs obrem prospere gestam supplicationes decernentibus. cato consuit
 ipsum cesarem ijs dedendum quibus contra sedus bellum intulerat. ne-
 que faciendum ullo modo ut ipsi in se atque uicem. p. tantam pollutionem
 reciperent. At tamen inquit dys immortalibus gratias agendum est
 quod probac tanti imperatoris nostri temeritate in exercitum nostrum pe-
 nas non uerterunt sed rei. p. pepererunt. De his cesar certior factus
 epistolam scripsit ad senatum in qua multa maledicta in eum in coniecit.
 Qua lecta cato ipse assurgens non ab ira atque obprobrio aliqua sed
 ab ingenio atque ratione crimina que in se dicta erant. iurgio similia esse ostē-
 dit. et ludum aliquem pompamque continere. Deinde mentem cesaris
 ab ipso initio patefaciens et omnem illius uoluntatem quasi ipse scius
 atque conuincatus foret aperiens. ac docens non brytāorum neque celtarū
 filios sed ipsum cesarem esse formidandum. ita mentes omnium mutauit
 et acuit ut amicos cesaris uehementer perituerent quod eiusmodi epla
 in senatu lecta facultatem catoni dedissent. ut uerbis pro iustitia factis
 cesarem merito et iustissime redargueret. Nihil tamen a senatu decretum
 est. uerba dum tixat habita oportere cesari successorem dare. Amicus
 uero cesaris dicentibus ut pompeius etiam arma deponeret prouincasque
 demitteret. quod in faciat. cesarem quoque non esse facturum. iam illa
 uociferans cato que ab initio predixerat aduentare. scilicet iurum et
 manifestissime uim afferre cum illis ipsis copijs quas adcepta ciuitate

quoque

a deptus fore senatum in suam sententiam traduxit. Deinde cum
arimino cesar occupato ad urbem contendere diceretur hinc iam
uniuersi catonem intuebantur/ tam pompeius q̄ ceteri omnes ut
pote qui primus omnium ista uidisset. Dixit igitur cato at si qs q̄
ego predicebam credidisset patres conscripti nec unum nunc
timeremus nec etiam in uno spes nostras haberemus. Censeo
tamen uni pompeio committendum ut uideat ne quid res pu. de-
trimenti capiat. Et enim eorundem hominum esse solet magna
inferre mala et repellere. Pompeius igitur cum neq̄ exeratum
paratum haberet nec quas tunc deligebat copys satis credendum
putaret/ urbem deseruit. Cato uero cum pompeium sequi decre-
uisset minorem eius filium in brutios ad munacium misit/ maio-
rem uero una secum duxit domus autem et filiarum suarum gra-
tia martiam rursus accepit. que nunc uidua erat et ab hortensio
heres relicta. quod eius factum maxime cesar carpendo auaritia
catonis criminari conatur. nam si indigebat inquit cur eam di-
misisset? Sin autem non indigebat/ cur eam recepisset. nisi ui-
delicet illam mulierem tanq̄ etiam a principio posuisset. et uiuente
dimisisset ut diuitem reciperet. Ad hec autem que a cesare dicta
sunt. probe illa conueniunt que dixit eunipides in eos qui herculi
timiditatem exprobrabant. Nam per simile est herculi timiditate
animum obicere. et catoni turpitudinem questus. An uero improba-
do sint he nuptie alterius erit considerationis. Sed postq̄ marti-
am recepit/ et curam rei familiaris ac filias ei commisit. ipse pom-
peium secutus est aquadie ferunt neq̄ capillos neq̄ barbam depo-
suisse. Luctum uero ac mestitiam pro tantis rei. p. cladibus siue su-
perarent siue superarentur eodem modo semper obseruasse. Sorti-
tus autem siciham prouinciam ac syracusas profectus/ cum audiuis-
set asinum pollionem cum milibus messaniam traicisse/ et simul
cognouisset pompeii fugam exitalia res diuinas per magnam ob-
scuritatem multosq̄ in se errores questus est. si quidem pompeio i
his rebus quibus iustitie nihil inerat semper dii fauissent. tunc
uero patriam seruare cupientem et pro libertate pugnantem deserue-
runt. Quamq̄ itaq̄ asinum ex insula deturbare posset/ tamen ne
siciham cladibus belli inuolueret abeundi consilium sumpsit. mon-
tis prius siracusanis ut de salute sue ciuitatis prouiderent dyra-
chium ad pompeium nauigant. Cum in castra peruenisset semper

Demartia uxor Ca-
tonis

in eadem sententia fuit. censebat enim oportere ut bellum protra-
 heretur sperans ut tractu temporis ire mitigarentur. neq; feren-
 dum putabat ut populus ro. se ipsum pugna feruq; trucidaret.
 Suasit etiam ut pompeius ceteriq; primarij uiri decernerent ne qua
 ciuitas sora aut amica populi ro. diriperetur ne ue quisq; roma-
 nus cuius extra aciem interficeretur. hac ille humanitate multos
 ad partes pompeii conuertit. Missus deinde in asiam ut apparatus
 nauium delectusq; militum acceleraret secum duxit seruiliam sorore
 et lucillum puerum ex seruilia genitum. Nam seruilia quidem po-
 st mortem uiri se catonis potestate subiecerat. eumq; sponte seque-
 batur ob aduersam impudicie famam abstergendam. Verum tamen
 cesar ne in hac quidem parte catoni peperat. Et in ceteris quidem
 ut uidetur nihil erat opus catone. Nam hi qui a pompeio missi erant
 summa cum diligentia cuncta perfecerant. Rhodios dumtaxat aucto-
 ritate atq; oratione sua permouit. Et seruiliam illic relinques ad
 pompeium rediit cu magis terrestribus atq; nauilibus copijs. Atq;
 uero tempore maxime pompeii mens ac sententia cognita est. Nam cu
 naualibus copijs perficere catonem decernisset et haberet naues
 pugnares aracter quingentas preter liburnas et exploratorias subito
 mutauit sententiam bibulumq; classi prestat. putans non id labora-
 re catonem ut cesar superaretur set ut omnino res libera foret tam
 pompeio q; ceteris potentibus enedio sublati. Nec tri catone ob eam rem
 studium dimisit sed in quadam pugna que dyrrachij comissa est cum ipse
 pompeius ceteriq; duces ad pugnam milites hortando nihil proficeret.
 Cato orationem habuit de libertate de uirtute de gloria de contempne-
 da morte que in phylsophia didicerat prout tempus patebatur disce-
 rens. tandemq; orationem suam in deos conuertens ut pote presentes
 et illos intuentes qui pro patria pugnatuiri erant ita militum animos
 incendit ut cum summo clamore summoq; decertandi desiderio pugnam
 deponerent omnesq; cesaris cohortes ea die in fugam uerterent plena
 q; uictoriam assecuti forent nisi cesaris fortuna et pompeii cunctatio
 obstitisset. Verum de his in uita pompeii scriptissimus. Tunc autem omni-
 bus ob ea que gesta erant letitia exultantibus catonem ipse plorauit patrie
 fortunam et ambitionem detestatus cernens multos ac bonos ciues
 in acie coadisse. Deinde pompeius cesarem persecutus cum in thessa-
 liam uenisset multe q; copie dyrrachij essent relictæ et preterea mul-
 te pecunie multiq; romani ciues custos atq; dux catonem preficiatur datis

sibi quindecim cohortibus atq; id fecit pompeius quia catonis presentiam formidabat. quem ut absentem firmissimum uictis refugium sic presentem uictori sibi minime concessurum existimabat. nec permissurum ut pro arbitrio uictoriam exereret. Accepta deinde apud farfalum clade in ea sententia fuit cato ut si pompeius interisset omnes qui secum erant in italiam reduceret ipse uero solus tyrannidem fugeret atq; in exilium iret. Sin autem pompeius euasisset omnino copias illas pompeio conseruaret. hac igitur mente in cotcyram ubi naues erant delatus cum acronem ibi offendisset perrexit omnes copias illi tradere et sese ei submittere ut decens erat pretorui iurum consulari. Sed acrone non recipiente et in italiam abeunte cognita pompeii uoluntate qui cum minime tempus exposceret eos qui in italiam nauigabant afficere supplicis et imprimis acronem ipsi manus afferre cogitabat. priuatim ipsum corripuens acronem ex manifesto periculo liberauit et ceteris facultatem abeundi prestitit. Arbitratus uero pompeium magnu in egyptu aut libyam peruenisse. ad illum ire perrexit cum omnibus copiis data prius potestate abeundi is q non uoluntarie sequerentur. Catonem oram libie preterueto sit obuiam sortus pompeii filius minor nati qui mortem patris nuntiavit. cuius mortem cum uniuersi grauer ferrent. nec alium ducem sequi uellent. cato detestatus hominu perfidiam qui dissillimo tempore bonos desereret. principatum retinuit et in cyrenem perueniens acyrensis receptus est. cum pauas ante diebus labienum exclusissent. Hic cum audisset Sapiionem apud iubam regem se recepisse et appium uarium affricae praefectum una cum sapione esse. profectus ad eos pedes hiberno tempore multis asinis qui aquam ferrent congregatis. multum preterea comectum ferens multos etiam currus ducens et insup homines qui psilli nominantur qui morsibus serpentum medentur ore trahentes uenenum et ipsos serpentes cantibus mitigantes. septem continenter diebus iter fecit. ipse semper atq; equo et uehiculo agmen precedens. In aena uero sedebat. Nam post farfalicam pugnam hoc quoq; priori mestitie addiderat ut nunq; iaceret nisi cum dormiret. In africa hibernis peractis exeratum duxit. Erant militum aracter decem milia. Res autem pessimo erat loco sapione et uaro simul contendentibus. et ob id iubam obseruantibus. hominem

propter opes et potentiam tumentis superbiē. qui primo catonis aduentu thronum suum medium posuit inter sapionem et catonem. quod cum animaduerteret cato sublata sella a d. aliam partem se contulit et sapionem inter se et urbem medium fecit. quod sibi infensum atque iniuriam cum ut pote qui librum aduersus illum ediderat. At hoc quidem non attendunt homines catonis factum si uero philostratum insualia mediū ambulans habuit in honorem philosophie. illum accusant. Tunc igitur iube insolentia repressa qui quasi satrapas effecerat sibi eos qui cum sapione erant omnibus conuatiis cum ducem catonem cuncti sequi uellet et precipue sapionis ac uari milites negauit se contra leges imperium susceperunt. quas ut seruaret aduersus cesarem bellum gerebat. neque se pro pretore dum proconsul ad sit auteposituri. Nam sapio proconsule prouinciam obtinebat. spesque non nullis erat insapionis uoluntate quasi afflicta id esset ad uictoriam fatale. Accepit itaque a sapione principatum cum ille statim iube gratia omnes uticenses qui in urbe erant trucidare uellet urbemque funditus euertere. ut pote cum cesare sentiente cato obstitit. Attestans enim ac uolens in consilio uix crudelitatem eorum coherere potuit. Ac partem uticensium rogatu partem ex sapionis sententia custodiam utice recepit. ut neque inuita neque uolens partes cesaris sequeretur. Ea urbs opportunissimo loco sita et abunde munita erat. magis tamen a catone confirmata est. nam et annone magnam tum introduxit et menia turribus uallo fossaque munivit. presidiaque imposuit. Cuius autem quicunque puberes erant ablatis armis pro turribus collocauit. reliquos in urbe continuit. uehementi diligentia adhibita ne cuique eorum inferretur iniuria. nec inferre aliis ipsi possent. Arma uero et pecuniam et frumentum inde ad castra mittebat. habebatque eam urbem quasi horreum belli. Quod autem pompeio magno prius idem tunc sapioni suadebat. ne signa conferret aduersus homines pugna cillimos. sed protaheret bellum tempusque contereret quod tyrannidis acies obtunderetur. Sed sapio catonis consilia neglexit et aliquando etiam timiditatem exprobrauit. scribens ad eum satis esse si ipse in urbe sit et membris circumdetur. nisi etiam ceteros impediat quo minus ea que optima facta sunt exequantur. Ad hec rescripsit cato se paratum cum iis copiis quas in africanam duxerat in italiam trahere ut cesarem ex libia in italiam traheret. Cum uero hec quoque sapio aspernaretur manifestissime cerisebatur in catone penitentia quod principatum concessisset ei qui neque belli artibus ualeret neque si fortuna aliqua uinceret temperate uictoria usus foret. Quam obrem et scilicet

ipse agebat et familiaribus patefecit se non bonam spem in bello habere propter impetiam ac superbiam duos ac etiam si cesar ipse superetur se rome non mansurum sed in exilio futurum propter crudelitatem et superbiam sapionis qui tunc iam insolentes minas aduersus multos iactaret. Et euenit atus quidem quod expectaret cato ut a sapione male pugnatum esset. Et prima nocte quidam a castris ueniens tertia die pugnam commissam cesarem quod uicisse nuntiavit. capta etiam esse castra. sapionem et urbem cum paucis euasisse. reliquas omnes copias funditus esse deletas. his auditis uniuersa ciuitas ad huiusmodi nuntium attonita uix se infra membra continebat. quod cum animaduertet cato singulos monendo atque consolando quod non tanta essent quanta nuntiabantur mala sed rem uerbis augeri. trepidationem sedauit. Postridie uero romanos ciues qui utique negotiabantur quorum trecentos in consilium delegerat per preconem in templum iouis acciri iubet. quod facto uenit ipse in templum sine ulla trepidatione uultu pacato quemadmodum priori tempore solebat. librumque in manibus tenens dum illi cogebantur lectitare cepit. Erant in eo libro scripte rationes rerum quas ad bellum preparauerat armorum frumenti balutari coacto autem consilio incipiens ab ipsis trecentis uiris laudauit fidem et studium eorum quod consilio quod corporibus quod pecuniis bene dedit. peremerissent. deinde cohortatus est ne spem abicerent ne uel in diuersas partes aufugerent sed se in unum continerent. fore enim ut eo modo plus roboris in resistendo haberent faciliusque a uicore salutem impetrarent. Prinde sibi ipsis consulerent in utram uellent partem. si tamen periculis sese obiectare uelint et pro libertate pugnare se non solum uirtutem eorum laudaturum uerum etiam duorum ac socium se praestitutum quoad extremam sortem patrie experirentur que nec utica sit nec adru mentum sed romana urbs que sepe maioribus periculis euaserit et se se receperit. Multa quidem esse illis ad salutem parata et praecipue quod aduersus eum hominem bellum gererent qui a tempore ac fortuna totus penderet. hispaniam ad pompeium iam dedisse. Urbem uero romanam non dum frenum seruitutis propter insolentiam recipere sed grauius ferre et ad res nouas conspirare. Denique hostem ipsum pro exemplo habendum qui nullum recuset periculum ut patriam suam ac iura subuer tat. quod cum ille faciat pro iniuria quanto magis eos facere deet qui si uicerint felicitatem adepturi si uincantur gloriosissimam mortem obitu ri sint. Debere tamen ipsos per se consulere deos precantes ut pro uirtute

quam superiori tempore prestitissent/ ea res feliter eueniat. hec cum diceret cato/ plurimi oratione eius ducebantur/ ac fortitudinem hominis humanitatemq; inuentes/ quasi periculorū imminentiū obliuerebant ut corporibus et rebus et armis eorū arbitrati suo uterentur/ ut pote solus omnium inuictissimus dux et cuiuscunq; fortune victor. Satiū enim fore ut eum sequentes morerent/ q̄ si eo deserto salutem accipiant. Cum uero quidam censerent seruis libertatem eē dandam et pleriq; eius sententiā laudarent/ negauit cato se ullo modo id passurum. Neq; enim iustum esse/ neq; legibus consentaneū. si tamen domini eos liberare uelint recepturū. quod cum multi pollicerentur. iussit eorum nomina edi atq; describi. sicq; consilium dimisit. Nec multo post afferuntur sibi littere a iuba et sapione quorum iuba quidem cum pauas in mōte quodam latebat. Sapiō autem nō longe ab utra naues conscend erat/ atq; in portu ipso euentum expectabat. Ambo a catone per litteras postulabant quid sibi agendum uideretur. Cato itiq; eorum tabellarios quo ad priora consilia firmentur retinuit. Et senatores quidem promptissime seruos dabant/ manumittebantq; et armabāt. Cetera autem multitudo ueluti nauiculatū feneratorēs et cetera huiusmodi turba qui maximā partem fortunarum suarum in seruis habebant/ mirū in modum refrixerant. Velut enim corpora quedam facilius incenduntur/ et rursus remoto igne cito frigescent. sic dum presens erat cato uersabaturq; in eorū consiliis ad uirtutem incendebantur. cum uero discederet atq; ipsi perse erant/ cesaris formido plus ualebat q̄ honesta consilia. Qui enim sumus aiebant illi. cuiq; bellum inferre parabamus. Nonne hic est ille cesar qui omnem romanorū habet potentia. Nostrum autem nemo est sapiō neq; pompeius. neq; cato. sed quibus temporibus uniuersi mortales timidiore sunt q̄ oportet. in ijs temporibus nos pro libertate romanorū ex uita pugnabimus aduersus eum q et catonem et pompeium exitalia pepulit et seruos aduersus cesarē liberos faciemus. qui tantum libertatis/ ipsi habicuri sumus/ quantum ipse cesar nobis concedet/ cognoscimus nos ipsos dum tempus est/ ueniamq; petimus auctore. mittimusq; ad eum homines/ qui illius iram deprecantur. Hec multorum uerba erant. Nam reliquum aduersus senatores parabant. Putantes si eos capeant et cesari darent fore ut ira cesaris mitigata facilius salutem impetraret. Que cum cato audisset nihil hanc mutationem reprehendit. Sapi-

pioni tamen iubeg rescripti ne uitam accederent. Cum ergo ma-
gna manus equitum apudnaq; inter cesarem et sapionem comis-
sa erat euasisset / missi sunt ad catonem tres legati / non tamen
eadem omnes mandata habebant. Nam alij ad urbem eundem
fore censebant / alij catonem ducem postebant / alij uitam accedere
formidabant. hec audiens cato in rubrio operam dedit / ut nomi-
na eorum reciperet qui seruos ad bellum inanimitebat. Ipse uero
senatoribus assumptis utiq; egressus / tribunos conuenit coiq; ro-
gauit ut senatores proderent / neq; urbem potiusq; catonem sequi
mallerent / sed in urbem accederent ut se ipsos ceterosq; seruarent.
esse quidem urbem ipsam in expugnabilem et multorum annoru
uictum habere / apparatu belli abundare. Et cum senatores multis
cum lacrimis precarentur / prefecti equitu ad equites retulerunt.
Cato interea in quodam agere una cum senatoribus sedens respon-
sa equitum expectabat. Inter hec. M. rubrius accedit cum summa
indignatione nuntians motum in urbe fieri / quod cum auditum esset
alijs quidem in lacrimas lamentationesq; conuersis / cato eos con-
firmare tentabat. Nuntij post hec ab equitibus uenire acerba po-
stulantes. Dicebant enim neq; urbem ducem sequi uelle pro mercede
neq; cesarem ullo modo timere si catonem habeant ducem.
Vtensibus tamen ex phentia profectis hominibus infidis nullo mo-
do intra eadem menia sese esse conuicturos. Nam simul atq; cesar
copias suas ad urbem admoveat / inuasuros esse romanos atq;
prodituros. prouide siuellet cato eorum opera ad bellum uti utiq;
ses omnes uel expelleret urbe uel intra menia traudaret. quod
si faceret uitam se accessuros polluebantur. Ita catoni aspera mi-
nium et intolerabilia uisa sunt benigne tamen pro tempore respo-
dit se de ea re una cum trecentis deliberaturu. Atq; ita in urbem
regressus offendit homines non clam neq; latenter sed coram re-
clamantes siquis contra cesarem impellat cui neq; posse se bellum
inferre neq; uelle dicebant. Nonnulli etiam uoces contra senato-
res iactabant capiendos esse illos / cesariq; dedendos. Sed ipse li-
cet hec audiret / tamen non audire simulabat. Et erat quidem
subsurdaster. Ut autem equites abire nuntiati sunt timens ne tre-
centi illi contra senatores aliquid molirentur / profectus una cum
amicis cum cerneret eos iam procul habebantes / equo accepto con-
secutus est. Et equites catonem intuentes cum summa letitia con-

uersi eum receperunt ad hortantes ut una secum esse uellet. In hoc
 loco ferunt catonem lacrimasse dum pro salute hominum senatorij
 ordinis milites precaretur manusq; tetendisse et non nullorum
 equos feno captos uertisse armaz ipsorum tenuisse quo ad abe-
 quitibus extorsit ut ea die iuxta uticam morantes senatoribus sa-
 lute[m] prestarent. Ut igitur eos reduxit et alios quidem portis alios
 ara custodes imposuit. magnus metus plerosq; inuasit ne penas
 darent mutatae uoluntatis. Postulabant igitur a catone ut eos adi-
 ret. At senatorij procato[n]e solliciti eum retinebant neq; dimissuros
 se neq; prodituros catonem qui in tantis periculis eos seruasset pre-
 dicabant. Manifestissimus enim ut uidetur sensus erat et zelus et
 admiratio uirtutis eius cunctis qui utice erant cum ipse nihil simu-
 late nihil dolose faceret. Vir qui cum diu antea mortem sibi afferre
 decerneret ingentes tamen labores et magnas curas pro alijs susci-
 piebat. ut cum ceteri omnes se cure tam uiuere possent essentq; a
 periculo liberati tunc ipse demum mortem obiret. nec erat occulta
 eius deliberatio ad mortem q[uam] pro ceteris affligeretur. Venit
 igitur tunc ad trecentos solus. qui cum sibi gratias egissent rogas-
 sentq; ne eos in suspicionem haberet sed fidei eor[um] crederet et si om-
 nes catones non essent neq; tantam magnitudinem animi presta-
 rent miserendum esse eorum imbecillitati censebant ad cesarem
 mittendum rogandumq; potissime pro catonis salute quod si cesar
 non concederet ne si ipsis quidem sponte offerat gratiam eius accep-
 turos. sed quoad spiritus supersit aduersus eum procato[n]e pugna-
 turos. Cato eorum sententia laudata respondit ut pro se ipsis si-
 ta uellent cesarem precarent. pro catone autem nullo modo id
 faciendum. Nam uictoru[m] quidem esse deprecari et eorum querui-
 ssent ueniam petere. se uero p[er] omnem etatem inuictum perstis-
 se et cesarem honestate atq; iustitia longo superasse. Nec esse seu-
 ctum aut captum sed ipsum cesarem qui bellum quod iam diu contra
 patriam parabat cum sepe id negasset nunc tandem conuictus
 est id agitasse. Hec locutus abijt. Cum uero audiret cesarem cu[m]
 omnibus copijs aduentare dy boni inquit ut contra uiros ad
 nos ille. et ad senatores conuersus. monuit ne diffiderent dum
 equites adessent saluti sue prouidere. Et omnibus portis preter
 unam que ad mare prospiciebat clausis naues suas assignauit.
 ordinantq; uniuersos sine trepidatione ulla aut tumultu. Egens

autem ac tenuioribus pecuniam tradidit. Deinde cum .M. octavius cum duabus legionibus haud procul ab utraque castris positus acatone postulare ut pro impio diffiniretur. cato nihil respondit. sed ad amicos conuersus. quis iam mirabitur inquit. si res male gesta est. quando in ipsa morte cupiditatem dominandi in nostris hominibus cernitis. Inter hec audiens equites iam abire uolentes. uticensium domos diripere. cursim adeos profectus primis spolia manibus eripuit. ceteri uero omnes abiecerunt. et cum summo rubore discesserunt. Post hec uticenses in urbem reductos orauit ne cesarem contra ciues ro. qui utique erant irritarent. sed communiter pro omnibus salutem peterent. ac rursus ad mare rediens curauit eos qui nauigaturi erant. et amicos hospitesque complexus dimisit. filio persuadere non potuit ut una cum ceteris nauigaret. neque enim putabat ullo modo patrem esse deserendum. Erat etiam quidam statilius etate iuuenis. mente ualidus. catonis imitator. huic suadebat cato ut inde nauigaret. nec cesaris sibi inimici expectaret aduentum. qui cum se facturum negaret respiciens cato appollonidem storum et demetrium peripateticum inquit. uestrum hoc opus est iuuenem lenire et ad auxilium ipsius conuertere. Totam noctem et magnam partem diei in dimittendis amicis et pecuniis dandis consumpsit. Deinde. L. cesar. C. cesaris cognatus. qui atrecentis ad cesarem mittebatur acatone postulauit quenadmodum sibi uerba facienda uiderentur pro salute ciuium romanorum. Nam pro te quidem inquit et manus apprehendende et genua amplectenda erunt. Cato uero nullo modo id faciendum respondit. sibi enim ipsi si salutem petere uellet ad cesarem eundem fore. sed nolle se tyranno gratias agere pro his rebus quas contra leges per iniuria facit. Nam salutem dat quasi dominus eorum quibus nullo modo dominari potest. quenadmodum tamen ille precibus romanorum ciuium ex audiat simul considerare uelle. hec una cum L. cesare meditatus cum filio amicisque comitatus est amplexusque uirum dimisit et filium suum amicosque reduxit. Et cum cetera multa locutus est. tum illud preceptum filio dedit ne unquam ad rom. p. se conferret. Nam ut iam digna ratione faceret nullum esse locum in re. p. Aliiter autem ut se gereret turpe esse. Post hec cum ad uesperasceret balneum intrauit. et inter lauam

dum cum sibi statim inuentem uenisset alta uoce appollonide
 uocauit / petijt q̃ an iuuenem demulsisset eiusq̃ magnitudinem
 animi repressisset et an ille nauum ascendisset se inscio et insaluta-
 to . Respondente appollonide se multa cum illo uerba fecisse / uerū
 perseuerare illum insententia ut omnia faceret que cato ipse fecerit.
 subuidens at hoc inquit confestim apparebit . Post lauacrum una cū
 multis cenauit sedens quemadmodum post ciuile bellum consueuerat
 neq̃ enim iacebat nisi cum dormiret . Cenauerunt cum eo omnes fa-
 miliares et utiensium magistratus . ac post cenam magna et iocun-
 da disputatio agitata est . Cum deinceps phye questionēs propone-
 rentur / quo ad peruentum est ad illa que paradoxa stoya uocant . Ve-
 luti solum uerum bonum liberum esse . omnes malos esse seruos . ad-
 uersus que cum peripateticis pugnaret uehementer in ea disputatione
 mirō certamine ita omnes suspicauerunt illum uite sue finem facturū
 atq̃ crebris humanis migraturū . Itaq̃ cum silentium post uerba ca-
 tonis sequeretur / animaduertens cato eorū metum . conatus est
 timorem auferre / et suspicionem quam ante conceperant remouere .
 Quam obrem curas rursus illis iniecit pro presentibus rebus x
 quasi pro illis qui nauigarent sollicitus foret et pro illis qui pede-
 stre iter facerent cum per deserta loca et palustria transiuri essent .
 his ille dictis conuiuium dimisit . et facta cum amicis de ambula-
 tione que illi post cenam consueta erat / et is qui ex cubijs preerat
 ea que tempus postebat locutus in cubiculum ire cepit . abiensq̃ filiū
 et amicorum quosq̃ magisq̃ prius consueuerat amplexus est . ex quo
 rursus suspicionem prebuit neas future . Cubiculum autem ingres-
 sus cepit in manibus librum platonis de animo . et maxima parte
 eius libri lecta cum non uideret ensē pendere subripuerat namq̃
 eum filius dum cenabatur . uocato seruo quis abstulisset ensē popo-
 sit . at illo tacente rursus legere incepit et quasi non festinaret sed
 alia de causa ensē querebat . ut afferretur mandauit . quod cum ille
 non faceret / atq̃ ipse iam totum librum perlegisset / rursus singulos
 seruos uocauit / et maiore uoce ensē reposcere cepit . Unum etiā e ser-
 uis pugno percussit . ex quo cum manus ei tumefacta fuisset grauius
 iam id ferens et uoiferans se inermem a filio atq̃ seruis hostibus pro-
 di . non prius destitit q̃ filius cum amicis uenit et multis cum la-
 crimis se supplicem obtulit . Cato autem torue ipsum prospiciens /
 an me inquit x insanum putas qui non rationibus sed in compesas .

Quid me non ligas patrem ac tam diu in unguis tenes donec cesar occipet nullo modo resistere ualentem? Sed nihil agis mihi crede non enim mihi esse opus est ad mortem. Nam si breue tempus spiritum preclusero. et si caput parietis inuisum mori possim. hoc cum dixisset adulescens lacrimans abiit. Ceteri etiam amica cubiculum egressi sunt preter appollonidem et demetrium qui intus remanserunt ad quos cato conuersus mitiora iam uoce anuos quoque inquit putatis retinendum esse hominem grandem natu et iuxta sedendo eum custodire an rationem aliquam habetis per quam possitis ostendere non esse turpe catoni salutem ab hosce petere? Quid igitur non uerba facitis? Quid non arguitis me? ut primis illis rationibus quibus adhuc diem iuximus repulsis et per cesarem sapientiores facti ingentes illi gratias habeamus? At qui decem equidem nihil de me ipso. oportet tamen me deliberare ita ut ea faciam que facienda uidebuntur. Deliberabo igitur uobiscum si cum his rationibus que uos in phya utimini id facio. Abite igitur bone animo et monete filium meum ut patrium non afferat. Ad hec illi nihil respondentes sed lacrimantes abiere. Qui cum abissent cato ensen sibi remissum nudauit insperitque et mei nunc iuris suus inquit. ac rursus ense reposito lectare cepit. ferunt bis librum de animo perlegisse. Atque subinde dormisse altissime ut etiam hi qui extra cubiculum erant iterneantem sentirent. Cum esset arater mediam noctem uocauit ad se cleantem medicum et butam quendam cuius opera res ciuiles plurimum utebatur. erant hi ambo catonis liberti. et buta quidem ad portam misit ut sciret an omnes nauigassent. medicus autem manum ostendit febricitantem ob eam plagam qua ut supra diximus seruo infligit. Ea res spem omnibus prestitit quasi consilio mortis abiecto de uita cogitaret. Paulo post buta rediit et alios omnes preter crassum nauigasse nuntiavit. crassum quibusdam impedimentis detineri. Ceterum mare magnis fluctibus agitari. Quo audito ingemuit cato pro eorum qui nauigabant incomodis. et rursus butam remisit ut si quis cuiusque rei indigeret afferret. Jam erat arater gallicanum. et rursus in somnum conuersus est. Deinde reuerso buta. et composita esse omnia renuntians iussit eum providere ut porta clauderetur et se in lectum demisit. quasi reliquum noctis quieturus. Vbi uero buta recessit statim accepto ense se sub pectus percuisset. Sed cum egrota manus minus alte uulnus imprimeret non confestim exanimatus est. sed motibundus ex lecto prolapsus ab eam quendam geometrie qui forte

iuxta lectum stetit non sine magno strepitu in terram deiecit / qui cum
 a feris auditus esset subito acclamatum atque concursum est. tam ami-
 uistris quam a filio et amias. Ingressi itaque cubiculum offenderunt catonem
 sanguine fedatum. intritinaque eius magna ex parte effusa ipsum tamen
 ad huc uiuentem. Medicus igitur accedens tentabat et uiscera remittere
 que illesa erant et uulnus ligare. Sed ipse statim atque ad se redijt medi-
 cum repulit et uiscera manu lacerauit. uulnusque patefactus euita decer-
 sit. Vix credebatur in tota domo auditum cum iam in portis aderant aues
 romani quos trecentos fuisse supra diximus. et paulo post populus uni-
 uersus uticensium accurrit. omnium erat una uox benefactorem libera-
 torem solum liberum solum inuictum catonem uocabant. et hec faciebat
 cum iam aduentare cesar nuntiabatur. sed neque timor neque gratia uicto-
 ris neque seditiones que inter eos erant inhibebant quo minus catoni hono-
 rem debitum redderent. funus ei ornatissimum cum longa pompa magni-
 fice fecerunt. sepelieruntque in litore maris ubi nunc est eius statua eusdem
 manu tenens. funere autem perfecto ubi sibi salutem querebant perrexe-
 runt. Cesar igitur a transfugis cognito catonem una cum filio et famuli-
 aribus sine ulla trepidatione expectare nec abire cum ceteris fugientibus.
 excogitare non poterat quod foret catonis consilium. Itaque cum multa face-
 ret catonem exeratum amonebat. Deinde cognita eius morte dixisse di-
 citur Inuideo morti tue cato. nam et tu glorie mee pro salute tua inuidisti.
 Quid tamen futurum fuerit si penta esset salus incertum est. credunt
 uero meliora de cesare. Mortuus est cato quadragesimo octauo sue etatis
 anno. filius uero eius nihil mali a cesare passus est. Ferunt hunc filium
 catonis dissolutum fuisse et precipue erga mulieres male temperasse. Un-
 de in cappadocia cum hospitem haberet marphadatem quendam regulum
 cui mulier pulcherrima erat ac diutius quam deceret apud ipsum moram tra-
 heret. talia in eum scripta sunt carmina. Cras abibit cato post triginta
 dies. porcius et marphadates amia duo una anima. Vocabatur enim
 anima marphadatis mulier. et preterea illa. Nobilis et clarus cato regi-
 am possidet animam. Sed hec maledicorum uerba deleuit et falsa esse
 ostendit gloriosa mors. Nam cum pro libertate patrie contra augustum
 et antonium in philippis pugnaret. inclinata iam bruta acie nec fugere
 uoluit nec latere. sed in hostes ruens magna cede edita et quis ipse ex
 quibusque ortus foret testatus. admirationem uirtutis sue omnibus pre-
 stetit atque ita mortuus est. filia etiam catonis uxor bruta qui cesarem
 occidit neque pudicitia neque fortitudine inferior fuit. Nam et conuincitio-

nis aduersus cesarem fuit confusa et quem admodum nobilitatem suam decebat genere mortuus est. Statilium tunc se instat cato nis occidere uolentem philofophi qui aderant prohibuerunt. Sequenti uero tempore se bruto coniungens cum fidei et studium in bello ostendisset in philippis et ipse mortuus est. — finis.

L. ARRE. TRADUCTIO IN VITA DEMOSTHENIS

DEMOSTHENIS pater demosthenes: ut theopompus historicus tradit in primis honestus ac probus uir fuit. Cognominatus est autem macheropus ab officina gladio cum quam athenis egregiam multisque artibus seruis instructam habebat. Que uero de matre dixit eschines ex gylone quodam ob prodigium athenis pulso et barbara muliere natam fuisse ea nescimus utrum ad ueritatem uel ad falsam calumniam orator abiiecit. Relictus autem a patre septem annorum abundante patrimonio. parum enim aberat a xv. talentis tutoribus male administrantibus cum partim surriperent eius bona partim negligerent nec preceptoribus pueri salarium persolvere curarent. non solum in patrimonio cladem accepit uerum etiam liberalibus artibus quem admodum decebat imbui non potuit. Accedebat ad hec imbecillitas corporis quam uerita mater ipsum onerari laboribus non permittebat nec pedagogi cogere et uim afferre audebant. Frat enim ab initio tenui ualitudine. et ex hoc batali cognomen tum quod aduersarij in eius contumeliam frequenter usurpant a pueris illi inditum est. fuit autem batalus tibianis nomen in quem ob infirmitatem ac distortum corpus aristophanes poeta uersus perscripsit. Alij poetam lasciuorum carminum fuisse batalum tradunt. Videtur etiam quedam ex istis corporis partibus que honeste nominari non possunt tunc apud atticos batalus appellata. Argas uero. nam hoc etiam cognomen tum fuisse demostheni traditur aut ex feritate morum illi inditum est quod anguem non nulli poete argam appellant uel ex diuitia sermonis per quam non mediocriter auditores obtundebat. Est enim argas nomen latoris legum malarum quidem ac durarum. Ad oratoriam uero facultatem per hunc modum applicasse animum demosthenes traditur. Callistrato oratore causam oropi acturo per magna erat hominum expectatio. cum propter oratoris famam tum maxime florentem cum propter

iudicium rei per id tempus satis uulgate. Cum itaq; magistri et pe-
 dagogi ad forum statuissent postulauit demosthenes a pedagogo suo
 ut una secum duceretur. Ille habens cum publicis ministris qui iu-
 dia apenebant familiaritatem locum facile optinuit in quo puer cla-
 collocatus sedens audiret. Cumq; eadie calliditatis egregie orasset
 magnamq; prebuisset admirationem sui gloriā eius demosthe-
 nes admauit. Ut pote quem uidebat magna hominū multitudine
 comitante inter ingentes applausus magnis cum laudibus domum
 reduci. Admirabatur itaq; illum demosthenes sed multo magis
 orationis uim potestatemq; admirabatur obquam omnia perfici ac
 mitigari posse cernebat. Quare ommissis ceteris disciplinis ad id u-
 num sese ipsum comparauit atq; exerauit ut dicendi facultatem na-
 asceretur. Et ad eam quidem rem preceptorem habuit iseuū quāq;
 floretet tunc maxime isocrates siue ut quidam aiunt mercedem pre-
 stare isocrati non ualens erat enim pretium decem minarum. siue qd
 isei sermonem ut efficaciorē cautioremq; magis probauit. hermi-
 pus tamen scribit se in cōmentaria quedam siue autore inodisse i qui-
 bus scriptum erat demosthenem fuisse auditorem platonis magnamq;
 exinde utilitatem addidicendum suscepisse. Refert etiam ctesium
 apud calliam siracusanū et quosdam alios dixisse isocrate et alchida-
 mantis artes clari habuisse demosthenem ac didicisse. Ut igitur per
 etatem licuit tutoribus suis diem dixit. multa q; in eos uarie subter-
 fugientes scribens. et se in his rebus exerceus tandem non sine pericu-
 lo et industria superauit. A quibus q̄q; exigere quantum sibi subre-
 ptum erat non potuit. tamen id assecutus est ut audaciam indicendo
 ex consuetudine nactus. gustata causarum orandarum dulcedine fame
 ac potentie statuerit prodire in medium et ad rei. p. certamina se con-
 ferre. Et quāmodum orchomenū laumedonti scribit. obuitandum
 splenis morbum. ex consilio medicorū longissimis cursibus itti cōsueisse.
 Atq; exinde habitum currendi nactum. post recuperatā ualitudinem
 certaminibus intendisse. ceterosq; uelocitate currendi superasse. Sic de
 mosthem euenit primo necessitate recuperandi patrimoniū addiciendū
 uenisse. Atq; ex hoc peritiam nactū in rei. p. curricula tanq; certamin-
 bus quibusdam ceteros anteisse. At qui ab initio populum alloquens
 turbas ihrepitumq; contionum ferre non poterat. spernebaturq; ab au-
 ditoribus quod eius oratio confusa circutionibus et superfluis argumē-
 tis elaborata uidebatur. Voce preterea et lingua et spiritu laborabat.

obque non mediocriter turbabatur oratio / nec mens eius intelligi poterat . Cumq; ita desperatione quadam harum rerum merens in pircum secessisset / increpitus est uehementer athanasio eunomio tunc admodum sene / quod cum eius sermo persimilis esset periculi se ipsum proderet obignauam atq; secordiam / nec strepitus contionum perficere auderet / neq; corpus ad certamina prepararet / sed mollitie quadam animi se ipsum abiceret . Rursus igitur orare aggressus / cum apud populum condisset / et confusus domum abiret / allecutus est eum satyrus histrio apud quem cum de suo casu / erat enim illi cum demosthene familiaritas . graueretur quod sibi maxime omnium diligentiam tempusq; adhibenti . et quasi omnes uires corporis in eo studio consumenti / soli eueniret ut apud populum nullam indicendo gratiam assequeretur . Manus et indoctis hominibus aures et silentium a populo prestari . se uero reia ac propelli pollicatus est illi satyrus si modo aliqua sibi euriptidis aut sophoclis carmina pronuntiare uelit / medianam se adhibiturum . Quod cum demostheni placeret et faceret / sic uocem eius et actionem satyrus emendauit formauitq; ut non prior demosthenes sed alter uideretur . Intelligens ergo quantum gratie et ornatus pronuntiatio apta locutio in afferret / subterraneum locum qui usq; ad nostram extat etatem sibi edificauit . in quem per dies singulos descendens / gestum ac motum corporis fingebat uocemq; exercebat . Sepe etiam duos uel tres menses continuo domi inclusus non cessabat / abraza parte capitis ut exeundi facultatem sibi ipsi praeberet . Sermones in super et negotia foris agitata aditum referrebat . Confestim siquidem domum rediens et in subterraneum descendens / res ipsas reatabat . et rationes cur ita fecisset aduigebat . Sermones etiam repetens sententias locosq; non sine magnis imitationibus transformabat . Atq; ex hoc putatus est non multum natura et ingenio / sed labore exercitationeq; ualere . huius rei signum uidebatur quod qui demosthenem ex tempore dicentem audisset nemo reperiebatur . Quin etiam sepe a populo nomine compellati cum sederet in contione / assurgere uoluisse constabat / nisi rem de qua dictum erat iam antea cogitasset . Quod et alij quidam tunc clari uiri uidebant . et pythecas aliquando inquit / demosthenis enthimemata lucernam oleare . Et huic quidem non sine amara cauilatione demosthenes respondit non eadem sibi et illi lucernam consare . Alijs uero non penitus inficiebatur sed nec omnino scripta nec omnino non scripta ab se dia asseuerabat .

At qui popularem hominem esse ostendit dicendi studiosum. Grata enim placendi et inserviendi populo eloquentiam comparari. Negligere autem studium eloquentie eorum esse qui dominari populo querant. Non enim suadendo sed cogendo per vim operam dare. Timidus autem fuisse demosthenem in dicendo ex tempore illo quoque probatur quod demades orator sepe ex tempore assurgens demosthenem indigentem opitulatus est. Demosthenes autem illi nunquam. Quomodo igitur dicit quispiam Eschines audacissimum in dicendo fuisse demosthenem affirmat. Quomodo pytho byzantio aduersus athenienses inuecto solus respondit. Quomodo aduersus lamachum myrrineum laudes alexandri et philippi quas scripserat olympie reatantem et in eis multa contra thebanos et olinthios dicentem assurgens et quanta bona thebam et caladenses grece fecissent ex historia et probationibus ostendens et contra quam multorum malorum causa fuissent assentatores macedonibus blandientes subiungens sic tandem audientes commouit ut lamachus ipse ob timorem clam aufugeret. Sed uidetur hic uir morem periculis in hac parte imitatus non facilius nec de omni re adducendum profuturum. sed maturitatem quandam ut auctoritatem tueretur obseruare. et ob hoc non temere fortune et tempori existimationem suam committere uoluisset. Nam audacie quidem plus habuit quam scripta ei ostendant. ut eratosthenes et demetrius phalerius et comia quidam probare uidentur quorum eratosthenes tradit ipsum in dicendo non nunquam ueluti furire quodam correptum debacchatum fuisse. Demetrius autem quodam loco imane illud uisurandum iurasse dicit. per terram. per fontes. per annes. per undas fluentes. Comiorum uero quidam reproperitiam ipsum nominat. alius sic recepit eum ut accepisset. caullatus in demosthenem quod hoc uerbo usus sit frequenter cum de haloncio consultaretur. quam non capiendam sed reapiendam esse a philippo suadebat. Omnes sunt temporis oratores sine conuersione superauit. preter unum demadem quem naturali ingenio fretum insuperabilem fuisse et prestulisse demostheni omnes fatebantur. Aristoteles in historia reulit quoddam theophrasti iudicium de oratoribus. Dicit enim theophrastum rogatum qualis sibi orator demosthenes uideretur. respondisse dignum ciuitate athenarum sibi uideri. subinde qualis demades interrogatum respondisse supra ciuitatem. Idem phylotrophus scribit polyenetum spictum unum ex his qui tunc in re. p. ueritatem

tur solitum esse dicere maximum fuisse oratorem demosthenem & plurimam vim inducendo photionem habuisse. Multas enim sententias paucis uerbis complecti solitum. Quin etiam ipsum demosthenem quotiens assurgebat photion ab eo dissentiens familiaribus dicere consuevit. uerborum eius securum assurgere. hoc tamen incertum est utrum id vim dicendi uel ad integritatem uite et auctoritatem phocionis demosthenes referebat. Plerumque enim probatus uir et fidem apud populum habens. uno uerbo uel uita longas aliorum orationes exsuperat. Aduersus impedimenta quibus laborasse demosthenem supra diximus. hec ut phalereus demetrius scribit remedia adhibuit. Refert enim se ad demosthenem ipso iam senem auduisse. hesitantiam lingue. coniectis in ore lapillis emendasse. Nocem autem curriendo scandendoque inter pronuntiandum exercuisse. habuisse domi magni speculum ad quod se ipsum uidens gestum formaret. Dicitur ad se fugienti cuidam narrantiq; plagas accepisse cum patrocium imploraret respondisse. At enim ex his que tu narras nihil perpeissus es. Quod cum ille altiori uoce et indignatione quadam magis alleueraret. putauit demosthenes hoc ad fidem faciendam plurimum attinere. Et multitudinem quidem eius pronuntiatio uehementer placebat. Polioribus autem hominibus figmentum quoddam leue ingenuosumque uidebatur. ex quorum numero demetrius phalereus est. Refert hermippus cum esset questum ab hesione de superioribus oratoribus et qui sue etatis fuissent. quid ipse sentiret dixisse. admirabilem in illis ornatum maiestatemque dicendi cum ad populum loqueretur fuisse. scripta tamen demosthenis multum ceteris antecellere. Quamquam uero ex lectione orationum suarum durus quidem et austerus demosthenes uideatur tamen et loco nonnunquam usus est. Vt aduersus demadem cum ille dixisset. me demosthenes. Summi neruam. At ista inquit mineria nuper in adulterio deprehensa fuit. Et rursus aduersus quendam ferrum nomine. qui defurto suspectus erat. cum ille uigilias et lucubrationes demosthenis in uergio carperet. Scio inquit demosthenes tibi molestum fuisse quod ego lucerna pernoctem habuerim. Vos autem uiri athenienses nolite iam admirari plurima furti in hac urbe committi. cum fures quidem ferreos parietes non luteos habeamus. Sed hec licet plura in hoc genere possumus referre. omittamus. Reliquos autem eius mores ex rebus gestis contemplerimur. Conculit se ad rem. p. sub tempus phocionis belli ut ipse dicit.

et ex philippiis orationibus deprehendi potest. Constat autem duos supra triginta natum annos fuisse quando iudiam accusauit/quo tempore nec potentiam nec auctoritatem aliquam in re. p. habebat. Id quod ut credo ueritus pecunia accepta ab accusatione desistat. Neque enim benignitate aut magnitudine animi in iuriam contempsit. cum esset pertinax et prouus ad ulasendum. Sed cum uideret non esse potentie sue iurum diuicijs eloquentia et amicorum copia suffultum euertere concessit mediatorum precibus. Nam pecunia illa quam obderenda causam accepit non mihi satis satis ualuisse uidetur ad acerbitem eius obtundendam si superare posse credidisset. Nactus autem in re. pu. materiam uberam et honestam. Pro grecorum libertate aduersus philippum et in ea preclare decertans confectum nomen et gloriam assecutus est. nec solum ut disertus uerum etiam ut fortis uir circumspectus batur. ut admiraretur ipsum greca/ obseruaret persarum rex. plurimus de eo apud philippum sermo esset. confiterentur aduersarii sibi aduersus preclarum iurum esse certamen. Talia enim eschines et hypericles de illo dixerunt. Itaque discernere equidem non ualeo qua ratione motus scribat theopompus mutabilis et inconstans animi demosthenem fuisse nec eisdem rebus neque eisdem nominibus satis longum tempus uti potuisse. Constat enim quas rei. pu. partes ab initio suscepit. in eis usque ad finem constanter perseuerasse. nec solum inuita non mutatum sed ipsam uitam ne mutaret abiecit. Non enim ut demades qui mutationem in re. p. excusans dixit se sibi quidem ipsi contraria sepe dixisse. rei. p. autem nunquam. Nec ut melanopus qui aduersus calistratum rem gerens sepe uictus pecunia dicere solebat ad populum. Vir sane uimicus est mihi tamen rei. p. uincat ualitas. Nec ut nicodemus messanius. qui cassandro prius fauens deinde cum demetrio sentiens non inquit se contraria dicere. sed idem semper uictoribus saltem parere ualidius esse. sic de demosthene licet dicere. Non enim uerbum nec actionem unquam deflexit. sed in uno atque eodem limite usque ad finem perseuerauit. Panetius philosophus ostendit ex demosthenis orationibus plerasque ita esse scriptas quasi sola honestas per se ipsam sit expectanda. Ut contra eschinem pro ctesiphonte ut contra aristocratem ut de immunitate aduersus leptinen. ut in philippiis quibusdam. In quibus omnibus non ad uoluptatem aut utilitatem ciues hortatur. sed ubique securitati et saluti honestatem et gloriam anteponit. Quod si generositati eius

indicendo et proposito in re. p. uirtus bellica et incorrupta actio respondisset / non cum myrocleo et polyeucto et hypericle sed cum cymone et thiachide et pericle foret merito collocandus. Nam photion quidem unus ex ijs qui temporibus demosthenis fuit licet non probatus rei. p. partes secutus sed ad macedonos inclinari uisus. tamen per fortitudinem ac iustitiam nihilo inferior habitus est ephialco aut cymone aut aristide. Sed demosthenes ipse nec bello fortis. nec aduersus corruptelas pecuniarum omnino purus erat. sed a philippo quidem non accipiebat a persarum autem rege accipiebat. Itaque laudare maiorem facta poterat. sed nequaquam imitari. Cum oratores qui dem sui temporis uno phocione excepto / non solum eloquentia sed uita quoque superauit Videtur autem demosthenes magna semper fiducia in contionibus fretus / libertatem reprehendendi maxime omnium exercuisse. Scribit uero theopompus iussisse aliquand atheniensem populum demosthenem ut quendam accusaret. At illum recusasse. Ut ergo aduersus eum reclamatio populi quemadmodum consuevit facta est. surrexit demosthenes et inquit. Vos me uiri athenienses consultorem habebitis etiam inuiti. calumniatorem uero nec si uelitis quidem. Precepi potentatus eius actio in re. p. fuit. cum anaphontem a populo dimissum ipse persecutus cepit. et consilio a tiopagi iudicandum tradidit. nec uentus est quod populum offenderet sed ipsum conuincens promississe philippo naualia incensurum. summo supplicio ut assisteretur obtinuit. Diatur orationem illam qua apollidorus contra thimotheum usus eum damnari fecit demosthenes scripsisse. Quemadmodum alias orationes phormioni et stephano subministravit. Pro quibus merito infamiam subijt. cum uelut ex gladiacoria taberna uendere pugiones quibus se inuicem confoderent aduersarij uisus sit. De publicis quoque orationibus illa que est in androctionem. itemque in timocratem et in aristocratem alijs sunt scripte. Ipse non dum per id tempus ad rei. p. se contulerat. Videtur enim xxvij. aut xxviij. sue etatis anno eas orationes edidisse. Nam que est aduersus leptinen de immunitate ad quam oratione descendit gratia etesippi cabrie filij ut ipse idem affirmat. matre pueri ut quidam tradunt sibi desponsata. Non tamen eam uxorem habuit. sed audam samie se coniunxit. ut demetrius magne-

suis insinonimis scribit. Nam oratio illa que est contra eschinem
 false legationis incertum est an orata unquam fuerit. quãquam asserat
 idomeneus a xxx duntaxat absolutum fuisse eschinem. Sed nõ
 uidetur id uerum ut ex utriusque orationibus in causa ctesiphon-
 tis scriptis coniectari licet. in quibus nulla mentio huius iudicii neque
 clare neque obscure habita est. Sed hec alij solertius diiudicabunt.
 Propositum autem demosthenis in re. p. etiam in pace perspicax
 erat omnibus philippi conatibus preceps aduersari. Cuncta enim
 eius cepta patefaciens ac redarguens mentes atheniensium iuxta
 accendebat. Quare apud philippum magnus erat de demosthe-
 ne sermo. et quando unus ex decem legatis in macedoniam per-
 uenit licet singulos audiret philippus tamen maiori cum appa-
 tu et diligentia demosthenem respondit. In alijs autem honoribus
 non similiter cum pretulit. sed eschinem et philocratem magis
 complexus est. Itaque laudantibus postea illis philippum ut eloquen-
 tissimu ut pulcherrimu ac festinu et promptu ad potum coactus
 est demosthenes caullari quod partim sophiste. partim mulieris
 partim spongie huiusmodi laudes essent. Imperatoris uero nulla
 in eis esset commendatio. Sed cum ad bellum res inclinasset phi-
 lippo quiescere nequeunte. atheniensibus uero ad demosthenem irrita-
 tis. primo in eubocam per tyrannos philippo submissam athenien-
 ses conatiunt. Quo illi transeuntes macedones expulerunt. De-
 inde bigantijs et perinthis amacedonibus per id tempus laessitis
 auxilium ferre persuasit oblitterata memoria eorum que bello sociali
 utraqque ciuitas gesserat. Post hec ipse legatus abiens monendo et
 cohortando omnes ferme grecis ciuitates in philippum conuertit.
 Ut foret numerus copiarum peditum quidem xv. equitum uero duo-
 rum milium absque urbanis copijs et stipendiorum conductis militi-
 bus promptissima contributio. Erecta igitur greca ad futurum
 belli exitum euboea achaea corintho megaris leucadia corcyra
 simul confederatis maximum restabat demostheni opus. thebano-
 rum saluæ aggregatio ad communem societatem. habebant enim
 thebani regionem uicinam et gloria militari maxime omnium
 grecorum per id tempus florebat. Ceterum difficile uidebatur.
 thebanos in philippum conatare posse. deuinctos obreccens eius
 beneficium phocensi bello acceptum. Aardebat inuicetas. que ut
 sit contentiones et similitates inter ciuitates pepererat. Sed licet

his difficultatibus obstitentibus tamen cum philippus ocea que
circa amphuscam prospere gesserat elatus subito elatam inuasit-
se trepidantibus athemensibus nec ullo suggestum ascendere au-
dente / surrexit demosthenes et ad thebanos conuertendos animos
persuasit. Demq; ipse cum quibusdam alijs legatus ad thebanos
missus est. Misit etiam philippus ut marsyas inquit amintha
et cleandrum macedones / daochum et thessalum et trahideum co-
tra demosthenem apud thebanos conatuos. Et utilitas quide no
latebat thebanos. sed belli incomoda ante oculos uersabantur. re-
centibus adhuc phocensiu uulneribus. Sed oratoris uis ut inq-
theopompus iram mitigans et mentes accendens ad honestatem
et gloriam animos traduxit. ceteris uero respectibus tanq; tene-
bras insudit. Itaq; illi uelut furore quodam correpti post de-
mosthenem properarunt. Tantum uero momenti hoc preclari
oratoris factum rebus attulit ut confestim caducatoremi mise-
rit philippus ad pacem deposcendam. nec solum duces belli demo-
sthenem parabant sed etiam magistratus thebanorum eius insu no-
minus q; athenis contiones administrabant. Amabatur enim
apud utrosq; et plurimum poterat. nec imerito neq; indigne
ut theopompus ostendit. Verum fortuna aliqua ut uidetur
libertati grecorum finem imponens demosthenis consilijs aduersa-
batur. multa q; erant signa futuri euentus. inter que respon-
sa appollinis et sibyllina carmina circuferebantur uetusta pu-
gnam apud thermodontem predictura. fertur autem thermo-
don esse fluuiolus quidam apud nos in cheronia fluens ince-
phitum amnem. Sed nos hodie nullum habemus fluuium
ita uocatum. Credimus tamen coniectura quadam. hemona a-
pud antiquos thermodontem appellatum fuisse. fluit enim iuxta
eraclium ubi tunc greci castrametati sunt. Coniectamus aute
quod ex illa pugna sanguine et cadaueribus repletus fuerit. ap-
pellationem comutasse. Duris uero tradit non esse fluuium ther-
modontem. sed cum tentorium quoddam incastris figeretur re-
pertum fuisse statuam lapideam parua cum subscriptione ther-
modontis tenentem amagoram uulneratam. Nec itaq; ut se
habeant perscriptari difficile est. Demosthenes grecoru armis
actanta et tam prompta uiuoru potentia confusus nec mentem
adhiberi oraculis neq; uaticinia exaudiri permisit. memorans

96 2
epaminondam et periclem illa semper formidinis et ignaue uelamen-
ta putasse. Et hucusq; uir fuit egregius. Sed cum ad pugnam
deuentum est oblitus eorum adque ceteros animabat. turpiter
abiectis armis statim aufugit. nec ueritus est superscriptionem cli-
pei ut inquit pytheas. in quo litteris aureis scripserat
ideit bona fortuna. Philippus igitur uictoria elatus et in cadaverace-
orum uiolentus illudens. ceauit principum psephumatis demosthe-
nis in pedes diuidens. hoc modo demosthenes demosthenis peanicius
sic inquit sed paulo post ad mentem reuersus et magnitudine peri-
culi per quod uno tempore de imperio simul ac de uita certare coactus
fuerat contemplatus oratoris uim potestatem q; per quam ad tantu
disarmen compulsus erat perhorruit. Penetrauerat huius belli fa-
ma usq; ad persarum regem. scripserat q; ille ad satrapas ut pecunias
demostheni traderent ei q; parerent ut macedonem cohercere greas
turbationibus ualenti. hec postea deprehensa sunt in epistolis quas
apud susas alexander inuenit. in quibus etiam modus pecuniarum
demostheni tradendarum erat expressus. Tunc ergo accepta preli-
clade oratores qui per contrariam fictionem demostheni aduersaban-
tur in eum assurgentes. aliis alio modo in iudicium traxerunt. aqu-
bus populus non solum ipsum absoluit sed etiam in honore preapuo
preapuo habuit. Itaq; cum ossa illorum qui in prelio ceciderant. ex
cheronia delata tumularentur commissum est demostheni ut publica
oratione eos laudaret. Ipse tamen quasi fortuna suam expurgare
uolens sponte se decreas abstinebat. Donec iteru ob necem philippi a-
nimum recepit. Mortuus est autem philippus non multum post uicto-
riam in cheronia habitam. et hoc significauisse oraculum uidetur ul-
timo illo carmine cum dixit. flet quidem uictus. uictor autem iterit.
Cognita demosthenes philippi morte. cum populum prouocare uel-
let lectus in senatum uenit. per somnum se uidisse affirmans maxi-
mum quoddam bonum atheniensibus futurum. Nec multo post
aderant philippi interitum nuntiantes. Statim ergo sacra dys ob
ea que feliciter nuntiabantur fecerunt. pausanie etia corona decre-
ta. et processit demosthenes corona et splendida ueste septimo die
post intentum filie ut inquit eschines. eius diuitem et odium na-
torum acutus. Ipse uidelicet ingenerosus et mollis si humanita-
tis et amoris inditia fletus et lamentationes esse putabatur. leniter
autem et indolenter ferre improbabat. Ego autem ob interitu regis

ita moderate uictoria fieri coronandum aut imolandum nunquam cense-
rem. Nam et odibile et ingenerosum est. quem uiuum colueris et
cuiem effeceris ab alio necatum esse. imoderate letari. Quod tamen
relictis domesticis lacrimis que rei. p. utilia erant demosthenes fece-
rit. commendando et magni animi esse iudico. semper ad rem. p. respiciens
et postponentis domestica. Cuiusmodi graue post mortem philippi de-
mosthene auctore rursus conspirauere. Thebanum presidium regis aggressi
multos necauerunt. Athenienses ad ferendum thebanis auxilium
se prepararunt. Demosthenes suggestum tenebat. et cuncta ex illius
decretis agebantur. Scripsit etiam prefectis regis persarum qui in asia
erant ut bellum aduersus alexandrum mouerent. puerum et ibelle
appellans. Sed cum alexander cum exercitu in boetiam uenisset fractis
atheniensium animis et demosthenis ardore extincto. thebani ab athe-
niensibus deserti et per se ipsos pugnare coacti. urbem amiserunt. Ma-
gno inde timore athenis exorto missus est demosthenes una cum alijs
quibusdam legatis ad alexandrum qui cum atonem ad usque profectus
esset. reuoluens secum alexandri uiam et eum formidans deserta lega-
tione retrocessit. Sed alexander statim misit ad ciues deposcendos de-
cem ut idomeneus et diuis tradunt. ut autem alij plurimi scriptores
octo. demosthenem. prelyeuctum. ephialtem. lygurgum. myroclum. da-
mona calisthenem. charidemum. quo intempore fecerunt eam fabulam quod
est de lupis et ouibus et canibus demosthenem retulisse. ciues qui cum eo
postulabantur canibus pro populo certantibus. Alexandrum uero lupo
assimilans. preterea ut mercatores inquit uidemus. signa circumferentes.
medica trita parasside magnos uenundare acervos sic intradendis qui pe-
tuntur ciuibz uos ipsos tradetis. hec aristotelus cassandreus scribit.
Consultantibus ergo atheniensibus nec quo se uerterent scientibus. de-
mades pactus mercedem quinque talentorum legationem suscepit. quod
et tandem apud regem obtinuit ciuitatemque reconciliant. Absente
igitur alexandro demades ac ceteri alexandri amica plurimum athe-
nis poterant. Quamquam haud multo post agide spartata res nouas
moliente. motus aliquis athenis fuerit. sed statim refrixit atheniens-
ibus operam minime nauantibus agide oppresso et spartatis contra-
ctis. Per id tempus agitata est contra etesiphontem accusatio. fu-
rat enim dies dicta sub cheirona pretore parum ante cheironiacam
pugnam. Iudicata est autem causa post annos decem pretore aristopho-
te. hec est iudicium illud famosum ut nullum aliud ex publicis. cum prope

oratorum excellentiam tum propter iudicium magnanimitate, qui
 accusatoribus demosthenis per id tempus in re. p. maxime po-
 tentibus nequaquam gratificati sunt. sed ita predare absoluerunt.
 ut quintam calculorum partem eschines non ferret. Eschines
 ergo in exilium electus circa rhodum et ioniam rhetoricam
 docuit. Nec multo post harpalus alexandrum ex consuetudine re-
 rum male administratarum et ex ira regis qua contra amicos de-
 seire conspexerat fugiens, ex asia athenas pervenit. qui cum
 ad populum se contulisset, et cum navibus et pecunijs eorum
 arbitrio se submitteret, alij oratores ad pecunias respicientes.
 aduocati harpalo erant. suadebantque populo ut supplicem re-
 ciperent tutarentque. At demosthenes primo repellendum esse
 hominem et cauendum ne per eum bellum suscitarent et mi-
 nime iusta causa suadebat. Pausas uero post diebus cum pecu-
 nie et uasibus inspicerentur, uidens eum harpalus opere barba-
 ri cuiusdam uasculi delectatum, formamque et artificium diligentis-
 sime contemplantem iussit ut uas appenderet. admirante uero de-
 mosthene pondus auri et quantum traheret postulante, a trides
 harpalus, talenta inquit uiginti tibi trahet. Atque ita noctu
 uas cum uiginti talentis addemostenem mittit. Erat harpalus
 ut uidetur callidus hominis auri cupidi per oculorum motum me-
 tem diuiscere. non enim restitit demosthenes sed largitione per-
 cussus. quasi arcam prodicens harpalo concessit. Itaque cum postea
 de recipiendo harpalo ageretur lana et uictis collum arcumfariens
 inuentionem precessit. iussusque dicere renuit quasi gule morbo in-
 pediretur. At uiri urbani qui aderant rem intelligentes. uide-
 bant non gule morbo sed auri per noctem constructam uocem perdidis-
 se demosthenem. clamitantes. Obeam corruptelam paulo post
 apud populum patefactam. cum nec excusationem demosthenis
 susceperent. nec dicentem audire uellent. harpalum expulerunt. Ve-
 riti autem ne ratio pecuniarum ab oratoribus acceptarum acuitate re-
 posceretur. inquisitionem habuerunt diligentem. perscrutati cedes
 cunctorum preterquam unius calluchis arcendi. huius enim quod ni-
 per uxorem duxerat, non permiserunt athenienses ut theopom-
 pus scribit demum in qua noua erat nupta perquiri. Sed demo-
 sthenes obuiam incedens ad populum tulit ut consilium arcepagita-
 rum de ea re cognosceret. A quibus cum ipse imprimis condemnatus

quingenta talentis et in carcerem ductus esset. partim iudicij
grauitate. partim imbecillitate corporis cum carcerem ferre nequi-
ret clam aufugit. Et dicitur in illa fuga cum non longe esset
a urbe, uideret q̄ aliquos aduersæ factionis post se currentes.
occultare primo se uoluisse. deinde ut illi benigne appellantes ma-
ticum offerebant consolabantq̄. ingemuit ille magis et inquit quo-
modo fieri potest ut non grauius feram hanc ciuitatem relinque-
re, in qua inimici tales sunt quales in alia reperire amicos difficile
est. Tulit autem exilium grauius inegina et moram trahens et
adacticam cum lacrimis respiciens, uocesq̄ emittens ingenerosas.
ferunt etiam dum fugeret respexisse ad arcem ac dixisse. O pallas
urbium custos cur tribus infestissimis bestijs delectaris? Noctua.
dracone et populo. Adolescentes etiam se aduenientes monere solebat
ne ad rem. p. se conferrent. Afirmans si due essent uie ab initio pro-
posite una que ad rem. p. altera que ad interitum aperte ferret. es-
sentq̄ manifesta illa que gerentes rem. p. subire oportet. formidi-
nes inuidias, calumnias, similitates, contentiones certamina, illam po-
tius esse homines que ad interitum ferrent electuros. Eo exulante
obijt alexander, cuius cognita morte rursus ciuitates græcæ con-
spirauerunt. antipatro in lamia urbe alcisthene fortiter obsesto. Py-
theas igitur orator et calimedes ex athenis profugij antipatro ad he-
serunt. et cum amias et legatis eius arripebantur ciuitates i fide
continere adiutebantur. Demosthenes uero legatis atheniensium
qui contra mittebantur secutus eos inuocabat. suadens ubiq̄ iur-
gendum esse aduersus macedones eorumq̄ dominatum depellen-
dum. Et in archadia quidem etiam iurgium quoddam inter py-
theam et demosthenem fuisse scribit philarchus. illo pro macedo-
nibus hoc pro græcis in contione dicente. quo in loco cum pytheas
dixisset ut domum in quam uenale lac iportatur malum aliquod
habere putamus sic ciuitatem necesse est morbosam esse inquam
atheniensium intrat legatio. reuertit demosthenes id exemplum.
quod et lac uenale profanitate egrotantium importaretur. et athe-
nienses pro salute ciuitatum adessent. Que cum athenis renun-
tiata fuissent. adeo grata fuerunt ut statim ipsum ab exilio reuo-
carent. Damon peramiens demosthenis nepos de eius reductione
ad populum tulit. populosa scint. missaq̄ est nauis una longa
in egina illum aduectura. Profecti obuiam magistratus et sacer-

doctes cuncti. Cives etiam alij leto susceptum gregatum exue-
 runt. Qua indie scribit demetrius magnesiis demosthe-
 nem sepius tetendisse manus ad celum quod predarior q̃ al-
 cibiadi sibi reditus in patriam fuerit / persuasis ciuibus non
 coactis. Multam uero aduersus eum inflictam, neq̃ enim
 remittere illam luebat. in aram iouis conuertendam statuerunt.
 Consueti siquidem in festo iouis seruatoris pecuniam pro ornanda
 ara conferre, et ad id perficiendum quinquaginta talenta de-
 mostheni statuerunt. que erat pena damnationis sue. Non ta-
 men multum tempus patria sectus est. sed haud multo post redi-
 rebus grece confectis. maio siquidem mense pugnatum est apud
 cranonam. Junio autem presidium acceperunt. Julio deinde mortem
 obijt demosthenes in huc modum. Cum nuntiatum esset antipa-
 treum et craterum athenas aduentare demosthenes et qui cu illo
 sentiebant urbe profugerunt. populus autem auctore demade ca-
 pitis eos condemnauit. Quibus uarie dispersis. nulli ab antipa-
 tro satellites eos persecuti sunt. Princeps satellitum erat archi-
 as quidam natione thurius. actor tragoediarum. cuius discipu-
 lus fuisse traditur polus ille qui ceteros omnes hystiones supe-
 rauit. hermippus autem lactii rhetoris discipulum fuisse archia-
 diuit. demetrius uero anaximenis familiarem fuisse tradit. Hic
 ergo archias hypericlem oratorem et aristomachum marathoniu
 et himereum demetrii phaleri fratrem qui megaram ad eadem co-
 fugerant / per uim detractos indeonas misit / ibi q̃ ab antipatro ne-
 cati sunt. hypericlis insuper lingua euulsa. Inde cum audisset de-
 mosthenem in calabria ad templum neptuni confugisse / nauigans
 illuc cum satellitibus suis / thrates hic erat templum ingressus e.
 Ac primo suadere demosthenem cepit ut una secum ad antipatrum
 pergeret. nihil molestim ab illo perpassurus / demosthenes cano-
 ce per quietem uisus erat cum archia tragoedis in theatro certa-
 re. et cum illum superasset tamen defectu apparatus ab illo uina.
 Itaq̃ archiam tunc multa humaniter locutum intuens. nichil e ar-
 chia inquit quod coneris. nec eni uisena mihi unq̃ placuit mi-
 nus. neq̃ nuic persuadebis legatus. Cumq̃ archias hec audiens
 se per uim detracturum esse diceret. Tandem inquit macedonica
 oracula aperuisti. nam prius quidem tanq̃ hystrio simulabas.
 Verum age parumper expecta dum pauca domesticas scribo. hec

fatus in interiore templi partem concessit. captoque libro quasi scribere uellet calami ori admoxit ac mordicus tenuit ut cogitando scribendoque facere consueuerat. quod ubi per aliquod spatium fecisset / demum ueste se tegens caput inclinauit. Satellites qui pro foribus stabant hec intuentes / uelut timidum ac uerorem demosthenem irridebant. Sed archias ipsum adiens ut assurgeret cohortabatur. repetens illa prius a se dicta fore scilicet ut ab antipatro humanissime susaperetur. Jam demosthenes sciserat uim ueneni uitalibus implicatam. Itaque aperiens caput. archiamque prospiciens / non ante ibis inquit me incedente simulando abiungendoque insepultum corpus. Ego autem neptunne uisus ad huc. ex tuo sacratio excitor. Antipater autem et macedones in templum quidem tuum inuolutum reliquerunt. hec fatus ut se caperent iussit. Jam tremor ac uallatio conspicua erat. mixque dum aia detractus cecidit. suspensusque emisit animam. Venenum ex calamo illo quem mordicus tenuisse supra diximus haustum aristo tradit. Pappus uero quidam cum hitoriam hermiopus repetit. inquit cum apud aram cecidisset demosthenes / repertum fuisse in libro quem manibus tenuerat principum epistole in hunc modum. Demosthenes antipatro. nec quicquam amplius. De celeritate autem mortis narrasse satellites illos qui pro foribus steterunt uenenum ex manu fustum bibisse. Analla uero que sibi ministrabat dixit longum tempus id uenenum demosthenem secum habuisse. quasi presidium quoddam et liberationem siquid accidisset. Eratothenes in cirulo quodam concauo quem circa brachium ferebat uenenum seruasse dicit. Tradunt et alij aliter quorum opiniones multi enim sunt scriptores non est necessarium referre. nisi quod democrales demosthenis familiaris non putat ueneno interisse. sed deorum beniuolentia ex macedonum seuitia exemptum subito ac facili genere mortis. Obijt xvj die mensis iulij qua die omni mestissimam agentes diem. apud decem ieiunant mulieres. Huic paulo post honorem reddens atheniensis populus statuiam utque maximam nati sui generis publice stipendia haberet decreuerunt. Adscriptum est statue epigramma illud uulgatum. Si pares ingenio uires demosthenes habuisses / nunquam grece dominatus fuisset macedo. Demadem haud sane multum tempus gloria fructum. Demosthenis iudicium in macedoniam traxit. quibus turpiter adulabatur ab eisdem iuste supplicio affectus. Inueniuntur littere eius in quibus

perditam ad capeſſendam macedoniam ſeruandam qꝫ greciam hor-
tabatur aputido ac uetuiſto filo. hoc enim de antipatro aiebat pen-
dentem. Obque dinarcho orinthio ac uſante urtitatus caſſander
in eius complexu filium trauadant. Deinde ipſum necari uulſit. &
maximis calamitatibus expertum proditores in uendendo patria ſe
ipſos prius uenundare quod ſepe prodienti demostheni credere no-
luerat.

L. AR. IN. CICERONĒ NOVO PREFATIO.

TIOSO mihi nuper ac lectitare aliquid cupienti oblatus est
libellus quidam ex plutarcho traductus in quo Cicronis ui-
ta continen dicebatur. Illum et si sepe alias diligenter
et accurate in greco legeram tamen latine quoqꝫ uidere gli-
ſcens cum percurrere cepiſſem. animaduerti statim neqꝫ
enim obſcui erant errores. eum qui tranſtulerat. bonum quidem ui-
rum ſed non ſatis eruditum. partim ignoratione grecarum lettera-
rum in multis prolapſum. partim atroxitate quadam ingenij. partim
reſponderiter partimqꝫ conanne ea ipſa in quibus non prolapſus fue-
rat tranſtulſiſſe. Itaqꝫ indolui equidem cicronis uicem et meum ipſe
indignatus ſum quod in eo uiro lettere noſtre adeo mite reperirentur.
qui uel ſolus ne mite forent ſua diligentia preſtituſſet. Hinc ergo de-
formitati latine lingue pro uicili mea ſuccurrere aggreſſus conſeſſi
grecu uolumine requiſito traductionem ex integro inuani. Et opus
ſane ab initio ſatis laudente procedere uidebatur. Mox uero ut pro-
gredior. et obconuertendi diligentiam ſingula queqꝫ magis conſidero.
ne ipſe quidem plutarchus deſideriu mei animi penitus adimpleuit.
Quippe multis pretermiſſis que ad illuſtrationem ſummi uiri uel ma-
xime pertinebant. cetera ſic narrat ut magis ad comparatione ſua
in qua demosthenem preferre uideat qꝫ ad ſincrum narrandi iudi-
cium accommodati uideantur. Nos igitur et plutarcho et eius inter-
pretatione omiſſis ex iſ que uel apud noſtros uel apud grecos de
Cicerone ſcripta legeramus. ab alio exorſi principio. uitam et mo-
res et res geſtas eius maturiori digeſtione et pleniori notitia nō ut
interpretes ſed pro noſtro arbitrio uoluntateqꝫ deſcripſimus. Eſt aut
nihil a nobis temere in hiſtoria poſitum. ſed ita ut de ſingulis ratione
reddere et certa probatione aſſerere ualeamus. hortamur autem et
prouocamus omnes qui ingenuie eruditi elegantius et probabili

de ysdem rebus scribere poterunt ut parenti et principi litterarū
nostrarū suū quisq; scribendi studium certatim exhibeat. Nā
neq; ulli tanti est ciceronis honor ut uehementer exoptem a mul-
tis de hoc ipso scribenabus superari.

L. AR. INCICERONE NOVO.

VILLIORVM familiam / que et ciceronis postea cogno-
mentum recepit e munatio arpinati originem tra-
xit. Principium uero generis in tullium uolsorū
regem satis constans opinione hominū referebat.
Sed quāq; aregibus orta tamen ut res mortaliū
fluere ac labiles sunt procedente tempore clarita-
te nominis extincta. ignobilitatem adusq; consensisse uidetur. non
tamen adeo demersa quin et rōne supra uulgus emergeret / ac eq-
litrem locum qui medius inter patres et plebem habebatur obtineret.
Qui primus ex ea familia cicerō cognominatus est in extrema nasi
parte eminens quoddam in figuram ciceris habuit aquo sibi cognome-
nitum ac per eum iposteros gentilesq; transmissum. Ex hac ita q;
familia cicerō orator natus est patre tulio / matre olbia. que et ipā
honestis parentibus orta memoratur. Natum illum ferunt. iij. no-
nas ianuarias. Q. cepione et serrano consulibus. nec multo post
nutria eius phantasma uisum dixisse / magnam rei. p. salutem ab il-
la nutiri. Hec autem ab imago spreta et pronugis habita. ipse mox
uera fuisse oracula ostendit. Nam ut primū discendi per etatem ex-
pax fuit. ex tempore magnitudine indolis inter equales excellens / tan-
tam ingenij famam consecutus est ut pleriq; graues uiri rumore
puerorum conati / ludum adusq; proficiscerentur ad eum ciceronem
de quo tam multa audierant intueudum. Pueri autem ipsi tā-
to in honore illum habebant ut constet quosdam ex nobilitate ro-
mana a parentibus rustioribus obuirogatos. quod honoris causā me-
dium per uias traducerent. Prima eius cōmendatio circa poetā
eluxit. Nam et puer adhuc libellos quosdam uersibus edidit.
et fuit eius studium prima etate ad carmen poeticū ardentius.
Crescentibus mox annis solutam orationem ut pote ampliorem et
disertiore et nature sue magis consentaneam adamauit. p̄cipuq;
dicendi audissime profectus est. sed et ceteris litterariū studiis in-
inhesit ut nihil pretermitteret. quod ad institutionem suū futurū

uiri pertinere uideretur. Puerilibus studiis peractis philosophie
 et iuri civili operam dedit. Et in philosophia quidem philonem
 academicum elitarchi discipulum tunc rome comitantem precepto-
 rem habuit. In iure autem civili a mutio scenola iure consulto ui-
 ro prestantissimo institutus est. Post hec sub sylla duce marsico bel-
 lo militauit. perseuerasset qz i armis diutius nisi euersionem rei. p.
 et sylle dominatum iam inde prospiciens improbasset. finita igitur
 militia in urbem reuersus / exilis rerum quietus expectabat. donec
 sylla iam reru potito / sex vultum parricidij reum et ab ipso sylla
 uehementer oppugnatum in iudicio defendit. Hanc primam causam
 publica iudicij egisse ferunt tres et uiginti annos natum / ut corneli-
 us nepos tradit. ut autem alij quidam scripserunt / septem et uigi-
 ti / cum tamen annu ante causam priuatam pro quinctio apud gal-
 lum aquilum iudicem dixisset. Ego cornelio nepoti ut pote aeta-
 neo et i primis familiari et cum diligentia hominem obseruanti ma-
 gis crediderim. Metuens inde syllam / quem in toliana defensione
 offendisse cognouerat / ingreoriam abyssi dissimulata causa uelut cura-
 de ualitudinis gratia proficisceretur. Res oportuna uidebatur quod
 gracilis et ualitudinarius erat ob stomachi debilitatem. non nisi le-
 uia quedam abariola et ea sere tandem ad mittentis. Ut igitur athe-
 nas peruenit / pedetritius et gymnasioru magistrus se tradens / corpus
 ad robur ualitudinem qz redegit. Vocem etiam que sibi prius a superior
 fuerat ad dulcedinem ornatumqz emendauit. Ibi studiis ardentius
 incumbens antiochum ascalonitem audiuit / eius iudicande copia sua-
 uitateqz plectus. Nam illa que is philosophus inuolare institue-
 rat haud quam probabat. Jam enim antiochus deserta a cademia sto-
 ycorum inuenta plerumqz fouebat. In his itaqz studiis egregie florent
 et iam philosophiam profiteri ac perpetuo in ea persistere meditante.
 nuntius de obitu sylle et frequentes amicoru littere ad rem. p. reuo-
 cantium exortantur. Ipse quoqz antiochus grauissimis ad hortationi-
 bus rem. p. capessere suadebat. quibus tandem uictus cum redire
 ad ciuilia certamina statuisset. organum illud rhetoricum quod per
 philosophie studia intermiserat / rursus temperare ac renouare ag-
 gressus omnes dicendi magistros qui per id tempus athenis erant di-
 ligentissime audiuit / seqz apud illos exerceat. Nec is contentus i asi-
 am et rhodum nauigauit / ut clarissimos rethores qui in is locis
 erant conueniret. In asia itaqz xenodem adramytnu / dyonisium

magnesium et menippum carem. In rhodo appollonium molonis clarissimum dicendi magistrum. et possidonium philosophum audiuit. Per tot ille viros. tam longa itinera. tam uarias regiones. tanto exercitio. tanta cura. tantis laboribus eloquentiam persecutus est. et tamen sibi ipse interdum non satisfacere in ea arte fatetur. At nostre etatis homines si semel libellos legerint. si iterum ac rursus pulpitu ascendunt oratoriam facultatem se possidere arbitrantur. fertur appollonij insigne illud ac memorabile de tullio iudicium. Nam cum rhodum aduenisset. ac rogati appollonij quoniam latine nesciret. grece declamasset. ceteris qui aderant instuporem tante eloquentie adductis. certatim eum laudantibus. appollonius ipse nec eo dicente signum aliquod lenit per se tulit nec porata causa utiq; laudauit. sed diu scitu tractus perstitit. Cum itaq; ut par erat. omnes appollonium intuerentur. ac iudicium eius expectarent. tandem rupto silentio sic inquit. Ego te laude equidem et admiror cetero. Quod autem te dicente causa etiam perorata diutius tacerim. dolor et comiseratio quedam effeat. Repetebam namq; ipse mecum superiora tempora et armis et gubernatione rerum. p. et institutis domesticis. grecos pre ceteris nationibus floruisse. Quibus in rebus nobis romani palmam iam pridem uera et incredibili uirtute superantes confessione omnium abstulerunt. Reliqua una ac sola supererat doctrine et eloquentie gloria. quam et ipsa per te nobis auferri et ad romanos transferri uideo. ut nihil iam precipue laudis apud nostros relinquatur. hec Appollonius grauer simul. Quinque q; locutus est. sic enim re uera fuit. Ceterum cum peractis studiis in italiam rediens ingenti spe plenus ad rem. p. properaret oraculo appollinis delphici. pene a uersus est. Consulens siquidem quem ad modum maximam sibi gloriam pareret. respondit. si naturam suam non opinionem multitudinis ducem uite sequeretur. Quod ille reputans per prima sui reditus tempora. ualde pigre et diffidenter rem. p. attingebat et magistratus sibi commissos quodammodo horrere formidare q; uidebatur. grecum deniq; et scolasticum ut uulgo solet. pleneq; uocantabant. Cum tamen cupiditate honoris et ipse per se natura ardens. et aparente amicisq; incensus. causis orandis animum appulisset. non gradatim ut ceteri sed repente omnibus qui infereuerantur post se relictis ad fastigium euasit. In actione tamen non minus q; demosthenes laborasse fertur. donec per rescum comedi arum et esopum tragediarum actores. prebita illis diligenter opera

101
uocem et gestum corporis emendauit. Questor unde factus et sialiam
sortatus summa cum integritate et diligentia magistratum gessit. pro-
uincialibus gratis / cunctis romanis qui in sialia negotiabantur benignus.
erga omnes comis et iustus. Roman uero per id tempus penuria rei fru-
mentarie laborantem tantum frumentum transiussit. ut ciuitatem anno-
ne sua diligentia subleuaret. Excogitata erant a sialicis in memoriam
eius questure honores quidam noui. Itaque et conscientia benefactorum
et secundo fauore rerum suarum tanta spe plenus eprovincia decede-
bat / ut putaret apud populum romanum nulla de re magisquam de que-
stura sua sermonem haberi. et iam omnes magistratus sibi ultro de-
ferri. Qua de re quam se ipse falleret. mox intellexit per ea que sibi
paulo post ridicula euenerunt. Nam cum sialia decedens putolos ue-
nisset. audiuit esse multos ciues ro. qui laudandi gratia i ea loca co-
uenerant a quibus pro illa transmissione frumentaria et subleuata
penuria populi ro. ceteraque sue questure fama / ita se receptum ut exi-
stimauit ut omnes sibi gratulabundi occurrerent. Egressus itaque
nauis et circa balnea profectus ciues incirca stantes colloquentes
offendit. Illi statim in eum ut pote tunc primum uenientem conuersi
quesiuerunt qua die roma exisset / et nunc quid ibi esset noui. Ad hec
indignans cum se non ex urbe sed ex provincia sua uenire respondisset
quidam ex his qui aderant an nescitis inquit istum iam annum iatri-
ca questorem fuisse. Hec abiectio eum turbabant uehementer. Po-
stea uero se ipsum ridens. quod spem in beneficiis uulgo collatis posu-
isset stomachari destitit. et unum se fecit ex iis qui ad balnea ueni-
ssent. Ceterum animaduertens hoc habere populorum naturam / ut
presentia quidem acriter intueantur. absentia uero non multum discer-
nant. statuit de cetero in oculis populi ro. uiuere. externos autem ma-
gistratus ut minus efficaces ad gloriam omittere. Hunc itaque robu-
stius ad rem. p. uersus turpe quidem existimauit. si opas ipsi nomi-
na et uim instrumentorum omnium quibus in officina utuntur cogno-
scerent / ipse autem nomina et res aurum suorum quibus tanquam
instrumentas quotidie uti habebat ignoraret. Itaque et homines et
homines et familias et propinquitates et clientelas / mores denique
et uitam uniuscuiusque curiosissime didicit. nec erat ulla italie uia
de qua non finale referre posset / cuius uille. cuius agri. cuius clien-
tele per eam essent. Mortuo patre domum paternam. Q. ciceroni
fratri concessit. Ipse quo facilius aditus adeum foret circa palatium

habitaui. Adeunum sane multitudo tanta erat ut non plures
crassum produntis aut pompeium pro summa potentia frequenta-
rent. Circa ualitudinem curandam ita diligentissimus fuit. ut
non solum interuallis horarum uerum etiam deambulationibus enu-
meratis passibus uteret. Raro ante occasum solis discumbebat. &
nec id ob occupationes negotiorum tantum quantum ob stomachi cendi-
tatem. Per hunc modum habitudinem domans ad multos et ma-
gnos labores sufficiens corpus esset. Edilis inde factus. et mox
post edilitatem praetura petens omnium competitorum et erant
quidem multi ac magni uiri. primus suffragis populi ro. praetor
creatus est. Cumque urbana sibi obuenisset. ius dixit summa dili-
gentia nec minori integritate. ita ut nec timore cuiusque neque gra-
tia flecteretur. Sed cum iam auctoritatis uice tantum esset ut ad pe-
tendum consulatum idoneus uideretur omni diligentia adhibita
adpetitionem amplissimi honoris descendit. Ardebat tunc maxime
ambicio petentibus simul nobilissimis uiris. p. galba. L. catilina.
C. antonio. Q. cornificio. Ciceroni uero in ea petitione uarie spes
uariaque consilia fuerunt. Nonnulli enim catiline magis adhesit.
eumque tunc iudicio impeditum defendere statuerat. Verba eius in
epistola quadam ad actium ista sunt. Ego de meis detractoribus
scripsi antea diligenter. hoc tempore catilinam competitorum no-
strum defendere cogitamus. Iudices habemus quos uolumus. sum-
ma accusatoris uoluntate. Spero si absolutus erit conuictorem illum
nobis fore in ratione petitionis. Credo non dum orti fuerat conuic-
tionis suspitio. que paulo post intellecta uel praepue suffragata ci-
ceroni putatur. quod eius prudentiam sufficere credebant ad om-
nia imminere uidebantur pericula propellenda. Creatur itaque con-
sul cum C. antonio. M. antony oratoris filio. hic est ille gloriosissi-
mus consulatus per quem ciceroni pater patrie primus omnium roma-
norum appellatus est. quam appellationem romani imperatores
postea usurparunt. Sed ciceroni libera adhuc ciuitate et non ad-
hoc uel illo adulate. Sed exsententia. Q. catuli hic tantus honor
accessit. prima eius industria circa depulsionem legis agrariae co-
specta. Nam res quidem catiline a binitio consulatus in occulto ad-
huc manebant. Ceterum magni quidem motus in re. p. parabantur.
Et enim proscriptionum dudum a sylla filij ad honores restitui postu-
labant. non tam in uisite quam alieno tempore. et tribum plebis ob hac

102
et alia legem promulgarunt decem uiris cum imperio creandis. His
quicquid publica erat agri per italiam syriam / asiam diuidenti.
delectus habendi / stipendia soluendi / in exilium eiendi potestas
per legem dabatur. huic legi non solum plebs in spem nouarū
rerum erecta / uerum etiam quidam amplissimi fauebant uiri
et in primis. C. antonius consul sperans si lex ferretur facile se unum
ex decem uiris futurum. Videbatur etiā de conuentione que arā fere-
bantur non in uitis audire propter magnitudinem eris alieni.
Igitur ad comprimendam hanc rei. p. turbationem conuersus cicerō.
ante omnia collegam a cupiditate rerum nouarum retrahendum
et sibi ac rei. p. uendicandum ratus repudiata gallia prouincia
que sibi ultro delata fuerat ut macedonia antonio decerneretur
esset. Sanato per hunc modum college animo et in suam uolun-
tatem traducto iam post hac fortius rem aggressus tribunos plebis
ferende legis auctores in senatum uocatos sic fregit ut uicti obmutes-
cerent / nec respondere quicquid auderent. Sed cum ydem tribuni
paulo post eum apud populum accusassent et irritatis multitudi-
nis animis in contionem uocassent nihilomags deterritus. secutus
patribus in contionem descendit. Ibi quanta in eo fuerit eloquentie
uis manifeste apparuit. habita siquidem graui oratione sic men-
tes hominum mutauit ut plebs ipsa deposita cupiditate legem
improbaret et auctores ferende omnino desereret. per hanc mo-
dum lex agraria que primum a. T. graccho introducta et per
singulos fere annos tribunitijs furoribus et sumis contentioni-
bus agitata patres et plebem assidue collidebat per ciceronis
prudentiam et eloquentiam facile sopita. Huic egregio ac me-
morabili facto aliud longe gloriosius et memorabilius adiun-
xit pulso ex urbe catilina et socijs deprehensis atq; necatis / qua
dere quia uulgaris historia est et ab optimis auctoribus dilige-
ntissime scripta non erit mihi cure nisi pauca et ea ipsa que singu-
lari aliqua notatione digna uidebuntur repetere. Coniurauerant
contra rei. p. corruptissimi ciues. et sue amentie ducem catilinā
habebant. Is enim cupiditate dominandi post. L. syllam incensus.
et iam pridem quē ad modum rei. p. inuadere posset meditatus
omnes cuiusq; generis homines qui uel publice uel priuatum
fortune infensi res nouas optabant in suam amicitiam familiari-
tatemq; pellexerat. Itaq; omnes qui damnati iudicijs / qui ordini

bus amoti / qui pro commissis iniuriis formidabant. qui patrimonium ab-
sumpserant / postremo omnes perditos / infames egentes / audaces fi-
anorosos ad se traxerat. Inter hos erant senatorii et equestris ordinis
complures. et i primis. p. lentulus iura vir patricius ex gente cor-
nelia. qui post consulatum probri causa senatu amotus fuerat. prete-
rea multi ex illanis militibus qui olim circa fessulas incolunt deduc-
ti consumptis diuitiis pro nouarum spe rapinarum bellum optabat.
horum singulis catilina et tandem in unum coactis animum suum aperu-
it / eosque cohortatus et premia pollicitus / statuerat una cum illis rem. p.
occupare et triuadatis bonis et locupletibus quorum auctoritas in re. p.
ualebat sibi dominationem / illis magistratus prouincias dignitates ar-
cipere. Sed quo facilius ea patrare posset consulatum petebat. fama
iam quedam licet obscura uulgarat conuersionem magnam contra
rem. p. esse initam. cedem ingentem parari. sed neque auctores cer-
tes ea fama habebat. neque per quos homines ea pararentur ape-
riebat. Ceterum ea sulpius ut supra diximus petitioni acronis
maxime profuit. quod eius prudentiam facile resistere posse tantis
periculis arbitrabantur. Igitur ab initio consulatus sui. famam con-
iurationis sagaciter obsecutus. ubi exfulia muliere nobili ortam co-
pperit. per eam ad se clam acritam multa pollicendo effecit ut. Q.
curius fulue amator qui unus ex coniuratis erat totam sibi coniu-
rationis seriem et omnia catiline consilia proderet. quibus per hunc
modum cognitis. custodie rei. p. uigilantius incumberebat. tempus
autem referendi ad senatum non dum idoneum existimabat. sed
priuato consilio et diligentia illius conatus ubique frustrabatur. quo
quidem facto omnia pene urbis pericula in se unum conuertit. Nam
catilina quoniam ipsum ualde officere suis consiliis et ubique obitare
sentiebat. nec eo inuolui se quicquam perficere posse. ante omnia ipsum
occidere statuit. et insidias die noctuque ei tendere non cessauit. quas
tamen acro non minori astu semper uitabat. Postremo cum occulte
insidie sepius temptate nequaquam procederent. proximis comitiis quibus
consulatum petebat. aperta iam ui et magna armatorum manu in
ipsa comitorum turba acronem occidere statuit que presentiens acro
et simul existimans si ille consul designaretur omnia haud dubie
peritura. in ipsa comitorum die armatus in campum descendit. Duci
etiam opera ut subtrahi parumper ab humeris ueste. torax conspi-
cuis esset quo periculum imminens acribus ostentaret. Cuius ea re per-

cussi et de salute consulis solliciti eum circūstant. Ita clarorum ui-
 rorum et robustissimorum adolescentium caterua stipatus comitis
 presidens effert. ut iterum catilina repulso. murena et silanus co-
 sules crearentur. hac itaq; spe destitutus catilina cum bellum fac-
 re ac extrema omnia experiri decreuisset. manuum quendam in
 eturiam ad mouenda arma premisit. ipse in urbe remansit ad cete-
 ra obeunda. Ibi cum indies plura moliretur. urbi incendia. consuli
 necem maturaret. cetero quod privato consilio longius rem. p. susti-
 nere non poterat. et quod motus iam ex eturia nuntabatur. nō am-
 plius cunctandum ratus. totam rem ut cognouerat in senatu patefe-
 cit. Senatus magnitudine periculi commotus decreuit ut consules
 prouiderent ne quid res. p. detrimenti caperet. hec erat summa pote-
 stas et non nisi extremis periculis dari consuecta. quam tunc nactus
 cetero. tanta multitudine armatorum stipatus incedebat ut magnam
 fore partem eo descenderet. occuparet. formidans tamen inuidiam no-
 bilitatis catilinam occidere differebat. donec manifestioribus inditijs
 coniuratio teneretur. At catilina quoniam magna circa consulem
 presidia cernebat. alia in a agendum ratus. C. cornelio et. L. Vargina-
 ceio equitibus romanis negotium dat ut mane ueluti salutatum ad
 ceteronem ingressi ex improviso eum domi confodiant. quo per fili-
 uiam prope cognito. eos paulo post ad se uementes cetero ianua pro-
 hibuit. Sed eo periculo maiorem in modum exortatus postridie i edez-
 wius statoris senatum uocauit. eo cum ipse quoq; catilina suedissi-
 mulandi siue sui purgandi causa uenisset. presentia eius commo-
 tus cetero grauius oratione illum corripuit. et in exilium ue i-
 illit. Ipse autem catilina cum respondere nesciret. sed in maledicta
 aduersus consulem prorumperet. uirgo senatorum incensus demum
 uoluit furens e curia domum minabundus euasit. Ibi multa se cum
 agitando tandem optimū facturatus exercitum adue. lentulo cetero
 et alijs quorum promptam audaciam cognouerat mandat ut opes
 coniurationis quantum possint confirmant. insidias consuli macu-
 rent. cedes et incendia diligenter parent. se prope diem cum exer-
 citu affaturum promittit. Nec mandata cum dedisset intempesta
 nocte porta flamina egressus in castra ad manū contendit. At
 lentulus et ceteri coniurationis principes ut catilina preceperat
 quosq; moribus aut fortuna nouis rebus idoneos credebant sibi
 assasere conabantur. paratisq; magnis ut putabant uiribus. con-

stiterant/ ubi primū cum exercitu catilina appropinquare nūcia-
retur ut. L. bestia tribunus plebis conuocato aduocato querebatur de ci-
ceronis actionibus. in eumq; causam belli totam infunderet. quo ma-
gis animi plebis aduersus illum incenderentur. Inde quasi signo da-
to proxima nocte statius et gabinius cum magna manu duodecim
oportuna urbis loca incenderent. Cethegus ianuam ciceronis ob-
sideret/ eumq; aggrediretur/ alij item alios quos ad eundem destina-
uerant. Erant per id tempus in urbe legati allogrobium quos
quia publice priuatimq; magno ere alieno oppressos sciebant/ ad
societatem belli requirunt. liberationem et premia insuper amplis-
sima ciuitati eorum pollicentur. uictoriam in manibus esse ostēdunt.
Participes consilij nominant. et quo facilius inducantur legati quo-
dam falso adiungunt. Illi diu secum uolentes tandem per fabium
sangan/ cuius patrocinio utebantur/ rem totam ciceroni pandunt.
Iste tempus manifeste deprehendendi uenisse ratus legatis imperat
ut studium conuocationis uehementer simulent/ dentq; operam ut il-
los quam manifestissimos habeant. Igitur ex precepto consulis ope-
ram promittunt. litteras a singulis postulant/ quas ad cives suos
perferant/ non enim de tantis rebus temere crediuros affirmant.
tandem alentulo cethego et statilio litteras obsequiatas accipiunt.
mittit preterea cum illis lentulus titum uulturium qui ante q̃ demū
pergant ad catilinam eos perducant. Ipsi uulturio litteras et man-
data ad catilinam dat in urbe parata esse omnia. ne cunctetur pro-
pius cum exercitu accedere. His rebus ita paratis constituta nocte
qua proficiscerentur cicero per legatos cuncta edoctus apud pontem
miluium dispositis insidijs eos capi et ad se cum litteris duci iussit.
Ipse ubi captos intellexit/ statim lentulum cethegum. statiliū ga-
binium et. Q. ceparium ad se uocat. lentulus quod erat p̃tor ma-
nu tenens secum duxit/ reliquos cum custodibus in eadem concordie
uenire iubet. eo senatum conuocat. Signis/ litteris/ indijs etiam
gallorum et titi uulturij/ nam ei fides publica data erat conuocan-
tur. Senatus decreuit ut. P. lentulus pretura abdicatus itemq; cete-
ri in liberis custodijs alius apud alium haberetur. Quare depositi
in senatu pretura. lentulus. P. lentulo spinteri. cethegus cornifico/ sta-
tilius cesari/ gabinius crasso. ceparius. Cn. terentio senatori tradun-
tur. Postmodum conuocatus senatus/ supplicationem dijs immortalibus
pro seruata re. P. ciceronis nomine decreuit. Item legatorum et titi

aulicorum inditia comprobant. usque premia danda censuit. Sed cum
 lentulus et cethegus per libertos et clientes suos plebem conatam
 et direptionem moliri dicerentur. cicerone dispositis per urbem presi-
 diis nequis mouere se posset. conuocato iterum senatu ad patres re-
 tulit quid de his qui incustodiis tradi essent. item de. l. cassio. p.
 umbrerio. p. furio. Q. anno hos legati nominauerant si deprehen-
 si forent fieri placeret. Omnes consulares itemque pretorij deinceps
 rogati sententiam usque ad. C. cesarem supplicium de his sumendum
 censuerunt. At cesar ubi locus dicendi ad eum peruenit. uitam qui-
 dem seruabat. tantum publicanda eorum bona et ipsos perpetui-
 is uinculis per municipia disperciendos censebat. inter hec cicerone
 assurgens cum utramque sententiam ad arbitrium senatus retulisset.
 primam sibi placere magis ostendit. Sed cesaris oratio plebemque co-
 mouerat. denique preualituram uidebatur nisi. M. cato longa et sple-
 dida oratione priorem sententiam confirmasset. Ob hoc senatus de-
 cretum factum est in catonis sententiam. non quod alij fere omnes no-
 idem censuissent. sed quod eam sententiam iam labantem. ipse magna
 constantia et auctoritate firmasset. Ad supplicium per hunc modum
 ductos fuisse tradunt. Cum post longam consultationem in senatu tra-
 bitam. tandem ex catonis sententia supplicium de rebus sumendum sena-
 tus statuisset. consul curia egressus comitante senatu et iuuentute no-
 bilium armata ad edes eorum quibus incustodiam dati erant profe-
 ctus. primo lentulum qui apud spinterem custodiebatur ex palatio
 per uiam sacram ac per medium forum ad carcerem duxit. et pub-
 lico iudicio tradidit. iubens ut statim eum necaret. Eodem modo
 de alijs factum est. nam et itum ad edes in quibus seruabantur. et
 inde in carcerem ducti. spectante cum silentio plebe et summo timo-
 re percussa. quod in potestate consulis et senatus positam rem. p.
 sine ulla contradictione intuebatur. Postquam omnes necati. consul
 ut spem eorum qui per noctem aliquid moliri cogitabant preaderet
 ad multitudinem conuersus magna uoce inquit. Vixerunt. Hoc uer-
 bum lenius est prolatum. et tamen significat quod mortui sunt. Nox
 iam erat cum per medium forum in palatium reductus est. non am-
 plius pauore ac silentio ut nuper in traducendis rebus. sed permix-
 te undique turbe summa letitia et applausu quacunq; iter faceret
 ciceronem gratulabantur. Illum seruatores patrie. illum condito-
 rem urbis. illum optimum consulem uocantes. quod uiuerent.

quod filios . quod uxores . quod libertatem . quod ciuitatem haberet
uirtutū eius acceptum ferentes . per uias ignis et faces lucebat .
matres familias nuper pauide pro depulsiis periculis gaudio ex-
ultantes ad tam egregium reductionis spectaculū et fenestris te-
ctisq; catervatim pendebant . Deniq; tanta existimate sunt he-
res ab eo geste ut . M. cato uir seuerus et summe grauitatis caru-
gratia patrem patrie putauerit appellandum . quod ut supra di-
ximus primo omnium ciceroni contigit . et quidem in libera ciui-
tate ut inquit poeta quidam imperatores deridens qui ab adu-
latoribus hoc nomen sumebant . Roma patrem patrie ciceronem
libera dixit . Cum itaq; ex his rebus tantum auctoritatis et gra-
tie ciceroni accessisset . ut facile appareret illum etiam post consi-
latum principem inciuitate futurū / cōmune malum inuidia et am-
bitio mentes quorūdam aduersus eum incendit . C. cesar qui per
id tempus pretor erat item . l. bestia et metellus tribuni plebis res
gestas ciceronis carpere et insectari potentiam ceperunt deniq;
abeuntem consolatu habere contionem et apud populum loquide
rebus suis ut mos erat metellus prohibuit . Tantum ut uicaret si-
bi permissum . Ille autem magna uoce iurauit / non solum ius-
iurandum sed aliud pulcherrimū . quod populus postea magna uoce
ipsum uere iurasse iurauit . Ex hoc aduersarij magis irritati et
deuoluntate populi diffisi legem promulgarunt de gn. pompeio cū
exercitu ad urbem uocando ut potentiam ciceronis deponeret . Non
tamen ea lex ferri potuit intercedente catone / neq; pompeius tum
redijt / neq; postq; reuersus est ciceroni in sensus fuit . Qui ymmo
sibi gratias egit . affirmans se frustra triumphum reportaturum
fuisse / nisi urbs a cicerone seruata esset in qua triumphare posset .
Hinc secuta est inter pompeium et ciceronem amicitia . et in multis
rebus non parua coniunctio . a qua tamen cesar et crassus sic po-
peum non nuq̃ auerterunt / ut intermitteret eam potiusq; dese-
reret . Post consulatum amplior et illustrior factus maiori aucto-
ritate in senatu uersabatur . in foro autem et iudicijs solus regna-
bat . nec per ulla occupationes astudys et litteris unq; cessa-
uit . Patrimonij sibi non amplissimū attamen sumptibus suffi-
ciens fuit . Ex ceterentia uxore dotem satis amplam accepit / ex te-
staments amicorū multa obuenerunt . fundum habuit in arpina-
ti amenissimum . Item in tusculano uillam que . l. sylle dictatoris

fuerat. in pompeiano et formiano alias uillas. Insuper domum
 in palatio. Ab his liberaliter et modeste uitam ducebat. cum romanis
 et grecis doctissimis uiris quos domi semper habebat. Ex patre
 is causarum neque dona neque mercedem ab ullo recipiebat. Omnis
 eius opera gratuito erat. florentem iam aliquot annos et gubernacula
 rei. p. tenentem. clodius tandem furor urbe eiecit. fluxit autem
 illa tempestas ex huiusmodi causa. Nos fuit quot annus iedi-
 bus pontificis maximi sacra bene deo fieri pro salute populi romani.
 Ea nemini uiro fas erat uicari. mulieres tantum facendis aderant.
 p. clodius pompeiam. C. cesaris uxorem amans dum sacra pernoctare
 fierent muliebri ueste domum cesaris. is nam pontifex erat. ingressus.
 inter mulieres latuit. Deinde cum per edes erubundus uideret ro-
 gatus ab analla aurelie cesaris matris quidnam quereretur pedisse-
 quam pompeie querere se respondit nomine auram. Illa ex uoce su-
 spicata uirum confestim clamorem extollit. mulieres ex ate assurgunt
 portas claudunt. domum perscrutantur. tandem latentem in quodam
 cubiculo deprehendunt. Is postea de polluitis sacris accusatus ad re-
 fellendum accusatorem se ea die ab fuisse procul ab urbe allega-
 uit. Accusator ciceronem testem citari fecit quod eadie clodius
 domi eius fuisset. Id erat uerum et cicerone testatus est. testia sunt
 et alij clarissimi uiri. sed tamen ille corruptela iudicium absolutus
 euasit. Graueret autem ferens testimonium atullio dictum. preser-
 tim quod ante familiaris illi fuisse uidebatur. grauissimas iniuri-
 as a duersis eum exercebant ob quarum gratiam ex nobilissima
 claudiorum gente plebei homini adoptandum se dedit. quo tribuna-
 tum plebis uactus ciceronem ulasi posset. Traductus itaque ad ple-
 bem. nec multo post tribunus factus. statim ciceronem. diem apud
 populum dixit. quod is aues romanos in iussu populi contra leges
 necasset. Et consules quidem decretis prouincijs sibi obnoxios fece-
 rat. plebem autem nouis legibus et magnis beneficijs obligauerat.
 ut nulla spes reliqui apud alterutros ciceroni relinqueretur. Ex-
 tribus autem qui maxime per id tempus potentissimi erant. cras-
 sus ciceroni infensus aduersabatur. cesar diuersa in rei. p. sentiebat.
 pompeius licet amicus tamen ad utrumque nullabat. His difficulta-
 tibus circumuentus cicerone. per communes amicos egit ut legatus cesari
 in galliam proficisceretur. Hoc enim cesar grate recipiebat et ho-
 norificum sibi existimabat. legatio autem illius tribunatus annum

penitus frustrabatur. quod postq̃ intellexit clodius minas de-
ponere et benigne loqui cepit. ac per comunes amicos de redi-
tu in gratiam cum cicerone tentare. amicitiam deniq; et beniuo-
lentiam polliceri. Hec ficta mutatio clody ciceronem allegatione
auertit. quam rem cesar grauer tulit et rursus irritato accu-
satore ipsum etiam de cede ciuium apud populum criminatus &
grauiori periculo reum inuoluit. huc accedebat incommodo quod
alter ex consulibus. L. piso cesaris erat socer. Alter. P. gabini-
us ciceroni infensus ob suppliciu conuictorum. Itaq; partim si-
mulate partim beneficio accusatoris et mercede provinciarum
inducti clodio fauebant. ciceroni aduersabantur. Per hunc
modum undiq; oppugnatus cicerone uestem mutauit et sordidatus
circumiens pro salute sua precabatur. Mutauit uestem cum ipso
uniuersus equester ordo et ad uiginti milia hominu mutato habi-
tu eum sequebantur. Senatus etiam conuenerat decreturus ut o-
mnes ciues ueluti in publica mestitia uestes mutarent. quod tamen
senatus consilium impediens consulibus et clodio armatis ho-
minibus curiam obsidente fieri non potuit. tantum enim terro-
rem clodiana arma iniecerant ut non nulli senatores laceratis
corpis ecumia fugerent. Postq̃ igitur manifestum erat neq; sena-
tus auctoritatem neq; cōmiserationem habitus quicq̃ prodesse ad
pompeium prouocari amicitia conuersus ut sibi opem ferret ad-
uersus tribunitium furorem rogabat. At ille iam inde ab initio
huius contentionis rogatu cesaris e medio se abstulerat. et ialba-
num secesserat. Vementem autem ad eum ciceronem. hominem
de se bene meritum uidere non sustinuit. sed pudore adductus
quando cesari socero nihil illius gratia se facturum promiserat p-
aliam portam uille egressus longius abijt. Reliquum ergo erat
aut in exilium ire aut ferro dimicare. L. lucillus uir clarissimus
et magne auctoritatis arma capere et ferro decernere suadebat.
Alijs cedere satius uidebatur et in aliud tempus reditum expecta-
re. hec tandem sententia ciceroni placuit. Itaq; per mediam no-
ctem urbe egressus terrestri itinere lucaniam petijt ea mente ut
insulam inde traiceret. Clodius ut eius fugam intellexit ad po-
pulum tulit de eius exilio. rogationem q; proposuit per quam
infra. cccc. abitalia miliarum aqua et igni ciceroni interdiceret.
Siquis reaperet pena aduersus eum erat exilium et publicatio bono-

cum. Additum erat in lege ne quis de eo reducendo ad senatum re-
 ferret. ne quis decerneret. ne disputaret. ne loqueretur. ne pedibus
 iret. ne scribendo adesset. Villas preterea eius incendit. agros
 uastauit. domum diruit. et quo solum quoque auferret templum
 libertatis in area dedicauit. Suppellectilem et cetera haste subie-
 cit et singulis diebus proclamabat quorum tamen nunquam reper-
 tus est emptor. fugientem ciceronem alij omnes benigne recepe-
 runt preter Vibium quendam hominem sibi familiarem. Is
 enim ad se uementem domo non admisit. et C. iurgilium sicilie
 pretorem qui per litteras uetuit in siciliam proficisci. Consilio ita-
 que repente mutato. iter a iubone oppido brundisium conuer-
 tit. ebrundisio dyrrachium traiecit. Inde metu antony et quo-
 rundam inimicorum qui in achaja erant epiro uitato in macedoniam
 transijt. ubi a plantio officiose pieque receptus comoratus est. Tulit
 autem hoc exilium non forti animo nec ut homini phylosopho con-
 uenire uidebatur. sepe clamans se ipsum quod ferro non dimicasset
 damnans consilia amicorum et perfidiam culpans. semper ad itali-
 am conuersus. semper dolore et merore anxius. Interea. p. clodi-
 us potentia immoderate fretus cum C. N. pompeio emulari et eius
 acta retractare cepisset. adductus penitentia pompeius quod cice-
 ronem a clodio pelli ex urbe passus esset. subito mutata mente de illo
 reuocando una cum ceteris amicis cogitare cepit. fauebant praecipue
 ciceroni lentulus consul et tribuni aliqui plebis inter quos erat
 T. annius milo uir fortis et uehemens pro quo est ciceronis
 preclara oratio. Is legem ferebat de eo reducendo. aduersus hos
 clodius cum suorū manu resistebat. Res primo ad contentione
 inde a darina deducta est impediēte clodio legem ferri. impetique
 in auctores legis faciente. ita ut unum ex tribunis ipsis uulne-
 raretur alij multi necarentur. Q. ciceronis frater non alia uia
 euaderet. quam quod se mortuum fingens inter cadauera per forum iac-
 tia delituerit. preualebat itaque clodius uolentia et armis. sed
 tantus erat ardor amicorum tantumque ciceronis desiderium ut ince-
 derentur magis homines ob clodij factum quam deterrentur. Jam
 enim ceteris omnibus posthabitis publicis priuatisque negotijs.
 uniuersa ciuitas ad hoc unum intendebat. Nihil senatus cuius.
 nihil soys. nihil regibus respondebat. nihil iudices sententys
 nihil populus suffragys declarabat. Tandem uero pompeius col-

lecta bonorum multitudine coactis etiam exuicinis italie locis
non paruis auxilijs clodio foro repulso cives uocant ad legem de
reditu acerone perferendā. Nunquā fertur de aliqua re tantus
consensus totius populi romani fuisse. neq̃ tantum itudum to-
tius italie que ob hoc ipm romani confluerat. ut non magis
elegantē q̃ uere postea dictum a acerone fuerit italiam suis
humeris eum ab exilio reportasse. Senatus etiam cū populo be-
nivolentia certans decreuit ut ciuitates que acerone receperāt
laudarentur. utq̃ domus et uille eius publicas sumptibus edifi-
rentur. Redijt deamo et sexto post fugam mense cum summa le-
titia et gratulatione totius ciuitatis. Nec tamen obeius reditū sic
fractus clodius ut quiesceret. nam et postea acerone armatis
hominibus aggressus occidere tentauit. et in domū impetu facto
redemptoribus fugatis lapides et columnas dilieat. Contra acro
ipse nequaquā segris cum magna hominum manu ī capitolū profe-
ctus tabulas a clodio fixas in quibus res geste tribunatus sui scrip-
te erant. uel resxit atq̃ perfregit. De quo cum in senatu accusaretur.
quod tabulas publicas tribunitiasq̃ priuata in auctoritateq̃ subu-
lisset. negauit clodium fuisse tribunū. quoniam plebeum magistra-
tum patritio homini per leges habere fas non esset que sententia
catoni displicuit. Ille enim pernitiosum quidem tribunū. ceterum
tribunū credebatur. alias nec profectioem suam in cyprum nec ce-
tera multa in re. p. gesta itare possē. hinc secuta est inter catonem
et acerone quedam offensio. non tamen que in apertam simultate
euaaderet. sed que benivolentie studium. significationemq̃ minueret.
Sed cum iam clodiae contentiones longius procederent. ac multi qui
absenti aceroni fauerant. reuerso presentiq̃ inuiderent. ac ipse clodi-
us preturam peteret ad omnia perturbanda. tandem amilone acro-
nis amico interfectus est. nec absuit suspitio acerone eius cadis
auctorem suasoremq̃ fuisse. Mortuo clodio quetiora tempora secu-
ta sunt. multosq̃ per annos acro floruit. eam mediocritatem ī re-
publica secutus ut et pompeio et cesari amissimus esset. nec tamen
agrarum senatoria usq̃ discederet. Per hoc tempora. Q. frater ce-
sari legatus in galliam missus. et. C. trebatius iuris consultus eius
familiaris cesari traditus. multi enā per eum apud cesarem cōmenda-
ti quos acroni gratificans cesar magnis honoribus attollebat. Cra-
llus etiam cum acerone in gratiam redijt. cenauitq̃ apud eum ita

ut quasi ex ipsius lacubus ad bellum parthicum proficisceretur. Augur post crassi interitum factus, et paulo post in aliam provinciam missus provinciam romana clade et victoria parthorum insperatam novarum rerum erectam non magis armis quam iustitia integritate et abstinentia ad populi fidem benivolentiamque reduxit. Civitates egentes et sumptibus iacturisque exhaustas acerbissimis tributis et gravissimis usuris ac falso ere alieno liberauit. Rationes pecuniarum ab ante decemum ad suum praefectum retractans innumerablem furta per provinciales ipsos adversus civitates suas commissa emendavit. adhibita moderatione ut pecunie civitatibus restitueretur sine ignominia illorum qui eas tenuissent. Sumptibus provinciarum ita peperat, ut neque in se neque in legatos fieri ullos pateretur. cum superiores praefecti intolerabiliter onerare eorumque comites legati praefecti rapinis et contumeliis affluere provinciales consueverant. At eo praefecto, nec virgis caelum quicquam neque maledicto aut iracundia ab ipso lacessitum ferunt. aditus vero ita faciles erant ut porte semper incustodite paterent. Res etiam bello magnifice ut praefectum ab eo geste. Nam cum parthi in syriam transisse tumultuose nuntiarentur, non contentus provinciam tueri, sed de sanorum salute et finitimorum regum fide sollicitus obviam profectus in extrema cappadocia non longe a cauro apud tibitra oppidum cum exeratu commisit. Vbi paucis diebus commoratus ariobarzinem regem cum ipso regno servavit, cuius salutem proficiscens sibi fuerat a senatu commendata. Inde cum parthorum copias a cappadocia adversas non longe ab amano monte abesse cognovisset magnus itineribus adamantum contendit. Sed quoniam parthi ab ea quoque parte iam recesserant, amantum montem perpetuis hostibus infestum domare aggressus. tripartito exercitu eos invasit, ac post magnam hostium cedem amantum caput eius gentis, item sepuram et cominorum oppida et castella complura ut cepit, ob quas res ab exeratu imperator appellatus est. Inde ad pundum urbem altissimo et munitissimo loco sitam cuius incolae ne regibus quidem unquam paruerant, et tunc adventum parthorum acerrime expectabant, exeratum duxit, oppidamque intra mura compulsis uallo et fossa arandedit, sex castellis castrisque maximis sepsit, aggere vineis turribus et omni tormentorum genere septimo et quinquagesimo die postquam obsideri cepta erat, expugnavit pro quibus rebus supplicatio a senatu rome decreta fuit. Triumphus quoque redeuntis oblat

quem et si ab initio concupisset. tamen quod alienum **A**t conditione
temporum existimabat prosequi desistit. feruens enim iam initis
civilis belli. Provincia decedens rhodum prius deinde athenas
amore et desiderio antiquarum conversationum quas adolescens studi-
orum causa in his locis habuerat avidissime reuolat. exceptus summo
honore tam a principibus civitatis quam a philosophis et disciplinarum
magistris qui ad ipsum pro ingenij et doctrine fama undique con-
currerant. Sed athenis cum esset tunc primo cesaris motum ex gal-
lia et turbationem civis procelle cognouit. Itaque et pompeii
et cesaris littere eodem ferme tempore ad eum uenerunt. Uterque
sane illum uelut suum uendicabat. Ipse autem et si pompeio maiori
beneficio pro suo reditu adstrictus hominem et causam sic probabat.
ut si ad arma iretur satis duceret cum illo uina quam cum cesare
uictorem esse. tamen ut medius quidam nec alterutrius affectior
pacis auctor esse non desistit. multa itaque ad cesarem super hoc ipso
multa etiam ad pompeium scribens. multa postquam in urbem rediit in
eam rem disserens et in senatu et apud populum concordiam sua-
debat. Sententia eius semper una fuit omnem pacem quamuis in-
quam civili bello sibi uideri preferendam. Consilium pompeii dere-
linquenda urbe uehementissime improbanit. sed quando ea sente-
tia peruenit ipse cum satellitibus et licentibus quos sibi populus ro-
dederat in predijs suis circa campaniam et maritimam oram quarum
cura sibi mandata fuerat uersabatur. Non minus uero capuam ubi
consules et senatus magna pars erat presertim si de conditionibus
pacis aliquid tractari audiret ut adiutor foret se conferebat. Pulso
italia pompeio et spe pacis amissa dum sciam ipse conflictatus est in-
certus consilij quod in pompeio quidem opes fractas et non probanda
consilia in cesare uero flagitiosam belli causam esse uidebat. ita si
pompeium sequeretur cladem sui et suorum si deesset bonorum cause tu-
mores hominum erant subeundi. Ea cunctantem et ambiguum diu-
tius tenuerunt sic tamen ut honestatis rationem semper utilitati
securitati quam preferret. quod cum alias tum in eo congressi quem cum
cesare habuit patefactum est. Nam rediens brundisio cesar cum post
fugam pompeii romam peteret. ciceronem ut proximis in predijs
commorantem uidit ac non nulla aduersus eum questus tandem
rogauit ut ad urbem adesset. cui ciceroni nihil summisit. nihil nisi cum
dignitate et magno animo respondit ostendens si adesset quas sente-

tias dicturus foret quas ne rei. p. calamitates ploraturus. Non
 enim placere senatui exeratum populi. ro. contra alium item po-
 puli romani exeratum in hispanias duci non ingreſſam transpor-
 tari. Cumq; cesar reſponderet at ego ista ducere nolo. ita pu-
 tabam inquit cicero. sed ego eo nolo adesse quod aut michi di-
 cendum est que nullo modo ſilere poſſum. aut non ueniendum.
 Tandem cesar ita diſceſſit ut diceret ciceroni ſuper hoc deliberan-
 dum. nec multo poſt ex urbe adeum ſcripſit ignoſcere ſe ſibi quod no-
 adfuisset. idq; in optima parte accipere. Profectus poſt hec i hi-
 ſpanias cesar cum rumor increbuiſſet. ciceronem in caſtra pompeij
 nauigaturum ex ipſo itinere adeum ſcripſit monens atq; rogans
 ne quo progrediretur. ſuadeuſq; ut procul ab bellorum curis me-
 dius ut facere poſſet alibi conqueſceret. Verba eius episto-
 la infra poſui. Cesari imperator ſalutem dicit ciceroni imperatori.
 Et ſi te nihil temere nihil imprudenter facturum iudicarem. tamen
 p motus hominum fama ſcribendum ad te exiſtimum et pro noſtra
 benignitate petendum nequo progredereſ. inclinata iam re-
 qua integra etiam progrediendum tibi non exiſtimareſ. Nam et
 amicitie gratiorem iniuriam faceris et tibi nimis comode conſulu-
 eris. ſi non fortune obſecutus uideberis omnia enim ſecundiſ-
 ſima nobis. aduerſiſſima illis accidere uidentur. nec cauſam ſecuriſ
 eadem enim cum ſit cum ab eorum conſilijs abeſſe iudicaſti. ſed
 mecum aliquod factum condemnariſ. quo mihi grauius abire nihil
 accidere poteſt. quod ne facias pro iure noſtre amicitie ate peto. Po-
 ſtremo quid uro bono et quieto et bono cum magis conuenit q̃ abeſ-
 ſe a uulſibus controuerſijs. quod non nulli cum probarent periculi
 cauſa ſequi non potuerunt. Tu explorato et inter meo teſtimonio et a-
 micitie iudicio. neq; tutius neq; honeſtius reperiſ quicq; q̃ ab
 omni contentionem abeſſe. Vale xv. h'l maras exiſtinere. Satis
 erat ergo cesari ut cum neutro eſſet. Hoc idem. M. celius. hoc
 dolabella ſuadebat ut in eorum episto-
 lis apparet. Et ſi ſi abeue-
 tu res iudicande ſunt. hec potiora conſilia fuerunt. quod cicero-
 nis prudentiam nequaquam fallebat. Sed utrum bonum et optimas
 rei. p. partes ſuſcipere conſuetum. pudebat in iſs caſtris no eſſe
 in quibus pompeium ducem optime deſe meriti et ſenatum et conſules
 eſſe uidebat augebaturq; ſermonibus qui de caſtris de eo afferre
 bantur. male deſe exiſtimare ſenatum et talis cives per moleſte fe-

rebat. hec tandem quasi tormenta quedam virum expugnarunt. ut non modo cesaris amicitie verum etiam tuto oao bellum periculosum desperatumq; preferret. Parati igitur sibi occulte nam quam omnes hore cesareis custodys nequis exitalia discederet obseruabantur. et antonius de cicerone obseruando nominatim sibi accare imperatum asseuerabat. tamen nullo negotio mare ingressus ad castra pompeij nauigauit. Aduentus eius eo gravior fuit quo insperator. Quippe nemo iam uenturum existimabat. Sed cum deteriora opinione cuncta offendisset. neq; consilium belli ita gerendi neq; copias. C. N. pompeij. neq; genus exercitus comprobaret. pacem primo deinde quod pompeius ab ea sententia ualde abhorrebat ut bellum traheret suadere institit. In quibus cum non multum sibi obtemperaretur. et preterea rapacitas atq; crudelitas multorum quos emendare non licebat. eum offenderet. quasi penitentia adductus quod eo accessisset. omnia contemnere et sese quantum poterat artibus gerendis alienare cepit. Commisso deinde inpharsalia prelio in quo ipse ualidissime aduersa impedimentis non adfuit. M. cato qui nanahis copys apud dytrachium preerat cognita cesaris uictoria classem et exercitum ciceroni tradere uoluit sibiq; concedere ut par erat pretorium hominem uiro consulari et fasces apopulo romano habenti. Id omnes qui in exercitu erant ciceroni suscipiendum censebant et in primis pompeius filius. omnes deniq; sibi ducem pro comuni salute ciceronem deposcebant. At ipse quoniam nullo modo putabat cui integri pares non fuissent. eidem fractos superiores fore et simul existimans esse sapientis et boni cuius uictoria belli ciuilis multum suscipere. extrema non libenter prosequi. postulationem catonis et aliorum qui ad suscipiendum imperum hortabantur omnino reiecit. seq; sibi finem belli fecisse et inuocum prope rare palam respondit. quod eius dictum adeo infeste quidam receperunt. tantisq; repente furor mentes inuasit. ut ipse cicerone pene interficeret. pompeio cum suis eductis gladijs sic obliuante inuicem ruenibus ut catoni magnum negotium fuerit illorum temeritatem furoremq; comprimere. Inde ergo propere in italiam reuersus ceditum cesaris circa egyptum asi- amq; diutius commorantis brundisij expectauit. Vacuus quidem abellorum curis. ceterum tantis uisuris. ac tam magno ere alieno inuolutus ut patrimonium eius pene totum absorberetur. Id uero non tantum sumptibus. quos per illa bellorum tempora magnos subierat. q; in curia et negligentia dispensationis accidisse uidebatur. que res animum eius a teretia

uxore incredibiliter alienauit. presertim cum alie quoque indignationis
 cause aduersus eam subessent. falsas tamen laureatos ac turbam
 lictorum quos ab initio urbe extulerat etiam brindusij retinuit.
 Post longam expectationem cum cesar tandem appulisset tarentum
 atque inde terra iter facere nuntiaretur obuiam processit. bona qui-
 dem spe sed anxius cura quem ad modum uictorem alloqui oporteret.
 Enim uero nil ut faceret diceret ne preter dignitatem opus fuit.
 Cesar quippe ut ad se porro uenientem prospexit ad terram descendit.
 eumque humanissime complexus solus cum solo multa itadia loquendo
 confect. in honore denique eum habere et familiariter uti perseuerauit.
 In urbem inde reuersus quoniam summa rerum in arbitrio unius posita
 fore et aie locum nullum relinquebat. ad litteras et studia se retulit. Ut
 quando alia non dabatur illa saltem sua cuius suis prodesset. Plurimum
 uero per id tempus in predys suis morabatur. Ad urbem nisi ce-
 saris salutandi aut pro salute alius cuius orandi causa non accedebat.
 Ut pro. M. marcello de cuius restitutione a cesare impetrata senatus nomi-
 ne gratias egit. Ut pro. Q. ligario et deiotaro rege quos apud cesarem
 iratum uictoremque defendit. Ceterum omne tempus aut disputationibus
 familiarium aut legendo scribendoque assumebatur. homo uere natus ad
 prodesse hominibus. uel in re. p. uel in doctrina. Siquidem in re. p.
 patriam consul et innumerabiles orator seruauit. in doctrina uero et litte-
 ris non cuius suis tantum sed plane omnibus qui latina uincunt lin-
 gua. lumen eruditionis sapientieque aperuit. Hic enim primus phiam
 antea nostris litteris inaguitam et pene a romano sermone abhorrentem
 de qua nec latine scribi nec disputari posse plerique docti uiri arbitra-
 bantur latinis litteris explicuit. Hic plurima uerba ad usum patrii sermo-
 nis adiunxit. quo luandis et comedinis phylsophorum inuenta di-
 sputataque exprimerentur. Hic dicendi precepta et artem priusquam ul-
 li nostri. doctus quam ulli greci patefecit et tradidit. Hic ad potestatem ro-
 mani imperij dominam rerum humanarum eloquentiam adiunxit.
 Itaque non magis patrem patrie appellare ipsum conuenit quam patrem
 eloqui et litterarum nostrarum. cuius libros monumenta que si euoluas
 nunquam otium sibi fuisse credas adnegotia obeunda. Rursus autem si
 res gestas eius si contentiones si occupationes si certamina in re. p. et
 priuata consideres nullum tempus illi reliquum fuisse existimes adle-
 gendum uel scribendum. Ita solus ut credo hominum duo maxima mu-
 nera et difficillima adimpleuit. ut in re. p. orbis terrarum moderatrice

occupatissimus plura scriberet q̃ philosophi inotio studioq̃ uiue-
tes. Et cursus studio librisq̃ scribendis maxime occupatus plura
negotia obierit q̃ u qui uacui sunt ab omni cura litterarū. Huius
ergo causam fuisse puto primo admirabilem quandam ac diuinā
ingenij magnitudinem. Deinde uigilantem solertemq̃ naturam.
Tercio quod plenus omni sapientia omniq̃ doctrina ad rem. p. guber-
nandam. et dicta ad scribendum precipiendumq̃ alijs deprecabatur.
Ingenuus uero ab adolescentia eruditus et in dicendo plurimu ex-
citatus. facile et sine labore cogitationes suas mandare litteris po-
terat. Hac igitur felicitate ingenij. hoc nature munere. hac deniq̃
sapientia et eruditione fretus a pueritia ad exitum uite multa per-
scripsit. multa etiam cum mors indigna illum eripuit scribere insti-
tuerat. Genera autem scriptorum eius quadripartita fuerunt.
Quem admodum enim illius opera partim in re. p. administranda.
partim in foro iudicijsq̃. partim in domesticis familiaribusq̃ negotijs
ponebatur. erat autem et aliud tempus quod seorsum ad studia do-
ctrinasq̃ referebat. sic scriptorum eius alia publica sunt. alia fore-
sia. quedam familiaria. quedam studiorum atq̃ doctrine. In quoque
sane horum permulta libri ab eo diuine immortaliterq̃ perscripti. de
quibus non alienum fuerit breuiter prout uel ipsi uidimus uel ab
alijs accepimus recensere. Atq̃ ut ab ea parte que ad studia et doctri-
nas pertinet et in illa ipsa ab opamur incipiamus. inter maxime pre-
stabilia eius generis opera sex libri de re. p. fuisse memorantur quos
constat ab eo editos postq̃ ab exilio in urbem redierat. Scripsit post
hec de finibus bonoru et malorum libros quinq̃. in quibus stoicoru/
peripateticorum/ epicureorum/ et academicorum sectas uarietasq̃ ape-
ruit. Tusculanarum questionum libros quinq̃. De natura deorum
tres. De officijs totidem. Aduersus utiuperatores philosophie libru
unum. Academicorum libros quatuor. De Senectute. De Amicitia. De co-
solatione libros singulos. De gloria libros duos. De fato unum. lauda-
tionem catonis aduersus quam cesar inactiones rescripsit. Parado-
xa ad brucum. Topica ad trebatu. Transulit platonis timeum atq̃
protagoram. Xenophontis economum. arati librum hexametro car-
mine. Demosthenis et Eschii orationes illas famosissimas i causa
eteliphontis. que cum apud nostros negligenter custodite iam pri-
dem ex italia tanq̃ peregrine alieneq̃ aufugissent. nos acronem
imitati eas ex greca in latinum nostra manu reduximus. Scripsit et

in oratoria facultate rhetoricorum libros quinq; ad C. herennium. Item de eadem re libros duos. Post hec longe eruditius de oratore libros tres in quibus omnem veterum et aristotelicam et isocrateam rationem oratoriam complexus est. De optimo genere dicendi ad M. brutum. De partitione oratoria ad M. filium. Item alium de eadem re librum qui brutus est. Commentarios consulatus sui grece scriptos quos ad possidonium philosophum misit. Item uersibus tres libros de temporibus suis. Hec ferme in illo studiorum et doctrine genere ab eo edita. Publica uero et forensia eius opera orationibus continentur quarum eas que in senatu uel ad populum habite sunt publicas que uero priuatam alicuius defensionem impugnationemq; iudicium continent eas forenses priuatasq; in presentiarum uocamus. Publicas igitur reliquit de lege manlia. Item quam consulatum iniens k. ianuarijs in senatu habuit. Item ad populum de lege agraria. Item de proscriptionum filijs. Pro othone. Pro rabirio. Duas item ad legem agrariam pertinentes. In catilinam et coniuratos quatuor. In metellum. In salustium de exilio suo orationes tres. De prouincijs consularibus. De responsis aruspicum. Pro M. marcello. In M. antonium libros xij. forenses uero sunt pro P. quintio. Pro sex roscio. Pro aulo duclio. Septem libri accusationis in uerrem. Oratio in uatium testem. Pro P. sesio. Pro L. murena. Pro P. sylla. Pro Cn. plantio. Pro cornelio balbo. Pro lucio flacco. Pro M. cecilio. Pro fundanio. Pro uarenio. Pro ceana. Pro milone. Pro archia poeta. Pro scauro. Pro oppio. Pro tullio. Pro domo sua ad pontifices. Pro Q. ligario. Pro rege deiotaro. Nec forensia. Indomestico autem illo familiarique scribendi genere epistolas pene innumerabiles summa cum diligentia scriptas reliquit quibus ad amicos scribens multa uolumina referat. Sed earum extant hodie VI et xix. libri qui inter manus uersantur. quorum sunt ad acticum libri xvj. ad Q. fratrem libri tres. Reliqui ad M. brutum. Ad Cn. lentulum. Ad P. sulphurum. Ad M. uarionem. Ad M. celum et alios prestantissimos sue etatis uiros. Plurima uero eius generis amissa sunt. Nam et ad M. filium et ad cornelium nepotem. et ad C. cesarem. et ad hircum. et ad pansam. et ad cesarem iunorem multos epistolarum libros scripsisse eum constat. quorum nullus hodie reperitur. Quippe libros V. epistolarum ad hircum et secundo libro ad cesarem iunorem. allegatas eius sententias legimus. Sunt igitur quos adhuc nominauimus libri CLxij. quorum ad studia et doctrinas pertinent lxxij. ad rei p.

actiones tres et triginta. Ad forum et iudicia nouem et uiginti, ad rem familiarem tres et quadraginta. Nec tamen nos ideo eos numerauimus quod tot dumtaxat eum scripsisse. sed ut demulas quos ille scripsit tot ad nostram notitiam deuenisse ostenderemus. Nam multo plura ab eo scripta constat, presertim in familiari ac forensi generibus. Scripsisse fertur cum summa facilitate, quod et multitudo librorum et textus ipse orationis nitide illaborateque fluenter ostendit, neque tantum prosa, in quo genere ingens illa uerborum et sententiarum copia uelut mananti fonte exuberat. uerum etiam metro, quotiens animum appulisset non pauciores quingentis uersibus per singulas noctes componere solitum tradiderunt. Indicendo uero quanta illi uis, quanta gratia fuerit multa testantur, et illud in primis, quod aduersary regem inuidioso nomine appellare consueuerunt, quod uidelicet nulli absoluerentur, nulli damnarentur nisi quos ille absolutos damnatosque uoluisset. Probant multe eius ac preclare defensiones in quibus uel manifestorum criminum reos, uel alias odiosos atque inuisos ab inuitis et obstinatis iudicibus orando extorsit. In causa. Q. ligary que apud cesarem dictatorem acta est fertur cesar ita animatus fuisse ut ligarium omnino pro condemnato haberet, et cum acro defensor uenit dixisse ad amicos, reum quidem damnare certissimum est, nil tamen prohibet acronem audire. Sed idem ille qui hoc dixerat, mox agente oratore propositum illud damnandi tenere non potuit. Prudenatissima enim et artificiosa oratio cum gratia et plenitudine ad aures eius perueniens tam uarie mentem animumque affectit ut sepe uultum coloremque mutaret. Vbi uero ad commemorationem pugne deuenit cum in accusatorem acriter conuersus illa dixit. Quid enim tubero ille tuus districtus in acie pharsalica gladius agebat? cuius latus petebat? quis erat sensus armorum tuorum? que tua mens? oculi manus ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Eo ita dicente ita cesarem extra se positum et quasi mente alienatum ferunt ut toto corpore excussis libellos quos manu tenebat abiceret. denique inuictus contra propositum animi reum absoluit. Quid. l. flaccum repetundarum reum non ne omnium opinione damnatum, et testimonys multarum ciuitatum coniunctum iudicibus extorsit? Quid murena quem cato de ambitu accusauit, nonne cum de crimine ipso constaret acrone orante absolutus est? Quid legem agrariam nonne ardentem et cupientissime plebi funditus dissuasit?

Sed habuit iudicis tempus spatiumque cogitandi. Quid autem illaque pro. M. othone subito et sine ulla premeditatione effecit. Cum ille romanos equites mixtos cum cetera plebe spectare solitos lege lata segregasset ac ob id plebs se despectans putans summo odio in othone accensa uenientem in theatrum maledictis et uirgo lacessisset contra equestis ordo reclamaret. animisque undique inflamatis. nonne cicerone qui per id tempus consul erat aduocata confestim plebe ita dicendo mentes immutauit ut in theatrum reuersa othoni applauderet. Nec minor sane in accusando quam in defendendo fuit. Nihil profecto uehementius romana iudicia unquam uiderunt quam accusationem. C. uerrem. Nihil unquam uiolentius neque asperius curia audiuit quam accusationem catilinae. Atqui constat ciceronem initio dicendi subitum fuisse. quod et ipse multis locis facitur. et omnibus fere optimis oratoribus euenisse ostendit. Sed ut ab initio pauescebat. sic postquam illa prima initia euaserit audacissimus erat. Quippe in accusatione contra uerrem eo usque uehementis audacie processit. ut iudicibus grauius minatus sit. nisi reum condemnarent. Et catilina homo audacissimus ab eo insensatu accusatus propter uehementiam accusationis obmutuit. In metellum quoque et clodium et antonium ita inuectus est. ut eorum audaciam fauoremque perfringeret. Unde illud meo praecipue amandum quod tanta potentia iudiciorum fretus. neminem unquam in iudicio accusauit. praeter unum. C. uerrem quem siculorum gratia persecutus est. Ceteram omnem forensis operam in defensione calamitosorum exhibuit. Sed et in sententiis dicendis et in omni elocutione plurimum eminebat. Quedam sunt et orationes totae subtiles ut pro quintio ut pro cecinna. Quedam totae graues ut contra catilinam. et aliquae antoniane. Multae uarie ut de respiciis auspiciis. ut pro cluentio ut pro milone. Congruum esset singula prosequi et per omnes orationes eius uagari. illud dixisse sat erit. Ex tanta multitudine studiosorum hominum qui uel in eius aetate fuerunt uel postea secuti sunt. neque dicendo adhuc quisquam ciceronem equauit. neque scribendo proximus accessit. Una tantum in re audientibus grauem fuisse dicant. quod de se ac de illo consulatu suo plurimum loquebatur. Sed haec certe necessaria erant contra inuidentes carpentesque repetere. et habebant medianam quod nemo in laudibus ceterorum hominum magis profusissimus unquam fuit. nemo aliorum commendationibus detraxit minus. laudabat se non nunquam. At ciceronem lucillum hortensium pompeium et ceteros prestantes in re. p. uiros uetanos suos in celum tolle-

bat. Dixit aliquid de facultate dicendi. at platonis dialogos sic
scriptos aiebat. ut si iupiter loqui uellet non aliter loqueretur.
Aristotelem flumen aureum uocabat. Theophrasti libros suas
delicias esse dicebat. Demosthenem tum tribuit ut antonianas
orationes in quibus maxime nixus est. ob illius honorem philip-
picas appellant. De ipso etiam ad brutum scribens. illum multa in
dicendo perficere. se multa conari. illum posse se uelle asserit. Na-
m. quidem uarronem et libros eius tantis laudibus extulit ut
sibi ipsi et suis nullam fecisse reliquam uideatur. Quis igitur
ueras eius laudes tam aude complectatur. Numis profecto inso-
lentes fastidiosiq. sumus. Virtutes ab hominibus adungue exi-
gimus eos de illis ipsis loqui non tolleramus. Sed non est pro-
positi nostri causam agere. sed uitam moresq. describere. Ad rez
igitur redeamus. Ex patrocanyis neq. dona neq. mercedem ab
illo recepit. Munera a siculis ultro ingenia magnificaq. delata
constantissime renuit eo dum taxat contentus ut edilitatem sua
transmissione frumentaria nec illa quidem gratuita adiunaret.
Iure respondendo laetissimoq. ex tempore acutissimus fuit. Clodio
obiectans quod iudices ei non crediderant sibi credidisse respo-
dit ac non illi quoniam ante q. absoluerent pecunias uoluisset.
Metello in contentione sepius interroganti quis pater eius fuisset
matrem diffialius relatu hoc illi fecisse respondit. nam metelli ma-
ter parum pudica fuerat habita. Hortensio cui uerres spingez
donauerat se quiddam obscure dictum non intelligere dicenti
domi spingem habere cauillatus est. loco et risu in omni uita pe-
ne intemperanter usus est. acumenq. ingenij iurifica condimen-
ta locanti suppeditabat. In causa murene in catonem et opinio-
nes illas stoicorum que paradoxa uocant perpetua oratione ro-
catus tantum risum in iudicio exortauit ut fluere omni-
bus lacrimis neq. eludibus neq. e multitudine circumstantium quisq.
se se recipere aut continere posset. Catonem quoq. exilaratum di-
xisse ferunt q. ridiculum consulem habemus. Erat enim tum cre-
ro consul cum murenam defendit. In causa quoq. l. flaca non
mediocriter profuisse iocus creditur in testibus refutandis. Sed et
in alijs nunq. occasionem iocandi sibi oblatam respuit. Publius a-
ita fuit professione quidem iuris consultus sed hebetis ingenij mi-
nimeq. scientie. Is testis in quadam causa productus et de re interro-

112
gatus se nihil scire respondit. Tum cæro ad eum siste inquit/ tu
fortasse te de iure interrogatum credidisti. Nec minus ueniste
in. l. curiam censorem iocatus est. Nam cum negotia obeunt
in foro et tandem sitienti aqua ad potum fuisset oblata/ amicus
uocauit et aratere se iussit. ne si censor sciret eum aquam
potare senatu amoueret. Erat enim curia censor de uinofita-
te famosus. ac censes solebant uinosos senatu amouere. Sed
neq; a cæsare iam dictatore lacessendo abstinuit. nam cum ille
predia paruo admodum pretio seruilie uendidisset/ multis ut
fit uilitatem mirantibus. at quo medius inquit empti scia-
tis/ tertia deducta est. Illa namq; filiam suam nomine tertiam
cæsari conuallasse et ad eum duxisse putabatur. Prolixam cer-
te haberet materiam si quis ita colligere ac prosequi uellet.
sunt enim pene innumerabilia eius dicta. Non enim amias.
non inimias. non domesticas non sibi ipsi in hoc urbanitatis
genere unq; peperat. Hanc eius lenitiam iocunditatem q; na-
ture domesticæ molestie ad extremum turbauit. de quibus ut
lucius intelligi possit superius repetam. Habuit cæro teren-
tiam uxorem. et ex ea tulliolam et marcam filios. habuit et
duos fratres alium germanum/ alium patrualem. ex quibus lucius
cæro qui patruelis erat adolescens magne indolis et oratorie ar-
tis studiosus/ ante consulatum eius diem obiit. Quintus uero
frater uxorem habuit pomponiam attia sororem. et ex ea filium nomi-
ne quintum. Libertorum et seruorum utriq; magna familia. pa-
trimuma satis ampla. Sed quinto fratri ex gratia potius cærois
q; ex sua uirtute honores et opes et dignitates accreuerant/ nā
ipse quidem perse haud multi habebatur. Ex tulliola generos ha-
buit duos et quidem utrumq; summe nobilitatis. Primo crassipide
pisonem qui paulo ante profectorem eius in ciliam defunctus
est. Postea Cornelium dolobellam cui etiam eo in cilia proconsula-
tum gerente tulliola nupsit. Hec tranquilla omnia et plena di-
gnitatis concordieq; fuerunt usq; ad tempus ciuilis belli. Postea
a uero eadem illa fortuna que rem. p. seuerando inuasit/ non
minori impetu domum cæronis ingressa cuncta turbauit atq;
permiscuit. Quintus frater durante adhuc bello ciuili adeo in-
uicis animo in cæronem factus est/ ut etiam scripserit orationem
quam contra eum apud cæsarem recitaret. Quintus cæro frater

filius adolescens audax et faanorofus etiam de ipsius crede quan-
doq; cogitauit. Eorum peruerfitates aceruo ita leuiter tulit ut per
hec ipsa tempora quibus illi maxime cum iniurijs appetebant. Q.
fratrem apud cesarem qui sibi uatus putabatur non deliterit comen-
dare. Sed nec terentia uxor infide permansit. Nam illa q̄ diuipfe
abfuit pompeium fecutus nihil unq̄ ex eius sententia domi gessit.
Patrimonium parum diligenter parum fideliter administratum sump-
tibus iacturis q̄ exinanauit. pecunias adeum nunq̄ misit. In lu-
m a egestate uatua constituta et semper per litteras postulanti
quasi alienum et nunq̄ rediturum neglexit. Postq̄ in italiam
redyt cum multum tempus brundisij reditum cesaris expectas
moraretur nunq̄ ad ipsum uenire dignata est. Quam etia tul-
liole filie brundisium eunti nec una ire uoluit nec satis decen-
te comitatum puelle tradidit. peruerse deniq; omnia facere moli-
riq; uidebatur. quibus tandem rebus coactus exemplo sumorum
uirorum eam dimittere. Super hec omia grande es alienum
sub usuris sumptum indies omia deuorabat. et accedebat resti-
tutio dotis terentie faaenda quibus cum aliter satis fieri non
posset. tandem ex amicoru sententia publicam cui ampla here-
ditas erat uxorem accepit. Nec multo post sumo ipsum dolo-
re affent tulliole mors. qua partu laborantem per id tempus
amisit quo cesar in hispania contra pompeii liberos bellum ge-
rebat. Pro linimento huius doloris scriptus est ab eo liber i quo
se ipsum consolatus est. Sed et alij multi consolationes ad eum
scripserunt ex quibus extat adhuc seruii sulpij consolatio pul-
cherrima. Cesar quoq; ex hispania consolationem tulliole ad ace-
ronem scripsit. et brutus rome. O seculum doctoru hominum.
At nunc uix est qui prima elementa proferre sciat. uix est qui-
curet. Publicam uxorem quod morte tulliole letari uisa est a se
aceruo sepeauit. Ipse asture aliquadu secessit. Marcus aceruo fi-
lius non satis bona existimatione per hoc tempus fuit. Is tamen
postea athenas missus et cratippo traditus breui profectu famam
recuperauit. Nec domestica. Interfecto cesare cum recuperata li-
bertas uideretur statim princeps in senatu apparuit. pacem inter
cesaris amicos et interfectores eius qui capitolium occupat per-
suasit. memoriam pristinaru discordiaru obliuione sempiterna
delendum censuit. Et sane ab initio secundissime omnia. brutus

et cassius a senatu laudati. gratulationes et applausus ut liberatoribus patrie per totam urbem facti. Sed cum mox antony consulis mutatam uoluntatem et res ad seruitutem rursus spectare appareret / bruti et cassius tuti in urbe esse non possent omnia denique flagitiose ab antonio agerentur / ingreantem abire statuit. ea mente ut kal' ianuarij in urbem adesset / quod erat initium panse et hircij consolatus futurum. Delatus ergo in siliam inde cum greciam peteret / uento ad leucopetram reiectus redeundum urbem consilium cepit. accepta. M. antony contione et magna eius mutatione per quosdam pronuntiata. quasi ille repudiatis malis suis a foribus ad senatus auctoritatem se totum retulisset. Reuersus itaq; propere in urbem nihilo meliora offendit q̃ proficiscens reliquerat. Antonius enim manifeste sibi tyrannidem parabat. in senatu quotiens ueniebat milites armatos inter subsellia senatorum collocabat. Reditus aceronis magnam antony suspicionem attulit. et cum forte per eos dies senatum haberet ac cero quod erat festus eua uenire causaretur cum fabris se eius domum audiente senatu disturbaturum minatus est. quod cero pro sua dignitate inique tulit et ueluti ad grauem contumeliam accepit. Itaq; postridie in senatum ueniens cum de protectione ac reuersione sua nequis forte scis acperet rationem exposuisset questus est de. M. antony iniuria. Ac subinde de re. p. dicere aggressus ita locutus est ut eius libertatem et magnitudinem animi omnes admirarentur. Peractis enim ab eo tempore quo cesar necatus fuerat ad eam diem que erat kal' septembris omnibus rei. p. actionibus mutationem uoluntatis antony non solum redarguit sed increpuit. et que eius sententia foret de tota re. p. elato animo et nihil delicto periculo recusanti liberrime patefecit. Ea oratione maiorem immodum iritatus antonius / in iurias sibi denuntiavit. Hac est iam aceronis uelut optimi poete extremus actus et certe meo iudicio omnium forissimus atq; pulcherrimus. Tantum enim absuit ut hac iniuriarum denuntiatione / quod ille putauit deteritus urbe excederet / ut etiam illius minas quous potentissimi et armis undiq; stipatissimi pro re. p. ultro expetere ac deponere uideretur. Sed cum dies xij. kal' octobris quo die adesse editam erat uenisset / antonius cum magno armorum agmine in senatum profectus longa oratione quam per xvij dies ante meditatus fuerat in aceronem inuertus est / eamq; postea scriptis edidit. At cero-

nem ea die in senatum uenire et coram respondere cupientem
 amica reuenerunt. Erant enim potentiora antonii arma nec nisi
 ad manifestum interitum profusa uidebatur. Hinc maiori uterque in
 adopes agendas conuersus ueteranos antonius undique conueni-
 re et eius rei gratia per italiam discurrere. acro. C. octaviu
 qui cesar octavianus dictus est ad quem propter cesaris nome-
 hereditatemque ueterani milites conuerebant sibi coniungere per-
 rexit. Nec id fuit difficile. nam hereditate cesaris et magna
 pecunia ab antonio fraudatus et insuper magnis contumeliis af-
 fectus facile ad acronis uoluntatem auctoritatemque se contulit.
 Et erat sane amicitia quedam paterna et preterea observatio
 quod ille acrone consule natus et ab eo propter somnum quod-
 dam iam ante dilectus fuerat. Hac igitur conuictione adeo facta
 est acronis res ut tandem antonius territus urbem relinqueret.
 Post hec acro plurimum iam in urbe potens. magnam solitudinem
 de antonio opprimendo suscepit. Sed erat illa difficultas quod nec
 dum h. al. ianuarii aderant quo tempore hircius et pansa homines
 sibi amantissimi et idem de re. p. sentientes consulatu inirent. nec
 erat qui interea senatum uocaret. Quare privato consilio sibi an-
 cta agenda erant. Cum uero cognouisset antonium in galliam
 properare per litteras et nuntios. D. brutum qui mutine erat co-
 firmatus ut prouinciam in senatus populique. ro. uoluntate retineret.
 antonioque licet consuli resisteret. nec in libertate et salute popu-
 li romani conseruanda auctoritatem senatus expectaret. Volun-
 tatem enim pro auctoritate haberi debere. cum auctoritas impedi-
 tur metu. his adhortationibus brutum suo pte ingenio ad id pro-
 num conatauit ut aduersus antonium consulem bellum moue-
 ret. Interea uero dum ille mutinensi bello impeditus tenebatur
 que in urbe prouidenda ac paranda erant diligentissime para-
 bat. Eo igitur auctore cum tribuni plebis senatum uocassent
 effectus ut octavianus itemque legiones que antonium consulem de-
 seruerant et simul D. brutus qui illi resisterat bene eque re. p.
 fecisse decernerentur quo quidem facto hostis quodammodo antonius
 a senatu iudicatus est. Mox aduenientibus h. al. ianuarii monendo
 et cohortando obtinuit ut hircius et pansa consules itemque octavi-
 anus pro pretore cum exercitibus contra antonium mitterent. Pro-
 fecti igitur ad bellum non longe amutina signis collatis pugna-

suo pte ingenio

uerunt. In eo prelio antonius uictus ac fugatus amissis omnibus
copijs preter equitatum aufugit. sed in aëre pansa et hircus con-
sules ambo ceciderunt. Hoc fuit pestiferum rei. p. uulnus. semen
et origo secutarum calamitatum. Nam octavianus adolescens.
ubi consules e medio sublatis et se solum ducem intantis copijs
relictum conspexit. mutata iam et ipse mente de dominatione
cogitare cepit. quod illis uiuis nunquam facere potuisset. Sed hec
postea apparuerunt. Rome priusquam de uictoria mutanensi nuntius
afferretur. fama quedam falso uulgarat rem apud mutinam ma-
le gestam fuisse. Itaque uniuersa ciuitas sollicita ac pauida erat. fu-
itque opinio uehemens acronem correptis fasibus capitolium so-
re occupaturum quo magis urbe in suam potestatem reducta anto-
niij amicos qui se mouerent opprimere et illi uenienti resistere pos-
set. Inter hec uictoria nuntiatur. statimque conuersus factus est
ad acronis domum. Gratulantem turbe ueluti ouantem in capito-
lium detulerunt. Mox senatu aduocato decreta supplicationes ad
omnia puluina et sepulcrum militibus qui in prelio ceciderunt.
Nam de morte consulum non dum audiebatur. Creati subinde
decem uiri ad diuidendos agros et premia ueteranis assignanda.
quorum acro ipse unus fuit. Antonius ut ex prelio aufugit cum
suis profligatis equitibus appenninum transgressus ad uada se rece-
pit. Inde cum trans alpes ducere uellet succlamatum est amili-
tibus et aperte recusatum in galliam sequi. Et iam brutus cum
exercitu appropinquabat. Quare in summa difficultate et ma-
gna desperatione constitutus antonius tandem supplex et mutata
ueste ad. M. lepidum confugit. rogans ut uitam eius a persecuto-
ribus tutaretur. Eum tandem lepidus in castra recepit et sic bellum
de integro renatum est. Interea octavianus per mortem duorum
consulum occasionem dominandi nactus diuersa sentire et cogitare
cepit. Tandem uero et libertatem et acronem nullis faciens co-
pias et fasces quos a senatu reaperat contra senatum conuertit. In-
taque namque cum lepidus et antonio nefaria societate ad patriam occu-
pandam cum in unum circa bononiam conuenissent. proscripserunt
arctius. ccc. uires quos ad necem destinabant. Dicitur tamen octa-
uius diu et resistisse ut acro in proscriptorum numero non esset ad-
ductus uerecundia quod eum patrem appellare solebat et quod ei
opera ad id potentie peruenisset. Sed antonius ante omnes acronem

postulabat et. M. lepidum in suam uoluntatem traduxerat. Itaque tandem octavianus concessit hac lege ut antonius. l. cesarem a uinculum suum et lepidus paulum fratrem sibi uersa uia ad necem permitterent. Ita nemini paratum est. neque creditur inter rarum orbe quicquam crudelius aut sceleratius unquam fuisse. cum uelut sanguinem pro sanguine commutantes carissimos et conuictissimos quisque ad necem tradiderit ut inimicissimos occidere posset. Et erant sane hi omnes boni et prestantes uiri. nihil enim magis in illa proscriptione quesitum est quam bonos et amatores libertatis extinguere. Insuper ad corroborandam sceleris fide ac societatem ualidius firmandam quo magis omnis spes ciceroni subtraheretur clodia. p. clodij uenia olim eius filia antoni priuigna in matrimonium octauiano traditur. Cicero ubi heri interlaxit. desperatis rebus una cum. Q. fratre nam is ingratiam redierat in tusculanum primo deinde cum octavianus urbem intrasset ex tusculano asturam fugere perrexit eo consilio ut inde in macedoniam ad brutum traiceret. Sed cum inuia essent. Q. frater quod merore anxius non satis inuia extulisse putabat domum redire statuit et accepta pecunia ciceronem consequi. Lacrimis igitur et complexu mutuo a fratre diuisus in urbem rediit. Vbi mox a seruis proditus una cum filio interfectus est. At cicerone asture naui ingressus usque arcas nauigauit. Ibi siue ad nauigationis. siue quod non dum spem omnem de octauiano abiecerat in terram descendit et asturam rediit incertus consilij an romam reuerteretur. Tandem perueniunt liberi et serui qui secum erant ut iterum nauigaret. Delatus igitur usque ad predia sua que in formiano pulcherrima habebat cum descendere uellet corui obuiam uolantes ueluti naui appellere prohibebant. Mox etiam cum uillam introisset eedem aues secute clamore et strepitu omnia peruadebant. Quare commoti liberi ipsum lectica impositum ad mare referebant. Inter hec satellites ab antonio missi aderant. Eos ducebat popilius quem de parriadio olim accusatum cicerone defenderat. Hi cum refracta uilla eum non reperiissent ad litus alius alio itinere currentes tandem ipsum in uia deprehendunt. At cicerone ubi eos irruere sensit lecticam deponi iussit ipsosque sine lamentatione et gemitu prospexit demulcens etiam sinistra manu barbam ut sibi mos erat. Ita ab illis occiditur quarto et sexagesimo etatis

anno. Ac. M. brutus audita ciceronis morte. C. antoniu truum fratrem quem in macedonia captiuu habebat / ciceronis filio aduinctam concessit qui supplicis affectus et securi percussus dignas inferias ciceroni perfoluit. Postea ipse quoq; antonius ab augusto uictus se ipsu propria manu occidit. et. M. lepidus omni potentia spoliatus uitam inopem miseram q; traduxit. Ita omnes ciceronis inimici misere tandem ignominiose q; perierunt. finis. ~

LEONARDI ARETINI PREFATIO AD COLVCIUM SALVTATVM
IN LIBRVM MAGNI BASILIj.

HO abi hunc librum Colua ex media ut a uine greca delegi. Vbi eiusmodi reru magna copia est. et infinita pene multitudo. Nec ueritus sum ne abste ut paru liberalis ac sane ingratus accusarer si ex tanta abundancia hoc tam paruum munus ad te mitterem. Neq; enim id nunc ago neq; ita amens sum ut existinem hac tanula re summis tuis erga me officijs satisfacere posse. Sed ut mercatores solent degustationem aliquam reru uenaliu accipere quo finalis de allarum emptione deliberare queant. sic ego cum cuperem protius singularibus meritis suma tunc beniuolentia. quicquid mea opera labore. industria efficere possim inte unu conferre. hunc abi libru transscripsi quasi degustationem quandam studioru meorum. Que si tibi doctissimo homini probata esse sensero. maiori cum fiducia deinceps aggrediar. tuo grauissimo atq; opamo iudicio confirmatus. Et eam non paruis munusculis sed maioribus tui agam. Quia id quod de muneri paruitate supra dixi. non ad libru ipsu sed ad conuertendi laborem referri uolo. Nam et si liber per se breuis est. tantu tamen ponderis ei adiat basilij nomen. ut magnus putari debeat auctoritate scribentis. que quidem apud grecos tanta est ut et sententia uite et sanctinomia moru. et preterea optimaru artu studio. sacraruq; litteraru doctrina. ceteris ferme omnibus existimetur precellere. Sed cum sint permulti atq; inclita libri quos ille accuratissime scriptos reliquit. nos i presentia hunc potissimu delegimus quod maxime eu conducere ad studia nostra arbitrati sumus. Atq; ideo libentius id fecimus quod auctoritate tanta uiri ignauiam ac peruersitatem eoru cupiebamus refringere qui studia humanitatis intuperant atq; ab his omnino abhorrendum censent. Quod is contingit fere qui ea

tarditate ingenij sunt ut nihil altum neq; egregium ualeant
intueri. Qui cum ad nullam partem humanitatis aspirare ip-
si possint / nec alios quidem id debere facere arbitrantur. Sed
hos cum sua ignorantia relinquamus neq; enim digni sunt de
quibus uerba fiant / et iam basilium nostrum audiamus i quo a-
nimaduerte queso quanta grauitas sit.

**MAGNI BASILII AD IUVENES RELIGIOSOS QVIBVS STV-
DIIS OPERA DANDA SIT.**

MULTA sunt filij que hortantur me ad ea uobis consule-
da que opama esse duco. queq; uobis si ulla sequem-
ni profutura confido. Quippe et huiusmodi etis et
multarum rerum usus. et insuper quod omnia maxi-
me docet in utraq; partem mutationes satis esse ex-
perum humanarum rerum me facere pericu. Itaq;
possum is qui nuper uitam ingressi sunt quasi uiam aliquam qua
tutissime proficiant ostendere. Accedit ad hoc quod naturali neces-
situdine me post parentes nemo est uobis propinquior. Quāobrem
ego quidem erga uos non minus beniuolentie habeo q̄ ipsi paren-
tes. Vos autem puto nisi forte me uestra mens fallit cum me in-
tuemini parentum desiderio haud quāq; moueri. Si igitur ea que
a me dicuntur ea uos suscipere ac sequi parati estis. in secundo eritis
ordine laudatorum a pud hesiodum. Si minus ego sane nihil mo-
lestum dicam. Vos autem meministis carminum illorū in quibus
ille poeta inquit. Optimum illum esse qui per se ipsam que agenda
sint conspiciat. Sequenti autem gradu qui aliorum consilia seque-
retur. Qui uero ad neutrum horum aptus esset eum penitus esse in-
utilem. Nec uos ulla admiratio teneat si quotidie ad magistros eun-
tibus uobis ueterumq; uirorū et ingenio et doctrina prestantū per
ea que illi scripti reliquere continuum usum et familiaritatem haben-
tibus ego aliquid utilius ex me ipso inuenisse profitear. Equidem hoc
ipsum moniturus uenio. non oportere uos eiusmodi uiris ita mentis
uestre gubernacula permittere ut quauisq; ducant ea sequamini. Sz
id dum taxat quod utilitatem asserit ab illis accipientes scire etiam si
sit opus contemnere. Que igitur ea sint et quēadmodum discerni-
tur iam uobis aperiam. Nos quidem o filij hanc humanam uitam
nihil omnino esse arbitramur. nec bonum quicq; existimandum ce-
semus / neq; appellandum quod utilitatem nobis hucusq; suppeditet.

Non itaq; dignitatem. non amplitudinem matorū. non corporis
 vires. non formam non magnitudinem non acunctis hominibus
 habitos honores. Non ipsum imperium. Non quicquid dici potest
 in hac uita excellens. Sed longius nostre procedunt spes et ad
 alterius uite properationem cuncta molimur. Que igitur ad
 hanc uitam conferant. ea nos totis uiribus optanda queren-
 daq; esse arbitramur. Que uero illuc usq; peruenire neque-
 unt. ut nullius momenti despicienda. Quenam tamen ista sit
 uita et quo pacto illa utatur. id sane ostendere plus negotij es-
 set. q̄ nos in presentia susceperimus. Maiores etiam auditores
 q̄ ipsi nūc estis ad perapiendum requirit. hoc solum cum di-
 xero satis abunde uobis dixisse putabo. Siquis omnem post-
 creatos homines felicitatem mente conapiat simulq; i unum con-
 gerat uniuersam ne paruum quidem partem illorum bonorū
 adquare comperiet. Sed animo illius uite bene omnia hu-
 mana simul collecta. magis abesse q̄ umbram et somnium a ue-
 ris rebus. Imo uero ut proprio utar similitudine. quanto in
 omni re pretiosior est anima q̄ corpus tanta utriusq; uite dif-
 ferentia est. Ad hanc porro uitam sacri duant sermones per
 occulta nos erudientes. donec tamen profundū illorum sensum
 per etatem nobis perapere posse non licet. in alijs non omnino
 diuersis. quasi in umbris quibusdam speculisq; oculos mentis ex-
 cere debemus eos imitantes qui ad certamen se comparant. qui
 et saltu et motu manū in ludo exeratati. callidius deinceps in-
 certamen descendunt. Et nobis profecto certamen inuicere pu-
 tandum est. et quidem omnū certaminū maximum cuius gra-
 tia cuncta tentanda sunt. et totis uiribus inuicendum ad huius
 rei preparationem. Et poetis et oratoribus et scriptoribus ceteris
 omnibus deniq; hominibus inuicendum. unde nobis ad ingenij
 exeratationem aliqua sit accessura utilitas. Velut igitur y qui
 tingunt. cum primo quibusdam modis id quod colorem recepturū
 sit prepararūt. tandem postea florem super inducunt. siue purpu-
 reum siue quemuis alium. eodem nos itidem modo. si ut indele-
 bilis sit apud nos probitatis sententia cupimus cum his extrane-
 is disciplinis fuerimus imbuti. tunc sacris et occultis operam
 dabimus et quasi solem in aqua prius uidere assueti. ad ipsā
 lucem dirigemus intuitū. Siqua igitur conuenientia utriusq; sit

quoddam

per utilis nobis erit talis cognitio. Si autem nulla sit ea tamen ad
inuicem conferre et in quo differant internoscere non parum nobis
fructus prebebit ad potioris confirmationem. Sed qua similitudine
utemur ad hanc rem ostendendam? Nempe ut plante propria uirtus
est fructum producere. afferunt tamen aliquem ornatum et frondes
ipse circa ramos diffuse / ita et anime precipuus quidem fructus e
ueritas / non inamenum tamen est hac externa arādari sapientia. hjo
que tanq̃ frondes quedam et fructus tegmen prebeat et speciem
intuentibus letiorem ostendat. hoc fecisse aiunt moysen illū sum-
ma prudentia uirum. cuius apud omnes gentes maximum ē in
sapientia nomen / qui non prius ad dei contemplationem accessit q̃
in egyptiorū disciplina mentem exercuisset. Nec eadem ferunt de da-
miele sapienti cum apud babilonios chaldeorum sapientiā imbibis-
set postea rerum diuinarū attigisse doctrinā. Sed iam satis abunde
demonstratum est non inualem esse mentibus nostris hanc extraneā
scientiam. Nunc uō quo pacto illa nobis accipienda sit dicendū uide-
tur. Primo igitur ut apud poetis inapiam cum illi uarij multiformesq̃
sint / non omnibus que ab ipsis dicuntur adhibenda est mens. Sed ad
excellentium uirorum facta aut dicta comemorant tūc tota mente mo-
ueri atq̃ inflamari debemus. maxime q̃ conari ut tales ipsi simus
quales illi fuere. Cum uero in improborū hominū mentionem inaduē
fugienda est illorum imitatio auersq̃ claudende / non secus atq̃ ipsi
ferunt ulixem ad syrenū cantus. Praue enim confabulationes uti
quedam sunt ad fauora. Quobrem omni diligentia curandum est
ne inter illam quam plerūq̃ sermones habent festiuitatem / latenter
aliquid ad mutamus mali. Ut q̃ qui uenena melle permixta absorbet.
Non igitur laudabimus poetas / neq̃ cum iurgia referunt. neq̃ cum
scurias aut amantes aut ebrios / aut dicaces imitantur / neq̃ cum diui-
te mensa cantuq̃ dissoluta felicitatem definiūt. Minime uero cum de
dijs aliquid dicunt. et maxime cum de illis ita narrant quasi plures
sint atq̃ discordes. Nam apud eos et frater in fratrem conuolat et pare-
tes filijs et filij i parentibus inferunt bella. Deorum uero adulteria
atq̃ amores et sceleratos concubitus / et eos maxime summi ac priapis
omnium ut illi asserunt iouis / que nec de peccatis quidem sine rubo-
re quis diceret / is relinquemus qui in scena uersantur / hec et eadem
dicenda sunt et de ceteris scriptoribus et tūc maxime cum ad uolupta-
tem loquuntur. Sed nec oratorum artem in mentiendo imitabimur

177
Neque enim in iudicio neque usque alibi mentiri nos deest qui rectum ac ue-
rum iter uite elegimus quibus interdicta sunt iudicia legis precepto.
Sed tunc maxime oratores amplectemur, cum aut uirtutem ex tollunt/
aut uitia effulminant. Ut enim ex floribus ceteri quidem nihil sumunt
preter odorem atque colorem, Apes uero etiam mella inde saunt excerpe-
re, ita qui non solum festiuitatem uerborum sequuntur fructum aliquem
perapere possunt. Sed quoniam in apium mentionem inadiimus prosequa-
mur hanc similitudinem. Ille enim nec omnes pariter flores adeunt nec
siquos adeunt eos totos absumunt, sed eo solo oblato quod operi suo aptum
sit, reliquum omne ualere sinunt. Et nos quoque si sapimus cum id excer-
perimus quod ueritati amicum consentaneumque sit, cetera omnia transgre-
diemur. Et uelut in rosis legendis sentes uitamus, ita quantum utilior
scriptum est accipientes, reliqua que nocere possunt declinabimus. Prin-
cipio igitur disciplinarum qualibet considerare oportet et ad finem diri-
gere lapides ad silum dorico prouerbio dirigentes. Et quoniam ad hanc
nostram uitam per uirtutem ascenditur. Virtus autem ipsa multum a
poetis, multum ab historicis, multo etiam magis a philosophis lau-
datur, eorum uerbis maxime est inherendum. Neque enim parum ha-
bet utilitatis consuetudo quedam et familiaritas uirtutum mentibus in-
ueniunt animisque infusa cum maxime inherere soleant et pene inde-
lebilia esse que intenera etate discuntur propter annorum mollitie pro-
funde inusta. Et quid aliud hesiodum uoluisse, putandum est cum illa
scripsit carmina que uniuersi decantant. Aspera inquit primo et
pene inuia et sudoris continui et laborum plena est uia que ad uirtu-
tem duat. Quobrem nec cuius uis est propter arduum illam
capescere, nec capescenti facile ad cacumen euadere. Sed ubi id supera-
ueris ex eius fastigio uidere licet ut uia illa lenis sit et pulchra atque
expedita et facilis, et longe iocundior quam altera que ad uitia ducit.
Quam uniuersam simul arripere posse idem ipse poeta testatur. Mihi
quidem uidetur nihil ob aliud quam ut nos ad uirtutem probitatemque adho-
cetur ista dixisse, ne laboribus uia ante finem desisteremus. Sed et
si quis alius similiter uirtutem laudant eius sermones promptissime re-
apiemus. Ego autem equodam uiro qui aduestigandas poetarum me-
tes acutissimus habebatur audiui cum diceret totam homeri poesim
laudem esse uirtutis, omniaque illius poete huc tendere, nisi siquid
interdum inadens sit. Verum in eo loco uel maxime id patere cum
fuxit cephalenorum ducem naufragio electum, tantum abfuisse ut

illos quibus et solus et nudus appareat uerecundia aliqua auerteret / quando quidem pro uestibus uirtute illum dixit ornatum ut primo regem eum reuerita sit Deinde reliqua pheacum multitudo tanta putauit ut relictis epulis quibus cōmessabantur / unum illum cuncti inuenerent. Nullumq; eorum esse qui eo tempore magis q̄q̄ a dys optaret ulixem fieri q̄q̄ et nudum et naufragum. Aiebat ille poetarum interpretes hoc i loco homerū clara uoce clamare. O homines sit uobis cura uirtutis. que et cum naufrago simul enatat et in littore nudum electum fortunatis pheacibus uenerabiliorem ostendit. Et profecto ita res est / cetera omnia non magis possidentium sunt q̄ cuiusq; ut in talari ludo huc et illuc transeuntia. Sola uirtutis et uiuenti et mortuo stabilis est et firma possessio. Qua ratione mortuis mihi uidetur solon cum inquit ad diuites. At nos non permutabimus cum uirtute diuitias quoniam uirtus firma est / diuitias uō alias alius possidet. Similia his sunt et atheogruide dicti qui inquit deum. quēcūq; tandem is senserit / uarie hominibus talentum appendere. Alio enim tempore diuitijs affluere / alio nihil possidere. Hec eadem fere aproclio sophista quodam in loco suorum librorū de uirtute ac uicij sapientissime scripta sunt. cui quidem prestande sunt aures neq; enim spernendus est ille uir. Is uero ita inquit quantū ego memini / nam eius uerba non teneo. nisi quod sine metro sic ait. Herculem cum is adolescens esset uestre ferme etatis / dum secum multumq; dubitasse / utram uiam caperet / cum duas uideret / unam uoluptatis / alteram uirtutis. Inter ambigendum autem duas accessisse matronas. has uero esse uirtutem et malitia. Statim quidem igitur et si ille silerent manifestam fuisse diuersitatem illarum. Videri enim alteram accuratissime ornatam / fluentem delitijs et omnium uoluptatum examē post se trahentem. Hanc itaq; omnia ostentantem et multo etiā plura pollicentem. secum trahere heraclem tentauisse. Alteram uero asperam et duram seuerē q̄ intuentem talia e contra dixisse polliceri se nec uoluptatem aliquam. nec quietem sed labores pericula sudoresq; infinitos terra mariq; tolerandos. Premii autem illorum fore ut ille aiebat deum fieri. Et hanc demū heraclem secutum fuisse dicit. Et fere omnes qui modo aliquid in philosophia scripsere ut quisq; maxime potuit uirtutem laudauerunt. Quibus sane credendum est conandumq; ut inuita nostra id ostendamus. Nam quisquis ex que alij uerbis dumtaxat philosophantur rebus

418
ipsis affirmat is uere sapit. ceteri uero umbre uolitant. Nec
secus ea res se habet q̄ si pictor egregiam uiri formam imitatus
sit hic autem re uera talis existat qualem ille intabula expres-
serit. Quia enim uirtutem incerti hominū laudant amplissimis
q̄ uerbis ex tollunt / ipsi uero et libidinem temperantie et que-
stum iustitiae anteponunt. q̄ mea sententia nihil differunt ab
histrionibus qui cum poemata inscena agunt sepe ut reges uel ue-
potentes prodeunt / cum neq̄ reges sint neq̄ potentes / neq̄ om-
nino forsitan liberi. At qui musici quidem si id uicere illo mo-
do potest. nunq̄ patitur lyram sibi dissonare neq̄ chori prin-
ceps inconannū sibi chorum habere. Ipse uero quispiam secū dis-
sidebit / neq̄ uitam consentaneam uerbis prestabit. Sed euripi-
de auctore linguam quidem iurasse dicit. mentem uero iniurata
mansisse. et bonum uideri q̄ esse magis cupiet. At hic est ult-
mus iniurie terminus siquid credere oportet platoni bonū uideri
cum non sis. Ea igitur que de uirtute scripta sunt. ita ut dictum
est accipienda censeo. Cum autem preclara facta maiorum aut me-
morie successione / aut poetarum. uel historicorū libris usq̄ ad no-
stram etatem conseruata sint / nec huius quidem generis utilita-
tem negligemus. Ut eae pericles athemensis cum eum quidam
ex fori hominibus probris laceraret / nihilo est irritatus neque
animo commotus sed per uniuersam diem perseueratum est. cū
ille nullo maledicto abstineret. hic uero tanq̄ ea res nihil ad se
pertineret contemneret. Vespere autem iam facto et tenebris exor-
tis / cum iurgator ille iuxta eo tempore abire uellet. pericles famulo
cum lumine arcto persecutus est ipsum / ut sibi q̄ longa esset ad-
p̄hyam exoratio. Item cum quidem iratus euclidi megarensi ne-
cem minaretur / idq̄ se facturum esse iuramento firmaret. euclides
contra iurauit se profecto illum placaturū affecturumq̄ ne sibi īfen-
sus foret. Quod opere praeuim est aliquod huiusmodi exemplum
succurrere mentibus hominū iam uia effruescentiū. Tragedie enim
nequaq̄ est credendum dicenti. Iunius armabit ira manus. Sed po-
tissimum esset nullo modo irasa. Sin id fieri non potest. at rationis
freno moderandum est nec permittendum longius efferri. Sed redi-
camus orationem nostram ad clarorum uirorum exempla. Pulsauit
quispiam socratem sophronisa filium faciem eius petulantissime cedēs.
Socrates uero non repugnavit sed illius ire et petulantie se permisit

donec ei uultus undiq; tuber fieret. Verum ubi ira illius satiata est so-
crates quidem nihil aliud egit nisi quod frena sue inscripsit percussoris
tamen nomen. quæadmodum status fieri solet. Ille inquit hoc opus effe-
cit. nec ulterius ulasi perrexit. hec que nostris similia sunt. perdigna
esse imitatione duco. hoc enim socraticum illi nostro conuenit quod mo-
net ut percutienti maxillam unam/ alteram porrigamus tantum abest
ut ulasamur. Id autem periculis. aut euclidis simile est illi quo mone-
mur persequentes expectare et benigne iras illorū tolerare et inimicas
bona precari non autem maledicere. Nam qui in illis erit preerudi-
tus is postea preceptis nostris acquiescet/ nec quasi impossibilia sint as-
pernabitur. Naud sane pretereundum est Alexandri regis memora-
bile factum qui cum dary filias in captiuis haberet nūc inmodum ut
ab omnibus predicabatur formosas. ne uidere quidem uoluit. turpe in-
tus eos qui uiros uassent a mulieribus superari. hoc illi nostro cōuenit
quod aspiciens mulierem ad uoluptatem/ et si rem non consumeret/ tamē
quia id concupuit in corde suo crimine non caret. Illud autem clinie py-
thagore familiaris difficile est credere non dedita opera sed fortuito
nostris conuenire. Qui cum posset truum talentorū damnum ure-
iurando sibi delato effugere/ soluere quidem maluit q̄ iurare. q̄ q̄
sine perurio id facere liceret. Audierat ille ut mihi quidem uidet̃
preceptum domini iuramenta uetantis. Sed uideo ad id quod i primi-
pio dicebam non omnia nobis recipienda sunt sed tantum utilia. Et
enim cum eos abos qui obesse possunt corpori diligenter uitemus ab-
surdissimū est disciplinari quibus animus alitur rationem nullam ha-
bere/ sed tūq; torrens quæcūq; sors obtulerit sine delectu immergere.
Et cum gubernator non temere nauem uentis permittit sed ad portum
dirigat/ et sagittarius ad signum. et faber et architectus finem aliquē
sue artis respiciat nos ab eiusmodi opificibus incognoscendis rebus no-
stris superari. Neq; enim manualiū operum finis aliquis est. Vite au-
tem humane finis est nullus quem intueantur ij qui bene uiuere que-
runt. Quod si nulla ratione huc atq; illuc inuita iactaremur/ quid
inter nos atq; rates gubernaculis carentes interesset. Verum ut in musi-
cis gymnasq; certaminibus eorūdem sunt exerationes quorum et pre-
mia nec ullus cum se palestra aut panathæo exerauisset. lyra deinde aut
tibia certat/ neq; polidamas id agebat nec mylon/ sed alter ante olimpi-
cum certamen currus sistebat currentes. Milon uero indipeo uncto sta-
bat. nec depelli ab eo ulla in poterat. sed resistebat non secus ac statua

quedam plumbo affixa. Quod si maris aut olympi musicam essent
 meditati relicto puluere atq; gymnasio, sero coronas aut gloriam asse-
 cuti essent. aut effugissent ne corpora sua derisu haberentur. Sed
 nec timoreus relicta musica sua in luctaminibus uersabatur, neq; eni
 allecatus fuisset ut cunctis musias longe antecelleret aut tantum supere-
 rat artis ut quotiens libuisset animos hominū et uehementi armonia a-
 ccenderet et rursus molli ac placida leniret. Quippe aliquando cū in-
 alexandri conuiuē eum cantum quem phrygium appellant modulare-
 tur usq; adeo regem exatasse dicitur ut ad arma capienda prosiliret atq;
 iterum ad cōmessatores epulasq; reduxisse modulatione mutata. tantis ui-
 res habet i musias gymnasticq; certaminibus ad finem suū directa exer-
 citatio. Sed quoniam incoronarū atq; pugilū mentionem inadiimus pro-
 sequamur aliquanāspēr in ea re. Porro illi quadam incredibili laborum
 tolerantia in res adepti cum infinitis sudoribus in gymnasio manarint inu-
 merasq; plagas in exercitatione tulerint, uictum autem non uoluptarium
 neq; iocundum. sed quem magister ludi prescripserit uictarint et cete-
 ris omnibus ne orationem protraham ita instituta ut uicta ante certamen ac-
 ta meditatio fuerit certaminis. tandem se nudant in stadio et summo labo-
 re ac periculo decertant, ut oleastri aut appi aut huiusmodi corona done-
 tur uictorisq; a precone bucentur. Nos uō quibus premia uite nostre adeo
 mirabilia proposita sunt, ut nec magnitudo eorū dia possit, nec multitudo
 numerari in utraq; autem seari dormientes altera manu capere possē cre-
 demus. Permulta sane esset inerga, et sardanapallus ille primas omni-
 um partes i beatitudinem ferret uel margarites forte, quem neq; aratorem
 neq; fossorem neq; cuiusq; rei actorem fuisse homerus ait. si utaq; home-
 ro credendum est potiusq; pictaco. qui inquit arduū esse bonum existe-
 re. Multas enim laboribus suscepas uir eorum honorū compos fieri cōtin-
 git quorum nihil in hac uita esse simile paulo ante dicebamus. Nō igit
 desidendum est nobis nec pro breui uoluptate maxime spes abiacende. nisi
 uelimus et conuicta pati, et penas subire, non hic apud homines. Quā-
 ne hoc quidem parū recte sentienti. sed aut sub terra aut ubiainque
 sint illa iudicia. Nam qui non ex uoluntate delinquit is forte aliqua
 dignabitur uenia. Qui autem ex proposito peiora eligit nullam ha-
 bet excusationē quin multiplici pena afficiatur. Quid igitur faciendū
 est dicit quispiam? Quid aliud q̄ curam anime habendum? cete-
 ris omnibus pro nihilo habitis? Non igitur corpori seruendum, nisi
 quantum sūma cogit necessitas. Sed anima bonis artibus imbuenda

et ex corporum uinculis ac passionum societate p^{er} p^{er}nam eximenda.
Illud preterea efficiendum est / ut corpus laborum patientissimū sit.
Veneri autem non ad uoluptatem sed ad subitentionem porrigendum.
Nam qui semper cenas atq^{ue} coquos mente agitant epularūq^{ue} gratia
terras mariaq^{ue} perscrutantur miserabili admodum seruitute premū-
tur et grauissimo domino tributa perdunt. nihil lenius patientes q^{uam}
ij qui apud inferos penas dant / uere ignem diuidentes et cubro a-
quam ferentes / et perfossum uas implere anhelantes / nullum finem
laborum habentes. Tonderi autem aut amari ultra q^{uam} necessitas sit
aut miserorum est secundum diogenem aut iniurioz. Itaq^{ue} occupa-
tum esse incorporis ornatu non minus turpe ducendum arbitror q^{uam}
aut pellicem esse aut adulterum. Quid enim refert homini gnauo
vestide amiaatur / aut uili aliqua ueste dūmodo corpus ab intemperie
tutetur? Quod et in ceteris obseruandum est nequid superuacuo moli-
amur ne plus corpori tribuamus q^{uam} anime cōmodum sit. Neq^{ue} enim mi-
nus turpe est uiro qui uere hoc cognomine dignus existat nimiam cor-
poris curam habere q^{uam} ad aliam quāuis passionem effeminatum esse.
Omne porro studium ponere ut corpori q^{uam} ep^{er}ame sit hominis est se ipm
ignorantis nec intelligentis sapiens illud quod non id quod cernitur est
homo / sed opus est maiori sapientia ut quisq^{ue} nostrum quid tandem ipse
sit possit agnoscere. Verum enī uero id assequi non ex piata prius mente
impossibilis est q^{uam} lippis oculis solem perspicere. Expiatio autem anime
fit ut et breuiter simul et abunde uobis dicam per contemptum carū
quas nobis sensus porrigunt uoluptatū. Non igitur oculi pasendi sūt
asurdis speculorum mirabilis non aspectu corporum uoluptatis stimulos
relinquentū. Non per aures sonus infundendus / qui animam corrūpere
possit. Nam et nequitia et ignauia ex huiusmodi musica gigni solet.
Sed ea musica recipienda est qua usus dauid poeta sacrorū carminum.
regem ut ferunt ab insania liberauit. Pythagoras etiam cum iuuenibus
quibusdam uino sertas saltūq^{ue} per ciuitatem lasciuientibus obuiaret. insi-
sisteq^{ue} diatur ei qui modos tibia faciebat ut mutata harmonia doricū
personaret. Quod ubi factum est bachantes illos adeo resipuisse ferūt
ut sertas abicerent et rubore uultus uerecundiam confessi domū abi-
rent tantum interest corrupta an salubri musica impleare. Q^{uod} obrem
ab hac quidem musica que nunc in usu est non secus abhorrendum
uobis censeo q^{uam} aqua uis feditate. Jam uero eos uapores qui odorati
delectent aeri miscere aut unguentis perungi etiam interducere uobis

erubescit. Quid dicendum est de ijs uoluptatibus que gustu aut ta-
 ctu sunt. An dubitandum quin ille quoque eiusmodi sint ut nisi
 quis eas caueat uentri ac femini seruire nos uelut pecora cōpellat.
 Denique ut summatim dicam uniuersum corpus despiciendum est nisi in
 luto uoluptatum uelimus submergi. Aut certe tantum ei indulgen-
 dum ut phye ut inquit plato ministerium prestare possit. Eadem fer-
 me platoni et paulus monet dum ait non oportere nos prouidentiam
 aliquam corporis habere ad uoluptates. Nam ij qui corpus optime
 curant animam uero que eius seruitio uti debet negligunt. nihil ab
 ijs differunt qui ut organa q̄ optima habeant summo studio conqui-
 runt. artem uero cuius gratia illa organa sunt comparata despiciunt.
 Propterea igitur contra seruandum est. Nam castigare corpus et cō-
 pestere eius impetus uti immanem quandam belluam oportet et eui-
 dem aduersus animam motus temerarios rationis habena cohibere
 atq; sedare non autem frena uoluptatum remittere et anime curam abi-
 cere et instar aurige uolentia equorum tracti deferri. Nec pythago-
 re memuisse qui cum intelligeret quendam ex familiaribus suis ci-
 bis exerationibus q̄ ut pinguis fieret curare. hic inquit nō cessat
 molestiorem sibi carcerem struere. Quod genus molestie cum suspi-
 cetur plato corpori suo impendere academiam in salubrem actae locum
 ferunt ex industria delegisse. ut plusq̄ bona habitudo corporis ce-
 uitis nimia luxuries obeam rem amputaretur. Ipse quoque iam audiui
 ex medias sumam corporis ualitudinem periculosam esse. Cum igitur
 hec omnia indulgentia et ipsi corpori inutilis sit et anime impedinē-
 tum afferat. in ea re studium ponere manifestissima est insania. Qd
 si corpus contempnere assueti essemus parum cetera huius uite ad-
 miraremur. Quid enim tibi opus esset diuitijs si uoluptates corpo-
 ris aspernare. Equidem non uideo nisi forte quem inuaret ut
 in fabulis dedraconibus fertur reconditos thesauros uigilando custo-
 dire. Qui autem ad hec contempnenda ingenue eruditus esset
 plurimum ab omni facinore et uerbo et opere abhorreret. Et quicquid
 ultra sufficientiā foret siue id lydia gleba esset siue formicarum
 auriferarum opus tanto magis despiceret quanto minus indige-
 ret. Sufficiens autem ipsa non libidine uoluptatum sed nature
 necessitate diminuenda est. Nam qui excedunt necessitatis termi-
 nos similes sunt ijs qui precipites deferuntur nihil stabile inue-
 nientes ubi possint consistere. nullum terminum preapitationis ha-

bentes. Sed quanto plura amplectuntur tanadem aut etiam pluris
 indigent ad voluptates implendas. Diuitiarum enim ut ait Solon
 nullus est terminus. Veram ad eam rem theoguide magistro ute-
 dum est. qui ita inquit. Neque diuitias cupio neque uoto precor.
 Sed mihi contingat paruo uitam agere omni carentem molesta.
 Porro non sine beniuolentia quadam mihi in mentem uenit Diogenis
 humana omnia simul contempnentis qui magno rege ditiozem se pre-
 dicabat quod ipse uidelicet pauorum indigeret. At nobis nisi pri-
 thie mysii adsint talenta et infinita soli iugera et numerosa armen-
 torum examina nihil sat erit. Oporteret autem ut ego quidem ar-
 bitror. nec absentes diuitias optare nec presenabus gloriari nisi
 quantum scias uti. Sapienter enim socrates qui cum uideret homi-
 nem diuitijs affluentem eaq; de causa fastidio quodam gloriabu-
 dum uidere. non prius inquit te admirabor quam notum mihi fu-
 erit quo pacto scias uti fortunis tuis. An uero phidias policleusq;
 si amio antebore gloriati essent ex quibus alter chensibus iouez
 alter unonem argiuus effinxit ridiculi haberentur aliena bona si-
 bi putantes glorie fore. propriam uero artem qua illud aurum pre-
 tiosius factum sit silentio pretereuntes. Nos autem humana uirtute
 non satis decoris ipsam per se habere arbitantes minori reprehensione
 dignos esse putabimus. At diuitias quidem contemnemus et uolup-
 tates despiciemus. Verum blanditias et adulationes sectabimur. et
 archiloches uulpis calliditate multiplicatq; gaudebimus. At nihil
 quod eque fugere debeat sapiens. quam ad ostentationem uiuere et popu-
 lares aures sequi non autem ueram ratione usq; adeo ducem uiuendi ha-
 bere. ut etiam si omnes homines reclamant nihil mutet eorum que recte
 instituerat. etiam si infamia uel pericula subire pro recte factis necesse
 sit. Nam qui aliter institutus est is nihil differre uidetur ab egyptio
 sophista qui et arbor fiebat et aqua et ferra et quicquid liberet. Siqui-
 dem ipse quoq; modo laudabit iustitiam si id placere audientibus intel-
 liget modo eam uituperabit si is apud quos loquitur iniurias esse
 gratas cognoscat. et quod proprie assentatorum est ut po- ad
 speciem subiecti soli colorem mutat. ita et ipse ad uoluptatem audientium
 uariabit sententiam. Sed hec in nostris libris addiscemus perfectius.
 In presentia non umbram aliquam uirtutis descripsimus ex his extrane-
 is doctrinis. Qui enim diligenter e quauius re cogunt utilitatem
 et si minutatim id agant. tamen ut magna flumina multa ex mul-

tis loas accipiunt incrementi. Nam id quod inquit poeta si paruum
 paruo superaddas. id q̄ frequenter facias non ad pecunie dumtaxat au-
 gmentum recte dictum fuisse putandum est sed ad cuiusvis scientie. Bi-
 as quidem^{ig} unus e septem sapientibus filio suo ad egyptios proficiscens ro-
 gant patrem quidnam agendo maxime sibi gratum faceret. si uaticium
 inquit ad senectutem compares. Virtutem tunc pro uaticio intelligens.
 Sed arctioribus terminis illam circumscribens ut pote qui eius ualitate hu-
 ne uite spacio diffiniunt. Ego autem siue quis titiōi senectutem siue ui-
 uacissimi apud nostros Matusale qui mille annos minus triginta dicitur
 uixisse. Si deniq; uniuersum tempus ex quo fuerunt homines metiatur.
 ridebo puerilem eius sententiam. contemplans longum et insensabile
 seculum. quod quidem tale est. ut quē admodum ī mortalis anime ita
 etiam illius seculi nullum finem mens possit conapere. Ad quod ut ua-
 ticium paremus omnis lapis ut dicunt mouendus est. unde aliqua uali-
 tas ad eam rem sit nobis futura. Non igitur quia ardua sunt hec et la-
 boriosa idcirco torpescemus. sed memores illius sententie. oportere ui-
 delicet unūquēq; uitam probatissimā eligere. expectare autem ut con-
 suetudo faciat illam iocundam atq; dulcem uideri. ea sequi aggrediemur.
 Turpe est enim cum tempus per sordidiam abierit tunc demum illud re-
 uocare cum preter dolorem nihil sit amplius uocanti redituru. Ego igitur
 que optima esse rebar. partim nūc uos admonu. partim omni uite
 tempore ad monebo. Vos autem cum tria sint morborū genera. uanam
 ne uos ei similes prestetis quod insanabile est. neu ita mente egrotetis
 ut pleriq; solent corpore egrotare. Nam q̄ qui parua inualitudine an-
 guntur. ipsi proficiscuntur ad medicos. Qui uero grauiori morbo pre-
 muntur ad se curantes arcessunt. At q̄ qui in utriūlibet insanabiliter
 transuecti sunt. ne uementes quidem ad se medicos recipiunt. quod uos
 non patiamini. nunc recta consilia aspernantes. *finis*.

LEONARDI ARETINI PREFATIO IN LIBRUM XENOPHON- TIS.

ENOPHONTIS philosophi quendam libellum quē ego
 ingenij exercendi gratia e greco sermone in latinū con-
 uerti. ad quem potius scriberem q̄ ad te. qui et latinaz
 litterarum tantam peritiam habes quantam nemo fere
 hoc tempore alter. et ingreas ipsis addiscendis socius mi-
 hi adiutorq; fuis. Tu itaq; hoc munusculum accipies quod ab ingenio

hanc quāq; magno. sed certe tibi deditissimo lucubratiū est. Atq;
existimes uelim neminem prius esse et omni iuuentute auius ego iu-
diciū pluri faciam q̄ tuū. Quod non tantū quia te sume amo-
nui hoc accidere intelligo quantū tua singulari ac pene incredibi-
li incunctis rebus perpendendis examinandisq; diligentia. Sed et
uniuerse antiquitas studiosissimis sis omnibusq; ueteribus illis sum-
ma auctoritate uiris mirabiliter affectus uideare. tamen ut ego ex-
sermionibus tuis. quos pro nostra familiaritate sepe mecum instituis.
animaduertere potui preapuo quodam amore xenophontem amplecte-
ris. Quod mihi quidem cum satis mecum agitari nō sine summa ra-
tione uideri solet illi uero contingere. In nullo enim unq; tot simul
bonas artes. uel mediocriter fuisse accepimus quot in xenophonte no-
stro summe fuere. Qui a scolis gymnasijsq; philosophorū in quibus
ille precesteris floruerat. ad arma exercitūq; delatus ita eximia cor-
poris animiq; uirtute eluxit. ut breuissimo tempore consensu omnium
ex pene milite dux crearetur. Qui bellum difficillimū ac periculosis-
simū ita gessit. ut plurimis ex hoste uictoris summa cum gloria poti-
retur. exercitūq; uictorem exintimis babilonic finibus per infestissi-
mas ac barbaras gentes ad patrias sedes reportaret incolumem. Mitto
ethraam. bicantū. synopem. aliq; infinita loca que illum ut inestimū
uictū ita etiam sumum ducem ac bello tremendum esse senserūt. De-
inde cum iam eius nomen tota grecia celeberrimū esset. ob eamq; ca-
usam ab inuidis quibus hostis patrie iudicatus fuisset in peloponēsu
se recepit. atq; ibi a disciplinas liberosq; reuersus cum ad ea que a socra-
te in adulescentia didicerat militari^{usum} rerū aduixisset. res et cogitatio-
nes suas mandare litteris instituit. quā quidem in re ita excelluit ut
eius elegantiam admirari quidem omnes. assequi uō nulli adhuc potu-
erunt. Quobrem minime nobis errare uisus es. in tali uero diligendo.
Quid enim illi defuit pulcherrimarū rerū. quid nō summe fuit. que-
ris doctrinam in homine. Doctissimus xenophon. laudas prudentiam.
prudentissimus. Miraris eloquentiam. At hic inter principes eius rei
cōnumeratur. Virtutem amas. At hic omnium etatis sue optimus uir
fuit. Admiraris res gestas. In hoc quoq; genere laudis non mediocri-
ter excelluit. Multa quod una aut altera cōmemoratarū rerū predi-
ta fuere sumi habentur. hunc uō qui ita uniuersas complexus ē ut ipse
inter se de excellentia certare uideatur. quo tandem loco habendum pu-
tabimus. Itaq; tuū hoc de xenophonte iudiciū magnopere probam.

Atq; ut tibi grati essent labores nostri cum exercere nos uellemus in hoc potissime libro id effecimus. *N*on autem illius uiri opera que permulta sunt ac pulcherrima in hys principijs studiorum nostrorum nullo modo ausi sumus attingere.

XENOPHONTIS PHILOSOPHI LIBER QVI DICTVR TYRANNVS

M ad hieronem tyrannum Simonides poeta aliquando uenisset. essentq; ambo ocosi. sic illum affari cepit Simonides. *A*n uelles inquit o hieron ea narrare que tibi notiora debent esse q̃ mihi. Et quenam sunt illa o Simonide inquit hieron. que mihi q̃ tibi notiora esse possunt cum tu adeo uir doctus ac sapiens sis. *S*ao inquit ille te olim priuatum fuisse et nuc̃ esse tyrannu. *P*ar igitur est utraq; uitam expertum longe melius nosse q̃ me. quid inter priuata uitam tyrannicamq; intersit. quid ne altera alteri prestat aduoluptates capiendas atq; molestias. *Q*uin tu ergo inquit hieron cum ipse ne priuatus sis ea mihi comemora que i priuata uita solent contingere. *H*oc et enim modo ego maxime arbitror utriusq; uite differentiam tibi posse ostendere. *T*unc Simonides sic incepit. *M*ihi quidem perspicere uideor o hieron priuatos homines dolere atq; letari. per oculos quidem visu. per aures auditu. per nares odoribus. per os abe atq; potu. ueneris uero per eas partes corporis que note sunt omnibus nobis. frigida autem et calida. item mollia et dura. grauiaq; et leuia toto corpore iudicamus. usq; omnibus letamur cum bona sunt angurq; aduersis. *A*liquando uero ut mihi uidetur. per ipsum animu aut dolore afficimur aut uoluptate. aliquando autem communiter per animum et corpus. *E*x somno plane quod uoluptatem aliquam capimus manifestum est. quomodo autem id fiat et quando magis mihi uideor ignorare. *N*ec sane mirum est si uigilantibus nobis ipsi sensus manifestiores sunt q̃ in somno. *A*d hec respondens hieron equidem inquit simonide preter hec que ate comemorata sunt nihil aliud referre possem unde tyrannis sensus aliquis uel doloris uel uoluptatis proueniat. quãobrem ego adhuc nihil uideo cur priuata uitam tyrannica superet. *A*t uero inquit Simonides in ys ipsis que comemorata sunt permultum prestat. multiplices enim per quodlibet istorum uoluptates capitis. minorisq; dolores. *N*on est ita inquit ille sed longe minores tyrannis uoluptates sunt q̃ priuatis.

hiero Tyrannus
Simonides po

Simo.

Hier.

Sim

Hier. difficil

.Si.

.hi.

maioresq; molestie. Mira hercle narras inquit Simonides. Nam si ita est quid multi atq; sum ut uidentur uiri tantopere tyrannide affectanere. Ideo me hercule inquit hieron quod experti non sunt. itaq; nequaquam recte de ea re sentire possunt. Ego uero te docebo omnia hec uera esse que dixi. Nam ut ab oculis insuper incipiam que admodum et tu modo fecisti. none in hac re siquis recte animaduertit in deterori loco comperiet esse tyrannum. Nam cum multis in locis multe res sint aspectu digne. adeas uisendas priuati homines suo arbitrio proficiuntur. Itaq; et ciuitates quaslibet adeunt. et conuentas et ludos ubi res mire sunt pulcherrime q; aspectu. Tyranni uero nequaquam ita. neq; enim illis proficiat tutum est. ubi presenabur non sunt potentiores futuri. neq; arces quas domi possident relinquere ne simul et regno spolientur et potentia ulascendi eos qui se spoliauerunt. At uero dicit quispiam uenient illis hec res et domi manentibus. Ita me hercule. sed pauca ex multis. et hec summo pretio emuntur a tyrannis. Nemo enim defert quicquam ostendendi gratia. qui non multo plura a tyrannis breui tempore petat. quam a reliquis hominibus omni interspatio acceperit. Tunc Simonides. At si in his inquit que aduersum pertinent. priuati homines superiores sunt. uos tamen illos auditu superatis. laudes enim uestras quod dulcissimum est auditu continuo. neq; quisquam est in conspectu uestro qui non omnia et quecumq; dictis et quecumq; factis summo cum studio conetur extollere. Iurgia uero rem auribus amaram nunquam auditis. Quis enim presenti tyranno auderet male dicere. Et quam uoluptatem o Simonide inquit hieron. putas eos qui non male dicant a ferre tyranno. cum ille aperte sciat omnes qui tacent de se male sentire. Qui autem putas laudibus gaudere cum omnes laudantes suspecti sunt ne assentando id agant. In hoc equidem inquit Simonides tecum o hieron facillime sentis. easq; tantum laudes dulcissimas esse arbitror que ab homine liberrimo audiantur. Sed illud profecto nunquam persuadebis. uos in his rebus que aduersum pertinet non multum antecire. Tunc ille scio inquit Simonide omnes ferme arbitrari. dulcis tyrannos esse atq; dibere quam priuatos ea ut opinor ratione adductos. quod etiam ipsi libentius sumerent ea que nobis. quam ea que sibi appauntur. Quod enim quoadianum usum excedit in eo uestendo solet esse iocunditas. Itaq; ab omnibus preter tyrannos solemnes dies leto animo expectantur. Semper enim est illis quedam facietas ac pene fastidii lautorum aborū. nec quicquam noui festis dieb;

.Si.

.hi.

.Si.

.hi.

tyrannorum mensis apponi potest. Quobrem spe etiam carent ty-
ranni eiusmodi uoluptatibus. Illud te pretereā non fugit quod quan-
to plura quod satis est apponuntur edentes caput saetas. Quamobrem
etiam in ipsa mensa deteriori loco est is cui plura quod priuatis et me-
diocriter degentibus apparantur. At profecto inquit Simonides do-
nec auditis edendi superest longe magis delectantur quam qui prelo-
so cibo quod qui uili utuntur. Nonne igitur o Simonide inquit ille ut-
aque maxime res aliqua dulcis est. ita se auidet huius rei probet.

Si.

hi.

hi.

Si.

hi.

Si.

hi.

Si. Priorius ita. An uides igitur tyrannos ad mensas suas maiorē cum
auditate uadere quam priuatos. Non me herde inquit. sed magis ecō-
tra. Tum hieron quid tu inquit non animaduertisti has innumeras sa-
porum machinationes que fiunt tyrannis. cum nunc aada possint ne
asperi ac plura huiusmodi. Animaduerta inquit Simonides et nu-
hi nimium contra naturam uideri solent. Nonne igitur arbitraris igit
ille. imbecillis acque infirmū appetitus has esse cupiditates. cum ubi mi-
hi quod notum sit eos qui libenter cibum sumant nihil horum irrita-
mentorum indigere. Denique ut suauissimis odoribus quibus tyranni
continuo unguntur. longe magis gaudent quam qui se ad eos admovent
quam ipsi tyranni. quod et in multis odoribus contingere solet ut exhalas
ipse minus sentiat quam alij propinqui. ita cum epularum suauium semper sit
copia nullo tempore illis audistime ne situr. Qui uero rarissime copia
habet is summa cum iocunditate et auditate se imbuunt. Jam igitur peri-
culum est inquit Simonides ne ueneree uoluptates sole cogant homines

Voluptates commenda-
re svs.

Si. affectare tyrannidem cum liceat illis qui eo in loco sunt quicquid sermo-
rum uiderint illo potari. Ad hec hieron sic inquit. plane scias id te ne
comemoras in quo a priuatis a perasillime superamur. Nam primo con-
iugia ipsa tunc demum iocunda sunt uidenturque gloriam quandam no-
bis afferre cum quis dictiori ampliori que coniungitur. Secundo uero loco
cum par pari. Sin autem inferiori te coniungas infamiam non uitabis.
Tyrannus autem nisi extraneam uxorem uelit. inferiorem ducit necef-
se est. Quobrem minime illi erit affectus. Tunc enim mulierum studia
maxime delectant cum ille de se magnifice sentire uideantur. Humiliū
uero studia siquidem adiunt non multum sunt grata. Sin autem absint
ire indignationesque generantur grauissime. Quare i coniugio ne par
quidem priuatis erit tyrannus. In ceteris uero amoribus multo magis
superamur. Nam quanta dilectio sit re amata potari omnibus opinor
notum esse. Ipse uero amor plurimum tyrannos respuit. minimeque cum

hi.

Si.

hi.

12

14

Si

hi.

illis esse uult. neque enim cupido illarum rerum que in potestate nostra sunt amorem delectat sed speratum. Ut igitur is qui nunquam passus est sitim quanta delectatio sit in potu ignorat. ita qui amore expertus non est dulcissimam ut ita dicam uenerem expertus non est. Hic arridens Simonides sic inquit. Et quo uultu affirmare potes o hieron tyrannis hominibus amorem non uinasa cum tu hanc dailocham ames. cui pre eximia eius forma pulcherrime cognomentum. Ideo me hercule inquit ille quod queres minime in potestate mea est. eam ego rem magnopere cupio. Ego enim dailocham ardens illius compos fieri cupio. ad quod cupiendum forte natura ipsa me impellit. et id assequi si tamen ea uolente atque equo animo id fiat uehementer exopto. Vi autem cupiditatem meam explere non magis mihi placet quam in me ipsum malum aliquod machinari. Ab hostibus enim uiuis arripere ego pulchrum duco. Ab amatis uero ita demum si concedant. Vbi enim amate beniuolentia respondet. ibi aspectus respectus. rogationes. responsiones. omnia denique dulcia sunt. dulcissime uere atque iocundissime lites pugneque. Vi autem ea que cupias extorquere prede similis est quam amori. At qui latroni quidem ipsi aliquam prebet uoluptatem cum sui lucrum. tum inuicia ractura. Amate autem molestis gaudere grauiterque ferentem attingere et sic illi odio esse. intolerabile est ac nefarium. Item priuatis firmissimum est amoris inditum. si quando iam amata significationem aliquam beniuolentie conspiciantur. Tyranno autem id cognoscere haud quamquam licet. Samus enim homines metu obsequentes. quam maxime possunt simulare amorem. nec ab ullo genere hominum plures insidie tyrannis sunt. quam ab his qui maxime amare se simulant. Hic Simonides parua sunt inquit o hieron que tu ad huc retulisti. Nam plerique uiros licet uidere qui se sponte abinent eiusmodi uoluptatibus. Sed in illo ut mihi uidetur maxime preestis ceteris hominibus quod ingentia animo conapitis. celeriter perficatis. summam omnium rerum opulentiam habetis. sunt uobis egregij equi. insignia arma formosissime femine magnifice domus atque omnibus rebus ornatissime. ministrorum multitudo. ea insuper potentia ut facile et inimicos subuerrere possitis et amicos prodesse. Ad hec respondens hieron. haud equidem admirarer inquit si in tyrannide iudicanda multitudo deaperetur. Quippe uulgus secundum ea que oculis subiecta sunt de felicitate hominis uel miseria iudicat. Ipsa uero tyrannus eiusmodi est. ut ea que optima pul-

cherrimaq; putantur. omnia ponat ante oculos hominū. que aut
 graua molestaq; sunt. in tyrannorum mentibus recondat ubi pro-
 fecto sita est miseria hominis atq; felicitas. Quare uulgus ut mo-
 do dixi nequaquā mirum est. si decipiatur. At uos sapientes in hoc er-
 rare qui plus mente q̄ oculis uidere soletis magnopere admiror. Ego
 plane doctus experientia rerum hoc tibi affirmare possum bonorum
 quidem partem minimam tyrannos habere. magnorum autē ma-
 lorum plurima sustinere. Principio enim pax maximū bonū esse
 censetur hac autem tyranni minime frui possunt. bellum autem ma-
 ximum est malum. huius tyranni maximam partem ferunt. Pri-
 uati enim nisi ciuitas sua publice bellum gerat. quocunq; uelint se-
 curi proficiant. nec est illis uerendum ne aquopiam truantur.
 Tyranni uero ubiq; ut per hostilem terram incedunt. itaq; et se arma
 ferre necesse arbitrantur esse. et alios circa se tutele gratia armatos
 habere. Deinde si quo tempore aduersus hostes militauerint priuati
 homines tandem demum reuersi posse tuto se ibi esse sciunt. Tyranni
 uero tum maxime inter hostes esse arbitrant. cum ad ciuitatem suam
 reuenerint. Sin autem ciuitas bello prematur. cum solum priuatis peri-
 culum est cum extra mēia sunt. Cum uero in urbem se recipere ni-
 hil est amplius timendum. At tyrannus neq; extra urbem tutus est
 neq; in urbe. sed tūc maxime sibi putat cauendum. Item ceteros homi-
 nes et pax et indutie liberant bello. Tyrannis autem nec pax nec
 aliquē indutie possunt esse cum subditis. Preterea utraq; hec bella
 sunt et que ciues aduersus hostes et que tyranni aduersus subditos
 gerunt. horum autem bellorū causa quocunq; populos subire ac perpe-
 ti necesse est. hec eadem certe inambunt tyrannis. Ut in armis esse.
 custodire. procurare. īpericulo se ponere. et siquid aduersi contingat īge-
 miscere. hec tam priuatorū sunt q̄ tyrannorū cōmunia. et huc usq;
 paritas est. At siquid feliter eueniat. nequaquā in hac tyrannis par
 ceteris. populi enim si quando prelio cōmisso fuderint hostes difficile
 dictu est. q̄ magnam capiant uoluptatem in uertendis. persequendis.
 trucidandisq; inimicis. quanta letitia exultant. q̄ gloriantur. q̄ ga-
 uident ciuitatem suam decorasse arbitantes. Quisq; predicat se
 huius consilij participem fuisse. complures hostium necasse. Nec ullus
 fere inueniri potest qui non cesorum exauget numerum ita pulcrū
 ducunt uiasse egregie. Tyrannus autem si quando suspicatur conu-
 rationem aliquam contra se iniri. eaq; de causa quosdam ex ciuibus

cl.
 Pax magis tyr.

amicitia Tyrannorum.

Lex Vetus.

mb
r. exps fider.

suus pena astat. sit civitatem se totam non habiturum paucioribus
imperaturum. Nec letitiam persefert. neque hos facto exultat. sed quan-
tum potest decribit et continuo se purgat non iniuria id fecisse. Adeo
ne sibi quidem placent que ipse idem efficit. Nec tamen cum illos quos
timebat necavit ea de causa securior est. sed longe magis timet quam prius.
et in eiusmodi bellis omni tempore perseverat. Amicitias etiam tyrannorum
si ita placet consideremus. Et primo quidem animadvertas veli
si magni bonum sit amicitia. Omnes enim qui quecumque amant ei propto
animo conantur prodesse. gaudent eius presentia. absentiam desiderant.
summa letitia redeuntem suscipiunt. exultant eius rebus prosperis. angun-
turgi adversis. Quantum autem boni in amicitia sit nec civitates quidem
latuit. quibus plerisque sanatum est licere adulteros impune occidere. por-
ro illa de causa quod amicitiam illam corrumpi putarunt. quo est inter vi-
ros atque uxores. Nam si cum pudicitia per vim abrepta sit nihilominus ob
eam rem in honore habebatur apud maritum. cum eius amicitia videatur
sine labe aliqua permansisse. Denique tanti boni est in amicitia ut adea
rem persuaendam decorum atque hominum munera videantur concurrere hu-
ius autem rei tam bone tamque predicare. nemo magis est expertus quam tyran-
nus. quod quam vere probem animadvertite. Nam cum inter parentes et li-
beros et fratres ad invicem. virosque et uxores omnium firmissime arctissi-
meque sint amicitie. easque privati homines diligentissime colant. adeo ta-
men ne he quidem amicitie valent apud tyrannos ut sepe filius a patre
et pater a filio et coniux a coniuge et frater a fratre necatur. Qui igitur il-
lis quos ipsa natura ad amandum compellit. lex cogit. ita odio est. ut ple-
rumque desua nec cogitent. qua ratione a reliquis hominibus amari pos-
sibimus. Preterea cum fides deest cum magno bono carere negari non potest.
Que enim familiaritas qui usus qui congressus potest esse iocundius
absque fide. Quis servum. quis clientem aspicere potest si is sit infi-
dus. huius autem rei quam sunt expertes tyranni. hinc vel maxime li-
cet cognoscere. quod non facile ab eis ad se datus credunt. sed etiam ante
prelibationem ac primitias decorum. famulos ipsos gustare iubent. ne
quid mali edant aut bibant formidantes. Quid quod ceteris homi-
nibus patria sua magno usui est. Cives enim absque ulla mercede mu-
nem se tutantur. Castigant servos. compescunt facinorosos. Maxime
laborant. ne cumque violentia inferatur. nex. Ego severitatis inui-
dicandis civibus processisse. ut plerisque in civitatibus lex sit. etiam e-
um qui cum homicida congressum habuerit pollutum videri. Quo

sit ut in patria sua quisque securus uiuat. Tyrannus uero omnia contra. Primo
 enim pro pennis quibus afficiuntur et qui cuem necantur/premia proposita
 sunt tyranniadis/pro pollutione sacrisque prohiberi/ statue in templis deo-
 rum immortalium collocantur. Siquis autem quod plura possideant tyranni
 quam priuati/ plus etiam ea de causa putat illos letari: longe is quidem de-
 capitur. Nam uelut athlete non nimis gloriosum putant ceterorum ho-
 minum superiores esse. sed si ab alijs athletis superentur molestissime
 ferunt: ita tyranni non si plura ipsi habeant quam priuati contenti sunt.
 sed si minus quam alij tyranni possideant molestum est. Nec facilius operari
 compotes sunt tyranni quam ceteri homines. Ceteri enim aut edes cupiunt
 aut agros aut manapij. Tyranni uero urbes regiones/ portus/ arces
 quas adipisci difficilius periculosiusque est quam eas res que a priuatis cupi-
 untur. Neque tamen ita multa ex priuatis hominibus pauperes sunt. ut
 ex tyrannis. Neque enim ad numerum computantur diuitie/ sed ad indige-
 ntiam. Si plura habeas quam indigas/ permulta habes. si pauca parum.
 At etiam amplissima possessio necessarios tyrannorum sumptus non implet.
 cum priuato homini longe minus sit satis. Non enim quemadmodum cete-
 ris hominibus sic etiam tyrannis quotidianos sumptus licet inhibere pre-
 sertim cum fiant maxime in custodia corporis quam remittere manifestissimum
 uidetur tyrannorum interitus. Deinde nequaquam appellandi sunt pauperes.
 qui sine iniuria sacrificare possunt necessitati sue/ sed et potius quos indi-
 gentia compellit ad facinus. Tyranni autem cum ipsis necesse sit/ nisi forte
 perire malint: tamen aliquo bello imminente continuo exercitum alere/ ut ipsi
 coguntur ad omnia diuina humanaque dispendia. Graue etiam illud acci-
 dit tyrannis incommodum: quod si quando uiros bonos prudentes fortes co-
 gnoscant/ cognoscant autem non minus quam priuati. cum amare cuperent il-
 los timeant necesse est. fortes nequid audeant libertatis gratia. pruden-
 tes nequid aduersus machinentur. iustos ne cupiant populi ab illis guber-
 nari. Cum uero eiusmodi homines propter metum earum rerum quas mo-
 do commemoravi sustulerunt/ quosnam tunc reliquos habent tyranni
 preter improbos? preter flagitiosos? preter ignauos? Gaudent tyranno
 improbi homines. quia timeant nequando ciuitas libera facta. penas iniuri-
 arum a se exigat. Gaudent flagitiosi propter concessam a tyranno fla-
 gitiorum licentiam. gaudent ignaui quia liberos esse non magnum faciunt.
 Est igitur grauissimum ut mihi quidem uidetur cum bonos cognoscas ad
 usum perditorum ex necessitate compelli. Preterea cum sine ciuitate nec
 florere nec saluus possit esse tyrannus/ ciuitatis amatorem esse illum neces-

Comp. cf. de T.

cf. q. d. i.

rr. oria odio
hrr. regno.

se est. Tyrannus uero ipsa talis est. ut patriam quoque odio habere cogat. Neque enim leto uultu aspicere potest tyrannus cives suos. uel bene armatos uel magno ingenio praeditos. sed extraneos quam cives prestantiores uidere cupit. illosque ad sui corporis custodiam habet. Odit etiam fertilitatem agrorum. ne ubertate rerum elati cives. difficiliorum seruile patiantur. Volo etiam Simonide referre tibi uoluptates illas quibus ego fruebar inuita priuata. in tyrannide uero omnino amisi. Ego enim cum priuatus essem. una cum equalibus eram delectabar illorum usu. illi item ut opinor meo. Eram motus si quando id optare. Eram quandoque inconvuius. cui quidem rei ita me plerumque toto animo debebam. ut omnium rerum me haberet obliuio. Nec siquid in se habet incomodi humana uita memineram. usque adeo inter cantus. sceta. salutationesque totus uersabar. Nunc uero neque illi qui ante mihi erant familiares una mecum esse gaudent. cum pro amicos mihi serui sint facti. neque ego cum illis cum nihil indeam in ipsis aut beniuolentiae erga me aut caritatis. Potius uero atque somnos non secus quam insidias caueo. Timeo celebritatem hominum. timeo solitudinem. timeo incustoditos aditus. timeo ipsos custodes. neque inermes illos habere uellem circa latus. neque armatis multum confido. Nec itaque facere. et praeterea se potius alienis committere quam suis et barbaris quam grecis. et liberis quidem cupere infernitatem trahere. seruos autem in libertatem reponere. nonne ista omnia tibi uidentur. animi formidolosi ac metu abiecti esse signa. Metus autem non solum mentes hominum afflat. uerum etiam gaudia cuncta exturbat. neque illic consistere ullo pacto sinit. Quod si tu unquam Simonide in militia fuisti. ibique penes aciem hostium constitutus recordare queso qui tibi abus qui somnus illo tempore uidebatur. Nam quales molestiae tibi eo tempore fuerunt. tales continenter ferunt tyranni. aut etiam grauiores. Non enim ex aduerso solum hostes habere se putat tyrannus. sed undique. Hec cum audisset Simonides perophtime mihi iuderis inquit o hieron ista commemorasse. Nam bellum quidem terrorem habere negari non potest. Sed tamen nos tunc cum sumus in armis custodibus peritationes dispositis. nihil timeamus. secumque capimus et abum et somnum. Ita me hercule inquit hieron. cum leges ante omnia uos tueantur. quae quidem custodes ipsos cogunt non minus de uestra salute quam de sua cogitare. Tyranni uero mercennarios habent custodes. quasi messorum. Et cum oportet huiusmodi hominibus nihil potius esse quam fidem difficilior est

. Simo

. hi.

quoniam illorum fidum inuenire quod multos opifices cuius uis rei.
 Omnes enim ut dictum est pecunie gratia tyrannum custodiunt. pecu-
 nias autem longe plures licet illis puncto temporis accipere. si tyran-
 num occiderint. quod omni uita sperent si illum protexerint. Quod si-
 quis nos ea de causa putat beatos quod facile et amias prodesse et in-
 mitas obesse possimus nimium fallitur. Qua etiam ratione adducit pot-
 tyrannus ut bene faciat amias cum aperte sciat quod quanto plura
 quis ab eo acceperit tanto citius cupit effugere. Nullusque sit qui illarum
 rerum que sibi largite sunt a tyranno quicquam suum esse prius credat. quod
 eo loco fuerit ubi tyrannus etiam si cupiat nullo modo possit auferre.
 Ab inimicis autem penas accipere quemadmodum licet. cum manifestum sit
 uniuersos subditos esse sibi inimicos. quos neque necare potest tyrannus
 neque inuincula conicere. quibus enim posthac dominaretur. Sed aperte
 sciens quod inimici sunt. simul et cauere et credere habet necesse. Illud
 etiam te scire uolo. Simonide quod eos ciues quos tyranni timent. egre
 uiuere patiuntur egregie occidunt. Nec scias in his est. quod iniquis qui
 si strenui quidem sunt sed tamen feroces nec uti quis illis potest propter
 timorem. nec ut alienet adducit potest. propter uirtutem. Itaque et posside-
 res et alienantes similiter angunt. hic Simonides. Est igitur honor ut
 uideo pretiosissima res. cuius cupiditate adducti homines. nullum laborem
 fugiunt. nullum periculum subire recusant. Vos itaque o hieron et si tot
 incommodis premantur tyranni quot modo ante commemorata fuisse. tamen ad
 illam incaute precipitatis ea mirum de causa ut amplissimo in honore
 sitis ut omnes uobis pareant omnes adhuc uentur. loco cedant. assur-
 gant. que omnia a subditis fiunt erga tyrannos. Nam hoc uno maxi-
 me o hieron mihi uidetur ceteris animalibus homo differre. quod ho-
 noris est cupidus. Siquidem cibi. potus. uenerisque nobis est cum ceteris
 animantibus communis uoluptas. honoris autem cupiditatem. neque bru-
 tis natura indidit. neque omnibus sane hominibus. Sed quibus eius
 rei animus est. ut sunt qui plurimum a pecuniis differunt. Viri iam et non
 homines deinceps appellandi. Quod mihi recte uidemini has omnes
 in tyrannide subire molestias. ut uobis egregie honores habeatur. cum ni-
 hil in humanis rebus diuinitati propius uideatur accedere. quod ex
 honoribus provenit gaudium. Ad hec respondens hieron sic inquit.
 At mihi tyrannorum honores Simonide perinde se habere uidentur
 ut ego paulo ante de ueneris dicebam. Nam neque obseruantia eorum
 qui nos minime amant grata est. neque coacta uenus iocunda. Sed hoc

Tyranno confidat Tyr
 Custodit.

Amias prodest

Simo.

HONOR.

hier.

quidem sepe fieri intelligimus ut qui maxime timent aut oderunt aliquē
 y maxime obseruent munera mittant: loco cedant: assurgant ad que
 facienda non amor sed timor eos compellit. Sed hec omnia meo iudicio
 seruitutis sunt munera: ueri enim honores alijs ex causis agnuntur.
 Quotiens enim homines utrum quēpiam ea uirtute predictum sciant
 ut plurimū sibi prodesse ualeat: et ea de causa more illum habent.
 continuo laudant: quisq; inuictur illum tanq̃ peculiare aliquod bonū
 uia decedunt: assurgunt uirtutis ac meritorū gratia coronant: donare
 gestiunt. et hec non timore sed sponte faciunt: hi tandem putandi
 sunt ueri honores: beatumq; illum esse cui talia contingunt. Puto e-
 nim talem uirum nō de inferendis sed de repellendis a se iniurijs cogita-
 tem: neq; timori neq; iudic subiacere sed tute beatę uitam agere.
 Tyrannus autem noctes diesq; se eum esse sentit qui ob illatas clades com-
 muni omnium sententia sit ad supplicium mortemq; damnatus. Hec omnia
 cum audisset Simonides quid igitur inquit o hieron sitam pessima res
 est esse tyrannum: tuq; id minime ignoras: ab hac tam nefaria peste nec
 tu te nūc liberas: nec alius unq̃ sponte sua se liberauit qui semel tyrannus
 fuit adeptus. Ea de causa inquit hieron quod in hoc etiam mi-
 serissima est tyrannorum conditio. neq; enim relinquere ullo modo illam licet.
 Nam quenadmodum possunt tyrannus aut tot pecunias restituere quot ipsi
 diripuerunt: aut tot uincta pati quot ipsi iniecerunt: aut tot mortes
 mori quot ipsi necauerunt. Vnde esset illis tanta multitudo animarū.
 Sed si cui commodum unq̃ fuit se suspendere hoc profecto tyrannus quibz
 solis neque tenere malam rem neq; relinquere conducat. Hic Simonides
 minime uero inquit admiror o hieron: te aduersus tyrannidem ita sen-
 tire cum tu ea mente sis: ut maxime carus hominibus esse cupias quam
 rem quo minus assequare: putas tyrannidem impedimento esse. Ego
 tamen docere te possum ut arbitror nihil propter potestatem impediri a-
 miatias sed augeri magis illarum facultatem. Nec illud nūc considerem
 uelim: an quē admodum plus possunt q̃ qui potestatem habent q̃ priuati.
 ita etiam pluribus prodesse et beneficio sibi conuolare possint. Sed illud que-
 re si eadem faciunt: tyrannusq; et priuatus. in pari officio utri eorum maiō
 sit gratia. Ecce enim ut aparius uariam rebus: salutant quēpiam fa-
 miliatiter priuatus et dominans. Vtrius appellatio plus delectabit salu-
 tatum. Laudetur aliquis ab utroq; pariter. Vtrius laudatio erit gratior.
 Sacrificando honoret uterq; cuius tandem honor erit acceptior. Vi-
 sant egrotantem pariter. An dubitandum est. quin in hac quoq; re po-

Simo.

hier.

Simo.

obstat tyr- ad
 munda coparadab

tentissimorum hominū magis sit grata humanitas. Douent tauti-
 dem quis ambigit duplo gratiora esse munera que a potestate ha-
 bentibus proficiantur q̄ ea que a priuatis. Mibi quidem uideri solet
 quandam diuinitus adiunctam esse gratiam eiusmodi uiris. Nam et
 multe magis uidere iuuat aliquem cum potestate q̄ priuatum. licet is
 idem sit neq; ulla in re mutatus. magisq; nos delectat cum illo loqui q̄ ci-
 uis qui nobis sunt pares. Mulieres etiam ipse quarum tu amor maxime
 inimicam esse tyrannidem questus es. dominantis senectutem minime as-
 pernantur. minime etiam deformitatem fastidiunt. honores cum ita ho-
 mines comparant ut siquid in iis mende sit nusq; appareat. siquid uero
 decoris luculentius reddatur. Quod si i pari re longe maior gratia uobis
 est q̄ priuatis negari non potest quin facilius amicos parare uobis liceat
 cum plura donare et beneficia conferre possitis. Non est ita Simonide ut
 tu putas inquit hieron. nam multa faciat tyrannus necesse est que sibi ho-
 mines reddunt inimicos. Exigende sunt enī pecunie adnecessarios sumptus.
 puniendi facinorosi. prohibende iniurie. cogendum custodire ubi custodia
 opus est. Nec parcendum tardis. cum celeritate res indiget. habendi sunt et
 corporis custodes. que una res ciuibz molestissima est. Non enim putant
 eiusmodi turbam alere tyrannum salutis causa sed ut suis immineat cui-
 bus. Tunc Simonides ita inquit. Ego uero quod omnes huiusmodi cure
 abiucunde sint nequaq; dicerem. Sed utrum quidem rerum plerq; ut mihi
 uidentur gratissime sunt. quedam uero odiose. Docere enim que optima fa-
 ctu sint. et eos qui illa fecerint premis laudibusq; ornare. summam gratia
 atq; beniuolentiam parit. Delinquentem uero probis lacerare. coercere. dam-
 nare. punire. hec uidentur mihi ab alienatione quandam habere animorum.
 Sed meum hoc consiliū est. ut que res in se molestiam habere uideantur eas
 alijs faciendas precipiendasq; mandet. que uero gratiam comparant eas per
 se exequatur qui in potestate est. Cuius rei exemplum manifeste i choris
 apparet. quorum certaminum magistratus premia ponit. Cogere autem illos
 et monere. et castigare non magistratus sed alioz officium est. Ita quod
 gratissimum mea re putatur esse hoc a magistratu fieri. quod uero odiosum ē
 alijs committitur. Quid igitur prohibet et incertis rebus hoc idem seruare.
 Ciuitatum enim alie per tribus diuise sunt. Alie per classes. Alie per centu-
 rias. Alie item aliter. et augz parā suis preest magistratus. Siquis igitur
 his quemadmodum choris premia ponat. quinam armis prestant. qui equis.
 qui ordine. qui uirtute i bellis. qui iustitia in consilijs. euemet profecto ut
 certatim his rebus omnibus emze studeant. Quāobrem et pro perabunt

hier.

Simo.

uelocius ubi opus erit honoris gratia et tributa soluent / et quod opti-
 mum quidem est / minime autem consuetum cultus terrarum splendi-
 dior fiet premio posito uillis et agris qui optime sint exalta. In qua
 quidem re manifestissima apparet ualitas . nan et cresunt uectigalia .
 et frugalitatem negotium pariet . nec ob desideria libidines crescent . Sin
 autem mercatura ciuitati est ualis . hunc quoque rei premys constitutis mu-
 lti mortales ad eam rem excitabuntur . Quod si is qui redditum aliquem
 honestum rei . p . excogitarent premium proponetur / nec huius quidem
 rei meditatio negligetur . Ut autem summam omnia comprehen-
 dam . si cuiuscumque boni auctoribus inuentoribusque premia consti-
 tur / permulta occupati erunt in bonis rebus meditandis . multis
 autem in eo genere occupatis necesse erit multa ualia inueniri inue-
 taque augeri . Si autem id uereris o hieron ne hec tam multa pre-
 mia magnam exauriant pecuniam succurrat tibi queso quod nihil
 uilius emitur quam quod premio comperatur . Videmus enim inequestri-
 bus gymnasiisque certaminibus . quas curas . quos labores . quos sup-
 tus pro paruis premys subeant homines . Et hieron bene me her-
 cle inquit Simonide uideris narrasse . Sed tamen de his armatis
 qui mercede accepta nos custodiunt / habes quid doceas ne ea de causa
 odio simus ciuibus nostris . An forte censes ut is qui ametur a su-
 is nullis omnino custodibus indigeat . Non ita inquit Simonides
 sed indigebit . Neque enim me fugat quosdam esse homines qui uelut
 equi quanto magis illis indulgeantur tanto maiori petulantia sunt .
 Hoc itaque genus hominum compescet armatorum terror . boni autem
 nulla ex re tantum commodi capient et simul tu eosdem capitis tui ha-
 bebis custodes . cum iam sepe dominos uolentia feruorum occiderit .
 Si igitur imprimis hoc erit illis preceptum / ut omnes ciues custodiant .
 et si res postulet opem ferant / neque enim ulla ciuitas improborum
 hominum omnino est uacua / si hoc itaque spectare ad suum officium
 persuasum erit illis ut ciues tuteantur / et preterea colonos iumentaque
 ipsorum . fiet profecto ut ciues omni metu ac solitudine per illos li-
 berati / commodius res suas curare atque augere possint . hostium uero aut
 repentinam uim repellere aut latentes insidias presentire / quis melius
 potest quam qui continuo sunt in armis . Hec illorum officia domi e-
 runt . militie uero nihil hoc genere hominum potest esse ualius . Nam
 et pugnabunt et labores suscipient / et pericula subibunt ante ci-
 ues tuos . Vianas autem urbes propensiores ad pacem faciet eorum

L. uilius emitur q. d.
 premio comparatur

hier.

Simo

S.
 L.

formido. homines enim continuo belligerare parati / facillime omnium
 et suos seruare / et inimicos labefactare queunt. Ac qui ubi cives tui
 intellexerint ab eiusmodi armatis nihil bonis hominibus periculi esse
 malos autem in uirga prohiberi / auxilium ferri afflictis / protegi cives
 in bello / labores suscipi / nullus fere reperietur qui pecuniam pro illo-
 rum mercede non libentissime ac promptissime conferat. cum sepe alias /
 laud quaq̃ in re tam utili / priuati homines maiores sumptus sustineant.
 Illud quoq̃ te decet o. hieron ne recuses rem tuā propriam in cōmuni uti-
 litate consumere. Nam ut mea quidem fert opinio longe oportunius
 decentiusq̃ expenditur a tyranno in rem. p. q̃ in priuatam. quod facile
 patet si sigillatim consideres. Si enim tibi sit splendida domus in fini-
 co sumptu instructa. utrum ex illa maiorem tibi gloriam comparari pu-
 tas an ex uniuersa urbe menibus templis / portibus / foris / curijsq̃ or-
 nata? Armis uero utrum tuis proprijs egregys tectus. magis tremen-
 dus hosti uiderere / an si tota ciuitas bene armata sit? Vectigalia autem
 utrum putas maiora fore. si solum res tue diligentissime curentur aut si
 omnium ciuium res tua diligentia frugifere fiant? Currus uero quos
 alere magnificentissimum munus pulcherrimaq̃ exercitatio putatur.
 utrum magis putas decere si plurimos omnium grecorum tu unus alas
 et in certamina mittas an si ex tua ciuitate plurimiq̃ decertent? Victoria
 autem utra pulchrior tibi uidetur ex equorum uirtute / an ex ciuitate cui
 tu presis felicitate? Ego sane nec decere quidem arbitror tyrannū ho-
 minem cum priuatis certare. Victor enim non gloriam ullam assequi
 tyrannus. sed inuidiam ut ex multorum bonis pecuniam trahens ad suam
 magnificentiam. uictus uero omnium maxime ridiculo est. Sed est tibi
 o. hieron ut mihi quidem uidetur / cum alijs qui ciuitatibus presunt
 honestum certamen. quos si tu quidem superaueris ciuitatem tuam felici-
 orem ostendens / maxime pulcherrimā gloriosissimamq̃ uictoriam asseque-
 re. Ex quo illud primum continget / quod tu potissimum cupis / ut ca-
 rus sis tuis. Deinde non unicus erit tue uictorie buanator. sed omnes
 tuam uirtutem decantabunt. Intuebuntur te non solum singuli homines
 uerum etiam uniuersę ciuitates. Nec solum priuam / sed etiam publi-
 ce admirabuntur. Licetibq̃ tibi quacūq̃ uolueris iusendi gratia tuo pro-
 flasq̃. licet et domi hoc idem assequi. Semper enim aderunt turbe ho-
 minum ostentare tibi cupientium / siquid aut prudentię / aut decoris aut
 boni alicuius habeant / et tibi omni studio placere intentū. fauebunt
 tibi presentes / cupient uidere absentes / nec solum diligeris ab omnibus /

S

Bucinator

ligens: Amare.

sed etiam amabere. nec timebis tu quidem quēq̃ sed alij prote solati e-
runt. nequid tibi contingat aduersi. Erit q̃ persuasum omnibus ut de
tua salute cogitare debeant. Quare siquid unq̃ immineret non solum
haberes illos periculorum socios/ uerum etiam protectores acerrimos. Nec
erit uerendum tibi multis pulcherrimiq̃ muneribus affluent/ ne cui nō
bene dete merena quippiam de fortunis tuis partiaris. Omnes enim tuis
bonis uidebis gaudentes/ omnes potius rebus non seais ac proprijs iugilan-
tes. Inthesauris autem habebis cunctas amicorum diuitias. Sed age o/
hieron dita amicos: Te enim ipsum ditabis: Auge ciuitatem: tibi enim ipi
comparabis potentiam. Quere illi amicos atq̃ socios/ puta ciuitatem quide
propriam esse domum/ cives uero propinquos: amicos autem filios/ filios uō
uelut propriam animam/ et hos omnes uincere conens officio. Si enim ami-
cos beneficijs complectere/ nihil tibi obesse poterunt inimici. Que omnia si
tu feceris cunctarum que in humana sunt uita pulcherrimam ac beatissimam
rem possidebis. felix enim cum sis nemo tibi inuidebit. ~ finis. Deo gratias.

CLARI AC PATRICII. V. LEONARDI IUSTIANIANI VENETI AD
HENRICUM LVSIQ'NANVM ILLVSREM GALLIE PRINCIPEM INCI
MONIS AC LVCILLI VITAS PROHEMIVM FELICITER INCIPIT.

VM per multa sint litterarum studia henrici princeps: que
summum deus et ornamentum claris hominibus asser-
re possunt: tum maxime historie iocunda cognitio his
potissimum uiris: qui quemadmodum tu. altis in rebus
uersari uolunt. summopere peroptanda mihi uideri
solet. Nam ea institutio: que ad rectam uiuendi rationem pertinet. et
si nunq' satis digne laudari coli atq; complecti possit. mirum tamen
in modum ad bene uiuendum conducere arbitror. si cum ipsa fuerit
maximarum rerum ac hominum coniuncta notitia. Illa enim leges et in-
stituta uitae. Hec facies quasdam comparat ac famulos ad uirtutem. Qd
si tantum momenti ac uirum ad res magnas glorie desiderium habe-
re creditur. Lacedaemonij ab ijs pueris quos neq; laudibus efferti neq;
ignominij affia cognouissent. nil magna laude dignum expectandum
esse censerent. Quis dubitat clarissimorum hominum gestus et maxima-
rum rerum recordatione nobilis presertim animos ad glorie ad immor-
talitatis studium uehementer accendi? Sic homerus. cuius in omni re
amplissima est auctoritas grauissimiq; iudiciu. mortalium mentes non pre-
ceptis. non institutis. non disputationibus. Sed rebus gestis et insigni-
um uiuorum moribus ad expellendam uirtutem facilius conatate sperant.
Ac eius propterea libri. quorum quedam tantum fragmenta per greecam
sparsa diuagabantur. apud creophyleti posteros a liurgo comperti. tunc
primum ad grecos homines delati sunt. Neq; hoc in loco alienam iudicio
preceptoris nostri quarum eruditissimi uiri sententiam. Qua dicere solet
in instituendis hominum moribus imitandos esse pictores. qui non modo
uerbis aut preceptis nouos suarum rerum discipulos. uera etiam prestan-
tissimos sibi propositas imaginibus erudire contendunt. Videtur eni ue-
lut speculum esse historia. ubi humane uite leges clare conspiciuntur. Et
animus ea perinde ac facie quadam adoptimarum arum cultum accendi-
tur. Ac si uolumus et aliam quoq; uim historie contemplari. uidebimus
eam haud mediocrem et in consulendo auctoritatem et in agendo prudentia-
am comparare. Si enim res ueteres. si nouas pariter memoria repetamus.
reperiemus opulentissimas ciuitates. potentissimos populos amplissima de-
nuq; regna preapuo senum creuisse. floruisse. constituisse consilio. Lycurgus
ille uir diuinus appollinis oraculo iudicatus. cum lacedaemonios mul-

Lacedaemonij mor.

Homerus.

Quarum sent.

Lycurgus

as legibus clarissime instituisset / tum platonis iudicio imprimis lauda-
ta est. triginta ut aristoteli / ut autem ihero placuit octo et uiginti se-
uorum illa conscriptio. Quia potissimum. r. p. amplitudo aucta diu
perseuerauit. Cum itaq; senes etate mala confecti i paulo hebetius tar-
diusculumq; sint prolapsi ingenui. Solam multarum rerum experien-
tiam atq; usum. tantum sibi prudentie. tantum auctoritatis uideo pre-
stitisse. Quare cogitanti mihi quonam pacto iuuenes aut prestare
senibus aut saltem equari queant per q̃ maxime id fieri posse historia-
rum cognitione uideri solet. Nam cum acius sit in eis ingenui atq;
flagrantius et uirum robustas integrior. que in exequendis consilijs
perutilis semper / non nuq̃ necessaria iudicatur. Non equidem uideo an-
senes eis anteponamus. Si etiam a clper discendum. illustrium uirorum
maximarūq; ciuitatum res gestas. artes. consilia. instituta. bella. fortu-
nas mentem appulerint. Quod si unius etatis gesta tantopere senum
auctoritatis conducere solent. Quid totius antiquitatis ampla cognitio.
qualem ue dignitatem iuuenibus / qui et ingenys et corporis uiribus
preualent. Quare cum tantum momenti a cl bene glorioseq; uiuendi
rerum hominumq; notitiam habere uideremus. Et multa in eo genere gre-
ce scripta perpetua memoracione dignissima nostris hominibus prorsus i-
gnota essent. Placuit id parum ocij / quod nobis a publicis priuatisq; ne-
gocijs datum est / parum a cl hec uertendum conferre. que et tibi mul-
tum iocunditatis / et studiosis hominibus non parum emolumenti. no-
stro autem ocio aliquid dignitatis asserere sufficerent. Nec me fugat cla-
rissime princeps ut quidam nec y admodū quorūdam opinione indocti.
hunc nostrū laborem uarijs reprehensionibus arguant. quorum inep-
tijs breuiter hic nobis respondendum esset / nisi. f. barbarus noster *A. barbarus.*
prestantissimi uir ingeny / confutata illorum sententia. hūc locum scor-
sum accuratissime disputasset. Nos itaq; summorū ac doctissimorū ho-
minum imitatione ad ducti duos tibi clarissimos uiros & plutarchola-
tine uertere institumus. tum ut officio nrō erga te / quo nemo aut aucto-
ritate apud nos aut beniuolentia superior esse potest / aliquantulum sa-
tisfecisse uideremur. tum etiam ut opera nrā quispiam tibi adiectum sit.
quo et uirtus tua et domestica gesta confirmatiōe reddantur. Nam
ad artes. ad mores. ad gloriam. externis non multum exemplis indiges.
cui primū maternumq; genus innumerabiles prope reges fortissimiq;
imperatores ediderit. Quorum splendore ac gloria lusignana dom-
tua / regias inter familias illustrissima iudicatur. Nam ut de Carolo

magno romanorum imperatore reliquisq; maioribus tuis taceam. Quis
 patrum tu petri celebrata ingreus. Turchos et egyptios gesta. Quis
 deniq; iam fratris prudentiam. iustitiam. clementiam. herculeum ro-
 bur. Ceteraq; regis ornamenta uerbis amplecti uoluerit. Quorum
 imperio ac auspicijs opulentissima cyprus et iustissime et fortissime
 gubernata est. Te uero clausissime princeps consulto pretereo. au si ma-
 ximas gerendi res occasionem fortuna presterit. Intelliget orbis
 quante uite uirtutes sint. quibusne belli et pacis artibus antecelas.
 ut non tibi plus dignitatis. qm tu sibi. tua domus allatura sit. No-
 stis itaq; labori iam mentem accomoda. Et Cimonis Luculliq; qs
 apud plutarchum de glorie magnitudine contendere legimus.
 uitas intellige. Quas usq; adeo immortali memoria dignas esse arbi-
 tror. ut non satis ego muniri queam. Cum aliquot huius etatis
 doctissimi homines sibi munus interpretandi suscepissent hos duos
 prestantissimos imperatores i primis uertendos non delegisse. Nam
 cum Cimon prudentia. iustitia. fortitudine. liberalitate. ac bellis ar-
 tibus nulli prorsus grecorum cluam concederet. tum id maximu
 sue uirtutis argumentum est. quod grecum imperium sua potissimum
 opera auctum. pariter cum eius uitam deaderit. Neq; parum sibi glo-
 rie mea sententia adiectum est. quod grauissimo plutarchi iudicio cu
 Lucullo fuerit conferendus. Cuius nomen cum penes latinos prope ex-
 tinctum esset. nostra industria exsuatatum. Ingens deus splendoremq;
 italie comparaturum esse speramus. neq; uideo. auiam romanoru pri-
 apum in omni genere laudum iste concedat. Pruiatus enim qm inte-
 gre. qm preclare uitam moresq; instituerit. publicis in rebus ostendat.
 Nam questuram edilitatem. precuram. consulatum. imperium ita gessit.
 ut no modo opinionem hominum. que dese maxima erat. uerum etiam
 omnium ferme superiorum imperatorum gloriam superauerint. Nec mi-
 rum. fuit enim in Lucullo incredibilis quedam magnitudo ingenij.
 summa litteraru totius phye cognitio. Elegans dicendi copia. diui-
 na memoria. preapua religio. integerrima fides. domestica pietas. par
 quedam in omnes equitas. Et regius deniq; splendor ac munificencia.
 Bellicis uero in artibus. quem ut eschylus uerbis utar. huic comparabi-
 mus. quem huic opponimus. quis huic similis. Cum uel antiochum
 grauem phum scripsisse constet. Lucillum uictoriam omnium. quas unq;
 sol uiderit. maximam ex hostibus retulisse. Que cum tanta sint di-
 gna res uisa est. In qua tum tua. tum aliorum etiam causa elaborarem.

Eschylus.

Meque dubito. Cum illustres Cimons et Lualli uitas. Plutarchiq; de
utroq; iudiciū ab ipso fonte philosophie profectum accurate perlegeris. fo-
re ut in hanc non inuocande aut inualiter positam anobis operam iudices

EXPLICIT PROHEMIVM. INCIPIT VITA CIMONIS.

PERIPOLTAS Vates ex Thessalia Opheltan regem suūq;
in boetiam populos deducens familiam deinde multis tem-
poribus nobilissimam ex se reliquit. Plurima ex ea che-
roniam urbem incoluerunt. Vbi primum expulsis in bar-
baris / confedere. Ex hac stirpe q̄ plures et natura pugna-
ces atq; uiriles in medias incursionibus prelysq; galatias
summa audacia freti cedere. Superstitit adolescens quidam paren-
bus orbus Damon cognomine peripoltas. Is et uenustate forme. et ani-
mi elatione. equalū suorum nemini concedebat. clurum alioquin et in-
exorabile ingenū nactus. Romanus quidam is forte per id tempus cohoe-
tis militum prefectus Cheronie hibernabat. in huius iam adolescentis libidi-
nem exardebat. Cum itaq; nequiq; et prece et largitionibus hunc sibi pel-
licere atq; conaliare tentasset. neglectis tandem uiribus urbis / haud auole-
nta tentatus esse uidebatur. Erat enim uostra tunc patria nec multitudine
cuium neq; diuitijs abundans. Damon effrenata uiri prociacitate irritatus
in hunc uisa. Postremas illi extruere insidias atq; parare. Ex equalibus suis
haud pluresq; sex et decem elegerat quod parua complacit manu occulaus
uel facinus parui posse sperabat. Nec iam plurimam bibendo noctem contrui-
set. Simul ac illuxit. facie prius caligine fauillaq; illita inforum arma etum-
punt. Ibi romano interfascificandum. q̄ pluribus qui secum aderant trua da-
tis / confestim ex urbe diffugiunt. Tumultu orto cum frequens Cheroniensium
conalium uenisset inauriam / in hos reos aduersum est. atq; pena capias da-
nata. Hoc decretum Cheroniensium cā maxime tuebat' apud romanos. Ur-
bis deinde principes / ut consueverunt. uespere concuantes / Damon cum suis
inauriam irruentes / cum necassent. iterum ex urbe profugiunt. Lucius lu-
cillus per eos forte dies istac suas copias preterducens. cum has roma-
norum celes accepisset / nam et hi motus nuper obigerant. signa firma-
uit. Summa deinde causam diligentia percontatus. cum comperisset nō
modo insontem ciuitatem. uerū et ultro inuicis affectam / suscepis militib;
suū cum exeratu prosecutus est. Damon uero excursions in agros facere.
Regionem predari atq; diripere. Et iam urbi ipsi periculo maximo imi-

nere. Tunc oppidani eum dolo subducere aggressi, simulata uenia reditum
 in urbem sibi decernunt. missisq; ad eum legatis, patrie restituit. Ista in ur-
 bem regressus, gymnasijs prefectus ex templo declaratus est. Inde eum i ther-
 mus se ungentem interfecere. Eo loco horrende species diu uise. Suspiria ut
 a patribus nostris accepimus, exaudita. Ea propter thermarum fores obstruere
 atq; obturare, et nuc quoq; eius loci uani turbulentissimas ibi uoces et simu-
 lacra circuferti arbitrantur. Huius familie homines, superstanc. n. aliquot.
 circa Strim phocadis maxime inter colios uersati, caliginatos agnominant.
 Quod Damon caligine litus in romanorum cedem seuerit. Erant orchomeni
 no modo cheronenisibus finitimi, sed odio pariter ac similitate infensi. In oc-
 casionem inimicitie rati, romanum quendam calumniatorem in cheronenses
 mercede conatant. Qui eis de triadatis romanis diem diceret. Hic ad-
 pretorem macedonie querelam deferens, nec dum eum ingrequam romani
 pretores miserant, haud secus q; in uicem unum uniuersum in urbis nomen in-
 uehebatur. Qui contra pro cheronenisibus cam diabant. Lualli testimonium
 inducere. Hic super ea re per pretorias litteras rogatus, omnem ut erat rei
 seriem plane exposuit. hoc presidio cheronenses, cum etiam totius urbis peri-
 culo euasissent. Statuam lapideam in foro penes liberum patrem luallio de-
 cernunt. Nos itaq; tam et si multa interim etas effluxit, luallio ni gratias
 debere existimamus. Acqui ea que corpus aut uiri effigiem imitetur, lon-
 ge clariorem statuam arbitrati que et mores eius declaret atq; ingenium.
 Aggrediemur in his clarissimorum hominum contentionibus huius quoq; ui-
 ri res gestas referre. neq; tamen ob gratiam quicq; historie ueritati detrahemus.
 Sola et enim rex ab eo gestarum commemoratione, officio nostro satisse
 uidebimur. Quando non ipse quidem equum duxisset, pro uero erga nos
 testimonio, fictam de se mercedem suscipere, mendacem siliet rerum suarum
 expositionem. Ceterum ut pictores cum pulcherrimas describunt imagines,
 multaq; forme gratia perornatis, Si quippiam ineptulum illis insit, neq; om-
 nino pretermittit, neq; id penitus exalpere dignum censent. sic quoniam
 humanis uiribus non modo difficile sed impossibile pene arbitramur, om-
 ni ex parte integram puillimamq; hominis uitam posse constare. Si quid
 eligne honeste pulcre, actum est id omne historia penitus complecti deet.
 Contrario uero si quid uel casu aliquo uel temporum necessitate non integre
 factum clarissimis rebus interuolat, haud multa id diligentia insigniri o-
 portet. Quinimo id ipsum magis defectu quendam uirtutis, q; nequie
 uitium iudicare par est. Humane ueneratione nature ad ductos, que nil
 decorum ad sumam natum uirtutem perfecte integreq; producat. Videbat

181
itaq; considerantibus nobis . cimoni per maxime conferendus esse
lucullus . Dux enim uterq; bellicæ rei peritissimus . et in barbaras ge-
tes clarissimi ambo . Nites in re . p . maximas intestinis seditioni-
bus respiraciones prebuere . Celeberrima insuper trophæa / illu-
stratissimasq; de hostibus retulere uictorias . non enim grecorum Cimo-
ne prior . non romanorum quispiam lucullo . Ita tam remotas orbis
terrarum regiones / infesto exeratu profectus est . Hercule ac libero
patre exceptis . Sive etiam Persæ in ethiopes / medos atq; harmeni-
os . aut Jasonis uerisimile aliquod facinus seculis ab illis ad nostram
usq; etatem memoria delatum est . Hi preterea ambo bellis pariter
infectis militia excessere confictis clumtaxat hostium uiribus / non
tamen deletis penitus . Maxime uero in colendis hominibus comi-
terq; apud se suscipiendis / par queclam fuit humanitas atq; mu-
nificencia . Similis quoq; in uita splendor urbanitasq; facileq; co-
spiciebatur . Et alia fortasse mutuas pretermittimus conuenientias .
quas ex eorum uita rebus a se gestis facile intelligere poterimus . Ci-
moni multiades pater fuit . mater uero egesypide / thræa genere /
olori regis filia . ut in archelai melanchii poematibus ad ipsum Ci-
monem conscriptis traditum est . Unde et thuaclicidi historico gene-
re quidem Cimoni necessario dorus pater fuit . Ad olorum regem
ce u ad progenitorem suum referens nomen . In thuaclicides chry-
sia circa thræam est adeptus . ferturq; inscripta silua peremptum .
hic thrææ iucus est . diem ultimum obisse . Eius sepulchrum cum reli-
que in actiam traducte fuerunt . In Cimonis conspiciatur . penes
elpinice amonis sororis monumentum . At qui thuaclicides tribu
quidem alimusiis . Multiades uero laacides fuit . Multiades itaq;
cum quinquaginta talentorum damnatus esset in uincula coniectus
moritur . Cimon adolescens admodum cum elpinice sorore inupta
a patre superstes . Primo quidem etatis sue flore maximam sibi in urbe
infamiam comparauit . quod in continens inuolentus . et a uo suo cimo-
ni persimilis esset . quem ob amentiam Coalemum cognominatum
fuisse ferunt . Stesimbrotus uero Thasius . qui per illa ferme Cimo-
nis tempora fuit . neq; musicam eum didicisse tradit . neq; aliam
ex liberalibus disciplinam / quibus græca nauare operam consueue-
re . Ceterum a lepore ^{et} ciuitateq; attica penitus abhorruisse / Mo-
ribus suis affuisse ingenuitatem quandam . Imprimisq; ueritatis
cultum ut peloponnesiaco magisq; attico fretus uideretur ingenio .

estimbrotus thasius.

Deiectus incompertus . maximis in rebus optimus . ut est i Euripidis hercule . Hec de Cimone a Stesimbrotto conscripta accepimus . Creditum uero est adolescentem eum haud a sororis consuetudine abstinuisse . Neq enim pudicam aliquin fuisse elpinicam . Quin- uno obsecratam ultro polygnoto pictori ferunt . Ea propter cum in poealia portici tunc plesianactio appellata laodice inter troianas pin- geret mulieres . elpinice sibi imaginem prestasse . Is uero polygnotus nullo artem pretio exercebat . nulla ne mercede adductum sed ob gratiam tantummodo erga urbem porticiam illam rerum scriptores pinxisse . Et poeta melanthius id insinuans ait .

polygnotus.

a. Sumptibus ipse suis ornauit templa deorum .

α. Cecropiumq forum . heroum certamina pingens .

Sunt qui elpinicam non clam . uerum cum Cimone palam concubuisse dicant . Quod marito se digno diu obinopiam coniugari nō posse . Demum callie nupsit . Cui quod inter athenienses diuitis opulentus . Atq illius amore captus alienum pro damnato patre es persolue spopondisset . haud inuitam elpinicam cimon uxorem dedit . In mulieres uero intemperantis ingenij fuit . Et enim melanthius poeta elegis in Cimonem ludens asteriam commemorat gne salaminam . Nestra quoque mulieres summo studio coluisse . id etiam intelligi licet quod uxoris isochiae ericoplemi filie mortem perunquo molestosq animo tolerat . Sicut conuere a conscriptis ad eum proleuandis lacrimis leniendosq dolore elegis patet . Quorum auctorem Panctus phus arbitratur . Archelaum physicum extitisse a temporibus haud inepte cōiectans . Ceteri uero cimonis mores et generosi et gratia quadam admodum affluentes . Neq enim milardi audacia concedentem . neq prudentia Themistocli . ambos tñ iustitia et equitate superasse constat . Virtute quoq militari haud inferior . iuuenis q̄q ad huc armorum experientia imperitus . rebus urbanis maxime precebat . et enim medis ingruentibus . cum Themistocles atheniensi populo suadere deserere pro salamine urbe ac agris in nauas arma transferre . totamq belli molem mari gerendam esse . Aduertens Cimon plerisq eius rei stupore exanimatos . sumpto equestri freno per ceramicum forum exultans cum socys marcem conscendit . Illud dee palladi oblaturus . Quod naua- li deinceps non equestri certamine opus esset . Donato itaq freno cū ex his qui circa templum appensi erant clipeis . unum accepisse . habita prius dee supplicatione . ad mare deinde contendit . Visum ē id

Melanthius poeta.

fauns haud paucas audae dedisse principum. fuit quippe spere ac
forma non negligendus amon. Vt son poeta tradit corporis statura ha- son poeta
ud mediocri. habebatq; multa et culpa coma suffultum caput. In eo
uero certamine cum acriter strenueq; dimicasset / maximam sibi in ur-
bem gloriam / cum cuius beniuolentia comparauit. iam multa sua ur-
tute ad eum conuenere. Animum eius ingenti laude attollere. Subereq;
digna marathone iam eum excogitare. Atqui se cum ad capefcendas di-
grutates in re publica contulisset / a populo qui iam Themistodis fastidio
abundabat / per humane admissus est. fecerant eum populo carum / com-
positi mores mansuetudo quedam atq; humanitas. familiare ac urbanum
uiuendi genus. Neq; parum sue dignitati conduxit quod Aristidi hñima-
chi filio mores ac eius ingeniu conspicante aptissimus is iustus est. In fa-
stum audaciam q; Themistodis obiaendus. Medis uero egregia fugienti-
bus / cum non dum ad athenienses grece principatus tractus esset.
sed penes adhuc lacedemonios ac pausaniam sūma rerum constaret. naua-
libus copys dux est declaratus. Primum quidem in ea militia ciues su-
os summo studio exercebat / ut preter ceteros longe primarij ornatissimiq;
in armis conspicerentur atq; promptissimi. Pausanias interea literis
clam ad persicum regem clatis de prodicione cepit cum barbaris agere. Is
in soaos temerarius atq; crudelis multa per licentiam impie superbe q; ne-
phanda patrat. Cimon occasionem ratus. soaos inuicys indigne affectos
ad se benigne perlicere humane colligere atq; solari. ut sensim non ui aut
armis. Ceterum arte atq; ingenio fictus patrie uendicauerit grece prin-
cipatum. Hoc humanitatis studio plurimi sociorum apausanie insolentia
abhorrentes. Cimon Aristidq; eos per humane fouendibus adherebant.
Ephors deinde scabunt. consulunt. monent ut pausaniam domum reuo-
cent. Quod iam sparta per ignominia neglecta. turbulentisq; reru sta-
tus ingreca uideretur. ferunt uirginem quandam bigantiam cleoncem
nomine. clarissimo genere ortam apausania in lubricinam acersitam. Pa-
rentes uero in pauoreq; consternatos. pudicam sibi uirginem prostituisse.
Hanc pausanie domu obscura nocte ingressam. sumpto ab his qui thala-
mi foribus preerant lumine. silencio ad cubile accedentem incaute conspi-
casse. Quersamq; cum strepitu lucernam sopitum iam pausania exatasse.
Is hostilibus se insidijs aruentum arbitratus. stricto gladio insans in uirgi-
nem ruens / eam confodit. Cleonices deinde manes omnem pausanie
quietem adimere atq; turbare. Eiusq; umbra frequenter sibi p somnum
uisa uate dictare heroicum illud. l. iuris te pena uocat mortalibus

horror. His ita gestis. cum indignitate sceleris. tum uirginis pietate cō-
 citata in pausaniam socy illum sollicitante Cimone bigantum obsident eu-
 q; mox urbe elcunt. Is tunc inde diffugiens uirginibus manibus ad-
 modum ueratus in heracleam ad neocomantiam se oraculum conculit.
 Vbi reuocata cleonices anima supplex infeste uirginis iram lenire nitebat.
 que in conspectu adueniens. Confestim inquit his malis liberatum fore.
 cum in spartina urbe conluerit. Ea sermonis ambiguitate uisa est homi-
 nis mortem predixisse. Multa profecto hanc rex scriptores^h historiam tradi-
 dere. Soays itaq; ad cimonem iam coactis nobiles quidam persaz uiri
 regyq; necessary qui ea forte tempestate Cionem urbem Strimonij fluui-
 o adiacentem detinebant. uicinis grecorum colonis uim intulerant. Quod
 ubi Cimoni nuntiatum est. confestim cum copys in ethraa nauigauit. Ibi
 primum cum persis conferto prelio fuisum fugatumq; hostem in urbe conclusit.
 Thracum deinde agris unde per strimonem urbi commectus aduehebant^o
 desolatis. ceteraq; regione undiq; obseruata. tantam obsessis rerū uopia.
 tantam uineat famem. ut butes eius presidij pro rege prefectus. despera-
 tione rerum in urbem ignem inuaserit. Multaq; opum ui eum congesta. ipse
 cum amicos semetipsum eodem se precipitauerit. Potius urbe Cimon. cū
 iam plurima ab barbaris igni absumpta essent. nullam prope modum ex ea.
 predam abegit. Regio illa ferax suapte natura atq; pulcherrima erat. ab-
 atheniensibus eo colonia deducta. Tres inde lapides mercurios Athen^{pp}
 Cimoni decernunt. Quorum primo sic erat inscriptum.

Magnanimi uirtute uiri. qui Strimonis olim
 Ante fluentis. genus medorum intra Cionis arcem
 Consecere fame. Gelidi quoq; numine maris
 Cedibus hostili sedarunt sanguine terram
 Nec duabus magis patriam q; tuentibus armis
 Cecropiam. decreta manet clarissima merces
 Ventura his laudum studys accensa iuuentus
 Promptius ardebunt patrios defendere muros
 Atridis hinc clara Menestes agmina ducens
 Venit ad exelste sacra olim memia troie

Secundo.

Carmine et hunc magni celebratum constat homeri
 Instruxisse acies. danaumq; ornasse phalanges
 Quis modo pro tantis aut equū censet athenas
 Viribus. ingenio. studys q; excellere belli.
 In his tam et si haud usq; Cimonis nomen declaratum sit. maximū tamē

Ternio.

honoris splendorem pre se ferre uidebatur. Neque enim eiusmodi Themistocles aut Meliades quippiam consecuti sunt. Quinimo huic uirtutem pro parta uictoria coronam postulanti. Socares decelens emedia contione exurgens obstitit. Sinon gratam que populo probaretur sententiam dicens. Cum enim o Meliades inquit solus pugnando de barbaris uictoriam consequere et te unum tunc honorari equum censeo. Quod igitur tanto ob ipsius facinora Cimon honore habitus fuerit. ob id arbitror contigisse quoniam sub ceteris duabus iniurias ultro illatas athenienses propulsabant. Hoc uero uno et hostes uincere et aduersas urbes infesto agmine petere et hostilis agros deuastare et ipsam denique Cionem et amphipolim subigere incolereque potuerunt. Scyrum quoque tali a Cimone occasione subactam incoluere. Dolopes eam insulam habitabant. uiri agrorum cultus parum studiosi. sed ueteres nauigantium preclones. Hi neglecto tandem hospitalitatis uire atque officio. neque ab his qui crebro honesteque in ea insula uersabantur abstinere. Ceterum Thessalos quosdam iustitiores questus gratia eo profectos deprecati in uincula coniecere. Thessali confectis uinculis cum ad amphytioniam iudicium confugissent. rapta urbs illa pecunie mulctata est. Cuius earum exeratio publico non ab his qui rapuissent res repeti debere negabant. Ea sententia trepidi raptores clam Cimonem litteris accersebant. Ut cum classe ueniens insulam ab in dedicationem acciperet. Trauens eo Cimon cum insula atheniensium imperium subisset. dolopes inde expulsi compositisque rebus tutum nauigantibus egeum prestitit. ferunt Theseum prius egei filium olim ex athenis profugum transisset in Scyrum. Ibi ob trepidationem alycomede rege dolo fuisse interfectum. Quod ubi accepisset Cimon. habuerant enim responsum quoddam Athenienses. Thesei iubens reliquias in urbem reduci proque dignitate illum uelut herodem uenerari. summo studio cepit indagare sepulchrum. Ignorabatur ubi nam Theseus iaceret. Quod scyri semper id celassent. prohibuissentque antea id corpus perquiri. Monumento summa tamen diligentia uix comperto. ossibusque in pretoriam terram magnifice splendideque ornata impolitis. Ea Cimon reduxit in patriam post annos ferme quadringentos. Hec res amplissimam sibi apud populum gratiam conuolauit. Atque in eius memoriam institutum est illud celebre uulgatumque tragediarum certamen. Nam cum prima sophocles unior adhuc fabulam dedisset. iamque multa contentio multis spectantium hominum conuen-

tus adesset. Aphepsion prefectus non alios in hoc certamine iudices
 sortiri uoluit. Ceterum in theatrum una cum reliquis belli duabus ad-
 uentans Cimon cum dys consueta sacra libasset. Ab aphepsione ibi de-
 tentus est. Sacramento deinde adactus. cum singulis ex omni tribu se-
 dere atque iudicare iussus est. In iuri decem fuisse quorum dignitate
 ac presentia ingentem hec concertatio splendorem est consecuta. Vixisse
 Sophoclem tradunt. Victum uero Eschilum et graui merore affectum inique
 id tulisse. parumque deinde temporis comoratum athenis ob uiam eluer-
 tisse insulam. Vbi moriens prope gelam sepultus est. Iam uero adole-
 scentulus adhuc athenas ueniens. una cum Cimone penes laomedonte
 concenasse se tradit. Postremisque poculis iam libatis iussu Cimone non
 inuocande cantasse. Ea re omnium qui aderant consensu supra Themisto-
 dem laudatus est. Quod ille neque cantare. neque fidibus didicisse. Ve-
 rum amplissimam se scire opulentamque rem. p. facere iactaret. Inde uero
 ut in conuiuijs par est. cum ad res Cimons defluyisset oratio. pluri-
 magis ibi gesta clarissime commemorata fuissent. prudentissimum ipse dese-
 faanus narrare orsus est. Multos ex seculo atque bigantio captiuos barbaros.
 atheniensium socij cum cepissent omnem diuclundam predam Cimons
 arbitrio concessere. Hic uero partiens. cum hinc nuda corpora. illinc uni-
 uersa barbaram spolia statuisset. accusabant socij partes quod inique esset.
 facta deinde potestate ut utram uellent ipsi deligerent. Atheniensesque
 quous altera satis contentos fore. Herophiti samij sententia. omnem or-
 natum barbaramque suppellectilem socij elegerunt. Captiua persarum corpo-
 ra atheniensibus relinquentes. Discedens tunc Cimon ridendus quippe
 partitor socijs iussus est. Qui aurea psellia. bullas. torques. Candias.
 purpuram. magna opere pretia retulissent. Contra uero Athenienses.
 nuda persarum corpora. nulli satis apta labori suscepissent. Conano
 uero plerique cum amicta tum captiuorum necessitate exati ex phrygia
 lydiaque descendentes. adeo eos ingenti pretio redemerunt. ut cum ea pe-
 cunia ad educandas quatuor menses nauales copias Cimon abunde su-
 ffeasset. multum preterea auri ex ea redemptione in publicum erarium
 esset congestum. Cimon itaque iam spolijs hominum militie partis opulen-
 tus ac locuplex. ut honesto belli iure eas sibi diuitias comparauit. Ita
 pulchrum inanes eas liberaliter impartari duxit. Primum amotis un-
 dique agriorum suorum septis egenis ciuibus hominibusque peregrinis po-
 ma frugesque inde assumere licebat impune. Parabatur quotidie ingens
 domi conuiuium. si non apparatus splendore excellens. abundans tamen.

et quod uel multos homines astitum pascere posset. Eo pauperes quicūq;
uellent libere conuenientes educationem inde per ocum sibi uendicabāt.
Ut rebus tantum urbanis intenderent. Ceterum Aristoteles non id omib;
athēn. datum ēē. Sed ex laadibus contribulibus suis uolens cuius li-
cuisse tradit. Comitabantur preterea Cimonem familiares quidam iuuenes
eiq; consueti. his pulchra ueste amictis imperatum erat. Ut si quis grandi
or nati sordide obinopiam indutus cum Cimone forte congrederetur. Ve-
stem secum permutarent. Visum est hoc munificentie genus plurimum i se
maiestatis habere. Jidem etiam copiose secum nūmos deferentes. Siquem in-
foro uirum indigna oppressum egestate conspicerent. q̄ proxime accedentes
pecuniam sibi clam in manibus deponebant. Que iam Cratinus comicus
in archilochis memorie mandasse uisus est his uerbis.

Juxta uero iactabat metrodus grāmatics cum diuino homine et in hospites
officiatissimo / ac peroptimo omniumq; grecorum primario Cimone pingue se-
nium conuiuatus. Seculum omne cōmorari. Ille uero abiens iuit prior.
Et Gorgias leontinus. Cimonem inquit sibi diuitias comparasse ut uteretur.
usum uero fuisse / ut honorem consequeretur. Critias uero unus ex triginta ti-
rannis. Scopadum diuitias. liberalitatem Cimonis et agessilai lacedemonij ui-
ctorias. In elegis sibi ipi comprecatur. Et enim spartanū licam celebrem qui-
dem inter grecos uirum / haud aliunde cognosamus. q̄ quod in gymnicijs lu-
dis ac exeratus externos conuiuari solebat. Jam uetus illud atheniensū in ho-
spites studiū atq; humanitas. Cimonis munificentie concedebat. Illi enim un-
ciuitas plurimum sibi glorie eleberi arbitratur greas hominibus educationis
semina impartita sunt. fontium quoq; ac ignis usum hos quibus opus erat ho-
mines eclocuere. Hic uero intra priuatos lares perinde ac i publicū quoddam
urbis diuersoriū cuēs exapiens / frugibus et agrorum suor et primis et
eximis quibulq; pulcritudine / uel peregrinis quoq; hominibus per omnem
anni horam ultro ablatis indulgebat. Ut prope modum iusus / fabulosa il-
la saturni tempora inuitim de integro exatasse. Sunt qui falso hanc amplissi-
mam liberalitatem in populares factiones assentionesq; transferant. A quibus
tantum dissentiendum esse arbitror. Ut cum optimatū parti more lacōnum
semper studuerit Themistodi plebis uires ultra q̄ equi esset attollenti pla-
ne constet hunc una cum Aristide acerrime obstasse. et inephialten iterū
qui populari gratia arnopagi potentā dissoluere uicebatur. grauissime fu-
isse inuectum. Expilationibus quoq; publicas ac largitionibus penitus abiti-
nentem omnia caste integre in re. p. obysse. tam et si preter Aristidem
et Ephialtem uniuersos primores ea peste uiderat esse contactos. ferunt

preterea rosāem quendam barbarū qui a rege persarum deficiens cū
 plurima ui auri athenas se se conuulerat. a calumniatoribus laceratum.
 in Cimoris confugisse tutelam. Tulisseq; illi domū dona phialas duas.
 quarum altera aureis clarias / altera argenteis plena erant. Conuersū
 uero ad eum Cimonem subruisse. Rogasseq; barbarum utrum mercenna-
 rium ne Cimonem an amiciū habere mallet. cum respondisset ille a-
 micum. Abi hinc igitur / inquit / tua q; hec tecum munera defer. Ego
 enim amicitia tua fretus / hūc cum opus fuerit liberaliter utar. Ma-
 ximam interea Atheniensū duces penes socios similitatem sibi conaue-
 rant. Longa enim milia fessi / cum nil preter quietem ac ociū incolē-
 dis agris cuperent. maxime quia barbaros inde sumotos. tumultu
 nil inferre cernebant. sicut integre uectigalia persoluebant / sic neq; na-
 uium neq; indictum militum numerū conferebant. Reliquis athen-
 duabus ea res permolesta erat. adeo ut ab his qui uel militū uel nu-
 merū nauū non compleuissent in iudiciū uocatis integerrimas sumeret
 penas. Ceterum ab his iustus est tantum dissensu Cimon. ut neminem
 grecorum inuolentam militiam traxerit. Sed pecuniam modo nauisq; ua-
 cuas ab his qui detractabant arma accipiens. emeritos eos exauctoratosq; fa-
 ciebat / cupiebat illos ocio allectos domi torpere. Ut qui ante pugnaces ui-
 ri fuissent. iam ad agrorum cultum questusq; clulcedinē uersi / imbelles so-
 lutiq; ob delicias ab armorum usu penitus abhorreret. Athenienses uero ad
 militiam uacillim conscribens atq; exercens. haud multum post temporis ic-
 cessat. Ut uel socijs ipsis / quorum mercede atq; pecunia militauerant / im-
 perarent. Et enim crebra nauigatione. labore assiduo. multo deniq; armorū
 usu. tantum illis terrorem inuasserant. ut sensim pro socijs / uectigales eos ser-
 uosq; haberent. Persia uero regis superbiam nemo super Cimonem elepressit
 atq; contudit. Electum enim grece finibus euestigio subsequutus anteq̃ ille aut
 pauore reaperet animos / aut res barbaras componere posset. Hec quidem
 subuertit atq; diripuit. illa uero a rege deficiētra ingreorum ditionem acc-
 pit. adeo ut omnem asiam absonia usq; pamphiliam persias presidijs atq;
 armis desolatam fecerit. Nuntiatum deinde ē / magno regis exercitu ingen-
 tiq; classe arcūsederi pamphiliam. Quod ubi accepisset Cimon cupies ma-
 ritime aditum ore que intra chelclonios iacet / hostibus terrore precludere.
 ab gardo et tropio cum cluentis triremibus enauigauit. Ne fuerant a The-
 mistocle et ad celeritatem et adgerū aptissime fabricate. quas Cimon latiores fa-
 ciens. curricula quoq; per tabulata disposuit. Ut multo milite referte actius
 in hostem inueherentur. In phaselias itaq; primum profectus est. In cū greci

essent de defectione secum deinde de admittenda classe actum est. utrumque pariter est negatum. Cimon uastatis agris ad urbis mema signum mouet. Chy in ea expeditione cum Simone comilitabant. qui officio ueteris erga phaeetias amicitie fidei cum Cimonem leniendo tum cordialiter sagittas alligatos super mema transmittendo eos tandem conualuere ea conditione ut decem talentis presolutis in barbaros secum armati comilitarent. Ephorus tithraustem maritimi regis copys terrestribus pherendantem duces fuisse tradit. Calistenes uero Ariomandem gobrie filium summe rerum prefuisse auctor est. detractantemque cum grecis congressum penes Eugime dontem secessisse ubi octuaginta prope diem phenices naues expectabat e Cypro. Quas cupiens eo prelio excludere Cimon maturius instructa classe in hostem subuehitur. ut in fumi recusassent ad conferendas manus compelleret. Illi ne uiurgerentur ad decernendum intra flumen reapiunt classem. Quod ubi insequentes uidissent Atheniensium naues et ipsi tandem ad pugnam uersi dimicaturi in hostem ueniunt. sexcentis ut phanodemus ut uero placet ephorus quinquaginta naubus ac trecentis. Nil tantis copys dignum nauali ab eis certamine dignum est. Nam mox pro rasin terram dantes proximi quique enaibus desiluerunt. et in castra nam ea prope locata erant se recipere. deprehensos uero barbaros omnes una cum naubus percliderunt. Hinc ingentem fuisse barbaram classem conuicere par est. Quando quidem multus infugam uersis multisque allisis naubus atque confectis. ducentas tamen captiuas Athenienses cepere. Pedestres uero barbarorum copie instructa acie ad litus descendunt. Constitit paululum Cimon deliberandum terrestri ne prelio sibi decernendum esset. Quod iam suos pugando defessos. hostes uero integros et numero superiores cernebat. Tandem suos conspiciat et robustate uirum et proxime uictorie gloria elatos. atque cominus cum barbari manum conferere cupientes. peditem adhuc nauali certamine sudantem in terram explicat. Clamore deinde sublato. citato agmine in hostem ruunt. Constitunt perse impetum strenue exapiantes. Atrox inde initur plui cum ingenti optimatum atque primorum Atheniensium strage. Anceps diu certamen fuit. et barbari tandem si pars celi atque traudati pars cum tentorijs multarum referas opum capti sunt. Cimon itaque ut ualidissimus certator binos uno die subiens iponte conflictus hoc pedestri quidem apud salamina. illud ad plateas nauali pugna tropheum duabus uictorijs superauit. Ad octuaginta deinde phenices naues ceu ad huius belli reliquias conuersus. ad ydro-

pem quo eas applicuisse audierat ire pergit. Non dum quicquam certa de
 reliquis copijs hostibus allatum fuerat. Sed integro animo et elato ad ex-
 eratum recenti clade confectum tendebant. Ea propter subito ac inspera-
 to uictorum pauore perculsi. uniuersa classe amissa celsi atque obt truncati
 sunt. Ea clades tantam persio regi trepidationem incussit. ut uulga-
 tissimas illas paas condiciones acciperet. Temperaturum agreco mari
 quantum est equi cursus intra cyaneos atque chelydomos longa nauu fer-
 req; rostrata non fore nauigaturum. Atque Calisthenes non illa paas fuis-
 se federa tradit. Sed barbararum re uera id sponte fecisse. cladis illi
 terrore consternatum. Tantumque deinde a greca abstinuisse. ut cum
 pericles primo quinquaginta. triginta iterum ephialtes nauibus in chelido-
 nuos nauigassent. in nullam penitus barbarorum nauem inuadissent. Crite-
 ro uero in psephismatibus que ipse collegit. eas conclusiones inter paas fede-
 ra cautis fuisse placet. ferunt etiam propterea paas aram athenis dedi-
 catam fuisse et calliam legatum maximo honori habitum. / Vendias de-
 inde hostium spolijs. cum iam erarium eo bello satis opulentum esset. et i
 alios publicos sumptus pecunia erogata. Et murus adnotum uergens ara
 exedificatus est. dicunt quoque muros longos quos sceles uocant. postea
 quidem absolutos fuisse. Prima uero eorum fundamenta in palustribus
 locis. multaque pluuiarum congerie limosis reasse Cimonem. Plurimo ce-
 mento graubusque lapidibus palude compressa. Omnemque eius rei sumptum
 proprijs opibus exoluisse. Omnis quoque diuersorij que liberalia ac
 amena uocant. que uel paulo post magnifice celebrata sunt. / Urbem peror-
 nant. platanos plantant in foro. achademiam uero que arida prius fu-
 erat et inculta irriguum lucum affecit. atque eo auctore purissimis aliueis
 umbrosisque deambulatorijs elaborata est. Et iam perse quidam ope atra-
 cibus implorati cheronesum deserere recusabant. Neque multa Cimonem
 faciebant. qui ab athenis cum paucas admodum triremibus eo enau-
 garat. Quatuor itaque ipse nauibus hostes adortus. tres atque decem
 illorum triremes cepit. Expulsisque deinde persis. cum iam thraces et
 iam late fudisset. Vniuersam tandem cheronesum patrie uendicauit.
 Thasi preterea qui ab atheniensibus deseruerant. nauali certamine pro-
 fligati. tres eorum atque triginta naues capte. et ciuitas per obsidione in
 potestatem reducta. Chrysea quoque ulteriore omneque cui preerat Thasi
 regionem Atheniensibus ipse subegit. Illinc erat facilis in macedoniam
 transitus. et multa uendicandi agri occasio. Quo arca accusatus est eum
 id agere noluisse. Alexandri regis mercede subductum. Eorum tamen

qui in se conspirauerant calumnias euasit. Cum uero causam pro se apud iudices ageret. Non ego inquit. quemadmodum ceteri ut colantur pariter ac dona capiant. Iones aut Thessalos locupletissimas gentes hospitio habeo. Ceterum macedones et colo et diligo eorum frugalitatem modestiamque imitatus. cum quibus nullas prorsus opes conferendas esse arbitror. Lector uero plurimum iudices quod hostili gaia ciuitati nostre ciuitas comparari. Stesimbrotus uero elpinicam ad fores perichs. Is erat uehementissimus cimonis accusator. supplicem uenisse auctor est illique subidentem consensisse dixisse consensisse ad huiusmodi res obeundis, o elpinica. Mitissimum tamen in cimonem fuisse deinceps. Nec ultra quam semel clumtaxat. et tunc quidem leuissime illam causam contra cimonem perorasse. tandemque ea accusatione absolutum fuisse cimonem. Dehinc quo ad in urbe a clerat potentissimus in re. p. factus. dissipabat consilia plebis. que iam inopamates insurgens uniuersam urbis potentiam cunctosque magistratus in se usurpare tentabat. Rursum uero ubi cum classe ex urbe profectus est. plebs de integro in animos erecta. omnem pristinam rei. p. statum patriosque quibus preside ephialte regebantur consuetudines euertere. Curias ex arriopago omnes ferme preter paucas sustulerunt. Jamque iudicio auctoritate in se usurpata uidebatur status urbis in plebeios homines integre defluxisse. Poterat tunc plurimum in urbe pericles. a quo et plebs summo studio fouebatur. Reuertens in urbem Cimon dignitatem tanta conaly prostratam indignatus. pristinum arriopagi statum integrare adortus est. et ad optimates summam rei traducere. Tunc rex nouarum auctores exclamare. Populum in eum iritantes lacessere. Crebro sibi obicere flagitium in sorore. Vocareque eum lacedemonis fautorem. Intergo uulgo iactabant illa. ab Eupolide tradita de Cimone. Malus quidem non fuit. Violentus uero ac negligens. et quandoque iacebat in lacedemone. Hanc tamen elpinicam reliquens solam. Si uero segrus. si imodestus tantas domuit urbes. totiens de hostibus uictorias retulit. Quis modo inficiabitur si is et sobrius et iugilantis fuisset ingeny nemini superiorum grecorum aut qui deinde fuisse rerum gestarum gloria concessurum fuisse lacedemonem profecto ab initio coluit atque amauit. Et geminos filios uno sibi partu ex clitoria editos. alterum lacedemonium. elium alterum nominasse. Stesimbrotus placet. proinde peridem sibi genus improbasse frequenter. Diodorus uero cosmographus. preter eos tertium quoque cymoni ex isodice euritelem megadeis filium genitum fuisse tradit. Thesalum nomine. Nec minimas eorum quos consecutus fuerat magistratum partes lacedemonys ipse debebat.

Jam enim Themistodi maxime infensi curabant, ut omnis urbis auctoritas,
 omnis potentia in adolescentem Cimonem conflueret. Primum quippe athe-
 niensis populus id probare atque iocunde conspiceret. Quam multa obeum
 atheniensibus lacedaemony contulissent. Nam cum res attica plurimum auge-
 retur, et iam socios sollicitando in se conuerteret, id quiete lacedaemony gratia
 atque amoris auctoritate tulere. Sui enim ductu atque auspicijs plurimae gre-
 carum rerum gubernabantur. Quod socios quidem comem atque benignum
 et gratissimum se ipsum lacedaemonys exhibebat. Postea uero quod res atticae suis
 uiribus nitebantur. Vigilans Cimonis erga spartanos studium Athenienses
 fastidiere. Et enim cunctis in rebus lacedaemonem extollens. Si quando suos
 aut improbare aut irritare uolebat, dictitare solum sibi Stesimbrotus. Non
 utique lacedaemony tales. Et inde quoddam penes cives suos odium atque simul-
 tatem sibi conflauerat. Maximam uero omnium quas unquam subierit calamitatem,
 hinc ortam fuisse constat. Regnabat quartum in spartanis annum Archidamus
 Ceuxidami filius. terremoto toto omnium ante eam etate memorabilium maxi-
 mo. ingentibus lacedaemona tellus hyatus soluta est. Concussis turgentibus monti-
 bus quidam eorum uertices patefacti. Vniuersa ciuitas diruta atque confusa. do-
 mos singulas praeter quinq; cum ingenti fragore ea ruina prostravit. Exercebant
 tunc forte in medio porticus puberes simul atque adolescentes. Sub eam terre con-
 cussionem leporem quendam in conspectu eis aduenisse ferunt. Hunc adolesce-
 tes ut erant unctos loco extra gymnasium insectatos fuisse. Puberes uero qui in-
 tus se continebant ruina gymnasij obrutos omnes pariter percussisse. Ea propter eorum
 sepulcrum et nunc quoque lismata appellatum est. Adueniens itaque Archidamus
 intanta totius urbis confusione atque ruina iminentem perniciem, quod cives
 passim soluti soli priuatarum rerum saluti intenderant. Aduentum hostium tuba un-
 dique significare facit. Cives armatos quod primum ad se conuenire iubet. Tota in
 hoc uno consilio uisa est pendere Spartane urbis salus. Viam namque homines
 concursione undique ex agnis facta. Directum ruinae reliquias ueniebant. Qui ar-
 matos iam cives instructosque conspicati terga dantes in proximas quinq; se urbes
 recipiunt. Inde finitimos populos obeundo ad praedam dirute urbis sollicitare.
 Multas et messenys maxime ea res cum plaussit, omnes in spartanos arma
 suscipiunt. Lacedaemony perclidam athenas mittunt, opem atque auxilium
 a socijs imploraturum, quem scribit Aristophanes comicus, pallidum aris infi-
 dentem punicea inueste exeratum postulare. Ephialtes itaque id prorsus prohibe-
 re, obtestarique ne ullam aduersane urbi opem ferrent. At sinere Spartanorum
 fastum superbiamque conculcari atque iacere. Cimonem uero lacedaemonys salutem,
 patrie commodis et incrementis pretulisse. Suasisse populo de auxilio sociorum.

atq; profectum. deinde cum haud parua militum manu in lacedemo-
norum subsidium. Critias auctor est. Non uero eius orationis meminit.
qua maxime ciuium animos in suam sententiam conuolauit. Hortatus
ne grecam claudam paterentur. neue contemnerent si altero iugo urbis
priuata esset. Prefectus itaq; lacedemonem amon. cum copias preterdu-
ceret per chorinthus. inuictus est ineum lachartus. quod in explora-
tis prius eius loca ciuibus illac exeratim traduxisset. Neque enim dece-
re alienum pulsantem hostium ingredi prius. q̃ dominus id iuberet.
Et Cimon ceterum non uos inquit o lacharte cleonensium ac megaren-
sium pulsantes hostia. sed armis ac ui confringentes in eorum domos
irruistis. Arbitratu his qui uribus preualent omnia aperta esse debere.
Nec fertur Cimonis in chorinthus haud magis mordax q̃ oportuna
responsio. Statimq; cum copys excessit. Acciti iterum a lacedemonys
athenienses contra messanos et helotas in ithome opem tulerunt. Mari-
mus uerat illis in armis splendor atq; promptitudo. Quos suspecti
lacedemonys tanq̃ nouarum rerum cupidos solos ex omnibus socijs ea mili-
tia abdicauere. Illi ut par erat indignanti abscedentes iam palam
in omnes spartanarum partium fauctores difficiles esse. et leui in amone
occasione capta per ostracis damnatum relegarunt in decem annos.
Erat enim decennale in exilij genus. lacedemonys interea ab expediti-
one regressi. liberacuri postremo delphos aphocensibus in tanagra ca-
stra locant. Quibus communis dimicaturi athenienses occurrunt. Cimon
armatus ad actiam exeratim ueniens tribui sue eneidi se adiungit.
Ardenatissimus una cum ciuibus suis patrias iniurias uendicare. Ce-
terum conalium in quo quingenti erant conscripti uiri. cum id paude
accepisset. Aduersa enim factio cum istuc uenisse clamitabat. attica tur-
baturum agmina. atq; patriam lacedemonys subacturum. Extemplo in-
nullos ordines amonem admitti iubet. Discedens ille e castris Euthippi
Anaphlysty ceterosq; quos lacedemonys fauor suspectos fecerat socios. hor-
tatur ut in hostem forma animo pugnent. Velintq; opera atq; uirtute a pud
cives suos ab hac se nota purgare. Hi cum omnem amonis armaturam
penes se detinissent. inturmas distributi tam acriter tam constanter ad-
uersus hostem dimicando consistere. ut cum centum essent. nemo tamen
ex ea pugna uiuus emerferit. Magna hec uirtus ingens istorum salu-
tis desiderium atheniensibus exortauit. penituitq; quod falsas atq; inu-
ltas tantas uiris causas iniecerant. Subinde et ipsi Cimoni conuolati
sunt. cum sociorum suorum cede. cum gerendarum rerum oportunitate

adducti. Ingenti namq; strage intanagra profligati. cum primo uere
 infestum peloponnesium exeratum trepidi expectarent. Cimonem
 ab exilio reuocant. qui pericle sibi psephisma conscribente in patriam e
 reuersus. Tales tunc ciues erant disceptationes. Mutueq; cuius ue
 adeo mensurate. ut pro publicis utilitatibus facile pacari possent. Et
 ipa ambitio cunctos animi impetus excedens. ipsi tamen patrie pietati
 cedebat. Cimonis itaq; opera id bellum dissolutum est. et urbes inuice
 conualiate. Pace pfa animaduertens Cimon iuuentutem atticam domi
 non posse quiescere. Ceterum et militia nutrir et augeri gliscientem. ti
 mens ne bellandi cupiditate i proximos grecos arma mouerent. Ne ue
 ad insulas aut peloponnesum ingenti classe conuersi causas intestini
 belli aut socialiu criminationum origines in urbem exatarent. duce
 tas armauit naues omnem bellorum cupidinem in Cyprios atq; egyptios
 profusus. Simul ut inquietos athenienses pugnando contra barbaros
 exerceret. et diuitijs ab hisce qui natura sibi inuicia erant comparatis. ho
 neste grecam locupletaret. Omnibus itaq; iam paratis cum in litore pro
 pe naues copie constitissent. Horrenda Cimoni species insomnis uisa. Appa
 rebat canem quendam in eum lacessitam latrare. Interlatrandum uero hu
 mana uoce admixtum huic uersum edidisse. *mihi itq; meis catulis fa*
 cturus amicum. Cimoni quidnam sibi hoc phasma porcenderet ambigenti.
 A sphilius possidoniates uir uanani peritus ei q; familiaris. mortem aut hac
 si spem presagire. hoc modo coniectans. Canis huic inquem latrat hostis
 est. hostem uero non alia quispiam re magisq; morte letum facit. Illa de
 mum mixta uox medium hostem designat. quod medorum dux grecis pa
 uiter ac barbaris uiribus inmixtus est. Sub hac spem ecce et aliud sibi
 dum libero pu sacrosanctum prodigium uisum. Cum enim uates de morte
 uictima cecidisset. Id sanguis q; iam humi congelatum erat fornicarum
 caterua paulatim corripientes ad Cimonem deportabant. Et circa pedis poli
 cem extendentes clu huic rei intente singulos latuere. Simul itaq; cum
 Cimon huic miv fornicarum studio mentem adhibuisset. aderat et sa
 cerdos. seaur uictime sine capite sibi ostentans. Hec cum sic obagisset. Gra
 uiauit tamen Cimon. quia tanti apparatus militiam honeste detrectare no
 poterat. Sexaginta itaq; naubus in egyptum transmissis. ipse cum reliqs
 ea manna perlustrans. regiam classem in qua plemisse ac aliae naues erat
 profligauit aruantes deinde urbes subegit. et iam in egyptios omne
 belli conuerterat molem. Nihil humile amplius sibi in animo residebat.
 Ceterum in ingentes atq; amplissimas spes mentem attollens. uniuersum

persia regis imperiū delere parabat. Stimulabat per maxime ingenas
spūs uirum Themistodes. quem tantam apud barbaros gloriam atq; au-
ctoritatem consecutum audierat. Ut rex persarū ingrecoꝝ arma moturus
uniuersis suis copys eum ducem declarasset. Themistodi uero ad mortem si-
bi sponse confasendam haud parum id accessit ferunt. quod insuperabilis
amoniꝝ uirtute atq; fortuna ingrecoꝝ rerum desperationem deueniret. Ci-
mon itaq; ingentes certaminū moles struens arca cyprum naualis continens
copias ad iouem ammoniū quospian ex suis mittit secretum quoddam ab eo
sussitaturus. Ignoratur enim prorsus quidnam id esset quod scire cuperet. Hec
uero deus illa sibi responsa tulit ut primū enim eo uenire. Iussit eos istinc
abscedere. Cimonem enim ipsum iam penes se existere asseuerabat. Hec illi
audientes confestim ad mare descendunt. et cum deū ingrecoꝝ castra ue-
nissent. que arca egyptum locata erant. Cognita amoniꝝ morte regꝝ ipsa cum
amoniꝝ collata responsō. Intellexerunt plane cum de uiri morte uatianatū
fuisse. tanq̃ iam penes deos īmortales ipsos cōmoraretur. Obijt itaq; diem
dum ciūm obsideret. aduersa ut plurimis placet corporis ualitudine captus.
Quidam uulnere quod aduersus barbaros pugnans acceperat eum confectum
fuisse tradunt. Moriens uero suis imperauit. ut celato eius interitu copias cum
classe in urbem reducerent. Obtigitq; ut cum neq; hostes neq; socorū quispian
id sensissent liberi acti in patriam remearent. ducē ut Phanodemus inquit
Cimone qui trigessimū ante diem euita migravit. Nil deinceps q̃ is mortuus
est. ab ullo grecoꝝ imperatore magnifice in barbaros gestum. Ceterum ad-
factiones ciuilesq; discordias conuersi. cum nemo manus afferret in mediū. ab-
externis bellis penitus dissi sunt. Eare maximū in resūmendis uiribus
momentū barbaris prestitere. et rebus greas quantam iacturam intulerint uix di-
ci possit. Haud paulo uero post hūc Agesilaus asie inferens arma breue cum
is duabus qui pro persio rege marittimas oras tuebantur. bellum gessit. Et
cum nil adhuc clare nil magnifice gestum esset. seditione tumultuq; aduer-
se factionis reuocatus abscessit. In medijs socorū ac amicorum urbibus publi-
nos persiarum derelinquens. In quas dum Cimon uiueret. nec persicus modo
tabellarius descendebat. nec equus intra quadraginta stadia ad mare cōspe-
ctus est. Reliquie uero eius ī atticam traducte fuerūt. quod monumenta testan-
tur. que et nūc quoq; Cimonia appellata sunt. Colunt uero et Ciacenses quoddā
cimoniꝝ sepulcrum. ut Nausichrates rethor tradit. Atq; eiusdem ui fame ter-
reꝝ sterilitate a deo imperatum est ut amonem negligant. Sed ut deum
uenerentur atq; colant.

EXPLICIT CIMONIS VITA. DEINDE SEQUITUR VITA. l. lv

LV **LUCILI IDES PARS ALTERA CONTENTIONIS : ~**

LVCIV LVCVLLI auus fuit vir consularis. Auunculus autem Metellus is qui numidicus est cognominatus. Parentum eius. hic quidem furci damnatus est. Cealia uero mater amissa pudicitia. parum in urbe glorie est consecuta. Lucillus ipse adolescens. cum priuatus adhuc. nullum in re. p. magistratum gessisset. Seruilio auguri qui patrem accusauerat. diem de publicae pecuniae peculatu dixit. Visa est ea res clarissima romanis et omnium laudata consensu. Id enim accusandi studium. l. sine priuata occasione haud ignobile uidebatur. Quinimo plura delectatione eos mirari laudareque iuuenes consueuerunt. quos sceleratis ac flagitiosis hominibus ceu feris generosos catulos acerrime cernebant incumbentes. Iugenti itaque in eo iudicio orta contentione. cum uulnerati quidam. aliquot preterea fuissent occisi. euasit tamen seruilius. Tantam uero Lucillus graecis pariter ac latinis litteris operam dedit. ut uel in utroque posset apertissime ornateque dicere. Et Sylla rerum suarum commentaria. inscripserit ad Lucillum. ad eum quippe qui elegantius eam historiam disponere potuisset. Non erat eius sermo. ut est multorum incuria modo uoluit aut sub sellis sed in omni publica priuataque re promptissimus atque disertus. Neque forum uelut irretitus tynnus. pelagus perturbabat. Inde uero egressus audax sine eloquio confectus. Ceterum ornatissimus illis disciplinis. quas liberales uocant. omne suum studium adhuc adolescens accommodauit. Grandior etate factus cum obeam potissimum disensionem quam aduersus Pompeium habuit. omni prorsus animi ambitione in tempore abdicasset. adiuturnis laboribus. ad otium atque quietem. ad nobilissima philosophiae studia se conuerteret. et in eius contemplatio genere ceu in iocundissimo quodam diuersorio quiescebat. Quanta uero ei fuerit in dicendo facilitate. hinc arbitror posse persaepe iudicari. ferunt enim hortensium causidicum et sisennam historicum. ex loco quodam in rem seriam. ut sit plerumque. conuersos cum Lucillo adolescente composuisse. ut poemate orationeque graeca pariter ac latina propositas. eo quem fors dedisset. italo eaque lingua teneretur Lucillus marsiae conscribere bellum. obtigit sibi forte. graeca oratio. defluxit enim ad uos usque marsiae belli historia grauo sermone contexta. Multa uero Lucilli in Marcum fratrem insignis beniuolentiae argumenta tradidere. In primisque id memorie mandandum est. quod maior natus cum esset. solus tamen nullum in re. p. magistratum inire uoluit. Verum legiptimam fratris morte

etatem ut eius quoque ratio haberi posset. tantam sibi hac humanitate apud populum gratiam conuulauit / ut uel absens una cum fratre edictis declaratus esset. Multa preterea iuuenis adhuc in marsico bello audacie. multa grauis consilij facinora declarauit. Et sylla eius constantia humanitateque ductus tantum sibi auctoritatis atque uirtutis tribuebat / ut ubi quid fortiter / clare / strenue agendum esset. lucilli potissimum quoaduxit / opera uteretur. Datum est ei i peloponneso signandi numi negotium. Eius qui plurimum in mithridatico bello consumptus est et lucillus dum ab illo est appellatus. Plurima quam primum mea expeditione militaria mihi digna cum mercede obiuit. Dehinc sylla greas rebus terra potius / tum athenis ubi se tenebat / mariatum annone aditum hostili classe sibi preclusum cernebat. Lucillum in egyptum et lybiam unde quam maximam sibi classem compararet trahere iussit. Is rigente tunc maxime / tribus cum greas myoparioribus et biremibus equalibus ferme rhodys / ab athenis enaugarunt. non horridi modo et efferuescentis pelagi / sed multarum quoque hostilium nauum periculum subiens / que passim per licentiam uagabantur. In Cretam itaque lucillus ueniens / eam sibi conuulauit. Et cyrenicos diuturnis tyrannibus bellisque confectos cum ad se recepisset inconditam atque turbatam eorum rem. publicam ordinauit. tunc illum meminisse ferunt eius sententie quam olim in cyrenicos diuine dixerat plato. Rogantibus enim illis ut leges sibi conseriberet. uelletque eorum ciuitatem in optime ciuitatis rei. publicae formam instituere. distillimum esse inquit. cyrenicos amplissima fortuna solutos / legibus continere. Nil enim imperatum difficilius esse / eo homine quem prospera fortuna extulerit. Neque iterum regi quispiam leuius illo / qui aduersis fuisset casibus depressus atque contractus. que res per facile intuenti lucillo prestitit cyrenicos. Inde uero transiens in egyptum maxima nauum suarum parte urgentibus piratis amissa / ipse cum reliquis in alexandriam clarissime denectus est. Et enim aduentanti sibi uniuersa regis classis magnifice perornata obuiam enaugarunt / quanto splendore quanto ue apparatu regredi-enti in urbem regi ornari consueuisset. Aliud subinde adolescentulus ptolemeus singulare lucillo ac inusitatum humanissime beniuolentie studium declarauit. Nam intra regiam eum cum familiariter tum splendidissime est hospitatus. Quo nemo ante lucillum superiorum quam honore a ptolemeo donatus fuerat. Cibatorum uero non quantum parari ceteris consueuerat. Sed quadruplum lucillo dabatur tam et si

nul amplius ipse q̄ quod modestissimo uiro dignum esset / acciperet.
 pretiosissima quoq; octingentum talentorum munera recusauit. feruit
 autem non inuicem non aliud quippiam in egypto mirabile / voluit
 se conspiciere. Otiosi enim ac delicati peregrini id esse. non eius qui su-
 um imperatorem / sub diuo sub hostiu menibus cubantem intanto rex
 discrimine reliquisset. Lucullus itaq; cum timentem ptolomeum inro-
 manorum societatem alligere nequiuisset / naues tamen que suam nau-
 gationem tuerentur usq; in cyprum / ab illo q̄ liberaliter datas acce-
 pit. Recedentq; sibi / plurima ptolomeus / clarissimq; beniuolentie
 insignia demonstrauit. donauit eum postremo pretiosissima pulcherimq;
 smaragdo auro alligata. Quam lucullus penitus recusasset. ni sibi
 rex — propriam illi lapidi insculptam ostendisset imaginem. Vereba-
 tur enim nequod animi magnitudine faceret si ad inuicem ptolo-
 meus transulisset nauales sibi pararet insidias. Profectus igitur ab
 alexandria lucullus ceteraq; maritime ore urbes adiens. a singulis
 que modo puantiam non exercebant. naues accepit. Coacta itaq; clas-
 se cum tuto traiecisset in cyprum. ibi hostes intra litoris sinus abscon-
 ditos / insidias sibi tendere / cumq; obseruare accepit. his allatis. Lu-
 cullus confestim machinis comparatis. naues in terram subducere iubet.
 littere deinde ad urbes uianas date. quibus proximu uer moraturum
 se esse dicebat. Commeatusq; ad augendam fidem et cetera ad hiber-
 nandum necessaria postulabat. Hoc interim spatio cum secundas sibi au-
 ras afflare conspexit. deductis repente nauibus classem in altum rece-
 pit. Inter diu demissis contractisq; uelis ignaro hoste per nauigabat.
 Nocte uero q̄ alte sublatis armamentis in rhodum integra classe appli-
 cuit. Nauibus ibi a rhodijs acceptis. cos atq; gnidus non m̄ de de-
 fectione a rege / sed ut insanos quoq; arma mouerent / suauit. Omnes
 dein perse ex chio expulsi. Et colophonios capto epigono eorum tian-
 no libertate donauit. Ea forte tempestate michridates deserto perga-
 mo. intra pitanem sese receperat. Vbi a fimbria terra obsequus atq; con-
 clusus / ad mare quod unica salutis spes erat / conuersus / q̄ multas
 poterat naues / ad contrahendam classem undiq; accersibat. despe-
 rabat enim cum fimbria signa conferre uiro cum suma audacia / tum
 proxime fortuna uictorie metuendo. fimbria cui nulle aderant maritime
 uires. hec ipsa conspiciens / lucillum sibi adiungere pergit. mittit igit
 q̄ primum / qui cum orent / moneant / supplicent. ut uniuersa cum classe
 adueniat. Vult q; secum infestissimu regem omniumq; romani populi

numicissimum perdere atq; Delere. Non patitur clarissimum tot laborū.
tot certaminū. tot deniq; periculorum premiū mithridatem iam inter re-
tia compulsū ac prope captū romanos euadere. Si enim is in romana
potestatem ueniret. neminem omnū tantum glorie. tantum sibi laudis
uendicare. ac ille qui uel fugam eius unum modo perditis rebus consi-
lium inhibuisset. aut cepisset fugientem. Ab se nā q̃ terris expulsū
undiq; ab illo mari conclusū mithridatem amplissimam utriq; gloria
allaturū. huiusce tante rei magnitudinem. Sylla ad orchoenum
atq; cheroniam summa romanorum laude celebrata faanoia extinctura.
Videbantur hec omnia aratione nil dissensire. Neq; dubium erat. si obse-
catus fimbrie lucillus. naubus que parum aberant eo traductis portus
fauces cōclusisset. id bellum penitus confici potuisset. Romanosq; in nume-
ris. quas deinceps subire. calamitatibus fore solutos. Non placuit ea res
lucillo. aut quia legatus iura sylle erga se omni comodo priuato publico-
q; preceperit. Sive quod fimbriam sue glorie solum recusarit. scelerū quip-
pe hominem. ac dominandi cupidine uiri et sibi amia. et imperatoris re-
centi cede sedatum. Seu potius quod diuina quadam fortuna mithridatem
tunc parens in destinatum sibi tempus debellandum seruauit. Vnde et li-
beram hosti fugam. et fimbrianum militem ludibrio barbaris esse dedit.
Ipse uero primum circa lectum. hic troadis locus est. regias sibi naues obui-
as profligauit. Neglecto deinde neoptolemo. qui cum maiori se tene-
classe tenebat. confluere secum instituit. Conscendens itaq; in rhodiam
quinq; remem. cui damagoras preerat. uir et longa naualiū certaminum ex-
perientia doctissimus. et summa cum romanis beniuolentia conuictus. primus
omnū in hostes deuehitur. Neoptolemus uero gubernatori suo imperat. ut
inocurrentem nauem quāmaximo potest impetu ruat. Demagoras pondus
aduersē naus ferreiq; rostra asperitatem reformidans. prorsus concurrere re-
cusauit. Itaq; conuersam nauem retro inhibuit. ut cū fugiens impetum q̃
egre in puppim exciperet. Itus eo cōsilio leuissimus fuit. Et in his ferme na-
uis parabus que mari conagebantur. Aderant interea relique naues. Et lu-
cillus una conuersus et uerbis et opera militum animos ad pugnam accēdit.
Conferatq; prelio cum multa egregie pugnaudo fecisset. hostes tandem in fu-
gam conuertit et neoptolemum ipsum est insecutus. Sylla deinde per chero-
nesum transituro congregiens liberato itinere exeratum eius tuto trahat.
federe icto mithridates in euxinum pontum profectus est. Sylla uero uigin-
ti milium talentorū damnata asia. colligendi munus lucillo comisit. ut ur-
de nūmos caderet. Is itaq; intam graui acerbq; negotio. non integre modo

141
ac iuste. Sed adeo prudenter, benigne, humane uersatus est, ut pro Sylla
difficultate afflictis urbibus uel maximū ipse solamen fuerit. Atqui Mi-
tileneos probis que inanum ipsi petarant penas dare uolebat. Impares
tamen criminis grauitati, nam quia hi ad romanos sponte defecerant. Mi-
tius idarco supplicium sibi deberi existimauit. Non tamen id mitylenei
passi sunt. Quod ubi lucullo allatum est, multam uidelicet mityleneos
detractare, classem confestim illo admoit, collatisq; utring; signis hostem
uictoria superatum in urbem conduxit. Castris deinde ad obsidendam urbē
positis, hac arte atq; ingenio, mityleneos occupauit. Interdum namq; ut se ho-
stes conspicerē possent, ad eam enauigauit. Nocte uero ad obsidionem fru-
strato regressus locatis circa urbem insidijs quiescebat. Mitylenei postredie
romani abesse rati temere fuscq; ad diripienda romana castra discurrunt.
Prodiens ex insidijs lucullus, et dissipatum hostem adortus plurimos captiuos
habuit. Quingentos hostiū pugnando trucidauit. Sex milia manapiorum
aliarq; innumerabilis praeda inde abacta. Ab italia uero miseris calamitatib;
quas sylla marisq; tristi ac flebili plurimorum clade mortalium intulere. Lu-
cullus celesti quadam sorte rebus asie immoratus ferme abstinuit. Nec tamē
minorem apud syllam q̃ ceteri et gratiam et dignitatem est consecutus. Ceterū
commentaria ceu diximus obsūmam cum auctoritatem tum inuicem beniuolen-
tiam sibi inscripsit. Et moriens posthabito pompeio, lucillum filij tutorem
testamento instituit. Eamq; usum est flagrantissimus ad gloriam inuicibus
primam succedende discordie faciem fuisse. Mortuo sylla habias nō mul-
to deinde comitis una cum Marco cotta consul est declaratus. Circa centesi-
mam et septuagesimam sextam olympiadem. Videbatur multis mithridati-
cum bellum suscipiendū esse et. M. cotta non dimissum, sed intermissum
esse dicebat. Consulibus itaq; foras prouincas iussis, gallia cisalpina lucul-
lo sorte obuenit. parum q; leto animo id accepit quod prouincia latam compa-
rande sibi glorie materiem non haberet. Stimulabat permaxime ingentis
spiritus uirum pompeius, qui rebus a se gestis in hispania tantum sibi laudis
uendicarat. ut si motus hispanie quouisent, mithridati cum bellum omni-
um sibi consensu decernendum esse uideretur. Prouincę cum pecunias ille pe-
tisset, scripsissetq; senatui nisi mitterent, relicta hispania atq; sertorio omēs
in italiam copias reducturum, lucullus ut q̃ primum transmitterentur effecit.
Ne ulla penitus occasione pompeius romam se consule remearet. Nec erat
nescius si tanto ille cum exeratu aduentisset, omnem in se urbem fore con-
uersurum. Ceterus preterea qui iam prope romane libertatis dignitate ex-
tincta, princeps in re. p. uidebatur, lucullo infensus erat, quod is obsidē

cethegi uitam libidinum / flagitiorum / errorum / scelerum plenam fasti-
daret. Luq; uero quinq; factiosi hominis qui decreta sylle antiquare i
re. p. exorare qui urbis quietem turbare tentabat. multa priuate /
publice multa comonefaciens / temeritatem audaciamq; compressit. Se-
ditosumq; uiri impetum procuitatis salute cohibens. ingentium cala-
mitatum radicem extirpauit. Rome interea nuntiatum est. octauum
qui aliam habebat e uita migrasse. Multa eam prouinciam compe-
turi. Cethegum cuius amplissima in ea re uidebatur auctoritas su-
ma cum diligentia excolebant. Lucillus tam et si aliam se sola non
multa faceret omne tamen ingenium. Omne adhibuit studium. ut ea si-
bi prouincia decerneretur. Arbitratus si aliam capadocae propinquam
tenuisset. fore ut alter nemo ad mithridaticum bellum destinandus es-
set. Cum itaq; multa tentasset. rem deniq; a suo prorsus ingenio alie-
nam adortus est. eamq; non magis uilem aut abiectam. qm pro potenda
ea prouincia opportunam. Mulier erat in urbe preea nomine nulli et
uenustate forme et uerborum lepore ac comitate concedens. Nil tamen
uita impuissimo quopiam scorto prestabat. Hec ex frequenti nobilissimo-
rum iuuenum congressu. gesta in re. p. perdiscebat. cuius discordias
componebat. amicitias confirmabat. hisq; artibus pariter cum placidis-
sima corporis atq; uerborum gratia. amplissima sibi in urbe beniuolen-
tiam conalaret. Vbi uero cethegum qui summa florebat gloria. Urbemq;
suo nutu ductitabat. Insano ebriantem amore sibi deuinxit. Jam in prea-
am omnis penitus rei. p. potentatus confluxerat. Nil enim non inter-
ueniente cethego insenati aut populo cleernebatur. Neq; cethego quip-
piam probatum erat quod preea non iussisset. Hanc Lucillus cu dona-
do. tum plurimu blandiendo subducens. Non enim inflate ambitiosq;
mulieri parua uidebatur merces. si tantus eam uir publice coluisset.
continuo cethegum et fautorem et prima sibi ferentem suffragia est.
adeptus. Cuiam uero prouinciam consecutus. neq; preae deinceps. ne-
que cethegi patronum postulauit. Amplissimo namq; omnium consensu
mithridaticum sibi bellum deferrebat. quod ab altero nemine ea res
clarius. fortius. accuratius geri posset. Pompeius enim contra sectorum
in hispania. metellus etate mala confectus erat. Qui duo duces milita-
ri cum Lucillo uirtute certare uidebantur. Atqui tota eius collega pa-
tres obeundo sollicitando supplicando ad propontidem obseruandam
debellandamq; bityniam missus est. Lucillus cum una modo quam
ipse perse se conscripserat. legione traiecit in asiam. Eo deueniens al-

142
terum sibi aliuu exeratum. Hi erant fimbriani milites appellati qui
diuturnis militijs. inueterataq; habendi cupiditate contabescabant.
qui effrenata peccandi licentia et libertate sine Duce diu soluti fuerat.
flacco enim et consule et imperatore / Duce fimbria interfecto ipsum de-
niq; sylle fimbriam prodidere. Viri seditiosi / intrectabiles inquit. Ce-
terum fortes / et continuo armorum usu pugnaassimi. Nos itaq; sibi lu-
cillus adiungens / breui temeritatem eorum a deo contudit / ut tunc pri-
mum et uerum ducem et fortissimu imperatorem experirentur. longa
tamen consuetudine declues inuoluptates / egre nec diu admodu cum
lucillo militarunt. Hec de romanis hactenus. Nunc res hostium con-
seramus. Mithridates itaq; ceu sophistaru pluri. Jactabundus primum
atq; elatus / cum inani atq; ignauo exeratu summo tn i armorum splen-
dore conspicio / in romanos profectus est. Vbi uero non minori cum ignomi-
nia q; periculo euadens cum hostibus iterum pugnaturus erat / non uarie
populorum multitudine / non barbaris multiplici linguarum minus / no
gemmis deniq; auro ornatis armatis potunde uictorie spem comisit.
Quia hec quasi uictorum manubias nil momenti gestantibus attulisse / sen-
sisset. Ceterum pro his romanos enses ualidissimosq; clipeos fabricari iubet.
Non amplius ornatos equos sed domitos militieq; instructos admittit.
Peditum centum uiginti milia romano more in ordines distributa. decem et
sex equitum milia in armis habuisse constat. preter falcatos currus / quos
centum fuisse tradunt. Naues preterea non deaumas tentorijs fulgentes
neq; delictarum pellicu balneis elaboratas / sub armis / missilibus / telis o-
pibus refectas parauit. His cum copijs trayaens in bityniam / ab urbe
iterum benigne exceptus est. Non enim has modo / sed uniuersam asi-
am intolerabili ueteriq; peste euerterant romani feneratores et publicani.
Quos postea lucillus uelut arpias labores mortalium depascentes eiecit.
Tunc uero plaade monendo conatus est / rapacem eorum ingluuiem aliqua-
culum delinire. Sed clauitq; populoru motus qui iam pene omnes romani se-
nonis onere defecturi uidebantur. Nec dum ita geruntur Cotta glorie si-
bi comparande occasionem ratus / cum mithridate decernere statuit. Cere-
igitur nuntiatum erat aduentare lucillum et iam in phrygia castra po-
suisse. Sed ne ille huius triumphu quem cotta manibus tenere arbitrabat-
aliquam sibi laudem uendicaret / cum hostibus signa conferre q; celere
festinauit. Terra mariq; profligatus cotta / sexaginta cum omni milite na-
ues. Et quatuor preterea peditum milia in ea pugna amisit. Et ipse in cal-
cedone conclusus unicum salutis spem in lucillo posuerat. Erant no nulli

qui cotta neglecto. Lucillum ulterius progredi stimulabant quod mithridatis regnum omni presidio desolatum facillime capi posse. Hec maxime militum sententia erat. Nec enim pari poterant animo tolerare. si cotta non suam modo suorumque militum perniciem procurasset. Sed ipsis quoque impedimento foret ad tantam sine ulla pugna uictoriam rapessendam. Lucillus itaque militibus ad contionem uocatis. cum multa clarissime disseruisset. tandem se malle inquit. uel unum ab hostibus romanum eripere. quam omnes sibi res hostium uendicare. Et archelao iterum. in boeta qui in boeta pro mithridate prefectus defecerat ad romanos. asseueranti si in ponto lucillus conspiceretur. omnia pariter romanum imperium subitura. non ego inquit archele uenatoribus audacia cedo. ut relictis feris ad uania illarum lustra progrediar. Hec ita dicens in mithridatem ducebat exeratum. Triginta non ultra peditum milia. equites bis mille quingentos in armis habuisse conuictat. Cum itaque in hostium conspectu castra locasset. ingentes eorum copias admiratus. tutius si posset a periculo abstinere censebat. Et tempus terendo rem gerere. frustratus est id sibi consilium Marus. quem Sertorius ex hispania cum copys ad mithridatem transmiserat. Is sibi cum occurrisset. laesissus ad prelium lucillus copias in aciem pugnaturus eduat. Datum erat utriusque pugne signum. cum nullo prorsus inditio precedente. Ingens flammeum corpus aere repente confRACTO intra duos exeratus est delapsum. Erat id corpus forma quidem dolio. argento uerum igneo colore persimile. Subitus itaque tanti prodigij pauor certamen diremit. Hoc circa otryas. hic phrigie locus est. euensisse traditum est. Lucillus subinde hostium multitudinem cognita. nullas opes. nullos humanos apparatus ad eam diu nutriendam suffecturos esse censebat. praesertim si assidens ipse frumentandi facultatem hostibus ademisset. Rem itaque graui consilio indigere adortus unum ex captiuis sibi adduci iubet. Rogat primum quot hominibus in mithridatis castra contubernabat. Postea quantum abi discedens intentorio reliquisset. Cum ille ad singula respondisset. amoueri eum iubet. Et secundum deinde ac tertium pariter percontatus est. hostium denique numero cum abarorum quantitate collato comperit non ultra quam trium aut quatuor dierum comectum hostibus superasse. Ea re lucillus ad cunctationem maxime confirmatus. Ingentem comectum copiam intra uallum congeri iubet. ut abundantia sua obsessum hostem in media debellaret. Mithridates interim cyzicenos qui in calcedonia pugna decem naues

tria^q hominum milia cum maxime rei sue detrimento amiserant. in
 fidys occupare aggressus / militem suum corpora curare ac uasa col-
 ligere iubet. Lucillum q³ maxime latere cupiens. prima statim ui-
 gilia noctis que tenebrosa et humida erat. silentio castra mouit. Ad-
 urbem itaq³ prima diei luce adueniens prope montem ad trāsae signa
 firmavit. Accipiens id Lucillus et confestim citato gressu mithridate^m
 subsequutus locatusq³ in hostem in composito hoste non inadisset. inuicem
 qui trāa diatur locant exeratum. hunc in locum omnia prorsus itinera
 confluebant. quibus frumentatū pabulatūq³ hostis exire compellebatur.
 Quare Lucillus proxima iam uictoria mente concepta. spem suam adle-
 uandos militum animos exprimere censet. Positis itaq³ castris. ut pri-
 mum ab opere cessatum est. milites ad contionem uocat. ibi cum suum co-
 silium honeste ac magnifice laudasset. promississetq³ sine ulla suorum
 cede uictoriam de hostibus prope diem daturum. milites optime sperare
 iussos / a conaone dimisit. Mithridates decem castris a terra Cyzicēno^{rum}
 urbem aggressus. cum illum quoq³ maris meatu quo a continenti ciui-
 tas diuisa erat. nauibus obduxisset. urbem utring³ obsidione tenebat.
 Cizicēni uero ad tuendam urbem / ad propulsandos hostiū impetus. ad
 seruandam socialem romanorum fidem / usq³ ad ultimam sui perniciem
 constantissimi erant. Hac tamen una cura aliquantulum angebantur q³
 ubinam Lucillus esset penitus ignorabant. Poterant quippe romana
 castra satis ab urbe uideri. Ceterum dolosi hostes ut oppidanis pauorem
 inuiterent ad romanos conuersi. iudeis ne illos atebant / armeniorum
 atq³ medorum est ille exeratus quos tigranes in auxilium mithridati
 transmisit. Cizicēni nō tantū copiarū admiratione stupentes. nullū
 amplius romanū auxilium expectabant. quia tam ingenti armorū hor-
 rore undique circumfuso omnis ferende opis facultas Lucullo adempta
 esset. Primus igitur ab archelao demonax iⁿmissus presentiam Lu-
 culli cyzicēnis enuntiavit. Non satis tamen huic nuntio credidit est.
 sed archelaum ad leuandos eorum animos id cōmentari arbitrabantur.
 adolescentem subinde qui captiuus e castris hostium fugiens ueniebat.
 studiosē conueniunt. rogantq³ ut ubi nam Lucillus esset / edisserat. Sub-
 risit adolescens quia iocari eos existimabat. Ut uero serio queritantes
 animaduertit. romano sibi uallo manu significato priori cyzicēnorū
 animos audacia integrauit. Stabant forte in dasylitide palude q³
 plures haud parue scaphe. harum maximam Lucillus a dmotis machi-
 nis terram subdula iubet. Inde palustris impositam ad mare cū tran-

suexisset. & multos capere potuit milites eam ingressos proxima
nocte frustratis hostium uigilijs in urbem intravit. Nec humana ma-
gis & celesti ope leuatos ea tempestate cyciænos fuisse ferunt. Sed
cum alijs multis. tum hoc uno leto prodigio optimum rerum even-
tum sperare iussi. Aderant enim proserpinaha festa. Nec bouem ni-
gram qualis in his sacris mactari solebat. ob arcumsum hostem co-
parare potuerant. Sed pro boue placentam altaribus offerendam con-
ficiunt. Victima uero que adhuc sacra quotannis educabatur. una cu
reliquis cuiusdam armentis in ulterioris ripe pabulis pascebatur. Nec
itaq; quo die proserpinaha agebantur a cetero grege secreta sola trina-
uit ad urbem. et sese sponte altaribus mactandam admouit. Minerva
deinde. Aristogore populi tabellioni. per somnum uisa. Ego modula-
torem inquit libycum in ponticum tubianem iductura adueni. Itaq;
cues integro animo esse iube. Cum uero nemo ambiguum deæ uocem
satis interpretari sciret. ubi primum illuxit tam uehementēs undique.
tam rapidi uentorum turbines oborti sunt. ut sublatis in celum flucti-
bus mare funditus euerteretur. Mithridatis machine que ad oppu-
gnandam urbem menibus admote fuerant. miranda profecto nico-
medis Thessali opera. horrendo primum strepitu atq; stridore ruina
proximam presignabant. Repens subinde incredibilis impetus anoto
turbo exortus cetera cum subito machinamenta diruisset. ligneam quo-
que turrim centum cubitorum altitudinis concussam deiecit. feruit mi-
neruam eo tempore multis in illo per somnum apparuisse plurimo sudore
madentem. Et confasum pepulum ostentantem dixisse quod cyciænis ni-
per auxiliata ueniret. Quocirca illa columnam statuere supra huiusce
rei memoria litteris mandata erat. Jam ultimo omnium mortaliū sup-
plicio fame mithridatis absumebatur exeratus. Ipse tamen penitus
tante cladis ignarus. nam assentandi causa sui duces id se celant.
ad expugnationem urbis. que spe diutius prolatabatur. omnes curas
suas intenderat. Vbi uero nuntiatum est omnium cōmeatuum inopiam
eo creuisse ut ab humanis carnibus non abstineretur. Ingrens amplissi-
me glorie sperare q; uictoriæ expectatio sibi continuo decedit. Quia non
armis Lucillus non acie non congressu certaret. Sed inuentrem ut a-
iunt. omni belli mole conuersa. extremam sibi famis cladem inferret.
Itaq; cum Lucillus in oppidi cuiusdam obsidione cum parte exeratus
teneretur. Mithridates. in utilem peditem omnēq; ferme equitem cum
saramis in bithyniam repente dimisit. Lucillus his auditis. confestim

144
nocte adhuc in castra reuersus / mane cum decem cohortibus et oī
equitatu fugientes copias insectatur / tanto gelu tantaq; niue obui-
tus quod quidam milites intolerabili rigore confecti in itinere de-
fecere. Cum reliquis lucillus assecutus arca Rindacim flumiū
hostem tam late fuisseq; profligauit / ut accurrentibus ex appollonia
mulieribus et saranas rapere. et interemptos barbaros spoliare
liceret. Mulas itaq; ut par est trucidatis. sex tamen equorū. qui-
decim uiuorum milia / tum innumerabili iumentorū multitudine
capta. hanc tantam praedam ante hostium castra preteruehens
lucillus ad suos reuersus est. Salustium uero mirari soleo. qui ro-
manos tunc primū camelos uidisse scribit / arbitratum forte. ne eos
primum qui cum sapione antiochum deuicere. neq; iterum qui cum
archelao ordiomenum et cheroniam nuper conseruerunt cognouis-
se camelum. His ita gestis / rebus suis consulere sola fuga mithri-
dates instituit. Itaq; mox ac retardationis causas post se lucillo extru-
ens Arisbonicum prefectum classis ad greci mare premisit. Cumq;
is q̄ proxime enauiaturus esset. eum per prodicionem lucillus
in potestatem redegit cum decem aureorum milibus quibus aliqd
sibi romani exeratus conciliare posse sperabat. Mithridate interi-
ad mare profugiente / copiarū suarū duces terrestri itinere exerā-
tum adducebat. In quos lucillus ad graniā flumen inadens cap-
tisq; pluribus uiginti hostium milia trucidauit. ferunt autem ex omī
et ministrorū et militū turba haud multum citra trecenta milia. eo
prelio fuisse perditā. Lucillus subinde in agricum se conferens. cum
ingentes honores modestissimasq; uoluptates apud liberatos ciues
assecutus esset. classem deinde comparat in helespontum celerissime
profecturus. Triadecim uero deuectus. Dum ueneris in templo contuber-
naret dormienti ferunt nocte deam in somnis uisam dixisse. O
leo quid dormis. catulos sectare propinquos. Exurgens continuo.
acerisus adhuc nocte amas cum quid sibi contigisset exponeret.
aderant pariter abilio nuntij. tres et decem regias quinqueremes
in lemnū annauigantes ad achuorum portū fuisse conspectas. In
altum euestigio cum classe receptus. capta pretoria quinqueremi atq;
Isidoro prefecto classis interempto. in alias aduersis prorsus subuehitur.
Ceteras in littore firmabat ancora. Et cum tepidi barbari accurre-
tem conspexere lucillum. nauibus ex templo in terram subductis p
tabulata dispositi pugnam ineunt. locorum iniquitate romanus ali-

quanto plus cladis acceperat. Non enim loci situs hostem arcueneri.
neq; cum naubus interram subactis communis pugnare romanorum na-
uium magnitudo prestabat. Lucullus tandem quia protensa erat ali-
quantulum in altum insula. expeditos milites interia demittit. Hi ater-
go hostem adorti cum multis trucidassent. ceteros terram fugientes.
precis retinaculis nauum. delapsas rates inuicem collidere compulerunt.
Et inopposita romanoru rostra decedentes confringere. Multi in ea pu-
gna barbari cedere. Inter captiuos autem et ipse qui a Sertorio cum co-
pys uenerat Marius. deprehensus est. Altero enim oculo priuatus erat.
Et inuentibus prelium romanis imperatum fuerat a cede cuiq; qui alte-
ro careret oculo abstinere. ut Marius ignominia primo contumelysq; affe-
ctus mortem deinde oppeteret. His gentis ad insectandum mithridate
Lucullus celerime se conuerat. Sperabat adhuc circa bithyniam cum
offendere. ab oconio obseruatu quem ipse mithridatis fugam impedi-
turum cum aliquot naubus miserat nicomediam. Ceterum boconius
tanta re neglecta. iniunctus insamothrace ac festis imoratus haud ite-
pore adfuit. Mithridates uero ne se anteq; in pontu applicuisset. Lu-
cullus assequeret. omni diligentia. studio cura nauigationem accelerabat.
Iugenti uero tempestate aborta aliquot nauu suaz allise sunt. alie uor-
tiginoso pelago absorte. Et omne littus tabulis quas minute perfractis
naubus procella hinc discerant. diu operu fuit. Jam mithridati postre-
mum iminebat periculu. Neq; enim oneraria in qua erat nauis cum sua
cum estus magnitudine interram aduehi. neq; gubernatori intanta fluctu-
um agitatione satis poterat audire. Sed cum imbibuo pelago grauis no-
amodo exauriri posset. ipse q; ob id ipyraticum myoparonem conscendes.
corpus. uitam ultimaq; fortuna puatatu perfidie credidisset. In pontica
tandem herodea preter omnium spem euasit. Jam apud romanos pa-
tres amplissimam Lucullus omniu sententia laudem est consecutus. Nolu-
it enim cum esset ex senatus consulto adgerendu id bellu tribus talento-
rum milibus classem compare. Et ipse literis ad senatum datis rem-
suam laudare atq; extollere. se preter omnem erary sumptum maritti-
mum confecisse bellum. Non amplo apparatu. sed solis socorum naubz
mithridatem omni pelago exegisse. Atqui creditum est celestis numinis
ope eam sibi Lucullu gloriam peperisse. ferunt enim priapine diane in
dignatione tam uastam ponticos tempestatem inuasisse. quia hi spoliato
templo dec quoq; statuam abstulere. Erant complures qui bellum ali-
quanto differri censebant. quoru neglecta sententia Lucullus in ipsos

regios fines per bithyniam et galatiam induxit exercitum. Tanta uero sibi fuit in itineris principio cōmeatum egestas. ut galatarū qui singuli singulum tritici modium gestarent triginta milia secum ducere compelleret. Progrediens uero ac omnibus late poctus tam ingenti omnium rerum copia affluebat ut in castris bos una drachina. manapium uero quatuor uendetur. Reliqua preda aut passim relinquendo. aut effusissime dissipando neglecta. quia iam confectis omnibus castrorum cellis nil amplius apud quē q̄ deponi poterat. Latissimus itaq; excursionibus uniuersa usq; ad themiscyras Thermo dontianosq; campos regione uastata iam in lucillum insatibilis auaritia milites stimulare. Inculcare eum quod tot sibi conualatis urbibus nullam penitus per uim cepisse. Noluisse ad locupletandos milites suos. uel unam sibi urbem diripiendam permittere. Ceterum irati dicebant. Amisso opulentissima fortunatissimaq; ciuitate. paulo tamen longiori obsidione expugnabili. derelicta. age milites tuos per Tibarenorū Chaldeorūq; deserta mithridatem debellaturos. Contemnebat lucillus has effrenatas pernitiosasq; militum uoces. Quia non intantem. ut demū euasit desperationem eorum iram conuerti posse sperabat. Maxime uero apud eos purgatum se esse curabat. qui summam eius prudentiam intardiciem transferentes. accusabant eum. quod tam diu circa negligendas urbes ac uiuos immoratus. Instaurandarum uirum facultatem mithridati prestaret. Quibus ille. hoc idē inquit. arte studio. industria superfedens expecto. ut mithridates comparatis sibi copiis maioriq; incertando q̄ fugiendo spe posita. romanam cominus uirtutem audeat experiri. Videns ne inquit sibi patere imensam terre penitusq; desertam uastitatem attergo. nūquid uanum caucāsum non uidetis. nūquid plerosq; celso montes. qui non mithridatem modo. sed innumerorum prope regum fugam tuerentur atq; celarent. Non multas preterea diebus a cabiris in harmeniam iter confiat. Vbi tigranes nē sedet. rex quippe regum. qui tanta potentia uiget. ut ab asia parthos arcens. grecas in ipsam mediam ciuitates traducat. Qui syrie imperat atq; palestine. Qui ortis ex seleuco regibus interfectis. hunc mithridatis generū nūc fugatum supplicem q; socerū neglecturum fore speramus. In nos profecto iratus arma mouebit. Et dum celere conabimur eicere mithridatem. irritati quoq; tigranis uires experiemur. Nam ipsi indiendi romani bellum causas diu querenti quenam dignior. sanctor. honestior querenda erit. q̄ pro uolato rege. pro necessario. pro socero bellum mouere. Desinamus itaq; ignarū mithridatem mouere. Cum quibus sibi socijs bellum nobiscum gerendum sit. qui nisi compulsus. summam sibi tigranis auxiliū

implorare ignominiam arbitaretur. Dandum est illi spatium. Danda est facultas ut ex proprio regno sibi vires comparet. Cauendum magis est ne iunctis sibi mediis atque harmentis suum cum illis tueatur imperium. Quod in eis quos sepe deuicimus / cholas. tibarenis ac cappadocibus confisus. in medium certamen ueniat. His potissimum ductus lucillus. ad amisum diu consedit. lentamque obsidionem de industria protrahebat. Exacta deinde hieme relictoque murena ad amisum obsidendam. ipse cum reliquo exercitu in mithridatem profectus est. Is ad cabura statua habuerat. Et iam cum romani congredi statuens. quia quadraginta sibi peditum quatuor equitum milia coegisset. lycum flumen traiecerat. Inde romanis in pugne discrimen uocatis. cum equites utrinque concurrerunt. succumbens romanus diu stare non potuit. Captus est in eo congressu Pomponius uir insignis. qui cum acceptis uulneribus ad multitudinem ductus fuisset. rogareturque ab eo. si curatus sibi foret amicus. Sicut inquit Pomponius. romanis amicus fueris. Sin autem me quoque inuicem habebis. Michridates clarissimi uiri constantiam admiratus ab omni penitus in eum inuicia temperauit. Lucillus uero cum hostem equitatu sibi prestantem cerneret. equos iam campos extimescebat. Neque tutum uidebatur per montana capessere iter. quod longum siluestre ac prope inuium esset. Deliberanti itaque sibi aliquot interea greci qui quodam in specu fugientes capti fortasse fuerant. adducuntur. Ceteris grandior etate artemidorus. exercitum romanum ducturum se pollicetur. ubi et castra tuto locari possint et castellum quoddam caburis super immensum situm erat. Prestita sibi fide lucillus prima statim uigilia noctis incensis ignibus castra mouit. Et itaneis angustias tuto preteriens cum promissum sibi locum tenuisset. in ea parte locauit exercitum. ubi et pugnaturus. copias in aciem educere. et qui essent hostium insulcus negligere impune licebat. Stabant ambo exercitus neuter incertam pugne fortunam experiri audebat. ferunt autem barbaris ceruim quendam insectantibus forte obuiam fuisse romanos occurrentesque confestim uisisse certamen. Augebatur continue utrinque pugnantium numerus. Et cum lucilliam tandem ueni terga dedissent. Romani milites suorum fugam ex uallo indigne conspicientes ad lucillum concurrunt. orantes ut in aciem educantur et signum pugne quod primum dari iubeat. Lucillus uero suos docere cupiens quale quantumque in belli discrimine sit momentum. prudentis diuis aspectus atque

146.
prudenciam illos quiescere iubet. Et ipse continuo e castris in campos descen-
dens / ac primis suorum fugientibus obuiam factus sistere fugam im-
perat / ac secum in hostem reuertitur. his itaque reliquisque fugientibus im-
barbaris deinde conuersis. haud multo labore fugatus hostis in ca-
stra redigitur. Inde uero ad suos rediens consueta quadam. eos qui
fugerant ignominia afficit. Illos enim interioribus tunicas solutas in-
dutos sub oculis militum duodecim pedum fossam cauare iussit. Erat
ea tempestate in mithridatis exercitu oltaeus quidam ex dandarijs
homo primarius. Sunt autem dandarij genere ex his barbaris
qui circa meotidem habitant. Hic siquidem oltaeus uir erat impi-
ger atque promptissimus et qui difficillimis arduisque uiribus et auda-
cia et consilio uti sciret. Potissimumque in colendis hominibus conuictis
quedam atque urbanitas summa cum diligentia sibi erat innata. hic
aduersus dandarium quendam contribulem suum mutua emulatione
accensus. quod uterque primos sibi laudis locos uendicare certabat.
Mithridati pollicetur ingens atque strenuum. si modo fortuna faueat fac-
tus patratum lucillo uidelicet mortem inferre. Mithridates cum olta-
ei animum ingenti laude extulisset. statim in eum ex composito simulauit
fictasque ignominias simulato furori adiecit. Oltaeus inde fugiens cum
ad romanos apud quos etiam celebris eius fama peruenerat. se contu-
lisset / a lucillo per humane exceptus est / qui oltaeam prudentiam / studiūque
erga se ac diligentiam admiratus / tanto eum honore habuit ut inconui-
uio atque consessu eum plerumque socium non recusaret. Dandarius
tandem prestitam sibi occasionem ratus. multos suos equos extra
uallum educere iubet. Et ipse meridie motus / cum romanos passim
solutos hinc deambulare illinc quiescere cerneret. Ad imperatoris pre-
torum ire pergit. liberum sibi patere aditum arbitrabatur. quia iam
lucillo plurimum consueuerat et altis de rebus secum habere sermonem.
sibi opere esse simulabat. Patuisset profecto aditus / nisi qui iam pluri-
mos duces perdidit somnus lucillum tunc forte saluasset. Dormiebat
enim ipse. Et menedemus unus ex abilis custodibus / non utempe-
re inquit aduenisti oltaee. lucillus enim longa uigilia tantisque labori-
bus lassatum corpus nuper quieti reddidit. Oltaeus si sponte non lice-
at per uim impetorum irrumperere minatur. quia in re opportuna et
maturato sibi consilio opus esset. Iratus menedemus non enim arbitror
inquit lucilli salute quippiam opportunius esse. quo dicto impetum ol-
taei ambabus a se manibus propulsauit. Ille iam exortata re trepidus

extra uallum tacito se recepit. Et citato equo ad Mithridatem infecto negotio reuersus est. Sic ipsum prefecto tempus ad res gerendas quæ admodum et medicamenta. maximū uite mortisq; momentum affert. Subinde Sornacius a Lucullo cum decem cohortibus frumentatum emisit ad occurrentem sibi menandriū unū ex duabus mithridatis cōstitit. Conseruq; prelio post ingentem hostium cædem eos infugam conuertit. Adrianum iterum Lucullus cum copys frumentatū emisit ut cōmeatū copia romani milites abundarent. Mithridates ea sibi re nuntiata menemachum atq; myronem cum ingenti equitum peditūq; manu adriano occursuros inmittit. hos usq; adeo aduerso Marte rem gessisse ferunt ut omnibus cæsis duo tantum cladis nuntij superstitere. Tante stragis magnitudinem mithridates oculis esse cupiebat. Neq; fuisse ingentem. neq; aliam obrem q̃ imperitia ducum euenisse dicebat. Verum Adrianus hostium prope castra mulea cōmeatibus spolijsq; repleta plaustra. summo splendore preterducens tantum mithridati inuicem milibus tantū metu ac trepidationem iniecit ut non amplius manendum esse uideretur. Duces itaq; soli suas opes per oia asportabant. prohibita uero milites cū sibi suisq; rebus nequicq; tentarent fugiendo consulere. Instans tumultus in ipsis castrorū portis oboritur. Diripiuntur principumpes. et iam seuahabendi cupiditas in eorum cedes armauerat milites. Vbi donato dux ob solam qua indutus erat purpuram tridato. hermeus quoq; sacerdos ante castrorum portas conculcatus interijt. Ipse uero Mithridates. non famuli non stabulariū tantum ministrum non equū regum expectans fugientiturbæ inmixtus eccestris erupit. Sed ptolomeus eunuchus. cum incauas fugientū fluctibus deuolutum tandem conspicuus. suū cui insederat equū sibi dedit. Aderant atergo romani q̃ proxime inuidentes. Et celeritate quippe prestantes mithridatem ipsum cepissent. Versi cæa militū auaritia. quiescent tot laboribus. tot periculis tot deniq; prelijs hostem romanis eripuit. Et Lucillum ipsum digno parte uictorie premio frustratum fecit. Jam enim ad ipsum Mithridatis equum deuentum erat. Sed onustus auro mulus. siue sponte. seu mithridatis industria insequentibus romanis obiectis. eos ab insectatione aliquanto continuit. Et ad diripiendum aurum certam intenti fugiendi sibi oia prestitere. Neq; id modo detrimenti auarissima militum fames Lucullo obculit. Verum callistratum etiam q̃ alta mithridatis archana sciebat. cum ad se dua uisisset et milites interducendū quingentos aureos fucatos sibi sensissent prede cupiditate illum interfecere. Nihilominus tñ Lucillus hostiū castra quibus potius

capitulum

erat. militi diripienda concessit. Obcam fugam et cubura et plurima ar-
cum castella. Ingentes thesauri comperti sunt. Et multa greca multaq;
mithridatis cognati qui carere detinebantur laxati. Quibus cum iam
diu se perysse iudicaret non liberatos modo sed renatos denuo. atq;
secundam quendam se uitam Luculli clementia consecutos uidebatur. Ny-
ssa quoq; mithridatis soror tunc capta fuit. et meliori quippe sui for-
tuna. Nam relique regie sorores ac mulieres quarum saluti quia in
phernaa per otium obseruabantur. tutissime consultum esse appare-
bat. miserabiliter interire. quibus mithridates fugiens bachidem
eunuchum. tristem earum mortis intuitum. misit. Erant inter ceteras
due ipsius regis sorores. Statira at Roxana que annos ferme qua-
draginta nate uirginitatem eo usq; seruauerunt. Due preterea eius ux-
res genere Jonice Veronica exchio. Momma uero mulesia. Minus cele-
berrimus erat ingreca sermo regi se in libidinem acersenti. spreus
quindeam aureorum milibus noluisse parere. donec uxorem sibi astatam
nullo diademate. eam reginam appellauit. Hec diuturnis lacrimis atq;
meroribus tristem duxerat uitam. Miseramq; suam fortunam dedu-
xerat. Exercebatur mesta uenustissimum pulchritudinis sue florem. q;
superbum pro marito dominum. pro regina atq; penatibus barbaram si-
bi custodiam ac prope carcerem comparasse. Et relicta greca ubi tot
sibi splendidissima fortune munera affluebant. pro speratis bonis in-
ane quali somnum suscepisse. Nec momma. cum adueniens inpher-
naam bachides regis imperasset. ut quodcumq; facillimum et gratum
esset id sibi genus mortis eligeret. Auxilium e capite diadema cum
collo arailgasset. misera se suspendit. Et cum corporis grauitate la-
queus ille contractus esset. o execrandum inquit diadema. Neq; itam
tristi mihi ministerio profuisti. Et cum super illum a se deiectum in-
spuisset bachidi continuo uigulanda sese submisit. Veronica uero
ueneni sibi paratum calicem cum eius matre que ueneni partem sup-
plex orabat. parata est. Et cum ex illo utraq; bibisset. debiliori pro-
fecto corpori et mala etate confecto ueneni uirtus abunde sufficit.
Veronice autem quia minus q; ad extinguendum satis fuerit. hau-
sisset. uiuentem contorquebat. Et uirus incendio semens abachide
celere suffocata interijt. fertur etiam uirgines illas mithridatis so-
rores haurisse uenenum. Roxana quidem uicam extremas fratri
miserias imprecatam. Statiram uero nil crudele. nil asperum. nil
ignobile locutam. fratrem sumopere laudasse quod intanto sue uite

discrimine haud sororum suarum dignitate neglecta, liberas eas
atq; inuolatas occumbere maluisset. His rebus apud romanos mi-
tratis. Lucullus ingenti misericordia est affectus. Mox itaq; deinde ex-
eratu. quaras castris ad talaura confedit. Vbi cum accepisset mi-
thridatem iam illac transgressum, ad tigranem in harmeniam confu-
gisse. signa conuertens chaldeos tibarencosq; subegit. Et accepta mi-
nori harmenia tum paruas urbes ac castella composuisse. Appium
subinde ad tigranem legatum mittit. qui mithridatem iure belli si-
bi deposcerat. Ipse uero ad amissam profectus suos non ciuitatem ex-
pugnasse inuenit. Prefectus enim eius presidy callimachus uir om-
nis machinaru generis peritissimus. callidissimq; ad propulsan-
das obsidiones. multas quarum postea penas dabit. romanis cala-
mitates intulerat. Lucullus itaq; altum astu superandum ratus. qua
maxime diei parte milites oao et quiete redintegrari consueuerat. silē-
ti agmine inobseruatam urbem repente agyressus. non multa muri
parte potitur. callimachus re cognita confestim urbem incendit. siue
ne romani ingenti preda locupletarentur. siue ut fugiendi sibi moli-
retur facultatem. Nam luculliani milites ad solam predam intenti.
amplissimam omnibus fugiendi licentia presterere. Jam late discur-
rens flamma undiq; mema peruastabat. Et lucullus tante urbis
exadium miseratus. crescentem flammam sedare atq; extinguere ado-
ritur. Cum autem omni prope milite desertus. solus id frustra te-
taret. receptu eam iubet. Ut nobilissimam urbem tam sedatam
miserabili spectaculo liberaret. Milites sprete duas imperio. nil
segius ad exportandas incendi reliquas incubebat. Sed armoze
litreptu atq; fragore omnia complentes. quocumq; spes ipsa rapine
ducebat cum lampadibus faabusq; incaute indigantes. plurimas
ipsi domos incendio absumpsere. Lucillum uero postredie urbem
ingressum. ad amicos hec uerba lacrimantem dixisse fecunt. Ego
equidem cum antea syllam beatum persepe dixerim. tum maximo
hodierno die felissimam uiri fortunam admirari compellor. Qui
cum uoluisset. athenas seruare potuerit. At me inquit. qui summo
semper studio uirtutes eius fuerim imitatus ad mūmū famam for-
tuna constituit. Sub hec dicta cum effusissimo umbre diuina qua-
dam sorte extinctum esset incendiu. ipse reparande urbis deside-
rio accensus. plurima eoru que acciderant deincegro presens edi-
ficauit. fugientes amisonos humane suscepit. Et alios grecos eosq;

uoluerunt. urbe donauit. Regionemq; centum iugina stadiorū huius
 urbi adiecit. Erat hec ciuitas ad mare sita. in qua athenienses dum
 eorum maxime florebat imperium et maris principatum obtinebant. o-
 lim deduxere colomam. Quare plurimi aristoteli tyrannidem fugien-
 tes eo profecti et in urbem asati ibi habitauere. quibus euenit
 ut dum proprijs a domialys fugerent alienam rem publicam nauasse-
 rentur. Eos uero qui tanto incendio superfuere. non pulchra modo ue-
 ste sed ducentis quoq; drachmis singulos luallus donauit. Tunc
 tyrannionem grāmaticum captum fuisse ferunt. Quem murena sibi
 dono petens ac consecutus. liberum fecit. tanto munere proorsus illi be-
 raliter usus. Non enim pro rei dignitate actum esse luallus arbitra-
 batur. hominem scilicet arabus. discipulus. litterarūq; studijs predi-
 tum. seruum primum liberumq; deinde fieri. Auferebatur enī pre-
 sens libertas simulate ac apparentis munere libertatis. Ceterum non
 hic solum usus est murena imperatoris in laudibus luallio concedere.
 Bellias a rebus ociosus luallus. ad componendas leuandasq; urbes
 alie sese conuertit. Que omni iam extincto iure. nefandis manu-
 meris calamitatibus perclū oppressi fuerant. Has feneratoris et pub-
 licam a se conuicias usq; adeo dilacerabant. ut priuate ingenui
 liberi. filie q; uirgines. publice uero donaria picture decorum statue
 uenderentur. Ipsi q; tandem prēs miseriam cogebantur accipere ser-
 uitutem. Et que longe distatiora turpioraq; uidebant. uincula ca-
 tenas. carceres. tormenta subire. sole sub ara laboribus obrui. Et rigi-
 dissima hieme in luto glaciq; uersari compellebantur. Ut his cum rebus
 simplex seruitus comparata. pax quedam fenoris q; leuamen uideretur.
 Nec tanta mala has ingentes urbium calamitates miseratus luallus.
 oppressos alieno ere haud multo post his legibus liberauit. Primum
 enim non ultra centesimam iure fenoris deinceps repeti posse iūstituit.
 Omnes deinde usuras capite maiores absedit. Postremo quidem maxi-
 mum fuit. Neminem imperat feneratorum ultra quartam fructuum de-
 bitoris posse accipere. qui uero cum capte fenus ipsum iunxisset. utro-
 que priuatum esset. His decretis uniuersum es alienum ante quadri-
 ennium persolutū est. Et liberi homines suis rebus integre frueba-
 tur. Hanc pestem induxerant ea iugum talentorum milia quibus
 Sylla grauauerat asiam. et cum duplum mutuantibus redderetur.
 ad centum iam et iugum milia sumā conscenderāt. Illi lualli iusti-
 tiam aduersam sue rapine perimq; ferentes. romam profecti absen-

tem calumniari / quos clam factionum principes multa in eum
conatare mercede. Non enim erat exigua eorum come auctori-
tas / quia ex suo multos sibi patrios obnoxios fecerant. acqui lu-
cillum non liberate modo gentes / sed ceterae quoque prouinae igen-
ti laude excollebant. celebrabant. uenerabantur. Desideratissim^{us}
erat omnibus / per beatam eam urbem arbitranibus. Cui talem du-
cem consequi contigisset. Interea Appius clodius huius socris nupta
lucillo / ad deposcendum mithridatem missus salaa. longissimo mul-
torumque dierum itinere. per superiorem regionem / a barbaris uato-
ribus arduducebatur. Cum uero libertus quidam genere syrus recta
ueramque demonstrasset uiam / illi sese ducendum credidit. barbaris u-
taque eorumque perplexo itinere relictis. paucos intra dies trueno eufrate
in anchiochiam ad daphnem applicuit. Ibi tigranem quasdam inpheni-
cia oppugnantem urbes operiri iussus / multos interea potentissimos
principes quibus infensa erat insolentia tigranis. sibi taato conalia-
uit. Inter hos fuit Carbienus rex gordyene. Aliquot praeterea ciui-
tates legatis clam ad appium missis / romanum imperium expectabant.
Quibus Appius amplissimam lucilli opem pollicatus. In praesentia eas
quiescere comonebat. Difficillimum erat ac intolerabile grecas harman-
orum imperium. Et ipsius potentissim^{us} regis asperissima timidissimaque
superbia. Que summa fortunaru^m omniu^m opia eo licentiae creuerat /
ut quaecumque populi aut amare aut mirari consueuissent. his ipse / per-
inde ac non sua modo. sed propter se quoque facta existimaret suo arbitrio
prorsus abuteretur. Tenui namque ac modica omniu^m expectatione inapi-
ens / multas sibi gentes subegit. Parthorum uires ipse super ceteris
depressit atque contudit. Et grecas impleuerat mesopotamiam / multos
ex alia / multos ex capadocia euulsos homines eo traducens. Arabes
quoque scenetas ex ethiis ammouit. et quo illorum opera facilius uiteret.
uicinos sibi constituit. Ministrabant ei quod multi reges. quoru^m qua-
tuor uelut pedisequi. aut satellites sibi semper adstabant. hi equi-
tanti sibi pedestres interiores tunicas induti accurrabant. Sedenti ue-
ro aut iura danti connexis inuicem brachijs circumstabant. Id potis-
simum miserrime quedam uidebatur seruitutis imago. Quasi data
domino libertate / corpus etiam ad potendum paratus quod ad agen-
dum sibi preberent. Hanc itaque appius / in audaciam asperissimamque
superbiam / ulla sine formidine aut stupore conspiciens. Vbi dicendi
sibi facultas affuit / uenisse se inquit aut abacturum mithridatem.

qui iure belli lucilli debebatur triumphis / aut tigrani bellum indicturum.
 Tigranes profusa facie flecto q̄ visu eam orationem audire conatus / non tamen ce-
 lare potuit / quin tanti se adolescentis audacia alienatum / omnes agnosceret.
 Hanc enim primam liberam audierat uocem / post quinque ac uiginti / quos
 ipse rexerat immo oppresserat annos. Appio igitur haud q̄q̄ mithridate
 debere uelle respondit. romanos uero qui primi bellum indixerint / se fore
 ulturum. Iratus etiam in lucillum / quod regem tantum / non regum regē
 se in epistola salutasset / rescribens non eum imperatorem appellare uoluit.
 Appio deinde uigentia munera recusanti / multo plura remisit. ne tamē in-
 iuriata quadam Appius id fecisse uideretur. unca phiala sumpta / reliqua ti-
 grani dona reliquit. Et ad imperatorem suum citato gressu contendit. Ti-
 granes post mithridatis cladem / non eum uidere neq̄ affinem sibi irum.
 tanto imperio / tantis electum fortunis alloqui dignum consuevit. Ceterum
 summo dedecore ignominiaq̄ in palustri quodam loco seruatum cum antea
 neglexisset / induto sibi bello / q̄ primum a se magnifice perhumaneq̄ acersi-
 iussit. Primos congressus in purgandis mutuis suspicionibus consumpsere.
 omnes iniuriarum causas in amicorū capita conucentes. Tunc methrodo-
 rum sepsum accusatum fuisse ferunt / irum induendo non inuocandum.
 et multarum disciplinarū scientia ornatum. tanta uero mithridatis amicitia
 beniuolentiaq̄ fretum / ut uulgo regis pater appellaretur. hunc siquidem
 mithridatis legatū ad tigranem solatandū in romanos transmissum / ab
 ipso tigrae rogatum fuisse constat / quidnam hac de re ipse sibi consuleret.
 Methrodorus uero siue mithridatis odio / siue tigranis utilitate adductus.
 Ego inquit ut legatus opem afferre / ut uero consiliarius prorsus abnega-
 re suadeo. Non tantū hec tigranes. Sed nil mali methrodoro ob id accide-
 re posse ratus mithridati cuncta exposuit. Quare methrodorus mi-
 thridatis imperio postremis confestim supplicis affectus interijt. Penitu-
 it maxime tigranem quod ea reuelasset. q̄q̄ non sua solum perfidia il-
 le perierit. Sed trito ac diuturno mithridatis in illum odio facies ad-
 iecit. Et enim littere quedam interprete fuerant. In quibus methrodorum
 interfecta uidebatur. funus eius splendidissimo apparatu a tigrae celebra-
 tum est / ut quem uiuū prodiderat / amplissima mortuum magnificentia
 prosequeretur. Occubuit et apud tigranem Amphicrates rethor. Si par
 est / eum quoq̄ irum propter athenas cōmendare memorie. ferunt enim in
 selouam super tigridem profugisse. Ibiq̄ rogatum ut disciplina suam pub-
 lica docere uellet / per arrogantiam respondisse peluum delphini non esse
 capax. Et cum deinde ad deopatriam mithridatis filiam / uxorem q̄ tigrā-

nis se contulisset. breuiter more fuisse insimulatum. Iussimq; ob id ab omni grecorum congressu penitus abstinere. se ipsum confecisse merore. Huius quoq; funus insapha opido a Cleopatra magnifice actum est. Jam res asie summa moderatione compositas i pace lucillus oco q; fir- marat. Et ad spectacula protantis uictoris agenda conuersus Ephesi ubi se continebat pompas. celebritates. athletarum certamina. ludosq; gladiatorios instituit. Omnesq; asie urbes usq; adeo in se conuertit. ut cum ab illis integra sumaq; beniuolentia coleretur. tum etiam in amplissimum eius honorem lucillia publice fuerint celebrata. Appio interim alegatione reuerso. cum bellum in tigranem duendum ee uideretur. lucillus in pontum trayaens collectis copys ad oppugna- dum non tam sinopem q̃ regios quosdam alices qui eam deti- nebant confedit. hi multis sinopensibus trauactis noctesq; urbe in- sa fugerunt. Quod ubi lucillus aduerat. in urbem ingressus octomi- lia eoz qui supererant interemit. Cuibusq; proprios impenates restitu- tis haud paruam eius urbis diligentiam habuit. hac maxime uisione admonitus. Videbatur enim quendam inquiete sibi locutum dicere. Progredere lucille paululum. adueniat nanz Autolycus. tecum fa- miliariter congredi cupiens. Exurgenti sibi haud satis intelligere uidebatur quid nam species illa portenderet. Sed eo die capiens ur- bem cum enauigantes alices insectaretur. iacentem statuam i litore maris conspexit. Nam cum alices eam nauibus imposituri secum ex urbe tulissent. preuenti a romanis in litore deseruerant. Erat ea statua ex egregijs operibus Sthenidis. Et lucillo nuntiatum est. Murolia qui sinopem muro cinxerat id simulachrum esse. fama est Autolycum deimachi filium fuisse. eius qui in expeditione contra a- magones cum hercule commilitarat. Hunc una cum demolconce phlo- gogq; inde profecti. allisam nauem in cheroneo area pedalum amississe. ipsum deinde cum socys agmine facto sinopem expulsis syris cepisse. Nam eam urbem syri tenebant. a syro appollimis. ut aiunt et sino- pis asotidis filie nato trahentes originem. Hec audiens lucillus sylle preceptum confestim memorie reuocauit. qui se in commenta- rys eius comonuerat. nil certius nil credi dignius esse q̃ quod fu- erit per somnu presignatum. Nuntiatum est interea mithri- datem atq; tigranem ut asiam preoccuparent. copias suas citato agmine per lycioua et aliam ducere. Miratus est lucillus tigna- nis sententiam. quod in romanos arma moturus non suas cum mi-

thridatis uiribus coniunxisset. dum illius maxime florebat im-
 perium. Permisisse profligari eum atq; deuina. Et nunc oppres-
 sis illius rebus atq; contractis. cum romans bellum iure. Recu-
 sasse potentissimum in bello socium. qui tum perduto ac prope de-
 lecto anapitem rerum fortunam subire uellet. At qui Machares
 mithridatis filius. qui hostorum ea tempestate tenebat. arbitra-
 tus omnia iam superiori bello fuisse confecta coronam mille aureo-
 rum dono luaillo mittit. oratq; in amicitiam populi^q romani socia-
 tem asari. Luailus deinde relicto sornatio cum sex milibus mili-
 tum ad ponticarum rex presidium. ipse cum duodecim equitum
 tribus non amplius peditum milibus. ad secundum bellum pro-
 fectus est. Videbatur id consiliu plurimum in se periculi. parum
 rationis habere. In pugna assillas gentes profusa. In tot equitum
 milia. In uastam regionem ac profundissimis fluuijs montibusq; per-
 petua nunc obrutis circumspectam. Proinde milites cum his rebus tum
 et iam pessimis eorum moribus arma detractabant. militiam recusa-
 bant. et ducem inuicta penitus sequebantur. Rome uero factiosi homi-
 nes criminandi occasionem sibi prestitam arbitrati exclamare. obesta-
 ri. uocare. luailum uel preter omne rei emolumentu ex bello bellu
 ex suscitare. Imperandi cupidine. haud unq; arma deponere. no fa-
 tigari. non quiescere. non saturari. et publico periculo priuatis sibi
 diuitias compararet. At qui luailus nil minus intentio tenere ad
 eufiatem ueniens. turbidissimu multaq; tumentem aquis fluuium
 comperit. Eam rem quia et sibi more et militibus laboris cause
 foret. moleste conspexit. Dum lintres itaq; ad traiaendum amne
 consitas q; inuicem trabes parari iubet. uespere defluere flumen in-
 apiens. usq; adeo proxima nocte exhaustum est. ut mane perspecto
 alueo. tuto uadari posset. Accole regionis paruulas aliquot insulas
 in fluminis lecto mirati. luailum uenerabant. quia cum id antea ra-
 uissimo contigisset. tum miru etiam uidebatur profundissimu aquis
 flumen. tam celere tam ociosum. tam securu luaillo transitum pre-
 buisse. Sibi uero traiaenti dexterum continuo prodigium usui est.
 Consueuerant sacrate persie diane bones in ulterioribus eufiatibus pabu-
 lis educari quam maxime deam indigene barbari summa ueneratio-
 ne colebant. Hec lampadis caractere insignite. libere soluteq; om-
 nem regionem diuagabantur. nulli penitus usui q; diane sacrificia-
 is accomodate. feroces. insuete. et que non sine multo labore capta-

ei possent. Vna ex his quandam ad petram quam deo dicatam dicunt.
inter traieciendum adueniens. cum super ea stetit. demisso capite
perinde ac iugo domita fuisset. sese lucullo sacrificandam obtulit. Eu-
frati quoque taurum protransitu imolauit. Eo die statua hoc loco habita.
Postridie uero sublatis signis per sophenam regionem. sine omnium pro-
sus iniuria. qui bona cum pace exeratum admisissent. Et militibus ad
opulenti cuiusdam opidi expugnationem incensis taurum procul osten-
tans. illud inquit opidum milites prius nobis exuperandum est. Hec
enim premia uictoribus proposita iacent. Deinde citato agmine cum ti-
gridem traiecit. in harmeniam induxit exeratum. Primum Tigra-
nes nuntium qui aduentum sibi luculli attulerat securi percussu iubet. Pro-
inde ceteri saluti proprie consulentes. properantem hostem miro silentio
perferabant. Et ipse hostili iam incendio circumfusus. rerum suarum cura
neglecta. omnia prorsus ignorabat. Totis assentatoribus patefecerat au-
res. A quibus non falsi minus. quam grati blandique sermones afferebantur.
Se magnum ducem extimare lucillum. Si etiam ephesi tigranem expe-
ctasset. sique tam ingentem hostium multitudinem uel conspiceret substituens.
non primo statim aspectu ex alia fugerit. Sic itaque neque singulis datum
est corporibus multa uiri uirtutem integre posse perferre. neque fortuna-
tissime menti in tanta bonorum omnium ubertate a rationis usu non deui-
a. Primus tandem omnium mitrobarganes uianum sibi hostem incumbere de-
clarauit. nec gratam tamen audacie sue mercedem retulit. Confestim namque
tigranes ipsum cum tribus equitum milibus plurimisque peditibus in lu-
cillum emittit. Imperatque ut ceteris romanis conuulsis. solum impe-
ratorem uiuum ad se deducat. Omnia non dum lucillus metauerat
castra. Sed cum pars militum ad huc in itinere adueniret. Ecce spe-
culatores adfuerunt. qui properare cum copiis barbarum exploratum habere
se dicunt. Substituit lucillus. ne miles extra ordines solutus atque dif-
fus barbari celeritate opprimerentur. Quare ipse ad locanda mu-
niendaque castra manens. Sextilium legatum cum mille sexcentis equiti-
bus totidemque ferme peditibus ac leuis militibus armature in hostem
permittit. Iubetque quod proxime ad barbaros accedentem detrectare cer-
tamen. donec omnem exeratum compositum esse acceperit. Paruisset
imperio sextilius. si non ingruentis barbari temeritas manu conserere
compulisset. Collatis itaque signis. mitrobarganes pugnando cecidit.
Et ceteri terga preter paucos admodum omnes in fugam occubere.
Ea clade tigranes relictis tigranocertis. Iugenti a se condita urbe.

151
ad taurum inclinavit. Eo suas copias undiq; coacturus. Lucillus
uero eam hosti facultatem adiuuendam ratus. murenā emittit turba-
turum castra tigranū. unaq; cōuenientibus eo barbaris itinera prece-
surum. Sextilium uero magne arabum manu. qui ad tigranē acce-
debant/ occurrere iubet. Itaq; arabes dum castra locarent/ irru-
pens/ eos ingenti strage profligauit. Et murena pariter tigranem in-
secutus. ubi ad asperam angustamq; ualloni deuentum est qua bar-
bari copie traducebantur/ prestita sibi occasione/ transeuntem paulatim
exeratum adortur. Tigranes confestim/ saranis omnibus prese positis/
citata fuga romanos euasit. Multa harmeny celi. plures tñ capti sunt.
His prospere gestis lucillus sublatis signis cum exeratu profectus ad ob-
sidendam tigranocertam consedit. Erant hac urbe plurimi greci
a aliis plurimi quoq; barbari a proprijs et ipsi sedibus illo traducti. et
Arabum. assirum. cordienū. Cappadoces. quorū euacuatis patris atq; ex-
haustis/ natali suo priuatos ad eam urbem traxerat habitandam. Erat
insuper opibus donarumq; ciuitas illa conferta. Que et priuati hoīes
et primarij ad augendam urbis magnificentiam gratiamq; sibi regis cō-
aliandam/ tigrani contulerant. Quare lucillus ad obsidionem eius
maxime intendebat. Arbitratus irritatū tigranem ita potiusq; consilio
descendentem in campum a relio non fore temperaturū. Et recte augura-
tus est coniectura. Atqui michridates nuncijs/ litteris multa cōmone-
faciens/ a romanorum congressu tigranem penitus abstinere orabat/ nul-
lum tutus/ nullum probabilius/ nullum felicius pugne genus/ q̃ fame cū
lucillo pugnare. Adesse sibi equites quibus omnem a romano exeratu cō-
meatum arcere possit. Taxiles autem qui secū cōmilitabat. suapte sponte p-
motus supplex tigranem orare rebus ut suis sine pugna consuleret. Et in-
uictas acies/ inuicta arma/ inuictos romanorū annos euitaret. Nec tigranes
consilia perbenigne primū audiebat. Ast ubi omēs armeniorum om-
nes sibi gordyenorū uires aduenerāt. Aderantq; cū regibus suis me-
dorum adiabenorūq; uigentes exercitus. Multa quoq; ab abilonio mari ara-
bes. multa a Caspio alban/ et abiani hyberis adiacentes. Nec pauci dein-
de eorū qui circa/ anaxem solui sine rege uersantur partim gratia p̃m
mercede conuenerāt. Jam ipse audacia barbariasq; minis/ conuiuia regis
jam adeo plena erant et ipsa conalia ut ipse taxiles solus tigranis sentē-
tie aduersatus. Vix capias periculum euitari. Credebatur michridates
clarissimi fauoris inuidia/ iam quasi partem dissuadere uictoria. Et ipsū
tigranes consilio morari noluit/ ne presens sibi partem sperate glorie uen-

dicaret. Vniuerso itaq; cum exeratu motum iactabundū in amicos
dictitasse proditum est. p̄ q̄ modesto se animo quod cum lucillo soli
non uniuersis cum romanorum duabus una collectis. sibi decernen-
dum esset. Neq; insano prorsus omnemq; preter rationem uidebat̃
uri temeritas. Cui tot populi tot reges. tot pediti legiones. tot eq-
cum milia annos attollebant. Sagittariorum enim et funditorum
inginti milia secum habuit. Equitum quinq; supra quinquaginta mi-
lia. quorum septem decemq; milia Cataphracti erant. ut lucillus ip̄e
senacu scripsit. Peditem uero cum cohortes tum in legiones distri-
butorū centum quinquaginta milia. Item qui uias sternerent. qui
pontes fabricarent. qui exhaurirent flumina. qui siluas conaderent
reliqua ue bellorum machinamenta conficerent eos triginta quinq;
milia fuisse constat. Qui atergo locati et ad hostem aspectu detē-
rendum. et ad confirmandos militum animos plurimū conducebat.
Vbi uero superati tauro sedentem ad tigranocerta romanū desperie
exeratum ip̄eq; imminenti loco manifestus apparuit. tunc barba-
ra oppidanorū turba ingens clamore sublato aduentanti regi sumo
cum strepitu applaudere tantas romanis copias ex menibus ostentare.
minareq; illis extrema supplicia. Lucillus cum depugna confestim
ad milites retulisset. pars obsidione deserta totum exeratum i ti-
granem duendum esse censebat. pars nullatenus ab obsidione disce-
dendum esse. quo minus atergo tanta oppidanorū turba relicta
esset. Neutra p̄ se lucillo sententia placuit. ambas uero conuicias
laudauit. Diuisis itaq; copys micrenam cum sex pediti milibus
ad obsidionem relinquit. Et ip̄e cum cohortibus quatuor et uiginti
in quibus peditem decem milia. Sagittarij atq; funditores aracter
mille et equites erant uniuersi. In hostem profectus latissimo i cam-
po iuxta flumiū castra locauit. Visus est tigrani pusillus admodū
is esse exeratus. Et assentatores prestita sibi iocandi occasione li-
lucilli temeritatem uri debant. Illi supra romana spolia quasi iam
parta essent. iecerant sortes. Et regum ceterorumq; prinapū unus-
quisq; sibi soli pugne negotium decerni orabat. Regem uero elusce
spectaculi ludiq; sectatorem sedere. Tunc tigranes et ip̄e urbanum
quippiam faceremq; i mediu efferre cupiens uulgatissimū illud dixi-
sse fertur. Eos si legati uenirent satis multos quidem. Si uero pu-
gnatur. per paucos admodū esse. His itaq; salibus barbari ioca-
bantur. Lucillus uero posttridie prima luce armatos milites in aciem

158
eduat. Erant barbara castra transflumen ad orientis plagam locata. Lucullus sublatis signis qua facilius flumen traya poterat citato agmine declinabat ad occidentem. Credebatur ipse metu secedere. Quare tigranes a cersito taxile uides ne uidens. Inquit inuitas romanorum aces fugere. eas num uides. Et taxiles uellem inquit. o rex ut quid temere auguraris. pro meliori tua fortuna id eueniret. Ceterum non splendida uestis. non terti clipei. non impositae iam capitibus galeae non denique exempta uaginis arma consueuerunt fugientium habitus esse. Sed pugnaturi milites est ille splendor properantis in hostem. Vix ea dixerat cum iam firmari primas romanorum aquilas conspexere. Adესq; ad trayaendum turmatim disponi. Tunc tigranes ceu elonga uix capula exatatum bis uel ter clamasse ferunt. In nos properant omnes. Ingenitig deinde strepitu atq; tumultu turbas in aces disposuisse. Sinistram cornu a diabeno regi. dextrum medo concessit. mediam uero ipse tenuit. Cataphracti equi ferme omnes in fronte locati. Romanus uero iam ad trayaendum paratis pars militum eum diem qui pridie nonas octobris erat obseruandum esse censebant. Illum enim unum ex nefastis diebus esse quos atros romani uocant. Scipionem cum cimbris hoc die congressum romanum exercitum perdidisse. Quibus lucullus celebratam illam hominum memoria uocem edidisse ferunt. Ego enim inquit comilitones hunc diem ex atro felicissimum romanis faciam. Et milites subinde hortatus cum fluvium traucisset primus omnium properabat in hostem. Erat ipse ferreum thoracem indutus. splendidum atq; squamosum quo super puniceam gestabat epheltridem. Tunc strictum enssem suis militibus ostentabat quasi docere uellet. ex propinquo collato pede cum hoste pugnandum esse. qui non cominus. sed eminus telis. missilibus sagittis rem gerere didicisset. Citato agmine in barbaram turbam ruendum esse clamabat. ut celeritate sua milites sagittandi hostibus spatium interaperent. Nec dicens. cum aliquantum progressus esset. cataphractos equites quorum celebris erat in exercitu fama sub tumulo quodam locatos esse aduerat. Erat eius tumuli quatuor ferme stadiorum ascensus. perfacilis atq; tutissimus. Et in uertice spaciola planities ad omnem militie usum accomodata. Lucullus itaq; thraces gallosq; quos secum habebat equites in cataphractos extraverso ruere. gladiisq; contos eorum truncare iubet. his enim conatis. omnem eorum uim extinctam esse. non sibi consulere. non prodesse sibi. non hostes denique ledere posse. Cum pōdere tum armorum ineptia. nullam esse penitus sine contis eorum operam

Sed muro inclusis ac circumseptis pene similes apparere. Ipse dem-
de cum duabus cohortibus pedes intumulu contendebat. ceteri mi-
lites laborantes armati progredientesq; duas reuerentia moti subse-
quebantur. Capto tumulo / cum eminentiori eius in loco staret.
ingenti uoce proclamans. Viamus inquit. uiamus comilitones. Sub-
inde comonefactis militibus nul iaculis opere esse. sed strictis ensib;
petendum esse iuras ac hostium femora / que sola cataphracti armis
nudata negligunt. aces in hostem deducit. Nulla tñ his arabus
atq; consilijs occasio data est. Quia cataphracti ne romanu im-
petum quidem exapientes. priuq; uiretur certamen. clamore subi-
ta cum fuga sublato sese grauissimosq; armis equos inter peditum
agmina turpissime precipitabant. Sic nullo illato uulnere. nullo
prorsus cruore conspecto. tot hominum tanteq; copie profligate.
Confestim itaq; ingens editur cedes. non tam fugientium q̃ cu-
pientium fugere barbaroz. haud enim facile fuerat in tanta sti-
patarium profundissimarumq; acierum multitudine perplexos
euadere. Tigranes ubi primu hostibus dari terga conspexit. de-
sertis ordinibus oem paucos admodum in fugam erumpit. Et
filium quem coniuncte sorte miserandaq; fortuna oppressum uide-
rat. amissum e proprio capite diadema lacrimans dedit / hortat
alterum tenere iter / et sue salutis maturare consilium. A dolescens
quia indignu supersite patre religari sibi diadema censebat. fi-
delissimo quidam ex suis custodiendum comisit. Neq; huc fortu-
na liberu ab hostibus esse sinit. Ut captiuus ad lucillum dedu-
ctus / inter tot barbara spolia tigranis quoq; diadema deponeret.
Deditum in ea fuga ultra centu milia occubuisse proditum est. Equi-
tum paucos admodum effugisse. Romanoz uulnerati centu. quiq;
interfecti sunt. Hanc pugnam in libro de clis immortalibus comemo-
rans Anchiochus phus. nullam procius talem solem unq; uidisse
scribit. Strabo uero aliter et ipse phus in historiariu comentarijs /
romanos inquit erubuisse derisisseq; semetipsos quod in tam uulsa man-
cipia ferrum sumpsissent. Et liuius romanos asserit. nullus unq;
hostibus / quibus cum signa contulerint copiaru nuu usq; adeo fuisse
inferiores. Vix enim uigesimam eoru qui uicti sunt ptem uictores
extitisse. Clarissimi quoq; omniu romanoz duces et qui diuturno-
belloz usu peritissimi uidebantur ingentibus lucillum laudibus ex-
collebant quod duos florentissimos potentissimosq; reges / duabus

maxime contrarijs rebus. mora sibi et ac celeritate confecerat. Mithridatem cum urgebat plurimum. cunctando deuasse. Tigranem aut opprimitisse celeritate. Et quod paucas unquam duabus conduxisse accepimus. ad agendum cuncta ratione. ad tuendum. audacia usus est. Atque mithridates calliditate potius ac uersutus quam signis collatis Lucillum ut consueuerat rem gesturum arbitratus ad tigranem festinare neglexit. Sed lento procedens itinere cum aliquot in eum harumque attenti. trepidique inadiscent. coniectura rem ipsam auguratus est. Pluribus deinde et nudis et sauijs obuiam sibi factis. audita clade. ad querendum tigranem conuersus. Desertum humilem abiectum miserabiliter cum inuenisset nullis eum. ut ille se quondam conuictus improbauit. Sed equo descendens et communes secum miserias collacimans. cum meliora eum sperare iussisset. Ingentem sibi famulorum ordinem uel maximo rege dignum aduixit. Ambo deinde ad contrahendos nouas copias animos erexere. Profligato tigrane confestim inter grecos barbarosque qui tigranocertis erant. seditio orta est. Lucillus reliquo exeratu eo admoto. cum urbem agrecis accepisset. Seruatis thesauris ceteram urbem nulli diripiendam concessit. In qua praeter alias urgentes opes. octomilia talentorum fuisse constat. Octingente praeterea drachmae singulis ex hostium spolijs militibus date sunt. Erant ea tempestate tigranocertis plurimi ludorum artifices. quos undique tigranes ad se institutos spectaculorum causa conuocauerat. his Lucillus ad celebrandos pro parte uictoria ludos atque spectacula magnifice usus est. Grecos postea donato sibi uatico. et barbaros quos modo tigranes multos habitatum eo traxisset proprijs patrijs relictos dimisit. Quare una urbe soluta plurime redditus ciuibus de integro refecti sunt. Aquibus Lucillus perinde ac nouus et earum conditor colebatur. Alia quoque ornamenta pulcherrima ad uiri gloriam accedere. Non enim bello magis quam pietate. iustitia. humanitate. liberalitate. clementia. ceterisque id genus uirtutibus supremas sibi partes laudis appetebat. Neque hoc diuine optimeque institute mentis insignia. cum bellias conferenda censebat. Vbi cum haud parum militibus. cum fortune plurimum debere glorie iudicatur. Quanta uero momenti. quante laudis sibi fuerint superiores ille uirtutes. quibus praeter omnem armorum operam. homines. urbes. populos. reges sibi conualiant. edisseramus. Et eum arabum reges eum aduenientes. accepta pace omnes suas fortunas luilli fidei crediderunt. Sponte sua sophenorum gens accepit imperium. Et gordyonorum populos usque a deo sui desiderio inflammant. ut relictis proprijs sedibus una cum liberis atque uxoribus. eum si passus esset. subsequi peroptarent.

Tantam uero istorum in Lucillum beniuolentiam hinc ortam fuisse peribent. Carbienus enim eorum rex cum molestum tigranus haberet imperium, ad Appium cum diximus clam desoetate romani inuenda retulerat. Nec dum romani in harmeniam eruperant. Cum tigranes detecta re Carbieniem pariter cum liberis atq; uxore necari iussit. Lucillus maxime affectum se uiri morte ostendit. ut in gordyenorum regionem adueniens Carbiem funus amplissimo cum splendore celebrarit. Rogum eius aut purpuraq; regali ex tigranis spolijs perornatum presens ipse cremauit. Postremasq; una cum uiri necessarijs atq; amicis parentans libationes. equalem suum populiq; romani socium uocabat. Iussit preterea pretiosissimum illi fabricari sepulchrum. Nam et ingentem uim auri atq; argenti in Carbiem thesauris ipse compererat. et frumenta morreis congesti decies trecenta milia medimnorum. His tantis opibus milites locupletati. Et Lucillus plurimum miratus est quod nulla prorsus exeratio publico drachma suscepta. ipsum ex ipso bello bellum conficeret. Dum hec geruntur legati a rege parthorum ueniunt. Amianam populiq; romani soetatem petentes. Placuit ea Lucillo postulatio. Et ipse quoq; partho legatos a se remisit. Qui posteaq; ad illum uentum est. non cum romani modo. sed clam etiam cum tigrane desoetate parthum agere deprehenderunt. Mercedemq; committendi mesopotamiam ab illo petebat. Que dum Lucillo fuissent allata. neglectis mithridate atq; tigrane. quasi iam oppressus ac prope delictis. parthorum uiues tentandas iussit. et romana in eos arma duenda. Egregium arbitratus si uelut certator in palestra tres uno belli impetu reges superaret. Et trium clarissimorum maximorumq; sub sole duum inuictus uictor euaderet. In Pontum itaq; ad Sornacum et ceteros sibi prefectos. mittit qui nuntiarent. eos qui primum cum omnibus eius presidij copijs ascensuro sibi per gordyenam occurrere. Illi cum iam pridem intrectabiles dissillimosq; eos milites agnouissent. tum maxime in presentia detecta eorum intemperantia. non uerbis non prece. non imperio non minus solutissimos homines in militiam compellere potuerunt. clamantes ac obtestatos. se non amplius istic mansuros. sed relicto ponto abituros sese quo quisq; decerneret. Hec ad Lucillum renuntiata uulgataq; per militum ora presentem quoq; exercatum fede responsionis exemplo corrumpere. Jam enim opibus. iam delictis ad arma pigerri-
mos turpissimi ocy cupido Lucillianos inuaserat. Ast ubi temerariam ponticorum loquendi licentiam accipere. eiusmodi homines uiros appellare

134
Iulos imitandum esse, dicere. Et fessis iam pugnando militibus ultimam quietem debere. Multa sese tranquillo oculo digna, propria uirtute elaborasse. His uocibus fedioribusque uulgatis, susceptum lucillum parthici bellum dimisit. Et in ipsum tigranem media iam estate regressus, taunus salubus superatis, cum campos tunc primum uirentes conspexisset, quia rigore celi segnius ea regio cuncta producat, comestuum inopiam expectabat. Descendens tamen pro pulsatis harmenis qui his aut ter tumultus magisque prelium exorant, quicunque inceserat, uillas incerpide populabatur. Et frumento quod tigranes congesserat in potestatem suam reducto, quam sibi uerebatur, hostibus egestatem iniecit. Positis itaque castris et uallo fossaque circumductis ad peruastandam sub oculis hostium regionem exibat. Vbi uero fugatos totiens barbaros nequequam ad prelium lacessitos quiescere uidit, sublati signis ad artaxata tigranis regiam in qua et liberi eius infantes erant et mulieres ire pergebat. Id unum consilium ratus, quo lacessitus tigranes incertamen subditi posset, fama est carthaginiensem hannibalem profligato a romanis Antiocho ad artaxam harmeniorum regem se contulisse. Multa illum clarissima egregiaque ualiter edocuisse. Considerasseque inter cetera aperatissimum quendam naturalium locum squalidum tamen atque neglectum, in quo figuram urbis descripsit, eo deinde adductum Artaxan monstrat sibi situ ad condendam urbem facile suffluisse. Et iam paratis omnibus hannibalem ipsum operi a rege prefectum, nobilissimam atque ingentem urbem hediticasse, quod nomen ab ipso rege sortita totius harmenie metropolis declarata est. Profectum in hanc urbem lucillum, tigranes tolerare non potuit. Sed coactis copiis quartis castris haud procul constitutis a romano exercitu, arsamiam fluvium in medio interapiens, quem petaturi artaxata romani transire cogebantur. Lucillus peractis deorum sacrificiis, perinde ac uictoria in manibus tenuisset, traducto exercitu, duodecim cohortes in fronte, totidem at tergo locauit. Subsidiisque contra araucum hostium peropportune distribuit. Multas enim equitum turmas tigranes in fronte posuerat. In primisque sagittarios mardois equites, et sberes astatos in quibus super ceteros mercenarios milites tigranes rerum suarum momentum esse credebat. Nullum clarum ab his facinus gestum est. Sed romani cum equitibus equo ferme Marte pugnantibus ingruentis romani peditis impetum non sustinuerunt, sed hinc atque hinc in fugam citati romanum equitem transire ad sectandum. Primum itaque dissipatis

ordinibus. tigranes instructo reliquo equitatu in hostem progreditur. quorum splendorem multitudinemque cum lucullus sustinisset. confectum insectantibus suis receptum cum iussit. Deinde conseruo agmine. primus ipse una cum optimatibus in barbatos ruit. tanto impetu ut p[er]usq[ue] manum consererent hostis sola trepidatione deuictus uincam in fuga salutem quesisset. Tres erant in exercitu reges. Sed turpissime omnium potitus mithridates aufugit. cum ne primū quidem romanorum clamorem sustinere potuerit. Lucullus uniuersam proximā noctem ad insectandum hostem absumpsit. Et capiendo cedendoq[ue] predando romanum milites defessi sunt. In superiori nempe certamine plures. In hoc uero nobiliores barbaros et cecidisse et fuisse captos. Liuius auctor est. His lucullus tantis elatus uictorijs ad subuertendum penitus barbarum ascendere instituerat. Autumale tunc erat equinoctiū. et omni spe celerius. rigidissima celo frigora cadere. omnia nunc obruta erant. Et si quando serenius aderat aer. tum gelu. tum pruina humana corpora perfrangebant. difficillimus erat equis ob extremā frigiditatem fluminū potus. difficillim[us] erat eorum transitus quia concreas inglaem aquis. glacies ipsa transeuntium grauitate confecta asperitate sua equorum tibias ueruosq[ue] exuerant. Siluestria deinde atq[ue] angusta itinera tellus humiditate abundans cadentes celo nives. Et ipsa in madidissimis locis acerbā pernoctatio. difficillimam ac prope intolerabilem militiam faciebant. Pauas itaq[ue] post pugnam diebus. milites lucillum secuti cum asperitatem itineris recusarent. primum per tribunos militū ne longius procederetur eum frustra rogare. Deinde conuentibus hinc inde factis inter se murmurare. nocte intentorijs crudelitatem duos insimulare. omniq[ue] infestissimis uerbis fedoq[ue] cumultu repleti. Videbantur lucullo res infeliciasam spectare perniciem. Proinde singulos adeundo milites per humane preces supplicatq[ue] tolerantiam infortissimos inducere. Alteram in harmenia carthaginem uelle delere. eius hominis opus. qui tot clades populo romano intulerit. De hannibale enim artaxatisq[ue] loquebatur. Postq[ue] omnia lucullus frustra tentari uidit inuitis recto ducebat exercitū. Et supato per alios saltus trans eam regionem descendit. qua mygdoniacam uocant feracissimam atq[ue] apricā. Urbs erat in ea cum opibus. tum hominū multitudine opulenta. quam barbari sybam. greci mygdonicam antiochiam appellant. Huic nepos Gauris tygranus frater preerat. Summa tū machinamentorū peritia res belli callimachus gubernabat. Is qui multos ad amicum romanis labores intulerat. Itaq[ue] ad obsidendam hanc urbem lucullus ultimo

conatu consedit. Et cum paruo illam tempore in cepisset. Quam qui se
 se luculli humanitati commisit perbenigne suscepit. Neglecto callima-
 cho qui tuende sibi uite causa abduos pollicebatur maximæ opum re-
 uelare thesauros in pedicis coniectu seruari iussit. penas daturū eius
 incendi quo amisenorum urbe uastata liberalitatis humanitatisq; sue i-
 grecos declarande occasionem extinxerat. Fortunam huc usq; indubie
 cum lucullo committant usum est. prosperasq; semper suis consilijs au-
 ras prestitisse. At deinceps tam et si egregiam prudentissimi magna-
 numq; uirtutem imperatoris ostenderit tanq̃ a diuerso semper spi-
 rante flatu in altum frustra contenderet. nullam res a se geste gra-
 tiam nullam prorsus gloriam habuere. Ceterum superiores ille quas
 omnium mortalium consensu sibi uendicauerat laudes prope modum deflu-
 xere. Neq; minime proxime felicitatis causæ sibi sunt ascribende. Nō
 enim quo deant studio quali ue comitate militare multitudinem colebat.
 Quia uniuersas seruientium uoluptates ad ignominiam perniciemq; im-
 perantis spectare existimabat. In primis uō id sibi plurimum obfuisse
 constat. quod equalium suorum et qui in exercitu magistratum gere-
 bant. quanti par fuerat. neminem faciebat. Sed neglectis omnibus nul-
 lum secum conferendum esse arbitrabatur. Nec sola inter tot tantasq;
 ornatissimi uiri uirtutes. mala sedisse ferunt. Et enim modestissimū
 atq; magnanimum. Et iudicando fuisse grauissimū. Pacemq; togatum et
 armatum domi et militie. pace et bello splendorem habuisse prudentie.
 Primum militaris huius odij atq; intemperantie faciem in acicenis bel-
 lo itatim arsisse. Salustio placet. Et ad amicum inualuisse potissimum. Quod
 duo hiberna illo intra uallum agere compulisset. Accedebant eos et reli-
 qui hibernandi labores. Sive enim in hostili sive in foedi regione ste-
 tissent. sub diuo semper uniuersi milites contubernabant. Neq; semel
 modo in ullam pacatam urbem lucullus cum exercitu ingressus est. His
 militum odys rime uulgatis. luculli aduersarij accensos longa inuidia
 animos eleuare. Et prouocare eum in simulare quod auaritia immodera-
 taq; imperandi cupiditate bellum produceret. Et cum ferme aliam
 asiam. bithyniam. paphlagoniam. galatiam. pontum. harmeniam usq;
 ad phasidem occuparet. Ad diripiendam quoq; tigris regiam contendis-
 set. quasi ad spoliandos non debellandos reges esset emissus. has atro-
 cissimas uoces lucium quintū unum ex romanis duabus i primis iactasse
 ferunt. Cuius maxime studio ac uigilantia cum de his rebus ad senatum
 relatum esset. placuit abrogari lucullo imperium. Eam alteri decerni pro-

uinciam. Multosq; eius exeratus milites emeritos fieri atq; exauctori-
ri. Accessit huic et maior altera rebus luculli pestis. Publius clodi-
us cum lucullo comitabatur uir nepharius scelestus/ superbissimaq; te-
meritate imbutus. Et qui libidini sue in sorore que luculli uxor +
erat intemperatissima mulierem indulgisse fertur. Is cum non quantum
sibi ipse concedebat honoris/ ab imperatore assequeretur. Primas em
maximarum rerum partes sibi iure deberi arbitrabatur fimbrianos mili-
tes perluere plurimumq; sibi conari a doris est. Quod ubi satis
ei successisse apparuit. qd primum illoz animos a lucullo alienare. Su-
mumq; illis fastidium imperatoris inducere. Neq; difficile fuerat.
homines diuturna consuetudine factiosos/ tum pollicando tum bla-
dos inferendo sermones/ corrupisse. hi enim erant qui dicere fimbria
flaccum consulem occidentes eum sibi delegerunt imperatorem.
Quare Clodium amicum militum appellantes pericula complecte-
bantur. Simulabat enim eorum se maxime misereri. Si magnis
bellis maioribus periculis/ maximis deniq; laboribus/ nullus mo-
dus/ nulla usq; requies aderit. Sed omni cum gente bellando/ orbe
terre pererrando/ bellis bella finiundo miseram uitam terant/ nulla
tam onerosa militia dignam expectantes mercedem. Non multis
amplius. Sed luculli diuitiarum defensores atq; custodes esse. Qui-
bus tot camelos/ tot plaustra/ aureis gemmatisq; poculis plena/ im-
peratoris auaritie tuendum esset. Jam pompeianos milites in popu-
lum redactos cum liberis atq; coniugibus felicem regionem/ urbesq;
opulentas per otium possidere. Non mithridatem non tigranem plu-
uiss nunc/ priuina/ geli obrutos per uasta deserti sectari regias asse-
diruturos. Sed profugoz bellum in hispania. seruile in italia gerere.
Erit ne igitur tantis unq; nostris laboribus modus? num quiescem?
num cessabimus? num otiamur aliqui? Reliqua nobis milites/ si ui-
uimus pompeio imperatori uita seruanda est. A quo maximum sui
ornamentum/ comitum diuitie atq; felicitas iudicatur. Hac peste
corruptus exeratus neq; mithridatem proficisci/ neq; uoluerunt in
micheidatem. Qui iam ex harmenia in pontum primum sibi uendica-
turus imperium ueniebat. Et hiemis acerbis acerbis in simulantibus circa
gordyenam hyberna trahebatur. Summo pompeium super ceteros
duces desiderio expectantes lucullo in prouinciam subrogandum. At
postq; nuntiatum est mithridatem profugato fabio in soruzum
atq; triarum iures suas inducere sola uerecundia compulsi lucillum

milites sequebantur. Triarius confestim quasi uictoriam in manibus
 habuisset. quos sibi totam laudem uendicaret. priusq̃ luacilian^{us}
 adesset exeratus confecto prelio ingentem cladem accepit. proditū
 est enim supra septem romanoꝝ milia cecidisse. Centuriones cen-
 tum et quinquaginta. tribunos militū quatuor supra uiginti et ro-
 mana castra in mithridatis potestatem uenisse. Dauidas posttradi-
 ebus. Lucillus adueniens triarium ab uatis militibus ad supplia-
 um quesitum abscondit. Ad mithridatem subinde conuersus
 cum incertamen eum ducere lacessendo frustra tentasset. quia
 is tigranem cum multis ad se copys descendente[m] expectabat.
 occurrere tigrani pugnaturus iussit. anteq̃ hi duo iungeren-
 tur exeratus. Sublatis itaq̃ castris. simbriani milites tumula-
 mituere exarato ordines suos deseruere. quasi nouo senatus co-
 sulto ea milita exauctorati essent. Et deactis iam alyis duabz
 prouincys. haud amplius ad luacillum spectaret imperiū. Nil fu-
 it profecto quod non luacillus ad sedandos flectendosq̃ militū ani-
 mos posthabita maiestate imperij humiliter expectiretur. Singi-
 los orando. prensando. leniendo sordida cum ueste deiectus lacrima-
 bat. Illi tanti ducis lacrimis preabusq̃ neglectis uacua marsupia
 abicientes. solum cum hostibus pugnare iubeant. A quibus solus
 ipse locupletari didicisset. Tandem flexi aliorū militū preabus sim-
 brian cum luacillo pepigere. secum se proxima moraturos estatim.
 Et si nemo interim pugnaturus occurreret. liberos atq̃ solutos esse.
 Has tam angustas condiciones luacillum aut subire oportuit. aut deserui
 omni praelio barbaris dimittere regionem. Comanebat itaq̃ illos non
 ad pugnam admodum neq̃ ad militare quippiam facinus deinceps edu-
 cens. sed sola eoz expectatione contentus. cappadoz a tigrane soluat
 sinia licentia depopulatam patiebatur. Substinebat tacitus impru-
 nas sese mithridatem uiues erigere. Quem ipse pridem senatu scri-
 pserat debellatū. Et ob id aderant sibi legati a roma missi ut res
 ponticas ceu plane romano imperio uendicatas componerent. Qui
 eum non modo ponti sed re quidem sui exeratus dominū inuenere
 a debacchatis militibus abiectissimū atq̃ neglectum. Quibus tantū
 erga imperatorem suū incontinentie tm petulantie fuit ut estate ceden-
 te armati stricis ensibus remotissimos et qui nullibi uidebantur ho-
 stes ad preliū prouocarent. Deinde pariter condamantes et crebris in-
 anem aerem ictibus ferientes. e castris egredierentur. obtestati id omē

quod cum lucullo pepigerent tempus effluxisse. Relictos quoque milites pompeus litteris ad se accersebat. Jam enim admithridate tigranemque debellandos dux romanorum fuerat. cum plebis cum factionum principum suffragiis declaratus. Enim uero ingratiissima senatus optimatibusque ea res uidebatur et amplissimis lucillum meritis haud digna. Quia non belli sed triumphi successorem acaperet. Neque imperium aut magistratum, sed mercede premium fructumque rerum a se gestarum sub rogato sibi dua concederet. Ceterum ab his maxime qui aderant prostrata luculli dignitas atque fortuna non sine multa misericordia conspici potuit. Non enim honoris non auctoritatis non imperii eius erga milites illum prope modum uestigium apparebat omnes edicto pompeii a luculli congressu prohibebantur. Nulli penitus parere licebat his rebus quas ipse decem pariter cum legatis iussuerat atque conscripserat. Sed iam omnes in pompeium qui multis florebat copiis conuersi suis audiebant edictis. Communibus itaque tandem amicis intercedentibus hi duo duces in uico quodam galatic pariter conuenere. Vbi habito familiaris congressu rebus a se magnifice gestis ambo uassim congratulati sunt. Grandior erat etate lucillus. Ceterum dignitas pompeii cum pluribus imperiis cum duobus triumphis amplior erat atque insignior. Laureatos propter uictorias fasces uterque praese ferebat. Sed longo pompeii itinere per loca squalida et inculta. lauri iam circa fasces aruerant. Quod ubi lucillum littores aduertissent. ex propriis quas et recentes et uirides habebant lauris liberaliter contulere. sed pompeii amica in bonum omen uerterunt. Et enim re uera luculli res geste illius imperii pornacunt. Nil tamen habitus sermo pacatum nil amicum inter eos adduxit. Sed alienatus magis animus cum mutuo discessissent pompeius omnia illius instituta antiquauit. Omnesque praeter mille sexcentos quibus cum ille triumphare posset milites sibi a seauit. Neque uero quoque leto admodum animo cum lucullo mansere. Sic igitur lucullo aut ingenium aut ipsa fortuna in re omnium maxime imperatori necessaria aduersabatur. Que una si eius fortitudinem. uigilantem. prudentem. equitatem. ceterisque clarissimis ac singularibus ornamentis accessisset non Euphrates in asia. sed mare hyrcanum ipsiusque asia fines romanum terminassent imperium. Quando quidem ceteras gentes tigranes a se debellatas ante contuderit. Et parthorum uires non sub lucullo. quantum deinde sub crasso ualde uimque floruerunt. Sed bellis intestinisque seditionibus dissipata neque harum inuiuas potuerunt ulasae. Equidem consideranti mihi per sepe uideri solet hisce rebus quibus lucillus ingentia patrie comoda comparauit. Ceteros duces plurimum intulisse detrimenti

Quid enim aliud q̄ parca in harmenta uana parthis trophea. q̄ tigranocera
 q̄ nisi his. q̄ ingens preda inde roma abacta q̄ captum deniq; diade-
 ma tigranus crassum adpotundum asiam extulit atq; accendit. Arbitrari-
 um aliud q̄ predam atq; spolia barbaris esse. Verum ubi in parthorum sa-
 gittas arma q̄ inuadisse facile declarauit non molliae aut hostiū imbecilla-
 te luicillū. Sed fortitudine audacia consilio tantas retulisse uictorias. Sed
 de his alias. Regressus itaq; romam luicillus. Marai fratrem offendit a-
 gaio mēmo accusatum super his que questor a sylla imperatore gesserat.
 Et cum Marcus id iudicium euasisset Memmius omnem iram in luicillum
 conuertens populum conatabat. Multa eum preter auctoritatem consularis
 imperij preter senatus. c. multa fecisse protaxisseq; bellū ductus diutabatur.
 His uoabus adductus populus triumphum luicillo negabat. Et cum res inma-
 ximum uenisset certamen. Primores patrum et potentissimus quisq; in re. p.
 quibus luicilli dignitas cara erat. tribubus sese miscentes uix populo de
 concedendo luicillo triumphum psuadere. Non itaq; uelut aliqui aut longi-
 tudine pompe aut rerum expositarū multitudine admirandum tumultuo-
 sumq; triumphum egit. Sed q̄ pluribus hostiū armis regisq; machinis cum
 arcū flammū pornasset. Clarum suapte splendore id spectaculum uidebat.
 In pompa uō cataphractorū equitum pauca decem falcati currus procedebant.
 Ex regis duabus atq; amas sexaginta captiui. naues longe atq; rostrate de-
 cem supra centum una deferiebantur. Ipsius deinde mutandatis aureum simu-
 lacrum sex pedum longitudinis. Et cipeus quidam pretiosis lapidibus per-
 ornatus. Vigna preterea argenteis uasis plena uehicula. Aureis uero et
 poculis et armis atq; numis duo supra triginta confecti erant. hec omnia
 ab hominibus deducebant. Octo uero muli lectas aureis onusti erant. de se-
 cato uō argento sex et quinquaginta. Alteri preterea centum septemq; muli pa-
 uo minus decies ducenta septuaginta numi atq; argenti milia deportabant.
 ferebantur et ipsi libri. in quibus quantum pompeio ad piraticū bellum. quā-
 tum uictarum publicum pecunie ipse contulerat inscriptum erat. singulis pre-
 terea milibus noningentis quinquaginta dedisse drachmas. Urbem deniq;
 uicinosq; uicos magnifico epulo conuiuatus est. Repudiata deinde Clodia
 pessima incontinentissimāq; muliere. Seruliam sororem catonis duxit. Mul-
 lo hec inflagatio superiore purior erat. Nisi quod fratrum calumpniam nō
 subierat. Eius fastidū atq; intemperantiā catonis reuerentia diu perpassus
 tandem repudiavit. Jam luicilli presentia amplissima spe animos patrum
 impleuerat. Videbatur enim uirū tanta rex ase gestarū gloria auctori-
 tateq; florentem pompe audaciam comprimere atq; tyrannidem et optima-

tum amplitudinem posse tueri. Ceterum siue quod iam egrotam patriam
pronamque infuturam ruinam cernebat. Siue ut quibusdam iam placet
quod satis sibi uendicatum glorie arbitratus a diuturnis laboribus atque pe-
riculis. Quorum plerumque infelicitissimi essent exitus. ad litterarum oculi
studiosam uel quietem reliqui uita conferre uoluerit. a re. p. sponte se ab-
dicauit. Sunt itaque qui hanc luculli sententiam laudandam plurimum ar-
bitrentur. Non enim in mari calamitates atque miseras decessisse. Qui
post ambricas uictorias illaque maxima clarissima uel facinora. nullum ad ci-
uitodiendos iam partem honores modum statueret iudicauit. Sed insatiabili
glorie imperijque ambitione senex cum ineuntibus rem. p. uiuentibus concen-
dens sese in res turpissimas. rebusque miseras turpiores precepit. Et a-
ceroni post perniciosissimam catiline conspiracy diuino suo ingenio a-
comuni clade depulsam priuatum consensescere prestasset. Et Sapientem ad-
iecta carthagini humanitas quiescente. Et enim finita quadam modestia ci-
uiles ambitiones esse moderandas. Nec minusque athletas in palestra aues
in re. p. damnandos esse. qui nullum momentum. nullum tempus nul-
lam quietem perpetuis laboribus intermictunt. Crassus uero atque pompe-
ius hanc nouam luculli institutionem accusare solebant. Quod in uolup-
tates atque luxuriam sese demisisset. Quasi militatibus ciuilibusque nego-
tijs aptior quam otio atque delicijs etas illa fuisset. Mihi uero luculli uita ue-
teribus simillima comedys uideri solet. Quarum prime partes rebus do-
mi militaque gestis. postreme uero conuiujs. potionibus cantu procijs. fa-
abus omni luxuriam genere continentur. Ego enim sumptuosa illa hedificia
ingentes balnearum atque deambulatorum apparatus. picturas. statuas. om-
nemque cuiuscumque rerum studium ad luxum arbitror referenda. quas
ipse res permixtis sibi sumptibus comparauit. Et opibus quas sibi et
per multas honestissimo militie uire uendicarat. affluentissime utebatur.
Tantam uero in uiam usque etatem eius deliciae opinione omnium efferun-
tur. ut inter ornatos sumptuosissimosque regum ortos luculliam dimu-
merentur in primis. Quid de his operibus que iuxta mare circa ne-
apolim magnifice splendideque constructa sunt iudicandum arbitramur.
Vbi altiores profundis fossis tumulos ipse suspenderat. Vbi maritimas
edes easque pulcherrimas atque amplissimas edificarat. Vbi decursus
maris. piscosorumque riuos edibus circaduxerat. Que singula cum stas
tubero haud satis mirari potuisset. Xersem eum ex togato homine appel-
lauit. Erant illi preterea edes intusculano spatiosis thalamis deambu-
latisque perornate. e quibus ceu ex speculis undique circumspecta poterat in

quas pompeius adueniens accusant lucillum quod ad eam optime ac-
 comodatas. Inhabitabiles hieme fecisset. Cui videns lucillus num tibi in-
 quit pompeius minus quod graues aut ciuile mentis habere uideor ut non pa-
 riter cum tempore habitationem quoque permitem. Cum uero dix quidam
 purpureas celebrandi spectaculi causa ab eo clamides petisset. Inspecturum
 si domi haberet daturumque liberaliter si adessent respondit. Postridie
 uero roganti lucillo quot sibi clamidibus opus esset cum centum ille
 sufficere respondisset ducentas sibi dari lucillus iussit. Proinde fla-
 ccum poetam dixisse fertur non eas se putare diuitias quarum reposita
 atque celata non plura essent his que palam conspicerentur. Erant autem
 lucilli conuiuia nouo semper diuitiarum splendore parata non modo et
 purpureis stratis poculis auro et gemmis elaboratis. ceteris scenisque re-
 citationibus admiranda. Sed uarietate quoque ac multitudine epularum.
 Et ingentibus abundantissimisque bellariorum apparatibus. Quibus rebus
 illiberales eum homines beatum appellabant. Pompeium aduersa corpo-
 ris ualitudine captum clare desuper in lucillum locutum fuisse tradunt. Nam
 cum medicus turdos eum comedere iuberet et ministri quia estus
 esset alibi quod apud lucillum domi nutritos reperiri posse negarent.
 Vexit pompeius ut inde assumerentur. Et ad medicum conuersus
 si lucillus inquit delicatus non esset num forte pompeius non uiue-
 ret. Quare alia sibi dari iussit que aliunde facili comparari pos-
 sent. Hinc tantum lucilli luxum Cato qui cum erat summa et a-
 miatitia et familiaritate coniunctus usque adeo iniquo uidebat ani-
 mo ut cum adulescens quidam in senatu longam atque importu-
 nam demodestia et paracate orationem ageret. Exurgens Cato
 tacebis ne inquit hodie. diues ut crassus. uiuens ut lucillus lo-
 quens ut cato. Quidam et si dictum id inania fateantur a catone
 tamen fuisse negant. Lucillus uero non uoluptatem modo sed
 laudem quoque his sibi sumptibus queritabat. Quod quidem ex his
 conuicere par est que de illo sunt mandata memorie. ferunt enim gre-
 cos homines qui romam ascenderant illum multis apud se diebus
 conuiuatum fuisse. Qui cum rursus inuitarentur greci quadam par-
 simonia inuerecundiam ductos recusasse uocationem. Indignum dice-
 res si propter se tantis quotidie sumptibus conuiuia pararentur. his
 uocabus uisum lucillum dixisseque. Non nulla profecto ex his prop-
 ter uos sunt orationes greci. cetera plurima propter lucillum parari
 iubeo. Cum uero forte nemine apud eum cenante unica sibi mensa

dapesq; modeste parate essent. dispensatorem domus ad se uocatu oburgauit. Cui ille non putabam inquit. cum solus cenaturus esses. sumptuose tibi opus esse conuiuio. Quid ais luacullus inquit. an ignorabas penes luacullu hodie cenaturum esse luacullu. Itaq; cum totam iam urbem haru rex crebra fama peruaderet. luacillum tunc forte per oicum in foro sedentem pompeius acceperat conuenire. hic nempe inprimis sibi familiaris erat atq; amicus pompeio uero. et si tanta quadam similitudine obmichridatau bellu mutuo aduersarentur. et loqui tamen familiariter et consueuissse solebat. Cicero itaq; salutato luacullo. uolumus inquit apud te cenare hodie. ea conditione ut tui noui nostri causa parari iubeas. Subreusabat id luacillus et in posteram diem deferri conuiuui postulabat. Illi uero neq; differre neq; alloquendi secreto familiares suos facultatem sibi facere uoluere. ne aliud domi parare iuberet conuiuui. Hanc tamen sibi postremo uenia prestiteret. ut uel ipsis audientibus cuidam ex familiaribus suis id solum diceret. in appolline cenabitur hodie. ea sola uoce fessellis eos. Id enim erat unum ex maximis eius cenaculis eo uomine appellatum. Singulis enim ut uidetur. Cenaculis et conuiuui pretiu et splendor apparatus defunctus erat. Quod obrem famuli audito loci nomie. confestim intelligebant. quantis sumptibus quali ornatu quoue ordine conficiendum esset conuiuui. Consueuerat autem pretiu quinquaginta milia in appolline cena parari. Que cum sic eo quoq; die acta fuisset. Mirabatur stupore quodam pompeius in tanta epularu habundantia. celeritatem apparatus. His itaq; in rebus luacillus maximas opes tanq; barbaras et bello parcas. paru utiliter consumebar. Nil minus tamen diligentie a dea sibi comparanda adhibuit. que studioso ac literatissimo homine digna essent. Et enim plurimos pulcherrimosq; scriptos coegit libros. Que profecto usus maiorem sibi q; ipsa possessio gloriam uendicabat. Studioso enim atq; et bibliotece et que circa eas erant schole atq; deambulata libere perpetuoq; patebant. Quo se greca. cum per oicu haussent. uelut in amenissimu quoddam musarum diuersoru conferre solebant. Ibi loquendo. legendo. disputando diem iocunde terebant. Et luacillus pleruq; ubi eruditissimos uiros disputare uidisset eo se potissimu ingerebat. Siqua etiam opus illi in re. p. opus fuisset. auctore luacullo q; primu assequerant. ut iuxta credibile sit. quod fuerit illud. quantum ue in grecos homines. studiu atq; humanitas fouebat eos. colebat eos. conuiuabatur eos. Et proprios lares liberam grecorum romam uenientiu aulam faciebat. Omne uero

phylosophandi genus familiarissima quadam cognatione complexus est. Aca-
 demiam tamen a principio summo studio et amore colebat. non eam que no-
 ua est appellata. Quamq̃ tunc maxime et carneadis scriptis et phylonis
 doctrina floruerit. Sed ueterem. cuius tunc erat princeps Ascalonites il-
 le antiochus uir et acris ingenij et de dicendi ratione eruditissimus. Nunc
 lucullus summo studio sibi in amicitiam conuictu socium uite fecit. Et phy-
 lonis auditoribus se opposuit. Horum unus. M. cato erat. Qui cum ele-
 gantissimum suo more in ueterem academiam librum scripsisset. Eius secte
 partes lucullo. sibi ipsi contrarias laudandas concessit. Et lucullus eapp
 liber ipse inscribitur. Erant enim mutua inter se beniuolentia uicti. et
 consiliorum in re. p. socij. Non enim se lucullus penitus absoluerat a re. p.
 Sed primos inter urbis principes locos atq; honores. quia in his plurimum
 molestiarum atq; periculi esset. Crasso dimisit atq; catoni. hos enim duos
 postea q̃ summam ipse partes in senatu recusasset. In quibus pompeii poten-
 tia suspecta erat. libertatis principum tutores effecerant. Ob amicorum pa-
 tronia descendebat in forum. Inauriam uero. Si q̃ pompeii studium liqua-
 " audacia extinguere oporteret. Et enim decreta que debellatis ille regibus
 instituerat antiquari fecit. Quam uel militibus scripserat largitionem so-
 cio catone dari prohibuit. Quam ob rem pompeius in crassi et cesaris a-
 micitiam potius uero coniurationem confugiens. cum armis atq; militibus to-
 tam ferme urbem impleisset. Eiectis extra forum lucullo atq; catone. decreta
 sua promulgari fecit. Eius indignitatem rei cum ea periniquis ut parer-
 at animis optimates ferre uiderentur. Bruttrium quendam pompeianum
 in mediu proferre. quem pompeio insidiarum auctorem i pompeii caput fuisse asse-
 uerabat. Nullam uero fidem cum rellis leuitate. cum uerborum inconstantia
 ea sibi accusatio uendicauit. Sed cum mercede omnes eum uirum in lucul-
 lum sollicitatum esse censerent. cum paucas postea diebus aditum sceler-
 ri scelus rem maxime patefecit. Inuentum est enim Brutty cadaver eiectum
 e carcere. quem naturali ualitudine confectum esse dicebant. Sed inter-
 fectum a pompeianis. recentes uibices. suffragillationisq; uestigia declara-
 bant. Ne per ipsum etiam accusatorem res unquam in lucem prodire possent.
 Ea res plurimum a re. p. lucillum abduxit. Sed aetone postremo summa cum
 indignatione ex urbe eiecto. missosq; in cyprum catone ab omni publica cura
 prius sese absoluit. ferunt autem eum sub mortem aduersa mentis
 ualitudine captum paulatim contabuisse. porro cornelius nepos non etate

mala, neq; naturali morbo. Sed medicamentis a callisthene quodam li-
bervo suo corruptum in id incidisse prodidit. Callisthenem uero ea si-
bi medicamina propinasse, quia uim amatoriam habuisse crediderit. lu-
cullumq; tantum arationis usu abfuisse, ut uel eo uiuente omnis reifi-
cuhans cura Mara fr̃is consilio fuerit gubernata. Atqui maxima eſt
i patriam beneficia. Et ingens gloria cum domi tum parca militie si om-
nium i memoria peruigebat. Ut mors eius luctum suis populo merorem
bono aug; lamentationem attulerit. Concurrerant eo om̃es et nobilissi-
mus a b adolescentibus delatum infor; corpus sepeliri uolebant i campo
martio, ubi Sylla iacuerat. Nemine ex luculli necessarijs id expectante.
haud enim facilis apparatus ille fuisset. Quare Marcus frater multis
a populo precibus impetrauit, in agro tusculano luculli funera celebrari.
Nec ipse ingenti fr̃is merore affectus multum deinceps temporis superui-
xit. Sed bona cum eius etate atq; gloria uita q; pariter est extincta.
Ego itaq; luculli mortem per beatam maxime opportunamq; iudicandam arbi-
tror. Non enim quam romane libertati inter festa facta molebantur. fe-
dam, lacrimabilem, miseramq; rem. p. peruersionemq; iudici. Ceterum libera
adhuc, egrotam tamē atq; labantem patriam cum uita reliquit. Idq; in-
primis omnium luculli amoniq; comune fuit. Qñ quidem et iste nō du-
curbatus, sed iugentibus adhuc graecae rebus diem obiuit. Non tamen
ut ille are. p. solutus atq; diuisus. Sed pariter cum uita, et imperij
et amonis milita cedere. Neq; ab armis, honoribus atq; trophijs,
uelut in portum quendam, sese in portus commestationesq; contulerat.
ceu mordaciter in horream aut plato, arbitrati eos qui bene honesteq;
uixissent, apud inferos premium manere. Crapulam sempiternam. Ocum
uero atq; tranquilla quies, et clarissimum litterarum studium honesta cum uo-
luptate coniunctum, dignissimum grandiori etate uirum et aculeibus belli-
cisq; muneribus absoluto, solatium uideri debet. Verum ab ingenti re-
rum gestarum gloria in luxum uoluptatemq; defluxisse. Et reliquum ui-
te in uocis atq; delictis, uelut imperiorum uictoriarumq; aphrodisia, i.
ueneris festa egisse. hanc haud pulchram uite pmutationem existimo.
Neq; Xenocratem inuitantis, sed ad epicuri sententiam potius inclinate.
Nec parum mirari soleo si quando cum primis ultimas eorum etatis ptes
ipse contulerit. Et enim illorum inuentus prorsus contraria fuit. Cimo-
nis quidem infamis atq; soluta. Luculli uero temperans et erudita. Me-
lior is itaq; est qui i meliorem uite institutionem conueratur. Et lon-
ge laudabilis est ad ingenuum ubi arescens uirtutes continuo

reflorescunt. Atqui amplas diuitias pari sibi ratione quesitas, non pari tamen splendore erogauerunt. Quis enim australem arcem murumque Cimonis opibus absolutum fuisse constat. Luculli thalamis atque tumulis piscosis riuulis arcibusque quos ipse circa neapolim barbaris manibus exedificauit, non digne ante posuerit. Quis preterea cum Cimonis Luculli mensam contulerit. Cum officiosa et humanissima, luxuriosam atque regalem. Nec enim ad pauperum delicias, ingentes diuitias effundebat. Illa uel modestis sumptibus enutriebat quotidie multos. Sed protempore tamen uarietate res ipse compensande sunt. Incertum fuerat enim si publicas a laboribus atque magistratibus intranquillam otiosamque senectutem defluens Cimon, fastidiosam lasciuamque duxisset uitam praesertim, cum uiri ingenium non ab immoderato uini usu non a mulierum amoribus, non ab omni denique uite festiuitate abhorruerit. Ceterum maximam rerum assidue meditationes atque consilia. Et bellorum tum crebra pericula tum innumerabiles pene labores, ceterarum uoluptatum impetu intermittunt. In his potissimum animis qui generosa quadam nobilitate ad capefendam gloriam nati sunt. Nemo uero tam subtilis criminum inquisitor, non uitiorum quisque tam acerrimus accusator esse potuit, ut si dum imperium bellumque gerebat Lucullus, diem ultimum obisset, uel unam huic uiro calumniam potuerit inuenire. Sed de ipsorum uita satis. Bellias uero in rebus ambos terra marique clarissimos duces fuisse constat. Ceterum sicut athletas eos qui eadem die una palestra luctaque uiuant. Inusitata rei magnitudine uictorias uocat. Sic Cimon una die pedestri naualique trophaeo coronans grecam uix suo in bellias arabibus, primas sibi partes uendicare uidetur. Patrie deum Cimon, Lucullo uero patria imperium dedit. Et hic amplissimis rome foederaliumque urbium res maximas gessit. Ille uero subiectam imperio graecae patriam usque adeo extulit, ut superatis hostibus non eam modo liberam fecerit. Sed sibi quoque graecarum rerum summam adiecerit. Persas enim deuictos ab accessu maris prohibuit. Et suasi ab eo laedemonum, graecae sponte imperio concessere. Si maximum preterea imperatoris officium dicamus, obedientiam sibi militum cum beniuolentia comparare. Profecto Cimon Lucullo anteponendus erit. Quando quidem istum milites sui neglexerunt. Illum uero uel socij summa cum admiratione fuerint uenerati. Ab isto sui defecerunt. Ad illum alienum confugerunt. Et hunc denique milites quibus cum ad bellum egressus erat, regredientem deseruerunt. Ille uero domum rediens princeps, eorum quippe quorum sub imperio primum enauiga-

fragile genus i exilium
annoꝝ x.

rat. tria omnium difficillima, cum hostibus pacem, cum lacedemonijs co-
cordiam. inter socios imperiū assecutus. florentissima uero imperia
regesq; delere potentissimos uterq; adortus, in ipso pene rex ac bel-
lorum culmine cecidere. Cimon nempe aduersa solum fortuna pre-
occupatus. nam et imperator et in maximo glorie flore extinctum ē.
luculli uero casum non ita infortunatū transieram, quin sibi aliqua
eius rei ascribendam arbitror. Siue enim ignarus siue negligens
id egerit. Summo sibi detrimento fuisse quis dubitat? quod multū
audaciam temeritatem, auaritiam, uerba, seditiones, non composue-
rit? Que omnia future pestis monumenta prese ferebant. Sed id
prope modū cimoni quoq; cōmune fuit. Et enim ciuibus suis iussus
perostitatus idest suffragy genus damnatus exulauit. Ne decem annos
eius, ut inquit plato noxam eius audirent. Nobilissima enim et sum-
ma uirtute ornata ingenua. quia non ad uoluptatem consilia sua refe-
runt. multitudini per raro placere consueuerūt. Si uero publicos er-
rores hominū peccandiq; licentiam comprimere studeant, a d intolle-
rabile sui fastidium uulgus accendunt. Perinde ac medicorū uinci-
la. Que tamen si ad pulchrū nature ordinem membra componant.
tolleratu tū difficillima sunt. Quam obrem omni fortasse eiusmodi
crimine tantos uiros absoluerē dignū fuerit. At qui multe lon-
giora lucillus itinera cum copys suis emensus est. Et i remotiores
orbis terrarū regiones penetrauit. Primus enim romanorum omni-
um cum exeratu taurum superauit. tigrim traiecit. Asie regias ipso
sub hostiū aspectu tigranoceri. cabira. sinopem. uisibin cepit. diripu-
it incendit. Omnem asiam septentrionalem usq; ad phasidem. Ori-
entalem usq; ad media. Australem usque ad rubrū mare romano
achieat imperio. Et potentissimi reges toti a se uictorijs profligati.
nil prorsus aliud q̄ nuda corpora referentes. in uastas solitudines
siluasq; inaccessibiles et nullo antea humano uestigio presignatas ceu
fere aufugerunt. In hoc autem lucillus maxime preferendus est Cimo-
ni quod per se ceu nil graue sub amone passi, continuo ingrecoꝝ ar-
ma mouerunt. Et ingentem eorū exeratū in egypto uicerunt. fude-
runt. tenuerunt. Ceterum post lucillum quid egit tigranes di-
gnū memoria. quid mithridates. Cum hic superioribus cladi-
bus obtritū atq; confectus, nec modo semel aduersus pompeiū
copias suas extra uallum educere ausus fuerit. Sed sola fuga
saluti sue consulens, In hostiorum sese recepit. Tigranus uero cū nu-

dus atq; inermis coram pompeio supplex humi procubisset. Sub-
 latum proprijs manibus e capite diadema ad illius pedes deposuit.
 Neq; tam pompeii uirtute q̃ luculli uictoris in eius spectaculi miseria
 corruit. Et regni insignia quasi prius ablata. tunc sibi restituta
 cunde suscepit. Clarior is itaq; imperator dicendus est cuius arti-
 bus uirtute ingemo industria uigilantia aduersarij uires magis con-
 tunduntur. Cimon preterea his cum hostibus bellum gessit. quoru
 sub themisthode. pausania. et leorychida asperrimis cladibus uires
 animiq; ceciderant. Quare et suis uictoris id plurimu conduxisse
 par est. Nam facillime contractis animis corpora debellari solent.
 Lucullus uero cum tigrane immenso imperio. innumeris copys. am-
 plissimis opibus. clarissima maximarum uictoriaz gloria florenti co-
 gressus est. Si hostium deniq; numerum. utruq; considerare uelimus.
 tanto lucullo cimon erit inferior. ut non modo non par. se ne qui-
 dem cum illo conferendum esse uideatur. Vtriq; tñ perspicuum est
 afflasse celeste numen. premonuisse q; Lucillum quidem que adori-
 ri illum. uero que obseruare debuerit. Et ambos deoz suffragijs in
 tam sublime glorie fastigium euasisse.

EXPLICIT VITA LVCVLLI.

ELOQVENTISSIMI AC PATRICII VIRI FRANCISCI BARBARIVE
 NETI PROHEMIUM INCIPIT. ARISTIDIS ET CATONIS VITAS AD
 INSIGNEM ATQVE ORNATISSIMUM VIRVM CACHARIAM
 BARBARVM AMICISSIMUM FRATREM SVVM.

Adma duera Cacharia frater te ueram illam. et sapiente
 petri emuliam. pont. Vincent. sententiam probare. qua
 uir ille ingenio. doctrina. prudentia primarius cum sua
 consuetudine amice et equales meos ac ceteros familia-
 res suos ad probitatem. ad laudem. ad decus hortari so-
 let. historiam uirtutis patentem et uite magistrum ap-
 pellat. Artes enim optime que de moribus et prestantissimis institutis
 tradite sunt. apud omnes longe plus possunt. si uita ac factis claris-
 simoz hominu illustrant. Quis enim dubitat ea que ab alijs gesta
 dicimus. q̃q̃ admirabilia sunt. faciliora nobis uideri et promptius

ariffimos viros
e: historiis tradit
ad st. mirandū aliaat.

ad honestatem inatire. & si preceptione solum lentius disputentur.
Ideo q̄ lectissimos eis viros proponimus a quibus ut dignitati et
glorie seruiant impetrare contendimus. Hec enim veteris memo-
rie notio facit ut summos homines quos et probamus et admira-
mur magno studio imitari uelimus. Sic pelopidas thrasybuli.
Sic fabius periclem. Sic portius cato Curium. Sic Cēsār Alexan-
drum. Sic. M. brutus Iunium gentilem illum suum. Sic deniq̄
multi incredibili ardore ad imitandos prestantissimos viros in-
censi sunt. qui ut inter peritos constare uideo. historie inui-
tatu maximas ac honestissimas res gesserunt. Hinc profuso quisq̄
studio nostri maiores. Socratis. platonis. Aristotelis aliorumq̄ nō
modo imagines in tabulis et uasis habuere. sed et in foro intem-
plis eneas collocauerunt. ut uel tacita eorum monumenta uite sue
conferrent. Quanto rectius ad historie tribuimus. que uiuū
quoddam simulachrum appellari potest. Cuius hortatu ad pie-
tatem. iustitiam. continentiam. prudentiam. liberalitatem. uir-
tutem. ac doctrinam induamur. Predare demetrius phalerius
Ptolomeum egyptū admonuit. ut liberos in quibus uisti regis of-
ficia et illustrissimorum principū uite litteris mandata sunt. et
studiose legeret. et de manibus nūq̄ dimitteret. Nam quēad-
modum hos quēcūq̄ a se tanto īmunere pertinebant facile edoce-
ret. sic ea ab his quos regie opes alebant expectare non debere.
Apud nos mi frater suauissime quantum domestica exempla pō-
dus habeant in foro. in curia. in comitijs. et experiemur et cerni-
mus. tum uel ex annalibus depropta sunt. uel a prudentissimis
maioribus natū. singulari cum auctoritate referuntur. Quod si
unus ut ita dicam etatis et ciuitatis acta. magno momento sit.
quid omnium urbium. omnium temporū facta putemus. Quocirca
sepe numero alexandri cēsaris institutū. scitum mihi iuderi solet.
qui quasi sapientes obeundis in rebus consilios historicos con-
sulebat. Ut siquid huiusmodi superiori etate bene factū esset.
id uel usu probare. uel melius ac prudentius decerneret. Qua-
propter cum otiosus apud plutarchum doctissimum ac grauissi-
mum philosophum Aristidis uisti. et catonis illius maioris ui-
tas lectitarem. de quibus in hoc tempus admodum pauca lati-
nis litteris extant. digne mihi uise sunt. quas tuo nomine in-
terpetrarem. Quā enim natura. eruditione. usu pre ditus iam

non mediocribus i me rei. p. muneribus dignus sis et habeatis ta-
 men ut opinor bene de re. et ceteris claris uiris meritis ero. si qñ
 norma quadam beneuolendi ante oculos subiecta hoc meo ingenio
 labore quantum i me est et meliores et doctiores eritis. Nam ut
 industrius pictoribus ex olympo ioue phidie et sculptoribus ex argo-
 lica iunone polycleti sic tibi et reliquis qui hec attente cognoscent
 eximium ac preclarum aliquid effingere licebit. Quod enim ueteris
 santimonie illustrius exemplum proferre possem q̃ Aristidis et ca-
 tonis. quibus nec athenae nec urbs romana ullum uel solida ac
 expressa gloria clariorem uel auctoritate grauiorem uel prope modum
 in omni laudationis genere prestantiorem unq̃ tulerunt. Nam q̃s
 Aristide fortior integrior aut illustrior fuit. qui bellis in rebus
 et anullo summi duas ac ciuis officio defuit et artibus pacis abin-
 eunte adolescentia tantum prestat ut perpetua sanctitate ac graui-
 tate uite iusti cognomen quod nemini prope concessum est adul-
 tum seruaret. Diuitiarum preterea contemptor a deo inuicti acci-
 peditatis animi et rigide innocentie fuit ut nemo etiam laudis au-
 dissimus amplius optauerit q̃ ipsi in hoc suo genere facile concess-
 erit. Quid de M. catone prisco diuino homine dicam. qui omni
 consensu frugalis maritus. accuratus in liberos pater. Peritissimus
 iurisconsultus eloquentissimus orator fortissimus miles equissimus
 pretor egregius consul optimus senator. Seuerissimus censor habi-
 tus est. hic deniq̃ adeo omni ex parte sumus uir fuit ut ei nihil
 ferme neq̃ a natura denegatum neq̃ a doctrina et uirtute non de-
 latum esse uideatur. Hos igitur frater optime ad quem potius
 mittam q̃ ad te. cui cum a puero ut ad hec studia humanitatis
 me conferrem nullo mihi loco gra. ope. opera defueris. q̃ tue i me
 pietatis testimonium optimo iure dedicaui. Accedit etiam quod ai
 sic in re publica in domesticis in armorum negotiis uerferis ut boni ci-
 uis diligenter patrifamilias studiosi hominis officia uite eximia
 atq̃ prestantia sint. hec in alterutro recognoscens confirmatus pro-
 babis coles diligens. Qua quidem in re maximas habebis gratias
 scio modestissimo ac eloquentissimo Quarino ueronensi comuni precep-
 tori nro. Quo hospite non enim uerebor quod sentio dicere prope
 non minus q̃ locullus archia. et pompeius in Theophane. ac corneli
 Ennio gloriamur. Cuius beneficio factum est ut quemadmodum ma-
 iores nostri bene de re. p. meritis ad uirtutis imitationem corporis

monumenta decernebant. Sic ego ut tibi et ceteris quibus hec mecum studia communia sunt/ prodessem. Aristidi et catoni has litteras statuas collocarim. Ceterum ex greca Guarini nostri disciplina non paruum uel hinc fructum cepisse uideor/ quod eius diligentia intra paucos dies Aristidem atheniensem principem/ non ciuitate sed quod amplius est/ latinis litteris donare. et Catonem illum grauissimum/ longo ut aiunt posthinc ad nostros homines reducere mihi licuerit. Quid plura? Jam plutarchum audies. Quo auctore quid de his clarissimis uiris sentiendum sit facile iudicabis.

Expliciit PROHEMIUM

ARISTIDIS COGNOMENTO IUSTVS INCIPIIT

Aristidis lismachi filius ex antiochide tribu et populo alopeceno ortus est/ De cuius fortunis ac facultatibus/ penes scriptores magna ueritas est. Sunt enim qui eum ita egregie inopem fuisse commemorant. ut et infima tenuitate nuxerit et ita functus duas filias reliquerit que multis annis nobiles egestatis causa sine maritis fuerunt. hoc tam et si compluris patronos ac defensores inuenerit/ contra tamen in eo libro qui Socrates inscribitur. Demetrius phalereus eum locupletem fuisse auctor est. Apud phalereos enim fundum qui Aristidis extitisse dicitur cognoscere se refert Vbi ipse sepultus est. Eius domum opibus abundasse. Pleraque sibi argumento sunt. et illud imprimis quod magistratum illum insignem fabis ac suffragijs sortitus est/ qui maximo censu census obuenire solebat/ quos quingentum modum uulgius appellabat. Secundum autem relegatio quam exostracismum uocant. nullos enim inopes sed amplissimo loco natos/ et qui superbia ac timore ceteris antirent/ in exilium id genus missos esse. Tertium et extremum est quod in liberi patris templo tripodes uictorie uoto ad celebritatem dedicatos reliquit/ qui in nostram etiam etatem hoc epigrammate seruantur. Antiochis tribus uicit. Aristides ludis prefectus fuit. Archestratus docuit. hoc tam et si maximi momenti spectem pere se fere uideatur/ minimum tamen pondus habet. Nam et epaminondas quem omnes mortales apuerunt uitam tenuiter egisse sciunt. et populo plus non ignobiles ludos ediderunt/ quorum alter abianes/ alter per cunctos arcus celebritate nobilitauit/ cum huic Dion siracusanus/ Epaminonde uero pelapidas

*Plato
+ dicitur
ceteris*

sumptū ipsos suppetitauerint. haud iniuria quā bonus iuris cum ami-
corū donis perindeat inexorabile bellum/ indictū non sit/ sed cum ab
illiberalibus muneribus/ que lucri questus ue causa suscipiuntur abhō-
rent/ si temporis maturitas obuenerit/ ea non repudiabunt/ que ho-
nori laudi ac splendori coniuncta sunt. Panetius uō Demetrium car-
pit/ qui errore nominis captus in his que de Tripode scripsit mentis
est. Nam quęcūq; aduersus persas gesta sunt usq; ad peloponnesiacū
belli finem memoria repetens/ solum duos Aristidas/ ludorum prefatos/
uictores inscriptos fuisse tradidit/ quorū neuter lisimachi filius fuit/
sed alter quidem xenophilo patre natus est/ Alter uero longe posterior/
ut et post Euclidem scripta declarant/ et inscriptus insuper Archestia-
tus/ quem medias temporibus/ nemo/ nec peloponnesiacis pleriq; chori
magistrum fuisse prouiderunt. Verū enim uero quod a panetio dicitur
diligentius considerandum est. De relegatione autem/ quis dubitat
eos/ qui uel gloria/ uel generis nobilitate uel eloquentia maxime pre-
starent. Ostraco. i. huiusmodi exilio/ q̃ primū eiectos ēē. Quo in
numero Damon periclis preceptor est. qui cum plus sapere uideretur
q̃ oporteret/ hunc in modū urbe exactus est. At Idomenus scriptū reli-
quit. Aristidem non suffragis/ aut fabis/ sed atheniensium delectu il-
lo magistratum functum esse/ quem si post prateensem preliū gessit/
ut a demetrio refertur/ et uerissimū est ipse magna gloria et magnus
rebus gestis in eo loco ciuitatis propter summam uirtutem constitutus
est/ quem reliqui propter diuitias capessere. Sed certū et exploratū
est/ non solum Aristidem uerum etiā Socratem inopia quasi grauissi-
mis malis a demetrio liberatos esse. Hunc enim non solum domū pecu-
lari uiri suo uendicasse/ sed etiam septuaginta minis Critoni fenoris cā
mutuasse peribet. Aristides uero Clitemis qui post exactos tyrannos
rem. p. constituit factus socius supra ceteros/ qui se ad gubernandas
ciuitates contulissent. Aduersus eum plebs ac multitudo Themistode
neochis filium coluit et gratia et studio prosecuta est. Eos a pueris
cum una educarentur prope singulis et iocosis et serijs in rebus ac uer-
bis contendisse/ suisq; controuersijs utriusq; nām. mores institutionem/
q̃ primū detexisse multi auctores sunt. Nam ut hic lenitatem. teme-
ritatem. caliditatem/ et in omēs impetū. Sic Aristidem constantiam/
equitatem prese tulit/ qui nec mendaciū/ nec in deos intemperantiū
dictum/ nec fraudem uel ioco probare potuit. Norum inter se amōs
ut Ariston cio placet amoris intentio quedam primū ab alienauit.

Damon periclis

86
Sresileam enim etiam que specie uultus ac corporis forma primaria
erat. Vehementius quod par erat deperibant. quin etiam postquam illius
uetustas defloruit. grauis inimicitias quas huius leuitate cause in-
uicem superiori tempore conflauerant. retinuerunt. His rebus incensi
hoc quasi preludio fecti conflictationes suas statim in ipsam rem. p.
contulerunt. Quo circa Themistodes facultatis artibus instructus
a deo grandem ac popularem potentiam est assecutus. ut cupiam eum
admonenti optimo iure principem atheniensium futurum si cunctis e-
qualis ac communis esset. responderit. nunquam profecto ea insella se-
dere statuissem. ex qua mei studiosi nihil amplius amant. quam alieni ha-
bituri essent. Aristides autem cum propria quedam in re. p. uia consti-
tuta erat. animum induxit primum ne socij quequam suo consensu iniuri-
is afficerent. aut nequam ueteri quicquam negare uel cupiam meto-
rem inferre. De hinc eam amicorum potestatem declinauit. qua uelut
peccandi licentia plerisque fectos obseruabat. Grauius enim et uere si-
bi persuaserat hoc dumtaxat gaudio bonum cuem affligi. suum et orati-
one que iusta et recta essent. constantissime defenderet. a quo uice isti-
tuto parumper deflectere coactus est. cum Themistodes temeritate qua-
dam ut ei resisteret. ac ipsius auctoritatem refringeret. multa in re. p.
commoueret. Unde ei aduersatus interdum. quedam in eum tutatus
est. et ne ab ipso non nulla fierent eo consilio prohibuit. ut themisto-
dis potestati. que multitudinis gratiam creuerat. nihil accederet. Instan-
tius ac salutaris. si aliqua ex his que ad ciuitatis utilitatem condu-
cerent. pretermitterentur. quod si factis excusis sententia decreas super
modum posset. Denique cum Themistode auctore commodum ac necessa-
rium quippiam deliberatum esset. et Aristides frustra contraxisset.
haud sibi temperauit quin cum excontione discederet. clara uoce
testatus sit nisi themistodem et se ipsum in barathrum coaceret
rem atheniensem saluam esse non posse. Rursus ad populum rogatio-
nem ferebat quam cum sibi uehementius exhibilatum. ac repugna-
tum esset. reuocauit. tam et si conaly principem populum rogaturum
esse. et plurimos in eam iturus plane cognosceret. quoniam inter
altercandum decretum illud rei. p. detrimento fore didisset. Ad-
hec in contione sepe non nullos earum quas erat commemoratus au-
ctores subiecit. ne perpetua themistodis altercatio ac dissensio comu-
ni utilitati impedimento esset. Eius in conuersione rerum urbana-
rum constantia. laude. ac admiratione dignissima uidetur. Nec

enim ulli honorum gradus ipsius animi magnitudinem extulerunt, nec ulli casus aut offensiones demiserunt. Vbi se ad rem. p. contulit sibi nimirum persuasit, etiam nulla pecuniarum nulla glorie mercede proposita in officio manendum esse. Quo factum est ut cum i theatio uersus quos Eschilus ad amphiraum scripsit referrentur.

Nic esse iustus at uideri nihil auct

Magnos profundi pectoris fructus legens.

Consilia de quo germinant clarissima. Omnes in Aristidem oculos conuerterunt. Velut in eum cui optimo iure in hoc uirtutis genere primas partis sine controuersia tribuerent. Sic igitur institutus erat, ut non modo popularibus in causis quibus se beniuolentia cuius muniret acerrimus equitatis defensor esset, sed ut eam fortissime ac seuerissime tueretur, nullius iracundiam, nullius inimiziam, nullius denique simultatem declinaret. Qua de re memorie traditum est, cum aliquando quempiam inimicum in iudicium uocasset et qui rem saluam iudicabant, post aristidis accusationem, reum causam dicentem audire nolent, quin suffragia, quibus cum clam narrent, exemplo postularent assurgens Aristides supplex apud iudices intercessit. Ut illum quemadmodum legibus statutum erat, diligenter audirent. Rursus arbiter inter duos delectus, cum alter ut ipsum in aduersarium magis ac magis afficeret, extra causam plerumque illius in Aristidem maledicta recenseret. Hec missa faciamus ait, tu uero bone uir si quid in te commisit explica quoniam in presentia tibi non mihi iudicium exerceo. fisa postea procurator designatus non etas sue solum magistratus, sed etiam superioris multa que ad rem. p. pertinebant, in rem suam uersasse declarauit. In primisq; Themistodem, qui tamet si sapiens uir parum tamen continentes manus habuisse iudicatur. Quia propter collatis operis suis Aristides ab ipso accusatus, et ut Idomeneus refert repetundarum damnatus est. Queres cum optimatibus acerba et grauis esset. Aristides non modo illo mulctatio argento liberatus, sed de integro huic ipsi cure refectus est. Quo in munere uniuersam mutasse administrationis rationem simulauit. His siquidem qui rei. p. prouentus sibi per iniuriam iudicassent, lenis ac facilis uideatur, ut qui nec eos more suo grauer persqueretur, nec ut diligentissime rationem redderent laboraret. Quo facto omnes qui expilatione ciuitatis locuplectabantur, Aristidem ferre in celum laudibus et summo studio populo blandiri, ut iterum euz

ad hoc munus deligerent, quem cum nō suffragis, sed porrigenda ma-
nu magna significatione uoluntatis declaratum forent. Aristides eos hūc
in modum acriter increpuit. cum probe inquit integreque rem. p. admi-
nistro exultationem meā multis maculis aspergitis. cum autem urba-
nus expilatoribus multa cum fraude concedo me quali summū uirum
et cuiem admiratione dignissimū reputatis. Que cum ita sint. athe-
nienses ipsi honoribus quos nunc mihi decernere contenditis ut ego sen-
tio plus mihi dedecoris ac turpitudinis affertur, q̄ prius allatum est.
cum mihi repetundarū mulctam irrogastis. Quamobrem magnopere
me uestri miseret. apud quos improbis obsequi glorioius est, q̄ for-
tunas publicas conseruare. Hec cum dixisset, et in huiusmodi furta
uehementer inuictus esset, eos qui sue laudis buanatores ac patro-
ni fuissent tacere fecit, solidam inde et expressam quandam gloriam
iustissimis excusis adeptus. Postq̄ datis a Dario missus uerbis qui-
dem ut athenienses, qui sardis igni uastauerant penas darent, re-
uero ipsa ut grecos in ius ditionemq̄ suam redigeret, omnibus opys
se marathona recepit. populationibus ac predis in agros hostiū impe-
tum fecit. Hoc i bello athenienses decem imperatores prefecerunt. inter
quos dignitate gloria potentia Milciades primas. Secundas autem Aristi-
des partes habuit. qui cum sua sententia in bello gerendo Milciadis
consiliū confirmasset, magno profecto momento fuit. Duces enim eius
collegae cum sic inter se statuissent, ut in singulos dies rei summa ad unū
deferretur. ipse cum ea sibi obtigisset, ius imperij et auctoritatem suā
in Milciadem contulit, et socios principes docuit melioribus ac pruden-
tioribus parere sine ulla turpitudinis notā salutare ac decorum esse.
Nunc in modum animos placans ac mitigans contentiones, eos induxit,
ut quieto animo unam optamā suā communiter usurparent. Quod
Milciadis imperiū perpetua potestate firmissimū reddidit. Unus eni-
quisq̄ Aristidis exemplo, se ab hoc collocato indiem munere sponte ab-
dicans Milciadi suo ex iure concessit. De hinc cum athenienses media
acie constituti interpugnandum ualde laborarent, et barbari satis, sup-
q̄ dum leontidem ac Antiochidem tribum urgerent. Themistodes et
Aristides eregione struatis inter se agminibus, strenue ac fortissime di-
micarunt. quorum alter ex leontide. Aristides autem ex antiochide
tribu erat. Hi cum barbaros cedentes in fugam uertissent, acri ipetu
naues adorti sunt, que cum ad insulas, ut ipsi cernebant non trans-
mitterent, sed in uentorum ac tempestatis uexare in acticam terram repente

referrentur. Verit non urbis sine militibus ac defensoribus destituta i pote-
 statem hostiū ueniret i patriam nouem tribus subito reducere statuunt qd
 eadem die magnum itineris spatū emensi conficiunt. Aristides sua ci-
 tribu Marathone custodie relictus, ut captiuos predamq seruiaret opi-
 nionem quam de suis moribus prestiterat non sefellit. Nam cum ar-
 genti et auri uy passim et uestimentoꝝ omnis generis ac intabernacu-
 lis innumerales pecunie, et in nauigys essent, quibus barbaros nuda-
 uerant, nec ipse contrectare quippiam uoluit, nec ut ab alijs attingeret
 passus est. Qua propter surrectiones nulle facte, nisi si quis eo ignaro
 non nihil prede sibi ademert. Ut de callia antistite traditum est, quē
 cum barbarus quidam errore come ac corone captus quasi regem adoras-
 set, comprehensa dextra ei ubi magnū auri pondus ab barbaris defos-
 sum erat, indicauit. Callias crudelitae ac iniustitiae, quibus reliquos
 homines antebat fretus aurū caput, et hominē ne suis rumusculis reg-
 ad alios deferatur immanissime necat. Nunc a comas ceteri qui ex callie
 familia fuerunt. Iacopluta .i. ex fossa locupletati cognominati sunt, cum
 locum illum carperent ubi comperto auro Callias diues factus est. Ari-
 stides ex templo magistratum ex quo singularem laudem comparauit.
 inijt. Demetrius autem phalerē ipsum post plateensem pugnam paulo
 ante mortem hoc munere functum esse scribit. In ijs uero qui post xantap-
 pidem inscripti sunt, cuius tempore apud plateas Mardonius profl-
 gatus est, eius nominis inter multos neminem accepimus. Ceterum
 post phanippum in cui magistratu ex prelio, quod apud maratona ge-
 stum est, uictoriam retulerunt. Aristides illic princeps inscriptus est.
 qui cum omnis uirtutis tum maxime equitatis ac iustitiae apud popu-
 lum periculi fecit, que ad sumam semper multitudinis utilitatem ac-
 fructum referuntur. Ex quibus Aristides q̄q̄ iur inops et plebeus
 regūm tñ in primis ac diuinissimum uisū salicet cognomen assecut⁹
 est. Quod nullus unq̄ rex aut tyrannus appetiuit, sed urbium ex-
 pugnatōres fulmina, uictōres aquilas accipitres appellari se ingenti
 cum uoluptate uoluerunt. Quobrem quia uiribus ac potentia potius
 ut constat, q̄ uirtute gloriam consequi cupiere. Deus cui se simillimos
 efficere studio. cura. opera conantur his tribus maxie prestare ceteris
 hominibus uidetur i mortalitate salicet potestate ac uirtute equibus ni-
 hil uirtute pulchrius, nihil honestius, nihil diuinus est. Quidm?
 nam et inane, et elementa nan sua ^{non} intereunt terre motus autem ful-
 mina, Ventorum impetus, ac fluuiōꝝ cursus ingentem potestatem

habent. sed nihil diuinū esse potest/ nisi quod prudentia ac sapien-
tia predictum ius falsq; sibi comparant. Proinde cum tria sint qui-
bus omnes ad deum uocantur/ beatitudine uidelicet metu/ ac hono-
re/ eum quidem beatum existimant quod eam uitam uiunt/ que cin-
ctis seculis consequentibus eadem ac immortalis futura sit. Propter
summam uero potentiam non timere non possunt. At iustitia cā est
cur ament/ honorent/ colant. que q̄uis sic se habeant/ ipsi tū imor-
talitatem quam natura sua non patitur/ et potestatem. Cuius plu-
rima pars in manu fortune posita est/ concupiscunt. Virtutem autē
cui solius ex rebus diuinis participes esse possumus p̄t habent atq;
abiciunt. Insipienter quidem. quoniam illud uiuendi genus quod
maximis copys/ opibus principatibus nititur si cum iustitie digni-
tate coniungitur/ diuinū fit. Sin disiungitur a fera et agresti uita
nihil distat. Hoc igitur fundamentū cum primum Aristidi gratia
et auctoritatem/ consequenti uō tempore odium ac inuidiam coſta-
uit. Presertim cum Themistodis sermones passim inuulgus disti-
parentur/ quarum sūma erat. Aristidem hac sua iudiciaria consuetu-
dine et forensi potestate clam sublati iudicis/ sine stipatoribus
sibi regnum comparasse. Cuius quoq; uictoria iam insolens facta
atq; maximaz rerum auda/ egre ferebat/ cum quosdam auctori-
te et gloria antecire ceteris auderet. Itaq; postq̄ frequens undiq;
in urbem conuenit/ Aristidem ostraco in exilium non affectati requi-
suspitione ut p̄se ferebant. sed glorie illius inuidia relegant.
Non enim Exostracismus improbitatis castigatio erat/ sed ad ho-
nestandū facinus elationis ac grauioris potestatis moderatio ac pe-
na dicebatur. Erat siquidem humana luoris consolatio/ que cum
haud intellerabilis esset merorem ac dolorem quem cuiuspiam am-
plitudo peperisset suis ex finibus decem annos exterminaret. Postq̄
autem improbos ac humiles huic mulcte subia ceptum et postremum
omnium hyperbolus/ id genus exilio mulctatus est. mos ille desinit.
Cum uero hac de causa relegati non nulli tradiderunt. Alabiades
et nicias cum incaute plurimū possent magna dissensione factio-
num principes erant/ qui partū studiis q̄ primū prospexerūt ostin-
am/ scriptionis gratia in eorum alterū peti/ Vna congressi cōmuni
consilio cum suis complicibus egerunt/ ut hyperbolus hoc exily ge-
nere plecteretur. Dem facti indignitatem animaduertens popu-
lus q̄ rei magnitudini abiecti hominis damnatio contemptum/ et

curpes misisset maculas / deinceps Ostracæ consuetudinem penitus an-
 tiquant / que scriptis nostris hunc maxime in modum adumbrari
 potest. Ostracæ. i. calculi iuribus in conalio dabantur / et in eis quisque
 quem ex ciuibus urbe cedere uellet litteris indicabant / quos postea
 in unum fori locum cancellis arcu septum deferrebant. Magistratus
 uero quibus negotium dabatur / primum uniuersos simul reuocant
 qui nisi sex milium numerum excessissent / nihil confectum esset / po-
 stea unusquisque calculis sepositis / eum quem pluribus sententijs da-
 natum cognoscerent decem annos ex ceteris fore declarabant / ea
 tamen conditione / ut fructus suos capere liberum sibi relinqueretur.
 Multis itaque ut inde discessit reuertatur oratio. in Aristidem scri-
 ptis ignorance litterarum non nulli penitus agrestes Ostracum suum
 Aristidi uelut uni ad quem nihil tale pertineret / ut in Aristidem
 scriberet porrexerunt. Hic cum mulatudinis aduersus se conatate
 studium admiraretur / quesitum num ab eo quem in exilium mittere sta-
 tuissent mali quicquam perpessi essent. Cui nihil sibi mali factum / nec
 a se irum cognitum esse / sed moleste ferre dixerunt / quod omnibus
 in locis hunc ipsum iustum audirent. Que cum accepisset Aristi-
 des / nihil locutus illis quemadmodum contenderant inscriptum Ostra-
 cum reddidit. Dehinc contendens ex urbe / manus ad celum tendens /
 non sicut Achilles grecis iratus deprecatus est. sed ut atheniensibus
 quicunque uellent. sic bene fauste feliter euenirent / Ut Aristi-
 dis sibi nunquam ueniret in mentem. Tercio post anno cum xerxes per
 thessaliam ac boeam ductaret exercitum / et atticam adori statu-
 illet. Athenienses antiquata lege exules restituere. Aristidis causa
 presertim / quem omnes si cum hostium copys iungeretur rei. p. per-
 nitiosum fore / et compluris eius auctoritate et gratia cives ad bar-
 barum defecturos reformidauerant. Sed eorum quod falso metu
 preoccupatus animus fuerit / res hoc testimonio erit. Antea enim
 quod redditum eius in patriam decreuisset ciuitas / nihil sibi fuit anti-
 quius quam ut grecos ad libertatem hortaretur. sollicitaret / et studi-
 osos / et ardentius inflammaret. Post reuersionis sue decretum / The-
 mistodem cui rerum summa commissa erat / cunctis in rebus consilio / ope-
 ra / diligentia iuuit et cunctis salutis gratia munissimus sibi / laude et
 gloria ornatissimus / ac cumulatussum prestat. Cum Eurybiades
 salamina deserere deliberaret / et regie triremes noctu transuertere
 circumstarent / transiitque ac insulas cunctas tinxissent / cunctis rei huius

ignans Aristides a ditis mille periculis ex Egina per hostium classem in
tempore profectus est. Subinde noctu ad Themistodis tabernaculū uenit/
quem solum euocatum remotis arbitris sic alloquitur. Nostrae partes
sunt themistodes si sapimus ut iam inani ac puerili dissensione poīta/
nouam de integro rationem ineamus / ut saluari ac honestissimo certa-
me contendentes tu quidem imperio ac potestate. ego autem muniste-
rio grecam terram conseruemus. Quam ad rem tu solus optimam
sententiā attigisse ac probasse mihi uideris. cum inter angustias dema-
turando nauali prelio decreuisti. Quod si contraria socum deliberatio
nobis est hostes / ut augurari coniectura possumus quodā modo nobis
adiumento sunt quorum naubus uicini mare a fronte / a latere / ac de-
niq; omni ex parte tenetur / et ita tenetur ut etiam qui sua sponte dimi-
caturi non sunt rebus desperatis strenue ac foratē manu conserere
necessitas cogat. Cum enim in locū deducta res est / ut nulla fuge uia
reliqua sit. Ad hec Themistodes nollem inquit o Aristides ut in hac re me-
cum inico certamine superires. ideoq; nihil pretermittā / ut tecum hoc
honesto contentionis genere decertans / re ac factis superior sim. Deū
fraudem qua barbarū arcūuenire machinabatur patefeat. et ut Eurypi-
adi suadeat ac declaret nullam nisi in nauali prelio salutis opem reli-
ctam esse cohortatur. Eius enim fidem pluris faciebat. ex quo Cleocriscus
corinthius imperatoribus in conualio uictis / cum Themistodem de senten-
tia deſerere cuperet dixit nec ipsi Aristidi qui praesens tacet consilium
eius probari. cui sic refragatus Aristides non tacerem inquit / si Them-
istodes que contra rem. p. essent in mediū afferret / nec hoc tempore / eius
beniuolentia et gratia sed decreta collaudatione tacebam. Hec a grece clas-
sis prefectis agebantur. Aristides autem ut aiāduerit pſythiam insu-
lam haud sane magnā / que intransitu salaminis sita est. hostium copys
refertam / impositos leuib; naubus promptissimos in eam transmisit. ubi
collato Marte barbaros uat ac deleuit. Omnes enim in eo prelio deside-
rati preter non nullos clarissimos ac primarios homines. qui uini capti sunt.
Hoc in numero tres Sandaues sororis regis filij erant. quos cum Aristi-
des ex templo ad Themistodem deferri curasset. Euphrantidis uatis iussu
crudo libero pri statim imolauit. Exrema insule Aristides stationib; mi-
litum cōmuniens insidias in illos qui transueherentur / ita disposuit / ut
nec insultus insus cedem / nec hostibus fugam afferre posset. Hoc in loco
quia magnus nauū conatibus / ac sumis uiribus decertatū est tropheum
erexit. Prelio iam confecto Themistodes Aristidis animum tentare uolēs.

Illustres inquit res gessimus confiteor. Sed ut uidere uideor restat ut illu-
 striores conficiamus / ut scilicet asiam in Europa capiamus. Id facile conse-
 quemur / si confestim ad hellepontum annauigantes pontem refringemus.
 His dictis Aristides ut hec nulla faceret iussit. at uero potius quo pacto q̃
 primum medium egregia reiceret / omni cura / industria / uigilantia cogitaret.
 Ne tanto militū numero / sublata fugiendi facultate coactus addimicandum
 conuertatur. Que cum audisset Themistodes rursus arnacem Eunuchum
 unum ex ijs qui uini indeditionem accepti erant / internuntium emittit. Ut
 clanculum regem doceat se grecos ad angustias transmutare et pontem resci-
 dere properantes / ut eius saluti consuleret / auertisse. Is igitur hoc nun-
 tio accepto confestim inde castra mouit / et trepidatione ac metu plenus
 quanta celeritate potuit ad hellepontum contendit. Quicquid uō
 floris ac roboris in exercitu fuit. trecenta autem ferme milia militum
 erant. Mardonio dua reliquit / qui firmissimis pedestribus copys
 confusus ad huc magno terrori grecos erat / quibus mirtabundus
 hunc i modum scripsit. Vicinis maritimis lignis terrestres uiros
 omni ex parte naualis artis ignaros. Ecce nunc amplissima ac fusa thes-
 salia atq; boetie campus aptissima loca sunt ubi recta ac uista pugna
 uera uirtute magno equitatu ac peditatu de summa rerū decernamus.
 Atheniensibus autem regis nomīe litteras misit / quibus infidem su-
 am recepit eorum urbem ferro igniq; passim deuastatam / reedifi-
 caturum / et ipsis magnū auri pondus daturum / eorūq; ciuitatem
 totius grece principem facturū / si bello quod nūc aduersus grecos
 gereret abstiterent. Id cum lacedemonij rescissent / magnopere uen-
 ti / legatos athenas dimittunt. Orant ut liberos et uxores spartam
 uenire uibeant / grandioribus quoq; natu se lubenter alimenta suppe-
 ditatuos. peruasitatis enim agris et urbe eo res deducta erat. ut
 populus nō modo caritate. uerum etiā fame grauer laboraret. Quod
 quāq; sic se haberet. nihil tñ actum est. Nec enim cum a legatis
 accepissent / grauissimam Aristidis sententiam qua sic lacedemonys
 responderetur secuti sunt. hostibus minime succensere Athenienses /
 si res omēs auro atq; opibus uenales existiment / penes quos his in-
 beallis / et cōmutabilibus pecunie membris nihil pulchrius / nihil pre-
 stantius / nihil amabilius est. Subuersa autem lacedemonys qui
 necessitatem solū modo atq; inopiā quibus per id tempus laborent
 diligenter animaduertant. Virtutem autem suam / et laudis et glo-
 rie cupiditatem obliuiscantur. cum in animū sibi inducere concedant.

ut cibaria mercede sua armis pro salute graecae dimittent. Hec cum Aristides scripsisset, legatis in conualui introductis, lacedaemonius renuntiare iussit. Athenienses erga grecorum libertatem sic animatos ut nullum tantum auri pondus supra subtergere terram sic quo adduci possint, ut ipsum salua graeciae anteferrent. Mardonius quoque legationi respondit. Quousque hic quem uidetis solus cursum hunc currere perget. Athenienses cum peris belligerabunt, ut absumptos fines suos, et uolatas ac demolitas sacras edes ulascent. Sacerdotes etiam publicae exerationes indicere constituit, si quis caducatoribus missis de fidei pacis amicitiae conditionibus cum medis ageret, aut grecorum societatem desereret. Mardonio ubi omnis mentio pacis exadit. Rursus exeratum in atticam inducente athenienses denuo salamina reuecti sunt. Aristides lacedaemone missus eorum ignauiam, tarditatem, ac negligentiam grauius castigauit, quibus factum esset ut barbari de integro athenas recepissent. Postremum orabat ut graecae quae reliqua erat saluti ope ac auxilio non adessent. Ephori ea re audita subsequenti nocte nam interdum hyamaneorum celebritate ciuitas ludis et oao teneri uidebatur, quinque milia sparacai quorum unusquisque septem secum ilotas trahebat, inscys atheniensibus emittunt. Paulo post Aristides cum se nihil impetrare censeret, aspere rursus societatis eos admonens reuerat, id cum risu Ephori exapere eumque garrere et somno intentum fuisse dicere, suum sigdē iam apud Orestum aduersus externos, sic enim persas appellant, proficiscentem exeracū esse, tum Aristides respondere cauillandi ac ridendi tempus non esse, nec ipsis amicos inimicorum loco fallere ac deapere pulchrum. Nec absdomenico tradunt. In eo autem decreto, quo Aristidi ascensum est, apparet non ipsum sed Cimoneum Xantippum et Myrindem hoc legationis officio functos esse. Ceterum Aristides oum consensu imperator ad id prelium creatus cum octo milibus atheniensium militum plateas uenit. Vbi cum pausania se coniunxit qui quoniam grecis cuius princeps erat constitutus, maximas undique cum experei tum cetera graecae copias contraxerat. Barbarus uero adeo numerosa multitudo presso fuit, ut nullus penes asopum flumi collocatis castris terminus esset. Saranas autem et impedimenta, ceterasque pretiosas res in mediu coniectas muro quadrato circummeruit cuius latera quauersum denum stadium longitudinem procedebant. Pausanie greasque comuniter Tisamenus cliensis augurali scientia predictus porrendi uictoriam predixit, si sauto potiusque ense uterentur. Presagiebat

enim eos victores fore. si in hostem non progredierentur. sed ultores barbarum impetum exaperent. Cum autem Aristides delphos misisset responsum hoc relatum est. hoc in prelio athenienses superiores futuros si uouerint ioui. Junoni catheroni. Pan nimphis sphragitiis. si semideis quoque Androcraati. leucomi. Pisandro. Damocrati. hypsioni. Atteoni. polyido sacra facerent et in campo cereri eleusine atque proserpine dicato periculum intra fines suos facerent. Hoc oraculo renūciato Aristides anceps cura fuit. Heres enim quibus facere imperatum erat auctores plateensium fuisse. Sphragitiarum nympharum antrum in altero catheronis uertice extat quod ad ciliuuium solis occasu uergit. In eoque ut aiunt responsa superiori tempore dari solebant. Vbi acolarum multos numine afflatos asseuerant. quos nympholeptos. i. a nymphis captos appellabant. Campus autem cereris eleusine uictorie significatio si suos intra terminos cum hoste pugnarent. iterum athenienses in actiam reuocabat ac traducere bellum. Interim Arimnestus plateensiū dux per somnum a ioue conseruatore quid greca facturū essent interrogariū suus ad iouem conuersus hunc imodū respondit. Die crastini summe rex motis castris apud eleusina considebimus. quo in loco pythio freti consilio in et armis manus cum barbaris conferemus. Cui cum iupiter eo penitus falli ac deapi monuit. Ea sane que pythius iussisset prope plateensem agrum si querent inuenturos. his per quietem manifeste iussis Arimnestus somno exatus et prudentissimos aui et etate maxime pro uectos confestim accersit. quibus cum multis uerbis ultro atque congressus. sub cythronem penes niseos ue tustissimū templum itare deprehendit. quod ut fama est ipsi cereri eleusine atque proserpine dicatum esset. Id ut perspexit astutus Aristides ad locum deducit qui natura sua ad instruendam ac disponendam pedestrem phalangem ijs qui equitatu inferiores essent comodissimus erat. Quoniam pars una catheronis conterminos et contiguos agros campo i quo sacellum edificatum esset. equitibus inuios et inaccessos aditus efficiebat. Haud longe hinc Androcraatis heronis delubrum fuit. quod nemorum densitate et arborum umbra quasi quadam coronaangebatur. Vix nihil ad uictorie spem deesset quam oraculum sibi portendisset plateenses Arimnesto legem ferente fines suos qui ad terram atticam uergunt emedio sublatis. salutis grece causa atheniensibus dono dare decreuerunt. Ut intra suum agrum. quemadmodum responsis admoniti sunt. cum hoste signa conferrent. Nec plateensium animi magnitudo ac

magnificencia tanta omnium gentium predicatione celebrata est. Ut alexander multis post annis asia potius / plateas meribus careret et in olympias ludis per preconem sic ediceret. rex plateensium fortitudini ac magnitudi-
nini animorum hanc in presentia gratiam refert / quoniam bello medico agros grecis adiecerunt et promptissimis animis atque corporibus omni ex parte in communem graeciae salutem se contulerunt. Deinde inter athenienses ut ad institutum reuertar et tegeratis destruendis aciebus orta contentio est. Athenienses enim dignum esse censere / ut nihil extra ordinem decerneretur. sed ex more dextrum cornu lacedaemonum / ipsi sinistram haberent. Tegerate uero multis uerbis / de magnitudine rerum differere quod maiores sui superiori tempore gessissent. sed cum athenienses equo animo ferre non possent. Aristides assurgens tali oratione usus est. De nobilitate atque fortitudine Tegeratis respondere mihi per hoc tempus non licet. Vobis autem o lacedaemonum / et reliqui graeci qui nunc adestis dicamus / quoniam locus nec uirtutum praestat nec admittit / quam uos nobis in acie partem dederitis / eam instruere ac tueri conabimur / ne rebus antea fortissime gestis dedecori simus. Venimus enim huc non ut seditionibus cum sociis conflictemur / uerum ut sociorum causa cum hoste signis collatis decertemus. nec ut parentes nostros solum sed ut nos ipsos laudibus celebremus / et graeciae hodierno die strenue nauemus operam in hoc certamine descendimus / in quo talem ciuitatem / imperatorem militem praestaturi sumus / qualem graeco nomine dignum putare debemus. Secundum Aristidis orationem imperatores et qui in contionem aduocati erant ad athenienses inclinauerunt / et eis alterum cornu contulerunt. Per id tempus cum res graeciae fluctuaret / et atheniensium status multis obnoxius periculis esset / homines locupletissimi et clarissimo loco nati cum belli causa in eam statem inuadissent / nouarum rerum cupidi facti sunt. Indignabantur enim cum gloriam et potentiam quibus incunctate aliquando florissent / absumptis ac exhaustis opibus suis perisset et ad nouos homines spectatissimos deferri magistratus cernerent. Quapropter plateis quodam in domilio frequentes occulte conuementes in populi perniciem coniurauerunt. Quod nisi ad summum sensum succedere / res disturbare et barbaris prodere constituerant. Dum hec inexpectati aguntur / et huius mali contagio latus serperet / ad Aristidem eorum omnium quae acta erant iudicium delatum est. Quod ubi hunc nuntium accepit temporis conditione solatus / nec rem tam fedam negligere / nec prorsus detegere censuit ut ad multitudinem quae

intestina hec discordia deferretur, uultam magisq̃ utilem rationem ue-
 stigauit. Ex multis octo tantū comprehensis solum meschinem lā-
 breum et Aguliam acarnanem duos conuentionis principes iudi-
 cum latum est. qui raptum ex castris diffugiebant. Ceteros qui in
 ea noxa erant dimissos, bono animo esse uoluit. Eis quoq; ut qui
 erratum suū obscurum esse crederent, penitendi locum reliquit.
 adiecitq; hoc prelium iudicem futurum, quo ipsi bene de patra me-
 riti ab eis et se accusationibus recte ac iuste liberarent. Post hec
 Mardonius qui plurimū grecas prestare uidebatur collectum equi-
 tatum in hostes inmittens, eorum animos tentabat qui omēs ra-
 diem atheniensium munitam ac petrosam locum preter megarenses
 insiderant. Hi tribus milibus militū fixi campestri loco castra po-
 suerunt. Quo factum est ut temeritatis sue penas darent. Nam fre-
 quenter in eos ingruentem equitem et impetū undiq; facientem cum
 sustinere non possent. Pausaniam per nuntium orant, ut integris
 subsidiarijs copijs in prelium submissis, pulsos se ac cedentes, et bar-
 baroz multitudine turbatos tueretur. Pausanias ea re audita an-
 ceptus fuit. Cernebat siquidem megarensium castra ob nullilium ac
 sagittarum densitate quasi eprospeum adempta. eosq; confectos
 paruum orbem coactos, quibus phalange spartiatum que grauis ar-
 mature esset, equitibus hostium incumbenibus, opem ferre nō posset.
 Quo circa p cohortum prefectos et duces multis enim stipatus erat,
 uirtutis et honoris cupiditate incendit, ut tunc sponte cum hoste cer-
 tarent. Et redintegrata pugna recenti milite ad auxilium megaren-
 sibus ferendum prouocarent. Ceteris ob discriminis magnitudinem
 certamen detrectantibus Aristides Athenienses id facturos in se recepit.
 Olimpiodorum igitur ultra omnes p cohortum prefectos manu prop-
 tissimum statim mittit qui trecentis lectissimis militibus et permixtis
 secum sagittarijs prepositus erat. His mature paratis ad seruandos
 focos, cursu properantibus, Misistius inter barbaros prefectus equi-
 tum uir fortitudine admirabili et magnitudine, ac pulchritudine
 corporis singulari, ut animaduertat, in eos uersus subductis cal-
 carebus q̃ conatissimum equum inmittit, cuius impetū exapien-
 tibus collato Marte peritinaater pugnatum est. Acutus enim uideban-
 tur, quia hoc presenti certamine de summa rei experimentum erat.
 Ruens autem equus sagitta saucius Misistum preapitem ad terrā
 dedit, qui onere armorū iacens ammoueri nequibat, et incumben-

bus atheniensibus ac manu cedentibus iuxta contrectari poterat,
adeo pectus, caput, pedes auro ac ferro munerat. Hunc tamen
cum quis eam galeae partem, que supereminet oculo aduersa la-
cea percuteret occidit. Ceteri perse dimisso cadauere fugam cepe-
re. Tum deprehensum est rem egregie gestam esse non multa
hostium occisione, pauci enim ceciderant, sed luctu ac clamore bar-
barorum audito. Nam Masistyi obtruncati dolore se ipsos et equos
ac multos condere et eiulatu ac planctibus campos implere qui-
bus temperare non poterant. Cum post Mardonium uirum uirtute
ac potentia prestantissimum tumultuario illo prelio prestitissent. Post
equestrem pugnam multos dies utrinque nihil actum. Vates enim
ex sacris et persis et grecis uictoria quidem pollicebantur, si se defe-
dendo rem transigerent. Cladem autem, si primi certamen inirent.
Sub idem pene tempus Mardonius cum paucorum dierum comectus
superesset, quibus aleret tantum exercitum ac sustineret. Contra gre-
cos frequens quotidie multitudo conuigeret. Mardonius inquam hoc
secum agrens animo non amplius auctande sed maturande rei co-
siliu[m] capit. Itaque prima luce Asopum transgrediens grecos ta-
le nihil expectantis adoriri statuit. Ducibus quid facto opus e-
rat prima uespera imperatum. Media uero ferme nocte magno
silentio eques ad exercitum grecorum uenit, militibus qui pro-
statione castrorum custodias habebant obuiam factus iubet, Ut col-
loquendi sibi cum Aristides potestas fiat. Cui uocato et qui primum
prodeunt dicit. Alexander macedo sum, qui pro mea erga uos
beniuolentia maximu[m] discrimen subire non timui, ne subito hostium
insultu uos perturbati minus integris uiribus dimicetis. Mardo-
nius cras de summa rei uobiscum signis collatis depugnabit. Nec
ut rem maturet ulla bona spes aut audacia facit, sed ulterius
prolongandi tempus rerum inopia non sinit. Vates etiam diuis
oraculis ne prelium ineant cohibent, et exercitus omnis merore
ac stupore confectus est. Sed eo necessitatis uentum, ut uel aude-
do fortuna tentanda uel diutius stando extrema fames expectan-
da sit. Hec cum dixisset alexander Aristidem orabat, ut ipse
conscius memoria teneret et neminem participem faceret, cui tunc
Aristides iniquu[m] esse Pausaniam cui summa rerum commissa e-
rat hec ignorare. Cum ceteris autem nullum se ante prelium
uerbum facturum, ac si uicerent quod dii faxint, omnibus

alexandri uirtutem ac promptitudinem notam fore. His ultro a-
troq; dictis rex macedonum equo reuectus est. Tum Aristides
ad pausanie tabernaculum profectus quo initatu res esset exposu-
it. Ceteris post aduocatis duabus imperatum ut quisq; suos in
ordinem instruerent et paratos quasi iam iam pede collato con-
fligendum esset continerent. Per id ferme tempus Pausanias
ut scribit herodotus Aristide conuenio dignum putabat mutato-
loco Athenienses dextro cornu constitui et aduersus persas obi-
ci. Melius enim cum ipsis decertaturos / cum et eoru belligera
di artes experti et recenti uictoria audaces essent. Se autē
sinistro in cornu futurū quo ex loco grecos qui medorum par-
tes consecrarent exaperet. Reliquis Atheniensium principes
ualde superfluis in rebus occupatum et distialem Pausania
dictitabant. Si cunctis suis in locis dimissis solos Athenienses uelut
ilotes supra et infra collocaret et arbitratu suo pugnatissime genti-
nū obiectaret Aristides autem eos magno in errore uersari docui-
it. Nam si paulo ante contendere cum tegeatis inquit ut sinistru
cornu haberetis / ad uestram amplitudinem pertinere credidistis /
et eis iudicio prelati uos honestatos censuistis. In presentia la-
cedemonys sponte nobis ex dextro concedentibus / et quodā modo
summu nobis principatum conferentibus / cur gloriam uobis pro-
positam non amatis / presertim cum in lucro ponere debeatis / si
non aduersus tribules et necessarios / sed barbaros hostes uobis
a natura datos dimicandum sit. Nec cum disseruisset. Athe-
nienses sinistram lacedemonys aciem dare. In dextram ipi con-
cedere. plurime inuicem exhortantū uoces disperse / hostes adue-
tare / qui nec armis nec animis superiores illis essent quos apud
maratona profligassent. At eosdem arais eandem uestis ua-
rietatem / eundem aureum circa mollia corpora / et uiles animos
apparatum. Nobis autem eadem arma et corpora et pleriq; scā-
dis preliis maiorem audaciam. Certamen uero non agrorum aut
urbis causa / ut maiores nrī / sed pro trophæis que marathone ac
salamine constituimus / ut nō Mulaadis / aut fortune / sed athemi-
sum potius esse uideantur. Interea mutato loco / aciem instruere
et se inuicem componere solati. Hec thebani per transfugas explo-
rata Mardomo renuntiant. Qui ex templo siue athenienses ti-
merent / siue cum lacedemonys maiori cum laude congreedi mal-

let dextro cornu persas aduersus lacedemonios instruxit. Ceteros
uero grecos qui secum erant aduersus Athenienses stare iussit. Pa-
lam autem mutatione aeris facta. Pausanias iterum in dextro
cornu se recepit et Mardonius sicut initio habuerat ut manum
cum lacedemonijs conferrent in sinistru se reuertit. Eo die nihil
actum. grecas in conualui uocatis longius castra mouere iulum atq;
locum indagare, unde oportune aquationes essent. Pro pinqua
enim omnia fluentia barbari fedauerant et maximo equitatu occu-
parant. Sequenti nocte cum duces ad destinatum castris locum
suos agerent, multitudo uix constare, ac difficile subsequi. Ut enim
exprioribus excesserunt munimentis magno numero uersus Platen-
siu urbem passim discurrere. Vnde cum sine imperio palaa disper-
gerentur et tabernacula nullo ordine componerent, non mediocrem
tum fecere. Lacedemonijs autem solis iniussis obstitit, ut postremi ce-
teris procurentibus relinquerentur. Amonpharetus uir animosus, ac
in adeundis periculis temerarius, iam diu pugnandi cupiditate ar-
dere et discrucari animo, quando huiusmodi tarditate prorogari
pugne tempus intelligeret, castroruq; mutationem latentem fugam
uocans exprobrare, et aperte dicere. non tergiversabor aciem dese-
rens. sed cum meis comilitonibus hic perstans Mardoniu effuso impe-
tu properantem exapiam. Cui cum Pausanias accurrisset uisissetq;
ut impigre faceret, que conuocata contione greca facundum esse deae-
uissent. Amonpharetus ante pedes eius ingens manibus saxu actol-
lens iecat. Et hoc inquit qui tam da consilia ac decreta repudio, ut
pugnandi copia fiat, meum suffragium est. Presens hic rerum sta-
tus Pausaniae dubitationem inuassit. Itaq; Athenienses abscedentes
misso nuntio rogat, ut manerent et una secum iter agerent. Alias
ipse copias iplateas ducebat, ut Amonpharetum inde sumoueret.
Cum hec geruntur dilucente iam die Mardonius adueniens. Non
enim cum fugerat grecos uacuis relictis castris exisse. Cauto agmine
ingenti clamore barbarorum ac strepitu in lacedemonios repente fere-
batur. eoque promptius ferebatur, quod ingreos fuga per agros palla-
tes non dimicaturus, uerum spoliaturus irrueret. Quod ut contan-
geret, paruo momento opus erat. Id ut Pausanias animaduertit iter
continuit et suos in ordinem reducere quasi prelium intuos imperauit.
Ceterum uel iracundia in Amonpharetum conatus uel repentino ho-
itis aduentu perturbatus, grecas signum dare oblitus est. Quo facto

nec statim nec conferta, sed rari et sparsi in ipso ferme certamine, auxilio
 ueniebant. Ut uero primis hostibus litare non poterat. S paratas scutis
 ante pedes positos quietos considerare uult, nec in uultu eius certaminis
 studio in hostem exire. Verum animum adhibere siquid imperasset.
 eo rursus imolante, cum equites iactis communis telis irruissent. Unus la-
 cedemonius ictus est. Inter hec Calliotes qui angusta forma et corporis
 magnitudine ceteros grecos qui in eo exerati fuerunt superasse traditur.
 Sagitta percussus, ac prope modum exanimatus. Ego quidem inquit
 mortem non lucto. quando domo proficiscens ut pro greca morerer huc
 ueni. Sed angor animo quod nec strenue nec fortiter dimicans oppeto.
 Hic casus etiam atque etiam grauis erat, ubi tanta illorum hominum con-
 tinentia fuit, ut admiratione dignissima sit, adeo ut irruentes hostes
 minime propulsarunt, sed eorum impetum a deo atque eorum duce dimica-
 di tempus expectantes sustinuerunt. Cum tamen interim hostis obnoxius
 aggrediretur ac pertinacius aciem suam confundere ac dissipare niteretur.
 Monumentis proditum est, dum pausanias extra militum stationes rem di-
 uinam faceret ac adoraret, non nullos repente lydos irruentes, sacri-
 ficiarum apparatus diripuisse, ac disiecit, quos ipse et qui latus eius ci-
 gebant cum inermes essent, uirgis ac loris percusserunt. deo quoque nunc la-
 cedemone in huius exarsionis memoriam inephebos plagis circa aram
 seuiunt et demops lydorum celebritatem seruant, que cum ita essent me-
 mor, ac grauior cura pausaniam incesit. Ceterum ubi uates sacrificia in-
 staurant, collacimans, conuersis ad templum oculis et manibus ad celum
 sublatis Junonem citheroniam et reliquos deos in quorum tutela plateen-
 les ager positus esset obsecrauit, si grecos uictores fore fatum non erat.
 Saltem facis ipsis re strenue gesta hostibus ostendant aduersus fortes
 uictos bellias artibus instructos, bellum gessisse. Post paulanie oratione
 qua auxiliares sibi deos inuocarat, sacrificia et augures in manu uictoria
 esse portenderunt. Omnibus deinde uillis, ut aduersus hostem stare.
 Phalanx uni animanti similis uisa, que ferox et horrens tota in audaciam
 ac uigorem conuertitur. Tum barbarus cum uiris certamen fore sensit, qui
 non minus acriter quam pertinaciter uel in more pugnaturi essent. Quam ob-
 rem multis factis sacris sagittas in laedemonios coniacunt qui simul ad-
 testudinem instructi hostem aggressi perhas repulsis missilibus gradu
 acrius intulere. Persarum uultus ac pectora pilis ferientes, compluris
 non impigre, nec incassum cadentes prostrauerunt. Nam comprehen-
 sis nuda manu lanceis plurimas confringere et intrepide nudato ferro

procedentes gladijs / et ananabus diutius exaduerso rem gerere.
Athenienses uero lacedaemones expectantes quietem agere / donec ma-
gno pugnantium clamore / et pausanie nuncio cognita re / mature ad sub-
sidium ferendum impetum fecerunt. Eis properantibus greci qui me-
dis fauebant / sese obuios intulerunt. Id ut Aristides cernit / ceteris
relictis . primus procedit / et grecenses deos testatus ipsos magna uo-
ce rogabat / ne secum prelium conferrent / neq; sibi impedimento fo-
rent / neq; prohiberent / laborantibus auxilium ferre / qui pro salute
greciae dimicaret. Postq̃ autem eos ab huiusmodi consilijs alienos /
et instructis in se aacibus infestius iter intendere sensit. hunc imo-
dum ab inferendo presidio reuocatus cum istis congressus est . qui
ferme quinquaginta milia fuerunt. Horum pars maxima cu magis
tentasset prelium / q̃ inissent inclinauerunt . et perinde ac barbaris
effusim iam infugam uersis abscesserunt. Pugna uero iprimis an-
ceps fuit / ubi thebam promptissime pugnabant / quoru multitudo no
ex sua sententia sed potentissimos ac primarios uiros secuta medorum
partes tuebatur. Sic itaq; diuisis copijs collato Marte lacedaemonij
primum conuixi persas cedere coactos auertunt. Mardonius ab Ari-
nesto sparnata / saxo caput saucius / ut ab Amphiarxi oraculo sibi pre-
dictum erat occiditur. Illuc enim lydum hominem . Carem autem
alcerum ad trophonium emisit / Cui carca lingua uates respondit.
lydo uero in Amphiarai templo dormienti quidam dei minister p
quietem altit / a quo illinc lydus abscondere iussus / cum dicto no
audisset / magno lapide caput ictus uulnerari / deinde mori uul-
sus est. Nec ita prius euenisse traduntur. lacedaemonij lignea
intra mema fugientes persas inclusere. Paulo post Athenienses
dare terga thebanos coegerunt. Vbi trecentos qui primi aduersus
se irruerant . inter preliandum obtruncarunt. His fuis iam et fu-
gatis / Barbaros intra uallum inclusos accideri nuntiatur. Sic
saluus occasione grecas relictas / pleno gradu ad hostium castra succe-
dere / et lacedaemonijs opem ferre pergit / qui ara munimento-
rum expugnationem per imperitam tempus terebant. Adueniens
itaq; Athenienses magna cum strage hostiu uallum ceperunt. Exer-
centis enim milibus quadragena dumtaxat milia cum Artabazo
fugisse traditum est. Eo prelio exijs qui pro greca pugnauerunt
mille trecenti et sexaginta sumum celi . quoz Athenienses duo et
quinquaginta exeanade tribu fuerunt / que ut Clidemus auctor

est/ acerrimam pugnam ediderat. Quo circa tenuit consuetudo
ut sacra uictorie causa pythio responso sphragitias nymphis itata.
Canadis tribules facerent/ quibus impensam res. p. daret. lacede-
mony unus et nonaginta. Tegratē uero sex et decem perire. Mi-
randum igitur est illud herodoti/ quo pacto solos istos/ ommissis ce-
teris grecas manus cum hoste conseruisse scripserit. cum et desidera-
corum multitudo et monumenta rem communiter magnifice gesta
esse testimonio sint. Nec enim aram sic inscripserunt/ si ceteris in-
tra castra quietis/ tres tantum ciuitates decertassent.

Victore danai permacta gesta. fugatis

Persarum duabus generi cōmunia greco

Ita ioui statuunt altaria libera patri.

Hoc prelium secundum Athenienses quartadecima boedromionis/
secundum boetios autem sexta ac uigesima Panemī mensis factum ē.
Quo die nostra etiam etate plateis frequens grecorum conualium ha-
betur. Vbi uictorie huius causa ioui liberatori sacrificatur. Hanc
dierum uarietatem nemo miretur cum eos qui diligentissime astroz
rationem tenere hoc tempore profitent/ aliud et aliud mensis pri-
cipium et exitum agant. Subinde momento ferme temporis fortu-
na grecorum uersa. Nam cum Athenienses lacedemonys nec for-
tissime rei geste premii darent/ nec tropheum erigere permitteret.
Sed utriusq; armati disceptarent/ magno in periculo res fuisset/ ni-
si Aristides/ exoratus duas collegas suos mitigans/ ac cōmonefa-
ciens leocratem et Myronidem continuisset. Eiq; suasisset ut eā
rem diiudicandam grecoz arbitrio dimitterent. Hoc loca grecas ad
deliberandum intentis Theogitan megarensis alteri dixit ciuita-
ti premii dandum/ nisi hoc indicium intestinum bellum cona-
care uelint. Post quem Cleocritus corinthius assurgens quasi co-
rinthys premium postulaturus/ suspicionem iniecit/ quorum ciui-
tas post lacedemonem atq; athenas sūma dignitate nitebatur. hic
autem grauisssimam pro plateensibus orationem dixit/ que uniuersis
placuit. Consuluit enim ut eis optime geste rei premium decer-
nentes/ quorum honores utriq; bonam ipartem acciperent/ grauis
lites ac controuersias emedio tollerent. his expositis primus Athe-
nensium nomine Aristides. Dein lacedemoniorum Pausanias in
hanc sententiam uere. Hunc igitur imodum conalia ex manubi-
is exempta octuaginta talenta plateensibus dono dederunt. Qui-

bus ede minervae locata et simulachro constituto picturis delubrum exor-
narunt. Quae in hoc usque tempus integre usuntur. Trophaea seorsum la-
cedaemonij. seorsum athenienses posuerunt. Postea cum de faciendis sa-
crificiis perantarentur. Pichius respondit. Jovi in cuius tutela libertas est
aram dicant. ne prius rem diuinam faciant. quam uniuersae regionis
huius ignem quasi ab arboribus uolatum extinxerunt. Tum puerum
ex delphis uelut a communibus laribus accensum capiunt. Ea de cau-
sa grecorum principes eucligio arciuentes omnes ignes restringi
coegere. Euclydas plateensis polatus ignem a deo quanta fieri cele-
ritate posset delaturum uelocissime delphos perrexit. Vbi expiato ac
resperso corpore. laurea corona redimitus ex ara igne sumpto citato
gradu ante solis occasum uno die mille stadium iter emensus plateas
reuerat. Hic ubi cives comiter complexus salutant. reddito igne sta-
tim in terram prolapsus. haud multo post expirauit. cuius cadaver sub-
latum hoc epigramate in euechie dianae templo a plateensibus sepulchrum est.
Ita pydnum Euclydas. et luce reueratur una.

Euclydum multi sunt qui dianam putant appellentur. Nonnulli autem
heraculis et Myrte filiam quae patroci soror menecio patre nata est. Nec
cum uirgo euita nuptasset. magno in honore penes boetios et locos
fuit. eius ara et statua in omni fovea dicata. sponsae sponsumque priusque
nuptiae conflagrantur ex more sacra faciunt. Subinde cum frequentes
greci communiter conuenissent. Aristides decretum scripsit. Ex annis au-
thoritatem edictum est. ut graeci principes et legati ad sacras celebra-
tiones publice missi quot annis apud plateenses conualium haberent. quo
in loco liberalia quinquennalia certamine celebrarentur. Expensam quae
ad hanc rem necessaria foret cum collatione graeca suppeditaret. Sci-
torum decem milia. mille equos. naues centum. eius quod a diuersis
barbaris gestum est belli memoria. Ad haec plateenses qui pro greca
deo sacrificarent. sacro sanctos esse. his pracone referente auctoritate
publica confirmatis. Plateenses promiserunt se grecos qui hic cedis-
sent et humati essent imperpetuum parentaturos. Quod etiam
nunc Moemactorione mense quae Alalesmenni boetij nominat ser-
uari uidemus. Celebrem enim centum sexto et deamo die. ut primum
illuxit emittunt. cui tubicen bellicum canens itineris dux est. Vehimen-
ta myrtho et coronis passim completa. Taurus deinceps colore fusco
subsecuntur lactis et uini libationes in amphoris. olei quoque ac uigin-
ti troscids. id enim ualis nomen est. liberi adolescentes deferunt.

Nam cum uiri quibus parentationes fiunt, defendende libertatis causa uita excesserint, nulli seruo fas est quicquam contricare quod ad hoc sacrorum ministerium pertineat. Sumus deinde platensium principes, cui nec alio tempore ferrum tangere, nec nisi candidam uestem induere ius est. Punicam tunc uestitus tunicam acella literaria uas & aquarum attollens, nudato pugione per mediam urbem praecedit. aqua dehinc ex fonte sumpta columnas abluens unguento aspergit. Postea mactato ante pugnam pyram tauro, ubi iouem et mercurium infernum adorant, fortes uiros qui pro greca mortem obierunt ad cenam et centum hoc ministerium inuitat. Supposita merum craterem temperans libansque, uiris inquit propino qui ut fortiter grecorum libertatem tuerentur facto functi sunt. Platenses hanc consuetudinem a maioribus acceptam adhuc retinent. Aristides postquam athenienses in urbe regressos ut ciuitatis statum ad populi ditionem transferrent studiosos animaduertit, plebs ob res bene gestas optime meritis curam suscipere non iniquum ratus est. Cum igitur haud facile populum armatum, et uictoriam exultantem coerceri posse uideret, illius sententiae auctor fuit, quae rem. p. eorum fore et ex omni atheniensium ordine magistratus delectari decernebat. Cum Themistodes aliquando cum populo agens asseuerasset sibi consilium inuentum uenisse, quod si secreto transigeretur, ad ciuitatis utilitatem, ac salutem plurimum conferret, Aristidi soli populus negotium dedit, ut et ad hanc rem diligenter animum intenderet, et si e re publica uideretur probaret. Cui ubi Themistodes uersare animo dixit, nauale grecorum succendere, quo facto, Athenienses uniuersae graeciae principes futuros sperabat. Aristides rationem habens exposuit, Themistodis consilio nihil inmodum esse, nihil iniustum. Hec cum audissent Athenienses tantum apud eos equitatis causa et integerrimi uiri constantia pondus habuit, ut Themistodem hac de re nullum deinceps uerbum facere iusserint. Postquam Aristides bellicgerendi causa cum Cimone imperator missus est, Pausaniam ac ceteros laedemoniorum principes ob difficiles mores ac feruorem in sociis nominis militem, plurimum in se beniuolentiae ac similitudinis conflasse conspicatus, benigne, clementer, humaniter, mansuete cum sociis uersatus est. et Cimone dexteritate ad hominum consuetudines conciliandis et in expeditionibus equabilem praestitit. Quibus ex rebus latuit laedemonios, cum eos non armis, non clamoribus, non equestribus

copys sed comitate placabilitate atq; clementia prinapatu grece spo-
liabat. Nam cum Aristidis equitas et Cimonis facilitas. que apud
omnes comendabilia erant. Athenienses grecis caros. Pausanie au-
ritia ac difficultas adhuc cariores reddidit. haud iniuria quando soa-
um primores semper iracundie semper asperere. semp contumeliose allo-
queretur. ac multitudinē plagis castigaret. et ferream ancoram cerui-
cibus subnectens uniuersum diem ludibrio stare cogeret nemini pretera-
fas esse uellet. ut ante spartates legendi stramenta. pabulandi aut aqua-
di potestas esset. Quid ne cuiq; obscurum foret persuos lictores. loris
uehementer arcebat. Qua propter Aristidi quid facto opus esset respo-
dens autem minime prebuit. Quocirca namq; prefati et grecorum du-
ces. i primis autem Chy. Samy. leiby. cum Aristide egerunt ut soaoz-
cam susaperet. Eoq; sibi deuinaret qui iam diu alacedemoniorū impe-
rio liberari et ad Athenienses transferri cuperent. quibus cum Aristi-
des in eorum quidem orationibus necessitatem ac equitatem se facile inui-
eri respondisset. ceterum ad id conficiendum fide opus esse qua deuincti
de integro inceptum irritū relinquere non possent. Vhades samnius et
Authagorus chiū conuinatione inter se fā. primo inuirsu pausanie
citremem a se circa bigantum rostris inuissam. reliquam enim classem
precedebant. intra suas intercepterunt. Peruissus ea re pausamas. etia
atq; etiam iracunde. breui se demonstraturū interminatus est. eos non in
pretoriam nauem. Verum in patriam suam impetum fecisse. Nunc for-
tuna qua fixus feliatem apud plateas rem gessisset. contentum abire
iussit. quia tantum sibi uenerationis greca tribuant. ut ne equam
ac parem nuntys penam ab eo exigere uelint. Hoc deniq; pacto ad Athe-
nienses deferunt. Qua uire admirabilem lacedemoniorum animi ma-
gitudinem intelligere licet. Nam ut prinapes suos persumam petan-
di licentiam. magis ac magis corrumpi. ac deprauari sensere. sponte prin-
apatu concedentes. Imperatores ad bellum gerendum mittere desisterunt.
suis rationibus conduabilis esse rati. cives moderatos. qui sanctissimis
maiorum suoz legibus audirent. q̄ totius grece prinapatum habere. Sub
idem tempus greca qui prinape quoq; lacedemone belli ad ministrandi
causa pecunias conferebant. ab Atheniensibus Aristidem petunt. ut eo
auctore singulis ciuitatibus iustus census describeretur. Eiq; ne publica mu-
neris cura rei familiari detrimento esset fundum ac fructus quos q̄ redi-
meret constituere. Ut quasi quadam inspecula positus. quantū unius ci-
uisq; dignitas ac facultas pateretur extimaret. Hic tante licentie ae-

atus dominus quodāmodo enim greca omnium suarum rerum ipsi libere
 ius permiserat. Cum ad hoc munus obeundum tenuis exisset/tenuior
 ea quoque existimatione reuersus est/ut nō modo iustissime ac integerrime
 officio suo satisfecisset/ sed apud omnes quorum censum descriptit.
 Caritatis beniuolentię/ facilitatis/ perpetuum monumentū reliquerit. Quippe
 ut ueteres etatem saturni/ sic Atheniensium socij censum ab Aristide
 statutum diuinus laudibus celebrantes/ quandam grece felicitatem appel-
 abant. presertim cum paulo post duplex deinde triplex factus sit. Quē
 enim Aristides quater centes et sexagies talentum expleuit/ huic peri-
 cles tertiam ferme partem adiecit principio belli Thuacides auarores
 et socij sexcenta talenta ad Athenienses peruenisse. Pericle uero uita
 functo duces populi sensim urgentes/ ad mille et trecentum summam ta-
 lentum retulerunt. Non quia uel belli diuturnitas uel aduersa prouisa
 tantum sumptum/ tñ dispendium postularent/ sed ut in plebem publi-
 cum es diuiderent et statuas et sacras edes magnificentiissime appareret
 ciuitates exhauriebant. Quo circa cum Aristides census coaptatione
 ingentem et admirabilem esset gloriam consecutus/ magno pere Themis-
 todes irrisisse fertur/ quasi id iquo existimationis fundamenta iecisset/
 non uiri/ sed serui tuto aurum seruatis laus esset. Quo in loco Aristi-
 dem parum apposite ulcisa uisus est. qui sua loquendi libertate fretus
 sic paulo ante Themistodem increpauerat. Hic enim cum hostiū consilia
 scire ac presagire sumam imperatoris uirtutem esse definiret. Aristides
 hoc necessarium est inquit o Themistode/ sed manus abstinentes pul-
 cherimus/ et uere imperatoris munus est. Aristides Atheniensium no-
 mine iuratus ceteros grecos sacramento adiecit/ utque initum fedus stri-
 ctus firmaret/ post exortationes quas in perfidos fieri mos erat/ ignitos
 ferreos orbes in mare coniecit. Magna postea ut apparet conuersione
 rerum facta/ Athenienses tenaciorem imperandi rationem ordiri coactis
 ipse ut perierationem in caput eius uerterent/ iussit/ et quecuq; ad salutē
 et publicam utilitatem conducerent/ facere non dubitarent. Itaque non
 abie Theophrastus scriptum reliquit/ in cunctis/ que uel ad suam re-
 familiarem/ uel priuatam ad aues pertinerent/ nunquā eum ab equissi-
 mi hominis officio defuisse. In his uero que ad rem. p. spectarent ali-
 quando ut patrie rationem haberet/ que salua honestate nō nunquā sal-
 uari non poterat auitę sue curriculo deflexisse. Nam cum uiolatis
 conuentis/ que cum sanis haberent/ ex dele thesaurū athenas delatū
 in decerneret/ principio orationis affirmasse dicitur id de quo uerba

facturus erat. tam etsi non equum commodum tamen esse. Cuiusmodi
denique tot mortalium ab eo principe constituta inops esse persenera-
uit. Nec minori studio expauertate quam extropheis gloriam assequi
contendit. Quod uel hinc facile demonstrauit. Callias daduchus id
autem sacerdotum nomen est. sibi necessitudine conuictus inimicorum
postulatione capitis reus factus est. qui postquam satis multa de accusatio-
ne dixissent extra causam tali oratione usi sunt. Aristidem lysimachi
filium. cuius summam dignitatem uniuersi greci admirantur. seuerissimi
iudices plane cognoscatis. eiusque tenuis res domestica sit. certe suo pro
uestra prudentia cogitatis. cum ipsum trita adeo lacerna indutum in luce
omnium oculis ciuitatis uenire intueamini. Quis tam male de rebus
sentit. ut non intelligat eum qui aperte frigus patitur. domi fame
ac multis. que ad uitam necessaria sunt. etiam atque etiam laborare.
Hunc tamen summum uirum patriuelem si anatura datum. uxore ac
liberis et egregia paupertate grauatum. Callias omnium atheniensium sine
controuersia diuissimus contempnit. Cuius tamen opera fide ac diligentia
sepe numero. et intra hos cancellos patrocino fructum est amplissimum
consecutus. Hanc orationem cum ingenti acerbitate. ut ex murmure
Callias animaduertit. iudices accepissent. Aristidem uocat. rogat ut
grauissimo suo testimonio iudicibus ceram. ac exploratum faciat. Cum
ei multa dedisset. et ut acciperet orasset. ut caperet nunquam adduci po-
tuisse. Tum Aristides se longe magis inopia quam Calliam maximis opibus
gloriam par esse. Compluris enim uidere est. qui fortunas quibus abu-
dat. uel turpes uel honestos in usus collocant. qui uero paupertatem
generose ferant. pauissimos. Quo circa paupertatem uelut malum ob-
iecture nulli desinant. que nisi quibus inuitis accidit. indecora esse non
debet. Nec cum Aristides summa cum dignitate Callie testificatus esset.
ex his qui aderant. nemo fuit. quin eo consilio discesserit. ut ipsos quem
admodum Aristides. quam locuplex ut Callias esse mallet. Hec ex monime-
tis litterarum que Eudines socraticus posteritati commendauit. accepimus.
Plato uero tamen Aristidi tribuit. ut preteritis cunctis clarissimis uiris qui
Athenis floruerunt. eum solum existimatione laude admiratione di-
gnum demonstrant. Cum Themistoclem. Cimonem. Periclem portibus
pecunijs multis deliramentis ciuitatem complexum. hunc unum solida
et expressa uirtute ad rem. publicam se contulisse contenderit. qui sue mansuetu-
dinis ac moderationis erga Themistoclem grauissimum sepe periculum
fecit. Nam cum inuictis publicis muneribus. eo uno omnium inimi-

cillimo uteretur, et exul ipſus arabus, opera calumnia ciuitate ceſſiſſet.
 oblata ſibi eadem malefaciendi ocaſione officium ſuum tñ et decorem
 ſeruauit. Themistoſti ſiquidem maiſtatis ad populum accerſio, quaſi
 cuiſtem ſuorum temporum memoriam oblitus nullo loco aduerſarius ē qñ
 potius tamen ſi Cimoni et Alcemeoni alyq; cōplures accuſationi ſtudio-
 ſe ac diligenter incumbere, ſolus Ariſtides inuentus eſt, qui nec re
 nec uerbo quicq; fecerit. Vnde afflictis inimia rebus uoluptatis fructū
 capere uideretur ſicut et priſtine illius felicitas nūq; inuidiſſet. Ariſti-
 dem cum i pontum rei. p. cauſa traieciſſet, nonnulli ultamū ibi uite
 diem obyiſſe, quidam autem admodum grandem natu magno inhonore
 ac admiratione ciuiū habitaū athenis fato functum eſſe prodiderunt.
 Ceterum Craterus macedo, et de ipſius morte quedam huiusmodi re-
 fert. Secundum Themistoſti exilium contumelioſo facto populo uber-
 rima inſimulatorū mulatio pululauit, qui cum potentiffimis ac opti-
 mus iuris diem dicerent, eos plebis inuidie que potentia et ſecundiffi-
 mus rebus inſolens eſſet obiectabant. Ex hoc fuiſſe numero Ariſtidem
 ſcribit, qui diophanto amphitropei populi accuſatore ſubiecto repetunda-
 rum conuictus eſt. Quod cum tributa redimeret ab ſonibus magnam
 argenti uim recepiſſet. Hic condemnatione aduerſus eum lata cum
 quingenta minas ſoluendo non eſſet, tranſſecauit, deinde circa ſon-
 am uita exceſſit. Craterus nullum adhuc rem ſcriptorum argumētū
 adhibuit, nec curioſiſſimo more ſuo nullum decretū, aut iudiciū attulit,
 nec auctores qui hanc ſententiam probarent ut ipſe conſueuit in ſuis li-
 bris adiecit. Reliqui autem ut ita dicam omnes qui plebis aduerſus
 imperatores errata litteris mandauerunt. Themistoſti exilium Milaadiſ
 uindicta, periculis multam, et pachetis miſerabilem caſum, qui inforenſi
 ſuggeſto conſtitutus ut ſe conuictum rei ſibi conſpiciat eſt, ſibi ipſi morte
 conſtant. Pleraq; id genus unum in loco collecta in uulguſ effecerunt.
 Exoſtraſſimo quoq; Ariſtidem urbe a exactum, nulla autem huiusmodi
 damnatione affectum eſſe cōmemorant. Apud phalereos etiam ſepulcrū
 eius oſtenditur, quod ſibi publice extructum fecerunt. Hic adeo inops
 mortuus eſt ut ſuo ſumptu ſupremo die efferri non potuerit. Ad hec ei
 filias perhibent ex curia tractas maritis datas eſſe, et ciuitatem ut
 eas publice deſponderet utriq; dotem tria milia drachmarū deareuſſe.
 Lyſimacho quoq; filio argenti minas centum, et totidem conſia agri
 iugera populus erogauit, et quotidie quatuor drachmas adiecit.
 quod plebiſicium Alabiade inferente factum eſt. Lyſimachus uita

functus ut Callistenes auctor est / Polycritam filiam superstitem reli-
quit. hunc tantum alimentum / quantum olympionas populus decernit.
Demetrius phalerius / hieronymus Rhodius. Aristoxenus musici / et
Aristoteles silius qui de nobilitate scriptus est / inter ueros eius
codices recensuerimus. Myrtam nepotem Aristidis Socrati illi sapi-
enti / qui aliam uxorem habebat / matrimonio iunctam esse memo-
rie tradiderunt. Cum illum ea potissima ratione reperit / quia ob
fortunarum tenuitatem non modo inuiditatem relinqui / uerum etiam
rebus ad uitam necessarijs carere percepisset. His auctoribus pa-
netius in his que ab eo de Socrate scripta sunt. comode ac grauiter
contradixit. Ceterum Phalerius in Socrate lysimachum Aristidis
ex filia nepotem eximie pauperem fuisse memoria tenere se refert.
Qui penes Iachium / sic enim appellant / residens ex quadam tabella
somnia coniectans alimenta sibi suppeditabat. Quo rogationem popu-
lus matrem ipsius / matrisque sororem / quot diebus triobolo donauit.
Ceterum legit ademetrio laici decernum factum est utriusque mulieri
publice drachmam dari. Memini mirum uideri debet populum tan-
tam eorum qui assidue in urbe uersarentur / curam gessisse / qui cum au-
disset apud lemnem Aristogitonis ex filia nepotem in infimo statu esse /
et angustia rei domesticæ marito collocari non posse / athenas reuehi ius-
serit / et hominem honestissimo loco natum sibi maritali copula deuin-
xerit / ei que predium quod potameo populo adiacet dotis nomine dede-
rit. Quia propter ciuitatis multas humanitatis et benignitatis moni-
mentis / que nec etate nostra intermittebat. ab omnibus optimo iure et
diligetur et admiratione digna iudicatur.

EXPLICIT ARISTIDES. INCIPIT. M. PORCIVS CATO P
SCVS IDES PARS ALTERA COMPARATIONIS.

MARCVM autem Catonem genere cusaianum fuisse / et
priusquam ad militiam atque rem publicam se conferret in
agro paterno circa sabinos uixisse memorie traditum
est. Cuius cum maiores prorsus ignobiles esse uideren-
tur / ipse Cato Marcum patrem ut uirum bonum fortem
ac in re militari uersatum effert laudibus. Catonem
etiam proauum sepe numero per premiorum onera ab imperatoribus
laudatum / et quinq; bella cum equorum quos interdimeandum amiserunt.

rat/ precium fortitudinis sue testimonium a populo sibi restitutum re-
fert. Cum ex more romani/ eos qui generis gloria carentes a se ip-
sorum caperent nominis sui/ novos homines quemadmodum et ip-
sum catonem appellarent. ipse ad gloriam quidem ac magistratus se
nouum esse/ rebus uero gestis/ ac uirtute maiorum uetustissimum predi-
cabat. Principio autem tertio nomine non cato sed priscus uocabatur.
Consequenti tempore cato ei uirtutis cognomento extitit. Nam roma-
ni eum in quo multarum rerum usus ac experientia sit. Catonem
nominant. fuit hic de quo uerba facimus Cato specie subruffus et gla-
uius ut poeta quispiam haud amice scribens his uersibus expressit.
Porcus hic mordax glauas subruffus ocellis
Iucereus erebo sedes non comperit ullas.

Verum enim uero corporis habitum a puero/ et laboribus/ et modera-
te uiuendi ratione ex rei militaris consuetudine/ ad robur et bonam
ualitudinem constantissimum nactus est. Orationem tanquam alteram per-
sonam magno studio/ magna cura componebat/ quasi omnibus qui
grauibus in rebus non per socordiam sed cum dignitate uersarentur/
necessarium id instrumentum esset. Quo circa passim per acolarum
uiuos et castra se dicendo exercebat/ quique sua indigeret opera dee-
rat nemini. Qua in re tamen ualuit/ ut primum promptissimus discep-
tator/ postea eloquentissimus orator iudicatus sit. Omnes preterea
quibus cum uiuebat/ tantam in eo morum grauitatem et animi mag-
tudinem animaduertebant/ ut magnis operibus et magnificen-
tissima quadam re. p. dignum arbitrarentur. Non solum enim fo-
rensibus in causis ab opera mercennaria se liberauit/ sed nec eam glo-
riam maxime facere usus est/ quam ex huiusmodi contentionibus
consequi posset. longe uero magis cum adhuc esset adulescens/ ex
pugnis quibus cum hoste manum consereret/ et bellias artibus
laudem uindicare sibi cupiens/ multis aduersis uulneribus confor-
sum corpus habuit. ipse enim se septem decem annos natum/ prima-
tum meruisse stipendia dicit. cum hannibal secundis preliis usus
incendebat italiam. Inter dimicandum autem talem se prestat
ut manu quidem propugnator egregius. In stataria uero pugna imo-
bilis et constans oculis/ fronte/ uultu/ terribilis/ uerbis minax. Aspe-
ritate preterea uocis utebatur/ cum et sibi recte suasisset/ et ceteros ad-
moueret/ plerumque huiusmodi res hostibus maiorem terrorem infer-
re quam enses. Cum iter faceret ipse met arma uno subsequente admi-

nistro ferebat qui secum ea que uite necessaria erant comportaret. Hunc
uel prandium uel cenam ministranti nunquam rationem succensuisse aut
male dixisse. Quin eum plurimum uixisse et una minima quoque pa-
rasse cum res ipsa militaris uacationem sibi liberam concessisset, pro-
ditum est. Inexeratu quasi semper aqua utebatur. Quod si quando
magis atque magis calore porcius sitiret, aceti frequenter hauit, sitis
sedare uel si quando uires pristinas desiderasset uegetandi corporis
causa, leuissimum nonnihil uini delibare consueuerat. Penes agrum
suum eius. M. Cury uilla fuit qui tertium triumphauit, hanc cum sepe
numero peteret, et tenuitatem agelli et domicilij frugalitatem contem-
plaretur. Cepit eum illius uiri cogitatio, qui tam et si princeps inter ro-
manos esset, et ferocissimas gentes subegisset. Pyrrumque de posses-
sione italie reuocasset, agellum tamen in hunc foderet, et post tres hone-
stissimos triumphos ediculam hanc incolet. Vbi cum illum ad focum
sedentem et rapas coquentem legati Samnitum offenderent, magnum
auri pondus dabant. Quo quod primum repudiato, illis auro minime
opus esse inquit, quibus cena huiusmodi satis esset, quique aurum
habentes uincere longe pulchrius quam aurum habere iudicarent. Hoc se-
cum animo uersans cato discedebat, domum suam, agros, seruos, et
uite formulam diligenter intuens in opere facundo studiosior erat, et
luxum etiam atque etiam omni ex parte auaritia deiecit. Cato cum ad-
huc admodum adulescens sub fabio maximo qui Tarentum recepit
militaret, Nearcho pythagoreo philosopho et hospite familiariter u-
sus est, cui ut honestissimorum studiorum societate coniungeretur
sumopere contendit. A quo etiam complura accepit que et a platone qui uolup-
tatem maximam malorum escam appellat. Usurpantur et primariam ani-
mo nostro calamitatem accedere cum corpori coniungitur. Depurationem
autem et dissolutionem assequi cum cogitationes eum a corporeis cupi-
ditatibus seperant atque disungunt. His ab ipso plane perceptis Ca-
to longe magis frugalitatem ac continentiam animo complexus est.
Eum sero grecas litteras didicisse plerique auctores sunt. In summa eni
senectute, grecos libros in manu sumens, breuis ex theuaclide comen-
tariolos, pluris autem ex demosthene confect, quos incausis orandis
magno sibi usui fuisse constat. Scripta quoque sua grecas et sententias
et historias distincta, etiam atque etiam exornauit, plerique grauer et
sapienter dicta, ad uerbum e greco in latinum traduxit. Erat p-
id tempus rome Valerius flaccus cum patris genere cum potestate

primarius / qui cum uirtutem a natura datam sagacissime odorari po-
 sset magna beniuolentia liberaliter institutos educabat / et ad glo-
 riam promouebat. Hic fundo .M. catonis uicina predia nactus a-
 seruus et familiaribus singulari cum admiratione moderatissimū
 ac operosum eius uiuendi genus accepit. Catonem enim ut pri-
 mum illuxisse in forum descendere aiebant. Quisq; sua fide ac in-
 dustria ut uellent presto esse. Cum autem domū reuenteret hie
 me quidem tunica demptis manicis indutū estate uero nudum
 labore cum seruis certare. Quibus cum sedere solitū / eodem pa-
 ne eodemq; uino uesa. Eius cum multis in rebus equitatem mo-
 derationem / graues cōmemorantibus illis ac sapientes sententias per-
 cepisset / ad cenam uocari hominem uisit / quo deinaps usus / mansue-
 tis atq; urbanis ipsius moribus / sicuti uirgulto / cultura / et predarum lo-
 conditione opus esse animaduertat. Quāobrem catonem induxit am-
 mauitq; ut rem romanam attingeret. Eo igitur profectus nōnullos
 statim adeptus est. quos et uirtutis ipsius admiratione et forensi
 patrocinio sui studiosos fecit. Cumq; Valerius multum dignitatis
 ac potestatis in catonem contulisset / Cato primū tribunus militū
 deinde questor factus est. Postero autem tempore cum iam late
 clarus esset et cognitus / foris maximus in magistratibus Valerio
 comes fuit. Ex maioribus natu fabium maximū delegit. Cui quo-
 nam gloria rebus gestis. potentia primoribus urbis antiret / se co-
 tum dedicauit. Illius igitur mores et uitam uelut pulcherrimum
 bene uiuendi exemplum sibi proponens eius uestigia ingressus est.
 Hac de causa Sapiōis illius maioris / qui cum nec dum ex adole-
 scētiis excessisset / per quandam emulationē / aduersus maximū
 auctoritatem obssisteret / inimicitias et similitates parui fecit. Cū quo
 bello punico questor missus / ubi splendidos illius sumptus et largi-
 tiones in exeratum animaduertit / in Sapiōem multa cum grauita-
 te locutus est. Non q; impensam plurimū faceret. sed quod maiorū
 continentiam corrupti quereretur. cum militem ad uoluptates ad deli-
 tias affluentium rerum usū conuersum cernebat. Et cum Sapiō se que-
 storem nimium diligenti nequaquā egere respondisset / qui plenis ad-
 bellum uelis ageretur et ciuitatū rerum gestarum non pecuniam ratio-
 nem deberet. Cato sicalia excedens una cum fabio magnus in sena-
 tum clamoribus uenit. Sapiōem inconsulte publicam es effunde-
 re / et in palestris ac spectaculis iuueniliter exerceri / quasi nullum

istis imperium imperium gerat / sed ludos festos actitet. Quobis
senatui tribunos plebis a deum dimitti placuit / qui si uera fuisse
accusationem capita resissent / ipm romam reducerent. Ceterum
Sapio uictoriam in apparatu belli significans. per ocam quidem cu
amias consuetudine comus ac iocundis / In re autem seria et magna
propter munificie aut liberaliter expendendi studium / nusq̃ segnis
iussus esset. enauigauit ad bellum. Cato quoniam eloquentia plu-
rimum poterat uulgo romanus Demosthenes dicebatur. At ipsius
uita longe clarior ac spectatior erat. fuit per id tempus eo i loco
proposita dicendi facultas / ut ad hanc uiuentis ipsa magno stu-
dio uelut ad comune certamen ferretur. Qui uero pristinum
illud et laboriosum uite genus subitineret / et tenuem cenam in-
coctum prandium hirtam uestem plebeiam domu libenter am-
plecteretur. Quisq̃ supernacuaneis rebus non indigere q̃ hac
minime necessariam suppellectilem possidere preclarus putaret.
ea tempestate rarus erat. Nam imperij magnitudine priscam il-
lam senectutem ac puritatem minime resp. retinebat / que ditio-
nis amplitudine multas ad consuetudines delapsa uarijs exge-
tibus exempla uiuendi susceperet. Quo circa uistis excausis uni-
uersa ciuitas incatonem uersa uehementer admirabatur / cu reli-
quos ul laboribus fractos uel uoluptatibus eneruatos hunc utiq̃
inunctum esse tueretur. Nec id solum adolescens laudis ul hono-
ris causa fuisse creditur / sed post consulatu / et triumphum iam
grandeuus ut uictor athleti consuetas exercitationes perpetuo
seruauit / a quibus non prius desinit q̃ ex hac uita migrauit.
Nunq̃ eni ueste maiore centum drachmaz sumptum usum se re-
fert. Et imperator et consul eodem uino quo et operarij defutis.
Pulmentum ad cenam ex foro assibus triginta comparare solebat /
nec id uoluptatis sue / sed communis utilitatis causa fecit / ut rei mi-
litaris corporis uigor sufficeret. Cum babylonica suppellex here-
ditatis iure / fortunis suis accessisset / Ut q̃ primum uenundaret
curauit. Nullam eius uillam tectorum habuisse / nec ullu abeo
manapium ultra mille quingentis drachmas emisse dicit / quasi
non delicatis ac formosis / sed colomis ac robustis / ut stabularijs et
bubulas / sibi opus esset. quos deinde senectute confectos non pa-
sa sed inutiles uendi oportere iudicauit. Preterea nihil bene
constare quod nequaquam necessarium esset. Quin si uel ante huius

cernendi quippiam emeretur plurius quàm par est constasse asseuerabat.
 Pascuum et seminarium agrum quàm florem et irriguum maluit. Nec
 non nulli nimis paruis in rebus diligentie tribuunt, que plerique in
 eam partem accipiunt, ut in emendandis ac moderandis ceteris
 factum putent. Verum illud institutum nimis rigidum quo ser-
 uos semo iam debilitatos, quemadmodum mutas animantes exce-
 re, aut uendere censuerint, quasi comoditate emedio sublata nihil
 humanitatis ipsis hominibus debeamus. Quàm lauiorem benignita-
 ti quàm iustitie locum concedi uideamus. Natura namque nobis datum
 est, ut in homines dumtaxat iustitia legitime utamur. Inicos autem
 quibus aut gratia, aut beneficio deuincti sumus, etiam si rationis usu
 priuati sint mansuetudo uelut ex abundanti quodam fonte plerique
 defluit. Equus enim et canibus cum fracte labores uires sunt, non
 modo pabula sed etiam quedam senectutis indulgentia ab uno ui-
 ro debentur. Athenienses cum hecatope don exedificarent quot
 quot ex mulis egregie laborem tolerassent uinctis solutos libere pa-
 sci sinere, quibus quodammodo libertate donatis, cum sponte quis-
 piam ad operas defenderet, et iumenta que currus ad arcem ur-
 bis uectarent exortantis specie duas precurreret, ut publice ad ex-
 tremum uite finem nutriretur decreuerunt. Ad hec equarum
 Cimons se pulchra, quibus olympia tertium uicem penes ipsius mo-
 numentum uidentur. Quid canes familiares, ac domesticos,
 et alij multi et Xantippus ille prisca diligentissime humanandos
 curauerunt. Is enim canem qui eo tempore, quo ciuitas urbe re-
 lecta, Salamina trans mittebat secum enatauerat in arce sepelluit,
 cui loco etiam etate nostra Cynotaphium cognomentum est. Inde co-
 rum enim nos amantibus, uelut calceis aut uasis uti, que ubi usu
 fracta et attrita sunt, abiciamus. Quod si nulla ratione saltem exer-
 cende humanitatis causa nos metipso consuefaciamus oportet, ut
 in hoc genere mansueti faciles iocundi simus. Nam ut de me ipso
 dicam, nec bonem laboris socum, senectutis iam urgentis gratia
 uenderem, nec dum hominem grandem natum, ex loco in quo educa-
 tus est, et ex instituta uiuendi consuetudine, uelut ex patria rele-
 gatum, is pariter qui emunt, et is qui uendunt inuidem facili
 parua pro stipite uenire oportere censeam. Cato uero huiusmodi re-
 bus gloriari solitus, equum quo consul in rem militarem usus est,
 in hispania reliquisse se dicit, ne uecture illius rei, per rationem red-

deret. Quae siue magnitudine animi, siue tenuissime diligentiae
tribui debeant. iudicio disputari licet. In cetera uero continentia Ca-
co magnopere admiratione dignus fuit. Nunquam enim imperator et
sui et contubernaliū comitatus causa nunquam amplius quam tres triginta
medimnos atticos! et in singulos dies uenenas unicum et dimidium
ordei medimnum cepit. hic cum Sardiniam prouincia obtinisset/
sua parsimonia plurimum a ceteris qui ante ipsum preturam illum admi-
nistrassent differre se demonstrauit. Nam ut illi publicas tabernaculis/
numerosa seruorum ac amicorum multitudine conuiujs graues erant.
Sic ipsi nullam ad rem publicam sumptu opus fuit. Cum urbes a diret si-
ne rheda proficiscebatur. Unus autem publicus ad minister uestem et
ambuum ferens / quo cum sacrificaret subsequeretur. In his adeo tenu-
is. adeo facilis subditis uisus / alia ex parte grauem et elatum se gere-
bat. Nam et ad ea quae ad iurisdictionem suam pertinerent inexora-
bilis. et in his quae ad imperium spectarent / a deo seuerus et integer
fuit. ut nunquam populi romani maiestas. illis terribilior / nunquam carior ex-
titerit. Ipsius orationis genus haud sane dissimile fuisse perspicuum
est. In eius enim sermone / comitate grauitas. terrore iocunditas. et sa-
libus austeritas condecabatur. huius oratio ut de Socrate plato scribit/
grauis et sapiens habebatur / qui si exterius in congressu spectaretur /
nullius dignitatis imaginem / sed satyricum carpendi studium praese fe-
rebat. Sin interius / serus et dignitate rerum reuerentus erat. Et sic re-
fertus erat. ut is quibus cum loqueretur lacrimas mouere et animum
quo uellet trahere posset. Quo circa haud satis scio / quid non nullis i-
mentem uenerit ut genus dicendi quod a catone usurpatum est lysie
conferrent. Verum hec uiderint / qui uarias orandi formas diiudica-
re suum esse officium putant. Nos uero breuiter quedam scribemus / queme-
more prodita sunt / cum longe significantius ac apertius ex sermonibus
quam ex lineamentis oris ut plerumque arbitrantur de moribus hominum consta-
mus. Hic aliquando cum populum romanum importune tumultuantem apar-
tiendo a diuidendo frumento auertere statuisset / hunc in modum or-
sus est. Difficile quidem est quiritibus ad carentem auribus uentrem uer-
ba facere. Cuius rursus / mores increpans inquit / laboriosum est illam
rem. p. saluam fore. ubi pisciculus plus quam bos uenit. Romanos etiam
mutis pecudibus conferre solebat. Nam ut ille singule nemini obtem-
perant. Vniuersae autem prinapem gregis sequuntur. Sic et uos ab ipis
is quos priuatim nequaquam consiliarios habere uelletis / hic frequens co-

acti agi equo animo permittitis. De uxoria potestate, sic eum locuti accipimus. Omnes homines uxoribus imperant, nos omnibus hominibus nobis autem uxores. Hoc enim est exeorum genere que a Themistocle grauius ac prudenter dicta sunt. Nam cum sibi filius matris intercessionem plerumque iuberet, Uxor inquit Atheniensibus grecis imperat. Ego atheniensibus. Tu mihi. tibi filius. Quare licentiam moderetur qua fretus imprudens plus potest quam uniuersa greca. Populum romanum Cato non modo purpure sed studiis atque exerationibus conferre magistratus dixit. Quae admodum enim tinctores, eum maxime colorem inducunt, quo passim delectari mortales intuentur. Sic adolescentes ea magno studio discunt, et consequi cupiunt, que uos honore ac laude digna iudicatis. eos exhortabatur ut siquidem uirtutem ac moderationem magni facti essent ne addeteriora se conuerterent. Sin incontinentia ac improbitate amplitudinem essent consecuti, ad meliora se referrent. Satis enim exploratum habebat superioribus illis rationibus eos non mediocres honores adeptos esse. Qui summa cura ac diligentia sepe magistratus ambuent, eos uelut ignaros uiae ducere solebat, ne errarent lictores, quibus cum incederent, semper queritare. Cuius grauius increpabat, qui eosdem frequenter publicas muneribus praeficerent. Sic enim uel non multa facere principatum uidebant, uel non multos qui principatu digni sint existimatis. Ex iniurias cum quispiam turpiter et ignominiose uiueret, huiusmodi inquit cum deos immortales precatur, ut hic sibi uita summe superstes sit, exorari non orare se putat. Paternum quidem fundum maritimum uenudederat, quo facto Cato magis atque magis se mirari simulauit, quod longe amplius ipse quam mare potuisset. Nam que uix pontus abluebat, iste facile absorbit. Cum Eumenes rex romam uenisset, et a senatu conuenerat ac honorificentissime susceptus esset, et clarissimorum aetate eum ciuium frequentia certatim uersaretur, Cato non obscurum tantum erga regem studium suspectum habens, eum declinabat. Dehinc cum ipsi diceret Eumenum frangi uirum amantissimo animo in rem romanam esse, esto inquit, ceterum hec ipsa bellua rex. . . . natura uorax carnis est. Neminem ex regibus qui perbeati putant munens, quem epaminonde perich. Themistocli. M. curio, et amilte cognomento barba optimo iure conferre possis. Inimicos inuidia sibi affectos dictitabat, quia quoad noctu exurgens rei suae familiaris rationes negligeret ut rei. p. Dignitati ac comodis omni cura, uigilantiaque consuleret. Is quoque dicere consuevit se gratia quam ex benefactis expectaret priuari mallet quam penam non dare, que et ex-

malefactis sibi deberetur. Omnibus qui ab officio desisterent se dū-
taxat excepto facile ignoscendum esse iudicabat. Postea q̄ tres in
bithyniam legati rome delecti sunt / quorum unus podagra / alter
uulneribus capite confosso / tertius uexordia laborare uidebatur / ri-
dens cato / populus romanus inquit legationem emittit / que nec pe-
des / nec caput / nec cor habet. Sapiō polybius gratia super ijs qui
ex achaia relegati fuerant cum Catone collocutus est. Postea cum mul-
tus sermo de illorum reditu in senatu haberetur / et pleriq; accuratus
q̄ par erat contradiceret. hunc in modum cato disseruit. Quasi
nihil habeamus quod dignum factu sit. uniuersum diem de grau-
lis semibus altercando consumimus / ac si multum intersit utrum pe-
nes nos an in achaia sepeliantur. Quibus simulat ex senatus con-
sulto domum reuerti concessum est / polybius in senatum introdu-
ci moliebatur / ut exulibus illis qui grauissimum ordinis decreto
in patriam redibant / pristinos honores et magistratus restitueret / qua
de re cum catonis sententia rogaret. subridens Cato respondit. Po-
lybium quemadmodum Vlixem speluncam Cyclopi subire uelle / ut
pileum et angulum que illic oblitus erat repeteret. Affirmabat
preterea stultos prudentibus uiris maiori emolumento esse / q̄ pru-
dentes stultas. Nam qui prudentia ualent / illorum errata facile
deprehendere / ac uitare. stultos uero que apudentibus recte facta
sunt / imitari non posse. Se quoq; longe plus a dolescentibus dele-
ctari / quorum uultus rubore potius / q̄ pallore perfunderetur. Ro-
milice sibi opus non esse / qui inter eundem manus / inter confuge-
dum pedes agitare. Quisq; sternendo q̄ hostibus inclamitando
longius sentiretur. Cum i pinguem quempiam acerbe maledictis
inueheretur. Quibus in rebus huiusmodi corpus ciuitati fructu-
osum / ac commodum futurum esset cogitauit / cuius inter guttur et
inguen cuncta sub uentris dictione posita forent. libidinoso audam-
inter familiares suos esse cupientem concessurum se negauit / quoniam
cum eo uiuere non posset / qui melius ac subtilius / palato q̄ corde se-
taret. Animum eius qui amoribus teneretur in alieno uiuere corpore
decebat. Tribus item in rebus per omnes uite sue partes penitentiam
egisse. Primum simuleu quicq; arcanum aliquando credidisset. Se-
cundum si aliquo nauu transmisisset / quo pedestri itinere sibi profusa
licuisset. Tertium si qua dies ei per inauriam manus effluxisset. De
prauatum quoq; quandoq; senem conspicatus te magno pere inquit

rogo ut cum plerique turpia senectutem circūueniant. des operam uete
 autore malignitatis accessio fiat. Ad tribunum plebis qui insuspi-
 uem ueneficiū uenerat. iniquam legem ferentem a dolescens. ait nec di-
 scio uerum haurire quod temperas an approbare quod scribis deter-
 sit. Cato cuiuspiam qui multas intemperantie ac impotentie notis im-
 stus erat probus uexatus. impar mihi tecum ait certandi conditio est.
 nam ut male audire et maledicere tibi scillimum simul et promptissi-
 mum. sic mihi et maledicere insuaue et male audire insuetum ē. Que
 uel ab ipso dicta prudenter. uel responsa acute mandata litteris extant
 huius generis sunt. Verum enim uero cum Valerio Flacco. cuius amicitia
 et consuetudine familiarissime utebatur. consul designatus. atterito
 hispaniam prouinciam sortitus est. huius ubi compluris populos i po-
 testatem redegit. compluris dexterritate atq; humanitate sibi uindi-
 casset. aduentantibus multis ac maximis barbarorum copijs eo indis-
 crimine res erat. ut turpiter uim inferri posse putaretur. Quod ob rem
 celaberos finitimos ad belli societatem acersuit. Quibus ducenta
 subsidij gratia talenta stipendij nomine deposcentibus. ceteri quidem
 minime tolerandum esse censebant romanū auxilia barbarorum tute-
 le sue cum mercede conducere. Tum cato. nec graue. nec durum esse
 respondit. Nam si uassent. non suis opibus. sed manubys hostium
 facturum satis. Sin uicti essent. nec eos qui repeterent nec aquibus
 repeti deberet superstites relictum iri. Hanc pugnam cum summaui
 conflictum esse uicit. Magnoq; cum splendore reliqua precedebant. Om-
 nium urbium muros qui intrabatur amicum sunt. acatone uno die solo
 equatos fuisse polybius auctor est. Has plurimas et multitudine et ge-
 nere militum munitissimas exatisse constat. Ipse cato plura se oppida
 cepisse q̃ in hispania dies egisse commemorat. Eaq; haud sane iactantia
 est si re uera quadringenta numero fuerunt. Milia itaq; ex ea expe-
 ditione lucuplectato singulas etiam argenti libras uariam diuisit illud
 adiciens. melius esse multos ex romanis argentum q̃ paucos aurū
 habentes in urbem reuerti. Ex captijs hostiū rebus. preter cibum ac
 potum nihil ad se peruenisse dicit. Quod ab ipso factum est. tamen
 si nemini uitio daret. si huiusmodi oblata occasione comodis suis
 fortunisq; seruaret. quia cum uiris optimis mallet de uirgine. q̃ ditissi-
 mus de pecunia et auarissimis delucri questusue cupiditate certamen
 inire. Nec se ipsum modo. uerū etiam administratos suos ab omni prede-
 noxa liberos seruabat. In castris quinq; secum seruos habuit. quoz

uni pachus nomen fuit. Is tres puellios ex captiuis qui sub hasta ueniebat
emit. Quod cum resasset cato premore pachus ante q̄ ad eius conspe-
ctum ueniret. sibi metip̄i mortem conscuit. Sic seruus deinde uendias
pretium eorum Cato merarium retulit. Nunc cum adhuc in hyberia
esset. Sapius maior inimico animo insectabatur. Et rebus ipsius feliter
gestis impedimento esse cupiens. ut in illa prouincia sibi succederet per-
fecit. Subinde ut q̄ primum Cato magistratu decederet magno studio cō-
tendit. ip̄e uō cum quinq; militū cohortibus. et quingentas auxiliaribus
equitibus latentinos subegit. sexcentos transfugas in manum suam reda-
ctos ultimo supplicio affect. Quibus ex rebus infestum sibi Sapiōem mor-
dens cato. sic sic romam maximam fore per simulationem dicebat. siquidē
claro loco nati primas uirtutes partes ignobilibus minime concederent.
Et plebei ordinis homines quorum inuicē ip̄e esset. cum genere et gloria
primarijs de uirtutis laude certarent. Quocirca cum plerq; aduersus eū
Sapius moliretur. senatus decreuit. ne quid eorū que a Catone constituta esset
permutaret aut abrogaret. huius magistratus initio Sapiōis potius. q̄
Catoni amplitudini ac auctoritati detractum est. Nam ita quiete res fue-
re ut cum nihil memorabile gereretur. per oām morā segnis militibus es-
set. Cato ubi triumphans urbem inuectus est. aliud uiuendi genus q̄ ce-
teri solent instituit. qui non uirtutis. sed glorie causa magno spiritu contē-
dunt. Cumq; triumphos consulatus. ac spectatissimos honores adepti sunt.
ad uoluptatem atq; oām deinceps se conuertunt. et eam uitam uiuunt. que
a rei. p. dignitate. et a cōmuni utilitate seuincta est. Non sic cato non sic
uirtutis neruos renuit. sed tanta cura et uigilantia quanta qui primum
rei. p. procuracionem suscipiunt et honores et magistratus siciunt cupidi-
tate incredibili quandam aliam rationem de integro ingressus est. Ve-
enim amias et ciuibus usui esset neq; patricianū neq; militiae labores unq̄
repudiauerat. Tiberium siquidem sempronium consulem qui circa Istrum et
traciam ductabat exercitū. legatus iuit. Deinde una cum Manio acilio tri-
bunus militum aduersus Antiochum illum magnū ingreſsam uenit. qui
tantum romani terrorem quantum nullus alter post hannibalem iniecit.
Asiam sane quantūcumq; uictor seleus habebat. uniuersam ferme sub-
nutum ditionemq; suam reapiens simul ac plurimas feroces. ac pugnaas-
simas barbaras nationes domuit. elatus animo cum romani belligerare
cogitabat. quoniam solos eos dignos ratus est. quibus cum de imperio ar-
mis decerneret. Is nequaquā indecoram belli causam cōmentatus. ut graues
saluet romanoz beneficio iam a philippo et macedonibus liberatos ac suis

pristinis legibus uiuentes, uano titulo liberaret, cum copys ingreſſam transmi-
 ſit, que per id tempus incertis fluctibus iactabatur, quod partium duces regi-
 is pollucationibus animos inuouandarum rerum cupiditate ſuſpenſos indeſeri-
 orem partem exauſſent. Quamobrem Manius ad ciuitates legatos dimitte-
 re. T. quoque Flaminius ut in eius uita ſcripſimus multis res nouas moliebantur
 ſine tumultu continere atque ſedare. Cato drunchios et patrenſes, ac egreſſes ro-
 manis aſſauit. Per multum etiam temporis athenis conſumpſit, cuius adhuc
 oratio quedam extare fertur, quam grece ad populum habuit, quali miro quo-
 dam amore Veterum athenienſium uirtutibus affectus, ſingulari cum uoluptate,
 uerbis pulcritudinem, ac ciuitatis amplitudinem ſpectatum ueniſſet. Id autem fal-
 ſum eſt. Per interpretem enim cum illis locutus eſt, quāquam grece ita ſaret, ut
 interpretis officium minime ſibi neceſſarium eſſet, latinis litteris adeo contentus
 fuit ut eos non magnopere probaret, qui greci admirarentur, et Poſtumi-
 us Albinus quia grece ſcriberet hiltoriam ueniam deprecatus, moribus eius uacu-
 us non fuerit, ſibi enim ignoſcendum fuiſſe, ſi amphictionum decreto coactus il-
 las res geſtas ſcribere adortus eſſet. Acerrimam eius indicendo celeritatem ma-
 gne athenienſibus admirationi fuiſſe traditum eſt. Nam quecumque ipſe breuiſ-
 ſima oratione expediret interpretis multo uerborum ambitu uir renuntiabat. Quo
 arca rata ſunt grece quidem ſermonem ex labijs, romani autem ex corde pro-
 ferri. Antiochus ubi termophylarum anguſtijs ualido preſidio firmatis, uallo et
 muro locum, qui natura ſui iniquus et diſſilis erat, ſtationibus etiam arma-
 torum obiectis communuiſſet, quaſi opinione ſua iam bellum expoliſſet conſi-
 debat. Quo factum eſt ut a fronte quidem fauces uel expugnare romani
 penitus deſperaret. Illum uero perſarum circuitum uerſans animo, Cato noctu
 quibusdam acceptis copys ire pergit. Ceterum cum ſuperiorem ſemitam primi
 tenuiſſent, captiuus quidam itineris dux errore uic capſus multa dubijs in locis
 ac preceptibus conſtituto merorem ſimul ac pauorem iniecit. Conſpiciatus hoc di-
 ſcrimine cato ceteris omnibus quietis manere uiliſſis, et L. Mallio uiro ad ſcien-
 dendos montis aptiſſimo comite aſſato, per loca conſragoſa laborioſum et mul-
 tis obiectum periculis iter ingreſſus eſt. nocte enim intempeſta nihil lucenſe lu-
 na proſiſcendibus, oleaſtris ſaxis, aſperis late diſperſis ſingularis incertitudo,
 ac obſcuritas proſpectum ademerat. donec intramitem inuadere cuius ut aſſeque-
 bantur coniectura, in hoſtum caſtris finis erat. Tum ubi ſigna non nullis aper-
 tis ac conſpicuis truncis appoſuere, que ſupra callidromum. Id enim cacuminis
 nomen eſt, eminerent, ad ſuos reuerſi ſunt. Mox ad inſignis illas notas, co-
 pias adducentes, eam ingreſſos callem cum paululum proceſſiſſent, ea deſtae-
 te, conuallis quedam exarſit. Vbi denique uniuerſi metu ac trepidatione uix me-

te constabat. Ignari quod prope hostem essent. Dilucente iam die et uox quedam audiri uisa/ et repente grecorum uallum despicia ceptum/ qui precipites illas rupes custodes asseuerabant. hoc loco firmatis cohortibus Cato firmianis a se uocatis/ quorum perpetua fide ac prompta opera usus erat/ hisq; exemplo dicto parentibus/ hunc maxime in modum loquitur. Vnum ex hostibus ut uiuum in manum meam adducatis opus est. quime doceat quibus hec prima custodia data sit. quanta hostium multitudo/ que omnium dispositio/ quis ordo/ quis apparatus/ quo nos excepturi sint. Ad eum corripiendum tota inelentate/ ac audacia spes esto. Eodem modo leones inermes fiducia et spe pleni/ horrenda immanum ferarum lustra ingredi solent. Que cum dixisset Cato. firmiani ut erant permon- tes ad speculatorias custodias discurrunt. Quibus irruentibus omnes tale nihil expectantes/ tantus undiq; pauor circumualsit ut quid i re- esset ignari passim fuga dissipati sint. Ex his unus ipsis cum armis pre- hensus in manus Catonis deferitur. A quo explorat cum relique copie in angustis cum rege sedeat. sexcentos etholos ibi delectos esse/ qui extremas collum partes pro statione teneant. Horum simul negligen- tia Cato et pauore contempta/ exemplo uillis canere tubis/ ingenti clamore ac strepitu/ primus stricto pugione suos admouit. quos cum ex- preruptis montibus repente inuectos cernerent/ in regia castra fugien- tes/ omnia tumultu ac terrore complent. Manius interim munimen- ta que fauces illas tutabantur. Vniuerso admotu exeratu ex loas infe- rioribus oppugnat. Tum Antiochus os lapide ictus excussus denabus doloris acerbitate equum auertit. Exeratus nulla ex parte romanorum uim ac impetum sustinere. sed effusa fuga terga dare. et per anapi- tes saltus palustres/ limo/ et uoraginibus inuios ac preruptos lubricos colles iter habere. Ad hec intra angustias illas inuicem occurrentes/ ita circumfuso undiq; terrore/ ac hostili ferro obtorpescere/ ut romanus eos passim cederet. Cato usquequaq; minime paruas suarum laudum/ predicator a iactantia que res magnifice gestas sequeretur/ non abhor- rebat. Tunc hisce predans factis suis magnum cumulum adiecit. sis enim qui ipsum uisectantem ac cedentem hostes uiderant dixit nullo pa- cto/ tantum populo romano catonem/ quantum Catoni populum roma- num debere. Ipse quoq; Alanus consul ardentem adhuc exuitoria Catonem aliquandiu complexus/ singulari cum letitia clara uoce testa- tus est/ neq; se neq; uniuersum populum romanum maximis ac im- mortalibus Catonis beneficiis/ meritam laudem et gratiam referre

posse. haud multo Cato post Cato certus rerum gestarum nuntius
 romam missus prospera nauigatione Brundisium usus est. Illinc
 autem soluens uno die Tarentum delatus / quatuor consequentes
 iter habens quinto romam ab ora maritima profectus primus ui-
 ctoriam nuntiavit. Quare gaudio et sacrificijs ciuitatem refer-
 sit. Eiq; magnos spiritus iniecit / ut mare et terras / suo uendica-
 re imperio posset. Hec ferme bellias artibus egregie a catone
 acta sunt. Accusationes ac uituperationes in improbos rei. p. pa-
 rtes singulari quidem studio dignas esse ratus / et accusantibus
 alijs opem tulit / et quosdam qui in iudiciu uocarent / ut petili-
 um in Sapiionem comparauit / quem cum amplitudine familie
 et uera animi magnitudine calumnias calcare percepisset / mi-
 sum fecit / quoniam quod in eius perniciem infatuisset consequi
 desperaret. Lucium autem fratrem iuncto cum accusatoribus consilio
 grandi ere in publicum referendo multauit. Quod cum lue-
 re non posset / nisi ipsum prouocatio ad tribunos plebis egre
 liberalisset / in uincula coniectus esset. Cum adolescens quidam pa-
 tris iam uita functi ignominia inimicu affecisset. Eum deinde p
 forum deambulantem obuium sibi factum Cato comiter complexus.
 equum est inquit / non agnus non edis / sed emulorum lacrimis
 ac damnationibus / sic exequias parentum celebremus. Que q̃-
 uis ita se haberent / calumniarum tamen in rei. p. expers no fuit.
 Nam ubiq; uimias / accusationis argumentu / occasionemq; presta-
 bat. in causa dicenda / magno cum discrimine uexabatur. ferme
 enim quinquages ei diem dictam esse ferunt. Postremo sex et
 octuaginta natus annos accusatus uulgatum illud dixisse ait.
 Difficillimum esse cum inter alios homines uixeris penes alios de
 ijs criminibus respondere / que ab aduersarijs obiecta sint. Nec
 mea etate forensibus causis ac contentionibus modum statuit.
 Nonagesimo enim anno Seruiliu galbam ad populi iudiciu
 adduxit. Exquo satis constat ipsum uelut Nestorem patre opera
 nauasse / dum tertiam uiueret etatem. Is enim ut diximus Sapi-
 o maior intensor suis in rei. p. conflictationibus in Sapiionem usq;
 minorem porrexit. Eius quidem pauli filium qui perseum et ma-
 cedonas bello uicit. Illius autem adoptionis iure nepotem. Annos
 decem Cato post consulatum censuram ambiuit / que cum omnium
 magistratuum facile princeps sit. Vniuerse rei. p. supremum et

perfectissimū locum habet. hec cum alias res. tum uero ut mores uisq; discant. plurimo imperio ac potestate est. Utq; de nuptijs de liberorum procreatione. de uiuendi ratione. de conuiuijs diligenter inquirat. Nullam deniq; omnū cupiditatum ac institutionum esse. quam a dorari ac indagare non oporteat. His enim putabant longe facilius q̃ publicis muneribus aut ijs quem in oculis omnū sunt hominis mores. eum posse deprehendere. qui seueritate. nequis ad uoluptatem uerteretur custodiret. et acerrime coerceret. ne quis patriam ac consuetam uiuendi disciplinam transgrediretur. Ad hoc igitur munus. alter patricius. alter plebeius deligebantur. quos censores appellabant. His licebat et integrum erat ex senatu eos eicere. et illis equum adimere. qui flagitiose ac intemperanter degerent. Ipsi q̃ sacrificiorum preta curabant. et desinptionibus genera. et rei. p. officia distinguebant. Multas preterea potestates hic magistratus habet. Quapropter in petitionem censure nobilissimū et primores patrum Catoni obstituerunt. Patria quidem inuidia stimulari. cum hoc pacto nobilitati maxime detractum iri putarent. si ignobili loco nati q̃ primum summi honoris gradum obtinerent. Hac re uehementer etiam eos commoueri. quibus ex multorum malefactorum consuetudine. et prisa moris transgressionē ultri austeritas terrore erat. Quam difficilem et inexorabilem fore sibi suadebant. si censorij muneris ius et auctoritas accessisset. Idcirco studijs partium excomposito paratis. septem candidati in campum deducti cum Catone magna contentione petierunt. hi quidem bona spe mulatidinem colere. ut que mollem ac uoluptuosum iam magistratum expeteret. Contra Cato aliam petendi rationē ingredi. Nullam facilitatis aut comutatis significationem pretereferre. Verum potius ex suggesto improbis minitabundus. aperte. et palam testari ciuitati magna expiatione opus esse. Hunc imodum populum rogare ut si prudentes essent. non blandissimū ac asperissimū medium deligerent. Se quidem illum esse. Alterum autem expatriijs Valerium Flacum. Quo uno collega delicias ac molliem uelut lydrum exandens. atq; concernans. Ut opinio sua ferebat. plerq; que in rem essent facturū erat. Cum ceteris uero minime sibi liberum fore pro dignitate rei. p. administrare. quoniam optime principaturos formidarent. Quia quidem in re populus romanus magnis sane principibus dignus sic excelsio animo fuit. ut nec rigidos. nec elatos Catonis mores extimesceret. Verum ceteris omnibus popularibus. et qui cuncta ad gratiam facturi uidebantur. repulsis. cum Catone

flacum censorem designavit. Cui non uelut candidato / sed iam prin-
 cipi et imperitanti paruit. Cato. l. ualerium flacum collegam amia-
 num senata principem descripsit. e quo cum alios compluris / tum. l. qui-
 tum flaminium eleat qui septem annos antea consul fuerat et quod longe
 sibi gloriosum erat. Titia flaminij frater / qui armis philippum de bellaue-
 rat. Causam autem cur e senatorio loco motus sit / hanc accepimus. Lucius
 adolescentem liberali forma sortum deperibat / quem semper comitem secum
 habuit. hic cum imperator rem gereret et honore et gratia apud se tantum
 potuit / quantum quicquam superiori tempore beniuolentia et familiaritate si-
 bi deuictus esset. Senes ipsum igitur consulari prouinae prefectum / ali-
 quando inconuiuiu ex more discumbens multis blandimentis / lucum qui
 uino facile uincebatur alliciebat. Quem cum ase diligi plurimis uerbis
 ostenderet / hoc testimonio usus est. Omnibus domi gladiatorio spectaculo
 utentis / cuius tamen si uisendi desiderio afficerer / quod obtruncari nunquam
 hominem uiderim / tamen sub ipsam spectaculum adde properaui. Lucius autem
 indulgens amator cum parem sibi gratiam referre uellet / huius inquit
 rei causa ne mecum subtrahis sis hoc enim merore te quam primum liberabo.
 Extemplo igitur unum ex iis qui rei capitalis crimine damnati erant ad-
 se inconuiuium adduci imperat. Et accersito cum securi carnifice amasi-
 olum denuo rogat utrum peracta hominem spectare cuperet. Quia se
 uelle respondisset. collo caput eximi iussit. Ad hoc que plurimi tradide-
 runt accedit ciceronis testimonium apud quem in dialogo de senectute Cato
 talia disputat. Lucius autem eum qui interfectus est / gallum transfuga
 fuisse. nec lucum ferendi negotium carnifera dedisse / sed propria manu in
 corpus illius seuisse commemorat. Idque in oratione catonis scriptum extare.
 Moto itaque lucio ex ordine senatorio Titus frater id egre passus ad populum
 confugit / rationem afferre iubens cur adeo ignominiose fratrem eleasset.
 At ille cum conuiuii turpitudinem exposuisset / et lucius negaret adiur-
 andum a catione reuocatus tergiversatus est. Id ubi multitudo perspe-
 xit dignas dedisse penas scuit. Deinde cum spectaculo ciuitas frequens
 interesset lucus consularium locum pretergrediens procul consedit / qua-
 re populus uehementer misericordia commotus magno plausu reuera et
 inhonestiore sede collocari coegit quasi quo ad sibi haerere / quod in eum
 factum esse emendaret. et uolnus quod inflexerat. hoc studio hoc beni-
 uolentie testimonio mitigaret. Manilius quoque uirum clarissimum consulem
 futurum e senatorio loco mouit / quod interdum presente filia uxorem dis-
 sua quem cum increparet / testatus est se nunquam nisi cum aliquo

tonaret a sua complexum. Vnde peritocum dixisse ferunt tonante so-
ue se beatum esse. Lucius etiam Sapienis affricam frater Catoni causa
attulit / ex qua sibi singularem inuidiam contraxit. Haud enim eg-
tatem cause. sed affricam contumelia potius a. l. Sapiene iure tri-
umphali equum ademisse credius est. Ad hec molestia magnopere mul-
tos eius seueritas affeait / qua sumptuosos apparatus / quos nemo peni-
tus resandere potuisset / arciadebant. Quoniam plurimos incuitate
luxuries iam egros reddiderat et prope modum labefactauerat. Ut
igitur in omes animaduerteret / coegit uestis. Carpentum mundi mulie-
bris et domestice suppellectilis decuplum amplius incensum referri
q̃ earum rerum pretium sineret. Si mille quingentas drachmas ex-
cessisset. Alioquin in animum induxerat ut maiori censu grauari / plus
merarum conferrent. Insuper tria singulis milibus era tribuit. Ut cu
frugi uiros et moderatos sibi fortunis pares pauiores pecunias infi-
scum persoluere ceruerent / aluxu desisterent. Grauer autem cato-
ni succensebant quicq̃ ut instituerant laute uiuentes tributa nomine
suas opes exhauriebant / aut qui delicias / quibus capta et demolita erat /
propter pecuniarum collaciones exuebant. leges enim quibus diuitia-
rum ostentatio interdicitur / non nulli diuitiarum ademptione esse
arbitrantur. Eas autem nequaquam rebus / que ad uitam necessarie sunt /
sed super uacancis ostentari. Quapropter omnium consensu Aristone-
plum maxime admiratum ferunt / homines potius superfluis fortune
bonis q̃ necessarijs et comodis beatos esse. Vnde Scopas Thestalus
cum quispiam familiaris / qui ab eo quicq̃ assequi contenderet quod
ueq̃ necessarium sibi / neq̃ ualde comodum esset / huiusmodi rebus
inquit / et felix sum et locuplex superuacuis inq̃ et usui minime neces-
sarijs. Sic uehemens opum studium nequaquam nobis a natura datum
exuulgari et aliena opinione introductum est. Que q̃q̃ ita essent.
Cato tñ tales iustificatores nihili faciens / etiam atq̃ etiam seuerius
animum incendit. Aqueductus enim quibus aquam publicam priuata
indomalia et ortos sub ductam usu capiebant abscidit. Et queamq̃
in loca publica porrecta essent edificia diruit / ac demolitus est. Ope-
rarias artes ad mercedem parua contraxit. Venditionibus supremo
pretio uectigali extimauit. Ex quibus haud mediocris meum delata
comoditas est. Qui uero cum. T. Flaminio sentiebant / aduersus Ca-
tonem conspirantes impensas et sacrarium edum / et urbanorum operum
locationes uelut inutiles irritas fecerunt. Tribunos etiam plebis ipi-

dentiores sollicitauere/ ut Catonem ad populum pro uocantes/ duobus talentis mulcarent. Eiq; in apparatu basilicæ magnus altercationibus refragati sunt/ quam exere publico uanam fore subauriam a se ineditatam porcam basilicam appellauit. Populus mirū in modum Catonis censuram gratam habuit. Cui tum statuam consularem in templo collocasset/ nec catonis preturas/ nec imperia/ nec triumphum/ sed hunc titulum inscripsit. Rem romanam iam prolabantem et in deterius uersā/ Cato creatus censor/ modestissimis uirtutis/ optimis moribus ac preceptis pristinum in locum restituit. Huiusmodi honoris ambitiosos uicio cōtempnit. eos namq; latere dicebat quod fabricorū aut pictorum operibus gloriarentur. Cum honestissimas ac pulcherrimas eius imagines populus romanus animis circūferret. Nonnullis admirantibus quod ignobiles et mediocres homines statuas haberent/ Cato uero nullam queri inquit malo/ quāobrem Catonis simulacrum hic positum non sit q̃ cur positi sit. Neminem preterea bonum quem laudari ac celebrari passus est/ nisi id comū utilitati conuinctū esset. Plurimū uero preter ceteros de se ipso predicauit. Cui magno illud argumento est quod qui multa a officio defeassent/ si quando reprehenderentur eos minime uituperatione dignos/ quia catones non essent/ dicere solitos refert. Illos etiam qui eius acta/ nec magna cura/ nec singulari diligentia imitari conarentur. Sinistros catones appellari uniuersum senatum periculosus rei. p. temporibus in se/ ut in seua tempestate uectores in gubernatorem/ oculos cōuertere. Qua propter eo absente res grauissimas ad quas obeundas magnam sibi partem celeritas uindicabat/ sepe tñ in aliud tempus prorogari. Que non solum suo sed aliorū quoq; testimonio uera fuisse cōstat. In ciuitate igitur cum uite institutione eloquentia etate multū anteciret magnos honores ac singularem dignitatem consecutus est. fuit bonus in liberos parens/ in uxorem maritus frugi/ et rei pecunarie procurator non uulgaris. Nam huiusmodi curas cogitationesq; nō perinde ac paruas et humiles a se alienas uidebat. Quāobrem oportere arbitror ut quæcūq; de his ab ipso bene constituta sunt summam dicā. feminam que longe magis genereis antiquitate/ q̃ diuitijs polleret/ uxorem cepit/ quāq; utramq; grauem et molestam censeret/ tñ honesto loco natam/ natura potius turpitudinem uereri/ et ad ea que recta esset marito obsequentio rem fore/ cogitabat. Eos qui uel uxorem uel liberos uerberassent quasi in sanctissima deorum templa manus intulissent/ impios esse putabat. Eūq; maiori laude dignabatur/ qui bonū maritū

ageret / q̃ qui in ordine ſenatorio magnus eſſet. Quocirca Socratis illi
prius nihil amplius admiratus ē / q̃ quod difficilem ac contumacem co-
uigem / et uſanos liberos nactus / cum eius comiter atq; humaniter ui-
xiſſet. Vbi Cato filioſo auctus eſt / niſi res. p. impedimento eſſet / nullū
officiū ſibi antiquius fuit / q̃ ut in tempore quo infans lauaretur et ue-
lamentis inuolueretur / uiſendi cauſa domum ueniret. hunc ſuo lacte u-
xor aluit / quem ut ſeruorum beniuolentia et caritate muniret / Anallaz
puellos interdum uberibus ſuis admouit. haud ignara quanta necellar-
dine pleriq; abi ſodalitio conuicti ſunt. Cato uero filium q̃ primum
peretacem intelligere potuit litteris erudiuit / tam et ſi Chilonem grōſum
ſeruū grāmaticū haberet / qui cum pluribus pueris ludū apuerit. In-
dignum ut ipſe perhibet ratus natum ſuum ſi diſcendo tardiuſculus
eſſet / ab eo qui ſeruaret reſcribendi ac aurem diſtorqueri. Doctrinē huius
quoq; cauſa manapio debere gratias uoluit. Ideoq; ipſe litterarum præp-
tor fuit. Ipſe leges edocuit. Ipſe exercendi corporis magiſter / nō modo iaculā-
di / tractandi arma / equitandi / ſed etiā pugnis dimicandi / et calorem ac
frigus tolerandi / ac rapidos gurgites et aſperimos fluuios ui tranſcendi
artes inſtruxit. Ipſe etiā propria manu hſtorias manuſculis litteris ex-
raſſe teſtatur. Ut domi maiorum uirtutis exempla filioſo uſu / et emolu-
mento forent. A uerboꝝ turpitudine præſente puero ſic temperauit / quali
ueſtibilibus uirginibus arbitris locuturus eſſet. Nec cum eo unq̃ lauī. Id qd
communiter a romanis factitatum eſt. generos enim cum ſoceris balneum
ingredi uſitō dabant. quoniam membroꝝ nudationem inſpectantibus illis
decere fieri non poſſe iudicarent. Poſtea cum agereis romani nudari didi-
ciſſent / ipſi ſubinde grecos ut id cum uxoribus uſurparent docuerunt. Om-
nia igitur que ad ingenuū et ſolertiam pertinerent / Cato qui filium peritiū
ac pulcherrimum quoddam opus ad uirtutem formabat ac effugebat / ex-
ſententia perfeat. Cum uō corpus nā mollius q̃ labori ſufficeret appateret.
ſtrictē ac caſtigatē leges uiuendi ſibi remiſit. Qui q̃ nā tali eſſet / ſtu-
dio tamen et induſtria adeo in re militari ſtrenuus fuit / ut in ea pugna qua
pauli emily auſpicijs aduerſus perſeum dimicatu eſt / maxima cum laude
certauerit. Vbi cum ictu pugio reiectus ex ſudore manus exaſſet. memore
affectus / ad familiares ac contubernales conuerſus inſclamitans cum eis in
conſeratiſſimos hoſtes ſe coniecit / cum magna dimicatione magna ui nudato
loco armoꝝ / et cadauerū que utriq; caderant acerruū / uix gladium in-
uenit. Hoc cum paulus imperator anima dueratiſſet / magna cum admi-
ratione delectatus eſt. Quedam inſuper catonis ad filium extat epi-

stola. in qua eius cupiditatem, ac uehemens in uense recipiundo studi-
um magnopere laudat. Hic adhuc adolescens tertiam pauli emily
filiam sapientis sororem cepit uxorem, cum non tam patris dignitate
q̃ sua singulari uirtute clarissime adeo gentis aſſinitatem sibi cōpa-
rasset. Talis demq; uir fuit. ut sedulitas industria, diligencia q̃-
bus eum pater excoluit, ipsius expectationi respondisse uideatur. Mu-
ltos seruos Cato ex captiuis emit, pueros præsertim, ut aptius et facili⁹
uelut catulos et pullos educare ac erudire posset. hos sic institutos
accipio, ut minime alienam domū nisi Catonis aut uxoris iussu intro-
uerent. a quibus si querebatur quidnam Cato faceret, se nihil nisi scire
respondit. Oportebat ut sibi persuaserat seruos domi, uel aliquod ne-
cessarium munus obire, uel quiete corpus reficere. Quapropter eis
magnopere delectari solitus est, quos somno deditos uideret. Quod ipsos
mansuetiores et prestantiores futuros q̃ multis iugulis affectos putaret.
Seruos congressus et cotis causa ingratissima facinora illabi ratus, ita-
tuit ut diffinito ere cum anallis congressi possent, cum ceteris autē mu-
lieribus ne liceret interdixit. Horum incuriam atq; imprudentiam in
iis que ad abum spectarent initio cum tenuis adhuc ac inops militaret,
molestè nunq̃ tulit. Indecorum enim uentris aut gule causa graues
lites et contouersias cum puens et ad ministris habere. Postea uero
fortunis auctus cum amicorū et collegarum conuiuium celebraret, con-
tinuo post cenam loro castigauit, qui ab obsequio aut apparatu pernegli-
gentiam defuissent. Vnde præterea mutue semper inter ipsos seditiones
essent, cōmentabatur, quod illorum uoluntatum animorumq; consen-
sum, et suspectum haberet et i maiorem modū formidaret. De seruis
qui capitalis noxe rei essent presentibus ceteris iudiciū agi et dedama-
tis supplicum sumi uoluit. Dum accuratissime pronentus ad intentissi-
mam formam referret, agriculturalam, delectationem potius q̃ frumen-
tum extimabat. Vt autem tuto in loco fortunas suas collocaret, pali-
des, lacus, aquas calidas, loca fulonarie ac modata prædia que cum
opere rustico facile colerentur, tum sua sponte siluis et pabulationibus re-
ferta essent comparabat. Ex quibus multum pecuniarum caperet eisq;
iupiter ut ipse dicere solebat nocere non posset. In nauigaturis et feno-
re utebatur quod i primis reprehensum est. Iubebat enim quibus mu-
tuo dederat, ut multos cōmuniter in societatem associarent, qui qui-
quaginta numero facti cotidem disparati nauibus, cum Quintone li-
berto, cui sue et sonoz partem negotium dabatur, enauigabant. x.

Erat enim haud uniuersam infortem. Sed cum magno emolumento par-
uam in rem discrimen. Seruus etiam luci cupidus argentum prebebat-
ut pueros emerent, quos impensa citionis educatos ac instructos post
annum uendebant. Ex his Cato compluris deannuit quos tanti su-
pputauit, quanta summū abemptoribus extimati sunt. Cum huiusce-
modi questus studium filio persuadere conaretur, non uiri, uerum
uidue mulieris esse dixit, extenuatas facultates dimittere. Illud
autem longe magis eius animi uehementia declarat, quod illi
hominem admirabilem ad gloriam, ac diuinū appellauit qui ratio-
nes suas ampliores q̄ accepisset relinqueret. Ea tempestate qua Ca-
to iam grandis natus erat, Carneades achademicus et Dyogenes
storius phus legati athenis uenere. Ut atheniensium ciuitate quin-
gentis talentis, quibus oropiorum postulatione a Sicyonis indicta
causa multata fuerat, liberarent. Mox adulescentes huiusmodi le-
gatos iusendi causa et salutandi gratia, frequentes conuenerunt, q̄s
cum disputantibus interfuissent, laudibus et admiratione extollebant.
Carneades preapue gratosus habitus est, in quo sic summa uirtus
cum summa extimatione iungebatur, ut maxima comitate deuictus au-
ditoribus, quemadmodum spū, sic rumore ciuitatis subito completeretur.
Vnius greca hominis eloquentia peritus ac sapientia singulos acmul-
ceri ac teneri. Et incredibili quodam studio uiuentem auctis po-
st habitis uoluptatibus, ac reliquis exercitationibus quasi diuinitus
afflatam, ad phyam conuerit. Quod cum ceteris romani iocundū
spectaculum esset, quando complures adolescentes optimis grecis arti-
bus erudiri, et cum spectatissimis uiris uersari cernerent. Principio
ip̄e Cato huiusmodi doctrine studys uniuersam ciuitatem abundare gra-
uiter ferebat. Verebatur enim ne ad hanc humanitatem conuersa iuue-
uentus, sic dicendi laude duerentur, ut rerum gerendarū, ac mili-
tie gloriam contempnerent. Vbi uero phox nomen passim per urbem
celebrari ceptum est. Et uir clarissimus, C. Aelius magno studio senatus
primam eorum orationem uerbis latinis interpretatus esset. Cato secum
statuit uniuersos phos quadam honestatis specie roma dimitti. Quo
circa in curia uenies primoribus patrum, grauius questus est, quod di-
uturno tempore infecta re legati in urbe sederent, qui tanto ingenio, ta-
ta facultate dicendi sint, ut facile quecumq; uelint persuadeant. Quā-
obrem rei. p. saluti conducere quoddam senatus consultum mature de-
cerni, quo hinc aperiens ad scolas reuertantur, ubi liberos grecorum

suis arabibus instituant. Romani uero adulescentes more maiorum legibus
 et principibus audiant. Huius sententiae auctor fuit Cato non quia cur-
 neadi ut non nulli suspicantur infensus esset, sed quia phryge et omni
 grece doctrine penitus aduersus quantum in ipso erat insectabatur. Quip-
 pe cum Socratem loquacem et uolentem hominem a spellaret, qui cum in
 patria sua plus posse quam leges paterentur affectaret, pristinos mores et uete-
 res consuetudines antiquare. Cuiusque suos ad contrarias pristinis institu-
 tis opiniones traducere molitus est. In isocratem inuectus, eius in scholis
 discipulos consensescere aiebat, ut apud inferos causas quas infidem sua
 recepissent patroamo tuerentur. Ad hec cum grecorum studia, ad filium ma-
 ledictis incesseret, qui curam et uigilantiam ad grecas artes contulerat gr-
 auiori sono uocis quam sibi per senectutem lucret, quasi munus afflatus oraculi
 ederet, romanos tunc imperio spoliatum in dixit, cum se grecas litteras pe-
 nitus dedissent. Ceterum hec ipsius maledicti falsa atque inania fuisse con-
 sequens tempus ostendit, in quo cum ciuitas rebus gestis amplissima facta
 esset omni commendatione humanitatis grecarum disciplinarum, etiam atque
 etiam floruit. Nec grecanicus solum phos rome uerum etiam medicos
 odio ac suspitione persecutus est. Cumque illud hipocras qui arege per-
 sarum multorum pollicitatione talentorum acutus nunquam barbaris grecorum
 hostibus sui facultatem facturum dixerat, hoc inquit commune medicorum
 iusurandum est. Quapropter satis hortare filium non poterat ut tales
 homines declinaret, ad quem scripti eius extant commentarii quibus aperte
 comonefiat, quo pacto uel incolumis seruari uel egritudine liberari pos-
 set, siquis ex familia aduersa ualitudine laboraret. Neminem unquam per
 inediam seruauit, ac olenibus, et leuissima uelut nellarum fassaz, ac leporis
 carne domesticos infirmos aluit. Nec enim cum coctu facilia stomacho sunt,
 egrotis conferunt, nisi quod manducantes per mille somnorum species
 uersari contingit. Hac itaque uiuendi ratione fretus cum ipse quidem
 optime ualuisset, et suos incolumes aliquandiu conseruasset. Sibi tamen
 non parum inuidie conflauit, cum uxorem et filium perdidisset. Ipse
 uero corpus robore firmissimum nactus adeo prospera ualitudine diuaf-
 sine fuit, ut etiam grandaeuus mulieri magnopere congregaretur, et hu-
 iusmodi causa preter eam uxorem reperit. Nam ubi pauli filiam sa-
 pionis sororem filio coniugem dedit, ipse uxore destitutus, cuiusdam pu-
 elle cotu, que clam ad eum uenatabat utebatur, id facile per angustias
 domus a domesticis perceptum est, filius cum mulierculam impudentius
 ac tumultuosius ad patris thalamum profectam intellexisset, uerbum nullum

feat. sed quasi rei turpitudine affectus grauius in eam oculos coniecit. Quod simul ac cognouit Cato nulla ex parte quettus uultu ac fronte nullum uestigium doloris expressit. Ceterum cum ex more grege amicorum stipatus in forum descenderet, a Solonio scriba qui cum ceteris eum domo deducebat, magna uoce acato sasatatus est utrum filiulam collocasset. Cui nihil adhuc actum esse, nec se nisi ex consilio ipsius facturum respondens, uideor inquit idoneum tibi generum inuenisse. Cuius nisi grandio rem etatem repudies, Cetera ut spero frale probabis. Tum Saloni us catonem cohortatus est quo puelle cogitationem susaperet, et arbitrati suo collocaret, que i clientelam ipsius recepta gratia fide opera eius indigebat. nihil retardatus Cato, eam sibi coniugem expetere docuit. Quo circa Soloni primum non minus obstupuit q̃ postea letatus est. Catonis enim etas annis iam grauis, et familie dignitas, que consulares ac triumphales imagines prefferret apuelle sue nuptijs aliene uidebantur. Verum Catonem serio locutum perspicuens lubenter sibi filiam despondit, deinde in forum procedentes mox sponsalia rite fecerunt. Hec res ubi ad catonem filium perlata sunt, a ceteris socijs patrem conuenit. Veniam deprecatur siquid in eum patraisset, quo sub iratus ac dolens sibi nouercam induxisset. Cui Cato meliora die inquit fili carissime, omnia sane tua, lucunditate quadam me afflaunt, et quod tibi succenseam nihil est. Sed huius rei consiliu cepi cum multos quidem mihi natos, patrie uero tibi similes ciues relinquere cuperem. Hac ratione superiori tempore Philistratus Atheniensium tyrannus, quemadmodum litteris proditum est, pubescentibus iam libris argolicam timonassam sibi coniugem desumpsit. Ex qua Iophon et Theistalus editi sunt. Ex his nuptijs catoni filius ex matre cognomento Solonius ortus est. Alter uero maior natus cum Imperator regeretur extremum obiit uite diem. Cuius ut uiri optimi Cato pater sepe suis in libris meminit. Huius mortem modice ac sapienter tulit, et consequenti tempore nihil minus rei. p. intentus fuit. Nec enim ut. l. Lucillus post et metellus pius onere iam urgentis senectutis se a comunibus muneribus abdicauit. Nec ut antea Sapi o africanus luore quem in se maximam rer gestarum gloria conflauerat permutato uiuendi ordine rebus urbanis omisis, reliquum etatis in otio egit. Ceterum sicut Dyoni sius tyrannidem honestissimas exequas. Ita Cato decoram etatis iam senescentis occupatioez rei. p. ratus animi

laxamentis / et quibusdam quasi iocis in contexendis libris / et agricultura quotienscumque sibi uacuum tempus ostenderetur utebatur. Varias enim orationes et historias descripsit / et rei rustice curam ac studium adhibuit. Antequam uirilem togam susceperet duobus dumtaxat prouentibus agricultura scilicet et parsimonia usum se refecti. Tunc ex urbe in uillam se recipiens et rationibus et studiis suis se consuluit. De agricultura quoque librum edidit. in quo de placendis conficiendis et pomis aspernandis plerumque scripta sunt. quo in loco adeo laudis audus usus est ut in singulis proprius elegans copiosus esse uoluerit. In agre quoque abundantius cenas instituit. Vignos et acolas equales et familiares suos passim conuiuas habuit. Cuius consuetudo non modo doctis comis / uerum etiam adulescentibus grata et iocunda fuit. ut qui per longam experientiam multis in rebus et memoratu dignis sermonibus obuersaretur. Ipse mensam maxime amicorum parentem atque procreantem existimauit. Vbi cives bene de re. p. meritos oratione ac predicatione ornare ac celebrare consuevit. Cunctos autem obliterare quos improbos uel inutiles iudicasset. Id adeo diligenter acatone usitatum est / ut nullum eorum laudi ac uituperationi aditum in conuiuio presterit. Extremum quod in re. p. fecit opus carthaginiensium euersio ac desolatio fuit / hanc tamen si manu et opere Sapiō minor exacerbat / consilio tamen et sententia catonis aduersus eam ex huiusmodi causa bellum susceptum est. Is a carthaginiensibus et massiniam Numidie regem armis inter se disceptantes missus est / ut controuersiarum causas inspiceret. Massiniam quidem ab initio populi romani studiosus erat. Carthaginienses uero post cladem qua Sapiōne dux uicti fuerant / graui stipendio multati et imperio ex utriusque inducias agebant. Ciuitatem itaque preter senatus expectationem nec multis affectam incommodis / nec inopem inuenit / ac militum uirtute / diuitis armis bellorum apparatu florentissimam / et moderatum nihil animo uersantem offendit. Quapropter haut tempus esse putauit romanos de numidarum et massiniae fortunis ac legibus decernere. sed carthaginem olim inuincibilissimam cunctis uiribus opprimere / que iam copijs suis aucta et ad defectionem suspensa. maximum indurcimen- ut prius rem deduceret. Magno igitur studio reuersus docuit senatum superioribus cladibus carthaginienses prudentiores quam infirmiores / Nec tantum armis debilitatos quantum bellas arabibus instructiores factos esse. Bellum numidicum / romano quoddam preludium extitit. pacem atque inducias duelli prouocationem rectius appellari posse.

Ad quod gerendum nihil preter tempus expectari. Africanas subinde flos, quas clauulum subter togam, de industria detulerat, palam ostendit. Quarum magnitudo et pulchritudo, cum admirationi multis esset, fundus inquit ex quo hec lecta sunt poma, tri-um dierum nauigatione ab urbe romana distat. Illud uehementius cum de totius summa rei sententiam diceret acclamasse fertur, e re publica mihi uidetur carthaginem deleri. A quo quidem tum pe-ritus. P. Sapia natica dissentire perrexit hunc imodum contra-riam sententiam tueri, ut semper haberet in ore e re. p. mihi unde-ur Carthaginem non deleri. Potissimum quoniam populus romanus ob felicitatem elatus et insolens permulta iam flagitia contineri non posset, qui secundissimis adeo rebus fungitur, ut quo impetus ani-morum ferat, eo uel ac impotentia perueniat. Nunc ergo sibi metu, quasi frenum quoddam multitudinis temeritati moderatorem et salutarem impendere cupiebat. Carthaginenses enim quemadmodum romanos profligare non possent, sic contemptum non debere. id autem periculosissimum Catoni uisum, cui satis exploratum erat populum ro-manum debachari, et uarijs in erroribus permultam licentiam uersa-ri, dum ciuitatem magnitudine prestanti inimicissimam haberet. quod siuis fracta malis moderatior ingruat, nec profecto timere non poterat donec eo in loco rei. p. status esset, ut quo ad domum male inuenerat, foris terror sublatus esset, hoc pacto tertij et ultimi belli puma Cato auctor fuit. Cuius ipse primario mortuus est. Cum multa sapienter ac diuinitus de eo uiro predixisset, cui potentissime illius urbis ex-cidende palmam seruari animo multos annos ante preuideret. Nunc tunc erat adolescens, et tribunus militum profectus tante pruden-tie ac indicando uirtutis signa declararat. Ut his romam per-latis homericum illud cato cecinerit. Iste sapit solus, reliqui ue-lut umbra uagantur. Hoc eius oraculum paulo post Sapia re ipsa uerissimum fuisse confirmauit. Cato progeniem hanc superstitem reliquit unum. scilicet filium, quem ut superius dictum est, ex posteriori uxore nactus cognomento Salonum appellauit. Vnusque ex defuncto Catone filio nepotem. Salonius quidem dum imperator esset mor-tem obiit. Pius filius Marcus consularem dignitatem administra-uit. Iste catonis philosophi uirtute ac gloria etate sua clarissimi-umus fuit.

EXPLICIT ARISTOTIS ET CATONIS VITE. DEH-

DEHINC SEQUITUR PLUTARCHI EXQUISITVM DE VT-
ROQUE IUDICIUM. IDEM COMPARATIONIS PARS EXTRAS-
MA.

VM de his ea que mentione digna uidebantur exposueri-
mus. Si totam unius uitam uniuersę alterius conferam?
quoniam multas egregis in locis pares sunt quibus in re-
bus uarietas ac dissimilitudo sit. difficile perapiemus.
Si utriusq; partem quasi carmen aut pictam tabulam sincero et
subali iudicio discernere uoluerimus. discipiamus esse utriusq; comuē
quod sua uirtute suis optimis institutis inuixi magna cum gloria ad-
rem. p. accesserint. Quāq; nec maiori splendor. nec exteruarum
rerum facultas eos promoueret. Aristides ut nobis coniectura col-
ligere licet. cū nec dum athenę magno pere creuissent et opes ciui-
tatis mediocritatem equalitatemq; seruarent. factionum principibus
et imperatoribus obsistens clarus et spectatus ciuis factus est. Eo sa-
ne tempore quo florere in re. p. cepit quingentum medimnū cēsus
maximus erat. Secundus autē trecentū equestris ordinis homini-
bus. Tertius et extremus ducentum fuit is quos Cingitas appella-
bant. attributus. Ceterum Cato paruo ex municipio. et rusticana ui-
uendi consuetudine. in uastum quasi se pelagus immitteret rem roma-
nam ingressus est. que tunc haud q̄q̄ ut patrum memoria Curios/
fabritios. Ostilios. ex agris duces deligeret. nec inopes. et operarios
abaratio et ligone primores et primarios ciues incuriam accerseret.
Vex que generis nobilitatem diuitias largitiones ambitionem more
suo magnificaret. et timore iam ac imperio freti candidatorū studio
per fastidium quoddam delectaretur. Naud simile est Themistoclez
inimicum habuisse qui minime splendore gñis clarus mediocribus for-
tunis nitebatur. Tra enim uel quinq; summū talenta possedisse tra-
ditur. cum uictio ad rem. p. se conuerat. Et cum Sapiombus affri-
canus. Seruilijs. Galbis. Quintis flamine pro summo loco ciuita-
tis inisse certamen. Cui nihil momenti. nihil facultatis. nisi iusticie
causa et loquendi liberetas adiut daret. Aristides quoq; maratho-
ne et rursus plateis unus ex decem imperatoribus designatus fuit.
Ceterum Cato secundum consul et aduersis ac refragantibus mul-
tis preteritis septem clarissimis et nobilissimis uiris competitoribus
secundus censor factus est. Aristides nulla in re que magnifice-
gesta sit. primas partes habuit. Milciades enim apud marathone.

apud Salamina Themistocles princeps fuit. apud plateas Pausanias. ut
refert hæcædotus. omnium pulcherrimam uictoriam uicit. Cum Aristide ut
secundas sibi uindiceret. Sophane. Aminie. Callimachi et Cynegei disce-
ptant. qui in his certaminibus fortiter ac strenue depugnauerunt. Cato
uero non solum cum imperio in hispania consul. et manu et prudentia
ceteris antecere iudicatus est. sed etiam tribunus militum circa thermo-
pylas alterius auspicijs uictis perduellibus uictorie gloriam adeptus est.
cum romanis aduersus Antiochum magna claustra reclusisset. et aduer-
sus regem qui solum ante se prospectabat atergo partem exeratus clam
araiducens oppugnat. Ea enim uictoria que sine controuersia Catonis
opus fuit greca excedere coegit asiam. inquam item Sapiom patefe-
at aditum. Bellias in rebus ambo foris inuicti fuerunt. Sed in re. p. do-
mi non sic. Aristides enim studijs partium quibus cum Themistocle di-
sciebat decerni exilio ex urbe deturbatus est. Cato uero tam et si cun-
ctos potentissimos et primarios cuius inimicos haberet usque ad senectutem
uelut athleta decertans omni se casu et calamitate uacuum liberumque ser-
uauit. Cum sepiissime publicas iniurias aduersarios accusasset. ac pro
se causas dixisset. multos quidem oppressit. ipse uero existimatione uite
ac eloquentia comodissimo ad res transigendas instructo munus ab omni-
bus accusationibus absolutus est. Qua quidem uirtus decausis longe magis
quam casu aut fortuna factum esse. quis dixerit. nequid ei preter suam di-
gnitatem ceciderit. Predarum et hoc anapatri testimonio. qui Aristo-
telem philosophum uita quoque functum preter cetera persuadendi uim habuisse
perscripsit. Nullam perfectiorem uirtutem quam ciuilem consequi mortales
posse certum est. Cuius non parua pars a multis auctoribus rei familia-
ris ratio ponitur. Cuius enim quedam domesticiorum constitutio est. Nec
cum sit caput. moribus cuius bene compositis publicas in rebus uires ac-
robatur caput. Hunc Lycurgus argenti et auri quicquid lacedemone fuit
abigens ac exterminans usu ferrei numi igne deprauata introducto. ci-
ues cura domestica minime liberauit. Sed preter ceteros legis latores
prosperit ut omnes delictis. simultatibus. diuitiarum affectionibus. am-
icis. ea que ad necessitatem et comoditatem uite conducant facile conse-
rentur. Pauperem etiam sine laribus. sine penatibus. et mendicium fami-
liarem plus in re. p. quam opulentum et insolentem timendum esse iudica-
uit. Cato itaque tantum in hoc genere ualuit ut non minus prudenter et
accurate priuatis negotijs quam publicis prefuisset censeatur. Nam et fortu-
nas suas ampliores fecit. et plerisque in primis utilibus unum in locum quali-

.VI.

.VII.

sub uno aspectu posias de re domestica et rustica posteris preceptione reliquit. Ceterum Aristides tenuiter uiuens equitatem ac iustitiam falsis criminibus subiecti cum peruolgus eam domoꝝ permiciem et mendicitatis penem appellarent. Ceterisq; potius q̃ ijs in quibus esset comodam putarent. multi preterea ab hesiodo, ut nos ad iustitiā pariter et ad diligentem rei domesticæ rationem cohortaretur dicta sunt. Et insequentem ac omni opere liberam uocationem uelut iniurie principium acriter inuectus est. Vnde preclare i hunc modū homer⁹ scripsit.

Non mi operis studium / aut augendi cura peali

Quo pulchros alerem natos / ego semper amam /

Remigio celeres undis agitare carinas.

Prelia cum iaculis colui / uolucresq; sagittis.

Quasi domesticæ facultatis sciuos / ac negligentes per iniuriam fieri diuites admoneret. Nam physis placet / nihil eleo si corporibus externis admoueatur salutaris. Sin interius nihil periculosius. Sic iustos aut ceteris omnibus emolumento esse. Cum sibi ac suis facultatibus per iniuriam detrimento sint. Hac re ciuili Aristidis dignitas posteris et interasa fuit / siquē admodū amulius proditum est / neq; de dote filiabus neq; defuneri sibi relinquendo cogitant. Contra Cato / cuius domus ad quarum usq; genus rome imperatores et consules edidit. Eius enim nepotes et pronepotes summis magistratibus functi sunt. Aristidis autem qui grecorū princeps fuit stirpem ingens paupertas partim ad circūforaneas tabulas reiat / partim cum extreme mendicitatis onus ferre non possent / ad ciuitatis largitionem supplices manus subicere coegit. Quo factum est ut occasione e medio sublata nihil ap̃steris suis splendide / nihil magnifice gestum sit. An hoc ipsius consilium indubitatione et controuersia positum est. Paupertas quidem per se ipsam nulli turpitudini coniungit̃. Quod si negligentie / intemperantie / luxus / imprudentie speciem preferat probro ac uiciatione non uacat. Ceterum in uiro modesto / industrio / iusto ac forti qui omī cum laude in re. p. uersetur / graue magnitudinis animi testimonium est. Quis eum putet magnas res posse conficere qui in humiles cogitationes animum demittat. Nec profecto multos iuuabit indigentis / qui multis indigeat. Ego magni momenta uaticū in re. p. non diuitias / sed per se sufficientiam existimo. Que quia luxuriosum omnem apparatus repudiat / nullius uoluptatis causa / grauissimum ciuitatis munus intermitit. Deus siquidem nulla re simpliciter eget. hinc illam hoīs

VIII.

III.

uirtutem cui minimū alterius accessio necessaria est perfectissimam
 ac diuinissimam putamus. Nam ut corpori optima ualitudine tempe-
 rato nec luxurioso uestitu nec delitijs opus est / sic uita et domus que
 bene ualent non exquisitis / sed uilibus copijs contente sunt. Necessi-
 tatis etiam rationem habere pro facultatibus oportet. Velut si quis plu-
 rimas opes cumulat cum pauallimus utatur / et multa deesse constat.
 At si cupiditate reze tenetur quas appetit diligentia fructum nō ca-
 pit / miser censeri debet. Ideo qz libenter acatone quererem si diui-
 tie in usum referuntur / quodnam sibi ornatum attulerunt qui ima-
 xima copia mediocriter et tenuiter uiueret. Si uero quē admodū
 par est i primis splendidum putamus / quocūqz pane contentū esse.
 et eo uino uti quod operarijs et seruis comune sit. Nec purpura
 nec tectorio domus egere. Nihil horum Aristides / nihil Epimanū-
 das / nihil. M. curius. G. fabricius quod natura postulat relique-
 re. Se ea possidere uoluerunt / quorum usum improbarent. quid
 opus est tanta cura tanta uigilantia / tot unius assis causa loqui et
 scribere / quo pacto / quis breui loquax fiat. qui sic frugi sit ut ob-
 sonium sibi iocundissimum rapis manu sua appararet. eius uxor
 pinxendi munus a sua dignitate alienū non putarit. Non abie fū-
 galitatis perie ipam plurimum posse fereat. qua sit ut superuacane-
 arum rerum appetitu et cogitatione liberemur. Quapropter Aris-
 tides in Callie iudicio dixisse perhibent eos probe paupertate erubescere
 qui preter eoz uolūtatem inopes essent. Qui autem ex sententia ut
 ipse. optime iure gloriam. Aristidis profecto tenuitatem in desidiā refer-
 re ridiculum est. qui non modo si quicūqz turpe aut indecorum perpe-
 trasset. Verum si barbarum unum spoliasset / uel unum hostium taber-
 naculum iuri suo uindictasset facile loquax potuisset. Hec hacten-
 us. M. catonis imperia maximis rebus nullum ferme momentum at-
 tulerunt. Aristide uero rem gerente Marathon. Salamin. platee pul-
 critudine splendore magnitudine. inter res agrea magnificēssime ge-
 stas facile sibi principatum obtinere. Nec Antiochus dignus ē
 qui cum xerse conferatur / nec urbium ashiberum mentia solo equa-
 ta cum tot myriadibus / que pedestribus naualibus ue pugnis ceade-
 runt comparanda sunt. In quibus Aristides nulli uirtute secundus fu-
 it. Hic gloriam hic coronas quē admodum diuitias aspernatus / lau-
 dis cupidus quibus omnibus sine dubitatione ancebat / tuto excessit.
 Catonem equidem non accuso qui primum semper sibi locum in omni

VIII.

X

genere uirtutis attribuit. Cum tamen inquadam oratione se ipsum col-
 laudare non minus deformem esse q̃ uituperare demonstrauerit. Que-
 cum ita sint, eius qui alterius testimonio laudetur non indiget, uirtus
 meo iudicio perfectior est, q̃ qui se ipm laudibus effert ac predicat.
 Nam ut y qui astudio ambitionis remoti sunt, honestissimum presidi-
 um et non mediocre ad civile ac facile uiuendi genus uaticium ade-
 pti sunt. Sic qui honore contentione et cupiditate conflictantur diffi-
 ciles extant, que res omniu maxime luorem atq; inuidiam parit.
 A quo alter prorsus liber fuit, Alter satis superq; laborauit. Aristides
 quidem Themistochis maximus in rebus socius et adiutor fuit, eiusq;
 principatum ac dignitatem quasi stipator quidam tutatus athenas
 erexit. Cato uero Scipioni refragatus illius aduersus cartaginenses
 imperium pene subuerat, atq; labefecerat, quo hannibalem inuictu ui-
 cit et profligauit, multas deniq; calumnias comentatus, eum e ciuitate
 eleat. Et .l. fratrem turpissima repetundarum multa arcuuenit. Con-
 tinentiam autem a Catone plurimis et pulcherrimis laudationibus exor-
 natam, Aristides puram et inuolatam omni ex parte seruauit. Cete-
 rum catonis nuptie preter etatem ac dignitatem suam celebrate, nec
 exiguas nec leues sibi maculas aspersit. Nam ualde indecorum indeba-
 tur quod iam grandeuus adulescenti filio et nurui, clientis qui magi-
 stratu seruens publice mercedem merebat filiam uxorem adduxit. Veru
 siue uoluptatis causa fecerit siue pellias gratia ira patus filio succensuerit,
 et res ipa et occasio turpitudini conuicta fuit. At ea excusatio qua per-
 dissimulationem cum filio utebatur uerisimilis non est. Siquidem tales li-
 beris certo iudicio relinquere cupiebat, initio generosam femina sibi matri-
 monio coniungere par erat. Non autem donec occultum fuit, cum ea mulie-
 re p libidinem congruere, que sibi iure copulata non esset, quod ubi per-
 spicui factum est Socerum sibi fecit eum, cui facillime dicto suo parere,
 non autem prestantissimum generum deligere propositum fuit. ~

.XI.

.XII.

~ Explicit . DEO GRATIAS AMEN ~

[The page contains faint, illegible handwriting, likely bleed-through from the reverse side.]

AD ILLVSRISSIMVM PRINCIPEM ENFRIDVM GIOVCEST-
RIE DVCEM ET PAMBROCHIE COMITEM. LAPI CASTEL-
LIVNCVLI PROHEMIVM INARTOXERXIS REGIS VITA
INCIPIT FELICITER.

ANONVS Episcopus baicensis Vir cum summa doctri-
a integritate ac religione predictus tum unus preter ceteros
quos quidem uiderim tui nominis tueq; laudis et ampli-
tudinis studiosus mecum in colloquium ueniens multa
mihi ac preclara de te narrare solitus est. Et enim cu-
otiosis nobis ob idq; conterendi ocy materiem require-
tibus sermo inadiisset. quod persepe fit de priscorum principum re-
bus gestis ac uirtutibus. eas uterq; nostrum maxime collaudasset de-
plorauit horum temporum iniquissimam conditionem atque fortu-
nam quibus omne rectum studium ita deletum est funditus et inte-
ryt ut nullum non modo in principibus sed ne in priuatis quidem
hominibus prioris discipline uestigium appareat. Atque adeo pessime
comparatum est ut qui in uno genere uirtutis excellat eidem plurima
insint uitia a quibus illa uelut caligine quadam et tenebris obscurata
omnem suam speciem ac lumen amiserit. Sic e nostris hominibus nullu.
ut ex ueteribus complurimos proferre possumus principes omni laude cumu-
latos. hic de ceteris omnibus nulla inter nos erat dissensio. unum se ille
tamen te aiebat exapere in quo ea que in sapientissimo uiro et clarissimo
principe et summo belli duce desiderarentur sic cuncta perfecta et absolu-
ta essent ut nullis ornamentis ingenij uirtutis doctrine humanitatis
sua quidem sententia ueteribus illis esset inferior. Et enim admira-
batur primum idq; libens ac pleno ut ita dicam ore ad celum efferes
tuam illam diuinam atq; admirabilem sapientiam in eo regno constitu-
endo quod cure ac tutele tue creditum foret. intemperandis moderandisq;
ciuitatibus. in conahandis tibi tuorum uoluntatibus inprospiciendis uitan-
disq; hostium insidijs ac periculis declinandis. qua ita excellas omnibus
ut sibi in yis gerendis atq; administrandis non humano consilio sed diui-
na quadam mente uti uidereris. Addebat eodem singularem eximiamq;
iustitiam ut in mandandis honoribus nec odio nec gratia nec inuidia nec
preibus mouereris. Atque ita bene meritos beneq; merentes ornates non
ut persoluta sibi laborum mercede ad desidiam atq; inertiā adhortare
re sed ad uirtutem ad deum et ad gloriam exartares atque incenderes.
ita ulascereris noxios ut ij ipsi quos punisses non magis supplicij seuerita-

rem et tristitiam odissent. Quam mansuetudinem clementiamque diligere. Addebat modestiam / temperantiam frugalitatem tum in uictu tum etiam in reliquis uite paratibus. et si hec laus in tanto principe parua atque exigua uidetur esse. Nec tacebat eam que in te uirtutum reliquarum obtinet principatum. tum celsitudinem animi magnificentiamque. tum subeundis periculis suscipiendisque laboribus fortitudinem et inperferendis constantiam et patientiam. Hoc in loco bella maxima et periculosissima cum gallis reliquisque asperis atque inuisissimis hostibus non modo abite gesta sed etiam gloriose confecta refererebat. Commerabat preterea uictorias triumphos summa cum laetitia magisque partos. Nec precebat tacitis trophaea spolia exuuiasque et terrestres et nauticas quibus totum regnum decorasses. Quibus rebus non modo britannie regnum florentissimum et maximum tot iam per annos tutatus esses. sed multas etiam urbes atque adeo regiones inditionem redigisses bellicosissimas quoque gentes et nationes bello deuictas tuo parere imperio cohegisses. Tuum uero nomen cum maximum ac formidolosissimum ad extremos usque occidentis terminos prestitisset. in alijs etiam regionibus eo iam magnitudinis prouexisses. ut omnibus stupori admirationique haberetur. Ad hec mansuetudinem clementiam in comprimendis sedandisque ire temere conatibus. tum liberalitatem ac beneficentiam indistribuendis pecunijs. in iuuandis subleuandisque inopibus. in promerendis beneficijs. facilitatem quoque eiusmodi qualis in priuatis hominibus esse non solet. Ut nec somnus unquam nec cibus. nec quies cum ad te adire uolenti neget aut etiam remouetur aditum. Ut hominum querelis de aliorum iniurijs tue semper pateant aures. cum tamen maluolorum calumnijs obcluse semper obstruseque sint. Illud uero ut in conuentu et congressu tu peregrinorum cum ciuium et in omni consuetudine uite suauis et affabilis ut iuandus ut comis et in sermone non contentiosus. non peranax. sed facile cedens. etiam cum uincere possis plurimum se dicebat admirari. Ad postremum quasi lumen quoddam et splendorem his rebus omnibus effundebat liberalis ingenueque doctrine. Et enim aiebat te cum alijs rectissimis studijs honestissimisque artibus. cum in ijs potissimum que uocantur humanitatis sic in uigilare assidue. ut te nulle occupationes. nulla defatigatio laborum distineant. quin aliquam partem temporis illis impartias. non ut tu id quidem

necessarijs negotijs subtrahas. Nam id quidem aut probarim. sed quā-
 tum reliqui ab operibus feriati remissioni ludo conuiuijs uoluptati
 tribuant. tantisper ipse te instituta litterarum ueluti intutissimum et
 tranquillissimum uite portum recipias ut exgreas philippum Alexandrum
 periclem theydidem xenophontem socraticum. Ex nostris uero. M. catone.
 Scipionem. Syllam. C. cesarem. aliosq; complures fecisse memorie et uete-
 ribus rerum scriptoribus proditum est. Ex hoc euenire ut cum superiorib;
 illis uirtutibus quas enumerari concedas nemini. in hoc genere longe ci-
 nctis principibus antecellas. Cum igitur eadem ac sepius audirem ita me
 prestantissimi patris oratio et grauissimi iuri auctoritas mouit. ut in tui
 amorem toto animo inclinarem. omni te studio et ueneratione prosequi ui-
 ciperem. omne meum ingenium facultatemq; omnis deniq; ut ita dixerim
 neruos industrie mee ad tuum nomen prodendum atq; illustrandum conuer-
 terem. Itaq; et superiori tempore parua quedam opera partim a me edita
 partim egreco in latinum uersa tuo uomini dedicaui. idq; eo feci ut ea te
 digna putarem. sed ut ad te aliquam quasi degustationem mearū iugila-
 rum premitterem. qua probata animum tuum ad maiora erigerem. Et
 nūc Artaxerxis illustrissimi persarum regis uitam latine tibi interpretatus
 sum. quic quidem mihi et quia regis et quia optimi regis erat tue maxime co-
 uenire iussa est. siquidem tu ut ille regio genere ortus regis filius esses. et
 fratrem regem habuisses et nepotem haberes. et regnum maximum regeres.
 Quare haud scio an tibi quicq; aptius accomodatiusue fieri aut excogitari
 potuerit. Verum ne Artaxerxes talis ac tantus rex. ad te talem principem
 et tantum quasi priuatus ad priuatum ad remotissimam adeo regionem solus
 proficisceretur. adiunxi illi perfectionis comites maximos et sapientissimos
 uiros. Theseum. Romulum. Solonem. publicolam. periclem. fabium maxi-
 mum. Themistoclem. Camillum atq; Aratum. Qui quidem ut erant aph-
 tarcho eruditissimo uiro comparati inuicem atq; collati. ita ordine coniunctiq;
 eorum res gestas interpretatione mea prosecutus sum quas ad te idem pa-
 ter optimus Canonus unum in uolumen q̄ fieri potuit ornatissimum re-
 dactas et excerptas mittit. quod sic te rogo pro tua singulari humanitate
 accipias. ut quotienscuq; illud leges. totiens mei hominis tui amantissimi
 tuoq; nomini et glorie deditissimi libenter memineris. et quando hoc a me
 opus ad memoriam tui et immortalitatem lucubratum esse intelligis. des ope-
 ram ut aliqua significatione id tibi pergratum extitisse intelligam. quod si
 feceris me currentem ut aiunt magis etiam inatabis. et ad eandem exera-
 tionem tui ornandi gratia propiciorem atq; alacriorem efficies.

ARTOXERXIS PERSARVM REGIS VITA PER LAPVM CASTEL-
LIVNEVLVM IN LATINVM CONVERSA : ~

a
ARTOXERXES ille primus xerxe patre natus ex persarū
regibus, tum facilitate humanitate: tum maxime animi
magnitudine prestat. et longimanus: quod dexteram
manum sinistra longiorem haberet cognominatus est. Se-
cundo uero de quo hoc tempore scripturi sumus mnemoni
idest memori cognomentum fuit. Hic ex sorore illius su-
petionis genitus est. Dario enim ac parysacdi filij quatuor fuerunt
maior natus Artoxerxes: Proximus etate Cyrus. is iuniores ostanes
et oxanthres. Cyrus igitur a Cyro patre nomen traxisse ferunt. Il-
lum autem a sole ita nuncupatum esse. Cyrus enim persica lingua Sol
dicitur. Artoxerxi Artice ab initio nomen fuit. et si Dinon tradit Car-
sem illum appellatum esse. Sed minime credendum uidetur. Otesti-
am quous uarijs fabulatum commentis a ratione et ueritate maxime ab-
horrenabus libros suos referrent: regis nomen ignorasse: apud quem
uixisset diutius: quem item matremque eius et coniugem ac liberos
pie sancteque obseruasset. Cyrus igitur ingenio ingenio acer cum esset.
statim apuero spe ac animo ad regnum spectare cepit. Alter in omnibus
uite paribus lenior ac facior et cupiditatibus remissior nam est habi-
tus is uisui parentum mulierem eximia sane forma ac singulari pud-
icitia cepit uxorem. in uitis autem illis prohibentibusque retinuit. et a-
pud se perpetuo in honore habuit. Nam cum interfecero a rege illius
fratre ipsa quoque a dextrum quereretur. Articis supplicem se matri obi-
ciens atque eam multo luctu lachrimisque obtestans uix ut incolumis ser-
uaretur obtinuit. et ne cum ea cogereetur diuortium facere. Et enim
mater Cyrum maiori caritate amplexa erat. magisque cum in regnum
patri succedere cupiebat. is de causis ab ea reuocatus ab oris maritimis
in persidem se recepit. spe erectus se opibus matris et auctoritate regni-
um habiturum. Nitebatur enim parysatis. haud sane probabili ratio-
ne ea que olim Xerxes patris damarato auctore est usus. Articam
se priuato Cyrum regnanti dario peperisse. non tamen id suadendo
perficere potuit. Nam qui etate anteibat. Artoxerxes rex constitu-
tus est. Cyrus lydie satrapiam sortitus est. et maritimas regiones
imperator obtinuit. Nec ita multo post Dary mortem rex parasga-
das perfectus est. ut apersarum sacerdotibus regio more sacris in-
tiaretur. Est bellæ dee sacellum. quam coniectura quis minervam

adlucum

fuisse augeretur. Bo ingressus regem qui musterys paratur oportet
 propriam uestem deponere, et quam Cyrus prisca induit ante q̃
 regno potitus esset allumere, ex carias preterea uesti et Theremū-
 thum pro bellarys degustare, poculumq; lactis ebibere, ys peractis
 siqua sunt, haud ceteris compertum est. Que quidem cum Artoxer-
 xi agenda instarent, accessit Tisaphernes et unum ex sacerdotibus eo
 secum adduxit, qui Cyro ad perapiendam patrie disciplinam presu-
 erat, magicamq; illum docuerat, et cum is spe regni potiundi deci-
 disset, Artoxerxe prelato usus est ante alios persas eam rem iniquo
 animo ferre, obeam opinionem cum Cyrum detulisset uehementer ei
 orationi fides est addita, cuius delationis machinatio talis fuit. Cy-
 rum in templo insidias locaturum, regemq; ut primum uestem posuis-
 set impetu facto oppressurum. Hac confirmata calumnia tradunt qui-
 dam illum comprehensum esse, incarcerationemq; coniectum, nonnulli tem-
 plum cyrum irrupisse perhibent, latitantemq; a sacerdote deprehen-
 sum et Artoxerxi in potestatem traditum, eumq; cum iam morte suppli-
 cum daturus esset amplexam matrem ac flentem precebus et obsecra-
 tionibus de illius salute tandem a rege impetrasse et ad mare rursus
 dimisisse qui eiusmodi initia egre ferens non salutis et liberationis x
 sue memor sed comprehensionem et carcerem reficiens, itaq; ex cupiditate
 incensus ad regnum occupandum actus intendit animum. Sed sunt
 quidam qui dicant cyrum deficiantibus sibi in quocunq; dienas sup-
 bus a rege defuisse, sed hoc opinio plurimum aueritate aberrare uidet.
 Et enim si cetera defuissent mater suis opibus et copys abunde illi ad-
 sumptus suppeditandos ualuisse. Cuius autem diuitys testimonio est exer-
 citus qui sibi multis in locis per amicos et hospites alebatur, ut Xenophon
 tradit. Non enim cunctas copias unum in locum cohegerat cum eiusmodi
 apparatus clam rege esse uellet, quoad belli inferendi occasio data
 esset sic alibi alios habuit, quibus conducendi exercitus negotium
 dederat. Regi autem instans mater omnes suspensiones adimebat et a
 Cyro ipso plene blanditiarum et assentionum frequenter afferebant
 littere, quibus tum poscebat aliquid ab eo, tum prouocatus Tisapherne
 accusabat. Jam enim certamen inter illos et contentio exorta erat,
 fuit preterea regi natura insita morositas quedam ac segnitates que le-
 nitas animi multis et clementia uidebatur, quippe qui ut apparet gen-
 tili sui Artoxerxis mansuetudinem et facilitatem uehementer adla-
 masset faciebant adeum omnibus . . . aditus. In conferendis pro

diuturnitate honoribus et gratificandi ratione propensior. Inuendi-
candis criminibus eius animaduersio omnis a contumelia aberat.
In conferendis autem beneficijs et in promerenda gratia debentibus
magis et ascriptis quam bene merentibus lectabatur. insusapiendis uero
humanum atque alacrem se prestabat. Nullum enim adeo paruum
ad illum afferebatur munus quin id prompto animo iucundeque
acciperet. cui cum malum punicam insigni magnitudine dono
a paupere esset datum. per solem inquit hic uir ciuitatem expar-
ua magnam si eius fidei credatur quam celeriter redigere posset. In-
itinere alijs alia ad eum munera afferentibus. homo rusticus cum
pro tempore nihil nactus esset quod regi elargiri posset. perar-
rissetque ad flumen et haustam ex eo aquam manibus illi obtulisset.
letatus Artaxerxes phiala aurea et mille danas hominem donauit.
Achide lapsioni cum is multa licenter in eum contumelioseque loquere-
tur per tribunum militum respondit licere sibi que uellet in regem
dicere. sibi uero dicere ac facere. Inueneratione quoque cum teri-
bagus persicam uestem sissam sibi ostendisset. ab eoque quid oport-
ceret fieri rogatus concessit statim quod flagitabat dono inqui-
ens do tibi atque largior hanc uestem. uerum ferri prohibeo quo
neglecto Teribagus. erat enim homo minime malus. sed natura
leuis et in consilijs rapidus. uestem ipsam induit. muliebribus
etiam ex auro domus a rege sibi traditis se ornauit. idque cum uni-
uersi intuentes egre ferrent. Nam aut decubat ridere tum rex et
et chachinnari cepit. et ad eum conuersus tibi inquit ut mulierij
aurum. et ut in sano regum amittum gestandi potestatem licentiaque
permitamus. cumque non liceret cuiquam preterquam matri et coniugi il-
li supra regem. huic infra regie mense accumbere Artaxerxes etiam
oxanem et xanthrem natu iuniores ad eandem mensam uocauit. et
una secum epulari uoluit. Maxime autem ex omnibus gratissimum
persis spectaculum prebuit. Stare coniugis currus. quo nudo nul-
lis inuolueris. nullis ornamentis regis ferebatur. priuatisque mulieri-
bus sui et salutandi et ad eundem copiam faciebat. Ex quo regina ipsa
a mulatitudine summo studio colebatur. At iniqua et turbulenti homi-
nes qui nouis imperijs studebant ad cyrum. quod illum acris ingenio
uirum apprimeque bellicosum ad hec amicorum unus omnium maxime stu-
diosum esse acceperant communi consensu cerum summam deferrebant.
rati tantam imperij molem elati animi regem exposcere. et qui honoris

cupiditate et glorie tangeretur. His igitur fretus Cyrus non minus
 q̃ his quibus imperabat ad bellum incubuit. laedemonios quoq̃
 per litteras cohortatus est ut viros sibi subsidio mitterent. quibus si
 pedites uenissent. equites. si equites. currus. si agros haberent. uillas.
 si uillas urbes se daturum suscepit. mercedem uero comilitonibus no
 numero sed mensura persolutum iri. his se alysq̃ pluribus magnifi
 ce efferens addebat grauius se cor q̃ fratrem gerere. phylosophariq̃
 magis ac penitus magicam exercere. Vini autem plus bibere ac melius fer
 re. At illum inuentionibus obignauam ac molliam animi inequo/du
 bys autem in rebus ne in solio quidem posse consistere. Laedemony uero
 a clearchum scytalam miserunt. omniaq̃ que ad bellum usui forent
 cyro subministrari iusserunt. Per magnus igitur barbarias copys et
 conductis ex greca militibus haud multo paucaoribus xiii. milibus instruct.
 uarijs rationibus militie consilium dissimulare conatus aduersus regem a
 scendere parabatur. quod tamen haud diutius regem latere potuit. Nam
 tisaphernes ad illum adiens rem omnem belliq̃ apparatus indicat. et tu
 multus permagnus regiam omnem compleuit cuius belli culpe pars ma
 xima in parysatidem conferebatur. eiusq̃ amia omnes atq̃ intimi insuspi
 tionem et calumniam uocabantur. Maxime uero parysatidi infensa erat sta
 tira in quo animo bellum ferens ac uoaserans. Vbi nunc fides o socrus ubi
 preces obsecrationesq̃ humiles quibus cum cyrum regnum insidys appe
 tentem recepisses nos in bellum ac periculum coniecasti. Exeo tempore
 parysiatis statue odio uehementer incensa cum natura ad similitates atq̃
 inimitias persequendas acerba immaniq̃ natura foret. illam insidys
 tollendam interficiendamq̃ curauit. Appropinquante autem cyro sermones
 rumoresq̃ perlati sunt. statuisse regem nec statim manus conferere nec
 prelio dimicare. sed in persis expectare quo ad eo undiq̃ exeratus ageret.
 Et enim fossam in latitudinem pedum decem totidem in alitudinem ad
 quadraginta stadia per regionem in longitudinem duxit. quam tamen ci
 perrupisset cyrus atq̃ intra copias adduxisset babyloniamq̃ haud longe
 ab eo loco distaret neglexit. nec transitu illum conatu ullo prohibuit. Sed
 Teribazus primus omnium cum dixisset haud fuga contendendum. nec
 media babyloniamq̃ cedendum sed in suos parysatidi occurrendum esse
 cum numero copiarum multiplici hostes excederent. in numeros autem
 satrapas ac pretores haberent consilio et peritia rei militaris cyro supe
 riores^{ac} manu promptiores. prely statim fortunam tentare aggressus e.
 Ac primum noningentorum milium exeratu rebus omnibus instructo

atq; ornato euestigio se ostentans hostes audacia despectuq; hostium inermes atq; inætu ordinibus incidentes intantum terrorem ac turbationem coniecit illos. Ut uix magno cum clamore et tumultu se colligendi atq; inordinem constituendi spatium daretur. Deinde silentio et effuse agmen producens clamore sim modicos petulantesq; insultus et confusionem plurimam in tanta multitudine expectantibus grecas specie agminis et instructu admirationi fuit. Exsalcatis enim robustissimos quosq; diligens in fronte legionis sue eregione grecas stituit ut aces hostium prorsus ad manus uentum esset; perumperent. Eam pugnam cum multi scriptores memorie mandauerint et Xenophon ante oculos pene collocarit; rebusq; ipsis non ut gestis. sed quasi gerantur lectorem affectum animo atq; cena pendulantem retineat. haud prudentis esset post cum uirum his de rebus rursus ad scribendum accedere; preterea que ab illo pretermissa ac digna memoria uideantur. Nuncupatur autem locus cumax in quo instructe aces signis collatis dimicatur. qui sexcenta stadia ab babylonia distat. Cyrus autem admonente clearcho ut se post macedones contineret; nec impericium pugne inmitteret respondisse ferunt. Quid ais clearche. Jubes ne regnum appetentem regno me indignum ostendere? Cumq; imprudenter Cyrus et temere in medias aces prorupisset. nec periculum precauere; nec saluti sue prospiceret. non tamen clearchi minus delictum nec sapientius consilium fuit. qui grecos contra regem constituere noluerit. sed ne arueretur ab hostibus dextrum cornu ad flumen produxerit. Qui enim omissis ceteris omni ratione securitatem sequeretur. et in eo potissimum laboraret nequid incomodi acciperet satius fuit domi se continere. Qui autem amari ascendens decem stadiorum milia processisset. nec id ulla necessitate coactus. sed hoc consilio cyrum in regiam sedem collocaret. sic deinde loca atq; ordinis rationem habuerit. non quo ipse regem cuius stipendia mereretur seruaret. sed quo tuto et expedite pugnaret. Is mihi instantis periculi metu de summa rerum consilia abiecit. et militarem disciplinam prodidisse uidetur. fuisse autem nullum ex exercitu regis grecorum impetum excepturum. pulsus autem loco ac relictis illis. fugiente aut interfecto rege cyrum incolumem regno positurum. ipsius pugne euentus declarat. id arce clearchi magis ignaua qm cyri audacia accusanda est. que regnum una et cyrum perdidit. Si enim rex ipse contemplatus foret qua in parte constitutis grecas minimum sibi ab hostibus noceretur; aliam nullam qm que a se atq; a suis plurimum distaret inuenisset. aqua nec ipse uictus superatusq; sentiret. et cyrus ante interemptus sit quam de clearchi uictoria nuntium accepisset. At qui cyrus haud insana neq;

imprudentia offendit sed quid sibi usui esset preiudit. clearchum
 mediumq; agminis tenere iussit. at is cum dixisset bene gerende
 rei se curam suscepturum euerat omnia. Nam greci ex sententia sua
 et uoluntate barbaros fuderunt. et fugientes magnum spatium insecuti
 sunt. Sed Cyrus cum generosum equum. sed effrenum atq; immitem
 pasces nuncupatus ut etesias tradit. calcibus inatasset cadusiorum
 dux Artagereses et ipse uectus equo ei obuiam uenit clamitans o mi
 quisissime omnium mortalium atq; insanissime. qui pulcherrimo et san
 ctissimo inter persas cyri nomini hanc tantam notam atq; ignominiam
 iniuris ut optimam uiam ingressus grecorum copias ad perlarum bona
 et fortunas diripiendas coneris adducere. insperem adductus te fratrem
 ac dominum tuum occisurum esse cui deas decem seruorum milia sunt
 qui te rebus omnibus prestant. Sed statim periculum facies. Ante enim
 hoc loco caput tibi auferetur q̃ regis faciem aspicere possis. Nec cum di
 xisset iaculum in eum immisit. sed longa restat atq; ictum sustinuit. ne
 ad corpus uilius descenderet. Cyrus tamen magnitudine ictus contre
 muit. Dum Artagereses equum conuerteret cyrus telum intorquens
 haud frustratus est ictu sed collum sub casside mucrone transfixit. Arto
 gersesem igitur cyri manu conadisse omnes pene consentiunt. De cyri aut
 morte. quoniam Xenophon ut qui non affuisset eam breuiter nimis atq;
 exiliter explicat. nihil fortasse impedit que a dinone et etesia scripta sunt
 oratione percurrere. Tradit igitur Dinon interfecto Artogersse cyrum i eos
 qui circumstabant regem impetu facto eius equum uulnerasse. atq; illum
 humi deuolutum esse. Ad quem accurrens Teribacius apprehendensq;
 q̃ celeriter in alium equum imposuit o rex inquit huius diei me mune
 ris. Non enim est eiusmodi ut memoria tibi exadere debeat. Hic rursus
 Cyrus perumpens equo Artogerssem deiecit. Hunc tertium cyri insul
 tum Rex iniquo animo ferens ad eos qui aderant exclamat satis sibi
 esse non uiuere. tum inatato calcibus equo Cyrum adoritur qui inter
 uolantia hostium tela incaute ac temere ferebatur. incumq; et ipse una et
 eius stipatores tela conyunt. Conadit autem Cyrus ut quidam ferunt
 transfixus a rege. ut plurimi sentire uidentur ab homine qui ex Caria
 aderat. aug; Rex premium rei bene geste hunc honorem tradiderat ut i
 prelys semper aureum gallum in lancea prefixum ante aciem ferret. Et
 enim cares ipsos perse obconos quibus galeas ornatas habent gallos
 nuncupant. Que uero a etesia de cyri morte mandata sunt litteris
 ut pluribus circumsis atq; amputatis pauas exponam. huiusmodi sunt

Cyrus cum interempto Artagerse in regem ipsum impetum fecisset. Rexq
contra in eum silentio se inuicem infensis animis petuere. Sed interue-
nit Arius Cyri amicus preoccupatq tempore in regem telum conie-
cit sed ictu frustratus est. At rex contortus in cyrum lancea illum non
attigit. Tisaphernem uero uirum summo loco natum Cyroq fidissimum
percussit atq exanimauit. Tum Cyrus iaculum adiacens per toracem
ad duorum digitorum altitudinem inpectus regis defixit / quo uulne-
re ex equo deuoluto rege comites eius ac stipatores magno cum tumultu
ac trepidatione se in fugam dedere. Ille egre se humo attollens cum
pauis in quibus fuit Ctesias proximum quendam tumultum occupauit / et
ineo consedit. Cyrum uero a ducentanabus iam tenebris ferox equus
asus longius inter hostes prouexit cum ab illis ignoraretur ac require-
tur asus quippe qui elatus uictoria plenusq animi atq spiritus per mediu
hostium agmen equum inatrabat calcitrans aspere ac uehementer obu-
os uerbis increpans Cedite ignaui atq assidite idem cum sepius persi-
ca uoce proclamasset. alij quidem concesserunt regem adorantes / forte
cyri capite lapsa nara est. hic persicus adulescens nomine metrodotes
uiribus fretus aletere incurrere eius tempus secundum oculum iaculo
transfixit nescius quem uulnerasset. Cumq uis magna sanguinis ma-
naret euulnere languente iam uisu una cum uiribus deiecit. equus erra-
bundus se fuga prapuit. Equestrum uero pileum cruore madentem cy-
ri percussoris manu comperit. Cyrum languentem euulnere ac iam
prope exspirantem Eunuchi quidam qui casu aderant in alium equum
reponere atq ex hoste seruare conati sunt. sed cum imbecillior foret q
inequo insidere posset / annexi manibus egro ac titubante corpore age-
bant / cum potius se uictoria opinaretur / ac fugientium uoces audiret
Cyrum regem implorantem ac sibi parum obsecrantem. Interim Cauni
quidam abiecti homines et uictis difficultate uilissimorum ministerioz
gratia regis exeratum secuti Cyri militibus forte permixti erant qui
ubi uix rubea sagula conspicia sunt quod regie partis omnes albo utere-
tur agnouerunt statim hostes esse. Ex illis igitur unus ausus est impu-
dens attergo Cyrum saucare. quo ictu perfracta poplitis uena conades
ille inter cadendum confossum uulnere tempus in lapide quodam offen-
dit Cresie igitur oratio ac sententia talis est. qua hominem uix occidēs
ueluti obtuso gladio interemit. Cum iam expirasset Cyrus Artasyras
regius oculus eo forte equo peruectus / ut flentes eunuchos aspexit. fidis-
simum eorum rogauit quem assidens o parclisa defles / et ille non neti

extinctum Cyrum intueris. Admiratus igitur Artasyras eunuchum
 iussit bono animo esse cadaver quod assumere. Ipse ad Artaxerxem
 profectus rebus suis diffentem et uulnere sitoque confectum letus
 nuntiat se mortuum Cyrum uidisse. Ille uero statim audito nuncio
 primus omnium iter arripuit. ac Artasyre ut se ad locum perdu-
 ceret imperauit. sed cum iam metus ac rumor uehemens eo perla-
 tus foret grecos hostem fusum persequi uictoresque omnia obtinere,
 iussum est eo complures exploratum mittere. ita triginta lampades
 referentes eo missi sunt ipsi oblitum iam deficiens et ad moriendum
 uicino peribarganes eunuchus circūcurrens potum querebat. Non
 enim locus aquam habebat. et acastris longius aberant. tandem
 in unum ex cauinis illis inopibus inadit in utre sordido inquinatam
 aquam ac putridam a docto cotylas ferentem hunc utrem ille acceptum
 ad regem detulit ei que tradidit quem cum aquam totam ebibisset nu-
 quid is potus molestissimus ei fuisset percontatus est. Tum testatur est
 deos immortalis se nunquam uinum potasse iuandus neque aquam etiam
 que leuissima ac purissima esset sibi suauorem esse uisam. Quare in-
 quit ei homini aquo accepisset se nunquam debitas ac meritas gratias re-
 ferre posse. sed deos precari ut eum diuitem ac beatum efficerent. duz
 ea fiebant triginta missi clari ac leti eo se receperunt insperatam regi fe-
 licitatem ac uictoriam nuntiantes. Ac iam multitudine adeum undique
 confluentium et conspirantium parumper animo confirmatus multis
 circum collucenibus facibus et cumulo descendit. Ut uero ad cadaver co-
 staret et dextera corpori manus et acerviobus caput abscissum ei
 apprehendensque manu comam que permagna erat et densa dubitantibus
 ad huc fugientibusque ostendit. Iam magna cum admiratione adoruue-
 runt sic adeum breui septuaginta milia hominum coierunt. ac se rur-
 sus in castra receperunt. Egit autem in prelium ut Cresias tradit qua-
 tercentena hominum milia. Dion autem et Xenophon eos qui dimica-
 runt longe plures fuisse auctores sunt. numerum uero interfectorum
 hostium nouem milia capitum ad Artaxerxem esse relata suorum aut
 uiginti milia in eo certamine desiderata esse. In his dubitatio permaxi-
 ma ambiguitasque uersatur. In eo autem apertum Cresie mendacium de-
 prehenditur quod ait se ad grecos una cum phallyno zantho alysi-
 que non nullis oracorem esse missum Xenophon enim Cresiam apud regem
 uersari sciebat. ipsius enim meminit et hos libros in eius manus perue-
 nisse satis constat. Nunquam enim qui legatus uenisset ac tantorum sermonum

interpretes fuisset absq; nomine incognitum dimisisset. phallynum autem Zanthum nominasset. Mirifice uidelicet Cresias honoris cupidus, nec minus laconicarum partium Clearchi q; studiosus, qui in ipsa historia scribenda quosdam semper locos sibi ipsi proprios uendit et quos ingressus Clearchi ac lacedemonis mentionem facit. Confecto iam prelio Artagerii illius qui a Cyro ictus conaderat filium pulcherrimum maximisq; muneribus donauit. Cresiam quoq; ac reliquos honoribus amplissimis honestauit. Cauniusq; qui utrem ei aque attulerat cum inuenisset exobsau atq; inopi clarum atq; opulentum effecti, fuit preterea cura in eo quedam inuendicandis sonabus. Arborem enim quedam medum hominem qui in prelio ad Cyrum defecerat, ac rursus eo mortuo rebellauit, cum eum ignaue ac molli ter, non proditoris neq; simultatis reum statuens condemnasset, iussit nudum sortum impositum ceruicibus diem totum in foro trañferre. Alterius uo quod ad defectione duos quoq; ex hostibus se additum pollicatus in mendacio deprehensus esset, linguam tribus clauis configi iussit. Sed cum cuperet hanc famam et sermonem apud omnes gentes et nationes uulgare a se Cyrum interfectum esse, Mithridates q; qui primum Cyro uulnus infligerat munera misit ferentibus etiam hec nuntiari ei iussit, his te rex muneribus affiat, quod cum equestrem cyripulum inuenisses ad eum detuleris. Carere uero aquo sucasa poplitis uena Cyrus conaderat et ipso donum postulante ad id negotium missis huiusmodi ad illum mandata dedit. hec tibi dono mittit rex quod primus post Arcasiram ad eum de Cyri interitu nuntiasset. Mithridates igitur indictum sibi silentium egre ferens discessit. At miserum Carem similis quidam animi morbus ex insania et temeritate inuasit. Corruptas presentibus ut uidetur bonis et superbia quadam et contumacia insuperiores se effertens haud dignum ducere se munera sibi missa nuntij mercedem habere sed ex cruciari animi atq; indigne ferre ad hec uociferare alterum neminem preter se Cyri necis auctorem fuisse, et se iniuste ea gloria spoliari. His regi nuntiatis uehementer ira incensus caput homini acruicibus abscondi iussit. his cum intisset mater ne tu inquit rex ita hunc Carem capitalem hominem breui pena neces. Ame enim sibi eorum que dicere aiebat merces persolueda est. Permittente autem rege matri supplicij sumendi potestatem, Parysias a tortoribus suis hominem comprehendendi iussit, decemq; dies in tortura haberi tum oculos effodi et in aures liquefactum es infundi sic omni supplicio ex cruciatum necari. Nec uero Mithridates similem exitum effugere

potuit pauloq; post obeandem stultitiam morte penas luit. Vocatus
 enim ad cenam cum regis ac matris eunuchi adessent. accessit ueste
 auroq; insignis quibus donatus a rege fuerat. cumq; ad pocula pro
 uectum conuiuium foret ex parysadiis eunuchis isqui auctoritate
 opibusq; reliquos antebat ita ad mithrodatem locutus est. perpul-
 chram q̄ hanc tibi uestem Rex tibi dono dedit mithrodates perpul-
 chras armillas perpulchros etiam torques permagni quoq; pretij gla-
 dium. P q̄ beatum ac circumspectum te his omnibus reddidit. Jam uō
 inalescens uino plus eque mithrodates quorsus hec inquit o Sparami-
 cas spectat oratio Maioribus enim me ipsum ac pulchrioribus eo die di-
 gnum exhibui et Sparamicas subridens. haud equidem mithrodates
 tibi inquit inuideo. Recte quidem se habet illud quod crebro usurpauit
 agereis uinum et ueritatem esse. sed amabo te quid predarum haut ma-
 gnum fuit pileum equo delapsum inuenire et ad regem deferre. Nec
 haud facinoris ignarus interrogabat sed uolens id a presentibus quoq;
 cognoscere. tentare eo pacto cepit hominis leuitatem quem loquacem atq;
 immoderatum potus reddiderat. haud igitur diutius se continuit. at
 uos inquit de pilo deq; eiusmodi nugis ut lubet configite. Ego uō
 aperte profiteor hac manu Cyrum conadisse. Non enim ut Artager-
 ses uanum neq; irritum telum adieci sed ab oculis haud longius meus
 aberrauit ictus. sed transfixo tempore hominem strau. eoq; uulnere tan-
 dem interijt. Hic alij inde usq; prospicientes infelicem mithrodatis exitum
 et cladem faeces demiserunt. Sed qui eos conuiuium exceperat age inquit
 mithrodates ad presens indulgeamus uino atq; epulis. ac regis deu for-
 tumamq; uenerantes sermones huiusmodi maioribus de rebus q̄ inter nos
 uersari conueniat missos faciamus. Dimisso conuiuium que dicta in conuiuium
 fuerant parysadii eunuchus detulit. at illa cum rege comunicauit quod
 regis animum uehementer offendit. quippe qui se deprehensum reticentemq;
 perspiceret que pars uictorie maximo sibi decori ac uoluptati fuerat effluxis-
 se. Et enim uolebat barbaros omnes ac grecos persuasum habere in ipso
 insultu quo cum fratre conseruit manus. accepto illatq; uulnere interempto
 Cyro se sauum abisse. Igitur mithrodatem scaphis necari iussit. genus
 aut mortis ac supplicij huiusmodi est. duabus exedificatis scaphis inter se
 congruentibus in altera hominem qui ad supplicium datur resupinat. al-
 teram desuper imponentes sic ambas coniungunt ut caput manus ac pe-
 des foris excludantur. Reliqui uero corpus totum intus claudatur. pre-
 bent homini cibum stimulisq; oculos fedientes uesti uel inuitu argunt

Vescenti autem pro potu lac mellis admixtum in os infundunt / faciemque eodem conspergunt / sic eius oculos uersantes scapham semper aduerso soli opponunt et muscarum insidentium multitudine ora quotidie obteguntur. Cumque intus ea faciat que edentes bibentisque homines facere necessitas cogit ex corruptione et putredine uarij pullulant uermes. quibus intra uestes penetrantibus. corpus abroditur. Cum enim perfuncto uita homine superior amouetur scapha exesecatio aspiatur. et circa uiscera talium ferarum pascentium. aliarumque quotidie succrescentium multitudo apparet. huiusmodi supplicij introdates excruciatas ad decimum usque diem calamitosam uitam produxit atque demum extinctus est. Reliquus parysati di erat quasi signum. Mamesates regis eunuchus qui Cyro caput ac manum preciderat ad quem opprimendum animum mentemque intenderet / qui cum ipse per se nullam preberet occasionem. huiusmodi illi insidias machinata est. Erat quidem cum alijs in rebus acris ac uersuta ingenij mulier. tum alearum ludum percallebat ob id que ante bellum sepe alea ludere cum rege solita est. Post bellum autem nihil de pristina consuetudine cum rege et affabilitate remisit. sed una inconvulsis in ludis iocisque uersata est. sequi illi amorem participem atque administram exhibuit / ut eius animum penitus a salute abduceret. nec ullum fere uacuum illius congressui tempus relinqueret. quod ineam precapuo quodam exardebat odio / ac ea sublata e medio suo arbitrio ac nutu gerere omnia cupiebat. Itaque nacta tempus idoneum cum rex anegotijs uacuis pararet se ad ludum remissionemque conferre alea prouocauit. mille daricas in ludum uictori expositis. ludenti uictoriam negligendo permisit aurumque persoluit. tum excruciarum se animi et concertandi cupidam simulans / rursus repetita alea eunuchum proponi iussit quod haud recusauit rex. sic inter se conueniunt ut quicunque utriusque deductis fidelissimis ex reliquis uictor quicquid uellet eligeret atque acciperet. his conditionibus initis instituitur ludus. In quo cum illa omnem suam curam industriamque posuisset. cadentibus e sententia talis posita uictoria Metasabatem accepit. Non enim is esse lectis a rege fuerat. Atque priusquam in aliquam suspicionem inaderet tortoribus ad supplicium tradens uirum pelle enudari ac tribus palis affixum corpus diuariari iussit et in alio loco seorsum pellem suspendi. His peractis ferentem grauer regem et ineam ira peractum salubus etiam et cauiis cum visu prouocare aggressa est / quod suauis ac beatus inquit habendus es quem fedi senis et eunuchi mors tanto dolore

mestitiaq; afficiat. Ego cum mille daricos perdidissem eam iactura
 silentio tuli. Rex igitur penitentia ductus eorum que dolis circum-
 uentus admiserat destitit nec ultra matris iniurias persequutus est.
 At ista aperte cum ea inimicitias gerebat. indignum esse statuens
 si ob Cyrum interfectum homines eunuchi ac regi fidei a deo nefarie
 ac crudeliter necarentur. Postea uero q̄ Clearchum ac reliquos duces
 per fidem ac iusiurandum deceptos Thisaphernes comprehensos uictosq;
 ad regem misit. tradit Cresias Clearchum a se precibus orasse ne pate-
 retur eum fame necari. sed ut cumq; morituro necessaria sibi adiunctum
 mittenda curaret quo impetrato letatum officio esse anulumq; sibi ami-
 citie signum dedisse ad suos propinquos necessariosq; futurum. fuisse
 autem inasus in anulo Caryatidas saltantas musaquoq; Clearcho ciba-
 ria qui una inuinculis obseruabatur auferre solitos et eorum parte exi-
 gua Clearcho tradita reliqua ipsos resumere. Cui incomodo a se esse prom-
 issum cum egisset ut plura Clearcho cibaria mitterentur atq; alia separatim
 militibus darentur. ea que omnia a se de parasatidis mente ac sententia
 administrata esse. Cum sepius colenus a Clearchum cum introferendi
 cibi gratia mitteretur hortatum ab eo esse atq; edoctum ut paruum pugio-
 nem intra carnes abditum ad se introferret. nec pateretur ut eius uite
 exitus foret quem sibi regis crudelitas allatura erat. idq; illum metu
 deterritum facere recusasse. Deinde regem postulanti mri atq; obsecranti
 ut Clearcho ignosceret concessisse idq; iure iurando firmasse ac rursus
 a ista sententia dimotum exapto menone omnes nea destinasse. Ex
 eo tempore parysatim ad perniciem et cladem istare spectare cepisse atq;
 illi uenenum comparasse. Sed hec parum probabiliter ab eo dici nec ratio-
 ne ulla idonea nituntur tantum facinus tam audax tam periculosum
 a illa esse susceptum ut legitimam regis uxorem lecti socam communium na-
 tionum et qui ad spem regni educarentur matrem ob Clearchi necem
 ueneno opprimere conaretur ac perficeret. Verum haud obscurum est has
 ab eo tragedias exatatas esse ut Clearchi nomen immortalitati ac memo-
 ric commendaret. Et enim scribit peremptis duabus ceteros canibus au-
 busq; lauatos esse. Clearchi autem cadeueri uim uenti puluerem ferentem
 aggerem congesisse atq; eius corpus obtexisse ibiq; exortis quibusdam
 palmis per breui lucum in miram altitudinem exerauisse locumq; opacar-
 se. ex quo magnam penitentiam regem cepisse quod Clearchum uiuum
 dijs immortalibus amicum uitae prouideret. Parysatis igitur ueteri istare
 odio ac nouis suspicionibus agitata cum uideret regem potentiam suam ue-

reacunde obſervare atq; inhonore habere. illius uero amoris preſidio firmi-
orem ac ſanctiorem apud eum fidem habere inſidys illam deleire con-
ſtituit. maximis clerebus inpericulum ueniens. Inſidiarum huiusmodi
apparatus fuit. ſamulam habuit gigim nomine que apud eam pluri-
mum ualebat hanc adminiſtram ueneficij paryſati fuiſſe. Dinon tra-
dit. Creſias tantumodo conſiam extitiſſe. Atqui uenenum dedit hic
quidem Aebeliteram. Dinon autem Melanteam nuncupat. Itaq; ut
ſedata parumper ſuſpitione ac diſſenſione cum inunum uenire atq;
una cenare ceperunt non ſine metu tamen ac custodia hiſdem abis
atq; abyſdem uerbantur. Naſatur inperſis parua quedam auis cui
uacuum nihil ſuperat. ſed tota intus ſumine atq; adipe plena. Ven-
to atq; rore nutiri quidam putant. nomen eſt ei xhynſaces. hanc
Creſias prodidit cultello altero latere ueneno illito paryſatam diui-
ſiſſe dimidiam partem ueneno inſeſſe. et que ueneno intacta atq; in-
corrupta erat ipſam inos coniectam excediſſe. Statim autem uenena-
tam partem porrexiſſe. Sed Dinon ab hoc parumper diſſentens.
ait non paryſatam uenenum melantem paratum cultello Statim in-
ſectam carnem appoſuiſſe. Cum moriretur magnus cum doloribus mu-
lier ipſa dolum agnouit. matremq; regi in ſuſpitionem adduxit qui-
ppe qui eius immanem importunamq; naturam pſpectam haberet pro-
inde deſcelere perpetrato inueſtigare diligentius cepit. ſeruos omnis
matris ac menſe miniſtros inqueſtionibus habuit. Gigim uero clau-
ſam domi apud ſe illa tenuit. nec regi expoſcenti tradidit. que tunc
paulo poſt cum rogaret ſe domum dimicti nocte abrecta et capitis a-
rege clauſa eſt. Veneficia autem in perſis poma huiusmodi legibus
uindictantur. Ampla eſt petra in qua capita eorum impoſita. alia petra
feriunt. quo ad faciem ac caput inſregerint. hoc igitur mortis gene-
re Gigis interijt. In paryſatidem autem aliud nihil molitus eſt rex.
ſed ne uerbum quidem paulo grauius dixit. Babylonem uero uolen-
tem dimiſit. addens quo ad illa uita ſuperreſſet babylonem ſe nuq;
eſſe uſurum. Que igitur ad rationem domeſticam ſpectant huiusmo-
di extiterunt. Cum autem grecos qui Cyrum in aſiam ſecuti erat
capere atq; opprimere uideretur. haud minore ſtudio q̃ quo in Cyro
ſuperando ac regno obtinendo fuerat nihil perfeat. Nam a miſſo
Cyro duabus ſuis orbatu ex ipſis prope modum penetralibus regis
incolumes euaserunt. et oſtenderunt declararuntq; rem perſarum
ac regis. multo auro delitijs mulieribusq; conſiſtere. reliqua nihil

preter superbiam iactantiamque esse. Ex quo graecae uniuersae ani-
 mo audacius addita. barbari contemptui fuerunt. Lacedaemonij
 quoque per indignum duxerunt non aliam inuolentes grecos e-
 seruitute eripere, eorumque contumelias persequi. Superioribus
 enim temporibus Thribone post, dercylida duce bellum gesserant.
 Nulla preclara re gesta Agelilao id bellum administrandum ma-
 darunt. Iste in asiam traecto exercitu statim ad rem gerendam
 incubuit. magnamque exinde gloriam adeptus est. Tisaphernem
 collata aae fudit, ciuitates ad defectionem coegit. Tantis gestis re-
 bus didicit Artaxerxes alia ratione bellum cum illis sibi esse ge-
 rendum. Quare Timocratem rhodium cum magna ui auri ingre-
 ciam misit. iussitque corruptis principibus ciuitatum quique in his plu-
 rimum pollebant opibus grecum bellum in lacedaemonem totum con-
 uertere. Que ubi sic a Timocrate administrata sunt conspirantibus
 maximis ciuitatibus magnisque in peloponneso exortatis motibus spartam
 Agelilaum ex asia magistratus reuocarunt. quo tempore abeuntem ad-
 amicos dixisse ferunt triginta milibus sagittariorum se a rege ex asia
 pelli. persicus enim nummus sagittariorum inasum habet. Conone eni
 atheniensi ac pharnabago duabus mari lacedaemonios expulit. Conon
 enim sub id tempus postquam in capre flumine nauali prelio decertatum
 est in cypro moram trahebat. haud se uirtute contentus sed et rerum mu-
 tationem uelut in pelago fluctum operiens. Perspicuus autem sua consi-
 lia potentia, regiam uero potentiam prudente duce indigere de his que
 excogitasset regem per epistolam certiorum esset, mandauitque his qui
 ferrent per Zenonem cretensem uel per poliarum mendeum regi eam
 redderent. horum Zenon saltator medicus poliarus fuit, ac ni illi
 adessent per Cresiam medicum traditur. Cresiam accepta epistola, his
 que a conone scripta erant addidisse ut Cresiam ad se mitteret. cuius
 opera ad administrandas res maritimas uteretur. Cresias aut regem
 ipsum sua sponte id sibi munus damandas. Partem nauali prelio ap-
 ud enidum per pharnabagum uictoria qua maritimum lacedaemonijs
 imperium abstulit, ad se grecam simul uniuersam conuertit grecosque
 ad timoram illam pacem compulit que regnante antialada constituta
 est. hic spartata leonis filius fuit qui studio regis auctor fuit ut la-
 cedaemonij omnibus asiaticis ciuitatibus queque asiaticae adiuncte sunt insulis regi
 cederent, easque rex uectigales haberet. firmata cum grecas pace si graecae
 dedecus contumelia ac proditio pax nuncianda est qua nullum bellum

miseriorem et ignominiosorem exitum uictis attulit. Quapropter Artorxerxes cum reliqui sibi spartiate abominationi ac fastidio essent, ratus eos omnium impudentissimos esse. Antaladam imperias profectum omni comitate ac benignitate complexus est, ac semel accepta una ex floreis coronis et unguento pretiosissimo perspersa Antalade eam incensa misit. Ea munificentia omnibus admirationi fuit. Erat autem ut uidetur idoneus qui in persis per saltationem ac lasciuiam leonide ac callieratide insultans in delais uolutaretur et eiusmodi coronam acciperet. Itaque Agesilaus siue quis alter, dicente quodam ue tibi grece ubi iam lacones nobis medicant, quin immo inquit medi, laconizant. Magnificentia tamen et splendore orationis dedecus rei et ignominiam delere non potuit. Nam accepta inleuctris calamitate imperium grece amiserunt, atque eo sedere sparte gloria et maiestas omnis interijt. Quo ad igitur sparte imperium itent hospitas atque amia loco illum habuit obseruauitque. Post leuetricam uero calamitatem cum imminuta auctoritate et ad reliqua inmoda pecuniarie etiam rei difficultas accessisset. Inegyptum Agesilauum miserunt. Antalades ad Artorxersem profectum hortatusque est, ut laedemonijs laborantibus subueniret. Ille ita hominem contempsit, despexit ac contumeliose reiecit ut reuersus illusus ab hostibus ludibrioque habitus atque ephoros metuens se uita abdicaret. Ascendit etiam ad regem Ismenias Thebanus et pelopydas quo duce partha inleuctris uictoria fuerat, hic nihil a dignitate sua alienum fecit. At Ismenias iussus regem a dorare anulum ante pedes humi deiecit, ita acclinans substituit, adorantisque speciem praebeuit. Timagore autem atheniensi cum ad eum paruulam epistolam per ueludem arcanam misisset, letatus decem ei dario rumilia elargitus est, bouino lacte obinualitudinem indigenti octuaginta boues mulgandos dedit, lectulos etiam et peristromata stratoresque misit, quasi non dum greca lectos sternere didicissent, quod ex morbo langueret qui lectum eum ad mare usque molliter ueherent, presenti eadem cenam magnificentissime apparauit. Ut Oltanes regis frater hac diceret mensam memoria tenero. Non enim parua spe tam splendide exornata est. Hoc autem erat predicationis potius exprobatio quam commemoratio beneficij ad gratiam referendam. Timagoras igitur ob regiam largitionem ab atheniensibus rei capitalis damnatus est. Artorxerxes grecos et multis malis calamitatibusque affectos unius tantum facti leuata parumper leuauit. Tisapherne acerrimo atque insensissimo illis hoste sublato. Interfecit autem eum calumnys ipsius, opera et consilio matris aduersus. Non enim

rex diutius iram aluit sed eam reconciliata gratia babylone accersit. et quod elato animo ac regina digno esse aspiceret. causæ autem nihil subesse que suspitione uel offensione aliqua eorum animos disiungere posset. Exeo iam tempore mater in omnibus obsequendo obsecanda do cunctaq; ad nutum regendo. nunq̃ eius cupiditatibus refragando. hoc obsequio cum tantum apud illum auctoritatis assensum esset ut quecunq; uellet facile impetraret persensit regem ex filiabus alteram Atossem perditissime adamare. eamq; rem seclum habere. et ne eriperet ut quidam tradunt animi morbum cohibere ac dissimulare constituto cum uirgine seme congressu id patylas suspicari puellam magisq; antea consueuerat amplexa est. Artoxerxi et formam eius ac mores laudare ut regia tum spectabilis ac decora esset. postremo eo tuadendo adduxit ut eam in matrimonium duceret legitime numero uxoris haberet contemptis gravorum existimatione ac legibus. persis legem ipsam bonorum et malorum normam a deo constitutam missam faciens. Sunt qui dicant in quibus est cymeus heraclides non unam modo filiam sed secundam etiam Amestrim Artoxerxem uxorem cepisse. de qua paulo posteriore dicemus. Atosse amore post nuptias ita uehementer incensus fuit ut cum morbo quodam quod alphon uocant teneretur. nihil tamen obeam causam fastidiret. Junoni etiam pro illius salute uouit se unam ex omnibus dijs illam abstracta humanis manibus adoraturum. Jussis deinde satrapis ab eo et amias dona mittere tanta copia missa sunt ut quod erat spatij inter reginam et fanum ad xvi. stadia auro argento purpura atq; equis compleretur. Deat ab eo deinde bello egyptij pharnabago et sphiarate duabus quibus inter se dissidenabus spe ponendi exadit. Ipse preterea aduersus caduseos triginta milibus peditum ac mille equitum educto exercitu in eorum agrum impetum fecit. Erat autem regio situ ipsa aspera et difficilis frugum infecunda prorsus et malis alysq; cuiusmodi pomis feliosissima genus hominum nutriens ferox et bellicosum. Quo bello rex in maximas difficultates ac pericula imprudens inadit. Nihil enim erat unde aleret exercitum nec aliunde importari poterat uimentis solum cæcis uiuebant. tantaq; erat inopia ut caritas rei uictuarie ut alium caput nix sexaginta drachmis uenale inueniretur. Jamq; abus in regiam cenam defecerat. et pauca supererant equi reliquis uestendo assumptis. Hic Teribagus qui inter persas fortitudine se primum locum obtinuerat sepe obliuiscitatem offenderat et per id tempus sordidus

ac despectus regem exeratumq; seruauit. Duo erant cadusis reges his di-
uersis loca castra habentibus. Teribagus regem adiit et que facere statuis-
set ei communicatis ipse ad alterum eorum profectus est. ad alterum cla-
destino itinere filium misit. Vterq; utrumq; dolo arcumuenit. inqui-
ens regem alterum ad Artaxersem caducatores mittere pro societate pri-
uatam et amicitia coniungenda. proinde si sciret sibi preoccupandu
esse tempus. seq; ad omnia adiutorem ei fore pollicatus est. ita persua-
sis regibus/ rati ambo sibi ab altero inuideri. hic cum Teribago. Ille cum
Teribagi filio legatos de pace misit. Diutius igitur tempore tuto Teriba-
gus insuspicionem apud Artaxerxem et calumniam inadiit/ et regem
ipsum penituit suam exeratusq; sui salutem illius fidei credidisse. Inui-
dis et obsecrationibus reprehendendi sui consilij occasionem et facultate
prebuit. Reuersus Teribagus ac eius filius peractis federe paceq; cum
utroq; rege firmata auctus honoribus atq; opibus motis castris cum rege
discessit. Quo in loco apparuit omnem ignauam mollitiemq; non ex-
delictis ac luxu ut mulatudo opinatur nasci/ sed ex uicio et malignitate
nature que malis opinionibus inquinetur. Non enim aurum non pur-
pura/ non duodecim milium talentoru cultus quo assidue regis corpus
ornabatur illum quod plerisq; contingit/ alabor deterruit. Sed ac-
cinctus pharetra et scutum gestans ipse primus relicto equo loco montuo-
sa atq; ardua pedes peruasit. Ut ceteri illius uim ac promptitudinem
spectantes quasi alis acceptis leuiore expeditioresq; redderentur/ duc-
torum enim stadiorum aut eo amplius diebus singulis iter confect. Po-
stea uero qd ad regia predia uentum est/ que ortos mirifico quodam or-
nati et magnificentia instructos habebant cum omnis circa regio nuda
esset et infecunda arboribus/ permisit milites arboribus celis exortis
ligna sumere nec pice nec cupressu parere. herentibus illis et obac-
borum ac magnitudinem temperantibus ipse arrepta securi que inter
ceteras pulchritudine maxime eminebat arborem cecidit. Quo facto
milites ligna congerendo multos ignes exacerunt/ ibiq; molliter pernoctu-
runt. Ex illius tamen exeratu fortes uiri complures desiderati sunt eq
omnes amissi. Reuersus igitur Artaxerxes ratus se obrem male atq;
infelicitate gestam suis contemptu esse. principes suspectos habuit/ multosq;
obuiam neciuit/ cum plures metueret. Metus enim in tyrannidibus pesti-
fera maxime ac perniciosa res est. fiducia uero nutis ac pacata nullius par-
ticipis suspicionis. Nam ex fens quoq; que difficile tractantur ac manu
assuefiunt/ paude sunt et itreptu ipso terrentur. generose uo obfiduaz

magis se credunt nec blanditias fugiunt. Artaxerxes iam ad senectutem prouectus sensit filios inter amicos ac factiosos de regno incertam disceptationemque uenisse. Sedati et quieti censebant ut ipse acceperat sedario uatu grandiori regnum relinquere oportere. At Ochus minimus omnium acis et uolenti ingenij iuuenis ex his qui regiam frequentabat multos fauctores atque studiosos habuit spe iniecta patris per Atossam opprimendi suam enim sibi blanditijs promissisque deuinxisse uidebatur se uidelicet illam rege perempto connubij ac regni socram habiturum. Erat autem fama etiam eo uiuo Atossam clam pellicem habuisse sed id Artaxerxem latuit. Statuens uero Ochus regnandi spem adimere ne si eadem que ante Cyrus auderet exortatus bellis ac certaminibus regnum euertent regem Darium designauit qui tum trigessimum agebat annum ac ei atari quam uocant rectam ferre dedit. Sanctum autem lege esset in persis ut qui constitutus esset donum peteret qui eum constituisset totum quod petum erat traderet. Darius Aspasiam olim a Cyro unice dilectam et tunc regis pellicem petijt. Erat autem ex ionia phoenice genere et honestis parentibus orta ingenueque educata. Nec autem cum Cyro cenante adeum intromissa esset cum alijs mulieribus. assidentesque ille cyri iocis et caulum leuato ore exaperent ac se etiam tangi sinebant. silentio ingressa ad lectum constitit. nec uocanti cyro paruit. Volentibus autem cubicularijs adhaerere flebit inquit qui horum tibi manus admoerit. Visa est igitur immitis presentibus et agrestis. Cyrus letatus et cum risu conuersus ad eum qui mulieres adduxerat. num intelligis te inquit hanc unam ingenuam atque incorruptam adduxisse? Post hac ad eam conuersus animo unam omnium maxime adamauit et sapientem nuncupauit ex tincto autem cyro castrisque directis captiua abducta est. Hanc Darius cum petisset. permolesta patri eius petitio fuit. Vehementer enim suspiciosum demulcerum pudicitia barbaricum est genus atque intemperans ut non modo qui adierit pellicemque regis attigerit. sed etiam qui ex itinere appropinquarit currusque quibus uehantur impulerit capite puniatur. Atqui Atosse amore continebatur rex quam contra legem uxorem sibi aduxerat. Verum tricenarie et sexaginta eximia forma pellicis una alebantur. Attamen petitus illam liberam esse dixit. proinde uolentem capi uisit inuitam uero et recusantem cogi prohibuit. accessit eo Aspasia cum preter opinionem regis Darium elegisset tradidit quidem lege coactus. sed paulo post traditam abstulit. Diane enim ecobatane quam anetam uocant sacerdotem legit. ut castam reliquam uitam degeret. ratus

has non duras sed mediocres ac uoc admixtas a filio se penas
sumpturum. At ille non modice tulit / siue Aspasia amore corrup-
tus / siue quod a patre probro et contumelia affectum diceret. Quē
ita animatum Teribagus accipiens magis etiam exasperauit atq; in-
cendit. nullius iniuria recognoscens suam. fuit autem iniuria illius
huiusmodi. Cum plures rex uatas haberet pharnabago Apamam
despondit. Rhodogunam oroete. Teribago Amistum. Atq; alijs qui-
dem uiro traditis Teribagum spe manū duxit. Amistiq; in matimo-
nio accepta. pro illa Atossam minimam uatu omnium Teribago despo-
saut. quam cum ob amorem duxisset ut dicitur post id temporis
infecto omnino atq; inimico in regem animo mansit. Erat enim leui
mobilisq; ingenio atq; inconsilijs preceps et rapidus. Quare interdū
secundis rebus clarus. interdum offensione aliqua abiectus et perditus
neutram mutationem equanimiter tulit. Sed honoribus auctus ob ani-
mi molliem insolescere grauisq; omnibus esse. hic lesus non demitti
animo nec quietum esse sed asperare superbeq; efferri. Igitur igne
adiecit Teribagus adulescenti imminens assidue ac uerbis increpitans
nil prodesse atarum incipite ereptam habere qui non eam operibus
ac rebus gestis erigere non conentur. Ipsum amentem et stultum esse.
si fratris regno inhiante patre stupidum atq; instabilem animum geren-
te. exploratam sibi in regnum successionem esse arbitraretur. Qui
enim grecule muliens causa legem in persis antea factam inuolatāq;
spreuisset / eum nūq; in maximis quod conuenerit ratum habiturū.
Nec idem Ocho propositum esse si regno non potatur. ac si sibi tradi-
tum de manu amiserit. Ochum enim priuatum beate uiuere nemi-
nem prohibitum ire. sibi uero regi constituto aut regnandum aut mo-
riendum esse. Postremo ualuit Sophocleum illud subita persuasio
ad scelus premia est. facilis est autem uia ac prona qua quo uolumus
auamur. Mala autem plurimi uolunt ob inexperience bonorum
atq; insitiam. Attamen imperij magnitudo et Ochi metus qui Dary
animum sollicitum habebat / Teribago facultatem ac materiem prebuit.
Amor autem Aspasia atq; ereptio non nihil omnino ad culpam cause
attulit. Igitur se totum Teribagi consilijs regendum cōmisit. ac iam
multas conspirantibus. Eunuchus conuirationem ordine exploratam ha-
bens regi indicauit. ut noctu cubiculum irrupturi regem incautum
oppressuri essent. Quo indicio Artaxerxi tantum negligere periculum
instructasq; insidias non cauere indignum est uisum. Atq; ullis uō cer-

noribus argumentis rem pro certa habere multo indignius. Huius-
 modi igitur consilium capit eunuchum sectari illos iubet et ubique
 illis adesse. Ipse cubiculi pariete qui post lectum erat effracto portaque
 effecta auleo texit. Instante hora adueniende rei. et eunicho occasione
 adesse nuntiante. inlecto constitit. nec prius inde se movit. Quam in se
 inuadentium ora conspexit et manifesto eorum quengque agnouit. Ut
 uero illos distringere gladios aspexit et ad se citato gradu incedere et
 sub moto auleo inconclauim se interiori proripuit ostioque obicito cla-
 morem extulit. Visi igitur ab eo parriade re infecta se per portas cur-
 su eiecerunt. Teribagum ut fuga salutis sue consulere admonuerunt
 quippe qui iam manifeste culpe reus teneretur. Ceteri igitur se iuncti
 alij alia effugerunt. At Teribagus dum interetur eum comprehende-
 re permultos ex regis stipatoribus interemit. Ad postremum eminus
 iaculo ictus concidit. de dario autem una cum liberis ex fuga abstratto
 iudicium fieri uoluit. conuocatisque regis iudicibus quod ipse iudicio in-
 teresse nollet sed per alios accusaret. iussit seruos conscriptam unius-
 cuiusque sententiam ad se perferre. Latis autem omnibus iudicij caput
 sententis serui comprehendentes in propinquum carcerem coniecerunt.
 Vocatus deinde litor cum nouacula aderat qua damnatorum capita
 precidunt. ingressus autem dary conspectu exterritus ad portas refugit
 spectansque herebat. quasi animus eum ad necem regis atque vires defectu-
 re essent. foris uero instantibus iudicibus imperio ac minus reuersus
 altera manu comam impliatam tenens strato humi regi nouacula collum-
 perrupit. Nec desunt qui dicant presente rege iudicium esse factum.
 Darumque ipsum aperte argumentis conuinctum inficiem proadisse pre-
 cibus obsecrationibusque supplicem ut sibi ignosceretur. at illum ira patu
 insurrexisse. nudatoque gladio Darum repetas sepius uulneribus occidis-
 se. Deinde cum inaulam se recepisset sole adorato hoc esse locutum. le-
 ti o per se abite atque alijs nuntiate. Regem Artoserxem inscelerosos
 atque impios parriadas penas expetuisse. Insidie igitur et conspiratio
 huiusmodi exitum habuerunt. At Ochus fretus Atosse opibus in spem
 maximam uenerat. sed eum Anaspis qui reliquus erat exlegitimus.
 et Arsamus metus soliatum tenebat. Ariaspi enim non tam quod Ochus
 preiret etate quam quod facultate simplicitate humanitateque prestaret regnum
 communis consensu et uoluntate persarum deferrebat. Arsamem uero ha-
 ud latebat Ochum magni consilij et prudentie uirum ac patris persimi-
 lem esse. Versare igitur animo cepit qui utrumque insidijs opprimere posset

Cum uero instructus ad fraudem ac cecis audus foret. crudelitate natu-
re in Arsamem est usus. uersutis ac fallacis Ariaspem aggressus est. Nullis
enim adeum eunuchis atq; amas regis cum minus atq; horrendis nuntijs pa-
trem deceuisse illum crudeliter atq; ignominiose necare. Qui hec indies sin-
gulos ut arcana significare uisi cum alia imminere. alia prope iam & instare
nuntiarent. sic terruerunt hominem perturbatunq; sic amente consilio qd ad-
duxerunt. ut parato sibi ipsi letali ueneno e potog euita discederet. Rex uo
cum et mortem et modum accepisset illum fletu ac lachrimis prosecutus est.
de causa in suspicionem adductus peruestigare et querere affecta iam etate no
potuit. sed Arsamem maiore caritate complexus est. uidebaturq; maximam
illi fidem habere. et cum eo liberius sermones habere. Quare Ochus haud di-
fferendum esse rei gerende tempus existimans. Arpata Teribaci filio suborna-
to per illum Arsamem tollendum interficiendumq; curauit. Erat tum Arto-
xerxes inclinata iam etate paruo mortis discrimine. Adiuncta ad nature imbe-
cillitatem ex filij calamitate inestita. ne parum quidem temporis restitit. sed
continuo egritudine animi et angore extinctus est. cum ad nonagesimum et
quartum annum uixisset. Ex quibus duo et sexaginta regnauit. mansuetu-
dinis et clementie extimationem assecutus est quam non mediocriter auxit
Ochus. qui immanitate cunctos et crudelitate superauit.

EXPLICIT VITA ARTOXERXIS FELICITER DEO GRATIAS AMEN ✓

AD CLEMENTISSIMUM PRÆM IULIANVM CESARINVM SACROSA-
NCTE RO. ECCLESIE PRESBITERVM CARDINALEM. LAPI CASTE
ILLVNCVLV PROHEMIVM IN ARATI VITAM INCIPIT FELICITER.~

VM ARATI Sicyoni clarissimi duas res domi nubi atq; ge-
stas ex plutarcho latine interpretatus essem easq; ad aliquem
prinapem pro mea consuetudine mittere statuissem. dubitanti
mibi diu deliberanti cunam nostrorum prinapum potissimū
• dedicarem has luabratunculas meas. nullus sane occuriebat.
cui consilio prudentia/ animi magnitudine/ integritate/ constantia/ cum bellias
rebus et gloria militari Arati vita conuenire uideretur. Nocte igitur quadam
in hac cogitatione ac meditatione defixus seruis incubiculum discessi. ubi cum
acubuissem. et ut assolet homines ex longa ac uehementi animi intentione fa-
tigatos altior solito me somnus inuasit. Ecce continuo ut de homero Ennius tra-
dit de quo solebat uigilans sepiissime cogitare et loqui. dormienti mihi se Ara-
tus obtulit. siquidem somnus illud fuit non diuinatio quedam cum et certa ac
uera uisio. Erat enim unago eius et simulacrum homine maius atq; angustius.
forma ipsa et figura corporis ut apparebat excellens quadam et admirabili di-
gnitate ac ueneratione. quales prorsus illi heros ac semidei fuisse perhibentur. or-
natus uero et habitus militari quo usum illum cum arbitror esse cum macedonas
procul apatrie finibus arcebat. cum eyaebat tyrannos et ad libertatem grecam
exatibat. ut me quidem cum torue ac minaciter aspersisset uehementer exterru-
xit et loqui conantem eiusq; aduentus tam percontari pre horrore uox ac uer-
ba defecerint. Tum ille uel quod ante re cognita ita paratus uenisset. uel quid
cum mihi esset animum diuinasset. hunc in modum me prior alloqui cepit. Quid
tu homo stulte agis? quid moliris? quo pergis? quo tam longa delibem-
tio quo tunc hic labor spectat? Quid autem amemus? quid queris? quid
postulas? dic obsecro cur nunc me ab inferis exatas? cur denique in lucem
reuocas? Nonne satis tibi esse uidetur me semel uite huius quam uirtutis
labores molestias solitudinesq; esse perpeissum. semel hominum insidias
fraudes fallacias pertulisse. semel crudelem ac nefariam oppense morte
macedonisq; regis crudelitatem meo funere satiasse. ut me cum monte om-
nia hec incommoda declinarim atq; effugerim etiam reuiuiscere uelis
atq; eadem rursus mala calamitatesq; experiri. quo mihi paulo post acer-
buis et contumeliosius moriundum fiti. Quare es igitur tanta a me iui-
ria prouocatus ut me quietum et cunctis omnibus solutum et liberum solli-
citare. lacessere uexare measq; umbras ac manes frustra exagitare con-
eris. Sive enim id inimico in me animo agis iniquum te esse quod in fonte

moles. fatigare necesse est. siue mei illustrandi nominis causa. longe i hoc
tua te fallit opinio cum ex eo plus ad me probri ac dedecoris q̃ splendo-
ris et glorie peruenturum sit. siue questus ac lucri causa. scias te nec
in eo quidem quippiam profecturum. Tunc ut me afficiat gloria. prin-
cipis aulam accedere. tu limen introire. tu eius bibliothecam ne dica
officinam scelerum et flagitiorum sentinam. uelut carcere obclusum
incolere atq; habitare iubeas. ubi perpetuo futurus sis puluere situ
squalore et sordibus obsitus. ubi ne minem oblectari. nemini prober.
nemini placeam. nunq̃ nisi exalande crapule querendiq; somni gra-
tia legar. nunq̃ eruditus uel etiam satis sobrias lectoris aures ha-
beam. nunq̃ ipse lucem aspiciam. ubi deniq; ut de ceteris sileam que
ue dicam pudore impediatur nihil honesti fiat. nullum pudicum aut
prinape dignum proferatur uerbum. Quibus tu me oculis aspicere.
quibus auribus audire posse existimas. At tibi credo hoc sumpto labo-
re merces aliqua permagna paratur. haud quaq̃ si id speras prin-
cipum satis tibi mores cogniti sunt. qui cum ipsi sint eiusmodi. tum
sui similes appetunt. his delectantur. his fruuntur. hos honoribus et
opibus augent. quippe quibus sua omnia consilia. seq; totos crediderint.
nec ad suas explendas libidines illorum opera carere ullo modo possint.
Disertos autem atq; eruditos. tum probos sanctos. religiosos uiros do-
mi quidem quasi ad ludum et ad iocum habere student non ut ab ipsis
boni aliquid dediscant. sed ut tales et ipsi habeantur illorumq; existi-
matione suam infamiam et turpitudinem tegant eadem fixi maiore
peccandi facultatem assequantur. quos tamen clam oderunt et depres-
sos extinctosq; cupiunt. nec usq; emergere aut se attollere patiantur.
nec alloquuntur fere unq̃ nisi coacti. quod arbitrator illorum se congressu
et sermone indignos censent. reprehensionemq; ab ipsis suorum scelerum
pertimescunt. Cogita igitur tecum antea diligenter quid agas. neu
quo temere prodeas. Siquid enim de me incautus statueris. haud im-
pune erit. Ipse te insomnijs perterrebo. nec mente consistere unq̃ aut
requiescere sinam. His equidem ita ab initio sum comotus atq; a deo me-
tu consternatus ut quo progrederer incertus animi essem. Postea uo
q̃ paulum me collegi. mihi illius reprimere audacia ac maledicta retel-
lere sum usus. Cum dicerem hoc ipsum de suis ut rebar principibus
uera loqui quibus ea fortasse lycurga aut draconis. solonisue legibus per-
missa erant. sed de nostris impudens mendacium esse. et siue inuidia et
maliuolentia eum ita loqui. siue eorum facta ignorare. deinde enumeratis

compluribus huius etatis principibus. teq; in illis qui et secum et cum reliquis equalibus maioribusq; suis omni uirtutis genere contendere possent. potestatem ei optionemq; feci ut ad quem potissimum mitti uellet eligeret. Quibus ille acquieuit parumper et letatus eo munere ex omnium meo unum te elegit. de cuius apud inferos uirtutibus et ab alijs et ab ijs qui tui ordinis e uita nuperrime comigrassent multa se ac diuina audisse referebat. Nec mihi tum in somno uisa et audita sic infixi animo impressaq; sunt. ut solutus somno uera ne an falsa forent diu mecum multumq; dubitarem. Ac nunc quidem Arati mortui de te iudicium tantum abest ut improbem ut ne ipsum quidem si reuocasset prudens nec melius facturum existimem. Et enim si in summo principe eog qui ceteris principibus prefuturus sit animi magnificentiā si sapientiā consilium industriam solertiā in maximis pulcherrimisq; muneribus gerendis atq; administrandis querimus. si fortitudinem constantiam patientiam insubeuendis periculis perferendisq; laboribus aut hec inter sunt omnia. aut in nullo alio profecto principe reperiri unq; poterunt. si in uita dicendo puniendis improbis benemeritis ornandis iusticiam et equitatem. si fidem preterea grauitatem desideramus ubi nam ea si uita defuerint requiremus. Jam uero in eodem si iusticiam temperantiā frugalitatemq; laudamus harum nobis omnium exempla uirtutum abste uno maxime repetenda sunt. Deniq; si liberalitatem beneficialem humanitatem si bonarum artium rectorumq; studiorum peritiā preapueq; eorum que appellaneur humanitatis esse dicimus oportere. parum te cognitum haberi. si quis hec non inter cuncta perfecta et accumulata esse concesserit. nec uero existimes uelim hec a me assentandi gratia dicta. nec ex meo tantum sensu esse de prompta. Nam hec ipsa de plurimq; alia aberuditissimo ac religiosissimo uiro Ambrosio amantissimo tuo cuius testimonium puto grauissimum sepius predicari diuinis et laudibus ad celum ferri audui. Quod si bellias rebus ut Aratus uersatus non es quippe qui te ad meliora studia ab adulescentia contulisti. notamen ille plus armatus oppressus a tyrannis graue profuit q; tu ut ita dixerim cogatus improborum consilijs afflicte et laboranti romane ecclesie profuisti. cuius tu statim et dignitatem tot iam per annos aduersus nefarios illorum conatus non sine maximis tuis periculis tutatus es. Ex quo in altissimū uitam ordinem cum paucas meritissimo ascendisse arbitror quem es non alienis opibus sed tuis uirtutibus assecutus et yside arabibus quid manus futurum auguro. Sed iam quo intendit conferat oratio mea. Ut igitur pater humanissime tibi quod a me iam pridem

deberi statui munus persoluator. Aratum ipsum ad te legendum et col-
legendum mitto/ nec iam inmittendo te fretus illius iram minasq; perhor-
resco/ quem te obsecro ultro ac sponte sua ad te proficiascentem ut soles al-
ios eiusmodi viros humane benigneq; exapias/ eiusq; res gestas dilige-
ter legas. Ego si in his legendis te delectatum esse aut meum studium no-
aspersum sensero/ plura ac maiora cum uoles editurum me tuo nomi-
ne esse profiteor.

**ARATI SICYONII VITA PER LAPVM CASTELLIVNCVLVM
IN LATINVM CONVERSA INCIPIT: ~**

HRISIPPVS philosophus tritum quoddam ueteri sermone
prouerbum. eius credo tristitiam reformidans conuertisse &
mutatoq; uerbo leniorem ad partem traduxisse uidetur. Quis
patrem laudabit nisi probi liberi. Hunc dionysodo-
rus troegenus arguens ueram ipse huiusmodi sententiam
proferre. Quis patrem laudabit nisi improbi liberi. At enim illos qui cum ipsi
nulla re prestant/ sed maiorum quorundam uirtutibus nitantur/ eorumq;
gloriam ad suam laudem frequenter usurpent/ petulantiam eo prouerbio co-
pimi et coerceri. Ceterum cum maiorum generositas ut inquit pindarus na-
tura conueniat quemadmodum tibi. qui uite rationem domesticis exemplis
conformaris. hunc ego pulcherrimum duco esse maiorum suorum clarissimo-
rum uirorum effereudo memoriam reuocare/ et de his quotidie aliquid audi-
re atq; loqui. Non enim hi suis uirtutibus destituti aliene laudis gloriam
auaspentur/ sed ad maiorum splendorem suis laudibus adiunctis ut et generis
et uite duces extollant. Quam obrem ego cum Arati cuius tui/ cuius tu glo-
rie atq; opibus nulla ex parte dedecori es uitam litteris mandassem uire ut eam
ad te mitterem sum adductus non quin tibi uni preceperis eius res gestas ab i-
nitio penitus cognitas esse existimarem/ sed ut filij tui Polycrates et Pythodes
partim audiendo partim legendo ad domesticæ uirtutis exempla educentur/ ad
que eos conformari oportet. Sui enim amant homini/ nec dum perfecta uir-
tute imbuti optimum est quendam quasi duce[m] preficere. Sicyniorum ciui-
tas postea q[uam] primum sincera illa et diuina aristocrata ueluti harmonia quadam
confusa in seditiones et contentiones popularium et factiosorum hominum
incidit/ plures mutationes rerum perpe[ss]a successue insurgentium tyrannorum
non prius se ex ea contagione et turbatione recepit q[uam] Cleone interfecto Timo-
chidem et dimandatos et pollentes opibus in ciuitate uiros delectos summe
rerum prefecerunt. sed cum iam res. p. ceratim aliquem statum obtinere

uideretur. Timochidas uita defunctus est paulo post. Abanadas patris fili-
 us sublato clina tyrannidem occupauit. clineq; amicos ac domesticos par-
 tim eiectis, partim interemptis filium Aratum qui septimum annum agebat
 collere gestiebat. Sed puer nulla turbatione ac labe domus fugienobus
 permixtus perauitatem uagatus, pauidus et omnium ope destitutus forte
 quandam imprudens mulieris domum intravit que ab Antide soror, pro-
 phanto cline fratri nupta erat nomen ei solè fuit. Igitur egregia et precla-
 ra mulier diuino quodam numine rata ad se puerum confugisse occultum
 habuit ac noctu argos dimisit, sic effugiens ac periculis erepto Arato odu-
 uehemens tyrannorum ingeneratum augebatur indies. Educatu Argus ap-
 ud hospites paternos et amicos liberaliter firmum corpus et ualidum nactus
 ad palestram exercendam se contulit in qua adeo prestant ut et pentathli-
 cercamine depugnaret et coronas etiam consecutus sit. Qualis autem uir
 fuerit ex eius status coniectare licet in quibus athletica quedam extat spe-
 cies. Prudens autem aspectus ac regius non omnino uoracitatem ac rusti-
 tatem occultare potest. Vnde minus fortasse q̃ uidetur auli homini conue-
 nire orationi studuit. Attamen ornator et copiosior indiando fuit q̃ quibu-
 sdam uidetur qui ex monumentis eius iudiciū faciunt, que ille alijs inten-
 tus in chirographis ut uerba occurrebant negligenter scripta reliquit. Se-
 quentibus autem temporibus Diuias et Aristoteles dialecticus ab antadam
 assuetum eorum sermionibus interesse atq; una disceptare, cum in foro perocum
 uersaretur per insidias necauerunt. Deinde Nicodes interempto fraude patris
 abanade patre qui insily locum successerat ad se tyrannidem transtulit, hunc
 aspectu simillimum perandro cypseli filio uelut persam otontem alcmeoni
 amphiarei fuisse tradunt hec tori laedemonium adolescentem quem scribit
 Martius a multitudine spectantium, cum se errore lapsos agnouissent pessunda-
 tum esse. Nicodes quatuor iam menses tyrannidem optinuerat, quibus mul-
 tis malis ciuitatem affeet, et ne priuaretur per insidias abecholis in periculi
 uenit. Cum Aratus adultus etate et splendore et nobilitate familie et ingenij
 uiribus quod non paruum neq; hebes in eo fuit sed aet et supra etatem consilio
 prudentiaq; perfectum multum iam nominis et auctoritatis assecutus erat. Ex-
 quo exulens ad eum potissimum animo se conuerterant, et Nicodes rem haud
 negligendam ducens clam atq; alonge spectabat eiusq; conatum summo stu-
 dio obseruabat, non quod illum tam audax facinus nec tam periculosum au-
 surum aut aggressurum timeret. Verum suspicabatur ne ad reges opem pe-
 titurus confugeret qui cum patre amicisq; hospitib; iuncti fuerant. Et enim
 re uera Aratus eam consily uiam uire statuerat, sed cum Antigonis possi-

citus/ negligeret ac tempus traheret que uero abegypto ptolomeo
o q̄ afferebantur spes longe abessent/ statuit per se ipsum tyrā-
num opprimere. Consilium cum Aristomacho primum Ecdelego
cōmunicat. horum Aristomachus ex sicyone exul. Ecdeleus autē
megalopolitanus ex arcadia erat uir in phylosophia nobilis et in
rebus gerendis exeratus/ qui arcesilai achademq̄ auditor fue-
rat. Illis rem probantibus de ipsorum sententia ad alios exules
deculit. quorum pauca uerecundia adducta quod turpe sibi esse
dicerent/ eam spem intēsam^m dimittere operam ei suam pollicati
sunt. plurimi Aratum abincepto deterriere conati quippe cū eum
ob inexperienceam rerum attollere animos dicerent. Ineunte uero
consilium de occupando quodam sicyonis locum unde aduersus
tyrannum bellum gereret/ accessit argos uir sicyonius Xenochs
cuiusdam exulis frater qui ex carcere effugerat. hic xenocle ip̄o
perductus ad Aratum/ inquit murum qua ipse conscendens ena-
sisset/ intus non ferme a terra emuere/ sed locum saxosum atq̄ edi-
cium esse/ extra uero altitudinem muri non magno labore scalis ad-
motis superari posse. his nuntiatis duos priuatos seruos Seutham
et technonem explorandi cognoscendi q̄ muri gratia cum xenocle
emisit. satius esse statuens/ si posset clam uno periculo celetiter re-
totam transigere/ q̄ diuturno bello apertisq̄ certaminibus priua-
tum cum tyranno contendere. Reuerso autem xenocle/ et qui cum
eo ierant/ muriq̄ mensuram ac loci situm non autum neq̄ diffi-
cilem nuntiantibus sed ad euntes latere difficile esse ob cuiusdam ortu-
lani canes paruulos quidem sed latratu acres atq̄ inexorabiles ad-
rem gerendam aggressus est. Armorum autem apparatus nouum
nihil inusitatum ue habuit/ cum omnes fere per id temporis excur-
sionibus et populationibus inuicem uterentur. Scalas Aphranor ma-
chinamentorum arafex clam omnibus instruxit. cui ars ipsa presta-
bat ut id absq̄ suspitione efficere posset. Nam et ipse unus enūō
exulum erat. Viros sibi amicos eorum qui argis erant expauas de-
cem quisq̄ accomodauit. ipse autem priuatim ex domesticis triginta
armauit. per xenophilum etiam expredatorū manu haud multos
milites mercede conduxit/ inter illos fama uulgata se addiripien-
dos regios equos sicyonem educturū seperatim plurimis eorum ad
polignoti turrim premisis atq̄ ibi operari iussis/ premissis etiam ca-
phisia ab eo cum quatuor expedias qui noctu ad ortulanum accederent

et simulatione uatorum apud hominem diuercentes ipsum et canes
occluderent. haud enim aliter a deundi facultas dabatur. Scalas
autem in achanasce sunt autem mensurae quae quinquaginta medim-
nos atticos capit. coniectas uehicularumque impositas prouexerunt. Inter
haec exploratoribus quibusdam argis cognitis. qui occulte aratrum
aratumque obseruare dicerentur. prima luce procedens palam om-
nibus in foro cum amicos uersatus est. deinde cum in gymnasio
se perunxisset. abductis secum quibusdam ex palestra adulescen-
tibus qui cum eo potare consueverant domum discessit. nec ita mul-
to post. uisi sunt eius serui per forum coronas ferre. lampadas
emere cum is colloqui qui in potationibus et uoce et tibys canere
soliti essent. Haec intuentes decepti falsa specie exploratores cum
visu sic inter se colloquebantur. nihil profecto tyranno timidius.
si Nicodes tum eiusmodi ciuitatem optineat. tantis opibus poten-
tiaque munitus sit formidet adulescentem exulem. qui fuge exi-
lyque uaticio ad uoluptates et diurnas potationes abutatur. Ita fal-
si opinione sua abierunt. Aratus statim pransus urbe egressus
cum ad polygnoti turrim peruenisset. inuentis militibus a se ante
premissis in ueniam duat. ubi cunctis quid facere statuisset aperu-
it. pollicensque eos et hortationibus ante uicem conatus insigniumque
apolline militibus dato tum dimisso lunc aratum ad rationem
itineris properato gradu urbem petere contendit. deinde tur-
sus constat ut lunc luce inuia uiceretur. qua occidente ad ortum
urbi proximum iterat. Hic caphisias obuiam pronuntiauit
se ocluso ortulano canum capiendorum quod prius exiliuissent.
sibi copiam non fuisse. cum uero plurimum obmetum concidisset ani-
mi. ac pedem referre iuberent. Aratus eos confirmauit ostentata
spe se abducturum si canes numquam infensi esse pergerent ac si-
mul qui scalas ferebant premisit. quibus ecclius et mnelicheus
prepositi erant. ipse cunctanter sequebatur. Jam canibus latratu in-
stantibus et in ecclium ac socios incurrentibus nihilominus ad mu-
rum se inferentes scalas tuto ad mouerunt. cum uero primi per sca-
las ascenderent qui matutine custodie praefuerat tintinnabulo pre-
cedens socios adducebat plurime collucebant facies tumultus et stre-
pitusque incedentium ubique erat. Illi ut erant in scalis subdentes
qui in muro erant facile latuerunt. Alia autem custodia priori con-
traria ueniente in ultimum discrimen adducti sunt. Illa etiam dedi-

nati cum preteriret inualicatus et edelus priores in muro steterunt.
occupato deinde utriusque muri aditu. Technonem ad aratum dimi-
serunt subsidio appropere iubentes. Non multum enim spatij inter
ortum turrumque urbemque et turrim intererat in qua uenaticus ca-
nis permagnus instatione collocatus erat. Is siue quod natura segnis.
siue quod diurno labore fatigatus esset incedentium strepitum haud
sensit sed ora canibus deorsum illum latratu exatantibus submi-
lle et obscure ab initio infrendere cepit. cum appropinquantibus
illis magis uocem intendit. et latratus plurimus passim locum co-
pleuerat. ut qui eregione incustodia erant exaudirent ac magna
uoce rogaret canis magistrum cuius gratia canis ita uehementer a-
tq; asper latraret nunquid noui esset. Alter eturri nihil noui esse
respondit. sed canem lumine custodum et strepitu tintinnabuli irri-
tatum esse. Hec Araa militibus multum animi atq; audacie addidit.
opinantibus canis magistrum eius consilij consilium rem gerere. Pre-
terea alios inauitate permultos conuictos transigendi negotij ad-
iutores futuros. Attamen ad murum subeunabus magna difficultas
cum summo periculo impendebat resq; in longum trahebatur. inuir-
uatis scilicet nec pondus ferentibus nisi cunctanter ac sigillatim con-
scenderent. Vergebat preterea tempus. gallique cantu diem aduenire
nuntiabant. nec aberat longius cum rustici qui uenale aliquid ad-
mentatum introferre consueverant ad urbem accedunt. Quare Ara-
tus properans in murum ascendit cum iam quadraginta ex omni numero
ante eum murum obtinerent. Adiunctis preterea paucas ex his qui de-
orsum relictis erant cum is ad domum tyranni atq; ad pretorium im-
pecum fecit. hic stipendiarii aram exorbabant. In quos incautos ac
nil tale suspicientes repentino atq; improviso aduentu cum inaccesset
omnes comprehendit. neminem manu uiolauit. tum continuo amicos
domo exatum misit. qui subsidio sibi adessent. Quibus eo undique
confluentibus iam illuxerat dies. theatrumque uulgus compleuerat.
omnibus ad incertam famam suspensis. nemini que gerebantur co-
gnitis. priusquam procedens preco inturbam denuntiavit Aratum ad-
esse et aduendicandam libertatem cives adhortari. Tunc confisi ad-
esse que iam diu expectarant uno impetu cuncti ad portas tyranni
ignem intulerunt. Incensa flagrantiaque tyranni domo flamma ingens
et manifesta sublata usque corinthum eluxit. Ut admirati rei no-
uitate corinthij parum ab fuerint quin ad auxilium ferendum

consurgerent. Nicodes igitur imprudens omnibus quibusdam ciui-
 lis ex urbe migravit. Milites simul cum sicyonibus restincto igni prede ac
 directioni tyranni domum subiecerunt. nec id Aratus fieri prohibuit. ce-
 teris quoque bonis fortunisque tyrannorum in medium ciuitatis expositis in-
 tanto tumultu periculisque neque ex his qui inuaseraut neque ex aduersariis
 quisque interijt. nec omnino uulnus accepit. sed rem gestam penitus ex-
 ptem cedis expertem ciuilibus sanguinis fortuna seruauit. Exules deinde
 reducti tum qui a Nicole numero octuaginta. tum qui a superioribus tyra-
 nis haud pauciores trecenti electi ciuitate fuerant. diuque atque adeo quin-
 quagenario exilio uagi errauerant. Cumque inopes plurimi redijissent suas
 possessiones repetebant. uillasque suas ac domos adeuntes in magnam difficul-
 tatem Aratum coniecerunt intuentem extra ab Antigono ob inuidiam recupe-
 rate libertatis insidias rei. p. parari ciuitatem ipsam dissensionibus ciuium
 ac seditionibus agitari. Unde expressenabus difficultatibus optimum id fa-
 cti ratus rerum summam adacheos deculit atque in unum corpus cōsim-
 dit. et cumque ij dona essent haud inuita acheum nomen ac rei. p. subie-
 runt qui non multum sub id tempus auctoritate neque opibus eminebant.
 Exiguus enim erat ciuium numerus neque opimum neque fertilem agrum
 habebant. mare pluribus locis importuosum ad continentes per cautes
 ferebatur. Attamen ostenderunt ij gratiam uiribus inexpugnabilem
 esse. quotiens rerum statum constituto. consentiens ubique et tranquilla pax
 foret. ad hec prudens aliquo duce uteretur qui cum pristina grecorum
 potentie ne portionem ut ita dixerim uel minimam obtinerent. et ex una
 ciuitate ut in eo statu temporum esse poterat. clara ac nobili simul omnes
 essent nec fixi uiribus sed consilio non inuidendo primo ribus. sed pare-
 do et obsequendo non suam modo tot ciuitatibus. potentatibus. tyran-
 nidibusque undique circumsepti libertatem retinuerunt. uerum etiam alio-
 rum grecorum plurimos in libertatem uindicarunt incolumesque seruauerunt.
 fuit autem Aratus natura ciuis admodum preclara semper atque ardua
 spectans publicas in rebus quam in priuata curiosior diligentiorque. Capitalis-
 simus hostis tyrannia nominis. Amicitias atque inimicitias ex rei. p. uali-
 tate gerebat. Ex quo non uidetur tam diligens amicis fuisse quam re. pu-
 blicae mitis et placabilis inimicis in utraque mutatione oportunitati ac
 tempori seruens. Vna atque eadem omnium gentium ciuitatum collegij
 theatri uox erat. illum nullius preterquam bonorum uirorum amicum esse. Ma-
 nifesto autem in bello apertisque certaminibus obeundis. remissi et diffide-
 tis animi. Indistimulando. suaque facta occultando. tum in capiendis clam

urbibus tyrannisq; opprimendis efficacissimus. firmissimq; consilij fu-
it. Quare cum in multis ex insperato rem optime ductu suo admi-
nistrasset/ haud pauciora que facti possibilia erant offensionis metu
reliquisse uidetur. Et enim non fere q; modo quedam per nocte acri-
ac perspicaci sunt visu/ interdum desiccatione tenuitateq; humoris q;
circum stat oculum et luas temperiem ferre non potest luminibus ca-
piuntur. sed hominis quoq; uis ac prudentia eiusmodi natura est
ut manifestus impericulis et indicis turbetur. nec sibi ipsi consistere
queat. Ad res autem latentes et occultas audens atq; intrepida
est. hanc inequalitatem ac uarietatem in prestantissimis inge-
nys philosophice discipline imperitia effiat uirtute ueluti natura-
lem quendam fructum nulla adhibita cultura sic absq; preceptio-
ne et doctrina producente. Hec igitur exemplis experiri licet. An-
tus uero cum se ^{sa}uauitatem confusa re. p. acheis adiunxisset/ inter
equites militare obiciens munus obsuauitatem morum facilitatemq;
naturae a principibus colebatur/ quod q;uis ipse gloriam suam et
potentiam ciuitatis quasi signum aliquod uniuerse graecae substilis-
set semper tamen acheorum imperatori quicunq; is foret siue Dy-
meus siue triens. siue obscurioris ciuitatis ad omnem belli usum
operam suam exposuit ac dicto obediens fuit. Viginti autem et
quinq; talentis dono a rege ptolomeo acceptis ea ciuib; suis siue ad-
redimendos captiuos siue ad aham necessitatem agentibus erogauit.
Iustanabus uero infense exulibus ut sua sibi redderentur bo-
na possessionesq; turbantibus/ cum sanari id malum nulla ratione
posset. et exactum atq; interitum ciuitati impendere uideretur.
persperit unam tantum spem in ptolomei liberalitate sitam esse/ in
egyptum mari profectus ab eo precibus impetrauit ut ad dissolu-
tionem debitorum et ad componendas ciuium discordias grandi
pecunia leuaretur. Soluit igitur ex methona supra maleam. sed
cum uentus atq; estus expelago uehemens descenderet cedente gu-
bernatore preter uectus uix adriam attingit que hostium ditionis
erat. Ab Antigono enim tenebatur/ presidiumq; ibi regis locatu
erat. id preuenies dimissa nauis uno tantum amico abantha comi-
tatus q; longe amari abijt et cum iam ad uesperasceret declinan-
tes indensissimam siluam ibi per noctem egre flierunt. Paulo post
preses regij presidij reuersus atq; Aratum requirens a ministris eius
deceptus est/ dicentibus illum statim se fugam in euboriam contulisse.

Igitur nauium et que in ea uehebantur cum hostilia decreuisset reti-
 nuit. post multis diebus Arato in magnis difficultatibus consti-
 tuto felicitas quedam diuinitus oblata est. Romana enim naus ad
 eum locum appulsa est quo interdum speculatum mittebat et ubi
 interdum ipse laticans moram trahere solitus erat. Nam igitur in
 syriam delata conscendens cum nauarcho egit ut in tariam se ex-
 poneret. itaq; expositus est. cum in ea nauigatione haud minora
 q̃ ante pericula occurrissent. Excavia autem longo tempore in
 egyptum traiaens inde ad regem se contulit quo familiariter ute-
 batur. queq; signis et tabulis ex grecia sibi deuinxerat. Nam cum
 in eiusmodi rebus Aratus haud uulgarem sensum haberet quo-
 tidie aliquod summorum artificum. imprimis q̃ Pamphili et me-
 lanchi opus studiose conquirens ad regem mittebat. Adhuc enim
 sicyonie gloria litteris et pingendi artificio insignis erat ut que
 sola incorruptum suum decus et speciem obtineret. Ex quo Apel-
 les ille magna iam parua admiratione eo se contulisse dicitur. ta-
 lentoq; pactus apud eos uiros esse uersatus illustrandi potius no-
 minus gratia q̃ a discipulando artis. Itaq; Aratus alias quidem ty-
 rannorum imagines statim libera ciuitate sustulit. de Aristrati
 uero imagine qui philippi etate floruerat tollenda diu delibe-
 rauit. fuit enim Melanchi discipulorum opus. Aristratus incur-
 ru uictor quam etiam picturam attingisse Apellem Polemon periege-
 tanus est auctor. Erat opus nobile atq; admirandum. proinde
 agebat Aratus tanta artificio interitus sed communi odio quo in ty-
 rannos flagrabat deleri simulacrum iussit. Tradunt pretereā
 Nealcam pictorem collacrimasse et Arato pro salute operis se sup-
 plicem prebuisse. atq; ubi impetrare non potuit dixisse bellum cum
 tyrannis non cum tyrannorum imaginibus esse gerendum. Cur-
 rum igitur ac uictoriam missam faciamus ipsum uero Aristratum
 ego tabula excedentem prestabo. Permittente igitur Arato Neal-
 cas Aristratum deleuit. locumq; uacuum minio tinxit. Aliud
 autem nihil immutare ausus est. deleti pedes intra currum
 latere dicuntur. Ex huiusmodi igitur rebus Aratus ante regi ca-
 rus erat. et tunc presens usu atq; experientia cognitus magis etia
 in eius amicitiam insinauit. Ab eodem etiam centum et quinquagin-
 ta talentis ad componendum statum ciuitatis donatus est. quorum
 quadraginta statim secum asportatis in peloponesum delatus est.

reliqua diuisa in posterum certis quibusdam portionibus misit. fuit igitur magnum tantam pecunie uim cuius sperare cuius parua parte xaly imperatores ac principes ciuitatum accepta a regibus suas illis patenas turpiter seruire coegerunt. Mauius etiam quod ex ijs pecunijs sublatis simultaneis inter pauperes et locupletes reconciliata pax est. populo uero uniuerso salus cum securitate parata. Admirabilis profecto illius intantis opibus tantisq; honoribus modestia fuit. Creatus enim arbiter ad exulum res constituendas. summa sibi rerum omnium potestate permissa solus quidem haud obire eum magistratum uoluit. sed ex ciuibus quindecam sibi collegas delegit cum quibus una magno labore ac sollicitudinibus pacis ues amicitiaq; coniunxit. pro quibus non modo ei publice a ciuitate meriti honores decreti sunt sed etiam ab exilibus priuatim erea statua constituta. huiusmodi carmen inasum.

Versus.

Consilia et uires progris haustaq; bella
Heraclis et summa celebrantur laude columne.
At tibi nos Arate pro libertate recepta
Erigimus statuam uirtutis uultuq;
Namq; olim patriam diuinis legibus ornans
Sublimem celo potuisti equare superno.
His rebus gestis Aratus ciuem inuidiam gratia in se ciuium et beniuolentia superauit. Antigonus Arati successu eger cupiens illum aut omnino ad amicitiam suam traducere. aut iniecta calumnia a ptolemeo distrabere cum alia benignitate hominem recusantem sibi denunciare aggressus est. tum etiam corinthis dijs immortalibus operatus uictimarum partem Arato sicyoniam misit. et in aena multis audientibus conuinctus in medium locutus. sicyonius hic inquit adulescens inuitis et inhumanus est. sed ingenio liberali ac animi studiosus mihi quidem morum regum et institutorum optimus iudex uidetur. qui cum spem suam alio intendisset nos antea contempnebat Egyptiorum opes admirabatur elephantos. classes aulas auditu accipiens. num ubi ea res agnouit scena tantum esse et tragedia dignas omnino animo ad nos se conuertit. Accipio igitur et ipse adulescentem et ad omnia eius opera uti constituo. et a uobis in amicis habendum censeo. Ex ijs sermonibus calumnie materiem nacti obrectatores et inuidi certatim Aratum apud ptolemeum per litteras accusabant. Quibus adeo permotus est rex ut in greciam etiam que-

istum mitteret. Sic igitur amicitie regum et tyrannorum feruentes ac
 repentine sunt et ardore quodam amoris subito incenduntur. sed labe-
 factari expugnariq; facile possunt. et uelut uentis inuidie atq; ca-
 lumnie flatibus assidue agitantur. Aratus autem ab acheis primum
 bello gerendo prepositus imperator locridem e regione oppositam ac ca-
 lydoniam depopulatus est. Boetys subsidio profectus cum decem mili-
 bus militum occasione rei gerende exadit. Cum ab is incheronia an-
 te cum etolis male atq; infeliter pugnatum esset. Ab eo cito boetio-
 rum duce ac mille hominum cum eo celsis. Anno autem ab eo prelio rur-
 sus imperator delectus. rem illam preclaram atq; arduam est aggressus
 non sicyoniorum nec acheorum studio sed communis sibi uniuerse
 grece imperio ac libertate proposita macedonum presidia ex acrocorin-
 tho depellere. Chares quidem atheniensis cum aduersus regis duces
 secundo prelio usus est. scripsit atheniensium populo se marathone pu-
 gne sortem deuasse. hanc autem pugnam haud inepte agat si quis
 pelopide thebani ac thrasibuli atheniensis tyrannorum cedis sortem
 appellet nisi hoc inter se quod non cum grecis sed cum exero hoste et pe-
 regreino dimicatum sit. Isthmus enim duo maria diuidens nostram
 cum illo loco terram coniungit et continet. Acrocorinthus uero mons
 est eximie altitudinis qui ex media isthmo nascitur. et cum custodiam
 nactus fuerit obstat. terramq; illam omnem que intra isthmum con-
 tinetur. commentio. aditu. militia. mercatura. terra mariq; excludit et
 dominum unum omnium constituit qui loco potatur. Quare non per
 uocum philippus iunior. sed uere ac seruo corinthiorum urbem compe-
 des ubiq; grece appellare uidetur. Igitur de loco acolis in medio cer-
 tamen erat quippe quem summa uel omnes precipueq; reges et tyran-
 ni capere merentur. Anagom quoq; in eo studium sic cupiditate exarsit
 ut omni genere furiarum ageretur. suspensus in id suas curas omnis
 sollicitudinesq; intenderet ut obtinentibus dolo eriperet. quoniam ma-
 nifesti conatus nulla ostendebatur spes. Extincto enim Alexandro sub
 cuius ditone locus erat. Niceae uxor rerum petita acrocorinthum
 presidio obtinente statim submisso filio ad no gratum munusculum adu-
 lescentem uetulam mulierem conuenturum blandas spes regis connubij
 et uite societatis afferens. ipsam cepit uelut quadam illecebra a deam
 petenda filio usus. sed cum sibi haud permitteret. sed enixius asse-
 rueret dissimulans cure sibi eam rem esse corinchi nuptias celebrat. ma-
 gno apparatu spectaculum prebet. diurnas potationes induat. et ut maxi-

me fieri potest ad omnem locum ac remissionem uoluptate et letitia
animum relaxat. Vbi tempus aduenit et amœbeum carmen ca-
tari in theatro ceptum. Nicæam in lectica regio luxu ornata ad spe-
ctaculum misit presenti honore letam. sed futuri longe ignaram.
Cum ad loann uentum esset unde uia diuertens superne ferebat
eam procedere in theatrum iubet. Ipse amœbeum simul et nuptias
missas facit et supra etatem animos ac spiritus infractos gerens ad-
acrocorinthum succurrit. Ac clausam portam repens bacillo percu-
sit referari iubens. Qui intus erant aspectu eius obstupentes pa-
tescunt portam. sic potius munitione haud se ipsum continuit sed
pre gaudio in ipsis angustis exultans pocula poposat tum in foro
uir prouerbi tam etate et tantis rerum mutationes expertus inter
tibianas circūfusus coronis / madidus ac lascauens uolutatus est /
obuiam uenientes salutans ac dextera blande exapiens ut facile appa-
reret exultans gaudium et lineam rationis excedens. magisq̃ dolor
ac metus animos perturbare et de sua sede dimouere. Itaq; Antago-
nus Acrocorintho iudicionem suam redacto ut superius dictum est
una cum alijs quibus maxie confidebat presidio firmavit / ei q̃ perse-
um phum prestat. Aratus etiam Alexandro superstitie hoc animo
uolutare cepit. sed cum acheis et cum Alexandro societas esset ab
incepto destitit. tunc autem oblata rursus occasione huiusmodi rem
conficere aggressus est. forte tum corinthei bis gemini fratres fuerunt
genere syri. quorum unus Diodes nomine in arce stipendia merebat.
Reliqui tres regio auro furam surrepto syaonem ad egiam quendam
argentarium adierunt. quo Aratus obeus artificum plurimum
ucebatur. Ac auri parte disposita reliquum unus illorum erginus
post rediens inuito pacto apud eum deposuit. Ex hoc factus egie
familiaris. et ab eo de aras custodia in sermonem adductus inquit
se cum per rupes exesi montis ad fratrem ascendisse. desperasse uia
transuersam qua humilior muri altitudo erat. Tum comiter egias
ita ne inquit uir optime ob exiguum adeo aurum statum regis labe-
factatis. cum possitis unam horam grandi pecunia uenundare. Nōne
furibus eque ac proditoribus deprehensis proposita mors est. Hic
arginus aridens conuenit cum eo se communico consilio dioclem
tentaturum. Nam alios fratres non satis se fidos putare. Pauas
post diebus rediens depactus Aratum se admirum staturum qua
murus haud altius quindecim pedibus extabat. et ad alia conficienda

cum fratre auxilio se fore suscepit. Aratus sexaginta talentis cum illis
 decedit: si res exsententia successisset, sin spe potumdi excedisset i co-
 lumis tamen cum illis euaderet domum ac talentum utriq; polliatus
 est. Sed cum sexaginta talenta apud egiā deponenda essent, nec
 Aratus per se eam pecuniam conficere posset, nec mutuando rem uul-
 gari uellet acceptis ex uxoris auro plurimis aureis satis eos egie de
 pacti argenti nomine tradidit. Atq; hic uir adeo enim animo ela-
 to fuit. tantumq; amorem rerum preclarissimarum insitum a na-
 tura habuit. cum sciret phoconem et epaminondam despiciendis
 pecunijs repudiandisq; muneribus longe grecis omnibus iustitia et in-
 tegritate prestare existimatos esse. ipse in eiusmodi res patrimoni-
 um suum effundere uoluerit, in quibus proprium periculum, salus
 omnium et illorum quidem imprudentium ageretur. Quis igitur hunc
 talem uirum non summe admiraretur, hodieq; illius animi magnitudine
 omni studio ac beniuolentia complectatur. qui tam magnis pecunijs penar-
 lum sibi tantum emendum putaret. et que pretiosissima diuitiarum omni-
 um ducantur. deposuerit ut noctu in medios hostes perductus de uita di-
 micaret. Nec ab ijs aliud ullum pignus acceperit preterq; rem preclari-
 ficanoris. Rem uero ipsam perse difficilem ac periculosam error quidā
 qui statim ab initio ex insatia inacidit multo difficiliorem ac periculosi-
 orem effecit. Technon enim Arati famulus missus est una cum dio cle
 ad murum cognoscendum. Is dyodem tum primū uiderat. ratus tamē
 ex ijs signis que ab ergino edoctus erat hominis se formam et figuram tene-
 re audierat subcrispo esse capillo colore fusco atq; imberbem. Profectus
 igitur quo inter eos conuenerat, erginum cum dio cle uenturum ante ur-
 bem ad locum cui aut nomen erat. operiebatur interim ergin et diochis
 frater dyonisiū haud consens nec particeps illius consilij dioch au-
 tem forma persimilis primus ad locum forte processit. At Technon
 signa sibi data repetens forme similitudine deceptus hominem percon-
 tatus est siqua sibi cum ergino necessitudo foret. cum respondisset
 fratrem se eius esse. omnino adductus est ut crederet se dio cle m al-
 loqui nec nomen rogauit nec signum aliud expectauit, sed dextera
 apprehendens de omnibus que cum ergino iuncta et constituta sunt cū
 illo sermonem instituit et eum percontatur. hic eius errorem astute
 excipiens a domnia responsionem accomodat. tum ad urbem gradu
 flectens continuato sermone illum nihil suspicantem secum trahebat.
 Cum iam appropinquassent et prope Technoni manus ut caperet inie-

cturus esset fortuito quodam casu Erginus reuertens illis se obuiam
tulit persentiens dolum ac periculum Techonem ut fuga euaderet
nutu admonuit. sic cursu elapsi ambo se ad Aratum receperunt. Nec tamē
illi re cognita spes nec animi conaderunt. sed statim erginum Dionysio au-
rum ferentem misit et ut rem clausam haberet obsecrantem ille negotium tra-
nsegit et dionysium agens ad Aratum remigrauit. quem statim ut uenit
haud amplius dimiserunt sed iunctum incustodiam dederunt. Ipsi deinde
ad rem adoriendam se comparant paratis uero omnibus reliquis que co-
pys in armis excubare iussis ipse cum quadringentis delectis ad portas secu-
dum iunonis finem consiluit. adulto tum instante uere luna menstruato ar-
citu confecto pleno orbe lucebat et nox pura ac luminosa erat. Ut arma
opposita ad lunam effulgentia ne palam custodibus fierent terrorem iniceret.
Iam primis urbis proxima loca tenentibus nebulæ amari exurgentes urbem
ipsam et uianam regionem late caligine et tenebris occuparunt. hic ceteri
confidentes calcros exiunt ne strepitus euntibus fieret et firmius nudis pe-
dibus in scalis consistere. Erginus autem acceptis septem expeditis adu-
le scenabus uelut dux uiam ingressus occulte ad urbem irumpit. qui pro
portis institutione erant obruncatis. scilicet eodem tempore ad murum illate.
Aratus continuo cum centum militibus conscendit reliquis quanta annati
maxima possunt celeritate consequi iussis. inde auulsis scalis per ciuitatem
centum ad oppugnandam artem discurrunt. Iam clandestino ingressu ue-
luta iam explorata uicina. Custodiam etiam quatuor hominum cominus
prelato lumine uenientem latuerunt. Adhuc enim inopaco lumine caligā-
tis erant. illos uero eregione conspiciunt. Igitur illis insidias collocant
quorum tres intra insidias prolapsi interficiuntur. quartus ense sauius
in capite fuga superstit. clamitans hostem intra menia esse. nec ita mul-
to post signis inuentibus ciuitas ad arma consurgit. uicos omnis con-
currentium multitudo compleuerat. fices multe partim deorsum partim
desuper ab ipsa arce incense locum illustrabant. confusus ab omni parte cla-
mor audiebatur. Interim Aratus per cliuium montis ascendere nitaba-
tur cunctanter ab initio ac magno cum labore. cum non quia oportuit
tenuisset sed ignatus eum decertasset impediētibz eam atq; obsura-
tibus tenebris. Obstabat etiam loca asperitas inquam eos error adduxe-
rat. hortante tamen omnes atq; exatante Arato ad murum capiendum.
Deinde mirabile dictu est ut luna perruptis nubibus exapiens illustra-
ta difficillima uie parte adiuuerit. quo ad constitutum locum subierunt.
Ibi rursus densatis nubibus in umbra eos abdidit occulta utq; Atqui

extra portam ad fanum iunonis relictæ erant Arati trecenti milites ut plenam uano tumultu ac luminibus urbem irruerunt. cum nequirent in qua proficiscerentur reperire nec illorum uestigia allequi facto globo quidam in loco olui opaco consistere. quo ad oppugnantes arcem qui cum Arato erant sagittis desuper et telis crebro in eos cadentibus militaris clamor exrehio deorsum perlatus et exconciuitate lictorum pulsa imago resultans incertos animos eorum et suspensos tenebat unde eius incertum clamoris esset. herentibus uero illis ambigentibusque inquam partem ferre arma oporteret. Archelaus qui regio exeratui dux prepositus erat cum magna armatorum manu cum clangore tubarum et strepitu per diuinum subiens in arati milites studio incensum ferebatur. intercentos incidit qui uelut ex insidijs insurgentes facto in Archelaum impetu primos ut quisque se obuiam tulit interimunt. reliquos cum metu perterriti se in fugam dedissent persequi quoad dissipato agmine per urbem uagi palantesque diffugerunt. Vix dum parua uictoria reuertentibus eruginus expugna aderat nuntians Aratum cum hoste manus conseruisse. eoque acriter repugante sub ipsam arcem ingens certamen esse. acceleri subsidio opus esse. Illi se statim eo dua iubentes. prouectique propius et ipsi sublato clamore signum dant se adesse. suisque adhortantur. et luna pleno lumine ostendebat arma que et longitudine agminis per angustias incedentis plura ac formidabiliora hostibus apparebant. et sonoris noctis clamore fauentium geminabat. et plurimum multo quod erant spem dabat. Ad postremum iunctis uiribus propellunt hostes et ipsi superiori loco occupato illucrescente iam die arcem tenebant. Solque itam manantibus radijs subdatus est. opus et relique e sicione copie Arato subsidio aderant exapienab per portas prope corinthis et ad comprehendendam regiam custodiam insurgentibus. Cum autem iam intuito constitutis omnibus ut uidebatur ab arce in theatrum descendisset infinita eo multitudo eius uidendi audiendi que uerba que ad corinthis habiturus erat cupiditate plenis missis undique confluebat. Dispositis autem ad ipsos introitus intrinseque acheis ipse atabernaculo armatus ore ac multum ex labore ac uigiliis immutato in medium prodit. ut langor corporis animi uoluptatem ac letitiam obscuraret. Effusis autem primo aduentu ad gratulationem cunctis hominibus accepta in dexteram manum hasta eaque inflexo parumque genu et inclinato corpore annixis multum temporis silentio eorum plausus et clamores excepit. cum uirtutem eius extollerent. fortunamque admirarentur. Vbi uero desierunt facto passim silentio. acheorum res gestas apta oratione

percurrit. et corinthios ut in acheorum corpus concederent adhortatus est. deinde portarum clauēs quę post philippicā tempora aliene ditionis fuerant tum primum corinthijs reddidit. Ex Antigonimilibus dimisso Archelao qui in eius manus captiuus inaderat. Theophrastum quod abire iussus non paruisset interemit. Persens dum caperetur arx egressus in Cenchreas confugit. Qui posteriori tempore cum uersaretur in ocio dicente quodam illum solum sapientem sibi ducem uideri per immortales deos dixisse. dicitur istuc quidem ex omnibus genonis institutis maxime quondam in cordi fuit. nunc autem a syaonio a dulescente admonitus sententiam mutō. Hec igitur de perseo plurimū historijs prodita sunt. Aratus statim herō et lecheo indicionem redacto et quinq; et uiginti regijs nauibus Equis quingentis potitus est. Syros quadringentos uenundauit. Acrocorinthum acheorum custodie commissum est. quadringentas milibus canibus quinquaginta totidemq; canum magistris in arce alendis. Romani igitur Philopemenem admirari soliti sunt. eumq; grecorum ultimū appellare quod post eum magnus uir nemo extiterit. Ego uero ex grecorum rebus gestis hanc ultimam hanc nouissime gestam esse dixerim. hoc enim audacia. hoc uiribus hoc fortuna optima ab eis administratum quod declarauit ea quę continuo postea consecuta sunt. Nam megarenses ab Antigono deferunt et in Arati fidem et amicitiam se dederunt. Troezen quoq; cū epidaurijs in acheos recepti sunt. Deinde cum educere copias statuisset in actie fines primam incursionem fecit. salaminemq; populabundus transiens predam abduxit. ac uelut ex carcere ac uinculis emissa acheorum potentia quācumq; ad rem sibi uisum esset uicebat. Atheniensibus tamen liberos captiuos gratis remisit. ad defectionē ipsis iuita suggerens. Ptholomeum acheis societate amicitiaq; coniunxit. belli gerendi auctoritate illi imperioq; terra mariq; permissō. Sic uero inter acheos opibus et gratia ualuit. ut si minus intra annum fieri licebat. elapso anno imperator deligeretur auspicioq; sua ac sententia omnia gereret. Et enim intuebantur illum non diuitias. non gloriam non regis amicitiam. non patrie sue utilitatem. non aliud preterea quippiam acheorum amplitudini anteferre. Existimabat enim tenui perse potentia ciuitatibus societatem et amicitia quasi quodam uinculo communī utilitate firmatam salua presidioq; esse. Ac ueluti corporis partes ob eam quam inuicem habet

conuenientiam uiuunt atq; spiritum ducunt, sepe-
 rate uero ac seclumete
 languescunt et corrumpuntur sic ciuitates e medio cōmuni-
 onē subla-
 ta funditus intēre. conseruari uero a se inuicem augeriq; cum al-
 terius aliamus magni corporis partes fiant, et cōmuni cōsensu ad-
 ministrantur libens uero finitamis et arbitrio suo uiuentibus, indi-
 gnum esse ducens arguios tantum seruire. Aristomachum eorum
 tyrannum insidijs delere constituit cupiens depulso seruitutis in-
 go eam ciuitatem acheis adiungere. Igitur qui ad tantum faci-
 nus gerendum animo parati essent inuenta sunt quibus Aeschilus
 et Charimenes uates prefuerunt. Enses autem illis deerant quod
 magne atyranno habentibus pene propositae essent. Aratus compa-
 ratus corinthei paruis pugionibus et incapsas inclusis eas uime-
 tis uiles quasdam et neglectas merces uehenabus imposuit, atq;
 ita argos mittendos curauit cōmunicata autem cum homine quoda-
 re a Charimine uate Aeschilus et socij indigne ferentes repudiato
 Charimene negotium in se suscipiunt. quod ille cum persensisset ira
 incensus insidias indicauit. cum y iam prope tyrannū appeterent
 quorum plurimi occupata fuga efors abeuntes in corinthum se recepe-
 runt. sed breui tempore interposito Aristomachus a seruis occiditur
 quo mortuo Aristippus tyrannus superiore multo crudelior et contu-
 meliosior tyrannidem inuadit. Accepta igitur Aratus omni acheo-
 rum uiuentute que pro tempore aderat ad urbem subsidio aduolat.
 ratus se se arguorum ad recuperandam libertatem erepta studia
 offensurum. Torpenabus uero illis et consuetudine seruitutem fere-
 tibus, nec ulla ad se deficiente exeratum inde re infecta reduxit.
 Acheis tamen inculpam ac crimen adductis quod in pace bellum intu-
 lissent ea que de re apud mantinenses in iudicium accersitis Arato
 absente acusante Aristippo triginta minarum iniurie estimate sunt.
 Ex hoc Aristippus Arati odio ac metu exagitatus ei adiutore Antago-
 no rege insidiatus est. dispositus ubiq; hominibus sibi negotium facies-
 sentibus et occasione temporis expectantibus. sed uera ac stabilis ci-
 uium beniuolentia optima pūnapis custodia est. Cum enim ita multi-
 tudo ac potentes allueti sunt, ut non ducem sed dua timeant multis
 adiudendum oculis, multis ad audiendum auribus utitur. facta om-
 nia et consilia precepit. Itaq; quoniam tempus admonet. statim hoc
 loco parumper consistere. et Aristippi mores et uite instituta percurrere
 quam sibi suspecta et infida tyrannus et felix ac celebris regnu

amplitudo prescripsit. Ille enim cum Anagonum haberet societate cō-
iunctum. multos ad custodiam sui corporis aleret inimicus nemo in ci-
uitate resideret. stipatores tamen et custodes extra inuestibulo ex-
bare iubebat. famulis autem cum cenaret exclusis conclauim statim oc-
cludebat. Ipse cum amata in paruum quoddam cubiculum superius
ascendens cataracta deinde obiecta ac lecto super imposito somnum
capiebat. qualem equum est capere hominem qui ita turbulentam
uitam et soliatam uiueret. Scilicet uero amice mater subtrahens et
aliud cubiculum claudens mane reponebat et tyrannum illum mi-
rificam deuocabat uelut ex spelunca instar rapituli emergentem.
Hic non ui et armis sed humili ueste et clamidula amictus lege ac uir-
tute fretus magnum atque inuictum imperium parauit. Unusque post ho-
minum memoria natus cōmunis tyrannorum hostis propagauit ge-
nus quod preclarissimum inter grecos usque ad nostram manauit etate.
Ex his uero qui arcas occupant satellites alunt armis portas cataractisque
tutandi corporis gratia muniunt. pauci uiolentam mortem uelut lepo-
res effugerunt. domus uero aut genus aut sepulchrum nullius reli-
ctum est celebrem memoriam ad posterum habiturum. Aratus igitur
cum sepius tentasset et aperto et clandestino apparatu Aristippum op-
primere atque argos capere ipse decedit. semel etiam actis scilicet cum
pauas ex insperato murum cepit. peremptisque custodibus qui eo subsidio
uenerant continuo dies illuxit. et cum a tyranno undique premeretur.
Argui eque ac si eorum libertas ea dimicatione ageretur. sed uelut
nemis instans certaminibus sedentes quieti magno cum silentio
equos et iustos eius pugne spectatores se prebuerunt. At Aratus cum
acriter in hostem pugnaret. hasta manu emissa in inguine uulnus accepit.
Tenuit tamen locum a se captum nec inde cum assidue oppugnaretur ab ho-
stibus usque ad noctem de qua ulla ui potuit. quod si etiam ad laborem
paulum noctis accessisset haud unquam profecto uanus eius diei conatus
fuisset. Jam enim tyrannus premissa magna suarum fortunarum parte
migrare ex urbe parabat. quod nemine Arato nuntiante. cum preme-
retur penuria aquarum. corpusque egrum uulnere traheret. milites
retro abduxit. hac uero desperata uia imperatim certamen prodixit.
adductisque in fines acheorum exercitu populationibus agrum uastauit.
et ad charetem fluuium acui prelio cum Aristippo cōmisso crimen subijt
destituci pugna partem uictoriam e manibus amissile. Nam cum reli-
quus iam exercitus manifeste hostem propulisset. uictorque magnum

spatium persecutus esset. ipse non tam coactus ab aduersarijs q̄ uir-
 tuti sue fortunęq̄ diffusis fuga se in castra recepit. Cum uero reuer-
 si ex persecutione ceteri ei succenserent. quod uersis infugam hostibus
 pluribusq̄ eorum q̄ ex suis castris commisisset. tamen ut uicti de se trophe-
 um statuerent uerecundia ductus de trophæo rursus dimicare consti-
 tuit. atq̄ uno interposito die instructas copias in aciem eduxit. cum
 autem sensisset auctum esse tyranni exercitum. animosq̄ militum ad-
 pugnam audaciamq̄ creuisse. haud ausus manus conferre. sed rece-
 ptis federe cadaueribus cum exercitu abiit. t̄ gratia tamen et beniuo-
 lentia ciuium conuolanda administrandaq̄ prudenter re. p. eam macu-
 lam delere contendens cleonias acheis adiunxit. ac nemeum certamen
 quod patrum foret et ad acheos magis spectaret indeonis celebrauit.
 celebrarunt etiam Argiui. Quo tempore licentia et securitas antea per-
 missa pugilibus primum confusa est. Ab acheis omnibus qui ex eo cer-
 tamine reuerentes per suum agrum iter facerent. ut hostibus captis
 ac uenundatis adeo uehemens eum atq̄ implacabile tyrannorum odiū
 ceperat. Breui post tempore cum accepisset aristhippum ad cleonias de-
 insidijs capiendas animo spectare. sed metu ipsius qui tum corinchi mo-
 ram trahebat deterri. peredictum coacto exercitu. uisibq̄ plurium dierū
 cibaria secum ferre. descendit in chechreā. ut opinione absentes per doli
 ad inuadendas cleonias aristhippum euocaret. qua in re eum non fefellit
 spes. Statim enim ex argis cum exercitu affuit. Aratus iam instans
 tenebris ex chechreis in corinthum reuersus est. clausisq̄ omnia custodia
 uisq̄ acheorum agmen egit. qui adeo compositi adeo prompti adeo celeri-
 ter consecuti sunt. ut non modo imprudentibus hostibus iter facerent. sed
 etiam durante adhuc nocte cleonias accederent et ad pugnam instruerent.
 prima autem luce apertis portis signisq̄ cuba dato cunctis et clamore hostem
 adortus continuo infugam conuertit et cum multis exitus locus haberet.
 ad eam partem se contulit quo Aristhippum iturum suspicabatur. facta aut
 usq̄ mœnas persecutione tyrannus aquodam cretensi tragico nomine
 ut dimas tradit interceptus infuga occiditur. Ex alijs uero supra mille
 et quingentos desiderati sunt. Aratus tam felix parca uictoria ac nullo
 suorum militum amissō. attamen neq̄ cepit Argos neq̄ liberauit. agia
 et iūmore Aristomacho cum regis exercitu irrumpentibus ac imperijs
 summam occupantibus. Conflatam uero superiori tempore calumniam
 sermonem. cauillam. diuacitatem assentatorum substituit qui tyrannos ad
 gratiam efferentes atebant acheorum ducem domi tumultuare pugnam

uniturum. et simul ac tubicen prodijt somno ac uortigine opprimi. Instru-
ctis uero ordinibus ac signo dato percontatus manipulos ac centuri-
ones. nunquid presentia sua opus sit. se enim sauum telis esse. discer-
dit longe exitum pugne expectaturus. hec iam adeo inuaduerant et
etiam phylosophi in scolis cum querebant perturbari animo et ipen-
denabus periculis colorem mutare ignaue ne an intemperiei cuius-
dam corporis et frigiditatis esset. ubiq; Aratum nominarent. eūq;
optimum ducem esse dicerent et tamen hec sibi incertaminibus eue-
nire. Sublato igitur Aristhippo e medio lysiadem megalo politanū
insidijs appetiuit. qui tyrannide patriam occuparat. Ille cum homo nō
segnis animi neq; abiecti foret. neque uelut plurimi tyrannorū in-
modestia et cupiditate ad hanc prolapsus inuiriā. sed ab adulesce-
tia incensus amore nominis et glorie et falsis quibusdam uanisq; ser-
monibus qui de tyrannide ut de re aliqua beata atq; admirabili fere-
batur. imprudenter et temere elatus atq; inde rerum potitus multas
itatum curis ac molestiis premebatur. suspicionē preterea suspensus
animum incertusq; erat et Arati insidias formidabat. Itaq; mutata
sententia pulcherrimam et laudabilissimam uiam inijt qua se pri-
mum odio custodia ac satellitibus liberaret. et patriam sibi suo
beneficio deuinaret. Arato accersito dominationem deposuit et
in acheos ciuitatem retulit. Quo facto achei illum laudatum orna-
tumq; imperatorem legerunt. Qui itatim cum Aratum gloria su-
perare uideretur alias res que haud necessarie uidebantur aggressus
laedemonijs bellum induxit. quod ne fieret instans Aratus
inuidia agere est usus. Ceterum lysiades secundo imperator con-
stitutus est refragante Arato atq; itudente ut alteri imperium
mandaretur. Ipse enim ut dictum est per annum imperarat. Ter-
tium igitur summa cum laude acheis imperauit ualissim cum Arato
quotannis cōmutato imperio. patefactis autem iniurijs cum Ara-
tum apud acheos sepius accusasset inuidia et offensione omnium
conadit. Et enim existimatus est ficto et simulato ingenio aduer-
sus ueram ac sinceram uirtutem certare. Et quemadmodum scribit
Esopus temiores aues ciuilo cur se fugerent percontanti respondisse
se quod accipiter aliquando esset futurus. sic lysiadi ex tyranni-
de suspicio immutatae uoluntatis conflata est. que eius nature per-
multum detraheret. At Arati nomen etolice res maxime illustratur.
Quo tempore insurgentibus ad illos comprimendos acheis et insimbo

agri megarensis dimicare properantibus. Adher Agidi lacedemoni-
 orum regi una ad prelium exeunti se opponens maledicta sales /
 caussa contumelias in eius molliam ignauamq; coniectas sedato a-
 nimo tulit. nec unq; turpitudinis specie ualida ac salutaria consi-
 lia abiecit. sed cessit hostibus geramam transcendens et abiq;
 prelio in peloponesum aditum prebuit. Cum autem irrupissent
 et improviso impetu pallenam cepissent. non idem sibi consilium
 fuit. non enim ultra cunctando tempus triuit nec expectauit quod
 ad hostium uires in unum undiq; coegerentur. sed statim presentib;
 copiis hostem adortus destituto ordine petulanter in ipsa uictoria
 exultantem facili fudit. Nam simul ac urbem ingressi sunt milites
 effusi ad predam et in ipsis edibus dissipati alter alterum in pel-
 lentes de bonis fortunisq; ciuium inter se certabant duces uero et
 centuriones arcumeuntes pellenorum coniuges et filias diripiebant
 et exeuntes galeas illorum capientibus imponebant ne quis alter co-
 gunitas abduceret. sed ex ipsis galeis cui queque cessisset domino
 appareret. sic autem affectis illis et huiusmodi operi intentis cona-
 nuo Aratus adesse nuntiat. exorto autem tumultu et consternatione
 priusq; auditum omnibus esset periculum primi in ipsis portis ac
 suburbis ut equum est intanta perturbatione rerum fieri athenis in-
 currentes uicti sese in fugam dederant. quibus effuse fugientibus
 qui subsidio ueniebant indubitationem quid agendum esset adduce-
 bantur. In ea trepidatione una ex captiuarum numero epigea cuius-
 dam clari hominis filia eximia forma et pulchritudine mulier. in
 diane sacello forte confederat ubi Epilectaches captam sibi optatam
 locarat galeaq; cruxis insigni ornat. hec repente ad tumultum exi-
 ens ut ad portis sacelli constat ac desuper pugnantes despectu or-
 nato ipso militari induta cum suis quidem suis angustiori q; ex homi-
 ne spectaculo fuit. hostibus uero diuinam aliquam speciem se uidere
 opinantibus terrorem formidinemq; iniecit. ut nemini animus ad re-
 pugnandum sufficeret. Pellenei ipsi affirmant deo simulacrum
 per alia tempora intactum mansisse. et cum a sacerdote motum de lo-
 co efferretur aspectum ita perstringere consuesse ut anullo contra as-
 pici posset sed ab eo oculos cuncti auerterent. nec hominibus modum
 horri esset. sed propinquas quoq; arbores cum portabatur in-
 fecundas redderet et imaturos fetus exaureret. hoc tum sacerdotem
 cum extra tulisset et ad oculos conuectisset. sic consternasse omnes ut

Miraculum

ut ne mente quidem consisterent. Sed Aratus in commentarijs suis
huiusmodi nihil scribit, sed uersis in fugam hostibus se una cum ijs
irrumpebat urbem palantes egisse. septingentosq; ex illis eo prelio ce-
cidisse quod opus in maximis fama celebratum est. Eam pugnam
Timantes arctifacillime pictura imitatus ante oculos posuit. Ceterum mul-
tis genibus Aratus cum etolis statim amicitiam iniit, ac pantaleone
fretus qui plurimum inter etolos auctoritate ualebat, duo populos no-
pae modo sed etiam societate coniunxit. sed cum studeret in libertatem
athenienses restituere, offensionem sibi et calumniam conflauit et ab-
aethis male audiuit quod federe sibi cum macedonibus in quorum di-
tione athenae erant inito stantibusq; indutis puerum capere aggressus
esset. At hoc ipse in commentarijs infatuatus quae scripta reliquit. Erginum
accusat cuius opera ad acrocorinthi expugnationem est usus. Illum eni
pruato consilio puerum inuasisse et cum fractis sculis fugiens premeretur
ab hostibus nominatim et conuenter Aratum uelut praesentem compellas-
se atq; ita deceptis hostibus euasisse. haud tamen probabilis excusatio ui-
detur esse. Nam erginum prauum hominem et syrum nihil rationis
est ad tam arduum facinus animum adiecit. nisi duce habuisset Ara-
tum. et ab eo data occasione rei gerende etiam uiribus adutus esset.
Quod idem etiam ita esse ostendit quippe cum non ter sed sepius cona-
sit puerum in ditionem redigere, nec re male gesta deteritus est sed spe
ad breve tempus fracta statim redintegrauit audaciam. Semel etiam
per thrasium fugiens cruas fregit multotiensq; inasione curatus est. uetus
etiam lectica diu militiam egit. Mortuo Antigono et filio demetrio regi-
um obtinente magis etiam animo athenis liberandis inabuit. despectis
omnino macedonibus et pro nihilo habitis. Itaq; cum abithyo demetrii
duce ad phylaciam prelio superatus esset ac uelemens rumor increbuit
set partim captum partim mortuum Aratum esse. Diogenes qui puerum
presidio asseruabat corinthum epistolam scripsit iubens urbe aethos
extrudi. quod iam Aratus interisset. Aderat tum forte corinthi
Aratus cum littere eo perlate sunt. sic illi atq; irrisi Diogenes ta-
bellarij discesserunt. Ipse quoq; rex nauem ex macedonia misit qua ad
se uinctus Aratus duceretur. Athenienses uero macedonum gratia ad-
omnem leuitatem assentationis conuersi accepto nuntio de Arati mor-
te coronas sumpserunt. Ex quo iratus ille statim copys in eos eductis
usq; achademiam infesto exercitu peruasit. sed suasionibus addu-
ctus maleficio et iniuria temperauit. Athenienses cognita eius uirtu-

ad salutem reuersi cum extincto demetrio ad spem recuperande libertatis incumberent / illum aduocant. Quod si altero cum acheis imperante. diuturno morbo oppressus domi distineretur / lecticiatus atheniensium oportunitate occurrunt. Ac Diogeni presidij prefecto persuasit ut centum et quinquaginta acceptis talentis ipse ciuitatem leuaret. Deinde eginetani et hermionei inacheos statim concesserunt. Adhuc magna archadie pars se illis adiunxit / ac macedonibus per id temporis propinquo ac finitimo bello occupatis. etolorum societate aucta acheorum res magnum incrementum accepit. At Aratus memor ueteris promissi et uana tyrannide arguorum anxius. per inter nuncios Aristomacho persuasit ut rem. p. in medium poneret et acheorum leges ac nomen acquireret / et lysiae imitatione maxime genti cum laude et honore imperare mallet / quoniam unius ciuitatis periculoso atque inuidioso dominio incubare / permotus autem Aristomachus Arati monitis et suasionibus / quinquaginta talenta ad se mitti iussit / ut stipendia ipsi qui sub eo meruissent dissolueret. eosque dimitteret. que dum exgerentur pecunie lysiaes non dum absoluto imperio cupiens eius actionis ad se laudem transferre apud Aristomachum Aratum accusauit hominem illum tyrannus insensum semper atque implacibilem esse suadendoque perfectum ut re sibi permissa inacheorum societatem ueniret. hic igitur acheorum principes qua beniuolentia et fide in Aratum essent maxime declarauit. Nam cum is obuiam contrariam sententiam dixisset Aristomachum receperunt. ubi uero placatus eius causam presens agere cepit prompte ac celeriter insententiam cunctes arguos phliasiosque re. p. donarunt. Sequenti etiam anno Aristomachus imperator constitutus est qui clarus apud acheos et graciosus statuens infines laconicos incursionem facere Aratum athenis exauit. Ille adeum rescribens ab ea militia deterere conatus est. quod nollet cum cleomene audaci homine et subitis successibus aucto inacheos bello implicari. Cum autem is perstaret omnino insententia nec ex ea dimoueri posset / paruit atque una presens militiam obiit. Cleomene ad pallantium ipsis cum exercitu imminente cum prohiberet Aristomachum prelio dimicare a lysiae accusatus cum illo incertamen de imperio disceptationeque uenit. et suffragis uictor duodecimo imperator creatus est. in quo imperio ad lyceum pugna a cleomene fusus in fugam se dedit / errabundusque noctu uagatus pro mortuo habitus. usque rursus de illo rumor apud grecos inualuit / seruatus uero collectisque in unum militibus. non fuit eo contentus quod sibi abire incolumi licuisset. sed

optime occasione usus cum id nemo timeret nec futurum suspicaretur
repentino impetu mantineos cleomnis socios adortus est capta urbe
presidioq; firmata acrolas aues eorum constituit / et que uictores nunq;
obtinere potuissent ea acheis uictis superatisq; parauit . lacedemonijs
rursus megalopolitanos bello lacerantibus . deductis eo subsidys cleo-
meni prouocant obuiam ire neglexit . cogenabus etiam megalopolita-
nis restitit . quippe qui neq; alias incohandi presidij natura cupidus
foret . et tum militum nu^o inferior cum homine adulescentia et audaa
sibi iam etate prouecto remissioribus animis ac minori ambitione certa-
men esset . Proinde ratus est quam ille perditando gloriam quereret
partam iam sibi cauendo et declinando conseruandam esse . Itaq; leuis
armature milibus effusus procurrentibus . sparatasq; usq; ad castra
impellenabus et per tabernacula eorum uage dispersis . haud quaq;
Aratus properauit . sed ualle i medio interiecta constitit ac transitu aues
prohibuit . His lysiades permotus atq; Aratum uerbis increpans equi-
tes hortatus est ut secum una insequenabus se ostenderent . nec explo-
ratam hosti uictoriam proderent . nec se ipsum pro patria dimicantem
relinquerent . Conuersis autem cum eo multis et fortibus uiris elatus
animis dextrum hostum cornu inuasit / quo infugam dato . persecutioni
ira et cupiditate honoris insitens in loca sinuosa et arboribus consita de-
latus est . in ijs late fosse erant / quas cleomenes insidens hostem ex-
cepit . hic lysiades in patrie conspectu cum pulcherrimam pugnam de-
pugnasset . conadit . Reliqui in phalangem fugientes turbatis miha-
bus totum exercitum ea clade complerunt / ex quo Aratus magnam si-
bi conflauit inuidiam . quod lysiadis salutem negligere iustus sit . sic
ab acheis coactus per iram abeuntibus in egrum consecutus est . Vbi
cum conuenissent decreuerunt ne illi erogarentur pecunie neu stipe-
diarij alerentur . sed ipsi potestas fieret si uellet perse bellum geren-
di . tantu contumelia affectus Aratus statuit deleta macula que sibi in-
iuxta erat se imperio abdicare et consilio usus ad presens omnia pertu-
lit . deinde ad orchomenum deductis acheorum copys ibi cum megis-
tono cleomeis patre pugnam conseruit . quo uicto fugatoq; trigenti cesi .
megistonus ipse captus in Arati potestatem uenit . Cum consuesset is
annum suum cum contingeret imperare / ubi ad eum ordine uentum e-
uocatus repudiavit imperium . ac Timosenus pro eo delectus est . Causa
uero repudiandi que ira in multitudinem esse dicebatur parum sa-
ne probabilis uisa est . Vera enim causa res acheorum non quiete nec

pacate ut antea fuerant succrescente cleomene qui haud popularibus magistratibus continebatur. sed interfectis a se ephoris subacta sibi regione per multisq; acolarum ciuitate donatis nulli obnoxiam potentiam consecutus instare continuo acheis cepit ut sibi imperium mandaretur. Quare iure accusant Aratum qui dum res. p. salo magno ac fluctibus tractaretur/ ueluti gubernator deponeret atq; alteri remitteret gubernaculum. desperatione rerum acheoru cleomem traderet quo tempore pulcherrimum fuit etiam inuitis ciuibus communi saluti subuenire. nec committere ut peloponesus iterum macedonum custodys acceptis barbaras iterum moribus inquinaretur ut a corinthus illius armis ac tubis compleretur. neq; quos sepe in bello imperator fuderet. ac urbibus extruxisset. quibus etiam in commentarijs suis malediceret eorum dominio sociorum ciuitates subiceret. Quod si Cleomenes erat sic enim appelletur. iniquus et tyrannicus. at herculide illi generis auctores erant. sparta patria ex qua ul' obscurissimum prestabat qd macedonum primum imperij summe preponere. qui grece nobilitatis nullam rationem haberet. Ad hec Cleomenes summum magistratum petebat ut pro illo honore et appellacione maioribus bonis ciuitates afflueret. Antigonus autem terramariq; imperator et dux renuntiatus non prius imperium obijt qd sanctum esset federe ac corinthus mercedis loco sibi in ditionem cessurum perire ut uidetur Etopi uenatorem imitatus. nec ante uocantibus acheis et legationibus ac decretis se submittentibus obsecutus est qd presidio et obsidibus ueluti quibusdam frenis comprehensos teneret. Et quis omnis arati deprecacio necessitatis defensione miteretur. tradit tamen polybius ipsum/ cum cleomenis audaciam multo ante prospexisset anteq; necessitas ulla urgeret cum Antigono clam colloquium misse. Megalopolitanos etiam supplicis descendisse orantes acheos et obsecrantes/ ut Antigonus euocaretur. In enim assiduo bello premebantur et cleomeni maxime ad directionem et predam expositi erant. nec phylarchus ab is in sua historia dissentire uidetur. cum nisi polybius testis accederet/ non magna admodum fides adhibenda foret. Nam cum in Cleomenis mentionem inodit. beniuolentia illius quasi afflatus numine furens et insanus efficitur/ et ueluti in iudicio sic historia ipsa alteri aduersatur/ alterum subleuat. Amiserunt igitur achei mantineam que rursus a cleomene capta est. et ad hecatombeum magno prelio superati ita conaderunt animis ut continuo argos cleomenem accersirent/ et eum bello gerendo imperatorem praeficeret. Quod ubi Arato cognitum est cum

aduentare Cleomenem ac cepisset. et cum exerata lernam attigisse metu
perculsus legatos ad eum misit orantes, ut cum tricenis solum tanq̃
ad amicos suosq̃ accederet. ac si diffideret acciperet obsides. hec cle-
ones respondens contumelie sibi ac dedecori fore castra ex eo loco mouit.
Acheis etiam epistolam scripsit. qua multa crimina et calumnie in Aratum
conferbantur. scripsit et ille quoq̃ contra Cleomenem epistolas et usq̃ ad
nuptias et coniuges maledicta ac uirgia processerunt. Ex hoc Cleomenes
per legatum acheis bellum ediat. parumq̃ absint quin sicyoniorum ur-
bem imprudentibus illis per prodicionem diriperet. Inde adducto exer-
atu pellemam inuasit. interempto q̃ acheorum duce urbe potitus est. breui
deinde tempore interiecto cum pheneum pendelumq̃ sub imperium redigis-
set. Argui statim ad eum defecerunt. phliasij presidium acceperunt. et om-
nino acheis exaduentatis nihil erat quod stabile aut firmum uideretur.
hic in magno cumulu ac turbatione rerum Aratus iactabatur cum intueretur
peloponnesum tantis motibus agitari ciuitatesq̃ undiq̃ aseditiosis et turbulen-
tis hominibus ad defectionem solitari. Nihil enim quietum erat nihil lo-
co suo manebat sed sicyoniorum et corinthiorum quoq̃ plurimi iam cum
Cleomene palam colloquebantur. quorum animo cōmuni illa et societas iun-
ctarum inter se ciuitatum priuati domini desiderio iam pridem offende-
rat. In ijs mutationibus Aratus permilla sibi summa et libera potestate
et licentia quos in sicyonia corruptos offendit capite mulctauit. qui autē
corinthy erant perquirere ac pena afficere conatus multitudinem egram
et acheo nomini uehementer offensam in se conatauit. Cum igitur in apollu-
ni templum confugissent Aratum accersitum miserunt ut ante defeccio-
nem aut interficerent aut iuicula conyacerent. Ille accessit quidem equū
manu trahens ac si nullum metum ac suspensionem pre se ferret. Exsilen-
tibus autem multis conuictaq̃ in eum ac maledicta iactantibus sedato uul-
tu et firma oratione quiete considerare iussit. nec confuse exurgentes clamo-
rem attollere. et qui ad portas consisterent introire. hec simul dicens se-
sim pedem extulit uelut equum alteri daturus. Ita egressus occurrentes
sibi corinthiorum placide alloquens iubebat ad apollinis edem conue-
nire. ubi uero clam ad arcem prope accessit inequum insiliens cleopatro
prefecto custodie acriter asseruare arcem iussu in sicyonem aduēctus est
triginta equitibus consecutis alij relicto duce passim dissipatis. Corinthij
non multo post audita Arati fuga ut prosequi eum capere nequierunt.
acersito Cleomene urbem illi tradiderunt cum is nullo satis magno se
beneficio ab ijs affia posse arbitraretur. pro eo quod offensum esset Aratū

dimittentibus. hic igitur adiunctis sibi is qui ad actam que dicitur
 incolunt ac ciuitates tradentibus acrocorinthum uallo ac fossa circum
 dedit. Ad Aratum uero non multa acheorum insicionem conuenerunt.
 conuocata qz contione imperator constitutus delectos exaibus ad custodi-
 am corporis circum se habuit cumque tres iam et triginta annos i ache-
 is rem. p. gessisset et grecorum omnium potentia et gloria princeps fu-
 isset. tunc inopia et solitudine oppressus et derelictus ueluti in patrie
 naufragio uicantis procellis ac periculis ferebatur. Nam etoli auxilium
 petens missuros se esse negarunt. Achemensium ciuitatem in Aratum stu-
 dio et uoluntate propensam Eudides et Mison prohibuerunt. Cum autem
 Aratus corinthi et domum et facultates haberet. Cleomenes nec attigit eo-
 rum quicquam. nec alterum permisit attingere. Conuocatis preterea eius ami-
 cis et curatoribus iussit omnia curare atqz asseruare ut rationem Arato red-
 diturus priuam uero ad eum Tripulo et megistone patuo rursus missis
 tum alia ei permulta tum duodecim talenta annuum stipendium pollicen-
 tus est neoptolomei odio numerum excedens ab eo enim sex talenta Arato
 quot annis mittebantur. Demandari sibi ab acheis imperium orabat. et
 acrocorinthum communem cum is presidio custodiri. respondente Arato non
 penes se sed potius penes eos summam imperij censuratus id dissimulare
 responsum. infesto exercitu insicionum fines inuadens inuersionibus
 agrum deuastauit positusqz ad urbem castris tres menses in obsidione
 fuit. Cunctante Arato ac deliberante num acrocorintho tradito Antigonom
 accepturus esset. Nam aliter negabat se opem esse daturum. Conuocato
 igitur in egiu conualio achei Aratum eo conuenire iusserunt. Verum cum
 ex urbe Cleomene obsidente sine periculo exire non posset ciues eum pre-
 bus detinebant orantes ut saluti sue integre consuleret neu corpus immine-
 ti hosti obiceret. Ad hec femine ac pueri tanquam communem omnium pa-
 rentem et conseruatorem suum lacrimis circumstabat. quos tamen ille cum
 confirmasset consolatusqz esset abuectus equo decem amicos et cum is ad-
 ulto iam filio comitantibus descendit mare. Nauem que eo appulsa erat
 erat. consendentes in egiu ad contionem profecti sunt. In qua comu-
 ni sententia decretum est uocare Antigonom et acrocorinthum in eius
 ditionem permittere. Aratus filium suum una cum alijs pluribus ad eum
 pro obsidibus misit. Quibus commoti grauius corinthi dirpuerunt
 eius bona et domum Cleomeni dono dederunt. Aduentante uero Anti-
 gono cum exercitu erant autem uiginti milia macedonum pedum.
 equum mille et trecenta. Aratus cum principibus ciuitatum per oram

maritima clam hostibus illi ipegius obuiam prodijt. cum Antigonus
suspectum haberet nec se libenter macedonibus crederet et enim
sciebant se ex illorum cladibus opes sibi et gloriam peperisse mate-
riamq; constituende rei. p. odium in superiorem habuisse. Sed cum
perspiceret necessitatem impendere nec declinari nec resisti ullo mo-
do posse. deinde occasionem sibi oblatam esse cui seruunt omnes
etiam qui imperare uidentur ad tam indignum facinus perpetrandum
accessit. Antigonus autem ubi accepit sibi obuium Aratum esse. ali-
os quidem comuni benignitate salutauit. illum uero et in primo con-
gressu honorificentissime excepit. et cetera munificentia uirum boni
et singulari prudentia predictum maiore necessitudine sibi deuinare
conatus est. Erat enim Aratus eiusmodi ut regem non modo ma-
ximis in rebus administrandis adiuuare sed etiam in otio oblectare
posset. Quare Antigonus et si adulescens foret ut uiri ingenium
perspectum habuit cui nihil deerat quod minus dignum regis amia-
tia uideretur eo non ex acheis modo sed etiam ante macedones ad
omnia utebatur. cunctaq; de illius sententia et auctoritate gerebat.
et ea ita euenerunt que in sacrificijs diuinitus numen portenderat.
Dicitur enim non multo ante Arato sacra facienti in iecore duos felles
extitisse eadem pinguedine obuolutos. uatem quoq; consultum dixisse
que capitalissimo odio dissiderent ea per breui inter se firmissima
amicta cuncta. quod responsum ad presens neglexit. nec sacris ali-
ter. nec uatiano fidem habuit. obseruabat id tamen. Nam imposter-
um prospere succedenti bello cum Antigonus corinthe conuiuui
instruisset compluribus eo inuitatis. Aratum honore gratia su-
pra se locuit. paulo post amictum flagitans. rogauit illum num
sibi frigus uideretur. respondente illo et quidem se ualde algere.
iussit propius accedere. tapetesq; illato serui ambos simul circundederunt.
Tunc Aratus in sacrorum illoz memoriam rediens ridere secum ipse ac
portentum et oraculum regi enarrare. Verum hec posterioribus tem-
poribus sunt acta. Impigis uero tum iure iurando dato acceptoq;
continuo in hostem inuaserunt. et ad urbem suma ui utrinq; dimi-
catum est. optime munitis cleomenis castris et corinthys strenue ho-
stem arcenabus. hic Aristoteles arguens Arati amicus ad eum clam
mittitur qui te bello ne facta illum inauitatem acperet si cum militi-
bus eo accederet. Ille te cum Antigono communicata cum mille et quin-
gentis ex ischino in epidaurum celeriter nauigio delatus. Argui insur-

gentes facto impetu inlecomenis milites comprehendunt atq; inar-
cem includunt. Quibus nuntiatis Cleomenes ueritus ne captis
argis ab hostibus reditu domum intercluderetur acoorintho relicto
cum subsidio noctu argos occurrit / quo preueniens confligit. et seor-
do prelo usus est. nec ita multo post Arato se inferente et rege cu
copys subsequente in mantineam discessit. exeo ciuitates omnes in
acheorum fidem et amicitiam redierunt. Acoorinthum Antigono tra-
ditum est. Aratus imperator factus ab Argiis / persuasit eis ut ty-
rannorum bona et proditorum Antigono elargirentur quod factum
Aristomachum in cenchris magnus cruciatibus nexatum mari merge-
dum dederunt / cuius supplicij feditas in Aratum non sine offensione
coniecta est. quod iurum non improbum. et qui eo familiariter usus
esset suaq; auctoritate adductus dominatum deposuisset. et ciuitatem
suam acheis iunxisset / ita crudeliter ac nefarie necari permitteret.
nec huius tantum rei sed aliarum etiam in eum culpa redundauit / ue-
luti quod corinthiorum ciuitate ut humili aliquo uico Antigoni-
donassent. idem etiam directo orchomeno presidium macedonum in-
tulisset. Decretum etiam fecerunt nemini alteri ex regibus scribere
in iussu Antigoni nec legationem mittere. macedones alere stipendi-
is impensis coacti sunt. Ad sacras pompas et ludos admittere. Na-
inapientibus Arati ciuibus et Antigoni in urbem acapientibus ab-
Arato per hospitium liberaliter inuitatum omnia illi accepta referebat.
necq; quod habens illi semel traditis regie imperi cupiditatis actus
nullum preterea integrum ius preter q; uocas haberet. que periculosa
licentia uteretur. Apparebat enim inuito Arato plurima adiuuari
ueluti illud / quod de statu actum est. Antigonus enim argiuoru
tyrannorum statuas deiectas erexit eorum autem qui acoorin-
thum cepissent stantes et erectas preter unam Arati demolitus est.
que ne fierent priuatis instans Aratus nihil profecit. Videntur etia
que in mantineas acta sunt. nequaquam ex greco more ab acheis admi-
nistrata esse. quibus duce Antigono deuctis clarissimos uiros et pri-
ncipes ciuitatis necarunt. Reliquos partim uenundarunt / partim
uinctos compedibus in macedoniam miserunt. liberos eorum et con-
iuges manapiorum numero habuerunt. Argento autem mantineoz
collecto tertiam ipsi acceperunt portionem reliquis duabus ad mace-
dones delatis. Hec quidem ultionis iure peracta sunt. et enim in-
dignum ac nefarium fuit homines regionis et lingue necessitudinis

inter se conuictos sic ob uiam tractari. Verum in necessitatibus uicanduz
non asperum fuit. ut simonides inquit. Que uero consecuta sunt nec
laudi nec necessitati Arato danda sunt. Nam urbe arguius ab Anagono
concessa. cum y ab integro restitueretur decreuissent ipse imperator cum es-
set eius instructioni operis prepositus ex decreto ne deinceps mantinea
ciuitas sed anagonia uocaretur edixit hodieq; ita uocatur. ac uidetur
ob illum amabilis mantinea funditus interisse. manet autem ciuitas
eorum nomine a quibus necati ciues deletiq; sunt. Deinde Cleomenes
ad sellesiam magna accepta clade. reliquit sparcam et in egyptum ma-
ri profectus est. Anagonus ubi in Aratum omni benignitate atq; hu-
manitate est usus in macedoniam rediens philippum ad quem regni
successio spectabat non dum admodum adulta etate in peloponnesum
misit atq; Arato ut se daret iussit. pereum ciuitates adire per eum
acheis familiarem fieri. quem Aratus quidem accipiens sic affectum am-
mauitq; ut et in se summa beniuolentia affectum in macedoniam et
ad grecas res inuicatum incensumq; dimitteret. Anagono autem uita
defuncto etoli merita et desidia acheorum despecta. Alluea enim alio-
rum defendi manibus et in macedonium armis omni spe salutis collo-
cata ad quietem so totos remissionemq; conuerterunt. peloponnesibus
bellum inferre parant. ac patres et cymis extra id quo incenderant
expulsis. impetumq; facto melaniam diripiunt. quibus rebus angeba-
tur Aratus. cumq; intueretur Timoxetum acheorum ducem obigna-
uiam tempus cerere. iam prope absoluto imperij tempore ipse successore
ei constitutus quinq; ante prefinium tempus diebus magistratum
obijt. et ut melanijs auxilium ferret acheorum copias coegit. qui
cum languidis atq; inextenuatis corporibus animis uero ocio resolu-
tis ad bellum incumbere. ad caphyas fusi fugatiq; sunt. quo bello
iusus sibi Aratus cupidius imperio usus ita rursus animo conadit ita re-
lictis gubernaculis imperij spes omnes abiecit. ut cum sibi opprimendi
hostis oblata occasio esset prelio abstinent et in peloponneso per lassa-
uiam ac petulantiam etolum insultantem neglexerit. Rursus igitur
supplices in macedoniam tendentes manus philippum in greciam reuo-
carunt ipse maxime eius in aratum obseruantie ac fidei adducti fore
ut eo clementi et mansucto ad omnia uterentur. Verum sub id tempus
Apelle et Megaleo quibusdamq; alijs Aratum regi deferentibus. Iule
fide addita calumnie contrariam factionem exortauit. comitissq; ha-
bitas e parato ad imperium optinendum suffragatus est. Qui cum

achis contemptu esset. et aratus rem negligeret, nulla preclare re
 gesta philippus apaternis moribus degener rursus reconciliatis ani-
 mis totum se Arato tradidit. Rebus uero prospere et ad opes et ad
 gloriam succedentibus eum omni comitate complexus est ueluti per eū
 nomine et imperio auctus. Quare uisus est Aratus non popularis
 modo principatus uerum etiam regni optimus preceptor esse. Illius eni-
 mores et instituta uite regis rebus gestis instar coloris decori maximo ac
 dignitati erant. Et adulescentis in laedemonios afflictos et perditos
 moderato et humanitas in cretenses qua totam paucis diebus insulam ad
 imperium suum adiunxit et aduersus etolos militia mirifice laboriosa. x
 philippo quidem doctis et obsequentis ingenij Arato prudentie ac sapien-
 tie gloriam attulit. Quibus magis regis amia inuidia conatata ubi ni-
 hil obscuris calumnijs profecerunt conuictis palam aggressi per potius Ari-
 tum obscenis ac peccantibus uerbis lacessunt. semel quoque post cenam in
 tabernaculum abeuntem lapidibus persecuti sunt. his iratus philippus
 uigina eos talentis multauit. et posteriori tempore quod res labe factare
 turbareque uiderentur interfecit uisit. Prospere igitur et ad uoluntatem flu-
 ente fortuna successibus insolenter elatus in multis ac magnas cupidi-
 tes erupit. Ingenita enim illi uita perruptas atque exuas paulatim inuolu-
 cris quibus repugnante natura latuerant enudata sunt. et eius simula-
 tum dum ingenium se prodit. Primum enim uimorem aratum concume-
 lia affectu coniugi stupro illato que res multum temporis occulta fuit, cum
 in eorum domum diuenteret hospitaliter ab eis exceptus. deinde ingre-
 sorum res. pu. asperus conatatus est. nec erat obscurum illum iam ad
 arati cladem et exitum spectare. Suspicionis autem eius mesanie res
 initium attulerunt. Seditione enim laborantibus illis serius quam tempus
 postulabat Aratus eis subsidio uenit. Philippus uno die preuertit ur-
 bemque ingressus quendam rursus stimulum illis adiecit priuatum ma-
 gistratus mesaniorum percontatus nunquid leges haberent quibus
 cohiberent uulgus. priuatum etiam primores ciuitatum rogauit. num
 manus sibi essent quibus tyrannos opprimerent. Ex hoc addita utrisque
 audacia magistratus quidem populares et turbulentos homines ad sup-
 plicium postulabant. Illi cum multitudine conatata inuadentes magistra-
 tus interfecerunt. ceteris paulo minus ducentis peremptis. Philippus
 tam fedo opere perpetrato magis etiam mesanos in se inuicem instiga-
 bat. cum interueniens Aratus nec ipse animi egritudinem dissimulare
 potuit. nec filium obiurgantem asperere et uehementer philippum prohibuit.

Ostendit autem cum adulescens se philippi amore teneri. cum ea obur-
gatione diceret / is rebus ita gestis eius sibi aspectum non iam formosum
sed deformissimum omnium uideri. Ille contra nihil respondit. et si
opinionem omnium succensus ira et sepius eo conuultante denabus i fren-
disset. At semorem ueluti is uerbis commotus. ut homo cuius ac-
natura moderatus apprehensa dextra ex theatro egressus ad itomaniam
perduxit immolaturus ioui ac locum cogniturus. Est enim is non
minus quam a corinthus munitus et clausus ac si presidium collocatum
in eo sit graue et insensum propugnaculum acolis futurus. Vbi uero
conscendit et sacrificio instituto uates ad eum exta detulit et amba-
bus manibus suscipiens Arato ac phario demetrio separatim demus-
sa ostendit. ac percontatus est quid insacris perspicerent retinen-
dam ne sibi arcem esse aut mesanijs reddendam. hic arriidens
demetrius si animum inquit uatis geris locum dimittes. sin regis
utroque cornu bouem detinebis. peloponesum per enigma significare uo-
lens / quam si itomaniam et a corinthum custodiat facilem atque
obsequentem futuram. At Aratus diu silentium tenuit. orante au-
tem philippo ut sententiam suam proferret. permulta dixit ac ma-
gni philippe cretensium montes. permulta boetiorum ac phocensium
cumuli ex terra efferuntur. item plurimi acarnanorum partem
mediterranei. partem inoris maritimi siti. qui natura munitissi-
mi sunt et tamen cum horum nullum ceperis omnes tamen sponte
imperata faciunt. latrones enim rupes ac saxa incolunt et preapi-
tis se tutantur. Regi autem nihil fide et beniuolentia firmius nec
munitus esse potest. hec tibi cretiam pelagus hec peloponesum ape-
riunt. Ab is tu orsus inuis cum sis hoc etatis / hi te sibi imperato-
rem prefecerunt. Illi in ditionem tuam uenerunt. loquente adhuc
Arato philippus exta reddidit uati. ac manu illum trahens. uelut
abeo sibi illata ui ac ciuitate erepta. et huc inquit eandem profici-
scamur uiam. Post id tempus Aratus declinans aulam et se a philip-
po sensim consuetudine subtrahens. in epuro rogatus ab eo ut secum
una militaret recusauit ueritus ne sibi ex illius factis ignominia et
dedecus conflaretur. Cum uero a romanis uictus turpiter amissa
classe in peloponesum se recepisset aggressus est iterum mesanios
dolis capere. quod ubi minus successit. ad apertam iniuriam uer-
sus eorum agrum populationibus uastauit. Tum Aratus se penitus
ab illius amicitia et familiaritate se iunxit. et in eum inimici animi

cepit ad hec consensu eorum que in nuntium ab eo perpetrata essent
 excruciabatur uehementer sed filium rem celabat et sibi illum con-
 tumelia affectum aspicere tantum dabatur ulasendi uero ac perse-
 quendi inuiuas facultas non erat. Maxime uero philippus aprio-
 ribus moribus immutatus uidebatur. quippe qui ex muti et mansueti
 rege ac modesto adulescente in petulantem hominem et insolentem ty-
 rannum euaserat. uerum hec^{haud} quidem nature mutatio erat. sed
 inlicentia improbitatis enudatio que obmetum incognita diutius et
 obscura manserat. fuisse autem eius cum Arato consuetudinem abi-
 nitio uerecundie ac timori admixtam ex ijs que in illum postea ges-
 sit perspicue declarauit. Nam cum eum delere cuperet. quo uiuo no-
 modo se non tyrannum aut regem. sed ne liberum quidem hominem
 ducebat esse. ui palam nihil tentare ausus est. sed tauro nem unum
 ex duabus et amias subornauit. qui ex occulto se absente ac longe
 remoto ueneficio rem conficeret. Is Arato factus familiaris ei uene-
 num compertat. non acutum et uehemens sed eius generis quod initio
 remissos calores et tenuem uentum in uentre exatati deinde sensim
 tabe corpus infiat. Non tamen Aratum ea res latuit. sed ubi nul-
 lum deprehense et manifeste cladi remedium est inuentum ut comu-
 nem aliquem et quotidianum morbum leniter ac silentio perturb. nec
 preter unum ex familiaribus quisque resauit. quo in cubiculo presente
 atque admirante ocephaleon inquit hec sunt premia regie amicitie. Sic
 uita defuncto in egiro qui decimum et septimum imperatorem gesserat.
 instabant acheri ut ibi ad sepulturam daretur et conuenientia eius
 uite monumenta fierent. Sicyoni magna se ignominia afflia existi-
 mabant si alibi quam in patria eius uiri corpus humaretur. Itaque acheri
 ut id sibi permitterent impetrarunt. Sed cum ueteri lege ne-
 minem intra menia humari liceret et legi superstitio accessisset mi-
 serunt in delphos acheri pythiam sacratum aqua oraculum hui-
 usmodi acceperunt.

Consultas sicyon Arato gratissima tellus

Ut pia defuncti celebrentur funera regis

Sic quodcumque uiro durum infensumque feretur

Id scelus infandum celo terraque marique

Renuntiato igitur responso et acheri cuncti letati sunt. et sicyoni
 in primis luctu incelebritatem mutato. continuoque ex egiro cadauer
 ueste alba coronisque exornantes cum peane et choris in urbem

omnino

intulerunt sepulchro deinde optarunt locum ueluti conditoris totius
urbis celeberrimum et clarissimum seruatoremq; suum magnificenti-
mo funere prosecuti sunt. loco quo situs est usq; ad nostram memoria
arato nomen mansit. Immolabant illi nonis iunijs quo die tyrannus
de ciuitate sustulit dominatum faciunt ei alia sacra eaq; sa-
lutaria nuncupant eius diei monumentum. quo Aratus in lucem editus
memoratur. prior sacro in honorem iouis soteris. Thyepolus presint.
secundo Arati filius torque non albo sed dimidia parte purpureo or-
natus omnino. et a dionysii ministris carmina quedam ad cathara
canebantur. Ginnasiorum princeps subsequenabus pueris et a dule-
scenabus una pompam agebat. post eos senatus coronatus sequebatur.
reliquorum cuius turba pro arbitrio aderat. quarum rerum hodieq;
uestigia quedam expiati seruant. honorum uero et uetustate et mu-
tatione rerum plurimi intenerunt. Aratus igitur senior ita uixisse
atq; huiusmodi predictis ingenio fuisse creditur. filium autem eius
philippus homo flagitiosus et perditus ad hec natura crudelis et con-
meliosus medicamentis non quidem talibus sed his que mentis offiunt
in insaniam uersum cladem eius et perniciem appetens ad horrenda
ac nefanda facinora impulit. ut mors illi et si iuueni ac florenti malo-
rum remedium et salutem afferre uideretur. At tamen philippus
huius impietatis hospitali ioui penas persoluit. Victus enim in bello a
romanis sub eorum ditionem uenire coactus est et tum alio imperio spo-
liatus. cum omnibus preter quinq; amissis nauibus mille insuper ta-
lenta conuenit stipendium pendere. Ad hec obsidem dedit et ux-
ei misericordia hostium macedonia cum suis stipendiarijs permissa est.
cum in necandis optimis quotidie et conuinctissimis uiris occupatus
esset horrore atq; odio sui regnum uniuersum compleuit. Vnum tan-
tummodo in tantis calamitatibus leuamen nactus eximia uirtute filium.
eum ob honorem sibi a romanis habitum inuidia et suspitione in-
priuauit. persem uero alium filium non legitimum sed suppositum
fuisse ferunt ex Gnathemio medica quadam muliere genitum. hic e-
dequo emilius paulus triumphauit. Itaq; Anagonia regni subleuans he-
redibus eius omne genus interijt. Arati autem genus sicyone et pel-
lene usq; ad nostram peruenit etatem.

**EXPLICIT ARATI SICYONU VITA FELICITER DEO GRATIAS
AMEN**

VITA ALEXANDRI ET CESARIS EX PLUTARCHO P
VERINVM VERONENSEM E GRECO IN LATIN-
VM CONVERSA INCIPIT : ~

EGIS ALEXANDRI Cesarisq; qui Pompeium
profligauit. uitam in hoc uolumine scribere orsi
ob propositam rer; gestarum magnitudinem ni-
hil aliud q̃ excusationem lecturi prefari duamus.
Ut si amputatis plurimis haud unam quaq; rerū
famosissimarum in numerum explicamus. ne nos er-
pat. Quippe cum non historias sed uitas persci-
bere in animo sit. Preterea non usq; quaq; clarissima gesta uirtutū
flagitiq; declarant. Verum exigua p̃ se res ac uerbū locisq; quis-
piam mores magis aperit q̃ hostes in finitū prelio cesi uigentes a-
es et expugnata oppida. Quemadmodum igitur pictores negle-
ctis ceteris parabus ex facie ac uultus forma unde motū inditū
extat similitudines capiunt. sic et nobis indulgendum est ut ani-
morum signa uicemus pereā utriusq; uite significantes eorū am-
plitudines ac res bellicas alijs relinquentes. Porro credendū est
paternum alexandri genus ab heracle p̃ Caranum. maternū nō ab
Baco per Neoptolemum extitare. Philippus cum adolescens esset.
Vna cum Olimpiade se insamothraa sacris initiassē traditur quaz
puellam parentibus destitutam adamarat. Eamq; Arisba fratre
consentiente conubio sibi coniūxissē. Illa igitur desponsata prio-
ri nocte quam in cubiculo se uirō cōmisitū existimauit factū tonitru-
in utero fulmen illabi. Ex cuius ictu cum magnū uniuersissē in-
cendium. postea in late diffusas flāmas abiit. Philippus quo-
que post nuptias per quietem uisus est coniugis alio insignem
affluisse bullam cuius scilpura quemadmodum is existimaue-
rat leonis habebat imaginem. Ob quod insomniū cum ceteri qui-
dem coniectores attentiori custodia obseruandū esse philippo
coniugem interpretarentur. Aristander thelmesensis grauida
esse mulierem affirmauit. haud enī solere uacuis sigilla rebus
affla. Animosum quoq; et leonis natura predictum infantem
paritura. Quondam iuxta dormientis corpus olympiadis di-
con acubuisse conspectus est. Que res amorem tantatēq; phy-
lippi uehementer extinxissē dicitur adeo ut illius p̃ sepe cōui-
bitus euitauerit. siue aliquas magias et uenefica reformidas siue

illius consuetudinē et contuberniū anq̃ deo ex quadam religio-
ne permittens. Alij sunt qui de hīs rebus sic perhibent.
In ea regione mulieres uniuersas quas Clodonas ac Mima-
lonas cognominant ex uetusto ritu orphei ac bacchi nu-
minibus afflatas. multa sicut Edoni thyrscetum hoc ē deos
ample seduloq; uenerandi nomē exortum uidet. Olympi-
as hīs afflari numinibus audissima eorum solempnia
sacra horribiliori quodāmodo atq; barbarico producebat.
Adthiasos enim eximie magnitudinis et mansuefactoq;
dem trahebat angues qui multotiens pederas et multica
illabentes uentilabra, femineosq; thyrso atq; coronas am-
plexi uiros terrore simul ac stupore confluebant. Philip-
pus autem cum post illa uisa Cheronem megalopolitam del-
phos misisset hoc adeo relatum est oraculum. Subere enim
amoni rem diuinam facere et hunc in primis deum ue-
nerari. Ipsum ex oculis alterū amissurū quo indraconis
forma concubentem olympiadi p ianne rimam aspexerat.
Olympias quoq; sicut inquit Eratosthenes soli profascenti
in expeditionem Alexandro geniture detexit arcana. Pro-
inde dignos genitore animos fouere iussit. Alij tradunt
ipam id deuisse, ac dicere solitam. non desinet Alexan-
der inuisam me iunoni facē. Natus igitur est Alexan-
der. arca ydus angusti, ipso natali dyane templum ephe-
lie consecratum est. Sicut Egeas ille magnesiū uoci-
feratus ē. Cuius adeo trauisenta extitit inclinatio ut ipm
extinguere debuerit incendium, uix enim dyane templū
arsisse inquit que i Alexandri ortu perquam diligens acu-
rataq; fuit obstetrix. Vniuersi nō magni ac sacerdotes e-
phesi alias p hoc incendium portendi calamitates presagi-
entes percussa facie uociferantes discuriebant ea die magnā
asie perniciem simul ac pntiem exoriri. Eodem ferme tem-
pore cum philippus potideam cepisset urbem adeum simul
afferuntur nuntij. et filios ab eius duce parmionem i gēti
prelio profligatos et suum ad olympia uictorem equum exti-
tulisse. tertius natus Alexandrū esse. Quas obres letum
philippum uates magis ac magis ad spem quod infantem
tribus ortum uictoris insuperabilez futurū affirmabant.

Corporis staturam egregie alysiippo facte declarāt ima-
 gines ab equo solum dignum duxit extingui. Cum multi
 tamen amia tum successores posterius sunt imitati. Ceruix
 quidem ad leuam paululū acclinatior. humectantes et ocu-
 los mirificus ille artifex diligenter conseruauit. Appelles
 autem cum fulmen gestantē pingeret haud colorem imi-
 tatus est. Siquidem fustum et facie sordidum fecit quem
 calore candido fuisse perhibent. Mixtus candori rubor. Vul-
 tum ipsius ac pectus illustrabat. In Aristaxeni cōmentari-
 is legimus etiam membra atq; os tam suauissimum odo-
 rem exhalasse ut et interiores tunice mirabili flagrantia cō-
 plerentur. Cui rei causa fortasse fuit quedam corporis te-
 peries innato colore feruentis. Cum enim ut Theophrastus
 existimat humor auapore digerit. suauis gignatur odor
 oportet. Eapropter arida atq; torrida orbis terraz lo-
 ca plurima et prestantissima ferunt aromata. Sol enim
 putredinis materiā humorem exhaurit qui rebus abun-
 dat extrinsecus. Alexandrum ab ipso calore corporis
 bibacem iracundum q; fuisse constat. Eo adhuc adolescen-
 tulo sua effulsit modestia. qui cum ceteris quidem iuue-
 neratus propensusq; ferretur ad corporis uoluptatem cō-
 tinens atq; inmotus omnino perstabat. eas multa cū tem-
 perantia ptingens. honoris cupidus preter etatem. graui-
 tatem quandam et animi magnitudinem sapiebat. Non
 enim omni exire omne glorie genus quē ad modum phy-
 lippus affectabat qui dicendi uim a sophistis compara-
 bat ornamentis. Tum currules olympiorum uictorias
 uicinis insignibat. Cum ex equalibus nōnulli percontare-
 tur ad olympicū nūquid stadium libens decertaret. plu-
 rimū enim pedum celeritate pollebat libens equidem in-
 quit. si decertaturus mecū reges habiturus essem. Is autē
 q̄q̄ ab omni prorsus athletarum genere auersum alie-
 natum q; habuisse uideatur animū. Plurima tamen non
 tragædorum modo tibicenum ac citharedorū. uerū etiam
 heroicorum uatum edidisse certamina tradit. Venatioēs
 item multifariam et clauarum pugnas pugilum uō et
 pancratiastaz spectaculis nullo studio interfeat. Olim cum
 foris absente phylippo legati a persarum rege uenissent.

eos tum hospitio . tum consuetudine captos . iocundissima
sibi familiaritate coniunxit . admirantes quod is nihil
haud puerile aut humile sataretur . Verum aut uiarum
longitudines aut superiorum modos itinerum sedulo perqui-
rebat . Multa nunc super rege qualis inhostes esset nunc su-
per persis que atque potentia cogitabat . Quas res admira-
ri legatos et late diffusam philippi grauitatem nihil per huius
pueri cupiditate ac magnificentia ducere . Quotiens a philip-
po aut nobile quoddam captum oppidum aut memorabili
prelio parua uictoria nuntiabatur aut magnopere letabatur .
Ceterum suos aiebat equales . Omnia pueri genitor occupa-
bit ita ut ne nobiscum grande ullum ac insigne facinus oste-
tare mihi sit reliquum . Non enim ipsum ulla illecebrarum
aut pecunie sed sola uirtutes accipere eo se minora gesturum
existimabat . Quo circa crescente domino gerendarum
rerum exhaustam sibi materiam ratus non opes non delicias
usus uerum certamina et pugnas ardebat et unde sibi
gloriam compararet principatum affectabat . Quamobrem
ipsum cura compluribus uti par erat tutoribus pedagogis
ac preceptoribus mandata . Preceperat uniuersis Leonidas uir-
tum morum seueritate conspicuus / tum olympiadi necessi-
tudine uictus . Is cum pedagogatus nomen cuius commodum
atque clarissimum opus existit abhorreret accens . cum ex ho-
minis dignitate tum uero ipsa necessitudine alumnus ac
dux alexandri uocabatur . Lisimachus autem natione acarnan-
ex re et nomine pedagogus erat qui cum nihil aliud urban-
tatis genus haberet nisi quod phoenicem alexandrum achille .
philippum uero peleum nunciabat / amabatur . etiam secun-
dum promde sibi locum uendicabat . Inde cum phylomachus thes-
salus bucephalum philippo tribus ac decem talentis emisset
expectandi gratia ductus incampum equus ferax admodum
et rebellis iussus est ut qui neminem ex his qui circa philip-
pum uersabantur tergo sessorem admitteret nec plauden-
tis uocem sufferret cunctos passim reiciens . Id grauer to-
lerante philippo equumque punde ac ferum omnino ac indomi-
tum abigi mandauit . Alexander cum forte a desset quale
inquit equum amictum / dum eum per imperitiam ac molliam

ucephalus.

ua nequeunt. Quod dictū primo philippus tacitus tulit.
 Eodemq; sepius obloquente egreg; ferente. Maiores natū ī-
 crepas ait tanq; et prudentior et ī hoc perdomando equo
 longe potentior. Tum ille hunc saltem inquit me comodi
 q; ceteri p tractaturum affirmo. Sin id ne feceris quā pro
 hac insolentia penā lues. Ego iouem obtestatus inquit eq
 pretium soluam. Sublato risu simul ac inter eos argenti mo-
 dus definitus est festabundus. Alexander correptū habens
 equum contra solem cōuersum statuit. Animaduertunt enim
 equum dum prolapsam ante se umbram agitari conspueret
 perturbari. Inde ipso nō nihil molliter arcūducto blandeq;
 uiba attracta. Vbi nihilominus animosus efflancemq; na-
 ribus cernit reiecta sensim clamide se iuueniliter attollit e-
 quum ue securus ascendit. Quem nullis fatigatum uerbe-
 ribus aut calce cum lorīs attractis minas posuisse et magno-
 pere cursū appetere cerneret laxat habenas et ipsum acū-
 uoiferans infestis urget calabus. Tacitū primo philippi
 angebat sollicitudo ut uero lectus et gestiens uersas reuertit
 habenas / ceterū quidem ingens clamor insequit. Pater uero
 pregaudio illacrimasse dicit. Descendentisq; caput exosculā
 dixisse. Aliud tibi per iam regnū quere. Nec enim te iam ma-
 cedonia capit. Ceterum cum iam peruiuas Alexandrū ingenij et
 ne ut superaret summopere contendentem cerneret qui tamē ad-
 uerentem ratione facile induceretur persuadendo magisq; imperā-
 do secum agere nitetur. In eo quoq; cōmonefaciendo ac erudien-
 do paruum musicæ et liberaliū arcum præceptoribus fidem habēs
 quod ei maiori quadam opem et diligentia et ut Sophocles inq;
 freno pariter et clauo multiplica opus existeret accersit cūctoꝝ
 illustrissimū et clarissimū et doctissimū philosophorū Aristote-
 lem pulchra quidem illi et pro ipsius dignitate discipline præcepta
 constituens. Destructam enim a se Aristotelis urbem Stagiram
 exhedificauit. Cuiusq; tum dissipatos / tum seruos restituit. Eis
 igitur scolam et gymnasium in nimpheo quod in oppido mera ex-
 tat ob signauit. Vbi usq; in nostram etatem Aristotelis sedes mā-
 moree umbracula et de ambulationes uisunt. Constat autem
 Alexandrum non ethice tantum et politice uerum etiā occulte
 magisq; ardue discipline præcepta comparasse. Quā peculiariter

speculatiue cognitionis scientiam appellantes haud multitudinis
imperitia edocebant. Et enim cum iam Alexander transisset in asi-
am et nonnullos de huius rebus ab Aristotele libros editos accepis-
set ad eum quandam de phya paulo liberius scripsit epistolam
cuius hoc extat exemplum. Alexander Aristotelem felicitatem. Haud
abste recte factum est quod speculatiuas edidisti disciplinas. Qua
enim in re ceteris iam nos ipsi precessemus si ea quibus eruditi
sumus studia omnibus ceperint esse communia. Mallem equidem
singulari disciplina quam potestate prestare. uale. Hanc glorie
cupiditatem ita consolatur Aristoteles ut qui eos libros editos
perinde ac non editos exauferet. Et profecto methaphisicorum
opus cum ad docendum tum ad perdiscendum nihil utilitatis ha-
bens his qui ex initio eruditi sunt exemplar quoddam perscrip-
tum est. Aristoteles autem alexandri gratia preapuum medicane stu-
dium operamque dedisse uidetur. Eius enim artis non solum con-
templande studiosus extitit uerum etiam egrotantibus amas
opem attulit et remedia quedam ac ciborum observationes instru-
xit. Sicut ex ipius perapi licet epistolis. Is et discendi et lege-
di cupidus. Iliadem quam rei familiaris uaticini existimare et appel-
lare solebat Aristotele exponente perdidit. Eam semper una
cum pugione sub puluino iacentem quemadmodum onesicrates tra-
dit tenere solitus. Cum in superioribus locis librorum copia sibi
deesset ea causa dimisit Arpalum aquo phylippi coadiutor. mul-
tas Euripidis Sophoclis et Eschili tragedias accepit preterea ce-
lesti et philoxeni dithyrambos principio Aristotelem summa pro-
sequens admiratione dicere solebat se illum non minus quam gen-
torem amare. Ab hoc enim inuendi. ab illo autem benemendi
rationem et causam assecutus. posterus autem concepta ab illo
suspicio est. Nullo tamen eum affecit incomodo. Verum enim cum
uehemens illa iocunditas et imensus amor remitteretur aliena-
ti animi signa proferebat. Ille tamen ingenuus pariterque inuicere
philosophie gelus arborque haud quam expectare dilabebatur.
Cuius rei testimonio est redditus honos Anaxarco. et missa xeno-
crati quinquaginta talenta item claudamis et calamis quos
studiosissime coluit. Inde bellum aduersus byzantios gerente
phylippo Alexandro tum sextum decimum etatis annum Agens rei
macedonice ac annuli administratione relicta est. Tunc deflagans

ab eo mediarenses prelio fudit. Capto mox oppido expulsis in
 barbaris mixtos ad id habitandum induxit incolas. Civitate
 Alexandropolim appellavit. Et quoque pugne que contra bra-
 eos gesti est in chironia cum copys affuit. Primumque contra
 sacram thebanorum cohortem intripisse dicitur. hodie quoque vetu-
 sta penes cephesum querens ostenditur. quam proinde Alexan-
 dri querens vocant quod ibi castra posuisse fertur. Nec longe
 macedonum extat sepulcrum. Quas ob res philippus summa fi-
 lio ut equum est benivolentia affectus erat. Permaxime vero letari
 quod macedones Alexandrum quidem Regem / philippum autem
 imperatorem vocabant. Ceterum cum ex amore ac nuptijs philyp-
 pi domesticæ seditiones exorirentur ita ut regia uxor et ceteræ mu-
 lieres egre se invicem ferrent magnæ interius querimonie vir-
 gina ac discordiæ versabantur quas olympiadis asperitas zelo-
 tipia et animorum ferocitas augebat. Aperatissimam præsertim
 inter cleopatre nuptias immaturarum causam adhibuit attalus.
 quam cum imaturam philippus adamasset uirginem mox uxorem
 duxit. Avunculus enim puellæ Attalus in ipso convivio temu-
 lentus macedones exortabatur deos orarent ut ad regni successio-
 nem legitimus ex philippo et cleopatra proveneretur heres. Qua-
 re exaudescens alexander o. improbum caput inquit nos vero
 tibi nothi videmur simulque raptum in eum misit poculum. Insur-
 gens inde philippus contra Alexandrum nudato mucrone fertur.
 fauente utriusque fortuna. cum furore. tum ulno ictus manus ex-
 cidit. Tunc Alexander convivis adhortus. hic est ille inquit vi-
 ri qui ex Europa in asiam transitum instruens ex thoro in proxi-
 mum transgressurus thorum proorsus conadit. Post eam uinaria
 disceptationem Alexander ubi receptam secum olympiadem cepit
 reliquit ipse in illius obuersabatur. Ea tempestate Demarathus
 corinthius hospes philippo per quam familiaris ingenium quandam
 dicendi per se ferens audaciam ad eum peruenerat. Quem post vin-
 ctis dexteris blandisque sermones interrogante philippo quo nam
 modo gratia mutuam inter se agerent concordiam. Tua nimium
 interest philippe græcæ curam suscipere qui tot discordiis atque
 calamitatibus propriam cumulas regiam. Quocirca respiciens
 philippus Demarathum misit qui precebus Alexandrum reuoca-
 vit. Inde cum pesodorus curie prepositus per amicitiam in eam cum

Alexandri lacessit.

phylippo societate maiorem natu filiam arrideo phylippi filio con-
iugem dare concupisceret in macedonia misit Aristocricon eam
ob rem cum amia tum mater ingentes cum Alexandro seditiones
et colloquia serebant. Phylippum enim splendore nuptiarum et re-
rum amplitudine ad capestendum regnum Arrideum confirma-
re. Quibus rebus perturbatus Alexander panthominiū tra-
gediarum thessalū mittit in ciuitatem qui perodorum inducat. ut re-
pulsio Arrideo qui et Nothus et minime mentis compos existit id
secum inrimonium confluat. Ea res perodoro longe magis qua
prior est complicata. Id ubi phylippus sensit amicum quendam ad
modum familiarem ipsius phylotim parmenionis filium secum
assumens cubiculum ingressus Alexandri illum acriter oburgauit
et asperis carpsit comitis degenerem et presentibus indignū
bonus appellans qui cari homini et barbari regis seruo se gene-
cum affectet asascere. Dehinc ad corinthios scribit ut ad se r-
uinctum pedias thessalum mittant. Ceteros autem equalis Arpa-
lum Nearchum phrygium ptolomeū ex macedonia eiecit excedere.
Quos posterus Alexander reuocatos per summos habuit hono-
res. Ceterum cum pausanias Attali et Cleopatre consilio constupri-
tus nullam assequi posset ultionem phylippum occurrant. Cuius
cedis uel maxima in olympiadem causa relicta ē quod furentem
adolecentem exortati magis ac magis lacessisset. Nonnulla et
Alexandrum attigit calumnia. Nam dum si post id stuprum ob-
uium sibi pausaniam multa conquestum habuisset illud medecia-
biam protulisse traditur.

Socerum simul maritumq; ac socram thori.

Consaos tamen insidiarum postea perquisitos penit affectat. Eo de-
inde foris absente cum olympias cleopatram suis manibus crude-
lissime necauisset indoluit. Alexander annos uiginti natus plenu
inuidia et grauissimis odijs ac periculis undiq; araispectum asse-
cutus est imperiu. Nec enim uane barbarorum nationes modeste
seruitutem ferebant. Occupata enim armis grecia phylippus nullū
eius componende pacandeq; tempus nactus. Ceterum mutatis
tuncumodo perturbatisq; rebus et ingenti prociua per insuetis no-
mitates fluitantibus diem obierat. Ea tempestatis conditio cū gra-
uem macedonibus metum inuiteret opus esse censebant ut Ale-
xander grece rebus obmissis uim nullis afferret et barbaros

qui ab eo disauerant p̄ comitatem ac clementiam ad se reuocaret
 nouarum rerum initus p̄o tempore medicatis. Hinc obuersus se-
 tentie. Alexander regnum potius audacia et animi magnitudine
 tueri et conseruare statuit. Siquid enim excelsi et elati animi re-
 misisset mox se cunctis pessundatum iri. Itaq; barbarorum mo-
 tus ac bella cum exeratu aduolans confestim ad histum usq;
 compesauit. Vbi Sirmum triballorum regem cōmissō ingenti
 prelio superauit. Postmodum cum thebanos ad defectionē con-
 citari sociosq; illis athenienses acceperet per thermophilas sta-
 tim copias adduxit sese uirum p̄o athenensium muris de-
 claraturum dictitans quem demosthenes puerum quidem dum in
 illius ac taballis uersaretur. mox uero in thessalia adolescen-
 tulum appellare solebat. Thebanorum igitur muris ad motus.
 eis ut facti peniteret spatium exhibens phenia et prothyrem
 sibi tradi postebat. ac sibi modo conuarent libertati donatos
 per p̄conem declarabat. Contra thebanū philotam et antipa-
 trum deposcebant. Inde quisq; liberam uellet esse grecam
 socias seum uingere aces publico monente edicto. Tum Alexan-
 der macedonas ad bellum instruxit. ab atheniensibus aduersū
 hostes et longe quidem plurimos fūmis urbz ac uirtute i p̄gre
 decertatum est. Interim macedombz qui custodie aras p̄cerat
 at ergo inuadenabus aruena thebanū in ipā pugna occidere Capta
 ciuitas etiam directa urbe euersa funditus est. Qua quidem i re
 ea spes id q; consiliū extitit. Alexandro ut huiusmodi casu
 ac terrore perculsi compressiq; greca quietem agerent. Cū alio
 quin inuadanabus thebanos socijs morigerare gratificariq; con-
 cupisceret. Phocenses siquidem ac plateenses thebanoz insimi-
 latores aduentasse constat. Preter sacerdotes autē hospitesq;
 macedonū ac p̄ndati stirpem quiq; defectionem illam dissu-
 ferant. Vniuersos triginta milia nūo uenūdedit plus sex mili-
 bus oppacere. Dum grauissimis Ciuitas calamitatibus agitare-
 tur thraces quidam exasa Thimoche democlastissime sane ac pu-
 dice matris familias fortunas diripuerunt illorum uō dux ip-
 sam p̄ uim contropatim diligenter interogat si tibi aurū aut
 argentū defossum habeat. Ea uero se habere confessa solum per-
 duxit mortuum et puteum ostendens ibi capta urbe inquit p̄con-
 sissimas se opes deposuisse. Inclinatū thracem locumq; accuratū

considerantem pone constituta mulier uoluit ipse princeps eumque
saxis frequenter missis exanimat. Illa de hinc a thraabus ad
Alexandrum in uicinis producta aspectu quidem ac uicini ma-
xime dignitatis ac amplitudinis signa dabat. Secura et inter du-
ces intrepida Salsitana postea regi que nam foret matrona et
Theagenis sororem se fuisse respondit qui in cheronia imperator
instructis aduersus philippum aecibus pro grece libertate cea-
derat cui responsionem clarumque facinus admiratus Alexan-
der liberam cum filijs abire iussit. Cum atheniensibus pacem
egit quam thebarum casum haud modeste ferentibus. Cum enim
solemnia instarent misteria eius causa meroris omnia sunt. A-
quique athenas confugerant summa humanitate sunt excepti. At
sive leonis more iam furore saturatus sive crudelissime rei demen-
tissimam aduocare uoluerit non solum nihil atheniensibus succe-
sunt uerum et res grecorum curae habere iussit. Solos siquid
ei aduersum accideret futuros grece principes. Cum quoque
posterius thebanorum sepe numero calamitas afflixisset diu. Eorumque
compluribus summam demenciam impertisset. Clia uero cedem
inter uitia perpetrata. itemque repudiatos in india macedo-
nas ut qui imperfectam ad huc militiam detraherent. ipsiusque
gloriam abicerent ad liberi patris iras omnino referre sole-
bat. Hoc sane constat neminem thebanorum post hac ei uacuas
adiecisse preces hec quidem de thebis. Ceterum coachi in isthmo
grecas ac expeditionem in persas decernentibus. Alexander im-
perator appellatus est qui cum pluris philosophos et prima-
rios in ciuitate uiros sibi obuios et congratulantes habuisset et
dentidem facturum dyogenem sinepensem existimauit qui per
id tempus corinchi uersabatur. At is paucis faciens Alexan-
dram in crano diuersorum habebat. Quo tum pergens Ale-
xander ad solem applicantem offendit ille ut tam illustis adue-
tire uiros indicat paululum sedit Alexandrum suscipiens. Eodem
familiariter salutato rogat Alexander rei ne cuiusquam indigeat.
Cui dyogenes pauper ait a sole mihi secundas. Qua in re
quid is regum splendorem amplitudinem ue nihil fecerat.
adeo delectatum admiratumque ferunt Alexandrum. ut eo discen-
te cum amica iriderent et prociis morderent dixerit ergo
profecto nisi Alexander essem dyogenes esse uellem. Volens aut

illius gratia expeditionis Diuinum consulere oraculum delphos
 uenit. Tum forte ne fasti dies agebantur in quibus ne fieri qui-
 dem ulli mos est oraculo. Quam obrem cum ipsum primo
 uatem reluctantem sequi lege tuentem orasset, ipse inuitam tra-
 hens templum ascendit. Ea uero studio ac hominis importu-
 nitate uicta inuictus es inquit fili. Qua uoce accepta Alexan-
 der haud alio sibi opus esse uationio dixit. Verum adscutū
 se quod ab ea cupiebat oraculū. Eo dein a dexteratū profici-
 scente cum alia deorum uisa prodigia, tum uero orphēi si-
 mulachrum quod in libethris excupressō extat, multum per
 id tempus sudorem emisisse traditur. Vniuerso eo prodigio
 terrefactos bona spe uisit Aristander sempiternae naq; memo-
 rie illius gesta futura sudorem maximum laborem uel poetas
 ac musarum cultoribus allatura. Copiarum numerum qui-
 muminiū asseruit Tricena milia peditum ac equitū quiq; fuis-
 se tradunt. Qui uero plurimum peditum quadraginta tria
 milia, equitum autem quatuor extitisse scribunt. Quibus
 Aristobolus non nisi septuaginta talentorū cōmēatū fuisse pro-
 didit. Duns triginta solūmodo dierū cibaria. Onesicritus
 et ducenta eius alieni talenta conflasse Alexandrū. Qui tam
 et si tot compressus uex angustis tam ardua moliretur non
 ante nauem conscendisse traditur q̃ rebus amicorū pensitatis.
 Hinc quidem agrum, illi uillas, alteri domorum prouentū,
 nonnullis portoria largitus est. Absumpas et ferme distribu-
 tis regis opibus quid tibi rex superest perdis inquit, cui
 Alexander spes ait. Tum perdis hec nobis cōmilitonibus
 tuis futura communis est. Obsignatum igitur sibi p̃edū recusa-
 te perdis, quidam identidem ex amicis facitauerūt. Ceterum
 quisquis aut acceperit aut postularit et promptissimo gratifica-
 tus est animo. Rebus hoc pacto macedonicis consumptis parti-
 tisq; tali consilio ac animi dispositione conatus, hellespontum
 traiecit. Inde petentes s̃hon p̃fecto sacrificio minervae semideis
 parentant. Deinde ad Achillis statuam una cū soays unguento
 delibutus nudusq; de more arciaurēs coronis ornans, feli-
 cem illum appellans quod uiuo quidem tam fictum amicum, mor-
 tuo autem tam magnum contigit habuisse p̃conem. Cum am-
 tatē postmodum plustrantem ac uisentem interrogant quida

13
Alexandri ne per aridis catheram uidere cuperet, eam minime sibi
cure esse respondit. Achillis uero catheram queritare, qua ille fortis-
simorum gesta uirorum et res indicas decantare solebat. Interea
cum Darij perfecti magna manu coacta aces programina transire
perinde ac alie portis disposuissent intrare uolentibus non ni-
si prelio commisso irrumperere licebat. Subinde profundi et
aruis impetus et rube ultioris aspectus que non sine collato
marte superanda erat plurimos terrore confecerat. Quidam et
Iunij mensis obseruandam religionem existimabant. Quippe
cum eo tempore exeratum deducere haud macedonis regibus mo-
rit. Quam rem facile correxit Alexander ipsum secundum
uocari manu edicens. Cumque parmemon ea minime tentare
pericula suerit quod id quam seruum tempus esset futurum inquit ut
hellespontus erubesceret si eo superato grauiam extimesceret. Quo
dicto raptis secum tribus ac decem ordinibus equitum flumen
irrumpt. Vbi cum septis armis equites contra precipua loca hosti-
lesque sagittas urgeret capiente ac obruente fluminis uorticis a-
mentia magis furere quam ratione aut consilio militiam gerere uide-
batur. Postquam euasit uix dum ripam summo labore ac diffi-
cultate tenuerat, erat enim locus cum uelut ceno lubricus cum
euestigio confectum aduersus irruentes priusquam suos pro aere
locare facultas esset conferre manu coactus est. Illi enim clamore
incumbentes equosque equis conferentes hastis agebat quibus feri-
ctis hastis decertabatur. Ceterum adulantibus in eum plurimis.
Erat enim tum pelta tum cassidis luba insignis quam arati can-
didissime utrinque murum in modum penne surgebant ab unius
iaculo sub thoracis lamina ictus haud sauius tamen est. In-
de cum thrasiam simul ac Spithridatem regis prefectos inse-
conatos ferri ceruere. Deuotito Spithridate Rhysiam perat. Cum
thorace induto hastam infregisset gladium crispauit. Hys ita con-
fictis ex obliquo adacto Spithridates equo amide insurgens cum
barbarici bipenni dissipat altera penna delecta cuius ictu pene-
cessit galea adeo ut crines alteri bipennis pinna perstrinxerit.
Spithridatem alteram librantem plagam clutis ille occupat. et
medium celo transfigit. Rhysiam quoque Alexandri gladio
uulneratus exanimis cecidit. Inter huiusmodi rerum duritiam
equestri pugna constituta traiecerat phalanx macedonica pe-

destruxq; simul aderant copie. Quo arca haud durius q̃
 q̃ acer stetit hostis aut cuncti terga uerterut greas dumci-
 xat exceptis. ij stipendiarij quidem milites inquenda eua-
 dentes tumultum alexandri fidem implorabant. At ille fi-
 rore magis q̃ consilio eos adortus equu non buafilum qui-
 dem gladium perihia transfixum amisit. ibi plurimus saua-
 orum et cadaveru numerus fuit quippe cum desperatis ac
 bellacissimis uiris collata pugna fuerat. Siquidem barbaro-
 rum militum uiginti milia duo equitum cecidisse traduntur.
 Cum ex alexandri exercitu quatuor et triginta milia fuisset
 ex quibus nouem pedites. Aristobolus refer eis ereas statu-
 tuas hysippi opus attolli iussit. Ex hac uictoria greas exun-
 as imperatus atheniensib; quidem trecentos ex captiuis clipe-
 os transmisit. Ceteris partim spolijs illustris. hoc iussit inscri-
 bi alexander philippi et abisq; lacedemonijs greca hoc abi-
 colis asie barbaris. Pauceras uo ostrum ceteraq; id genus
 ad matrem ferme cuncta transmisit. Ea pugna magnuum
 ad res alexandri momentu peperit. Sardis enim matrem barba-
 rum imperij tutamen et propugnaculu cepit. Multaq; adeu defe-
 cerunt oppida. sole contra illum alicarnassus et miletus p̃stabant
 quas inde ui adortus cepit. Subactis finitimis omnib; Dubius
 animi ad ea que gereunda superant fuit interdum enim contra da-
 rium summo studio ferebat ut de rei summa piculum faceret.
 Interdum maritimus intentus erat ut in eis primu exercitatus ac
 stabilitus ipsam postmodum inuaderet. Iyrie fons iuxta xantio-
 rum oppidum extat e quo p̃ merementum funditus uerso tabel-
 las quasdam ereas suo sponte dilapsas fama e in quibus anti-
 quissimaz caracheres litteraz indicabant regnum persaruz
 agreas destructum perisse. His elatus maritimam horum adfe-
 maam usq; atq; aliam subigere maturauit. Excursio uo pam-
 philie ingentem qua multas historias scribendi materiam adim-
 mensum usq; stuporem exhibuit quod diuina quadam force
 mare ipsum alioquin seuum semp et procellosum cesserit Alexan-
 dro. Rarissime proin contingere soleat ut ibi praecipua pre-
 ruptaq; uign glacie modica tenuq; contegant. Dedarauit id
 menander in comedia dum admirandum ficius alludens.
 Q alexandro sum hoc inquit Si quepiam querito.

Is ultro presto fiet m. Si quem maris
Superaret locum iam oporteat mihi.

Huius continuo stalis redditur transitus.

Alexander autem in epistolis suis nil tale monstrum simile pre-
bens se per cognominatam scalam iter habuisse per que phasili-
dem transisse asserit. In qua urbe complures uersatus dies
cum interea loca Theodecti premortui. erat aut phasilide o-
ruindus. erectam in foro statuam conspexisset ubi post cenam
mero perfusus lascae saltant / multasque sparsit coronas. non
ingratum homini per locum reddens honorem. quem inter
philosophie studia sub preceptore Aristotele locum habuerat.
Post hoc rebelles cepit perfidas. phrygiam domuit et oppidu-
gordium antiqui inde regiam ubi uulgatum illud ex cornu li-
bro in nexum plaustrum asperxit. de quo ex barbaris passim
creditus sermo manarat. quisquis eius nexum soluisset illi
orbis terrarum imperium fata portendere. Cum igitur arce
nexum capita obliquis inter se spurs obuoluta Alexan-
der soluere nequirit non dum gladio cecidit. Quo ita cesso
multa apparuisse tradunt capita. Aristobolus autem facillime
ipsum soluisset nodos affirmat. Dempso siquidem clauo quo te-
moni iugum anneatur mox iugum subduxisse. Hinc pa-
flagones capadoceque subegit. Audita interea menemonis
morte qui clarissimus classis dary perfectus per multas turbas
et obstacula Alexandri uictorias retardarat deducendo ad
superiores partes exeratum sese magis magisque confirmant.
Hec agente Alexandro Darius magnitudine copiarum elac-
e suis astra deducit. Sexaginta enim hominum milia agebat.
Confusus etiam somnio quodam tradit quod ad gratiam magis
quam ueritatem uictores exposuerunt. Vix enim late fuso
igne macedonica phalanx depasa Alexanderque sibi ministra-
re ei amicum scala quam is olim regi seruicus gestare sole-
bat. Eum postea cum belli templum intrasset e conspectu eua-
nuisse. Nunc rebus portendisse deum opinor illustrissima
atque famosissima futura macedonica gesta. Alexandrum regno
a se potiturum quem admodum ex ministro rex factus darius
uendicauerat. Ceterum uitam mature summa cum gloria reli-
cturum. Maior item illum spes extollebat quod Alexandro.

alia diutius comoranti timiditatem obiecitabat. Comorandi
 quo causa erat aduersa ualido quam imensi labores addu-
 xerant. Vel ut quidam perhibent cydnis amnis quem geli-
 dissimum is se lauandi causa intrauerat. Ad cuius quidem
 remedium ceteris desperantibus medias et quamuis ope uali-
 dius imminere periculum ratus et re moueratu uersa calum-
 niam macedonum reformidantibus Philippus acarnam
 accessit, qui tam et si dura impendere animaduertit ta-
 men amicitia fretus qua in eo regis disamine non comune
 etiam per extrema experimentorum genera suscipere periculum
 iniquum ducebat remedijs adortus est. Eiq; modo perferat
 ad pugnam proximam anhelant breui salute potionibus
 pollicetur. Inceperat ex castris a permemione nulla redditepi-
 stola qua regem ut ab insidijs philippi caueret admonerebat.
 Magnus enim largitionibus a Dario corruptum. Desponsa-
 tam preterea eius filiam ut Alexandrum necaret. Quam
 ubi perlegit nemini ex equalibus indicatam sub puluino col-
 locat. Inredientibus autem familiaribus simulq; philippo
 calice potionem afferente. Alexander tradita illi epistola po-
 culum increpidus ac securus accepit. Principue uero admi-
 rationis spectaculum erat cum eo legente hic poculum hauri-
 ret. Inde mutuo haud eodem se gestu conspicerent Alexan-
 dri quidem erga philippum amena et aperta facies benivo-
 lentiam fidemq; declarabat. Ille autem ea peratus calumnia
 nunc inuocatis numinibus obsecransq; manus tendebat in celum.
 nunc lectulo collabens Alexandrum sibi audire et bono animo
 esse solatus orabat. Eius medicaminis interius recepti initio
 corpus ita depressit afflixitq; ut intercepta uoce et intercepto spiritu
 ac perexili admodum sensu illum ferme animo deficere uideret.
 At paruo post tempore pristina salute recepti collectisq; uiribus
 macedonibus uidendum se prebuit. Non enim prius se se di-
 seruandi finem facturi credebant. Erat in castris Dary tra-
 nstuga macedo amicus nomine haud alexandri nature isanus.
 Is ubi festinantem darium ut Alexandrum inter angustias adq-
 ruerat cernit supplex deprecatur ut ingentibus copijs ad-
 uersum paruum manu prelium inturus In latissimis locis
 et planissimis campis hostem expectet. Vereri se dario respo-

dente ut Alexander ac hostes effugiant. Huius rei gratia solue
metum inquit. Ille enim ad te ultro aduentabit, aut in praesentia
fortassis aduentat. Haud tamen regi placuit amynce consilium.
Verum in alia castra mouit. Alexander contra illum contendit
in syriam. Noctis tenebris haud obuij inter se facti ubi illuxit re-
uertunt. Quam rem hunc in modum obtigisse letis Alexander
hostem in angustijs obuium habere curabat. Nec minus exulta-
bat Darius quod educatis iam ex montum fauibus copijs prior ca-
stroꝝ loca metauerat. Jam enim ipsorum comoditate locoru intel-
lexerat quod ea cum mari ac montibus uania. cum interfluenti
pindaro amni equitatu minus ydonea peragrauerat. Ceterum
quaqua uersum confraga habilem pro hostiu pauatate sicut habebant.
Alexander locum suppeditante fortuna longe melius quam
fortuna prebuerat adque rendam uictoriam acies instruxit. Bar-
barorum nuꝰ inferior ne ab eis araueneret ad dextru hostium cor-
nu oblique leuium opponens in fugam barbaros conuertit. Vbi in-
ter primos prelium capessenti mucrone coxa uulnerauit et ut cha-
res prodidit a dario. Eos enim manibus congressos refert Alexa-
der autem cum de ea pugna scriberet antipatro a quo uulnus acce-
perit haud significauit cum tamen sauaꝝ gladio coxam sine pe-
riculo fuisse scribat. Ea gloriosa extitit uictoria. quippe cum celsis-
simi capta supra undecim milia hostium Darium per quatuor
aut quinqꝝ stadia fuga precepit. Ceteru illius curru arcuqꝝ po-
tius redit in castra. Vbi macedonas imensas barbaroꝝ diuitias
tum ferentes. tum congerentes inuenit. Qui quo expeditiores
ad prelium essent omnia ferme clauasa impedimenta apparatusqꝝ
reliquerant. Tentorium darij pecunia splendidissimis ornamentis
ac pretiosa suppellectile refertu excepserat. Alexandro inde exutus
armis balneum intrans Eamus inquit in darij balneo sudore pu-
gnae locari. Cui familiaris quidam Minime pro uem inqt darij.
At Alexandri. fortunas enim uicti et esse et dua bona uictoris
oportere. Ceterum aquatu ductus. hydrias peluis et alabastr-
os cuncta auro lita plurimo conspiciuntur. Unguenta simul ac aro-
mata diuinum quendam interius spirabat odorem. Post hec sub-
lime cubiculum magnifice conditum subiens Vbi stratum mensas
cenaculumqꝝ mire instructas ornamento perspexit ad soaos con-
uersus hocne inquit imperare erat. Et post modum cenaturo x

nuntiatur matrem ac uxorem dary geminasque simul filias uirgines captiuas adducit. Easque uiso curru et arui Darium perisse ratas se plangere lamentarique. Alexander diu cunctatus ipsarum magis sortem miseratus quam suis elatus successibus per leonatum renuntiat haud interisse darium et nequiquam ab alexandro reformident adhortatur. Se enim pro regno cum dario dimicare. Eas omnia que et dario. In signa dignitatis assecuturas. Que cum mulieribus et captiuis quidem clemens et amena apparuisset oratio non minoris humanitatis opera responderunt. quoscumque enim preces uoluerunt sumptus ex preda uestibus et ornamentis sepeliendi potestatem dedit. Nihil cultus aut honoris pristini illis prorsus ademit quin longe magnificentiore solito rex usus habebant. Quod uero pulcherrimum et gratia regali dignissimum extant mulieres ingenuas modestissimasque et captiuas quidem nullum ex eo turpe uel audisse uel intellexisse uel expectasse contingit, nec eas per inde ac intra hostium castra uerum et insanius edibus castisque uirginum cubilibus conseruatas. occultas et nullius prospectas oculis uixisse. Et profecto dary coniugem uniuersas decore ac forma reginas antecisse. quemadmodum et darium cunctos specie ac proceritate uiros superasse memorie traditum est. Simillimas quoque parentibus fuisse puellas. Alexander se ipsum magis quam hostes domare regum opus existimans. non has aut quamprimum suam coniugem preter barsinem attigit. Nec post menonis obitum uiduam damasii capta ex muliere grecas erudita litteris suauissimis erat moribus. Pater arcabarus regia stirpe editus hac Alexander inatante parmenione genere quippe ac pulchritudine egregiam compressit sicut tradit sicut tradit Aristobolus. Ceteras cum Alexander captiuas aspiceret dicere per iocum solebat. Dolores oculorum persic sunt puellae. contra dum earum formis sue continentie ac modestie specamen ostendebat. ipsas uelut exanimas statuas pretermittebat. Idrefecto classis phyloseno apud se Talentanum Theodorum eximia facie pueros uenales habentem diuersasse scribente et num emere uellet percontante. per sepe uociferans equales rogauit quidnam olim tam obscenum de se phylosenus animaduertisset ut hec illi probra compararet. scribens est ad phylosenum post multa illum conuicia ac maledicta. ipsum cum suis meribus theodorum malam in re mittere iussit. Quemadmodum etiam adolescentem Agnonen nomine cui ei se egregia forma Crobium ex-

ut predictum

ante

corinθο emere et ad illud deferre uelle scripsisset. ingentibus
affert conuictis. Damonem et Thimotheum macedonas quorum
dam stipendia sub parmensione merentium temerasse mulieres au-
diens adeum scribens mandat ut si conuicti sint eos tanquam perni-
tiosas humano generi beluas. seuis trundet modis in ea episto-
la hoc pacto de se uerbum ex uerbo scriptum liquet. Ego enim
Dary uxorem ne dum aspexisse / aut aspicere decreuisse. sed eo-
rum qui eximiam illius formam predicant ne uerba quidem ad-
misisse comperiat. Sequi duabus potissime rebus mortalitatem
intelligere aiebat sopore ac cotu quas sola nature infirmitas pa-
reret. Ventris quoque cibique temperatissimus. Quod cum mul-
tis alijs tum uerbis suis ad Adam declarauit quam sibi in matre
assumptam cariae Reginae designauit. sua enim ut maiorem
in eum caritatem ostenderet multa obsidum et delicata ferculoz
condimenta. postremo solertissimos coquos ac pistores ad eum
transmittente his haud sibi opus esse dixit. Nam meliores co-
quos quos sibi leonidas pedagogus comparauerat habere.
Ad prandia enim nocturna itinera. ad cenas uero prandiorum
paratatem. Idem cum lectum ingrederetur discussis accurate uesti-
bus. Nunquidque hic aiebat supuacanea refectum mollitie mater
instruit. Ad unum quoque longe minusque credebat peritius.
Quod seruis id arce creditum est quod manus colloquendo quam
potando tempus ad unum quencumque calicem protraheret semper
longius sermone deducto. Et hoc quidem dum multi oao fa-
cultas esset. Quippe cum arcebus gerendis illum non uinum
non somnus / non iocus / non nuptie / non spectaculum quemadmo-
dum ceteros imperatores abstraxerit. Inditio est breuissima
quam uixit etas quam infinitis omnino rebus amplissimisque
referat. Cum uacans erat primum ubi exurrexisset perrecta
re diuina sedens prandeat. Postea diem aut uenatu consume-
bat aut componendis rebus imparabat / aut militibus suis di-
cebat / aut lectitabat. Sin aut nimis urgentem uiam uaderet / in-
ter eum dum aut sagittare aut conatos currus ascendere di-
scendereque perdiscebat. Multotiensque etiam uulpes ioco uenaba-
tur auesque sicut per eius diuina populi licet. Ceterum metatus u-
bi se unxerat ac lauerat. desumendis epulis rationem habe-
bat. Sero postmodum ac multam in noctem cenaturus accube-

bant. Mirabilis autem illius cura et respectus indistribuen-
 dis dapibus fuit neque inque aut parum accurate partitus in-
 deretur. Notum sicut predictum est longius inter cōfabulan-
 dum producebat. Idem nullius iocunditatis expers cum ceteris
 rebus cum consuetudinis comitate uniuersis excellens regibus
 iactantia et elatione infestus ad arrogantiam usque ut miles
 quispiam ferebatur. ita ut assentatoribus sese calcandum et
 equitandum ferme permitteret. Que res gratiosissimos eius
 familiares fere perdidit. qui cum assentari nollent non laudare
 non audebant. Illud enim turpitudinē. hoc uero discrimen affe-
 rebat. Interdum cum se post potum lausset quieti se ad merichē
 usque dedebat. Nonnunquam etiam totum dormiēdo diem agebat. Ex-
 quisitorum quoque ita ciborum abstinens ut sepe nūc cum rarissi-
 ma adeum ex mari obsonia aut pisces deferrent eis inter ami-
 cos partitus sibi nihil reliquum esset. Cenarium magnifica sem-
 per apparatus et aucto pariter imperio sumptuosiores. Postremo
 cum ad decem milia dragmarum processissent ibi modus factus est.
 Et his qui Alexandrū in uidebant huius impense prescripta summa.
 Post commissam in ipso pugnam. Damascum mittit qui pecuniam su-
 ppellectilem liberos uxoresque personarum ad eum redigerent. Ex quibus
 maximam inequites thessalos ad id de industria missos portione
 contulit. quod uiri strenui et egregij bellatores erant. Reliqui
 etiam dicunt exerati. Tum primū macedones gustato auro arge-
 to mulieribus et barbarorum delictis ueluti canes odorata semita
 uenari ac puestigia plebis opes indagare ceperunt. Post hec
 Alexander ad occupandum maris imperiū uersus Cyprum et ci-
 nctam excepta tyro pheniciam tradendibus regibus recepit. Ty-
 rum obsidere itatuens aggeribus et machinis ducentisque trire-
 mibus amari mensibus septem auxit. Interim Alexander per que-
 tem uidit heraclem postquam illum crebro uocasset emisso sibi dexte-
 ram porrigentem. Compluribus etiam tyriorum in somnis appollo
 dixisse iussus ē se alexandrum profusa. Non enim sibi que iam-
 tate perpetrarent placere. Eap perinde ac transfugam hominē
 plane deprehendissent eius simulacrū catenis ac clauis ad basim
 alligatum alexandrinū appellabant. Aliud dormienti Alexandro
 euenit in somnū. Videre se saturū existimabat qui procul ei wa-
 bundus applauderet. Cumque ipsum capere uellet suffugiebat. Do-

Itremo cum multa uersatus orasset in manus uenit. Consuli nates
parato nomine longe credenda dixerunt. Sa. hoc est tua tyrus est.
Ad huc fontem ipm ostendant quem penes Alexander satyrum cer-
nere uidebat. Ea durante obsidione in arabes qui circa antilibani
incolunt expeditionem egit. In qua ob lysimacum pedagogum non
paruum uite periculu adijt. Subsecutus enim est cum se phenicem ne-
que peiorem neq; natu maiorem esse diceret. Postq; ad montes uentus
est nullis equis pedes ire cepit. et iam ceteri pual abfesserant cu
interapienabus tenebris ac propinquus iam hostibus lysimacum eta-
te grauem ac labore fessum nunc hortando ne uiuendo haud dese-
rere sustineret. longe abexeratu quod minus intellexerat cu pau-
cis relictus est comitibus. Ita ut p frigis imensu horrentibus inloas
exegerit. Tum multa sparsim inimicorum eminus conspicatus incendia
ut aliqua expte macedones in reze inopia consolaretur corporis agi-
litate et quocidiano confusus labore ad propiores cursu puenit. Ibi duo-
bus amdentibus foro barbans ense obtruncatis torre correpto reuer-
tit ad suos. Magno itaq; igne facto no nulli ex hostibus metu attoni-
ti terga dedere. Quidam eos aggressi uertuntur in fugam. Reli-
quum noctis securi duxere. Hec quidem Chares refert Tyriorum obsidio
talem habuit euentum. Cum Alexander post multa paelia maiorem co-
piarum partem quieti dedisset pauas tantum ne ocosus foret hostijs
promuorum statione relictis auspex aristander mactatis hostijs signa per-
spexit. Quibus audacior factus ad aruantes presagijt eo p uersis
mensis ciuitatem in eorum potestate futuram. Quare cum uigenti cacin-
no irridere cepissent ea enim extrema mensis dies erat sybdubitan-
tem cernens hominem Alexander ut qui sua plurimi semp fecerat ua-
tania eam nec dum trigessimam ac quartam h' admirari iussit. De
inde signo tuba dato emixus anteq; constituerat muros adortur.
Quare itrenue incohata et exeratu adferendam auxiliu mature con-
currente cum desperatio tyrios frangeret ea die potius oppido e. Po-
st hec Alexandro amplissimam syrie urbem Gazam expugnanti au-
us quodam dimisso ex alto cespite perstrinxit humeru. Et deinde +
cum sup quodam machinamento confedisset inter funium nodos in-
cauta complicatur. Quam obrem Aristander humeri vulnus et po-
tiende uictoriam ciuitatis auspicius Alexandro est. Itaq; euenit. In-
de cum olympiadi Cleopatre amasq; hostilis exuius mitteret spei
cudam puerilis etatis admonitus leonide pedagogo quinquaginti

thurs et centena myrrae talenta transmisit. Olim cum Alexander inter sacrificandum utraq; manu thura uaporandis deis exaperet. Tum leonides Alexander ait ut cum ferentibus aromata terris imperitibus copiose adeo uaporandis. At in presentia rebus utere par eius. Tunc igitur Alexander ad eum ita scribit. Ad te thus myrram q; abunde transmisimus ut tu deis parcas esse desinas. Delato ad eum scimolo quo nulla inter opes dary sumptuosior ac ornatio fuerit res uidebat. amicos saluatur quidnam in eo pretiosum digne collectandum existiment. Multos enim usus alijs demonstrantibus hic optime inquit. Iliadis homeri custodie dabitur hanc quippe rem complures haud parue fidei auctores affirmant. Ceterum si uera sunt que alexandrum heraclitem secuti tradiderunt non segnem non consilio uacuum comilitonem hominum alexandro fuisse censuerim. Nam potitus egipto de urbe greca condenda q; magnificam populosam et a se cognominandam relinqueret agitabat. Quam quidem ad rem magni soli ambitum quantum superiori tempore nullus architectorum consilio metatus erat. De hinc noctu per quietem mirabile uidit in somniu. Virum cum canitie plurima tu statum uenerandum ad stare sibi existimauit. hos illi uersus recitantem.

Preterea undisono quedam iacet insula ponto

Quam pharon appellant egiptia litora contra.

Confestim igitur consurgens pharum adit que illa tempestate paululum supra canobialium hostium insula erat. nunc uero paggerem in continentem recepta. Ea instar uirne ischmos erat qua uersum pro ratione latitudinem habens. Ingens in ipsa lacum et moriens mare portus amplectitur. Egregiam loci naturam contemplatus Alexander homerus profecto inquit cum ceteris rebus admirabilis tum sapientissimus extitit architectus. De hinc urbis formam pro illius loci similitudine designari iussit quam ad rem cum tellus alba deesset in uigri campi planitie giratum farina sinum deducunt. Cuius actus rectius uelut ex fimbria lineae claudis instat interiorum efficit orbem. Cuius forma summa cum delectatione spectante rege infinite multitudinis et generis omnifariam aues e proximo lacu ac flumine in eum repente

locum in nubis modum prouolanti ita ut ne firmitatem ipsam attingerent. Id alexandrum perturbabat augurium. At illi bonae spe esse auspices mouent. Ab eo enim urbem condere que ferocissima uariis hominibus futura sit educatrix. Post haec commissa hominis cura ipse ad iouem ammonem pergit. Longe sane iter durum ac laboris plenum gemino praesertim discrimine aquarum inopia qua non paucorum spatio dierum deserta regio est. Alterum est si per apertam et profundam euntibus arena rapidus incubat auster. Quemadmodum de cambisis exera traditur. Is enim ingentes arenarum acruos attollens fluctuante plantae quinquaginta hominum milia obruta necant. Nec cum uniuersi ferme animo aduerterent Alexander tamen quicquid inceptum deterreri non poterat. fortuna enim siue propicia conatibus promptiores ei reddebat animos et donec agenda nauarentur inuicta ferebatur animosa contentio. que non hostes modo uerum et loca et tempora uolentis urgebat. In ea protectione multa pro incommodis alleuitus est adiuuamentum quae a ioue nulla fuisse posterora confirmant oracula. Quin et quodammodo fidem ipsis iudicant oraculis. Idcirco quidem aquarum multitudo et diuturni imbres ab ioue demissi sitis soluere metum et humectantibus arenis siccitatem detinuerunt quibus inter condensatis et suaves spiritus et purior impendebat aer. Inde cum ductores confusis itineribus amisissent metas iamque errare cepissent dispersis exignoratione comitibus cornos qui prouolantes eis iter monstrarent et tardius subsequentes precitarent apparuisse constat. Quod non longe mirabilius est tradit Causthenes. noctu pallantes cantu ac uocibus ad sequenda comitum uestigia reuocasse. Superato denique deserto ut templum intrauit ammonis Anastes illum iouis pater ac patris nomine saluare iussit. Illud rogante num quis ex patris interfectoribus impunis effugerit saniora loqui iubet Anastes. Nec enim parentem illi mortalem esse. Mutato de hunc sermone cunctos ne philippi interfectores ultus sit percontatur et datum ne ei sit ut uniuersos ditone mortales sit moderaturus. Cui et hoc ipsum dari et plene parcam philippi ultionem esse diuinum respondit oraculum quod obrem pretiosis deum donariis et pecuniis ipsos ditauit Anastes. Nec sunt

que de amoris sortibus plurimi tradiderunt scriptores. Alexander autem scribens ad matrem se quendam occultam inquit accepisse uaticinia que cum redierit ad eam solam explicabit. Accurrit quidam sacerdotem dum ipsum grece salutare et blandius pedion hoc est philole compellare uellet per barbaritimum per n. ab usum. s. pedios id est iouis filij pronuntiasse illum uocas errorem Alexandrum libenter perinde ac omen audire. Quo circa confestim uulgatum est eum ab oraculo iouis filium appellatum. Quem tumorem ubi per amonem egypti philosophum audijt magis probasse fertur qui omnis inquit homines sub dei imperio esse principatque ac impentare diuinum quiddam affirmabat. Quibus de rebus acutus philosophari ac disputare solebat. deum comune quidem mortalibus patrem optimum quemque peculiarem sibi filium adoptasse. Ceterum Alexander cum se deo genitum persuasum haberet in ipsos insolentior erat barbaros. Ad grecos uero modestius ac parcius de sua diuinitate sermonem habebat excepto dum ad Athenienses pro tanto scriberet. Ego quidem inquit liberam uobis tam inclitam ciuitatem tradidisse quam ab eis tunc dominio quem parentem meum appellabant susceptam habetis. Philippum intelligens. Postremo cum sagitta sauius doloris acerbitate collaberetur amia dixit hunc plane cruorem mortaliu ac non diuor uersos forte presens Anaxarchus philosophus. Tu quoque ioue genitis nu quid natale pages. Ad quem uidens ait. Nolo uti uibes amias esse te ferri qui meas per contemptum cenas habes quod non satraparu capiti. Sed pisces in mensa in cernis appositos. Et profecto Epheitum nullis arege piscibus Anaxarchus eum protulisse sermonem traditur tanquam eos aspernaretur et carperet qui per magnos labores et pericula illustris et claras res persequentes nullam aut per exiguam sibi uoluptatem comparantes nihilo magis quam reliquorum iocunditatis fructum adipiscuntur. Ex his que superius enarrata sunt liquet Alexandrum non par superbiam aut contumeliam. Sed grauitatis opinione ceteros subiungisse. In phoenicia exegypto reuersus sacra dies festosque dies celebrauit. Tum statuta certamina et ludos scemios edidit non apparatu modo sed etiam certantibus per magnificos. Et prefati sunt ciprioz principes

quem admodum et Athenis qui tribus sortuntur. Decretum
est mitissime ac splendide a salaminio presertim Nicareonte et
Solio pasicrate hys ut nobilissimis pueris hystriombus sorte
obuenit. pasicrati quidem a Theodoro. Nicareonti autem thessa-
lo cui studiosissime fauebat Alexander. Nec tamen suum ante
studium patefecit. Quod omnibus fere suffragiis uictor Antenorodorus
declaratus est. Tunc abiens se quidem iudices approbare dixit.
Verum enim uero ne superatum uidisset thessali regni portio-
nem per lubenter amissurum fuisse. Postea uero cum Athenienses
Athenodorum quod Dionisus non inter fuisset multassent eo
regem ut prose scriberet obsecrans. id facere noluit. At mul-
ctam transmisit. Cum lycon scarpei filius lepida quedam age-
ret in theatro inter recitandum comediam. uersum quo decem
talentorum pretio significabatur inseruit. Quo uidens Alexander
ea proueri iussit. Deinde missi adatio legati pro redimendis capti-
uis cum regis litteris perueniunt. Quibus decem milia talen-
torum cunctam mesopotamiam ac filie matrimonium pollicebatur tu-
amiciam se sociumque futurum. Quibus inter equales suos comuni-
catis. Parmenon si Alexander inquit essem has ego condiciones
accepissem. Cui subinde Alexander ego mediusfidius si parme-
non. Alexander itaque Dario ut ad se ueniret rescripsit cuncta ex eo
humanitatis opera consecuturus quod si recusauerit adeum mox se pro-
fecturum. Cum confestim incepti pigrit quod eo itinere uxor da-
ry dolore partus correpta diem suum obiit. Cui rei merorem ac
dissimulanter tulit quia maximam benignitatis sue declarande occasio-
nem amisisse uidebatur. Ipsam igitur hominem magnificas humane
impensis. Erat inter eunuchos regine cubicularios una captiuos qui-
dam Tyreus nomine. Is ex castro profugus ad darium equo prouolans
uxoris obitum renuntiat. Quo nuntio accepto Darius cum mul-
tis lacrimas caput planxisset. Nonne persicam inquit fortunam
si regis uxorem eandemque sororem captiuam non modo uixisset
sed et decessisset regis priuatam inferijs contigit. Exapiens
Tyreus At enim mi rex ait profecto funeris gratia et cuiusque
pro regia dignitate nihil quod pessimam persarum fortunam
incautes habes. Namque statim regine supposita. Itemque matris ac
puellis nusquam pristinus opum ac rerum usus splendorque defuncti
nisi ut tue claritatis culmen aspicerent. Quod denique potens

restituet Oromasdes. Nec ea moriens ullius generis ornamento
 rum expers fuit. Quippe cum ipsius obitu hostiles etiam lacri-
 me decorarint. Alexander enim sicuti prelio terribilis ita parva
 victoria clemens. Hys rebus auditis Darius animi egredidine ac
 perturbatione vexatus indignissima suspicans. Eunuchum ad intima
 tentorii partem abducto nisi tu quoque cum ipsa simul fortuna iqt
 macedonica factionis es, sine tuum appellas herum p hoc ingens
 te solis uibar ac regalem dexteram obtestor ac oro hecane munia
 sunt statire mala que luget. An illius uite longe magis misera-
 da perpetimur et ultra dignitatem seuor nos afflixit calamitas
 quod insuper incrudelem acerbiq; hostem inuadimus. Na quod
 honestatis ac castimonie signum est uirum etatis integre hostis ux-
 rem tam multis honoribus decorasse. Et ad huc loquente Tyreus
 adens se pedes demittens ut meliora supplex orabat. ne et iunys
 Alexandrum lecesseret neu defuncte uxori eidem q sorori turpes
 inueneret maculas neue afflictis in rebus maximo sese orbasse sola-
 tio uidebatur. prestantiorem q creauerit natura uictorem habuisse.
 Verum enim uo admiratione prosequendum Alexandrum quod ma-
 iorem erga piaz mulieres continentia quam in uiros fortitudi-
 nem declarauit. Eaq; simul et ceteram Alexandri modestiam ac
 animi magnitudinem terribili iure iurando confirmauit. Tum
 ad familiares egressus Darius tensis in celum palmis ita orasse fertur.
 Natales regalesq; dij date obsecro ut quod admodum letissimam oliz
 fortunam accepi ita restitui ac diuinitis inuolumentum posteris reliquaq;
 quo parua uictoria quas ab alexandro p domesticorum erumnam
 gratias accepi equali persoluam merito. Quod si qua deoz ira
 fatale hoc tempus ingruit quo p mutandum iam p ficiam ruet
 imperium neminem nisi Alexandrum in Cyra solo sedere precor.
 Nec plurimi scriptores sic dicta factaq; comemorant. Alexander om-
 ni ultra euphratem regione subacta contra Darum decies centenis
 milibus militum descendente castra mouit. Interim ioco sum
 quippiam in exeratu fieri renutiatur. Comitones ingominas
 se p uicam partis diuisisse atq; utriq; ducem ac imperatorem pre-
 fecisse q alterum quidem Alexandrum. Alterum uo Darum. Cumq;
 mutua certaminis preludia primum glebis de hinc pugnis inchoas-
 sent. et disceptationem ex canduisse ut iam a multis p saxa su-
 desq; res agi cepta sit ita ut ne sedari quidem queat. Tum Ale-

Alexander ipsos imperatores singulari prelio decertari iubet.
Ex quibus ipse quidem Alexandrum. Darium uero philotis ar-
mauit. inspectantem rem exercitu quasi quoddam futurorum
auspiciū. Acce pugna commissa is quem Alexandrum appella-
uit uictor euasit. Is igitur ab Alexandro duodecim uias et per-
sice strole usu donatus est. Nec Erasthenes ingens cum Dario
prelium non in arbillis ut quidam perhibent uerū ingausame-
lis commissum est. Sed autem uocabulum Cameli domum signi-
ficat quam olim rex quidam a hostiū manus Dromedario effu-
gisset Camelo. ibi condisse traditur et adeūis curam et spensā
quorundam tūcoꝝ prouentus destinasse. Mense sumo a Athe-
nis ministeria incubant luna defecit. Undecima post nocte in-
mutuo conspectu constitutas exercitibus. Darius suas in armis
copias tenuit. Easq; lampadibus obibat. Alexander quiescen-
tibus macedonibus ante tentorium cum Aristandro uate sa-
cra peragebat et hostias phebo mactabat. Ut uero familiares
sui gaudiores nati tum uero parmion omnem qui inter ni-
phatem. et gordiucorum montes iacet agrum barbaroꝝ collu-
cere facibus iubent. preterea incertum quendam elamentum ter-
ribilem q; ex castris cum multum. uelut ex uasto resonare pelago
eoꝝ multitudinem admirata colloquia inter se habuerunt. Ingres-
sus quippe ac arduum opus impendere si aperto congressuri Marte
tam magnam rapescere pugnam audebant. Inde perfectis sa-
cris regem adeunt. Utq; hostem noctu inuadat hortantur.
Hoc enim modo maximum impendentis pugne terrorem per-
tenebras occultaturum. Ille uero uulgatum illud Non ego inco-
ritiam furor aiti. Quod dictum nonnulli inueniunt nimis ac in-
ane iudicabant quod intanto rerum discrimine caullaretur.
Quidam in presentia spe ac fiducia elatum recte futurum
euentum diuinasse putabant. Nec ullam clauo prebere occa-
sionem uoluisse ut superatis aliam denno bellandi fiduciam at-
temptaret. in hoc noctem inuasaturus ac tenebras. quā admo-
dum superiori prelio mare montes et angustias inceptaue-
rat. Nec enim inter tot copias tam lata regione ualentem Da-
rium armorū aut hominū snopia pugnam detractaturum ni-
si aperta congressione summisq; dimicando uiribus uictus spem
ac seruos deponat spiritus. Jilis postmodum descendentes

rex intra tabernaculum acubuit ubi in reliquis noctis preter co-
 suetudinem suam tam profundo pressus sopore diutius ut ipsi di-
 ctores mirarentur et illucescente iam diluculo militibus ut cor-
 pora ab eo curarent edixerunt. Postea solliatante tempore igres-
 sus parmenion cum lectulo adstisset et bis illum terq; nomine
 compellauit. Quem ex perrectum hoc modo percontatus tradi-
 tur. Quid nam hoc malum inquit ut non iam iam dimica-
 turus maximo prelio sed uictor esse uidearis qui tanto somno se-
 curus dormias. Tum furridens Alexander non ne nos ait ui-
 asse putas qui peragrarie ac per arripa loca detractantem pu-
 gnam Darum persequi desinimus. Non solum igitur ante pre-
 lium sed et in ipso discrimine magnam animi constantiam ac fidu-
 ciam sui dedatauit. Nam cum bactrianoꝝ equitatus contra mace-
 dones magno impetu et summis ferretur uiribus instans cor-
 nu cui preerat parmenion ingenti fluctuatione dimicatum est.
 Subinde mazeus exaere miserat equites per impedimentorum
 et saranaz custodie relictos adouocant. Turbatus uirum utriusq;
 parmenion ad Alexandrum qui remanent mittit. nisi ex prima
 aciei fronte euestigio auxiliari ad postremos succedant nullum
 res ac impedimenti diripi. Tum accepto parmenionis nuntio us-
 rum desipere nec animi constare dixit. At per consternationem
 obliuiscens quod uictores quidem et hostium fortunas uendicabunt.
 si uicti erunt non suppellectilium non pecunie non mancipiorum
 habenda cura est. Sed quo pacto strenue dimicando gloriosam
 mortem oppetant. Hec ubi ad parmenionem responsa dedit Ba-
 leam imposuit. aliam quidem armaturam intra tentorium indue-
 rat. Sicalum in primis amiculum indeluticum thoraca duplicem
 quem ex illi spolijs acceperat. ferrea cassis erat puro lincior ar-
 gento Theophili opus ceruicis tutamen ferreum genus infer-
 tum. Ensis cum temperatura tam leuitate mirandus quem a Cy-
 priorum rege dono susceperat eo cum pugnas obibat un solitus
 insigne etiam ferebat epiporpomata egregia magis illius arte quam
 cetera delectatus armatura. Antiqui namq; opus elicomis erat.
 Idem preterea ad Cuntans Rhodiorum gloriam aqua eo dona-
 tus fuerat gestare uidebatur cum ipso etiam inter prelianduz
 uteretur. Ceterum Alexander donec aut acies instruerat aut
 milites adhortaretur aut conto nem haberet aut lustrans obeq-

taret. ut bucephalo partius uteretur/ alium sumebat equum. quoniam is etate iam grandior erat. Cum igitur congregandum e eo adducto itam ascendit ac ne pergit. Magna ad thessalos et grecos habita prius oratione qui ubi robur animis addiderunt sese in barbaros agi certatim clamitant. Tum hasta inleuam recepta dextra ut Callisthines tradit deos precatus est ut si uere ioue nasci existat suis auxiliu atq; robur addant. Vates Aristander candido indutus amictu et coronam gestans auream secum cominus equitibus sublimen supra Alexandri uerticem aquilam ostendit aduersus hostes recto uolatu delabentem. Bo auspicio plurimu spei et alacritatis cunctis increuit. Quare se se inuicem exhortati equites in hostem cursu procedere. Vndantem uero phalanga diceres. Ante prima congressionem inclinati barbari fugientibus uictores instant. Alexander ad mediam aem ubi Darius erat uictos insequitur. Ipsum enim eminus conspicuum inter confertissimos regie cohortis emicantem agnouit. Virum formosum proceru sublimi curru uidentem et rutilantem equum ceterua stipatum qui circa curru pro aem stabant parati hostem exopere. At cominus terribior conspectus Alexander ubi intra resistentium globum fugientes inmisit plurimos consternatione confecti ac dissipat. Strenui ac fortissimi ante regis ora cessant utiq; cadentes fugam inhibebant. ita ut conglobata morientiu agmina equos circum uallarent. Dario grauissime cuncta obuersabantur paulis cesa manus quam circa se presidij causa locauerat. Cur eius omnino immobilis uertu nequibat tanta obtruncatorum strages rotas inuenerat. Equi etiam tot infera cadaueribus salus aurigam decurbarant. Inter hec Darius relicto curru armisq; effectam ut fertur equum ascendens salutem fuga comparauit. Qui tamen haud euasurus uidebatur nisi denuo missi a parmenione equites Alexandrum reuocassent. Nam cum ingentes ueherent copie nusquam hostes cedere in eo prelio sunt qui segnem imbellemq; fuisse parmenionem carpant siue languescente iam obsementem audacia siue prout Callisthenes refert Crescente Alexandri potentiam grauius ac inuide ferebat. Quamobrem melius alexander dissimulato militibus dolere ut accidibus temperaretur ne insequi uelle se finxit. Et perinde ac iam pugnam nox dirimeret receptum coaruit. Inde cum laborantibus

auxilium laturus pergeret itinere profligatos oīo hostes
 fugatosq; accepit. Huius prely exitus omne persarū impe-
 rium funditus exadisse creditur. Tum Alexander asie rex ap-
 pellatus sacrificia magnificis struxit impensis. Dehinc ami-
 cis diuitias domos ac principatus largitur maxima et in
 grecos utens munificentia. Vniuersas aboleri tyrannides re-
 titui omnib; libertatem ac suis uiuere legibus se uelle scribit.
 preapue plateensem urbem exhedificari iubens quod eoz
 patres olim pro tuenda libertate se grecas socios a sauerant.
 Ad crotonatos quoq; in ytiliam magnam ex uiuarum partem
 transmisit obphayli decus et gloriam imperij et foras achæ-
 te qui modico bello cum grecos ceteri destituerent itali propo-
 ra tremit Salamina nauigauit illius piali cōmunicationē
 suscepturus. Adeo omīa uirtutis opera sūmo studio et beniuo-
 lentia obseruabat. Postmodum babilonioz regionem ignes
 suis omnib; ipote statim redactis ibi in E doatanoz agro tel-
 luris hyatum assidue igne tanq̃ ex fonte scatentem miratus
 est haud procul inde Nascha magno micat fluctu q̃ bitu-
 mini p̃ quam similis tantū igni cognationē habere uidetur
 ut priusq̃ flammam attingat p̃ ipsum luminis splendore
 medium p̃ sepe aerem incendat. Cuius uim atq; naturam uolen-
 tes ostendere barbari cum angiportum qui ad regis duar domi-
 lium ea re paulisper irrorassent primo arpusculo extrema ip̃te
 consecuta. facultas guchis admonere. Vix dum primus incensis
 haud sensim flamma depascens unio mentis incuti finem t̃ua-
 sit alterius. Ita ut angiportus perpetuū foret incendium. Erat
 Atheniensis quidam nomine Athenophanes qui regis quide
 corpus unguento ac lauacris curare. Animum uō p̃ iocos et ob-
 lectamenta ducere solebat. Is cum intra balneū adstaret Ale-
 xandro pusionem cui nomen erat Stephano aspectu quidem ri-
 diculum ac suauius cantantem aspiceret. Vis inquit rex
 hoc in stephano pharmacū experiamur. Si enim eo incensō ex-
 tinguit nequeat polentem utiq; ac inextinguibilem illius esse
 naturam affirmauerim. Quam quidem ad rem impigrim
 se prebente puero uix dum p̃uncto ac lumine contacto tanta
 emicuit e corpore flama tanq̃ pullulauit incendium ut au-
 capitem Alexandrum sub trepidasse constet. Qui nisi forte

complures aque uasa manibus tenentibus affuissent nō antefer-
ri auxiliū poterat q̄ totum ignea uis occupasset cum hoc etiā mo-
do pueri corpus undiq̄ inardescens maximo labore uix potu-
erit extingui. Verum membris post hac debilitatū uix uideretur
cum est. fure igitur nō nulli salua fabulamenta ueritate hoc
esse uenenum affirmāt quo Medea uulgatam in tragedijs co-
ronam ac pallium p̄misisse tradit̄. Nec enim ab eis sponte
sua ignem emicuisse / nisi cum ad mota flāma celeri tractu cla-
destina irrepit. radios enim ac fluxus igneos longius alla-
tos alijs quidem corporibus lumen tantumō atq; calore con-
stat adicere. Alijs uero pinguem quendam ac perpetuū ha-
bentibus humorem siccitatem afferre spirabilem. ij collecto fer-
uore celeriter in eis mutant materiā. De huius generatione
dubium est si potius estuas per id humidū flāma suffluat.
que ex illa tellure pinguem ignigenamq; habeat naturam. Est
enim babilonia uehementer obnoxia ita ut posita sepe humi-
ordea in sublime prosiliant quasi ea loco languore quodam tu-
mentia salientem pulsum habeant. Inuole quoq; pestus imme-
sos super plenis aqua utribus somnos capiunt. Harpalus au-
tem eius urbis expoliente cura relicta fuerat regias ac deambula-
tiones greas ornuarat arbusculis. Cum ceteri adoleuissent
solam ederam tellus adoptauit ac continuo necauit quod
illam minime ferret temperiem. Illa namq; feruida regio est
hec uō loas amica frigidis. Has quidem excursions cum
modeste sunt minus forsā importunū carpunt. Alexander
subactis suis ex regia quadraginta milia eris talenta. Itaq;
pretiosam suppellectilem cepit cuius explicabilis omnino nūq;
ibi et hermonice purpure quinquaginta milia reperte tradunt̄.
Ea ab annis ferme ducentis reposita nouum adhuc et recentem flo-
ris seruabat colorem. Cuius causa fuisse perhibent qui rubee
quidem tincturam melle. candidae autem. albo confectam deo ai-
unt. In his enim cum par tempus habent. purus ac luadus splē-
dor cernitur. Dion refert eos reges ex uilo atq; hostro adue-
ctam aquam solitos gaze recondere. Ut hoc pacto regni magni-
tudinem assērent cum omnū domini apparerent. Ceterum cū
persidis fines. cum locorum asperitate cum ipigerimus persa-
rum adiūm statione tenentibus Alexander intrare nequirit.

Jam enim Darius effugerat. Duem quendam nactus est quem
 paruo introduceret anfractu. Is gemine nationis homo patre
 quidem licio. matre uero creacus persica. De quo cum adhuc puer
 Alexander esset. Phytium predixit oraculum. Protiastena in-
 persas Alexandri duem fore licum. Ibi locorum potius ingētes
 captorum hominum cedem commisit. quos id arto suo missi necatos
 scribit quod ita sibi ad rem conducere existimabat. Ibi quanti-
 sum tantundem pecunie comperisse se refert. Diuitias uero et re-
 liquum instrumentum mulorum iuga dena milia et quinq; came-
 lorum uexisse dicunt. Deinde ingentem xersis statuam conspu-
 tus quam intra regiam irrupentium multitudo ignominiose sub-
 uerterat adeam substitit et perinde ac uiuentem allocutus. Ve-
 rum ne inquit propter eam quam aduersus grecam expeditionem
 egisti collapsam te sinemus. an propter animi tui magnitudinem
 aliasq; uirtutes iacentem attollemus. Denique diuturno secum sile-
 tio medicatus excessit. Inde militum corpora curare uolens hiber-
 num enim tempus erat quatuor ibi menses egit. Cum Alexander
 sub aurea primum regis tribunalis testudine consedisset. Corinthus
 demoratus ei beniuolentia affectus et paternus olim amicus senili-
 bus effusus lacrimis. ad eum ita locutus fertur. Quam magna gre-
 cos uoluptate priuatos. quibus antea quam iudary throno sedente
 spectauerint Alexandrum expirasse contigit. Hinc Darium inspectu-
 rus amas se per uicium largiore prebuit uino. In ea lasciuia mu-
 lieres a suis acriter amatoribus affluere. Inter quas famosissimi
 Thais genere attica quam inferiore tempore regnans ptolomeus
 sortum habuit. Ea alexandrum nunc lepide collaudans nunc
 ioco demulcens inter potandum inquendam inadit sermone qui
 tamen si patrie sue ritum consuetudinēq; decerneret. haud mulie-
 bris tamen extitit animi. Eorum enim laborum quos in asiam pe-
 ragrando pertulerat illa se die gratissimum suscepisse fructum dixit.
 Quod intra superbissima persarum tam delicatum conuiuium ce-
 lebrasset. At uero longe maiorem sibi uoluptatem futuram. si xersis
 regiam qui suas olim concremarat Athenas ipsa quoq; per ilari-
 tatem incenderet. Tum spectante rege ipsa faciem accendit ut
 diuulgaretur quodq; cum Alexandro femine fuerant maiorem
 pro greca expersis ultionem accepissent. quam superiores illi
 tum maritimarum tum terrestrium copiarum duces. his dictis plan-

sus simul ac tumultus exoritur. Sic is inde ad tam magnificum faunus exhortantibus tractus Alexander exiit. Is coronatus lampada tenens ductor erat. Ceteri clamore ac petulantia cōsectantes regiam incendentes circubant. Quod ubi sensere macedones alacres cum faibus concurrerunt. Sperare enim euz iam rebus patrie animum aduersasse nec amplius inter barbariem obuersari debere. Proinde ea ignibus atria uastare. Hec quidam in iussu regis, quidam ita ut dici est perpetrata memorant. At enim mox piguisse ac restingu incendium iussisse haud incertū est. Ceterum cum Alexander natura munificentissim' esset. eo magis liberalitatem quo et latus ipsum propagarat imperium aderat quēdam indandis alacritas qua sola gratificari beneficiis potest. Quādere paucā uex egregia meminisse sat erit. Peonum ductor cum hostis astrictum caput ei ostendisset. Rex ait his apud nos donis pretiū aureum solet ēē poculum. tum videns Alexander. Vacuū quidem inquit. At ego id mero plenum tibi propino. Dum quidam ex macedonibz multū regium ferentem aurum ageret deflagratumq; iumentum esset. Is sublatum onus ferre cepit. Quem sub pondere pressum conspiciens Alexander Vbi re cognita depositurū uidet hominem. Ne reliquo deflaggeris itinere. dixit hoc ad tuū deferēs tabernaculum. Deniq; reuocantibus q̄ postulantibus tristor. ad atheniensem phoonem scribens cum minime existimaturū deinceps amicum asseruit si sua repudiet congrua. Serapioni audam adolescenti qui secum pila luserat. quia nihil poposcerat nihil exhibuit. Postea ludente Serapione iacta ad cetera pila nihil nequaq̄ prebes dicenti Regi. nō pens Serapion inquit. huic cum Alexander aruisset. quam multa clargitus ē. Erat proteas quidem uir sane factus et in simposijs haud illepidus. Cum cum Alexander succensere uideretur obsecrantibus amicos ipsoq; collacimante secū ingratiam reddisse dixit. Tum ille quodam mihi primo fidei pignus prestita. Confestim ei quinq; erogari talenta iussit. Quantis autem familiaribus. et is quos sui corporis presidio habebat amplissimas facultates i pterit olympiads adeum declarat epistola. Alioquin in amicos beneficia confer et cum glorie splendore confice. At i presentia uniuersos tibi pares reges effias. Quibus cum multis amicitias comparet ipsum destitutum reddis. Talia cum p sepe scriberet Olympus occultis seruabat litteras semel dumtaxat excepto cum ephethon

solutam de more illi lectitaret epistolam haud palam inhibuit. Vex
 dempto sibi anulo illius ori gemmam apposuit. Inter Dary proceres
 dignitatis amplissime Maseus extiterat huius filio quandam haben-
 ti Satrapā alteram adiecerat Alexander. Quam recusans ado-
 lescent Mi rex inquit olim unicus erat Darius. Tu complures Ale-
 xandros effecisti. Parmenioni Bagoi domialui uendicauit. Inq
 ex suloz manibus mille talentū uestem offendisse traditur. Scribes
 ad Anapatrum ut exquisitam corporis sui custodiam haberet admo-
 nuuit quod ei insidias parari diceret. Ad matrem complura trans-
 misit munera quam nimium gerendis implicari negotijs et bellias
 imiseri rebus uenit. Aqua cum grauius increparet ipsius asperi-
 tatem equo pfererat animo. Semel quoq scriptam ab anapatro cō-
 tra matrem prolixam quāpiam lectitans epistolam ignorare dixit.
 Anapatrum quod unica matris lacrima innumeras delebit episto-
 las. Suos postea delitijs ac illecebris omnium solutos sumptuosissi-
 meq uiuentes animaduertens ex quibus Teim quidem Agnonem
 argenteos sub crepidas ferentem clauos compluris leonato came-
 los puluerem a gymasia exegipto usq transferentes. Phyloti
 cum ueneraturus erat per stadia centum aurea et pretiosa dispo-
 nentem tabernacula plures etiam inter ungendum ac lauandū
 preciosis odoribus q oleo utentes cubicularios secum et unctores
 arcam agere cunctos benigne ac phylosophoru more obuiga-
 tos hunc imodum admonuit. Mirari se inquit eos tot tanasq
 confectis certaminibus haud meminisse quid epistulis uictis lenire
 mollis uictores dormiant neq illos ~~comptis~~ se perfarum mo-
 ribus suos equiparasse. Seruile quippe ~~anapatrum~~ ~~anapatrum~~ ~~anapatrum~~
 me insudare laboribus. Quoniam modo suum quispam cari-
 bit equum aut hastam exercebit aut cassidem induet. cum p
 desuetudinem ne carissimum quidem corpus manibus attingit.
 An ignoratis inquit hunc esse uictorie finem ne hostium mores
 et opera in nos transtulisse uideamur. Eos magis ad uiracitatem
 inflābat. cum uel milite ul iuenatibus cunctos in pferen-
 dis malis ac laboribus superaret. Cum Alexander eximie ma-
 gnitudinis leonem sterneret. Spartanorū legatus qui forte e-
 derat pulchrum erat medius fidius ait Alexander, ut prom-
 pto cum leone decertasses. Hanc uenationem ereis conflata
 imaginibus craterijs delphis appendit. canes inerat leonem

Alexander adoniens craterus adiutans partem lisippus ptem
leechares effinxit. Hoc pacto Alexander ut se simul laboribus
exerceret ac suos adiutorem inataret. cum multa subiret di-
scrimina eius amia fortunis elata illecebrisq; ac oao magis in-
ti tot militias peregrinationesq; modeste p ferre. Inde sensim
ad contumelias et maledicta tendere. Que ille p quandam
mansuetudinis habundantiam modeste ac comiter tolerabat.
Regum esse affirmans ut aquib; male audias in eos magis
sis beneficus. Queq; in amicos ul' pusilla contulit ea ingen-
tis benivolentie honorisq; extant. Ex quibus pauca exposuisse
sat erit. Cum penestas uesti morsu uulneratis id quidem alijs
Alexandro no minime significasse. adeum multa conquestus
scripsit. At nuc quoniam te habeas modo scribe inquit et siq;
socioꝝ interuenandum te destituerint ut debita luant supplina.
Absenti obres gerendas hestioni scripsit dum ipse ac nonnulli
Ichnemonein p uicium infestarent. Craterꝝ perduce iaculo oc-
currentem in utraq; uoxa uulnus accepisse. Audiens exegritu-
dine quadam pristina restitutum incolunitati. Peucestam Ale-
xippo scribens medico magnas egit gratias. Dum Craterus
ad uersa ualitudine teneretur obquoddam insomniū nō nul-
la pro eo satra pegit eumq; ut itidem faceret admonuit.
Pausanie quoq; medico cum Cratero pararet elleborum po-
stry pro animi sollicitudine multa scripsisset. quo pacto an-
dotum propinaret admonuit. Ephialtem et cissum qui pri-
mum arpali fugam nuntiauerant in uinculis habuit quod
ipsos de castro falsa obloquos duceret. Cum infirmus ac
senectute confectis remeandi potestatem faceret. Eurilochus
egens se inter egros inscripsit. Postmodum ubi nulla i-
firmitate detineri deprehensus est amore. Telisippe captum
se confessus est. Eamq; discedentem ad mare usq; consecra-
ri uelle dixit. Eius femine condicionem percontatus Alexan-
der. ut ingenuū esse sortum accepit nos inquit Euriloche
in hac p amanda socros habes. Proū aut largitionibus
aut uerbis ut ad pmanendum inditis uide. quando quide
ex libera ortam affirmas. Hunc sepe nūo uirum admirari
licet quod amicoꝝ gratia pro rebus huiusmodi operam et accu-
ratam quidem inscribendis dederit epistolis qualia hec. Se-

leua puerum qui in Ciliciam profugerat diligentissime uisite
 inquit. Deuicistim quoque laudibus profectus est quod Cra-
 teri seruum Ilyconem comprehendisset. Seruus quidem in
 asilo resederat. Quam obrem ad megabirum litteras de-
 dit ut illum templo si queat elicere corripiat. Intra sacam
 eadem nullam uim afferat. Principio cum in causis capita-
 libus uis diceret orante accusatore alteram manu autem
 solebat occludere ut ipsa reo perinde ac purissima et om-
 nis expers calumnie conseruaretur. Posteriori tempore ad
 calumnias quam falsas ac uerisimiles uelementer exan-
 descebat preapue cum de se male audiebat ita ut seuiens
 inexorabilisq; desiperet. adeo uite ac imperio gloriam an-
 te ponebat. Inde cum tertio congressurus prelio aduersus
 Darium castra moueret. Is captus ab eo nuntiatur. Tum
 preter stipendia testalis duum milium talentum erogans do-
 natuum eos domum dimittit. In persequendo autem clario
 asperis atq; longissimis exactis itineribus Vno enim ac de-
 cem diebus tria milia et ducenta equo stadia demensus est.
 Vniuersum ferme exercitum per loca presertim aquarum exper-
 tia labor affecerat. ubi quedam macedonum manus multis
 aque plenos ex fluuio subuehens utres Alexandro sic obuia.
 Quem uergente in meridianum tempus die obstitit egrese-
 habentem conspiciti ex templo impletam aqua galeam attu-
 lerunt. Et deinde percontanti ad quos eos perferrent latius
 ad suos respondere liberos quos si nunc amiserimus / tibi mo-
 do uita super sit, alios creandi facultas erit. His audi-
 tis ubi galeam in manus cepit. arcu spiciens quos circa se
 habebat equites demisso capite et fixis in potum oculis in-
 gustata reddidit limpham. Probatisq; uiris si solus bibe-
 ro inquit hos meror instigabit. Eius continentiam et ani-
 mi magnitudinem cum inspexissent equites eundem esse ma-
 gna cum spe certatim acclamant. Statimq; pedes equis
 succedunt. Non enim laborem perferre non demum mortali-
 ti sese obnoxios existimare. Donec talem eis regem adesse
 conuerit. Vna itaq; cunctorum sedulitas et animi prompti-
 tudo fuit. Ceterum cum sexaginta tantummodo ut aunti
 uiri fusa iam Darij castra irrupissent. Disiectum grande

auri et argenti pondus calcantes multos quoque puerorum et mulierum currus aurigis destitutos aspernati proceres solummodo fugientes in quibus darium esse arbitrabantur persequi contendunt. Vix tandem compluribus confossum uulneribus Darium in uehiculo iacentem fereque expirantem offendunt. Is cum fugidam aqua prebente polistrato potasset. Quisquis es mortuum inquit hoc mihi extremum uniuersae calamitatis genus accidit ut pro me tanto in me beneficio dignas tibi referre grates nequeam. At refert Alexander. Alexandro uero de prius summa in matrem uxorem ac liberos meos humanitate ac clementia. Cui hoc dextre pignus pro me dabis hoc dicentem accepta polistrati manu uita destituit. Adeum perueniens Alexander ipsius casum maximam doloris acerbis acerbis haud dissimulante tulit demptaque sibi clamide illius corpus ornavit postremo redactum in potestate bellum grauissimo cruente dissipauit. quod dyaspheonema uocant. Proceres namque in unum cuneatis arboribus cum utraque corporis partes alligasset eas tanto conatus impetu remisit. Ut lauiata passim membra dissecerint. Tum Darij corpus regis ornatum insignis ad matrem deferri iussit. Eius fratrem Exatrem magna sibi familiaritate deuinxit. Inde cum cubustissimis corporis profectus subegit hyrcaniam. Vbi maris sinum haud ponto minorem ceteris autem maribus dulciorem conspicatus cum nihil ex eo certi perdidisse potuisset. quandam meotis paludis partem esse cogitauit. huius tamen rei ueritas. haud latuisse physicos uidetur qui dum ante illam Alexandri expeditionem memorie prodiderunt quod ex quatuor exterioris oceanum qui mediterraneam irrumpunt finibus hyrcaniam pelagus quod exaspui uocant propinquum magis esse boree. Ibi cum quidam ex insperato barbari stabulatos inuasissent equum adducere bucephalum. Quam rem immodeste adeo tulit ut nisi relictissent secundos eorumque liberos obtunciturum per preconem interminatus sit. Quo arci equum mox referentes suasi. Ciuitates in eius potestate facientes affluere quos omnes benigne allocutus equi captiui prima reddidit. Hinc castra mouit in parthiam ubi intentus oao barbaram primo stolam induit. siue ut probatis illorum legibus ipsos per quandam sibi consuetudinem conuiliaret quod ad mutandas hominum mentes plurimum patet moris

ualeat consuetudo. Sive ut hoc pacto macedonum tentaret animos quos paulatim ad sperandos patrie ritus assuescere nitabatur quo illum adorari modestius perferrent. Nunquam tamen ut medorum amictum barbarum nimis et asse alienum assumeret induci potuit semper. Anaxyridas tandem tiaramque repudiavit. At medum quendam inter persicum et medum habitum aptissime temperavit. qui ut illo iocundior. ita hoc erit angustior. Et primum usus est in barbarorum conventu aut domi cum equalibus. Dehinc passim seu equitaret seu vis diceret eodem spectabatur ornamento. Quod quicquid macedonibus teste spectaculum esset. Reliquam tamen eius virtutem ingenti admiratione prosequentes quedam illi ad voluptatem et gloriam ut concedendam existimabant. Is quicquid accepto nup in abia sagitte vulnerare ita ut saucio os exaderit. itemque lapidis ictu paucis in collo adeo ut obores caligo audum oculos oppresserit. haud tamen sibi temperavit quo minus audentius ante alios pericula primus iniret. Superato orexarte fluviu quem is tantam existimabat. scythas fudit et aditidia centum usque fugavit. Ulterius insequi fluxu ventis inhibitis. Ibi occidisse illi Amegonem multa perhibent ex quibus sunt Clearchus. Polyarchus. Onesicritus. Antagones. histros. Aristobolus autem chares. Isangelus. ptolemeus. Anticles. phylon thebanus. philippus Isangelus. preterea Neateus Eretrieus. philippus calodensis ex duris famulus id figmentum fuisse referunt. Quibus testimonium videtur asserere qui cum ad Antipatrum universa perscriberet Scytharum regem et filiam despondere ait. Amazonem nonne commemoravit quidem. Posteriori non tempore cum regnanti lysimacho quartum librum Onesicritus in quo de Amazone illa perscrupulose legeret lysimachus paululum furridens dixisse fertur et nunc utinam ego aderam his quisque fidem aut habeat aut deroget aut Alexandrum propterea vel minori vel maiori admiratione prosequatur. Veritas autem ne macedones in posterum militiae perituri fassarentur cetera quidem dimissa multitudo ipse cum flore copiarum. xx. milia peditum et tria equitum secum ducens in hyrcaniam proficiscitur. Quibus pro contione habitis nunc se barbaris velut insomnis ostendisse ait. Quin si percuteratis tantummodo assie rebus abieris in nos illis tanquam in mulieres

impetrant faciunt. Verum enim uero quisque abire cupiat ex-
cedat inquit obtestatus se amicorum eorumque qui eam secum
perferre expeditionem uelint uiribus uniuersum terrarum
orbem macedonum imperio subditurum. Nec in epistola
quadam ad Antipatrum his ferme uocabulis conscribitur.
Additur preterea cunctos milites quocumque terrarum aggere se-
cuturos sese libenter acclamasse. Hi cum Alexandri conatus
animo susceperissent reliqua ductu facilis turba consequitur.
Tum ritum indigenarum propensius imitatus ad macedoni-
cos quoque transtulit mores. eorum temperata communicatione
facilius beniuolentia quam in rebus imperium comparare ratus pre-
sertim cum procul abesset. Itaque triginta pueroz milibus de-
lectis eos grecarum disciplina litterarum instrui et macedonio
more armorum usibus uersari precepit compluribus ad eam rem
magistris institutis. Roxanem conspicue forme mulierem olim
in conuiuio conspicuus adamauit quod rerum gerendarum pro-
posito maxime conduxisset usum est. Eius enim matrimonium
sublatos adirem barbaros plurimum Alexandro fide beniuolentia
que coniunxit. In quo tanta usus est circumspectio ut cuius unice
amore femine uictus est. eam non nisi cunctis solemnibus more
pactis attigerit. Eas res cum summus eius amicus Ephesthon
approbaret paribusque uideretur ornamentis. Craterus autem in
retinendis patrie moribus pergeret per illum barbaris perhuc
grecas et macedonibus responsa dabat susque dicebat. Denique
cum Ephesthona uehementer amaret craterum honoraret illum
quidem Alexandri. hunc uero regis amicum uocare ac existima-
re uolebat. Qua propter cum mutuas haberent similitudinem se-
pe numero disceptabant. Semel interea india nudatis ensibus co-
ferre manus ceperant. Succedentibus de hinc ad ferendum
utrique auxilium amicus celeritate inuenit Alexander hephesthone
aperas carpsit comitibus uocem insanumque uocatus qui dempto
sibi Alexandro nihil se prius esse intelligat. Se uocatum quoque
Craterum per acerbissimas habuit contumelias. Ipse inde conuulsa-
tis ammonem ceterosque deos obtestatus se illos cunctorum longe
amiciatissimos hominum habere iure iurando confirmauit. Verum
enim uero si eos ipso tempore disceptare senserit utrumque autem
incohare necaturum. quamobrem et postea quicquam neque proci-

dixisse neque iniuriam perpetrasse tradunt. Erat parmenionis
 filius philotas amplissime inter macedonas dignitatis ut qui for-
 tissimus ac robustissimus haberetur et munificus ac benignus quan-
 tum post Alexandrum nemo, cum ex familiaribus quidam argen-
 tum ex eo peteret. sed evocari precepisset se dispensatorem ha-
 bere negavit. Cui philotas quid ais inquit. Neque poculi neque
 uestem habes. Elatione animi diuitiarum amplitudine corporis
 ornamento et nonnullis uite modis supra priuacorum morem
 odiosus utebatur. Ita ut per quendam excelsi fastum animi
 insipidumque ac ingrati cunctis incessum magnam suspicionem
 inuidiamque contraxerit. Quo circa ei nonnunquam parmenionem
 dixisse fertur fili paulo mihi deterior esto. Ceterum hic Ale-
 xandrum iam pridem in suspicionem uenerat. Nam post super-
 tum in Cyliaa Darum correptamque damasa predam cum mul-
 ta captiuorum corpora referrentur incastra comperta est serua que-
 dam genere pydnaea facie decora nomine antigone. Hanc philotas
 assecutus cum inter potandum sibi ut a dolenscens amice multa rei
 familiaris magnifica gesta paulo liberius iactaret, quicquid stre-
 nue factum est, suum aut patris opus esse demonstrauit. Ale-
 xandrum quoque quem ille adolescentulum uocabat per eos no-
 men tenuisse regium. Id ubi mulier amatori cuidam renuntiasset,
 ille alteri ut sit denique sermo manauit ad Craterum ille
 mulierem adduxit ad Alexandrum. Qua audita iubet ut
 cum philota consueti facere pergat. Ex eo quicquid excusserit
 ad se renuntiatum eat. Nescius philotas huiusmodi se arcuuen-
 tum insidijs contubernium frequentabat. Antigone interim
 multa contra regem uerba per indignationem atque iacturam
 ineptissime profundens. Alexander tam et si aduersus phy-
 lotam id quod efflax uehementisque foret. Iudicium tacitus tamen
 perferre seque cohibere stituit. Seu magna in se parmenionis
 beniuolentia fretus seu ingentem ipsorum gloriam ac potentiam
 reformidans. Ea tempestate macedo quidam exthelestra no-
 mine capitalis Alexandro struebat insidias. Quamquidem
 ad rem iuuenili etate nichomachum cuius amoribus tenebatur,
 socum ascebat. Quod ille aspernatus, rem fratri balino apit,
 qui procedens ad philotam se introduce rogabat ad Alexandrum.
 Ipse uero nescio quid cogitans incertum enim est, eos minime intro-

Duxit quod regem maiora quedam agitare negotia diceret.
Quod et secundo factum est. At illi ob philote insolentia ad-
alium se uertunt. A quo mox ad Alexandrum admissi cum pri-
mum linum accusassent philote factum indicant. quod a se bis
appellatus eos usque parumpenderit. Ea res Alexandrum uehemen-
ter inflamauit. Missus deinde ut captum ageret linum ipsum
reluctantem seque defendentem obtruncat. Quare magis atque ma-
gis Alexander excauit. quoniam illum hoc pacto ne sue re-
gerentur insidie effugisse suspicaretur. Mox ubi acerbissimam
in phylotum odium patefecit illius inimicos exauit palam dicta-
tes eam regis ignauiam esse si linum caelestinum hominem tan-
tum in se fiduciam audere putet. Ceterum cum ministrum quendam
immo uero maioris instrumentum esse potentie. In illis ipsam distinen-
dam conuirationem esse quibus hec latere plurimum conducebat.
Cum ad huiusmodi sermones atque suspensiones regie patuissent aures
innumerabiles aduersus phylotam calumnie afferebant. Captus
itaque phylotis in questionibus habitus est presentibus amicus extri-
secus autem et abernaculo audiente Alexandro Quo ad ephestione
miserandos ac supplices emittente eulatus dixisse ferunt Alexan-
dram cum mollis adeo effeminatusque esses philota tanta inceptabas
fiduciam. Occaso philoti euestigio nullis in mediam parmenion ibi
interficiatur. Vir complurium rerum gestarum phylippo socius qui so-
lus aut exnati grandioribus preapue Alexandrum ut in asiam
transiret accenderat. Extribus liberis quos mea expeditione ha-
buerat duo pridem ante ora parentis preliando cecit. Ipse una cum
tercio interemptus. Eas obres cum multi Alexandri familiaribus.
tum Anapato uehemens terror incutitur. Etolis ultro atque dati
acceptique clandestina fidei pignora hi ob destructos emadas Ale-
xandrum extimescebant qui eius destructione gentis audita et co-
los non oemadum filijs uerum supplicae darios obtestatus erat.
Haud longe post Clitacus consequitur quem si quis minus acura-
te intellexerit maioris seuitie quam phylote factum iudicabat. Sin te-
pus causamque ratione perpenderit non regis consilio sed infeli-
citate perpetratum inuenisset cum per iram ac ebrietatem suo facto
Clitus materiam occasionemque prebuerit hoc modo gesta res est.
Quidam ex ora maritima greca ad regem poma detulerant quo-
rum conspicuam maturitatem admiratus Clitum ut ostendat et

impertiret accersit. Ille sacrificia peragebat. Quibus omissis regē
 adyt. tres illum ex immolandis hostijs consecantur. Quod prodigi-
 um conspicatus Alexander amicis ariolis Aristandro et Cleomana
 Sparcino aperit. is diu portendi affirmantibus. illicet proclito
 instaurari sacrificium iussit. Tertio siquidem ante die horrendū
 per quietem uiderat in somniū. Existimarat enim dictum inter
 parmenionis liberos atris sedere uestibus omnesq; exanimatos.
 Nec dum litato Clitus posteaq; dioscuris idest castori et polluci Ale-
 xander immolasset uenit aduenam. Postq; exempto uino fias
 est pramchi uel ut quidam aiunt pierionis carmina decantur
 que ille contraductores macedonum nuper ab barbaris profliga-
 tos per risum et ignominia ediderat. Quam rem cum nati-
 grandiores moleste ferrent poetam q; simul et canorem p contu-
 melias improbarent. Alexander et nonnulli cum eo magna cum
 uoluptate audientes canentem exhortabatur. At Clitus iam ui-
 no grauis natura ferrox et indomitus id egre tolerabat. Indignū
 esse affirmas inter hostes barbaros maledictis carpere macedo-
 nas uiros ipsos longe prestantiores. Irasoribus tam et si minus
 secunda fortuna contigerit. Tum Alexander nihil a se dispare-
 re Cliton inquit qui macedonū formidinem minus secundam
 appellet fortunam. Insurgens Clitus hec inquit fortitudo te dys ge-
 nitum iamq; Spithudatis gladio terga uertentem loco eripuit. Te
 macedonum cruor te uulnem. hec eo p uexerunt ut ammonem
 usurpans genitorem philippum asperneris. Inflammatu his
 Alexander. cum hec denobis infandum caput obloqueris Mace-
 dones ad seditionem instigans alacrem te futurum existimas. Tum
 Clitus neq; uero in presentia sumus alacres inquit. Alexander talia
 laborem premia consequi. felices uo quibus ante contingit optetere
 qua macedones medorum uirgis p cullos nosq; ut ad regem admi-
 tteremur. persas obsecrantes aspiceret. Nec atq; talia Clito liberi
 dictante. ceteri qui Alexandrū arasteterant exurgere et conuerti.
 Longem autem senes exorientem sedare tumultum. Conuersus ad xe-
 nodochium Cardianum artemium q; colophonium Alexander. no
 ne grecos inter macedonas inquit tanq; semideos inter beluas
 ambulantes cernere uidemus. Clitus haud quanq; obsecrans Ale-
 xandrum quodcuq; uelit in medium proferre iubet. Aut uiros
 ingenuos et loquendi fiduciam habentes ne i conuiuiū uoces aut

Verum cum barbaris atq; manapys in tam exigisse qui cona
persicam candidumq; adorent amicum irarum impatiens.
Alexander cum proiecto pomo Clitum percussisset gladium per
quirebat quem satellites quidam Aristophanes prior subduce-
rat. Inde cum ceteri precibus detinerent prosilyt macedonico
sermone clipeatos uocans milites. Id uero ingenas signum tu-
multus erat. Subinde iussu canere tibiani p inde ac tardius
agere tubam q; detractanti pugnus insuleant. Is postremo
collaudatus est quod potissimum ne castris tumultuaret ob-
stitisset. Clitus cum nullo pacto cederet etricinio uix tandem
ab amicis explosus subinde p alias irrupit fores. Ambiaulū
illud ex Andromacha euriptidis p summam contentionem teme-
ritatemq; pronuntians. Neq; truces ingrecoam mores ueni-
unt Alexander arepto e satellitis manu spualo currentem sibi
clitum iamq; aulem manu subducenem transuerberat. Co in-
grua clamore ac suspirijs conueniente statim lamphacis conqui-
euit animus. Qui secum fanius reputans tratos cernit adista-
tis ex omissis uulnere celum raptim eductū in suum uertebat in-
gulum in satellites correptas illius manus accede retraxissent
ipsumq; in intra cubiculum intulissent. Eam noctem nūc uocife-
rans nūc lamentis seuis exegit luctibus adeo ut malis festis
nullis edias uoabus postredie iaceret elinguis grauis tantū emi-
ccens gemitus. Ipsius equales cauerit silentia in cubiculum ir-
rumpunt ubi ceterorū quidem uerba minus admittebat. Cū
autem uates Alexander cum in somno Clitum cum alijs prodigijs eia
pridem ex factorum serie obagisse memorasset sedā non nihil do-
lor iusus est. Quam obrem intromissus est Calisthenes philo-
sophus Aristoteli necessarius et abderita simul anaxarais. Cal-
isthenes quidem honestatis rationibus p quandam suauitatem adō-
tus sermone circūto merorem leniter exercebat. Anaxarais
p unapio quandam phylosophandi uiam sibi uendicauerat qua
insolens et equalum contemptor existimabat. Is igitur quam pri-
mum ingressus clamat. Hicne est alexander quem cū or-
bis terrarū perspiceret Is more manapy luget abiectus. hominū
leges ac ignominia re formidans. Quibus ipse se legem et iusti-
tie metam constituisse debuerat. p illam quam uictor obtinet ma-
iestatem non autem inanis cūdam glorie cupiditate uictum ser-

uilem animum inducere. An ignoras inquit proinde fas uisq;
 communis assidere ioui, ut quicquid reges perpetrauerint, li-
 cere uisum q; esse intelligas. Hac usus oratione Anaxarxus
 egrum quidem regis leuauit animu ac ipsius mores compluri-
 bus in rebus nefarios mollioresq; reddidit ei q; miro se modo
 deuinxit Calisthenis consuetudinem alioquin ex illius seueri-
 tate integram improbang. Olim cum inter cenam dum de anni
 parabus et celi temperie orta disputatio esset. Suamq; Cali-
 sthenes super ea re sententiam explicasset quidam frigidiora
 hec qua graeciae loca et hiberno modestiora tempora asseriebant.
 Quos cum disceptando refelleret Anaxarchus Calisthenes.
 Atqui hec illis longe frigidiora confutans oportet inqt. Istic
 enim lacerna uallatus uniuersam exigebas hiemem. hic autē
 tibus inuolutus capetibus acumbis. Ea res Anaxarxum acri-
 ter irritauit. Reliquos uō sophistas et assentitores dolore inire-
 bat quod cum ab adolescentibus propter sermonis elegantiam
 summo studio coleretur nō minus nata maiores oblectaret quod
 ad bene honesteq; uiuendum se ipō contentum uirum cernerent.
 hic quoq; peregrinationis uulgatam occasionem confirmabat qd
 reducentoz cuum inhabitandeq; cause patria quandam animi
 magnificentiam ad Alexandrum cōmigrasset inuidiosus obre-
 ctatoribus interdum in se obloquendi materiam prebuit. Nam
 quopiam inuitatus per sepe repudiabat. In sodalijs p; granta-
 tem atq; silentium nullum probare factum nihil demq; place-
 re significabat. Itaq; Alexandrum ei dixisse tradunt
 Odi sapientem qui sibi sapiat nihil. In ipō conuiuiarum
 cum uisus aliquando inter pocula laudes explicare macedonu.
 tanto eloquentie fluuio rem ipām exorna se fertur ut surgen-
 tes uniuersi secundo meum plausu coronas sparserunt. Tum
 Alexander profecto quisquis ut ait Euripides perpulcrum na-
 ctus est indicendo materiam ei haud inmensum opus bene ornate
 q; dicere. Ceterū quo magis eloquentie tue uiros ostender iqt
 ipō accusa macedones. ut hi sua uolentes errata uiros se se me-
 liores instituant. Calisthenes igitur cum ad palinodiam se
 se conuerteret multa macedonum delicta liberius explicans pro-
 pter graeciae seditiones atq; discordias philippi auctum imperiū
 fuisse demonstrat.

Venit honos sceleri misera ut discordia regnat.

Que res aduersus illum acerbam grauemq; macedonum cōfla-
uit inuidiam. Tum Alexander Calisthenem non orandi graui-
tatem. sed suum contra macedones odiū aperuisse inquit. hec
quidem strobilum calisthenis lectorem Aristoteli narrasse pro-
dit hermippus. Postmodum Calisthenes cum alienatum a se re-
gis amorem intelligeret ei bis ac tercio hunc protulit uersū

O cadit et patroclos
uir te prestantiore olim. Non abire igitur Aristoteles dicere so-
lebat. Calisthenem magnam inuidendo potentiam a se autē me-
tis inopem esse. Cum ergo quadam philosophie acrimonia et
rigiditate adorandum dissuaderet Alexandrū solus ea pala-
dictitabat que macedonum procures appimeq; seniores per-
grauem animi indignationem trahi p̄ferebant. Quare cum
illum adorandi morem auertisset effectum est ut magna quidem gre-
cos maiori autem infamia Alexandrum laborauit sibi p̄nitentia
parans ut magis q̄ p̄suatione regem absterere conatus. Chares autē
Mitalenus memorie prodidit. Alexandrum in conuiuio quodam
cum epotauit phyalam cuidam ex familiaribus porrexisse qua
recepta illum ad lares uersum surrexisse. Primum q; ut eptas-
set adorasse. Postea exosculatum Alexandrum didicisse.
Quod cum omnes in numerum eissent Calisthenē accepta
phiala post potum ut regem exoscularetur accepisse qui cum ephes-
tione colloquens ei minus animū auerterat. Tum demetrius
cognomento phidon ad regem ne osculere inquit. Te enim solus
hic haud adorauit. Quia propter Alexandrum osculum deuitante
fertur. At Calisthenem alio uoiferantem dixisse. Vno igitur mi-
nus habens osculo distedam. Talibus alienati signis animi habi-
ta ephestioni fides est. Cum Calisthenes quidem adorare poliatū
promissa uō mentitum diceret. Inde lysimachi inde agnones pul-
lulare qui uitam affirmarent ad labeficiendas ip̄erij uires pro-
crafter obeuntem ad illum concurrere adolescentes fauere solum
hunc inter tot milia ingenuum appellare. Idcirco dein aduer-
sus Alexandrum hermolai conuicatione reuera illud ei uerisi-
milis obiectare crimen uisi sunt. Siquidem percontanti auri-
am quonam modo illustrissimum se uirum faceret si illustris-
simum interemeris inquit. Dumq; ad perpetrandum facinus

hermolauum exhortaretur ne aurea filica formidaret admo-
 nuisse. Ceterum se homines morbos ac uulnera patiente inuadere
 reminisceretur. Ex ipsis aut hermolai compliabus nemine uel ex-
 tremam necessitate adducere potuisse constat ut quicquid aduersum Ca-
 listhenem loqueretur Alexander quoque ad Craterum attalum et
 Alcetam statim scribens ait. Adolescentes quidem habitos inque-
 stionibus ea re incepta confessos se uero conscium habuisse nemine
 asseuerantes. Postremo scribens ad Antipatrum post multa Cali-
 sthenis conuicia. Iuuenes quidem inquit et macedonibus saxis ob-
 rutos ipsum autem philosophum quique illum emisserunt quique
 meos intra oppida susceperunt insidiatores ego supplicio afficiam
 in quibus se contra Aristotelem aperte detexit apud quem ob gene-
 ris propinquitatem educatus erat Calisthenes. Eius siquidem ma-
 ter Hiero consobrina fuit Aristotelis ipsum ab Alexandro cruci su-
 ffixum uitam finisse quidam perhibent. Alij in uenalis morbo
 correptum expirasse. Chares refert eum postea quam captus est ut co-
 ram Aristotele in senatu condemnaretur septem mensibus in compe-
 dibus obseruatum. Cumque Alexander in mali exedraas inde op-
 pido uulnus accepit. Calisthenem ob ueniam arunam concreto pedo-
 re ac sordibus supremum obisse diem. hec posteriori tempore con-
 tingerunt. Demarathus Corinthius etate iam confectus studio ac uolup-
 tate profectus ad Alexandrum cum illum uideret quam magna priuatus ame-
 nitate grecos inquit quibus priusquam in daty folio sedentem spectassent
 Alexandrum uita excessisse contingit. Nec amplius regie fructum be-
 nuolentie consecutus. mox aduersa correptus ualitudine diem suum
 obijt. Cum Alexander funere extulit magnificentissimo exage-
 ratum est sibi ab exeratu tumulus ambitu quidem amplissimo altitudine
 uero octuaginta cubitorum. Reliquae autem ornatissima quadrigae
 ad mare usque delate sunt. Deinde castra moturus in indiam cum
 prede magnitudinem onustum tardumque cerneret exeratum ut pri-
 mum illuxit dies suos ac familiarum currus paratos priores incedit.
 Postea ceteros macedonum subiectis uestre flammis edixit. Cui rei
 cum grande primo consilium uideretur maior extitit euentus. Pau-
 cas enim dolore pulsas cetera proinde ac munie afflictas uoces alacresque
 clamores attollere uisibus tantum necessaria capere. reliqua super-
 uacanea succendere. Que res impetu alacritate refertum magis
 ac magis Alexandrum conatauit. Cum enim terrori suis esse ce-

perant inexorabilis aderrata castigatō. Nam quedam exequalibus suis Menandrum nomine castelli custodie prefectum obdesertationem nece multauit. Orsodatem barbarum qui ab illo desererat ipse sagitta confixit. Interea ouis quedam agnum qui colore ac forma thyara capite gemellosq; et utrinq; cornibus habebat emixa est. Id abhorrentes prodigium quibusdam babillonys q̄s ea de causa demore secum adducebat purificandum se prebuitum ad amicos non quidem se ip̄oz causa turbari atq; sollicitari se dixit ne post se negligentissimam ac degeneratem regni fastigio fortuna proficiat. Qua in re haud tamen diutius animi pendens extitit. apparens prodigium omnem postea soluit tristitiam. Quidam enim saronarum custodie prefectus macedo nomie regio locum tabernaculo prope oxon amnem pinguis fontem liquoris aperuit. Quo primū hausto ac lacus scitens non odore non gustu quicq; ab oleo differre uidebatur. Quin eiusdem omnino splendoris atq; pinguedinis quoq; magis nungere oleam illam quam fert regio. Ori quoq; amnis pinguis aqua tradit ut qui in eo loti fuerint cutem eis ac corpus inungat. Ex eo autem prodigio quantum admirande uoluptatis Alexander cepit ex his que ad anapatum scribit maxime declarat. Qui hoc adys immortalibus quam amplum suscepisse munus existimat. uates autem eam amplitudinem cum clarissimam tum asperam et e ca-sibus refertam significabat. Oleum namq; ad leniendum corpus adeo tributum est mortalibus. Multa igitur inter pugnas obtigere discrimina Grauius recepta uulnera uehementissimam quoq; suis perniciem inopia rex attulit. Aspera celi intemperies magna ex parte confect exeratum. Ast ille cum fortunam audacia uiresq; uirtute superare studio glorie niteret nihil fortibus indomituz nihil uel ip̄a loci natura munitum timidis tutum esse dicebat. Cum Sisimechri urbem rupis mactasse obsidione anxisset. tristes conspicatus milites percontatus oriante dicitur quid animi gestaret. Sisimathres respondente oriante timidissimum illū esse hominem. petram inquit capi facilem nobis refert quando quidem imunitum ac imbecillum ipsius inquis esse principē. Itaq; factum est. Eo enim terrestri munis Sisimathre potest est cum alteri in rupe quadam oppido uiuentem macedoniz

admoneret quendam Alexandrum nomine compellans Tua
interest inquit uel ipſius uirtute / cognominis ſtrenui geſta
militis conſicere . Dehinc cum ipſe forſiſſime dimicans a dole-
ſcens oppeteret mediocriter animum perculit Alexandri . Po-
ſtmodum in aggreſſiendi niſa dum pauore corperent mili-
tes . ſiquidem profundum ei oppido flumen allabit^r emicat .
Alexander et o / deterrim⁹ inquit ego qui nunq^m nare didia /
moxq³ rapto incumbens clipeo traiecit . Ibi conſumato prelio exob-
ſeſſis urbibus ſupplicis aduenere legati qui primum in armis ter-
ribilem conſpirata uirum . ſtupore percuſi ſteterunt . Aluta poſt-
modum ſella grandeuum quendam nomine Acuphin ſederunt-
ſit . Tum eius ſplendorem et clementiam admiratus Acuphis
interrogat . Quidnam facturi tuam aſſequi beniuolentiam poſ-
ſumus . Cum Alexander ſi ſuum te aues principem creauerint
et ad me centum preſtantiſſimos miſerit uiros Tum ridens Acu-
phis maiori cum dignitate imperabo inquit . ſi nequiſſimos ad-
te miſero . Erat preterea Taxiles inſignis uir ſapientie ſubcur⁹
imperio maior indie pars q^{uam} uniuerſa ambit . Egyptus teneba-
tur pingue ſolum pabulo . et letus ager frugibus . hic cum ſa-
lutandum ueniſſet Alexandru^m quod mutuo decerendum e^{ſt} no-
bis bello inquit ſi non aquam aut neceſſariu^m nobis cibum inter-
cepturus aduentatiſti . Proquibus duobus ſtrenuos ac ſapientes
belligerare uiros decet . Equidem ſi te clunior aut locupletior
ſum inſandis ad te beneflags paratus uenio . Si inferior exiſto
tua iⁿme confer^{re} officia . Ego uero dignas habere tibi gratias noⁿ
recuſo . Ea re letatus Alexander uirum comiter amplexus Et
qui putas aut ſine bello hac ſermonum familiaritate nos amia-
tiam aſſecutos . At qui ne ſuperes fixo . Ego enim hoc uno
tecum bellandi genere enixiſſime decertabo . ne q^{uam}uis fugi-
uir et conſpicua benignitate exiſtas ingratiſicando uincat abſte .
Iⁿde Alexander multis ex illo ſuſcepis pluribus uero redditis
muneribus poſtremo mille ſibi eris talenta tranſmiſit . Que
res ſuoz animos uehementi dolore conſiciens maiorem imoda^m
pronas in ſe barbaroz mentes eſſeat . Poſtq^{uam} ſtipendiarij qui-
dam et bellaciſſimi indoru^m milites eorum preſidio ciuitates /
egregie tutarent^{ur} magna macedonum ſtrages copys iⁿferentes
Alexander cum eis intra quoddam oppidum pactis indutys po-

At modum abeuntes in potestatem redactos coadit ad unum. Id
quidem facinus bellas illius rebus alioquin iuste et regia cum
dignitate confectis quandam misit maculam. Non minori illi
impedimento quidam fieri philosophi qui fauentes Alexandro
reges deteriore in partem uertebant et ingenios quosdam
populos ad defectionem sollicitabant. Proinde compluris illo-
rum suspendio affert. Bellum autem quod aduersus poru-
gessit sic declarat epistole. Scribit enim cum inter castra medi-
us fluat hydaspes. Porum elephantibus pro fronte locatis tra-
situm assidua statione tuentem se uero per quotidianos strepitus
acq; fragores suos ne barbaros reformidarent assuefecit. Inde
per hibernae noctis tenebras cum delecta peditum ac foras-
simorum equitum manu procul ab hostibus in quandam paruiam traiecit in-
sulam. Quo cum primum euasit magno cum turbine desup-
fundi umbres ignes ac fulmina aduersum milites demissa complu-
res intendere et dissipare. Que conspicatus Alexander excedens
insula in oppositam contendere ripam. Asper erat hydaspes et
hydaspes et hibernis tumens umbrabus ita ut magna ex pro-
rupis aggeribus sibi uiam efficeret qua ingens fluminis cur-
sus ferebatur huc delatus Alexander cum modo labens modo-
undis ablatu uix tandem uadum teneret dixisse fertur. si-
dem ne prestabitis athenienses nos pro companda ex nobis glo-
ria huiusmodi suscepisse penam. Nec quidem oneratus.
Ipse autem Alexander refert milites omissis rariis per medias
mamillis tenuis undas cum armis ruptam superant aggerem
ipse cum equitatu uiginti stadys pedites antecessit. Nec id abre-
consilium extitit. Si enim hostes adorirentur equis eos facile sup-
raturum. Sin phalanx cedere cogretur mox subsidio affuturos
pedites. Euenit autem aliter. Nam cum nulle occurrisset equibus
ac sexaginta curribus eos in fugam uertit. et captis curribus qua-
dringenti ceteri equites porus intraeasse Alexandrum accepit totis
ineum conatiuit copias relictis qui transitu arcerent macedones
Alexander Elephantos hostiumq; multitudinem timens ad labefi-
candum alterum cornu contendit. ceteris dextrum iussis aggre-
di. Inclinati utrinq; hostes pedem ad elephantos referunt ut mo-
lentius incurstantes auerterent. Ita commissa pugna octaua uix
hora fusi hostes. Hec quidem Alexander suis tradit epistolis

Plurimi scriptores porum quatuor cubitis et palmo procerum ex-
 titisse consentiunt. Patet idest maximo pro corporis magnitudine
 insidebat Elephantis. Cuius admirabilis quedam prudentia atque in-
 dulgentia perspecta est. Rege namque adhuc incolumi hostes suos
 uastabat proterebatque. Ut uero compluribus saeuum iactis sensit
 ne is deflueret ueritus sensim humi se genibus submittit. Inde
 paulatim ex corpore proboscide eximebat. Capto poro cum ex eo sa-
 tisficeretur Alexander quoniam modo eum pertractaret pro regia di-
 gnitate respondit. Rursus interrogante num quicquam aliud diceret
 uniuersa regia dignitas continet. Quam obrem eum non modo
 solitis imperitare fuit. uerum insuper eius auxit imperium. De-
 inde plurimos uastat. in quibus quidem nationes suis legibus
 institutisque uiuentes esse tradunt. Egregia praeterea oppida quique
 milia numero. uicque complurimi in quibus equalem iuum philippum
 Satrapem designauit. Ex eo prelo bucephalus non statim sed
 ut plurimi prodidere post longas uulnecum curaciones expirauit.
 Refert onesicritus cum senio ac labore confectum occubuisse. Trigi-
 ta namque annos natus moribundas iacuit. Cuius mortem accersere
 indoluit Alexander amicum quendam ac familiare amisisse se exi-
 stimans. Super eo penes hyspadem conditam urbem bucephala-
 liam appellauit. Cane etiam perita nomine a se nutrita quo pluri-
 mum delectabatur amisso urbem sui nominis edificauit. Hoc
 socon alethio potamone accepisse se refert. Ex eo prelo obtusior
 macedonibus factus animus. Que res illos ne ad interiora indie
 penetrarent reprimebat. Naud immemores quanto cum labore
 uiginti peditum milibus duobus equitum instructissimas porci ac-
 es profligauerunt. Proinde Alexandro cum eos ad trayacēduz
 Gangem totis refragabatur uiribus. Eius quidem fluminis lati-
 tudinem stadiorum duorum et triginta profunditatem uero passu-
 um centum esse audierant. Aduersas praeterea ripas armis equis
 ac elephanibus insensas. Ibi enim Gandaritarum ac praestorum re-
 ges cum octuaginta milibus equitum uiginti peditum octo curru-
 um sex bellissimorum elephanum opperi rumor nec inanis
 quidem erat. Androcottos namque paulo post imperitans Seleucum
 quingentis donauit elephanibus. Idem uniuersam peragranit
 indiam sexcenta hominum milia ducens quibus uictor cuncta sub-
 egit. Alexander igitur primo se intra tentorium ira ac dolore con-

tinere. Nullam militibus nisi Gangem transmittere rerū ge-
staz gratiam habere. Redi cum uero apertam cladis accep-
te confessionem esse. Qua in re presto amicos adesse atq;
solari subinde milites lacrimis et euulatu ad fores supplica-
re. His rebus placatus Alexander retro castra duxit mu-
lta prius ad comparandam gloriam dolosa et simulata co-
mentatus. Maiora enim arma sublimiora equoz presepia
frena etiam grauiora sparsim reliquit. Deorum aras con-
didit quas in nostram quoq; etatem p̄ resioz regis prece-
reundo ueneratus. Sacraq; ritu grecensi perficiunt. Andro-
cottus cum adhuc impubes esset Alexandrum uiderat.
Is postremo sepe dicere solebat verum prope potiturum
Alexandrum fuisse. Verum enim uero p̄ improbitatem
degenerantibus odium contentionemq; contraxisse. Inde
oceanium uidere auidus instructas remis carinas consertisq;
rates ad quosdam transerre fluuios quibus paulatim deue-
heretur. Ea nauigatio haud omnino tranquilla et imbellis
Alexandru multis excepit preliis. Vrbes adortus omnia in
deditionem recepit. Apud mallos quos indorum pugnaassi-
mos fama ē. fere trucidatos. Nam oppidanos emuro sagittis
profligatos decubasset p̄ scalas prior muri ascendit. Qui-
bus factis cum dispositis interuis sub muris hostibus uulnera
ex inferioribus accepisset cum pauassimis immedos se prouoluit
hostes. Vbi cum force stetit et uicina conspicatus arma bar-
bari se quandam humana angustioz forma spectare rati pa-
lantes profugere. Ut uero illum duobus tantummodo declipe-
atis militibus itipatum uident ipsum armis sese ob regente
hastis atq; ensibus undiq; occurrentes petunt. Quidam em-
nus aram adducens sagittam in illum tanas uiribus tan-
toq; emisit impetu. ut transuerberato thorace sub manē om-
bus infixā permanserit. Quo uulnē cum remissum corp̄
collaberetur eius auctor ictus uelox affuit barbaricum em-
dans gladium contra peucestas atq; linneus sese pro rege op-
posuerunt. Ex quibus cum sauo uereq; linneus occubisset
solus peucestas propugnans perstitit. Alexander autē cum
barbaroz obtruncasset. multis sauous uulneribus mali ictu
in cruce recepto muro corpus ita ut hostes conspiceret appli-

aut donec illum circūfusa macedonum manus arriperet et a-
 misso sensu referrent in castra ut mox p̄ exeratum sermo ma-
 narit regem expirasse. Eg-ge autem ac magno cum dolore re-
 sectis hastilibus thorace uix tandem exiit. Media induelle-
 da ferri acie que osse penitus infederat a cingunt. Cuius
 quidem latitudo trium digitorum longitudo uero quatuor fi-
 lle perhibetur. Quam ob rem fugiente Anicia uictima pene
 mors oppressit. Exempta tamen cuspe reparatis sensibz
 discrimen euasit. Cum eius langor domi per aboz obserua-
 tiam ac medicamenta diutius ageretur a macedonibus tumultu-
 uari in castris ceptum est qui suum uisere regem cuperent.
 Id ubi sensit Alexander sumpta trabea progressus dys immo-
 lauit ac rursus intabernaculum rediit. Inde lectica delatus
 loca plurima et magnas euerat urbes. Decem quoqz Gymnoso-
 phistas qua sabam maxime ad defectionem sollicitauerant. plu-
 rimisqz macedonas malis affligerant in potestatem redegit.
 qui ad succinte respondendum acuti ac perspicaces erant. Du-
 bias quasdam ex eis questiones salutatius qua aut recte p̄mo
 responderit. ceterosqz deinceps se necaturi prefatus est. cui
 quidem rei ex ijs quendam etate maturissimum p̄refecit arbi-
 trum. Interrogatus ergo primus utrum ne plures iuuenes
 an mortuos esse censeat. Vuentes inquit nec enim amplius
 esse mortuos. Secundum cum interrogasset maiores ne terra
 beluis aut mare nutret. terra respondit. eius namqz portio-
 nem mare esse. Tertium quodnam calidissima existat aial.
 Qued nec dum homo uislet inquit. Quartum quo consi-
 lio ad defectionem Sabbam sollicitasset. Se illum egregie uiuere
 aut strenue mori maluisse ait. Quintum utrum diem an
 noctem priorem extitisse putet. Diem inquit. Die una cumqz
 rex admiraret. fruiola perscruptanti. fruiola quoqz referri
 oportere dixit. Ea propter p̄mutata sententia sextum ro-
 gat. Quonam pacto quispiam late imperitis maximam
 contrahere beniuolentiam possit. Ne sit terribilis inquit. Ex
 reliquis tribus unum percontatus quo modo mortalis quispi-
 am se indeorum numerum referret si humanis maiora uiri-
 bus opera gesserit. Alterum uitam ne an mortem fortorem
 opinetur uitam dixit que tot aduersa et calamitosa p̄ferat

Extremum quo usq; uiuendum homini est donec ne morte
uita potiore esse diat. Inde conuersus ad iudicem sententiam
dicere uisit. Qui cum unum altero deterius respondisse affir-
maret. Tu itaq; mori primus inquit quod talia iudicaueris.
Minime uero ait o bone rex nisi te mendacem exhibas qui eum
i primis qui pessime respondisset te necaturum aiebas. eos
tandem multis ornatos muneribus dimisit. Tum onesicritus
mittitur qui ad se quosdam longe maior fame tranquillam de-
gentes uitam philosophos acceret. Erat autem onesicritus phy-
losophus qui dyogeni amico operam dederat. Is refert se a-
calamo p acerbas admodum contumelias uisum indumentis de-
ponere ut eius uerba nudus audiret. Alioquin se illum affari
minime uelle uel si ex ipso ioue demissus adesset. Dandum
uero maiori cu comitate locum tradit. Cumq; cum multi de
Socrate pytagora ac dyogene accepisset ipsos precipui qdem
uiros ingenij comendasse. At cum legum uerecundia nimium
uictitasse. Alij referunt nihil prorsus ius hoc solum dixisse
se dandum qua gratia Alexander orsum tam longa con-
fecit itinera. Taxiles calamo ut Alexandrum adiret p suasis.
Ceterum ei Sphines nomen erat. Verum cum pro salute tale in-
dox lingua omnib; diceret obuijs ei calami cognomen tum
uididit grece. Hic est qui Alexandro de pnapatu similitudi-
nem quandam proposuisse fertur. Nam cum aridam ac tale-
tem in medium bursam protulisset. eius oras calcare pedibus ce-
pit. dum pars una depouit. relique tolluntur in altum. Eam
sic inter pressandum ob ambulans quicquid ex ea re factu ob-
geret iudicabat donec occupato bursae medio cunctis subsidere
partes coegit. Quasi p eam similitudinem significare uellet
prebenda esse regni media nec Alexandro tam longinquis pere-
grinationibus aberrandum. Inde p flumines ad oceanum na-
uigans septem mensium tempus assupsit. Eo nauibus ingres-
sus ad quandam deferretur insulam quam ille quidem Sallustian/ce-
teri uero psittian appellant ubi descendens cum p actis sacrisq; ma-
ris naturam ac littoris quantum adin hact contemplatus esset deos
precatus est ut nemini sue terminos expeditionis superare daretur
imposterum. Dehinc reuersus classem circa terram indiam obnau-
igare dextro iubet. Ducem Nearchum prefectum autem iulianum

Onesicritum. Ipse terrestre iter per oritus ingressus ad extremam
 deductus rerum inopiam magnum exeratus numerum amisit. Ita
 ut ex indiane quartam copiarum partem reduxerit. Cum pedum
 centum et viginti milia equum xv. habuisse constet. Eos namque
 graues morbi uictus acerbis etus aridissimi ac dura absupsit
 media. Incautam enim et sterilem peragrabant regionem homi-
 num feruo more degentium. et paucos admodum et degeneres
 adfuit ouium greges que marinos solite pisces depasti tabentem
 odoris tetri carnem habent. Ea loca labore maximo sexaginta tan-
 dem diebus emensus ingreditur puenit. Vbi reges ac Satrape ma-
 gnas rerum copiam uniuerso comparauit exeratum. Hic pro re-
 focillandis curandisque militibus septem dierum sodalicia per carma-
 niam egit. Erat preterea quadrata mensa in sublimi exstructa. quae
 octo inuictam equis Alexander uel noctu sodales pariter ac die io-
 cundis celebrabant epulis. Multa subinde carpenda sequebantur
 param purpureis ac uariis instructa uelaminibus partem recentes ar-
 bulculas et uirides ferentia ramos quibus familiaribus regis coro-
 natisque proceribus dum potatur umbracula fierent. Nusquam uero
 peltam eandem sarissam uel conspiceres. At phialas paternas atque
 terichia et tota semita ingentibus dolis crateribusque proluentes se-
 milites inque uicem. tum eundo tum cubando propinantes. Comesta-
 tiones fistularum ac tibiarum cantibus. tum carminibus et lasciuis
 mulierum saltibus passim agebantur fides autem et uagantes pauis-
 clam bacchanalis petulantiae iocum. Alexander cum phialis insectabat
 et praeuacem turbam quasi deus ipse longo premittebat ordine. Pro-
 fectus intra Bedorsiorum regiam denique cum exeratu festos instituit di-
 es. Vbi cum ad spectandos decertantium cetus post largiorem potum
 interesset. Vagos ludorum profectus quem amabat uicem post repor-
 tatam uictoriam ornatus per medium uiccedens theatrum consessum
 se culit. Quod conspiciti macedones ingentibus acclamare plausibus
 utque illum suauaret certatim exorabant donec illum Alexander per
 longa suauia complexatus est. Interea redeunte Nearcho letatus ubi
 nauigationis memoranda cognouit ingenti per Euphratem classe statim
 fertur. Inde arabiam ac libiam emensus per heracleas columnas medi-
 terraneum ingredi adortus moliri naues Thapsae cepit nautas
 undique gubernatoresque contrahens. Verum cum superiorum locorum
 expeditio compluribus affecta cladibus inque malorum expugnatione ma-

guia copiarum interuictio uulgaretur nulla etiam Alexandri ex
uulnere accepto incolumitas speraret subditi ad defectionem susci-
tari. Duces et Satrape p auariciam et superbiam cuncta uolare.
Dorsus omnia perinde ac solo turbata permisceri. Nouarū cupido
rex exoriri. Tum Olympias et Cleopatra aduersus Antipatrum
mota sub ditione regni diuisere. Olympias quidem Epyrum. Cle-
opatra uō macedoniam inuaserat. Quod ubi renuntiatum ē Ale-
xandro prestantius inquit matris extitisse consilium. Nec enim ma-
cedonas femine imperiū equo passuros animo. Eapropter cunctam
oram inuictam hostibus compleri sentiens. rursus ad mare Neā-
chum cum classe misit. Ipse reuertens in flagitiosos quosdam pre-
fectos acriter animaduertit. Erabulū filijs unum oxyartem omne
sacra transuerberatū occidit. Ipse abulicus cum nullū ei cōmeatū
preparasset tria milia nūmum talenta attulit. Id argentum equis
apponi iussit Alexander. Quibus minime gustantibus quenam igt-
tu comoditas apparatus confestimq; tenuit incarcerationem. hinc pro-
fectus in persas numismata mulieribus erogauit. Is namq; mos
erat regibus ut quotiens in p̄sas irent mulieribus aurum di-
stribuerent. Quam obcausam cum quidam raro oculus nunq̃
in persas ille traditur qui obtinere acissimam uilissime rei parata-
tem se patrie extorrem fecerit. Postea polimachum quod Cyri
sepulcrum demolitus esset necauit quāq; pellicus et uir illustris-
simus fuit eius epigramma cum legisset grecis insculpi licetis
edixit. Id autem erat. Quisquis es mortaliū et undecūq;
aduens aduenturum enūte scō Cyrus qui persis imperium
quesuit hoc igitur humi paululum quo meum corpus obtegatur.
ū ne inuideas. Ea res Alexandro animum uehementer affecta
cum incertum ac p̄mutabilem rerum contemplaretur exitū hic
calamus haud dudum alio uexatus itru sibi piram orauit.
quo delatus equo postq̃ adoratis precē numinibus sibi ipsi paren-
tauit tōsumq; cinem uti primitias quasdam inueat. prehen-
sos dextra macedones obsecrauit Vt illam lētie diem cum Re-
ge simul potantes exigerent quem pauas post diebus babilo-
nem usitum se dixit. His dictis piram ascendit ubi ita oper-
tus occubuit et propius admotā iam flāma nullum omnino
corporis motum dederit. At eo quo lapsus erat gestu perpetue
conseruato patrio ritu ac suoz instituto phylosophorū se ipsū

Hoc iadem compluribus annis post alius cesaris comes nu-
 dus athenis fuit et adhuc ipsum cernitur monumentum
 quod indi sepulcrum nominatur. Cremato calano Alexander
 conuocatis amicos ac principibus solemne conuiuium instituit.
 In quo uinarie potationis certamen et coronam uictori proposuit.
 Bibacissimus omnium Promachus quatuor ingurgitans can-
 tarios palmam meruit et unius talenti coronam accepit. Teibus
 tantum postea superstes diebus. Ceterum unum et quadragi-
 ta potando spiritum eruptasse. Chares tradit. Constat
 enim ei Symposio acerrimum interadisse frigus. Post hec so-
 norum coniugia iussis celebrat dary quidem filia Scatira in
 matrimonium accepta primicias optimatibus collocat. Reliquis
 quoque macedonibus qui iam pridem uxores duxerat comune
 iunxit epulum. Cui cum nouem milia conuiuarum interessent
 unumquemque ad peragenda bibamina aurea donasse phiala dic-
 tur. Ad cetera miro quodam splendore munificentissimus.
 Es enim alienum creditoribus soluit. Cui quidem impense su-
 ma nouem milium octingentorum ac septuaginta talentum fuit.
 Monoculus antigones cum grandem se mutuam pecuniam
 falso diceret subornatum creditorem adduxit qui se uictum il-
 lam mutuasse affirmaret quam euestigio restituit. Cum inde
 mendacium conuictum ita patus Alexander eiecit ab aula ex-
 pectura prauit. Erat autem clarissimus bellator Antigones.
 Is dum adhuc iuuenili esset etate perinthum obsidente phy-
 lippo missa in eum ecatapulta sagitta transuerberauit oculum
 quam parantibus non nullis eximere inhibuit. Nec antepu-
 gna excessit quod fuscum intra menia fugisset hostem. Ceterum
 ea ignominia tanto dolore percusserat Antigonem ut nemini in-
 certum foret quin sibi mortem consisteret. hoc ueritus Alexan-
 der ira posita illi iussit argentum reddi. Interea puerorum
 quos triginta milia numero studio ac disciplina exercendos reli-
 querat robusta excreuerant corpora. Egregia erat indoles hijs
 ab exercitatione promptissimi miram quandam et strenuam
 se se rebant agilitatem. Que res Alexandro uoluptatem ac
 letitiam macedonibus incrorem metum ue pepererat quod mi-
 nori se regis cure futuros existimabat. Se per omnis antea pel-
 lorum usus ductos nunc cum dedecore emeritos patrie ac paren-

tibus reijci. Quos olim haud tales acceperat. Proinde cunctos dimitti aiebant. Omnisq; macedonas imbellis uocet et inutiles hoste uimores nactus pyrracham saltaturos. Cum eis perageret orbis terrarum imperium questurus. Ea grauer ferens Alexander post multa conuicia uehementer alis succensuit. Et reiectis ipsis corporis sui custodia p'lis tradidit. Persas satellites, p'las apparitores instituit. Aquibus cum macedones stipatum Alexandrum se uero ignominose reiectos cernerent non modo mitiora loqui. sed et emulatione et iacundia insanire ceperunt. Vnanimi tandem consilio positas armis interiori dum taxat retenta tunica regis tabernaculum clamore ac lacrimis adiere. Se illius potestati quocumq; uocaret condonare. Sese iniquos ingratosq; fateri haud tamen ipsos tam et si magna expte placatus admisit. q; nihil absistere. At geminos adesse dies ac noctes totidem fletibus lamentisq; suum appellare regem. Tercio progressus die miserando afflictosq; conspiciat; habitu diu illacrimasse traditur. Eis inde mune modeste inuasatis nunc comiter appellatis complures bello inuitales auctorauit. magnificentiissimeq; donatos dimisit. Scribens etiam ad Antipatrum eis ad spectanda certamina priores in theatro sedes obsignari coronatos q; sedere iussit. Defunctorum quoq; liberos pupillos paterna contrahere stipendia uoluit. hunc ad Sebatiua medicus profectus ubi necessaria regni disposuit it spectacula denuo et solemnes indixit dies. Quas quidem ad res tria histrionum milia ad ipsum ex greca missa perue nerant. Illis forte diebus febricitabat Ephestion quia etate integra et militari consuetudine subductum p'astinentiaz cibum ferre nequiret. glaucum medicum in theatro nactus absentem capium p' transit allatam et ingentem uini psycterem hausit. quamobrem in ualescente morbo panas post diebus moritur. Hunc tam acerbissimum casum Alexander nulla ratione aut modestia ptulit. At continuo in eius luctu equi mulisq; consis finitimarum pinacula diruit. Miserabilem non medicum crua suffixit. Tibias et ceteri instrumenta diu incistis canere uetuit donec ex ammonitione delatum oraculum hephestioni tanquam semideo diuinos honores ac sacrificia indixit.

ad mitigandum doloris magnitudinem ad prelium p[er]
 de ac hominū uenationem egressus Cussee gentem euer-
 tit uniuersis per etatem trucidatis. Id factum Ephestiois
 inferias appellauit. In cuius funere tumulo et huiusmodi
 ornamentis decem milia talentum dedit ut qui artificio et ma-
 gnificentissimis apparatibus omnem impensam superare ma-
 gnopere cuperet. Stalirati tamen supbiam operis magnifi-
 centiam pollicenti haud animum auertit. Is est qui thracie
 montem Athon in hominib[us] statuā maxime formari excul-
 piq[ue] posse dicebat. Deinde siuixerit ei perpetuam ac nobi-
 lissimam ex illo ymaginem effingere uelle. Cui[us] leua ur-
 bem myriandron idest que dona hominū milia capiat am-
 plexetur. dextra uō labentis ad mare fluuij abundantissi-
 mos libaret latices. Id neglexit Alexander ut qui magis
 ardua longeq[ue] magnificentioris indutrie cum ip[s]is agita-
 ret architectis. Et post modum Babillona petenti ueniens
 obuiam Alcarchus. Is enim ex magno cursu mari in
 Euphratem iam nauigauerat in quosdam inadiisse secal-
 deos inquit qui Alexandrū ut procul babillone abesset
 admonerant. Quod cum pauca faciens procederet pro-
 pinquius urbi complures altercantes seq[ue] mutuo ferentes cor-
 uos asperxit. Ex quibus nōnulli penes illum dilapsi sunt.
 Inde cum babillonis prefectus apollochorus pro eo imolasse
 renuncaret. Accitus aratex nomine pythagoras ita factū
 affirmauit. hostie modum conditionemq[ue] p[re]sentanti Alexan-
 dro sine capite reat[us] extitisse respondit. Nape inquit dicit
 hoc prodigium inuolato deū missū pythagora Nearcho nō
 obtemperasse. pigebat subinde plurimū temporis extra babillo-
 nis menia interdum p[er] Euphratem nauigans terebat. Ceterū
 multa ipsum prodigia perturbabant. Ex his enim quos edu-
 cabat leonem quendam eximie magnitudinis ac forme man-
 suetus asellus calabus exanimarat. Alexander positus ut in-
 geretur uestibus de hinc pila lusit postea cum colludentes ado-
 lescentuli suos receperunt amictus sedentem in solio tractum
 conspiciatur hominem dyademate ac regia ornatum itola.
 Ille cum ex eo quismā mortalium esset diligenter conspiciat[ur]
 dū mansit elinguis. Vix tandem ad se rediens dyonissio

sibi nomen esse seque genere messianum ait. Obquandam
criminationem horum ex mari delatum longum inuina-
lis tempus exegisse. Nuper ad eum accessisse Serapim
sumque laxatis compedibus hoc in loco constituisse ac edixisse
ut accepto dyademate simul et stola ibi sedens contaceret.
Hec audiens Alexander in benabus ariolis hominem perdi-
dit. Tum sepe destitutus grauer angebat animi iam deos
et familiares suspectos habens et presertim Antipatrum ei-
usque filios reformidans. Quorum solas pincerna regis e-
rat. Cassander nuper aduenerat qui quosdam barbaros
regem adorare conspiciat ut qui inter mores educatus
grecenses tale nihil antea aspexisse consueuerat solutores
effudit cachinnos. Qua propter ira stimulatus Alexan-
der utraque manu comprehensa inueniens cesarie parietis ca-
put illidit. Rursus cum inausanabus nonnullis Antipatrum
contradiceret. Cassander eum refellens. Alexander quid
ais inquit nihilo uiolatos homines tam longis confectis in-
teribus calumniatum uenisse. Asserente Cassandro id esse
calumniatum. indicium quod longo ne redargui queant
proflastantur itinere. id ridens Alexander. Hec illa inquit.
Aristotelis sunt sophismata. que utrinque plorabunt si queque
a uobis uiolatum esse comperero. Quam obrem tam impre-
ssus cassandri animo pavor insederat ut cum posteriori tem-
pore ille superata greca macedonie imperans delphos uenis-
set ibique deambulans quasdam contempleretur statuas Ale-
xandri. occurrit ymago. Cuius aspectu tanto terrore paul-
sum repente concussumque corpus est ut diu post uix ease-
dari mentis trepidatio potuerit. Alexander igitur cum di-
uinus intruderet rebus perturbatus ac cogitatione perterritus
omnia noua et insueta quaque per exilia monstra quedam pro-
digiaque suspuebatur. Prohinc immolantes illinc expiantes.
Inde uaticinantes uniuersam complebant regiam usque adeo
grauis est incredula mens hominum et contempta numina. Ru-
sus graue est tanta superstitio que instat aque semper ad ima
et dedua uirgens deliramentis ac uano timore quemadmo-
dum eo tempore Alexandrum imbuat. Ceterum diuina de
Ephestione allata uaticinia omnem compescere luctum atque

tristitiam. Quapropter iustauratis sacrificijs et simposijs
 Nearchus solennes apparatus epularum instituit. postea
 more suo lotus cum quieti se daret. Midius interuenit q̄
 exorante pergit apud illum per iocos atq; lasciuia cōmer-
 sationem acturus. Ibi cum postera nocte diem potando uni-
 xisset. epoto non dum herculis scypho nec ceteris adhuc
 de more mense perfectis estuare cepit ob febre. Cum tantus
 repente dolor inuasit ut transuerberatus hasta spinam uide-
 retur. Hoc nonnulli perinde ac extremum ingenas fabule actu
 tragicum quidem et calamitosum edentes scribendi consue-
 re. Aristobolus tradit illum cum per febris senitiem sitim colle-
 gisset uinum potasse. Quare mentis impotem factum suum
 obysse diem prindie kal̄ quinalis Indiaris de ipsius egritu-
 dine ita scriptum inuenio. Ipsum quarte decimo kal̄ quinti-
 les intra balneas ob febre cubasse. posttridie autem lotum i
 cubiculum relatum ibi cum iudio incalorum ludo totam consu-
 mpisse diem. Vesper autem loto ubi rem diuinam p̄fecti sup̄
 co cibo noctu febre inualuisse. Tercio die simulat se iterum
 abluisse sacrificium de more peregrisse. Subinde in balneo accu-
 bantem Nearchum diligenter audisse dicitur cum ipsius nau-
 gationis tum res magni maris explicantem. Post hoc xj.
 kal̄ per summos estus grauissimam noctem perpeffum. Die
 quoq; in sequenti uehementissimis oppressum febribus. Postre-
 mo dum adingentem in balneo pelium translatus esse. Vbi
 de confirmandis ordinibus qui duce carebant longa ad prima-
 tes habuit colloquia. Octauo quanq̄ urgente febre cum sa-
 crificare uellet ad sacrificia delatus est. Amplissimos inde p̄n-
 apes in atrio adesse iussit. Centuriones reliquosq; prefectos fo-
 ris exubias agere. Septimo kalendas in alteram traductus re-
 giam pusillo sopore quieuit haud q̄q̄ interisse remittente fe-
 bri aduentantibus eo p̄ceribus usq; ad insequentem diem
 nullam prorsus edidit uocem. Quam ob causam cum moroz
 obisse crederetur firmitu ac munis fores obsidere macedones.
 Quas postq̄ uel referatis irrupissent uniuersi solis interio-
 ribus indua tunias eius lectum circumdare. Ea die pythoni
 atq; Seleucos ad Serapis oraculu nullis percontantibusq; il-
 luc me Alexandrum ferre deberent sinendum esse eo in loco

deus ipse respondit. Decessit autem quarto kal quintalis ar-
ca solis occasum. Hec in ipsius diarijs fore uerbum ex uerbo
scripta comperi. Tum nulla ueneni extitit suspitio. Sexto post
anno cum de illo renuntiatum est olympias cesis compluribus
sole premortui aneres dissipasse traditur quod is ueneni tem-
perasse creditur. Quidam Aristotelem perhibent eius fiano-
ris consilium Antipatro dedisse et omnino illius afferendi ue-
neni auctorem extitisse. Nec agnothemis quidam narraisse di-
citur que ex Antigono rege audisse constabat. Ipsum autem ue-
nenum gelidissimam quandam esse aquam ex uonacie petra
sudantem ferunt. quam in ueris tenuissimi morem colligentes
in asia reponunt ungula. Cetera nullo modo uasa sustinere quin
obstanti uim frigoris sustinere fiant. Quidam ficta proculsus esse
que de ueneni portione dicuntur affirmant. quibus haud paruum
extat indicium quod multis postea diebus cum inter primores de-
rerum summa disceptarent corpus p loca calida ac exesuantia ne-
glectum iacens nullum ueneni signum habuit. Verum recens
immaculatum q pmanet. Roxanem quia grauida erat macedo-
nes tunc preapuis prosequeretur honoribus. Ea ob emulacionem
Statire infensam ipsam p quandam epistolam dolo circumuenit.
qua illam ab Alexandro acciri simulauit. Eam adductam cum
sore necatam deiecit in puteum. Ip sas quoq consilio atq adinto-
re perditas multa tellure iussit obrui. Statim enim perditas
cum ingenibus aderat copys secum Arrideum ueluti quoddaz
regni munimen trahens. Is autem ignobili scorto natus ob aduer-
sam corporis ualitudinem uen natura aut casu accidente parum
mente constabat. Verum cum ab ineunte etate gratiosos admodu
et liberales mores significaret datis ab Olympiade ueneni debi-
latus animi uires amiserat. ~

**EXPLICIT ALEXANDER. INCIPIT CESAR. IDEST
ALTERA PARS COMPARATIONIS. ~**

JUNE Dictatoris filiam Corneliā a cesare di-
strahere potius uerum Sulla uoluit. Quod cu
aut spe aut metu efficere nequirit. eius dotem
publicauit. Inimicitarum uero Cesaris ac Sille
causa Marj affinitas erat. Juliam eni Cesaris

amitam uxorem maior habuit. Marius ex qua Cæsaris consobri-
 nus minor creatus ē Marius. Cum alijs intento Sulla post editis
 in eius domum plurimorum cedes Cæsar ab ipso se negligi cer-
 neret haud tamen desistat quo minus in petitione sacerdotij iux-
 tum pubescens populum adiret. A quo mox aduersante Sulla
 repulsus est. De hinc de ipsius exitio deliberante Sylla fuisse
 quidam quibus iniquum esse asserenabus talem necare pue-
 rum eos amentes esse inquit. nisi in hoc puero multos inspi-
 cerent Marios. Hec ubi ad Cæsarem perlata uox est aliqua-
 diu in sabinis peruagatus delitebat. postea dum per singulas
 noctes quamper aduersam ualitudinem alterum transserie-
 tur in domum in Syllanos inadiit milites qui per ea disquire-
 tes loco latitantes corripiebant. A quorum duce Cornelio duobus
 se talentis redemit. Mox ad mare descendens in bithiniam
 ad regem Nicomedem traiecit apud quem non diu uersatus
 inde discedens circa pharacisam insulam a piratis capitur.
 Qui per id temporis nauibus magnis et imensis classibus
 mare occupauerant. A quibus cum primum pro se redimendo
 uiginti deposcerent talenta derisit quod qualem cepisset uen-
 iret ignorarent. Proinde quinquaginta se daturum pollicatus ē.
 Postmodum suos alios ad aliam ciuitatem pro expediendis
 pecunijs demittens apud inuicissimos Cilicis mansit cum uno
 amico et administris duobus. eos autem adeo per contemptum
 habuit ut quotiens quieti se dederet qui silentium illis ediceret
 miserit. Ibi multa cum licentia duo de quadraginta uersatus
 dies. eos non ut custodes. Verum famulos et satellites habens
 nunc ludis nunc certaminibus prouocabat. Interdum carmi-
 na orationesque conscribens ipsos ad audiendum inuitabat. Per
 quibus non admirantibus palam imperitos barbarosque uoca-
 bat. eos inter ridendum se crua suffixurum sepe minitans.
 Quibus in rebus hi magnopere letabantur eam loquendi liber-
 tatem ioco ac simphatati audam attribuentes. Allatas ex mi-
 leto traditisque ad se redimendum pecunijs liberatus. Confe-
 ctum ex Milesiorum porta instructis nauibus pedones aggressus
 est quod adhuc circa insulam cum classe per otium subsidentes
 maxima ex parte in potestatem redegit. Rebus pecunijsque diuep-
 tis uiros pergamini in uinculis posuit. Deum sulum pretorem

Asiam provinciam administrantem adit quod province adeuz
ex captis supplia sumere pertineret. Ceterum is adiectis ad
pecunias oculis Nec enim modice fuerant de captiuis consilia
post hac habiturū se inquit. Cum igitur ocosum ualere in-
bens Cesar pergamum profectus predones ad unum patibu-
lo affert. Sicut eis multotiens secum in insula comorans loco
predixerat. Post hec tabescentibus Syllanarum partium vir-
bus cum domum ab amicis uocaret Rhodum nauigauit ut
ibi p. ocaum appollonio Molonis cuius etiam auditor erat Cice-
ro operam daret modestissimo quidem uiro et clarissimo dicen-
di magistro Cesari elegantissimam quandam cuius eloquentie
uim anatura insitam fuisse perhibent. Inqua cum splendi-
dissime adeo elaborasse constat ut secundum absq. ulla contem-
pione locum obtinuerit. priorem minime consecutus. Dum dice-
di rationem ad quam habilis et natura prouus ferebatur. o-
mittens rei militaris et urbanorum magistratuum curam susce-
pit. quibus ex rebus in re. pu. princeps euasit. Ipse poste-
rius ad acronem suos conscribens Anticatores militaris ho-
minis eloquentiam cum grauissimi oratoris ingenio et i. ea
re plurimum uersati comparari debere negat. Roma
reuersus dolobellam repetundarum postulauit. Quam quidem
ad causam complures grece ciuitates ei testimonia detulerunt.
Dolobella tamen absolutus est. Cesar autem grece ciuitatibz
ut obeant promptitudinem patem referret gratiam suam
contulit patrocinii dum. P. Antonio sub macedonie pretore. M.
luullo diem dicerent quod susceptis largitionibus iudicia cor-
rupisset ubi eum tantu eualuisset liquet. Ut Antonius ad tri-
bunos plebis prouocauit. Inq. secum actū ēē comentus si sibi
grece ingreca disceptandum sit. Rome cum i. petrandis
causis magnus ei cum grana splendor obtigisset. mox leuita-
te clementia consuetudine studio magnam ex plebe quam pre-
ter eius etatem colebat beniuolentia comparauit. Jamq. se sat
cum epulis et comestationibz. tum splendidissimis in omni uita
moribus. nō mediocrem sibi i. re. pu. potentiam auxerat. Quā
in principio inuidi deficiatibz mature pecunijs mox exulem
futuram arbitrantur florentem illam i. plebe paruifacbat.
Cum uero ingens adeo ut nō facile aduersari possent metus-

set eam propalam ad res permutandas tendentem seruo qui-
 dem intellexerunt. Verum enim uero nullius rei tam paruum
 existimandum initium est quam non assiduas itatim ampli-
 cet presertim cum inania ne obsistatur effectat. Primum igitur
 Cicero cum ea rei. pu. perinde ac quedam pelagi ridicula non sine
 timore cerueret. tantamque morum grauitatem sub illa latitan-
 tem humanitate perdidicisset ceteris qui dem illius insidijs
 meditationibus dominandi consilium introspicere se dicebat.
 At uero cum molliter adeo prudentes comas. eumque unico dum-
 taxat se se scalpente digito inquit aspicio haud profecto hunc
 hominem ad tantum fians inducere posse existimo ut roma-
 ne rei. pu. molietur exitum. hec quidem posterius. Primum
 hoc erga se fauoris et beniuolentie popularis accepit indu-
 um. Cum Caicum populum tribunatus competitorum natus
 prior designatus est. Secundum uero manifestius cum amitam
 suam Iuliam Marij uxorem defunctam. Inuolenta laudauit o-
 ratione pro uolens in efferendo ipsius funere Marij statuas.
 tum primum post Sylle dominam iussus producere ausus est.
 Jam dudum illius factionis hominibus a senatu hostibus indica-
 tis. In id namque Cesaris factum redamantibus nonnullis populis
 letis exapiens plausibus clarissime refragatus est hunc ut pre-
 cipue uirum admirantes quod longo post tempore decora Ma-
 rij tanquam ex inferis in urbem reduxisset. Ceterum grandiores
 natu matronas defunctas laudare moris romani patris est qui
 in minoribus haud obseruari solet. Primum Cesar mortu ux-
 oris laudationem edidit. Que res quandam illi gratiam attu-
 lit. popularemque contraxit beniuolentiam. quod uirum idcirco
 humanitate ac modestia reuerentem censerent. Post uxoris se-
 pulturam questor cum Tuberone pretore in hiberiam profe-
 ctus est quem honorifice semper coluit ac eius in super filium
 pretor factus questorem creauit. Ex eo reuersus magistratu
 Pompeiam tertiam duxit uxorem ex cornelia suscepta iam fi-
 lia quam postea Pompeio magno in matrimonium collocauit.
 Ad impensas autem profusior breuem ac momentaneam
 sibi gloriam tam magnis opibus permutare uidebat. Cum
 re tamen uera paruis amplissima compararet. Antea uero
 quam illum inueniret magistratum mille et trecentorum talentum

es alienum conflare dicitur. Commissa de hinc illi apud ue cura
ingentis prodegit pecunias. Edilis ingenti ac cententi gladiatorum
paria exhibuit. Circa spectacula pompas acq; conuiuia profusim
utens sumptibus uniuersas superiorum munificentias oblittera-
uit. Quas obres affectam sibi adeo plebem reddidit ut u-
nuiquisq; nouas dignitates nouosq; excogetaret honores quibz
pares illi gratias referrent. Duce enim Syllanorum ac marianoz
Rome ptes essent pollentibus adhuc maxime Syllanis subtrepi-
disq; Mary depressam admodu humilemq; uitam exigebant has at-
tollere stabilireq; Cesar uolens cum edictu munus edere magnifi-
centissime instituit conflatas clam Mary itatias triumphalibz
uictorias noctu in capitolio erexit. Ut primu illuxit cuncta auro mi-
cantia et magnificas instructa arastibz aruebantur. Trophea sub-
inde ambuca insculptis indicabāt litteris. Quo ara ei qui nullis
restituendis audax adeo fuisset non parum timeri cepit. Mand e-
nim in occulto res erat. Ceterum dispersus rumor statim ad specta-
clum contraxit uniuersos. Ibi nonnulli contra cesarem uoces spar-
gebant ut qui iam dñi legibus ac senatusconsultis sepulta reiti-
tuens insignia Ciuitatis sibi dominationem instrueret. hise illu
rebus experiri populum talibus ne magnificentis a se antea demo-
litus mitigatusq; sit. Quam quidem ad rem nouella quedam hec
exhiberi preludia. Mariani autē sese inuicem exhortari. quoru
imentā repente multitudo prodierat et magno cum applausu capito-
lium occupare. Multis cum Mary faciem intuerent pregandio
manare lacrimas. Tum Cesarem magnus attollere laudibus. hunc
solum mary necessitudine dignum esse uirum. Eas obres coacto se-
nati catulus lutatius uir ea tempestate. plurime inter romanos
auctoritatis multa in Cesarem acerbissima prefatus uulgatum illud
inclamauit. Non p circumulos Cesarem ueru iam machinamentis
rem. pu. occupare. At ubi persuasio senatu. obiecta in se refellit-
set. longe magis qui ipsum colere admirariq; ceperant effereba-
tur. Eumq; ne augmētis elatione et animoz magnitudine ce-
deret hortabantur. futurū enim ut studio et fauore populi supe-
ratis uniuersis princeps existeret. Interca defuncto metello pontifi-
ce maximo cum pontificatum studio et disceptationibz plenum. Sta-
tutus et Catulus clarissimu uir^{et} in senatu potentissimi peterent ha-
ud propterea Cesar quin et ipse candidatus discedere cessit. Ce-

terum pari undiq; fauore ac studio apparente. Catulus quo ampli-
 or erat dignitas eo magis euentus incertitudinem reformidans
 misit qui grandi pecunia Cesarem ut ab ea contentione desistere
 inducerent. Quibus ille grandiore se mutuaturū certatq;
 enixius petaturum esse respondit. Iustante comitiarū diē cū ma-
 ter eum ad fores usq; lacrimis presequeret. Illam complexatus
 dixisse fertur. Mater hodie aut pontificem aut exulem tuum
 videbis filium. Euntibus igitur certatum in suffragia tribub;
 superior declaratus non paruum senatū et optimatibus terro-
 rem inculcit. Tanq̃ ad omne audacie genus plebem adacturus.
 Qua propter Ciceronem Piso et Catulus inculabant qui inter
 catilinarios tumultus occasionem nactus nea cesaris peperasset.
 Catilina namq; non solum rem. pu. permutare uerum etia om-
 nia confundere et uniuersum delere imperium machinatus cū
 priusq̃ extrema ipsius detegerent consilia ī paruas quasdam
 coniecturas inadisset urbe exisset. Relictis in Cinitate Cathego
 et lentulo qui conuirationis uices obirent. Quibus siqua in-
 re clam adiutor exhortatorq; Cesar extiterit. Dein detecta
 prorsus conuiratione cum Consul Cicero unūquēq; de consilio
 pena sententias rogaret. ceteros quidem dedendos nea homi-
 nes censebant. Donec insurgens cesar grauissimam et acuta-
 tissimam sup ea re contionem habuit inquam nec patris mo-
 ris esse dicentis clarissimos stirpe ac dignitate uiros uel ulti-
 me necessitatis tempore ī dicta causa uocare. Quod si donec Ca-
 tilina debellatur ipsi per ea italie munera que Cicero ipse dele-
 gent custodiantur in uinculis postea ledans pacatisq; rebus sena-
 tu de omnibus statuere licebit. Qua in re cum magnis dicen-
 di uiribus perorasset tantam pre se ferre humanitatem inde-
 batur. ut non modo p secundum se. uerum et qui antea dix-
 erunt. priora repudiantes ad suam transtulerit sententiam. Do-
 nec res ad Catonem Catulumq; puenit. Quib; enixissime
 resistentibus Catone insup illis grauissimam procontione suspi-
 tionem infligente homines ut nece mulctarent traditi egre-
 diendi deinde curiam Cesari magna uiuentium manus qui
 Ciceronem presidij causa arantabāt/occurrere/nudos inten-
 tantes gladios. Tum Cicero obiectu toge complexus eum edu-
 xisse tradit. Ciceroquoq; aspectantes deterruit adolecentes

sine ob plebis metum. Sine quod impiam ac iniquam eam ce-
dem duceret. quod si uerum est haud scio. quoniam mo-
do id uaq; Cicero cum de consulatu suo perscriberet tacens
pretermisit. Verum enim uero haud reprehensione caruit
imposterum quod opportunissimo aduersus Cesarem nequaquā
usus esset tempore plebem reformidans. que illum mirandi
in modum ambiret paucas namq; post diebus cum Cesar i su-
spicionem uenisset ab ea sese purgaturus curiam ingressus
in diuos inadiit tumultus. Diutius autem solito sedente se-
nati plebs magnus delata clamoribus curiam circumsedere ui-
rum efflagitantes et missum fieri iubentes. Ea propter Cato
inopes nequid rex nouarum molirentur uehementissime perame-
scens. Hi enim spem gerentes in Cesare reliquam multitudi-
nem succedebant. Senatu persuasit ut mestruum i plebem fru-
mentum pararet. Que quidem largitio ceteris annis i pen-
sis quinquagies sextertium adiecit. Id manifeste consilium
magnum in presentia terrorem extinxit et plurimum expo-
centia cesaris. tum absadit. tum dissipauit eo pre seram tem-
pere cum preturam initurus terribilior ex eo foret magistra-
tu. Ex qua tamen haud turbulentum quippiam obagit. Cum
Cesaris domum acerbis quidam casus inuaserat. Erat. Id. clo-
dius uir tum nobili ortus genere. tum diutius eloquentia q; p-
clarus. Nulli autem uulgatissimorum ad fastidium usq; homi-
num superbia ac proceritate secundus. Hic Cesaris uxorem
pompeiam nec inuicem quidem abamabat. At ea diligenti cu-
stodia obseruabat. Cesaris enim mater Aurelia singulari pu-
dicitia mulier usque quaq; aderat. nuncq; excolebat ita
ut difficilem ac periculosum illis congressum et colloquia face-
ret. Rome bona dea colitur quam greci quidem Gyneciam
nominant. Eam phryges Mide nepotes regis parentem asse-
runt. Romani dryada puellam fauni uxorem existimant.
Nonnulli grecorum illam ex liberi matribus esse quam ne faci-
liceat. Unde et mulieres cum festos ei dies peragunt. taber-
nacula in agnecis intexunt ramis. Sacrum insup draconem
deo secundum fabellam erigunt. Dumq; illi sacra celebra-
tur neq; eo uirum accedere neq; domi adesse fas est. In eis
sacrificijs ipse inter se mulieres multa orfias consentanea facit

traduntur.

Cum igitur ea instant sollemnia ut ipse seu pre-
 ram seu consulare gerat imperiū cunctiq; mares una cōmigr-
 ant. uxor domum ornatisime extruit. Ibi maxima sacroz
 pars noctu peragitur. Promiscua sonis et cantibus loca loy-
 gas exercent iugulas. has eo tempore ceremonias celebrate
 pompeia Clodius cui non dum genas prima lanugo uestierat.
 eam enim obrem latere sperauerat. Assumpto psalterie amictu
 apparatuq; illo cōmeat. Teneix autem iustum puelle dices.
 Is igitur apertas offendens fores securus a consua rex anal-
 la intromissus est. Que ad pompeiam ut rem aperiret ac-
 currens cum tardiuscula rediret interea loca Clodius expecta-
 tionis impatiens errabundus spatiosa lustrat atria lumina
 usque quaq; fugiens. Cui obuia quedam aurelie pedisequa
 eum perinde ac femina femina modularē prouocabat. Re-
 cūsante uō illa in medium p trahens quenam et unde sit ro-
 gat. Clodius cum se pompeie anallam que analla quoq; no-
 mine uocabatur prestolari se diceret uoce sua productus est.
 Quapropter sublato clamore pedisequa statim ad lumina
 turbasq; prosilyt. Virum comperisse uociferans. Tum trepi-
 dantibus passim uulneribus Aurelia interruptis oculis
 tisq; dee sacrificijs simul ac fores clausit ardentibus cere-
 is domum circant Clodium uestigans. Is demū in analle
 cubiculo inuentus quo simul ambo profigerant hoc pate-
 factum modo Clodium e ianua mulieres p turbant. Abeun-
 tes inde inatione eadem confestim nocte rem ad suos expo-
 nunt coniuges. Vbi illuxit frequens p ciuitatem rumor ut
 molitum impia Clodium nō solum his quos ignominiose nō
 fecerat uerum et dīs et Ciuitati penas supplicia debentem.
 Quidam igitur ex fr. ple. eum pollutaz ceremoniarum po-
 stulant. Aduersus quem et potentissimi ex sena toribus
 iuri aliarum quoq; libidinum et grauissimarum prociata-
 tum testimonia dixerunt et sororis incestum addentes
 quam nuptam Lucullo corruperat. Contra horum studia se
 se plebs opposuit Clodium obnixē defendens. Quam qdem
 ad rem uel id potissime conduxit quod terrore multitudinis
 consternati iudices erant. Cesar statim repudiata pompeia
 cum testis in reum citaretur nihil eoz que in Clodium obiecta

dicuntur uolle respondit. Quod uerbum cum preter a-
stantium spem obuenuisset Interrogauit accusator cur igitur
uxorem repudiasti quoniam in eam inquit neq; suspicienti-
bus obnoxiam esse oportere censui. Quidam hec ita senten-
tiam dixisse Cesarem perhibent. Quidam ut gratia ple-
bis iniret. Quam pro Clodij salute magnopere sollicitam
animo aduertebat. Ceterum eam Clodius accusationem
euasit. Iudicibus maxima ex parte confusis a deo litteris sen-
tentias edentibus. ut nesci condemnassent multitudinis
discrimen adirent / aut si absoluisent ex optimatibus i fa-
miam consequerentur. Cesar ex pietura prouincia fortu-
tus hispaniam cum proficiscenti creditores magnis clamo-
ribus impedimento essent confugit ad Crassum qui romano-
rum ditissimus aduersus pompeii in re. pu. potentia acri cesa-
ris ingenio ac feruore simul egebat Crasso contra inexo-
rabiles maxime ac importunos creditores cum triginta et
ottingentorum sponcione talentorum interueniente Cesar in pro-
uincia abiit. Intransitu alpium cum quoddam barbarorum
oppidum paucas admodum ac melius habitatum incolis
preterueheret / comites cum ioco et risu percontati tradu-
tur. Num hic quoque aliquas esse putas principatus am-
bitionesque dignitatum que certamina et mutua inter se po-
tentum inuidiam? Quibus Cesar seruo mallem equidem
inter ipsos primus quam inter Romanos esse secundus. ste-
rum in hispania cum oculum nactus res quasdam Alexandri
pictas perlegeret secum dum cogitabundus dehinc illacrimas-
se tradit. Cuius rei cum admirantibus socijs nonne inquit
Iure dolendum arbitramini quod huiusmodi Alexander tot
gentes suo subdidisset imperio. qua nullum adhuc periculi
facinus ipse gesserim. Quamobrem continuo rebus gerendis
inuitens hispaniam obiacens intra paucos diem cohortes decem
comparat quas alias uiginti coniungeret. Mox expeditione
contra Galeos et lusitanos agens cuncta uictor ad oceanum
usque perdomuit. Prostratas gentes tum primum romano subie-
cit imperio / bellias deinde rebus optime constitutis pro-
fecto aut deterius cogatas in pace disposuit. Ciuitatibus usque
quaque concordiam et amicitiam peragens. Preapue uero in

medendis debitorum et creditorum disceptationibus intentus in-
 illit ut ex debitorum prouentibus duas quidem creditor partes
 quot annis desumeret. Reliqua dominus quo ad eriam alieno
 satisfecisset frueretur. hys rebus magna sibi gloria parti-
 e prouincia decessit magis atque magis opulentus factus.
 Cum suos quoque milites ingenti preda exuuiisque ditasset
 a quibus imperator consalutatus est. Mos erat ut qui tri-
 umphum ducturi erant extra urbem aliquam diu moram
 pertraherent. Qui uero consulatum peteret necessario presen-
 tes in urbe adessent. Cesar in huiusmodi constitutus ambigui-
 tatibus quoniam comitibus consularibus aduentarat misit qui
 a senatu impetrarent ut per amicos absentia etiam sibi consula-
 tum petere liceret. Eius postulantis primum Cato cum legibus
 aduersatus auxilio mox ut complures a Cesare delinquentes
 aspexit rem temporis prolixitate refellere cepit totam ora-
 do diem conterens. Ea propter omisso Cesare triumpho ad con-
 sulatum applicare statuit. Statimque urbem ingressus astitit
 adoriatur consilium quod preter Catonem uniuersos fefellerit
 homines. Id autem extitit Pompei Crassique potentissimorum ci-
 uium inimiziarum depositio. Quos ubi Cesar ex similitudine
 ingratiam reduxisset ex ambobus non paruum in se potentiam
 transferens magna perturbatione rem publicam labefactauit. Ad
 ceteros latuit adeo plena humanitatis ipsius rei erat appella-
 tio. Nec enim ut plurimum existimant Pompei ac Cesaris in-
 imicitia sed amicitia potius bellum civile peperit. Qui autem ad-
 dissoluendam optimatum potentiam primum unanimes con-
 sentient mutuas postmodum inter se discordias et odia contraxe-
 runt. Catoni uentura sepe nunc preueniente euenit ut eo
 quidem tempore importunus homo et supuacanea disquisitor
 putaretur. Posterius eius sapientiam atque consilium opti-
 mum quidem sed parum prosperum predicabant. Cesar
 Crassi et Pompei amicitia utrinque inuictus ad consulatus
 petitionem deductus cum Calpurnio bibulo consulcreatus
 est. Is ut magistratum inique leges non consuli sed auda-
 cissimo cupiam tribuno pertinentes ad plebis gratiam et uo-
 luptatem tulit nunc agri uicem diuidendi nunc largitionis
 impertunde. Honestissimis autem ac prestantissimis in senatu

inde
A

uiris obnixi refragantibus Cesar dudum occasionis indiges
sublatis clamoribus obstitatus est sese ad plebem cōfugere,
ad quam procolendam nō sponte sed necessitate et senatus
indulgentia et acerbitate compellebat. Ad eamq; profilice
et assistentibus hinc Crasso hinc pompeio utriq; leges ne ap-
probaret interrogauit. Quibus approbare se affirmantibus
orauit ut auxilio adessent et quos aduersantibus cerneret mi-
nus et gladijs abstererent. Quod hī facturos se pollicati
sunt. Pompeius etiam adiecit se non modo aduersus cōs
cum cōse adfuturū uex et clipeum insuper allaturum. Id
dictum aud paruum optimatibus merorem iniecit alienā
ab ipsius uerecundia et ea que senatu ueneratione indignā.
Quin furiosam potius et puerilem uocem audientibus. He-
res magnam plebi uoluptatem afferebant. Cesar ut maiore
in modum ex pompeii potentia fructum legeret filiam suam
Iuliam Saponi seruilio antea desponsatam pompeio despon-
dit. Pompeii filiam seruilio se prebiturum asseuerans nec
illam quidem inde sponsatam quin fausto Sylle filio colloca-
tam. Ipse paulo post Calpurniam pisonis filiam uxorem
duxit quem succensurum sibi consulem ipse crearat obestā-
te multumq; uoaserante Catone rem haud sane tolleranda
esse. precibus ac imperia per nuptiarum lenocinia uendicare.
Inq; uiam provincias exeat et copias propter huiusmo-
di mulieres in se ipsos tradua. Inq; Cesaris collega bibulus
ut frustra contra legum promulgationem intercederet et per-
sepe una cum Catone infere uite discrimen adisset se se do-
mi concludens totum magistratus tempus exegit. Peractis
nuptijs statim pompeius refero militibus fore ad promulga-
das leges socum se auctorem q; prestat. Omnem subinde
Cesaris transalpinam citerioremq; galliā adiecto illirico cū
legionibus quatuor inquinquendū administrandam adiu-
dicauit. Quibus rebus contradicentem obnixus Catonem
Cesar in carcerem abduci iussit. eum ad tribunos prouocatu-
rum existimans. At ubi Cesar illum ne uoce quidem emis-
sa uadentem cerneret. Nec solum primores grauer et in-
que ferentes sed et plebeios ob Catonis reuerentiam ac uir-
tutem tacitos mellosq; consequentes unum ex tē. ple. clam

ut Catonem emanibus lictorum auferret. Dehinc ex senatoris uiris pauallim adeum incuriam conueniebant. Reliqui moleste tollerantes q̄ procul abibant. Confidius quidez natu pregrandis Idcirco non aduenire senatores dixerat quoniam illius arma militesq̄ p̄timeſcerent. Cui Cesar quid tu inquit hec quoq̄ reformidans non te domi continere. At Confidius ait me facit intrepidum an enim parum uitesu perest quid magna illi providentia opus ē. Quod autem i Cesaris consulatu turpissime factu iudicat. creatus ē tribunus plebis Clodius ille qui et rem uxoriam et arcanas noctis ceremonias temerasse ausus est. Ad Ciceronis autem perniciem delectum fuisse constat. Nec prius Cesar in expeditionem profectus diatur q̄ Ciceronem et Clodium turbulenter inter se altercationibus irritasset. Cūq̄ euasset ytaliam. Hec quidem ante bellum gallicū confecta tradunt. Tempus autem belloꝝ que deinceps gessit et expeditionum quibus pacem reddidit gallicam. Aliud quoddam uite principium ac gerendorum nouam quasi uiam instituit. Ita ut summorum uirorum et clarissimorum duam ueminem huic et bellatori et imperatori proponendum censeas. Nam si quis fabios Sapiōnes Metellos et etas sue antea paulo superiores duces Syllam Marium utruq̄ Lucillum et ipsum deniq̄ Pompeium cuius omnimoda in re militari uirtus et gloria ad celum usq̄ perfloruit comparandos dixerit profecto Cesaris gesta superant. Hunc quidem locum a speritate in quibus ab eo decertatum est. Illum regionum amplitudine quas romano adeptus est imperio. Alium a se domitorum hostium ac multitudine. Quendam ab eo pacaturum nationum feritate atq̄ p̄fidia. Alium mansuetudine ac clementia quos erga uictos exerauit. Alium gratia et munificentia quibus suos prosecutus est comitones. Vniuersos autem uel hoc ipso superauit quod et longe plura comisit prelia et plures in aac obtruncauit hostes. In galia siquidem nec totum belligerans decemnum octingenta uiribus cepit oppida. Trecentos subiugauit populos. Aduersum trecentas partem instructus myriades centum quidem ferro celsis totidem uite reseruatis captiua habuit. Tanta autem suorum militum caritate ac promptissima usus est opera. ut qui nihil ceteris dimicando prestabat

pro Cæsaris gloria et honore inuictum ac fortissimi grauis-
 sima cuncta subirent. Qualis Atilius qui nauali apud
 Masiliam prelio hostilem ingressus puppim abscissa ei gladio
 dextera umbonem sinistra retinuit eo usq; hostes uulcibus
 obtereus ut prostratis omnib; nauem uictor occuparet et Cas-
 sius scruola qui pugna ad chyrachum commissa excusso sagitta
 oculo traectis phumerum crurq; iaculis centum ac triginta te-
 loz ictibus acceptis in clipeo. hostes perinde ac se dediturus
 accebat. Subcunctib; duobus alterius quidem humerum ense ce-
 cidit alterum ore perculsum uertit in fugam. Dehinc suoz
 acceptus amplexib; tuto relatus est. In britania quoq; primis
 centurionib; in palustrem et aquosum inadentib; locum irru-
 entes inabuerunt hostes. Tum prelium inspectante Cæsare miles qui-
 dam medios irrupit plurima conspiciue fortitudinis ostentans
 opera uersis in fugam barbaris centuriones reduxit incolu-
 mes. Ille egre cunctos euadens in limosam sese deiecit palu-
 dem quam nō natans nō pedibus cōmeans uix tandem omis-
 so scuto traiecit. Admirante deinde Cæsare et magna cū ala-
 critate ac clamore obuium exapiente melius ille ante Cæsarem
 conadit ex abiecto clipeo multis cum lacrimis ueniam postulas.
 In Africa enim cæsarianoz nauis qua grauius pretonius que-
 stor designatus uehebatur i Sapiomis potestate redacte fuissent
 diruptis ceteris Sapiom questori incolunitatem pollicebat. Cui grauius
 cæsarianos inquit milites nō suscipere uim prestare salutem solere.
 Quo dicto se ipsum pugione transfixum exanimauit. huiusamo-
 di tam feroces militum spiritus et tam clares animi magnitudi-
 nes ipse Cesar instruxit. ipse Cesar aluit eos primū honore ac
 liberalitate uberissime prosequens usq; adeo ut ostenderet se diui-
 tias non uoluptatis aut suaz gratia deliciaz ex bello cumulasse.
 Sed communia potius uiroz fortium premia apud se conseruata i-
 cere. Seq; aliqua ex parte locupletari quotiens ulla bene meritis
 militibus imperasset. Preterea cum illum unū quodq; sponte
 discrimen adire. et ad nullū laboz genus defatigari cerneret
 mirum i modum in eius amorem inatabant. Eius quippe i su-
 sapiendis pualis studiū haud adeo propter ingentem quan-
 dam honoris et glorie cupiditatem admirabant. Tam magna
 nero i tollerandis supra corporis uires laboribus patientia cū-

Liberalis. c.

ctos stupore conficiebat. Erat enim corporis habitudine ma-
 cilentus candidus mollisq; frequens capitis dolore uexatus
 comitiali morbo plerūq; obnoxius. A quo primū cordube cor-
 ruptus ut traditur, nō mollitiei occasionem ex ipsa fecit egrit-
 tudine. Quin ex militia egritudinē remediū comparauit. In
 domas nāq; uiax difficultatibus uictus paratitate assiduus uigi-
 līs et insuperabile tutatū ē corpus plurimos somnos uehiculo
 aut lectica ducere solitus quietem etiam ad aliquid peragendum
 reponebat. Iucundū uehebatur castella ciuitates et castra obuiēs.
 Assidente illi expueris aliquo, qui eo quopiam proficiente subser-
 uendi causa simul adesse solebāt, pone etiam militie qui gladium
 tenebat assidente. Tanta autem celeritate itinera conficiebat, ut
 cum primo roma excessit octauo ad usq; Rhodanū die puerit.
 Equitandi usus ei expueris faalis adeo extitit ut reflexis in-
 tergum manibus equum uelocissimis conatare cursibus sepe con-
 fuerit. Equo utebatur insigni pedibus prope humanis et in-
 modum digitorum ungulis fixis, quem alterius munie fessoris
 patientiam primus ascendit. In ea expeditione exercitationis gra-
 tia equitans dictabat epistolas duobus simul librarijs uel ut
 oppius perhibet pluribus habuende suppedicatis. Mutua amoz
 per epistolas colloquia primus ex cogitatione Cesar dicitur cum ob
 negotioz multitudinem et urbis magnitudine uiuos urge-
 tum causarū affatus haud tempus expectaret. Curam ui-
 etum faalitas ul eo patet inclino quod mediolani apud eius
 hospitem Valerium leonem cenam cum appolitis asparagis Va-
 lerius pro oleo unguentum instillasset faale cōmandacum
 opipare. Id q; moleste ferentes incepuit. Sis enī qui hoc im-
 probant inquit ne uti satis esse debuit. Quin hanc ru-
 sticitatem arguit non nisi rusticus esse potest. Olim ex itine
 intempestatis cupiam causam pauperis, compulsi ut uni-
 cum ibi cubiculum unius uix capax inuenit. Amias inquit
 ex honorifico quidem loco decedendum est potentibz. ex opor-
 tuno autem is qui aduersa tenent ualitudine. Simulq; ibi
 requiescere iussit oppium. Ipse uō una cum ceteris ipriore
 turgurū parte apud fores accubuit. Ceterum primum Cesarē
 in Gallia aduersum Eluectios et Tegrinos bellum fuit qui
 duodecim eoz urbibus, uicisq; quadringentis a se concrema-

is ulterius per romanoꝝ terras migrabant quæ ad mo-
dum autem cimbrī aut teutones quibꝫ non audacia non
fortitudine ulla ex parte inferiores erant. Noꝝ plane mu-
ltitudo uniuersa trecentis milibꝫ constabat. ex quibꝫ centū
et nonaginta bellacissimozꝫ erant. Labienus a Cesare mis-
sus Tegerinos penes Ararim fluvium profligatos attriuit.
Cesari uō ad quandam sadoꝝ urbem exeratum agenti de-
improviso Elucty in itinere occurrerunt. Quos preueniē-
tium quendam confugit locum. Ibi collectis copijs ut
primum acies instruxit ei adductus equus est. Quo in-
specto hoc inquit post uictoriam in p̄sequendis utar hostibꝫ.
Nunc in eos progrediamur simulqꝫ impetu facto pedibus in-
cepit. Aliquandū summa cum difficultate pulsa hostiū ac-
plurimus circa carros uallumqꝫ labor extitit. Cum hꝫ nō
solum acies inde pugnarent uerū etiam pueri ac mulieres
ad necem usqꝫ dimicantes ob truncati sunt. Quam ob cau-
sam uix nocte media finis prelio factus est. Pulchrum
me hercle id uictorie facinus fuit. At longe pulchrius
quod adiecit. Centenis namqꝫ barbarozꝫ milibꝫ qui ex
prelio confugerant collectos desertos prius a se agros uasta-
tas qꝫ urbes cōturbatus coegit. Quod non absqꝫ metu ab-
eo factum esse constat ne germani desolata incalis loca tra-
scentes occuparent. Alterum pro gallis palam contra ger-
manos bellum gessit quāqꝫ antea cum eozꝫ rege Anaemisto
rome societatem inisset. ij autem intollerandi Romanoꝝ
subditis finitimi non diutius quietati uidebantꝫ quin ad in-
colendam habitandamqꝫ transirent galliam. Ceterū cum
profectos quosdam metu paulos animaduerteret presertim
qui clau generis adolescentes uoluptatis aut questus gratia secū
in eam proficiscebantꝫ expeditionem eos in contionem uocatos
abire iussit. ne muliebres adeo et pauidi in uita susciperet
discrimina. Sequē inquit cum decima tantumodo legione bā-
baros inuasurum cum ne aduersus fortiores cimbris hostes
nec deterior Mario dux sit dimicaturus. Quāqꝫ ad eū auz
decima legione legati missi affuere plurimas illi gratias re-
ferentes et suorum improbitatem prefectorum exponentes.
Dein animosi ac promptissimi omnes facti diebus pluribus

eo usq; consecrati sunt donec itadys ducentis intra hostium re-
 gionem castra posuere. Idem quidem impetum Arionisti magno-
 pere percussit et audaciam ut qui romanos non dum germa-
 nis aces inferre sed aduertentib; illis ne perstare quidem
 posse speraret. Erigitur res cum germanoz p turbasset exera-
 tum longe magis eoz obtundebant animos sorte legarum uati-
 cinia mulierum que flauiorum cursus . uortices itreptumq;
 coniectantes futura predicabant. Nec eos ante prelium comi-
 ttere sinebant. q̄ noua fulsisset luna . quod ubi Cesar acce-
 pit quietos germanos conspicuus satius esse duxit trepidan-
 tibus congređi q̄ idoneum illis tempus expectantem sedere.
 facto itaq; in eoz munitiones tumulos impetu non antestimu-
 lare ac incesse desinit q̄ ira deducti pugnam capesseret.
 Bis in fugam uersis Cesar itadys quadrigentis adusque
 Rhenum persequens campum omnem cadaueribus spolijsq;
 reuersit. Arionistus cum pauas fuisse perhibent. Hys reb;
 ita confectis dimissis in sequanis ad iberna militibus . ip̄e ys
 que rome gerebant intentus in arampadanam descendit gal-
 liam que commiste illi prouincę pars erat. fluius enim
 rubicon galliam ateriorem a reliqua determinat ytilia. Ibi
 residens plebis animos ad se phaeat. Nam cū ad eum multi
 concurrerent uniuersq; cum postulata prebebat. tum spem igen-
 tem addebat. In ea expeditione haud intellexisse pompe-
 us uidetur. quod Cesar cum cūcum romanoz armis hostes
 profligaret. aces hostili uictos gaza capiebat. Dum potenas-
 simos galloz belgas et terriam gallie ptem incolentes defeasse
 audiens compluribus secum hominū milibus sub arma coactis
 ad eos uersus immensa celeritate contendit. Quos in senorum
 gallorum agris predas conuectantes ad ortus maxima ex parte
 turpiter dimicantes fudit coadit q̄ ita ut paludes et profunda
 quedam flumina p cesorem itragem romani transitum prebue-
 runt. quo facto ex hys qui antea defeceant cuncti ferme
 ad oceanum uergentes nullo confecto prelio imperati fecerūt.
 Postea contra efferaissimos et bellaissimos neruos duxit exer-
 citum qui densissimas incolunt siluas. q̄ igitur cum ip̄o fu-
 dissimo nemore filios ac suppellectilem quam procul ab hoste
 collocassent cum sexaginta milib; armatoz contra Cesarem

repentinos fecerunt impetus quem castra locantem preloq-
abituente offenderunt. Et uerso in fugam equitatu sep-
timam ac duodecimam legiones circūuenientes uniuersos tri-
adare Centuriones. Quod nisi cesar corrupto facto et hys
qui coram se prehabantur detentas intra barbaros irruisset ac
subinde quodam extumulo decima legio phostilis irrupens aces
periclitanti succurisset neminem euasurum incolumem liquet.
At uirtute Cesaris et audentia supra uires ut dia solet decer-
tantes haud tamen neruos dare terga coegerunt. Verum for-
ter repugnantes obtruncarunt. Ex sagitta enim milibus
quingentos euasisse traditur. Ex consularibus autem uiris
qui quadringenti nūo erant tres sup̄fuerē incolumes. Nec
ubi Senatus renuntiata sunt p̄ sacrificia indutisq̄ solemnitates
quindecim diez supplicatio quantum una inuictoria. nec dum su-
periori tempore obtigerit dijs immortalibus decreta est. Nam
cum tot in unum gentes eruperent. ingens profecto disarimen
ingruerat. Victoriā autē eo illustriorem populi fauor et beni-
uolentia faciebat quod a Cesare parati fuerat. Ille Gallie re-
bus optime dispositas in Cisalpinam hiemauit illinc res urba-
nas apparatus. Non solum enim qui magistratus et dignita-
tes appetebant eo utentes largitore corrupto illius pecunia
populo designabant et quicquid ipsius potentia augeret per-
ficebant sed etiam clarissimi et amplissime auctoritatis uiri co-
plures ad eum lucam peruenerunt. Pompeius Crassus et Sar-
dine p̄tor Appius et nepos hispane p̄uconsul. Ita ut lictores
centum ac uiginti senatorij ordinis arator duantos fuerit. hy
consilio constituto decreuerunt Crassum ac Pompeiū designa-
ri consules oportere pecunias cesari suppeditari et belli admi-
nistrationem in aliud sibi quinquendum prorogari. Que res
a prudentibus iniquissima iudicabatur. At qui q̄ totam grandem
a Cesare pecuniam susceperant eum indigentem esse senatu
p̄uadebant. Immo uō ob ea que decernebant. eo angustiarum
senatum redigebant ut longe magis cogere uiderentur. Cato
namq̄ aberat ita de industria missus in cyprum. Eius scete fa-
cius cum nihil reclamando perficeret e foribus prosilijt mul-
ta uoiferans in uulgum aures interim adhibente nemine. Quos-
dam enim Crassi et pompeii reuerentia deterrebat. Plurimi

uero spem uitae gerentes in Caesare ipsius gratia quiescedeba-
 nt. Reuertens iterum Caesar ad exercitum/ Caesar in Gallia
 ingens in ea regione bellum offendit. Duo enim maximi
 germanorum populi quos ipsas et Tencteris appellant adque-
 rendos agros nuper profecti Rhenum traiecerant. De bello
 aduersum eos confecto Caesar insus commentariis ita scripti reli-
 quit. Barbaros missis ad eum legatis cum inducias egissent
 eum ex itinere adortos. Quapropter octingentos eorum equi-
 tes Quingq milia ex Caesarinis ex improviso insugam uersisse.
 Postea missos ad se confestim alios subterfunde fraudis gratia.
 Quibus retentis contra barbaros exercitum duxisse demetere
 esse iudicantem ullam tam infidis ac pueris hominibus habe-
 re fidem Calpurnius refert. Catonem cum in senatu pro ea uictoria
 supplicatio decerneretur sententiam dixisse/ ut Caesar hostibus
 dederetur qui pro ciuitate perfidiam expiant et obsecratio-
 nes in auctorem uerterent. Ceterum ex hijs que transferant
 quadraginta milia ferro caesa. Pauos cementes exsepere sa-
 gambris. Ea uero germanica natio est. Hanc uictis Caesar om-
 nionem cum alioquin glorie cupiditate duceretur quo d primus
 hominum Rhenum cum exercitu traiecit pontem instruxit.
 Erat pro id temporis immensa eius fluminis latitudo/ undis et
 citu rapidissimis. Iugentes autem operi lectus delati fluuii li-
 gam et truna infligebant. Ad quos exapiendos uingq simul
 fluminis refrenandam. Caesar in superiori pte maximas coniuga-
 tas trabes prorefixit. Incredibile prebens spectaculum intra de-
 camum diem ponte nauato. Tum obuium sese inferente nemine
 copias traduat. Prostantissimi germanorum Sueui se in profun-
 dissimis siluarum conuallibus abdidere. Caesar in germania duo-
 de uiginti consuptis postquam hostium uicos et hedi fiaa incen-
 dit amicosq populi romani ad spem exortatus est se iterum
 in galliam recepit. De hinc in britanniam expeditionem agere
 contendit. Cuius facti audacia magnam illi gloriam peperit.
 Primus namq oadui classe ingressus oceanum perq athla-
 ticum pelagus ad belligerandum transportans exercitum an-
 nauigare cepit. Incredibilis namq magnitudinis insulam ex-
 qua non parum inter scriptores ac historicos disceptatum e-
 cum eam non re s3 uerbo solum ac nomine fictam nusq extare

contenderent. subuigare adortus extra orbem terrarum
romanum propagauit impium. Et ex continenti gallie
bis annauigans cum maiora hostibus damna quam suis emu-
lamenta contulisset. quid eum ex hominibus acerbissimo
iuctu et summa laborantibus inopia pretiosum experet. Ha-
ud qualem animo conaperat bello finem imposuit. Acceptis
Acceptis autem ex rege obsidibus et tributis ex insula remeauit.
Cum nauem solueret e Roma littere illi redduntur quibus ab ami-
cis de morte filie certior fiebat que pompeio nupta pariens obi-
erat. Que res et pompeium et cesarem magnis affecit luctu-
bus. Amicos autem preceps affligebat perturbatio. quoniam cum
ceteri rei. publicae partes egrotarent. hec ipsa necessitudo que pacem
concordiamque conseruabat soluta defecisset. Infans enim cum pa-
uas matris diebus supstes fuisset statim uita excessit. Populus
juliam inuitis tribunis attollens in martium campum detulit ubi
cumulata iacet. Cesar cum iam ingentes haberet copias eas
necessario induersa pabulis hiberna. in ytaliam uti consueuerat
reuerat. Cum interim Galli magnis erumpentes exeratibus un-
diq. romanos milites in ipsis cruciant hibernis. Castraque simul
expugnare conantur. Ex his autem qui cum a brorige descenderant
plurimum et fortissimum Cottam et Tetrum cum exeratu obtinuerunt.
Cicronis legionem Sexaginta hominum milia arduentes obside-
rant paululumque absuere quoniam eos uiribus interaperent. uniuersis
ferme uulneratis contra a romanis summa uirtute prompassime pugna-
tum est. Nec cum paulo absentia nuntiata sunt Cesar hanc plurimum
septem milibus hominum in unum coactis statim rediens Curio-
nem ab obsidione liberare contendit. Quod minime obsidentes
latuit. Itaque per unum ac omnia direptum contemptu pauatatis occur-
runt. Cesar usque quaque consulto dolosa se fuga surripens commodis-
simum occupat locum. Ex quo pauas aduersus plures prehandi fa-
cultas esset. ibique castra communi. Suis ut ab omnimodo abstinerent
prelio edicit. Tum uallum altius educta portasque obstrui timoris si-
mulatione iubet. ut se ductoribus despectum faceret. donec disper-
sos et temerarie subeuntes egrediens cesar fudit et magna ex parte
interfecit. Hec uictoria multas Galloz rebelliones sedauit. Ipse
per hiemem quocumque progrediens ne res inuouarentur acutissime pro-
uidit. Confestim enim ex ytaliam ad aetorum supplementum tres

ad se legiones uenire. duas ex suis mutuante pompeio, aliam
ex cisalpina habito nup delectu contraxit. Procul inde ingens
ac periculosi belli primordia que dudum extincta uidebantur po-
tentissimorum uiroz inter bellatissimas nationes clandestinis fauoribus
alebant. Id magnus emicuit nitibus. Ingens siquidem armorum
etate florentium undique multitudo cohibebatur. magne manu
opes conferebantur. ualidissima oppida inaccessis penitus regiones.
Tum hiberna glaacies fluuios tenebat. Nives saltus obduxerant.
campi torrentibus inundabant. Profundissime nives incertas
reddebant semitas. paludes et stagnantia flumina, uias et au-
ctos occultabant aditus. Que res Cesarem omnino ne contra
desiderans quicquam conaretur absterre posse putabantur. Gentes
multe deseruerant. Ex quibus longe prestantiores Aluerum Carnu-
tiumque totius belli summa administratioque Vergentorixi demanda-
tur. Huius patrem olim regni affectantem necauerat Galli. Is
paratis plures impres copijs multisque prefecit duabus omnem
circumadiacentem oram que ad adriam usque uergit sibi conali-
at. Jam enim Rome contra Cesarem conspirantibus aduersarijs
uniuersas Gallie ciuitates ad bellum sollicitare meditabatur.
Quod si paulo post profecto ad civile bellum Cesare gessis-
set non leuior sane quam ambrosius terror occupasset Italiam. At
Cesar cum ad omnem bellice rei usum peritissimus. cum ad capien-
das temporis opportunitates optime anatura institutus quam-
primum cognita defectione predictas ingressus est uias. Qui-
bus per tam seueram hiemem ut ac celeritate superatis intellexere
barbari insuperabilem et inuictum belli exercitum ad se uenturi-
re. Namque eius nuntios aut tabellarios diu penetrasse in-
credibile iudicatum erat. ibi cum totis conspectus esset copijs a-
gros uastans. uiros diruens. oppida funditus euertens. De-
hinc receptis infidem quos facti pingeret. haud desinit quo ad
Eduorum gentem qui aduersus eum bellum susceperant demat.
hij superiori tempore fratres se romanorum predicantes magni-
ficentissimis habebantur honoribus. Ea uero tempestate socijs se
defectionis aduersantes Cesaris copias uehementer afflixerant.
Inde Castra mouens in lingonum fines transijt ut ad sequanos
infide amictaque per manentis se se reaperet. et ex cetera gallia
italiam uersus incolunt. Ibi eum hostes adorti multas armorum

milibus circumuehiunt. Quibus congressus terrore diuturno ac fortitudine compressis barbaris. ceteris quidem in rebus uictor euasit. At tanto minus prospere dimicasse uisus est. Siquidem aruenum suspensum in templo gladium comoltrant tanquam captum ex Cesare spolum. Que is posteriori tempore conspectus subrisit. Cumque detrahere illum amia uiberent nequaquam permisit quod rem sacram existimaret. Ceterum complurimi una cum imperatore fugientes in Alesiam sese urbem recepere. Eam de hinc obsidentia Cesari cum ob muroz altitudinem et ingentem repugnantium numerum capi posse desperaret quouis consilio et desperatione manus ex trunsecus discrimen incubuit. Terrenta enim armatoz milia Alesiam aduentabant cum ita urbem haud paucaora centum ac septuaginta bellatorum milibus uersarent. Quam obrem intra ingrens adeo bellum deprehensus et obsessus Cesar geminos obicere muros compulsus est. Alterum contra urbem. Alterum contra hostis aduentum. Si enim he utrinque conuingerent copie profecto de rebus Cesaris actum est. Non ab re igitur in eo prelio quod apud Alesiam gestum est maximam adeptus est gloriam. In quo maiora profecto quam uspiam audentie ac fortitudinis opera egregie dimicando declarauit. Idcirco uero admiratione prosequendum est latius se oppidanos. cum Cesar cum tot milibus exterius Marte collato palmam reportauit. Immo uero nec uictoria ipsos prius intellexisse romanos. quam obiectum urbi murum provisione tenebant. quam oppidanoruz luctum et plangentis semulheres audissent. Cum altera ex muni parte perditos auxilio et argento clipeos resperfos amore thoracis gallici tentoria paternasque a romanis in castra deferri cernerent. Adeo mature tantis exercitus uelut infemum quoddam aut simulacrum euauit ad interuentionem profligatus et maxima ex parte pugnando delatus. Qui Alesiam tenebant post multa sibi Cesarique illata sepius detrimenta tandem sese dedidere. Totius autem belli dux et imperator Vergentrix pulcherrima indutus arma ornatissimoque delatus equo Cum sedente cesare portas egressus circumquiritisset equo desilijt et deiectis armis ad cesaris pedes tractus sediti donec triumpho destinatus custodie traderetur. Cesar de pompeii destructione fuit et pompeius desina dudum mente conceperat. Crasso qui ambo rum medius infederat apud parthos interfecto. reliquum erat ut

alter augende gratia dignitatis amplissimum iam factum dele-
ret. alter quominus id pateretur eum quem pertimescebat. inatu-
ra preoccuparet ruina quamq̃ id pompeius haud magnopere formi-
dare uidebatur usq̃ adeo cesarem despiciam habens. Quasi uero
nunc arduum opus esset quem ad tantum extulisset fatigum de-
nuo iustragem perniciemq̃ detrahere. At principio Cesar contra
aduersarios hoc unco consilio prouul sese constituit et mors pugilis
per galloꝝ prelia usum ac exeritationem uendicans et potenti-
am simul iustruxit et rebus ase confectis suam auxit gloriam.
Quibus elatus sese magnificas pompeii gestis adequarat occasione.
tam ex ipso pompeio tum ex seua romane rei. pu. tempestate nactus.
Nam qui honores principatusq̃ petebant omni abiecti prorsus uere-
cundia epulum publico largitionesq̃ distribuebant in populu. Qua-
propter corruptu mercede populum ad comite descendente cerne-
res non suffragis s̃z aui gladio funda q̃ pro largitore decerta-
tem et tribunalia sepe nune sanguine caclanerbz q̃ sedante rem-
inter se petulantissime decernere. Cum interim ciuitas amisso recto-
re. sicuti naus amisso clauo fluctuans agitaretur. Idcirco qui ani-
mo et ratione ualebant satis fore existimabant. si ex ea hominum
insana et tanta rerum tempestate nihil trucidentius q̃ mouar-
chia tanas per emergeret. Erant qui asseuerare publice auderent
nullo pacto nisi delato adunus arbitriu principatu curari meditari
ue rem. pu. posse. Si uero in delam ex benignissimo medico adhibe-
ti oportere pompeiu insinuantes. At ille bellissimis quidem uerbis
repudiatis te magnopere satagebat ut dictator crearetur. Qui ai Ca-
tone consentiebant deo solo consule designando ad senatum retulere
Vt cum iustioris appellationis singularem haberet principatum de adi-
piscenda dictatura nequa q̃ iuribus contenderet. Slenq̃ de prouogi-
da illi prouinaaz administratione decernebant. duas enim optinebat
hispaniam et uniuersam affricam quas per legatos administrabat.
Ad alienos preterea exercitus. mille quotannis talenta ex erario publi-
ce sumebat. Tum Cesar qui consulatum pro eo peterent et suarum
quoq̃ prouinaaz tempus dilatandum impetrarent misit. Iunio qui-
dem tacente pompeio Marcellus et lentulus alioquin odio cesarem
infectantes aduersari ceperunt. Et Cesar tantu ignominie ac dedeco-
ris audi necessarijs haud necessaria adhibebant. Colonis enim q̃s
nup Cesar nouum Gallie comuni deduxerat Ciuitatem adimere co-

alendos

nabantur. Ex quibus cum decurio quispiam rome uersaretur. cum
consul Marcellus iurgis pulsauit eam illi adhaesit profectus in-
signia ut se quem romanum nequaquam esse intelligeret. Cumque di-
scederet ut illa Cesari comministraret imperauit. Postea Cesar
uberumque galloz diuitias per omnes passim magistratus ha-
uriendas dimittens. curionem tribunum plebeum grande feno-
re obstrictum liberauit. Paulo quoque consuli mille et quingen-
ta sextertia prebuit. Ex quibus nobilissima ille in foro basilicam
fulue dictam exstruxit. Eor itaque consensientis ueritus pompe-
ius. iam ipse cum amicos palam ut Cesari succederet effraebat.
Quosque illi ad bellum gallicum commoueret repetit. Eos misit
Cesar ducentas et quinquaginta uicem donatos drachinis. Qui
hos ad pompeium deducendos acceperant. immites ac malignas
de Cesare uoces in uulgus spargere pompeium in ani spe corri-
pere. Cum Cesaris militibus magno desiderio esse. Cumque
rome obgliscerent in re. p. inuidiam egre reze potatur illic patri-
as profecto copias habiturum. Moxque ubi italiam transen-
derint eum sectaturas. Adeo illis Cesarem multitudine preho-
rum odio esse et ingentem insuper metui regni suspicionem contra-
xisse. Has ob res demolitus pompeius perinde ac nihil ptime-
sceret de comparandis exercitibus negligentiusque agebat. Verum
nunc orantibus nunc sententijs aduersum Cesarem inuehebat.
Que Cesar nihil perdisse traditur quin missus ab eo romam
centurio quidam cum stans pro foribus ante tempus imperij
minime a senatu Cesari prorogari cognouisset. conuulso manu
gladij capulo hic prorogabit inquit. Verum enim uero Cesa-
ris postulatio clarissimam preforebat equitatem. Se enim arma
depositurum idem faciente pompeio. Vtrunque permatum boni
quippam aciebus consecuturi. At indignum esse. ut detractis
sibi copijs. pompeio uices conferrent. Cumque alterum tyrannum
instimulent. alterum tyrannum instent. Nec curio pro
Cesare obtestatus ad populum per spicis exceptus est plausibus.
Tum florentes in eum coronas ueluti forasimu pugilem iniece-
runt. Postea super hisce rebus littere deferuntur acesare.
quas tribunus plebis Antonius ad populum extulit et per consu-
les reatauit. Socrer pompei Sapius sententiam dixit in senatu
ut nisi Cesar addiem certam arma deposuisset hostis a senatu

promittatur. Rogantibus sententias consulibus. Numquid
 exeratum a pompeio dimitti oportere censeret. Subinde
 numquid a cesare illi quidem uox parua admodum/huic admo-
 dum pauca dumtaxat exceptis cuncti assensere. Deprecari
 te insuper Antonio ut magistratum uterque deponeret plane u-
 niuersi concessere. At uolentius agente Sapiene et uociferan-
 te. lentulo consule aduersus latronem non suffragys sed ar-
 mis opus esse dimissus est senatus. De hunc ob intestine sedi-
 tionis metorem obsoleta uestis induta delatus a cesare lite-
 ris quibus modesta latus deprecabatur. Decebat enim ut omis-
 sis ceteris alalpina tantum gallia iusticiamque sibi cum duabus
 legionibus usque ad secundi petitionem consulatus concederent.
 Cicero quidem orator nup ex cilia reuersus utriusque ani-
 mos concilians pompeium mitigare non desistebat. qui cum ce-
 ra concederet exeratus illi denegabat. Cuius quoque cesaris
 amicos induxerat ut preclatis concenti prouincas et sex can-
 tumcelo milibus militum in pacem amicitiamque conciliarent. Incl-
 nante pompeio. qui cum consule lentulo conspiciantur nequa-
 quam suere. Antoniumque cicionem eaura propulsantes sum-
 ma cum ignominia ex urbe eiecerunt. Que res bellissimam
 atque honestissimam cesari occasionem preteritumque abstulit. Unde
 suorum animos militum accenderet cum elegantissimos viros atque
 principes ostenderet serui ueste meritoria redi fugisse coactos.
 Eo namque habitu occupati per metum roma exarserunt. Erant cum
 cesare non sane plures equitibus trecentis militum uero quinque
 milibus. Miserat autem qui relictum transalpes exeratum ad se
 deducerent. Cumque adeorum rex intuitu ac impetum quas mo-
 liebatur. haud in presentiarum magna opus esse manu cerne-
 ret. Quin terrore potius et audacia et temporis celeri-
 tate suscipiendam rem esse ut qui pauorem actus quam ullam af-
 ferre uim posse crederet paratus accedens. duces quidem
 ac centuriones absque reliqua armatura soles tenentes gla-
 dios premisit qui Ariminum magnam extra galliam cuncta-
 tem occuparent acedibus et tumultu quam maxime possent
 abstinere. Traditis horum cohortibus ipse in publico
 quidem diem exigens spectaculo quo gladiatorum munus
 edebatur interfuit. Vespere autem curato paulisper corpore

triduum ingressus cum conuiuijs discurrunt ubi pau-
lulum immoratus in multam iam noctem exurgens quosdam
ex amicis benigne allocutus ut se mox reuersurum presto-
larentur edixit. ceteris ut per diuersa consisterentur prefa-
tus. Ipse meritoque quoddam ascendens in uehiculum aliam
primo uiam ingressus de hinc Ariminum uersus flexit iter.
Ventum erat ad flumen rubiconem qui qui cetero rem ut
diximus Galliam a reliqua determinat Italia. Ibi reputans
se prope grauissima ferre et iam ausurum maxima cursum
compescere. Diu secum tractus animum cogitationemque arcti fe-
cebat. Plurima tum consilia deliberationesque permutans
cum astantibus amicis ex quibus Asinius Pollio erat complura
disceptans. animaduertensque quot malorum initium uniuersis
hominibus ipse allaturus esset transitus. quantum in super de
eo relicturi sermones sint. Denique impetu quodam animi
perinde ac ex futuri cogitatione dimissus cum id quod incer-
tos ac audaces subeuntibus casus uulgo exordium esse solet
iacta sit alea dixisset. flumen traiecit de hinc aduolans no-
dum illucescente die Ariminum ingressus occupat. Nocte qua
insecutus est rubiconis transitus impium uidisse traditur in
somnia. Existimauit enim per quietem in fando se maci per-
missuisse conuictum. Capto Arimino iamque latissimis belli por-
tis terra marique patefactis confusis prouince terminis. patrie
legibus perturbatis non ut alias uiros et mulieres pauore con-
sternatos Italiam peragraré putares. At totas ciuitates propri-
is exilientes sedibus mutua fuga distrabi. Roma confugien-
tibus eo undique finitimis et undarum instar commigrantibus re-
fertur. neque facile parere principi. neque ulla ratione detineri. At
parum abesse quin in tanta procelle conquassatione ex se ipsa
subuersa conaderet. Contrarii namque affectus ac uolenti mo-
tus omnem detinebant locum. Nec enim qui letitia gestiebant
quietem agebant. Verum quos formidine ac metuore confecer-
os aspicerent illis per sepe audacissime insultantes dererum
urbanarum euentu longas contentiones actitabant. Pompeium
alioquin attonitum alij alijs sermonibus perturbabant. cum nam-
que penas dare qui contra se ac rem publicam. cesaris vires auxis-
set. Alij acriter increpabant. Quod cum Cesar ex sua uolu-

tate cederet et modestas pacis condiciones offerret / lentulum per i
 solentiam resistisse permisisset. Tum fronsus eam terram pedibus pu
 lsare uidebat. Is enim antea / ut omnem de apparatu belli curam
 et solitudinem patribus demeret per quandam magniloquen
 tiam ita in senatu iactauerat. Cum solum pede pulsauero plenā
 exeratibus omnem reddam italiam. Eo autem tempore maio
 res pompeio q̃ cesari copie aderant. Sed uirum uti suis consi
 lys nemo sinebat. Itaq; cum falsi undiq; rumores ac metus
 ingruerent. perim ac instante et cuncta occupante iam bello ce
 dens. simulq; omniu ruina eiectus. et impetuurbationem
 rerum uidere statuit. Quo circa urbe decedens senatu se co
 sequi iussit. nec qui patrie libertatem q̃ tyrannidem maliti
 manere quepiam. Ita consules nec peractis ante digressum demo
 re sacrificijs fuga se surripuere. Complurimi etiam consulares
 uiri perinde ac alienis quicquid occurrisset raptim acceptis ef
 fugiebant. Nonnulli cesarianarū partiu q̃q̃ nihil adeos tā
 tus rerū attineret impetus. tamen animi consternatione cōpul
 si una efferebant. Miseranda uō ciuitatis faeces erant cum de
 sperandis intanta tempestate gubernatoribus sicut nauis que
 dam ad omnem præceptum casum deferrebat. Ex qua cū miserabi
 lis adeo hominū cōmigratio foret. fugam tamen ac exilium pre
 sente pompeio patrios lares et cōmune domicaliu existimabāt. Ro
 mam uero tanq̃ cesaris castra reliquerant. Tunc labienus ma
 xima cesari deuinctus amiatia qui bello gallico legatus fortissime
 decertauit. ab eo transfugit ad pompeium. Qua re cognita Ce
 sar ei pecunias sarcinasq; transmisit. Aggressus deinde Corfini
 um quod domitius triginta profectus cohortum presidio tenebat
 ibi metatus est. Domitius cum desperatis rebus ab eius medico ser
 uo quidem uenenu propositisset datum illud tanq̃ meriturus
 hausit. Paulo post ut admirabilem cesaris humanitatem qua
 erga captos utebatur audiuit se ipm lugere et consilij celeritate
 imprecbare cepit. Cum uero consolante medico quoniam nō mor
 tiferam sed somniferam potionem hausisset. Alacer emicans ad
 cesarem contendit. Cui dexteram amplexatus denuo se cōtulit
 ad pompeium. Que rome nuntiata tantam attulere uoluptate
 ut quosdam ex fuga reuocauit. Cesar acceptis domitij cohortib;
 ac ceteris quip oppida pompeii nomine labeant delectibus iam

potens iam timendus pompeium persequi statuit qui haud ex-
pectato belli impetu Brundisium confugit. Premittens de-
inde cum copys dirachum consulens paulo post ut aduen-
tare Cesarem nauibus euasit quemadmodum in eius rebus co-
scribendis singulatim explicabimus. Eum mox insectari cona-
tus defectu classis abijt. Dehinc romam conuersus diebus
sexaginta nullo cruore profuso. cunctam in potestatem rede-
git italiam. Rome cuius pacatiorem quam sperauerat statu
inuenerant multi obuersabantur. Senatores ad quos benignis-
sima et populari habita oratione demittendis ad Pompeium
legatis pro pace ac modestis eius postulatis exhortatus est. Cui
neminem paruissse constat. Seu desertum ad pompeium refor-
midarent. Seu non ita uelle Cesarem cogitarent quous specio-
sa uerborum uterentur uenustate. Si postmodum pecunias era-
rio demere conati impedimento affuit Metellus tribunus ple-
bis cui leges afferenti non idem armorum ac legum tempus
est inquit. Quod si has ipse res equo ferre animo non potes
in presentia quidem procul abscede. Nec enim huiusmodi lo-
quendi fiducia bellum indiget. At cum peractis sedentibus ar-
ma deposuerimus tuum rediens te plebis patronum agere. Hec
tamen tibi meo decedens iure loquor. Nam cum te reliquosque
mihi aduersarios ceperim omnes mei iuris factus liquet. Nec
metello loquutus aerarij se portas contulit. Apparentibus mi-
quam clauibus fabros accersit. Quibus portas effringere iussit
Metellus iterum quibusdam collaudantibus incitatus obstare cepit.
Cui si molestus esse pgeret necem comminatus Cesar istud inquit
non nescias adulescentule longe mihi difficilius esse dicere quam facere.
Quo dicto perterritus Metellus abiit. et cetera necessarijs bel-
lorum ministerijs statim prebita In primis hispaniam expedi-
tionem egit. ut inde Afranium et Varro nem pompeii legatos
expelleret. et redactis in potestatem copys atque prouincijs cum
nullum post terga reliquisset pompeium inuaderet. Ibi plura
per insidias subiens corporis discrimina quous ingenti tamen ue-
raretur exeratus non ante desinit quous nunc hostem insequens
nunc ad pugnam prouocans aut fossa aratrans castris po-
tius copias quoque in ditionem acceperit. Duces autem sese ad po-
peum fugam receperunt. Reuersum romam Cesarem socer eius

Pūō rogare cepit ut ad pompeium legatos pro pace mitteret. Quā
 in re obsecundas cesari contradixit Jauricus. Tum dictator ase-
 natu creatus exules reduxit. Eorum etiā qui syllana tempesta-
 te proscripti sunt filios admisit ad honores. Absassa fenoris
 pace debitoribz magnum detraxisse onus uisus ē. Talia quedā
 populariter attingens intra diem undecimā deposita dictatura
 se consulem ac seruilum designauit. Tum ad exeratum conuer-
 sus reliquas itinere post se dimittens copias sexcentos dele-
 git equites et legiones quinqz instabat hibernum. tunc solstitiū
 arater ydus Januarij. Quem ab atheniensibz perisideonem
 appellatum dixerim. Cum hys igitur ionium transsettans sinu
 noricum et appolloniam capit. Naues deinde ad trayaendos
 milites qui tardiores itinere erant Brundisium remisit.
 y quādu iter habebāt. Cesarem madictis inaccessabant. ut qui
 effeto iam corpore ad tantam hostiū ac belloz multitudinem
 debilitati cederent. Quem tandem nobis modum uiriste
 constituet quos in omni laboꝝ usu perinde ac domitos et
 minor talis circumagit. Desagatum uulneribz iam fenumē
 quenam thoraa aut clipeo in tanta diuturnitate requies. No-
 ne Cesar se imperare mortalibz nosqz moras talibz et doloris
 subiacere uel ex ipis uulneribz animaduertit. At Cesar non
 sicut hostem persequens sed fugiens aperta suscipit pericula. Ta-
 lia dicentes leute Brundisium ibant. Eo cum puenissent tra-
 nissetantē cesarem comperientes permutata confestim sententia
 se ipos inuasit. se imperatoris proditores appellare. Tum nō
 prefectos carpere qui non iter oaus sollicitauerint. Celsis itaqz
 sedentes in collibz nūc pelagus nūc continenter prospectabat.
 si naues uspiam quibz adeum traierēt occurrerant. Cesar ap-
 pollonie cōmorans ubi satis copiaz quibus prelium capesse-
 ret sibi deesse. Ceterasqz ex italia longe subsequi cernit īma-
 gna rex ambiguitate conflictatus graue ac periculosum inijt
 consiliū. Nam cum tantas hostium classibus mare teneret
 consilio nemine paruan remorum duodecim scalam ingressus
 Brundisium transire decreuit. Nocte igitur clanculum serui-
 li ascendens habitu se ut uilissimum quempiam tacitus abie-
 cit. Anno flumine nānguī ad mare usqz delatum est. Solet
 is cum matutina spirante aura fluctum longe repellat cra-

hostium tranquillius illabi. Ea uero nocte ingens ex ponto uentus
proflarat aquo extincta resederat aura. Ceterum cum aduersus pro-
cellas ac tempestatem acius flumen irruerit ingens accoleba-
tur sonitus et rapidi confluebant uortices. Quam obrem gu-
bernator postquam nulla in superare sperat retrocedere statuit.
Itaque nautis ut remigationem praeuiderent iusserat. Quod
ubi persensit Caesar se ipsum detexit. Apprehensa gubernato-
ris dextera qui aduersus obstupuerat aspectu. Perge inquit ge-
nerose. Perge aude nec extimesce quicquam Caesarem uehis ac Cesa-
ris fortunam navigationis comitem. Tum obliti tempestatis re-
miges iniri remis promptissime fluminis impetum superare co-
tendunt. Quod ut frustra conati sunt Caesar multis obrutus
fluctibus et in ipso fluminis hostio magnis susceptis periculis
gubernatori ut reducet inuitis admodum concessit. Et postmo-
dum ad suos reuertenti multis querimonijs tristiter occurrere
milites. Affligi se magno opere nisi pro se solos uictoriam adipi-
scat persuasum habeat ac dolore angatur et absentium causa tan-
ta petat discrimina quasi paruam praesentibus fiduciam gerat. In-
terim Antonius transmissus ex Brundisio copijs aderat. Quibus
factus audentior Caesar Pompeium prouocat comotissime meti-
tum. ut cum terrestres ac maritimi comitatus abunde suppete-
rent. Denique Caesar cum haud magnam inter copiam dege-
ret postea maxima necessariorum opprimebatur inopia. Interea mi-
lites radicem quandam auellebant et commixta lacte uestiebantur.
Interdum factos ex ea panes intra hostium stationes praeter ui-
rentes iuuebant addebantque se quo ad huiusmodi radices
terra produceret obsidionem pompeii non delecturos. eos au-
tem et panes et sermones in uulgus proferri pompeius uetuit
ne suorum animos refringerent qui hostium inmanitate pertina-
cemque tolerantiam sicut ferarum exhorrescerent. Quotidie
circa pompeii uallum tumultuarie fiebant pugnae cunctis Caesar
uictor intererat. Vna dumtaxat excepta in qua fusis magna
ex parte suis summo cum periculo prope modum totum amisit exercitum.
Acies enim inferente pompeio perstare contra nullus uoluit. Re-
plete caelis folle nonnulli circa uallum et castra passim fugientes
cadebant. Quibus occurrens Caesar fugam in hostem conuertere
frustra conatus est. Signa etiam corrupta reuerunt signi-

gressu duo igitur ac triginta in hostium potestatem uenerunt.
 Ipse ne interficeretur parum absuit. Nam cum proceri statua
 et robustissimo corpore uirum penes se fugientem iniecta manu
 consistere et in hostem conuerti uisisset. ille terrore grauissimo
 perturbatus. eum gladio uulnerare molitus est. Ictum autem Cesa-
 ris sauiser occupat eius abscedens humerum. Adeo uere suarum
 desperationem rex cepit. Ut cum pompeius priusquam tam ma-
 gne rei extremam adiceret manu. seu pietate seu casu retarda-
 tus suos in castra reduxisset. Cesar amas discedens inquit ho-
 die penes hostem uictoria fuisset. si uincantem habuisset. Inde cen-
 torum ingressus accubuit. ubi mestissimam exegit noctem cum ani-
 mo aduersasset. quod improbanda uideretur militia qui fertilissime regio-
 ni et populentissimis thesauris ac macedonic ciuitatibus uanis illic
 dispergi ac uagari hostes sineret. Et cum aduersarij late clauibus
 tenebant. hic sedeat in litore. Verus a necessariorum penuria obses-
 sus quam armis obtidens. Tanta igitur inopia et presentium grauita-
 te distractus contra Sapiionem castra mouit quem in macedonia inter-
 agere agnouerat. Ita enim aut pompeium elicare ubi maritimo pari-
 ter destitutus comitatu pugnam committeret. aut desolatum subsidio
 Sapiionem opprimere. Ea res Pompei exercitum reliquosque profe-
 ctos exauit. Ut perinde ac uictum fugientemque Cesaremq; Pom-
 peius namque pro talibus pugnam detractabat et rebus suis uni-
 uersis optime perpetratis uires hostium per breuissimum quidem futuras
 tempore antea debilitareque consuebat. Bellatissime enim Cesa-
 ris copie cum militarem quidem scientiam et in domitam dimican-
 do fortitudinem haberent tantis erroribus labore castris. oppi-
 dorum expugnationibus nocturnisque uigilijs defatigare ac semper con-
 fecte erant. et iam corpore graues et proferendis laboribus imbecil-
 les promptitudinem et audaciam amiserant. Tum etiam pestilens
 quidem morbus ab immanissimo uictu creatus Cesaris castra uerare-
 tradebatur. Quodque uehementissimum erat cum neque pecunijs polle-
 ret neque abania satis adessent mature ipse periturus consuebat. Quod
 solus ut cuius parceret collaudabat. Quod solus ut Cuius Cato
 qui ut hostes creater mille proelio uadisse conspexit caput obuolues
 effusus scilicet lacrimis. Ceteri detractantem pugna Pompeium male-
 dictis uocabant. cum Agamenonem et regum regem uocantes
 ut deponere recusaret imperium et tot se stipatum duabus eiusque

quotidie tabernaculum aduentibus gloriaretur. fauimus quā-
dam catonis diuini licentiam assuetus insaniens ferme ex-
crucabatur. O indignum frater inquit si eo anno obstaculum
audacitatemq; imperandi pompeii ne tululanus esse liceret. Affri-
nus quoq; is enim ex hispania nuper aduenerat cum re male
gesti exeratam pecunia prodidisse criminaretur rogauit cum nō
aduersus eum depugnarent mercatorem quem a se prouin-
as mercatum assererent. Hic omnibus is compulsus ad di-
micandum pompeii inuitus quidem Cesarem psequi statuit.
qui reliquū uel grauissimo labore confecerat cum ob acceptam
nuper suorum iacturam et sibi conuictus inibitarent et omnibus
esset contemptus. Ut uō Confos thessalie oppidum cepit nō mō
exeratam aliud uerum etiam ab egritudine liberatus mirabili
quodam mō reddidit. Iugentem namq; uini affluentiam nacti cum
largissime potissent i modestis pimas saltus debachabantur.
Vnde reiecto ac propulsato languore alteram subinde corporis
habitudinem receperunt. Ingredī postmodum ambo pharsalia
castra locunt. Vbi Pompeius ad pristinum cursum consilium
inuenientem reflexit. Cum minus prospera illi occurrerent signa
pariter et in somnia inter cetera cernere se existimanti suo se
in theatro magis romanorum plausibus exapi. Non nulli suorum
tam spe uictoriam adepti eo temeritatis peruenierant. Ut inter
se de Cesaris pontificatu contenderent. Domitius spinter ac Sci-
pio multosq; romam premiserant qui consulares ac pretorias
domos conduceret p inde ac post bellum continuo magistratus
imituri. Id re apud uō dimicandi cupiditate flagitabant equos
lucidissimi armis insignes saturis preuerti equis preterea spe-
ciosis corporibus et multitudine presertim elati. Septem nāq;
milia contra mille Cesaris erant. Nec uero par peditum mis.
quippe quadraginta quinque contra uiginti duo instruebant. Ce-
sar conuocatis ad contionem militibus duas ad nos inquit le-
giones confinis ducat quem haud procul abesse scio. Qui
deam sub Caleno cohortes circa Megara et Athenas resident.
hos ne operari an soli preliari manus. Tunc sublatis uocabi-
ne operiretur supplices orare. Quin confestim cum hoste co-
grediantur quam instructissimas arte locaret aces. Lustrum
sub inde exeratam cum prima immolasset hostia. Arctus

266
27
triduo inquit rem cum hoste bello decerneres percontante de-
inde Cesare si quem letum conspiceretur euentum. tu alii me
lius respondebis inquit. Magnam namq; status pmutatioē
ac rex prolapsū in contraria dy tibi portendunt. Itaq; si
te in presentiā felicem existimas. Detēriorem expecta fortu-
nam. Sin infelicem prestolare secundam. Nocte qua inscanti
est prelium circa noctis medium stationes obeunt celestis ful-
gor ignis apparuit. qui desup uolutans ut sup castra cesaris
adstitit late flammator factus intra pompeii uallum decursu
uisus est. Matutina autem uigilia intro hostem exercitum igens
sed incertus sentiri ceptus est tumultus. Cesar tamen haud ea se
die pugnam commissurū crediderat. Verum ad sortissimā castra
mouerat cum solutis iam tentorijs premissi speculatores hostes
ad prelium descendere nuntiarent. Ea re letus admodum
Cesar dyis primum adoratis phalangem insteuit triplicem
componens aciem. Media quidem acie Clauum domitū Si-
nistro cornu Antonium dextro se constituit in decima legione
prelium uicturus. Contra hoc collocatos cernens hostiū equites
eorū numerū ac splendorem ueritus ex posteriori acie sex clan-
cidum uenire cohortes iussit. quas post dextrū dispositas cor-
nu quod opus esset facto premonuit. cum ad uersuros aduen-
taret equitatus. Dextrum cornu Pompeius. sinistrum habe-
bat domitius. medio Socrēus preerat Sapiō. Totum uō pon-
dus equitum ad sinistram confluerat cornu. Ut dextro hostiū
circuuento egregiam arce duam fugam ac stragem efficeret.
Nulla enim ul confertissime phalangis arma oblitari posse. qn
omnia oppugnantes obtereant. cum tantis simul equitum in-
gruerent impetus. Cum utriusq; concurrenti signa danda esset.
Pompeius suis precepit ut stantes et densa manentes serie ho-
stilem incursum ac tactus donec inter pili iactum esset exaperet.
Qua quidem in re Cesar errasse pompeii asserit signari eni
quē admodum feriendo. ita et initio confligendo magnas uires
impetu et cursibus adia et animos pinde ac flabibus exatatos
omni expe succendi. Cesar cum aciem moturus progrediretur
fidissimum usq; quaq; sibi Centurionem suos ad strenue dimican-
dum exortantem cernit. Quo nomine compellato quid no-
bis spei. aut quidnam audemus inquit. Cai crastine. Tum an-

sinus dexteram protendens magno clamore uincemus o / Cēsāre. Me enim hodie uel uiuum uel mortuū collaudabis. Hec cum dixisset centum et uiginti secum milites trahens primus in hostes prouincit. Interfectis q̄ ab eo prioribus ulterius magna cum strage uolentus irrupens obtruncatur gladio pos transuerberatus ita ut cuspis per ueruos aduersi prommeret occipitis confligentibus ita in mediu peditibus iamq̄ prelium ex cornu incunabz. Pompeiani equites turmas permaassime adigunt / ut dextrum Cēsaris cornu circumueiret. At priusq̄ congrederetur immisse a Cēsare cohortes procurrere. Nec ut ante solebant pila iactare / uerum oculos et uultus obnixe ferre. Ita enim a Cēsare premoniti. eos nāq̄ uiuēnes coma et etatis flore decoros parum bellis ac uulneribus assuetos tales maxima plagas deuicturos nec expectaturos in presentia cum simul et discrimen et oris deformitatem reformidant. Quod aut secus accidit. Vehementia enim tela ne sustinere quidem poterant / utq̄ ferrum ante oculos uersari cernebant omnem protinus exuentes audaciam auertebant. Simulq̄ ut uulabz parceret capiti uelabant. Hi demq̄ hūc in modum turbati fuge terga uertentes turpissimam uincuntos edidere stragem. Cēsari enim eorum uictores circumuento peditatu attergo inuadentes obtruncant. Parte alia Pompeius ut dispersos fugam uidit equites non amplius ille qui quondam erat nec se magnum esse meminerat. Verum perinde ac deo aduersante uictoris et diuina supatus uictoria obstupuit. Tum nullis emissis uocibus pugna pugna excedens in tabernaculum se contulit. Ibi confidens euentum expectans quo ad cunctis iam in fugam uictis hostis uallum ascenderet et contra eos qui custodie relictis erant dimicaret. Tum quasi mentis compos factus hanc solam ut ferunt emittens uocem Igitur et ad castra. Paludamentum et imperatoria exiit insignia. Sumptisq̄ subinde fucatis amictu discessit. Quam autem impotterum usus fortuna quo uel pacto se conferens ad egyptos interfectus sit. De eo conscribentes ostendimus. Cēsari pompeii castris protinus cum strati hostium cadauera aliosq̄ insuper uicari conspiceret. suspirans inquit hoc uoluerunt / hūc me necessitate adduxerunt. Ut. G. cēsari maximis confectis bellis se exeratus dimississimū condemnatus utiq̄ forem. Nec Asinius pollio eo tempore a Cēsare latinis quidem uerbis pronuntiati ab eo autem grece conscripti refert. Ex his que in castrorum expugnatione perempti sunt maximum seruorum numerum extasse dicit. Ex milibus quoq̄ nō plures sex milibus coactis

qui uini in dedicationem accepti sunt. Plurimi in legiones promissa-
 as redacti. Compluribus quoque clarissimis uiris ueniam dedit. Ex
 quibus Brutus exiit a quo posteriori tempore ortus est. Quo pri-
 mum non comparente acrius indoluisset Cesar dicitur. Cumque postmodum
 in columnis ad se peruenisset summam cepisse letitia. Eius uictorie cum
 plurima commemorarentur signa id clarissimum est. quod trallibus ob-
 tigit. In templo uictorie Cesaris erat statua arae quam locus natura
 solidus et diuissimo desuperstratus lapide. Ex eo penes statue basim pal-
 ma fertur exorti. Patruus Caius Cornelius augurali sacra praedi-
 ctus Lilius quoque historia conterraneus ac familiaris ea die cum ad ca-
 ptanda sedisset auguria primum ut Lilius dicit pugnae tempus agno-
 scens astanabus inquit iam res ipsa confiat. Jam uiri opus incunt.
 Interea ad auspiciu conuersus et signa contemplatus mox lymphantis
 exiit. tum uoiferans. uiamus ait Cesar. Ea res cum uehementem astan-
 abus stuporem mouisset. Ille detractam capiti coronam non ante repo-
 siturum admiratus est quam res aut testimonium ad stipularetur. Nec
 quidem Lilius ita gesta constanter affirmata Cesar ad uictorie primum
 thessalis libertate donatus persequi Pompeium itant. De hinc atin-
 gens asiam Theopompi gratia qui i unum fabulas coegit. quidvis li-
 bertatem impartunt omnibus asiam incolentibus tercia tributoz parte
 remissa. Post ortum pompeium profectus Alexandriam cum Theodo-
 tus ei pompeii capite detulisset p sumum statui auertit hominem accep-
 te autem anulo multas effudit lacrimas. Quocumque etiam illius socii ac
 familiares eam peragrantes uenerant potestatem. Vniuersos beneficia
 ac liberalitate prosequens magna sibi ciuitate conualuit. Ro-
 mam ad amicos scribens maximu et iocundissimu colligere se fructum
 dicebat. quod uires quos aduersarios sibi semp habuerat conserva-
 ret. Bellum alexandrinu sunt qui nulla necessitate. sed amore cle-
 opatre cum magno ipsius discrimine ac dedecore gestum asserant. Qui-
 dam in reges homines et potissimum in eunucho fortunam causas con-
 ferunt. Qui plurimu potens orso nup ase pompeio eieci Cleopa-
 tra clandestinas in sup Cesari tendebat insidias. Qua propter eum
 custodie corporis gratia nocturnas in conuiuiis uigiliis ex eo incohante
 tempore commemorat. fortunus cum nihil incertum moliri palam suf-
 ferret multa in eum conuicia et iudicia plena dicebat faciebatque. Mi-
 liabus namque deterrimu et uetustissimu disperues triticum tollere aie-
 bat et equo ferre animo aliena obliquentes bona. Vasis preter liquet

et fictilia aduicia utebatur quod culpam gratia crediti aurea et
argentea cuncta cessarem intercepisse diceret. Regis enim pater
mille septingentas quinquaginta miliaras Cesari debebat. Ex
quibus cum reliquas antea quidem Cesar filijs remisisset mille tri-
tum unde exeratum aleret receperat. hortante deinde fortino ut
in presentia discedens magnificas res adoriueretur cum omnium
post modum gratia remeaturus egyptiorum sibi consilio minime o-
pus esse respondit. Continuoque e regione clanculum Cleopatram
acerisit. Ea cum ex familiaribus solum abstisset apolloporum
siculum paruulum quendam ingressa lembum. dum prae iam in-
tenderent tenebre regiam annauigat. Vbi uero alio occultari pa-
cto nequirit sese intra culatam precendit in longum quam loco
circuligans apolloporus per fores introtulit ad cesarem. Hic primum
Cleopatre illexisse Cesarem fertur. Cuius de hunc splendore forme et
qua dam sermone gratia uictus ita eam fratri reconciliavit ut pa-
triter regni gubernacula teneret. Quibus ingratiis redeunabo-
dum publice celebrarentur epule confor Cesaris pauore quo uni-
uersos anteibat homines nihil inelapsum omittebat. Verum
unum quodque auribus captans et accuratissima perscrutans indaga-
tione intellexit exeratus elucem Achillam et cumichum fortinum
cesari insidias ordiri. Id ubi Cesar comperit. dispositas circa tri-
clium custodis. fortinum quidem interfectum. Achilles uero ad exer-
atum confugiens. eum graui et periculoso implicat bello. Cesari
namque ad tantam ciuitatem tantasque uires oppugnandum pauor-
sime aderant opes. In quo id primum discrimen adijt quod inter-
dum aqua est interseps ab hoste cumulis. Deinde cum eius classis
circumfunderetur vacuus est igne propulsare periculum. Qui
cum ex naualibus late proserperet ingentem illam consumpsit
bibliothecam. Tertio constituta ad pharum pugna quadam ex-
aggere scissam insiluit ut decertantibus ferret auxilium. Aduo-
lantibus autem undique in eum egyptiorum manibus se in mare de-
iciens summo cum labore uix enatauit. Tunc tenens quosdam li-
belles quamquam undique peteretur mergeretur uel ne omisisse
quidem dicitur. At eis amari sublati in altum altera natante
manu continuoque scissam fundum est deiecit. Cesar de mur-
ad hostes secedente Rege praelium committens uictoria potatus
est comparare nullum rege et ceteris utrinque plurimis constituta

dein egypti Regina Cleopatra susceptaq; paulo post ex ea fi-
 lio quem Alexandrini cesarionem appellabant concepit in
 Syriam. Inde proficiscens in asiam cognouit dominum a filio
 Mithridatis pharnacem profligatum ex ponto cum paucis
 admodum profugisse. Post eam uictoriam in expleta qua-
 dam cupiditate usum pharnacem capti bithynia et capado-
 cia animum quoq; ad armeniam minorem aduasse. Vniuer-
 sos insup reges ac Tetrarchas expulisse. Contra quem tri-
 bus confestim legionib; uadens ingenti penes Zeliem co-
 misso prelio regem quidem fugauit ex ponto exeratum uo fun-
 ditus deleuit. Huius belli celeritatem cum Romam cu ad
 eius familiarem amantium nuntiaret, tribus p scripsit uer-
 bis. Veni. uidi. uici. Postea trayaens in italiam Romam
 perrexit. Exacto iam anno i quem creatus secundo dictator
 fuerat cum superiori tempore nuq; ea in anni spatui cofe-
 ri dignitas soletet consul designatur impofterum. Quo-
 pore multa dese audire conuicia contigit. Motus nangi ad
 seditionem militibus cum duos pretores cosonum et Calbam
 occidissent. tantum eos oburgauit ut ipos pro comilitoni-
 bus ciues appellatos nulli uirum drachinis donaret et mul-
 ta insup italie predia sorte distribueret. In euis quoq; rege-
 batur opprobrium furor dolobelle expilationes Amantij. Ebrie-
 tates Antony. atq; corfinius. Qui pomperiane ptes demus p
 inde ac in comode ac minus ydonee demolebat; sub inde re-
 edificans quod Romanus populus iniquissimo pficiebat animo.
 Verum enim uero Cesar statum rei. pu. minime ignorans hise
 administris ul' inuitus uti cogebatur. Post pharsalicam pu-
 quam cum Cato ac Sappio in libiam p fugissent et ingentibus
 ibi coactis copys rex Iuba opem atq; auxilia subministraret.
 Cesar contra eos expeditionem agere statuit; hiberno itaq;
 solstitio hoc xiii. kal. januaras in italiam trayaens ut omne
 more et oas spem duob; absanderet; ita tabernaculu fixit
 ut ipo ab lucret fluctu. Mox inspirante uento nauem cofe-
 dens in altum euectus est cum tribus milib; peditum; equiti-
 busq; pauatissimis. hys interram expositis denuo clam mare
 repetijt; maioribus timens copys. Quas cum iam ostendisset
 in pelago omnes in castra deduxit. Cognito aduersarios uetu-

No quodam confidere uaticinio quod semp in africa uincere fatale
sapionum generi foret haud facile dictum est siue ut hostium im-
peratorem / sapionem p locū quempiam floccipendere siue
ut serio sibi uindicaret augurū quendam ex cornelioz fa-
milia hominem sane abiectū et alioquin despectissimum
Sapionem cognomento Sallutionem inter preliandum per-
inde ac exeratus ducem preposuit / ita ut interdum cum hoste
congrredi cogeret. Cum neqz militibz frumenti neqz inme-
tis pabuli satis est ob necessitatem et maris alga saluginez
ablucebant et gramine tanqz sapore ac condimento inmixto
equis proponebant. Aduentantes enim et multitudine et
uelocitate conspicui numide Regionem quaqua uersum obtine-
bant. Cesariani olim equitibus oculum agentibus lybisticis
homo interueniens compositas atyriam moribus mirabilem
in modum saliebat. Quare delectati cū pueris equos cōmi-
ssissent assederunt. Tum hostes repentino aduolantes et cursu
non nullos ibidem interficiunt. Alijs intra uallum precepti / si-
gā compulsi / illi una irrumunt / qz nisi Cesar simulqz
Asinius pollio e castris auxilium conferentes fugam ihibui-
sent / de eo tempe bellum actum extitisset. Altero quoqz pre-
lio cum collatis aliqn armis preualeret hostis Cesar fugiente
aquiliferum retinuit cuiqz collum obuoluēs. hic hic sunt ad-
uersarij inquit histe uictorijs elatus Sapia rem prelio cornē
statuit. Afranium igit ac Iuba paruo inter se metitos inter-
uallo dimittens / ipē penes thapsum oppidum supra stagnū
castellum cōmuniunt / ut uniuersis p fugam et receptaculum
esset. Cum in opere occupatū celsa siluestria loca et difficiles di-
ctu aditus incredibili celeritate superans partim arāuenit
partim a fronte inuasit. Quibz suis occasione ac fortune
usus impetu continuato statim clamore afrany castra cepit. Sta-
timqz fugiente Iuba Numidaz castra diripuit. Vna die modi-
co in spacio ternis petitis exeratibus in quibz quiqz hostiū mi-
ryadas interfecti ex suis uix dum amissis quinquaginta.
Hec quidem de eo ita prodidere prelio Nonnulli Cesarē et
negant interfuisse. Cum autem cum instructas locaret acies
sibitus inuasit morbus. Quem simul ac initio p sensisset
priusqz uexatus et animo corieptus ab eo sensus esset in pro-

rimam quandam turrin magna cum agitatione delatus
 quieti se dedit. Ceterum ex pretorijs et consularibus iuris
 qui se fuga subriperunt nonnulli in potestatem redacti se
 ipos necauere compluris etiam captos Cesar interfecit. Ca-
 tonem uero ut uiuentem reciperet enitens summo studio conte-
 dit Vtiem quam quidem urbem cum ille presidio teneret mi-
 nime prelio interfuerat. Postquam uirum sibi mortem consasse
 cognouit acriter indoluisse certum est. Quam autem ob
 causam incertum. Tum tibi promorte Cato inquit inuideo.
 Nam et tu mihi pro salute inuidisti. Verum enim uero liber
 quem is aduersus defunctum iam uita Catonem edidit haud
 sane beniuoli et placati hominis signa per se ferre uidetur. Quo
 enim pacto uiuenti peperisset qui contra destitutum sensibus
 uirum tam magnam effudit iracundiam. Sed obeam quam in
 Ciceronem Brutum et innumerebilibus denique hostes usus est cle-
 mentiam coniecturam faciunt. hunc librum non odio non inimi-
 citia uerum ciuili potius quadam contentione hac de causa fuis-
 se compositum. Cicero Catonis laudationem scribens ei operi no-
 men Catonis indidit. Ea res plurimorum studio uti par erat com-
 probabat ut que ab oratore eloquentissimo pulcherrimam uictoriae ma-
 teriam confecta uideretur. Hoc cum merore Cesarem angeret homi-
 nis namque propter se omissi preconijs obre citationes sibi ac ignominiam
 inuicere existimabat conspexit multa in Catonem crimina obuiuga-
 tionesque complectens. Qui liber inscribitur Anticato opus utrumque
 Cesaris et Catonis gratia multos habet adscriptores. Romam ex
 africa rediens ex ea uictoria magnifice per ora populi ferebatur.
 Tantum enim agri ab eo in ditionem subactum ut annuo prouentu
 percepturus filius esset tritica quidem ducenta milia modum atticoz.
 Olei uero trecentas myriadas Aliquot inde triumphos egit Alexan-
 drum ponticum africanum non de Sapiene sed de Iuba Rege eius
 filius Iuba quoque nomine infans admodum in eo deductus est triu-
 pho. fortunatissimam uaque captiuitatem qua effectum est ut ex
 barbaro saluet ac numida inter doctissimos scriptores annume-
 raretur. Post triumphos ingentia milibus congiaria dedit. Ad
 conuolendam sibi plebem spectacula edidit conuiuiaque celebra-
 uit. Vno die induobus ac uiginti milibus triclinijs epulum pre-
 bens uniuersis. Munus gladiator uices et nauale certamen file

Julie dudum defuncte adhibuit. Censu dein peracto centum
et quinquaginta hominum milia reperta cum antea trecentum
ac uiginti fuissent. Tam magnam cladem tantaeque populi strages
incestina mala pepererunt. preter reliquas italicae ac pro-
uinciarum ualuitates. Iussu ita pactis quarto consul designatus
in hispaniam contra pompeii liberos expeditionem egit. Qui
tamen adolescentes adhuc ingentibus congregatis copijs. di-
gnas imperio uires et audaciam ostentabant ita ut extremum
Cesari discrimen intentarent. Magnum prelium ad urbem mu-
dam commissum est. In quo cum Cesar suos opprimi. et egre impe-
tum sustinere cerneret. per medias armorum discurrens aces.
elato clamore. Si nihil pudoris inquit superest corripite me et in
puerorum manus tradite. Magna uix promptitudine et animi
audacia repulsis hostibus triginta eorum milia cecidit ex suis mille
forissimos amittens. Post prelium excedens ad familiares
conuersus Sepe numerum qui inquit prouocant. num autem pri-
mum prouocati dimicant. Hic uictorie dies sacer bachanali-
orum agebatur quo pompeius magnus in prelium progressus traditur.
Cum iam quadriduum tempus intercessisset ex pompeii liberis iunior
se fugam subripuit. Eius autem qui etate prouocior fuerat
paucos post dies caput ad dictum relatum est. Hoc ultimum a Cesa-
re gestum est bellum de quo cum triumphum ageret dolore per-
maximo romanum afflixit populum. Non enim ex teris ab eo
duces aut barbaros in eo debellatos reges. Aut cum optimi uiri
et certe romanorum prestantissimi filios ac stirpem per quosdam
fortune successus funditus decesserunt. inter patrie miseras pompas
et triumphum accitaret. Quibus in rebus exultare iniquissimum
erat. Cum tamen una ad deos hominesque sit excusatio. quod id
ex necessitate gestum est. eo magis quod parthis antea de civili
bello uictoribus. non nuntiis non nullas publice litteras misit. Qui
pudore quodam eam semper gloriam repudiasse constat. In eum
tamen fortunam primum Cuius cum accepto iam freno aliquam in-
testinus malis respirationem et unius principatu adhiberi posse
crederent cum perpetuo dictatorem designauere. Si uero con-
fessa erat dominatio cum perpetuitatem ipsa regnandi uendi-
casset impunitas atque licentia. Postquam Cicero de conferendis il-
lis primarijs pro humano quodammodo fastigio honoribus rogati-

onem in senatu tulisset. Ceteri tam immodicos etiam certatim ad-
 iecere ut ex reze et decretis amplitudine ac fastu inuisum ipsū
 et molestum uel modestissimis iuris efficerent. Quibus decerne-
 dis non minus fauoris munia q̃ assentatores tribuebant ut q̃
 plurimis in eum causis et uehementissimis in iura criminibz uiderē-
 tur aulibz bellis cum ceteris in rebus nullius se maledictis car-
 pendum prebuerit. cum uero clementie carpendum prebuerit tū
 uero clementie templum a suis nequaq̃ moribus abhorrens sue
 gratia mansuetudinis et merito decretum ēē uidetur. Ex his e-
 nim qui bellum contra se gesserant compluribus dimissis quosda
 insuper ut Brutum et Cassium ad imperia et honores admisit.
 Quorum uterq̃ praetura administrabat. Disiectas etiam pom-
 pei statuas haud contempsit quin conuulso restituit. et ut ait Ci-
 cero Caesar dum pompeii statuas reposuit suas confixit. obsecran-
 tibus amicis ut presidio corpus muniret. mulasq̃ ad id operam
 suam pollicentibus facere noluit. Statim esse inquit mori semel
 q̃ assidua expectatione pendere. Ceterum ut sese beniuolentia
 pulcherrimo quidem ac stabilissimo receptaculo circūuallaret ad
 allicendam plebem uersus epulum multotiens dedit frumentūq̃
 diuisit. Ad conuolandum etiam sibi militem quasdam deduxit
 colonias ex quibus clarissime sunt Carthagineasis atq̃ corinthia
 hisce duabus obtigit urbibus. ut cum superioribus annis simul
 potestate uenissent. eodem etiam tunc restituerent tempore.
 [Potentibus consulatus et imperia pollicebat impostero. quos-
 dam dignitatibus et honoribus decurabat. Cum imperandis
 ultro principatibus adiretur spem omnibus ingererat ita ut
 mortuo consule Maximo quāq̃ unica magistratu dies superesset
 Caninium retilum consulem designaret ad quem congratulandi
 et assidendi grana eunibus multis Cicero maturemus inquit.
 Ut hominem ante sui consulatus exitum pueniamus. Cesarem
 natura magnificum et honoris percipuum. cum nulla rerum
 magnitudo gestaz ad percipiendum ex preteritis laboribus fru-
 ctum uerteret quinimo audaciam ad futura magis atq̃ ma-
 gis accenderet maioru in eo cogitationes operū et noue ari-
 do glorie pullulabat. Ea propter p̃inde ac usu p̃ntis lau-
 dis attrito sibi ip̃ tanq̃ alteri propensius emulabatur. ita ut
 ea mentis agitatio quedam gestorum adgerenda fieret cōtinuo

Idcirco expeditionem in parthos agere destinauit parabatq. Quibus subactis per hyrcaniam ad mare Caspium et Caucasum pontu obire, de hinc scythiam et adiacentia germanie loca ingredi. Peragrata deinde germania per Galliam in Italiam remeare. Et hunc ita giratum imperij ambitum coniungere finibus eius quod qua uersum ab oceano complexis. Medio etiam expeditionis tempore Corinthiacum fodere ischinum enitebatur. Proreuditatus in super erat ut Auicnem ac Tiberim ex urbe statim profunda exapiens fossa et ad arcum usque deflectens Taraone immitteret mari. Qua in re tutelam pariter et comeditatem negotiatoribus ex cogitabat. Momenanas post hac Setinasque effundens paludes campum aperiret compluribus milibus opem atque subsidium. Proximo rome mari claustra peragere inducturus cum cetera et malefida nauibus saxa ex hostensi littore exadisset. portus et tanta dignitas nauigatione stationes extruere uersabat. Nec quidem parabant. Ordinandorum autem ac corrigendorum dierum simul et discrepantiis temporis ratio ab eo cum sapienter tum gratiose plurimum excogitata atque perfecta iocundissimum attulit usum. Non solum enim antiquissimas Romae temporis consulis ad anni ambitum mensibus utebantur. Ita ut sacrificia et ferie sensim decurrentes in contrarias anni partes caderent. Verum reliqui tunc etiam solis cursum ignorarent. soli quod ipsum tempus sacerdotes nescerent. repente sentiente nullo inter calarem mensem quem Macedonium uocabant adscribebant hunc prius inter calasse Numas dicitur. Paruum sane et adeos emendandos errores non longe tendens ad iumentum commentus sicut in eius uita perscriptum est. Caesar autem postquam ea de re inter philosophos praestantissimosque mathematicos proposita discussisset. ob subiectas antea disciplinas propriam quandam emendatorem cum diligentia uiam demonstrauit. Qua quidem in hanc usque diem utentes romani in tanta discrepantia minusquam ceterae nationes uolenter aberrare. Quod quamquam ita sit haud tamen efficere potuit quominus inuidi quoque hominis facultatem aut potentiam grauiter ferebant id factum improbarent. Orator igitur Cicero cum quidam cras oriturum lucem diceret. ita est inquit ex dicto quasi uero. et hoc ipsum hominibus necessario sit accipiendum. Regnandi uero cupiditas manifestum praesertim odium et capitale meum conflant inuidiam. Quae res prima compluribus causa

271
fuit hys autem qui ueteres cum eo similitates agebant. honestissi-
mam prestitit occasionem. ij quoque qui hanc Cesari dignitatem ad-
parabant in uulgum spargere uoces ceperunt ex sybillinis porten-
di libris res parthorum romano subiugandas imperio si aduer-
sus illos rex cum expeditione mitteret. Inuictos alioquin fore parthos.
Postea descendente in urbem ex Alba Cesare regem eum salutare au-
si sunt. Tunc perturbata plebe indolens Cesar. non regem sed cesarem
uocari se dixit. Tum facto cunctorum silentio non letus magnopere. non
beniuolus preteruictus est. Cum honores illi quosdam in senatu hu-
mano ampliores fastigio decreuissent eum forte in rostris sedentem. co-
sules ac praetores. cunctis simul insectantibus patribus a diere. Quibus
haud assurgens Cesar eo more respondit. Ut principem in fine condicio-
nis hominibus responsa dare crederes. Minuendos magis inquit quam
amplificandos honores esse. Id non modo senatoribus. sed et plebi ma-
gnam inausit dolorem tanquam in patribus ea ciuitas contumeliam sus-
cepisset. Idcirco quibus manere licebat. statim grauissimo cum dolore
discessere. Id ubi animo aduertit illuc se domum conuertit. Et dedu-
cta ex collo uerte ad similiares uociferatus est sese auarum uolentem para-
tum prebere iugulum. Eius rei causas posterius in morbum reuolue-
fertur. quo qui tenentur. cum contionem ad populum habituri surgunt
eorum sensum quietem nusquam agere quin statim conquassatum et
arum agitantium uertigines accersere immobilemque deprehendi. Res
autem haud ita se habuerat. Nam cum magnopere Senatui assur-
gere uellet quidam cum ex amicis quin imo assentatoribus Corneli-
us baldus detinuisse traditur. Nonne te Cesarem esse memineras igitur.
Teque perim ac potentioris coli reuereri que duces indignum. Inter hec
rex obstacula lupercaliorum sollemnitatis deerat. De qua multi scriptores
prodidere. eam antiquis temporibus fuisse patrum. Et profecto lyaeis
que in archadia celebrantur quae similis est. In ea multi nobiles ac pri-
mary adolescentes per urbem nudi transcurrunt densis lotis obuium
queque per risum iocumque cedentes. Complures etiam uxores praecur-
sibus exhibent. Persuasum enim habent id pregnantibus mul-
eribus parienti. sterilibus autem concipiendi facultatem afferre. Hec
Cesar triumphali habitu aurea sedens infella spectabat ciuicis.
Antenuis ex hys qui sacrum agebant cursum Unus consulatum
administrabat. Is igitur cum forum ingruit cedente populo laurea

tenes coronam porrexit ad Cesarem haud clarius et is quidem
apparatu modicus subsecutus est plausus. Tum eam repudian-
te Cesare uniuersus applausit populus. Offendente rursus Anto-
nio applaudebant pauci. Eo autem repudiante denuo cuncti fa-
uebant. Detecta hinc in modum experientia surgens Cesar
coronam in capitolium deferri iussit. Eius quoque statue regum
habentes diadema uise sunt. Quod tribuni plebis duo fla-
uius et Marcellus detraxerunt. Comperasque qui primo Cesare
regem salutauerunt eos in uincula duo iusserunt. Quos ma-
gno cum applausu insertatus populus eos uiros brutos appella-
bant. Brutus namque regum suarione delata sumam rerum ex-
unius principatu ad Senatum populumque deculerat. Ea re instiga-
tus Cesar Marcellum dignitate priuauit. Eius complices subinde
increpans ut populum quoque una obuegaret brutos crebro et tur-
bulentos homines uocabat. Hoc pacto multa sese ad Brutum co-
uertunt. Cui paternum quidem genus ab illo fuisse censetur. Ma-
ternum uero ex illustri serui domo Catonis quoque et generum
ex sorore nepotem. Hunc ipse ad regiam destruendam potestate
inuitare suscepta a Cesare honores et gratie retundebant. Non
solum enim bello pharsalico ex pompeii fuga conseruatus multas
quoque suorum salutem impetrauerat. Verum etiam magna ei a Ce-
sare fides habebatur. clarissimam preterea dignitatem assecutus
erat. Quartum in annum consul futurus comperit proleis
Cassio. Tunc ita Cesar dixisse ferunt. Iustiora quippe referre
Cassium. Et tamen ac Brutum preterire liquerit. Quem co-
eti iam conuentione et non nullis aliqui uirum inuolantibus ne-
quaquam fides adhibuit. Corpusque manu tangens adiacentes
conuersus. hoc inquit corpus brutus expectat ut qui principatum
uirtute meruisset Principandi tamen causa nullum per ingratu-
dinem scelus admitteret. Quidam conuentionum retum cupi-
di in hoc solum aut primum spectantes cum illi uerba facere mis-
auderet noctu tribunal ac sedem ex qua pretor ius dicebat in-
scriptis huiusmodi replebant. Brute dormis et Brutus
non es. A quibus ut Cassius illius animi magnificentiam pau-
latim commoueri sensit magis solito instare. uirosque stimulare.
Nam priuati quoque non nihil odij contra Cesarem habebat ob-
eas quas cum de bruto scribebamur causas explanauimus. Ce-

iam preterea suspectus habebatur. Idcirco ad amicos olim dixisse feratur. Quidnam Cassium uelle putatis, haud enim nihil magnopere placet is magnopere pallidus. Rursus delata ad se de Antonio et dolebelli calumnia quod res inuouerant. Non hos inquit pinguis crinitosque pertimesco. Vix pallentis magis acq; inuidentes illos Brutum uidelicet et Cassium. Sed enim fatum prouideri quod euitari facilius potest. Cum admiranda quedam signa et prodigia apparuisse dicantur, fulgoris itaque celi et nocturnos strepitus per multa deferri loca solitaria uel forum aues delapsas inuenta commemorare calamitate fortassis indignum est. Strabon uero philosophus scribit complures ignotos apparuisse homines. Exstitisse quendam militis seruum ex cuius manu ingentem emicuisse flamam. Quod qui intuebantur conarmari hominem existimabant, ut uero restincta esset eum nihil mali habuisse liquebat. Ipsi quoque Cesari immolanti cor nusquam comparuisse uictime. Quod dictum sane erat prodigium. Nullum enim animantium sine corde natura constare. Multi preterea tradidere sibi auate predictum, ut magnum ydibus Martis discrimen precaueret. Ea die cesar cum in senatum iret Vatem salutauit. Secumque cauitatus. Martis quidem ydus inquit aduenire. Cui, ille summa uoce uenire utique sed non per idum preterire respondit. Prædixit apud M. lepidum cenans cum discumbens quasdam de more subscriberet epistolas inadente sermone quenam optima mors esset cunctos preueniens magno cum clamore inexpectata respondit. Illo deinde penes uxorem ut a nolet dormienti omnes pariter cubiculi fores atque fenestras patefacte sunt. Streptu uero ac splendore illucescebat enim luna per turbatus calphurniam sensit profundo sopore iacentem incertas uoces et inarticulata somno sospira remittente. Ipsa uero se illum lugere existimabat quem inter ulnas cruciatum haberet. Quidam hoc mulieri uisum obtrixisse negant. Verum ut liuius refert ante Cesaris domum sacellum quoddam instar tumuli decori ac uenustati et consulto senatus instructum perminuebat. hoc in somnis demolitum cernens Calpurnia maximis prosequi lamentis et lacrimis uidebatur. Cum igitur illuxit dies Cesarem supplex orauit si fieri posset foras ne progrediret, aut senatum saltem differret. Sin sua parum faceret insomnia alijs diuinationibus et sacrificijs

rei salutare tur euentum. Jam uō Cēsarem quādam metus
atq; suspitio ceperat quod superiori tempore nullam femi-
neo more superstitionem calfurnie obiectari posse agnorat
quam eo die hisce malis egram afflictamq; uidebat. Postq;
multis pactis sacrificijs male litari uates retulere. Deceunt
nullō Antonio senatum dimittere. Interea decimus Brutus co-
gnomento Albinus cui magnam Cēsaris fidem habebat a deo
ut secundus ab eo inscriptus heres esset aduentat. Ille alterius
Bruti et Cassij in ea conuiratione socius. ueritus ne si eam Cēsaris
diem obmitteret et res ipa uulgaretur et uates oburgare
et cēsarem non nihil increpare cepit. quod Senatorib; qui irri-
deri se existiment causas in se detractationis preberet et obloquy.
Eos uāq; illo iubente uenisse. prompti etiam omniū esse suffragia
ut ipse cunctarū preter italiam prouinaarū regem crearent. Vñq;
p̄ ceteras terras et maria diadema gestaret. Sin quisq; sedenab;
illis dixerit ut in presentiarū quidem abscedant deinde ab futuri
cum meliora Calfurnie obtigerint in somnia quos inuidorū fore
sermōnes. aut quānam suos tollerabit amicos qui ea neq; serui-
tuti neq; tyrannidi facti ēē condonarent. Quod nulla om-
nino diem ab hominaret aut suspectam auerteret prestare igit.
Ut ipse procedens inauriam appellatis patribus senatum i alud
tempus differret. Hec diuus Brutus simulq; manu Cēsaris
apprehendens ipsum deduxit. Is ubi paululu extra fores pro-
cessisset seruis quidam alienis eum alloqui uehementer miteba-
tur. Ut uō superante populi frequentia recedebatur domum
irumpens sese Calfurnie quoad rediret Cēsaris obseruandum
itodiendum q; tradidit. ut pote magnas illi res populaturus.
Erat preterea Artemodorus natione græcus præceptor elo-
quentie. Cur rei gratia cum quosdam Bruti familiares consuetu-
dine sibi conuallasset plurimam perpetrandi trānoris ptem agno-
uerat. Id Cēsari significaturus cum quodam libello peruenit. Vi-
dens autem Cēsarem vniuersos quos suscepisset libellos eius mini-
stris cōmendantem propius admodum accedens. hunc inquit Ce-
sar confestim solus plegit. In eo enim magna et que tua uehemen-
ter intersint conscripti sunt. Quo accepto cum sepe nūō legere
Cēsaris emteret a colloquentiū multitudinem ad facere inhibitus est.
Cum tamen solum cum obseruatione manu retinens senatū ingressus

est. Quidam ab alio traditum hunc libellum asserunt Arce-
midorum etiam tota explosum iua nullum imodum adisse. Ve-
rum hec profecto casus asserit. Ceterum ipsum cedis et certa-
minis locum in quo ea dies Senatus agebatur. Pompeius inter a-
lia ornamenti ante theatrum dedicauerat. Juce preterea quedam
pompei iacebat ymago. Ea propter declaratum omnino est id a-
licuius numinis opus extitisse eo rem peragendam ducentis conuo-
catisque Cassius itaque antequam fiamus adiret ad pompei statuam as-
piciens cum tacitus inuocasse dicitur quaque haud multum ab Epicuri
opinione foret alienus. Verum enim uero cum terribilia iam ingru-
erent consternationem tempus inuaserat et priorem sub inde sente-
tiam mentis egritudo mutauit. Antonium fidum usquequaque Cesari
et preapua pollentem robustate. Brutus albinus exterius detinebatur.
Longum de industria sermonem iniciens. Ingressi deinde Cesari
honorifice Senatus assurgit. Brutus uero complures partem post eius sel-
lam constitit. partem ei obuiam processit ut una cum Metello am-
bro pro fratre exule supplicanti intercederent. Sicque magis eum obse-
crantibus ad sellam usque sunt conuersi. Cum uero sedens rogantes
submouissent hi uolentius imminuebant. Quod grauer ferente Cesa-
re Metellus comprehensam utraque manu togam deduxit ex collo. Id
enim aggrediendi signum erat. Primus cassis iuxta collum en-
se perussit. Verum timen neque graue admodum neque locale uulnus
erat. Virum enim ut par erat ingentis audacie cepta perturbauerat.
Tum sauius Cesar sese conuertens ubi gladium eius apprehendit
apprehensumque tenuit. latine simul inelamauit. Scelerate causa quod
agis. Ille autem ubi percussit fratrem greco sermone uocans. feris
frater auxilium. Exorto tumultu eos qui aderant reze ignari co-
sternatio facta pariter et horror oppressit ita ut neque fugam cape-
scere neque opem afferre neque uoces emittere prorsus auderent.
Ex his autem qui ad necem instructi uenerant uniuersi nudis ac-
cumbarent ensibus ita ut quocumque intueretur uulnera occurrere.
ferrumque per uultum atque oculos agitaretur inter omnium manus
ut fera uersabatur. Eius enim cedis intum uniuersum degustan-
dum erat. quo arce Brutus eum inguine uno confodit uulnere.
Tradunt quidam illum ceteris quidem repugnantem. huc atque
illuc corpus magno cum clamore ferentem ut Brutum nudo micro-
ne conspexit contracta uelle caput obduxisse. Tum sine casu siue

obtrudens abus hominibus ad quāpiam se basim dimisit in qua
pompei statua fuerat quam oculi cruor magna ex parte respexerunt.
adeo ut proinde pompeio subiectum pedibus hostem penas dā-
tem et inter uulnerum multitudinem terram calibus pulsantem
existimares. Quē uiginti tria nūō is suscepisse dicitur.
Vbi complures dum unū in corpus tot intendunt plagas se se mu-
tus consauciant ictibus. Mortuo Cesare cum Brutus de hys re-
bus a se confectis relaturus in medium processisset nequaquā im-
moratus Senatus per portas effugit plebem tanto tumultu et an-
cipiti terrore repellens ut alij clausis domibus alij relictis trape-
zys et immolarijs offitijs discurrerent. Quidam locum ce-
dis in specari quidam iam conspici aduolabant. Antonius et
Lepidus cesaris amassimi cum sese subduxissent in alienas qua-
dam domus profugere. Brutus et reliqui sicut erant acce-
dentes nudis ensibus excuria sese una non fugientium more in-
capitolium receperunt. quin apprimē alacres ac si diuina pleni ad
libertatem populum conuocabant obuios quoque optimates cōgra-
tulantes exapiebant. Nonnulli perinde ac operis paracopes cō-
pararent se illis conscendentibus admiscerent. Ex quibus C. octa-
uius et lentulus spinter erant. Hi ab Antonio et Cesare angu-
sto posterus interfecti ostentationis et iactantie penas luere. Cū
interim ne glorie quidem obquam moriebantur fructum ullum percip-
sunt. Nam nec eos aliquod in ea re periculum suscepisse creditum est.
quique illos cruciabant non perpetrata facinoris. sed uoluntatis suppli-
cia exigebant. Postredie descendens brutus contionem habuit cui
eo se pacto populus attentum adhibuit. ut factum neque grauius in-
creparet neque probaret. Verum permulto silentio declarabat se
cum bruti reuerentia. tum uero Cesaris misericordia commoueri se-
natus uniuersis conatus obliterandas statuit inimicitias. Cesa-
ri quoque diuinos cernens honores ex hys que in suo principatu cen-
suisset ne minimū quidem labefactandum esse decreuit. Bruto re-
liquisque tum prouincas tum honores pro uniuscuiusque dignitate di-
stribuit. Quia propter omnibus et patrata res et comparisonem
uirtus accepisse uidebat. Apertis autem Cesaris testamentis postquam
ampla romanis uirtutem legata esse comperitum est. ac delatum per
forum corpus deformis uulneribus apparuit. nullus amplius rerum
decor nullus ordo uulgatum detinebat. At congeitis succensisque

area cadauer ex foro gradibus subsellis cancellis atq; tapezis
 ipsum concinnauerunt. Ardentibus inde sublatiis torribus
 ad percussorū domos ut eas incendio uastarent percurrerant.
 Alij per omnis urbis regiones ut captos discernerent uiros ma-
 gna cum indagatione comminebant. Ex quibz nullum prius
 hi enim sese intuto sepeferant inaderunt. Cum autem Cæsaris
 equali superiori nocte durum quoddam obagisse uisum ferret.
 Exultabat enim se a Cæsare ad cenam inuitari. quod cum recu-
 sare inuitum ac reluctantem ab eo manu trahi. Cum uero Cæsaris
 corpus in foro cremari accepisset. exurgens ut eum decoraret.
 ibat. quanq; et i somni suspitione et febris teneretur. Eo i pub-
 licum procedente conspectum cum ex multitudine quispian de
 illius nomie percontaretur ex alio certior factus sub inde alteri
 retulit. Confestim p omnes diuulgatum est hunc hominem ex
 Cæsaris interfectores esse. Quidam enim eiusdem nominis
 Cinna inter conuictos fuerat quem cum istum ipsum esse suspi-
 carent eum magno cum impetu trucidarunt. Hoc uerit Bru-
 tius et Cassius. paucis post diebus ex urbe decesserunt. Qd
 autem hi gesserint ac deniq; pulerint in uita breui scripsim.
 Perijt Cesar sexto et quinquagesimo etatis sue anno post pom-
 peum haud multo amplius quatuor supstites annis. Cui ex ea
 dominatione ac principatu quem omni uite tempore per tantam
 sectatus erat pericula nullus preter nomen et refectam inuidia
 gloriam ex amibz fructus obtigit. Magnus ille finis quo unius
 usus erat genus eius quoq; defuncti neas ultor subsequens e.
 Omnis namq; terras et maria peragrans. eo ipso inuestigant
 ut expulsores neminem reliquerit. quin uniuersos aut operi
 manus inferentes aut consilium impertientes instragem dederit.
 Ceterum ex humanis quidem rebus id preapue extitit quod
 Cassio euemt eodem siquidem pugione quo in Cæsarem usus fu-
 erat se ipsum interemit. Ex diuinis autem stella ingens crui-
 ta. que cum post Cæsaris interitum. ad septem usq; noctes exi-
 mio fulgore apparuisset postea nulsq; uisa comparuit. Solis
 preterea lumen caligine obfessum. Toto namq; illius anni spa-
 tio pallens globus et sine splendore oriens imbecillum ac te-
 nuem ex se calorem emittebat. Quare grauis et a disparu-
 entis imbecillitate caloris obscurus aer semicinctos elebat.

fructus immaturos et imperfecto flore collabentes. Tantum aeri
figus inerat. Ingratam uero minimeque deis complacitam Cesa-
ris necem praesertim factum Bruto declarat ostentum. Id autem
est huiusmodi. Ex abydo in alterum litus traiecturus exeratus
suo more intra tabernaculum nocturne se quieti dederat haud
dormiens. uerum futuri sollicitus. Hunc enim irum omnino
longe imperatorum. suapte natura uigilantissimum minimum som-
no tempus impendisse tradunt. Interea arca fores quendam se-
sisse strepitum uisus. cum ad inclinantis iam lucerne lumen in-
tueretur horrendum cernit simulachrum hominis inusitata quide-
magnitudine et specie grauissima. Quem ut nihil agentem aut
proloquentem. sed lectulo tantum assistentem aspexit. primum atto-
nitus quisnam esset interrogauit. Et respondens simulachrum
tuum inquit malus sum brute. genus in philippis me uidebis.
Tum Brutus summa cum fiducia intrepidus uidebo ait. Conamur
euanuit ymago. Insequenti tempore Brutus in philippis aduer-
sus Antonium et Cæsarem pro aere dimicant. Priori pulso a sua
parte uictor fugato ac . . . hoste Cæsaris castra diripuit. Secun-
dam deinde pugnam commissuro nocte quadam eadem adueniat
ymago ita ut nullum faceret uerbum. Brutus ubi impendere iam
factum intellexit sese discrimini obiecit. Et tamen incertamine cade-
ret nequaquam euenit. At uersis iam suis in fugam ipse in prae-
cipitem quendam se reapiens collem nudo mucroni pectori incubuit.
Itaque familiari quodam ut fama est ictum fortius adiuuante mo-
ribundus cecidit.

EXPLICIT VITA CÉSARIS FELICITER DEO GRA-
TIAS AMEN : ~

Vita Illustr.
Virorum.

Cod. Ms.
550

Cim.3